

Erika Brodňanská – Adriána Koželová – Erika Juríková

Ján Weber
Vladárske čítanie

Prešov 2019

Názov: Ján Weber. Vladárske čítanie.
Autorky: doc. Mgr. Erika Brodňanská, PhD.
doc. Mgr. et Mgr. Adriána Koželová, PhD.
doc. Mgr. Erika Juríková, PhD.

Edícia: Opera Translatologica
Garantka edície: prof. PhDr. Anna Valcerová, CSc.

Recenzenti: doc. PhDr. František Šimon, CSc.
Mgr. Katarína Karabová, PhD.

© doc. Mgr. Erika Brodňanská, PhD., 2019
© doc. Mgr. et Mgr. Adriána Koželová, PhD., 2019
© doc. Mgr. Erika Juríková, PhD., 2019
© Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2019

Toto dielo bolo vydané s finančnou podporou rodiny Núñezovej.

Všetky práva vyhradené. Toto dielo ani žiadna jeho časť sa nesmie reprodukovat', ukladať do informačných systémov ani inak rozširovať bez predchádzajúceho súhlasu majiteľov autorských práv.

ISBN 978-80-555-2242-5

Obsah

ÚVODNÉ SLOVO	4
JÁN WEBER A JEHO DIELO	6
VLADÁRSKE ČÍTANIE.....	16
PROLÓG.....	22
PANEGYRIKY	39
LECTIO PRINCIPUM	55
RESUMÉ	243
KTO JE KTO V SPISE <i>VLADÁRSKE ČÍTANIE</i>	245
ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV	263
MENNÝ A ZEMEPISNÝ REGISTER.....	263
EDIČNÉ POZNÁMKY.....	287

Úvodné slovo

„Správcovia krajiny musia podľa práva i zásluh rozumieť latinčine, hovoriť ňou a písať. Nielen preto, že je matkou iných samostatných jazykov, ktoré akoby z nej čerpali, či kľúčom k rôznym hlavným jazykom, ktoré používajú kresťania, ale že sa vďaka nej získava priateľstvo a pestuje spojenectvo s najväčšími monarchami sveta, ktorí skrz latinčinu vedia správne pochopiť svoj myšlienkový svet. V našej drahej vlasti vyžadujú práva a zákony, napísané v latinskom jazyku, aby vladár tomuto jazyku rozumel a ovládal ho. Pretože znalci práva v tomto jazyku prednášajú a predkladajú najdôležitejšie záležitosti. Ak chce, aby sa akékoľvek strany dohodli, musí byť nevyhnutne majstrom štyroch jazykov: ved’ aj v našom meste sa deťom s materským mliekom vlievajú tri jazyky – nemecký, maďarský a slovenský“ (Weber, 1665, L4^r – L4^v).

Prešovský richtár Ján Weber vzdáva v tomto úryvku z diela *Lectio principum* (Vladárske čítanie) hold latinčine. V latinskom jazyku totiž celé dielo napísal. Považuje ho za vznešený jazyk, v ktorom je možné zachytiť vznešené myšlienky. Ako autor to nepochybne dokázal. Text spisu, určený mladým adeptom na politický úrad, je hutný, nasýtený zaujímavými témami, postojmi a názormi tejto historickej osobnosti, ktorá v danom čase spĺňala požiadavky kladené na dobrého a úspešného vladára. Uvedené dôvody nás viedli k rozhodnutiu sprostredkovať Weberovo zmýšľanie súčasným občanom mesta Prešov, no nielen im. Naše presvedčenie preložiť a vydať Weberovo *Vladárske čítanie* pramení z komplexnosti jeho odkazu. Dotýka sa morálky, etiky či praktickej teológie. Vlastnosti, ktoré u vladára pokladá za dôležité, ba nevyhnutné, zodpovedajú morálnym zásadám a normám správania, ktoré by sa v politike mohli aplikovať aj dnes. Latinčina, v danom období a regióne v istom zmysle *lingua franca*, mala zabezpečiť, aby textu porozumela čo najväčšia časť čitateľov, pre ktorých Weber príručku napísal. Dnes je tomu presne naopak. Málokto je schopný porozumieť súvislému latinskému textu. Jeho preklad má umožniť, aby bol text prístupný čo najširšiemu okruhu čitateľov. Ján Weber

ako jedna z nepochybne najvýznamnejších prešovských osobností, pôsobiacich v oblasti lekárnictva, medicíny a politiky, si to iste zaslúži.

Ďakujeme Biskupskému úradu východného dištriktu evanjelickej cirkvi a. v. v Prešove za možnosť publikovať pôvodný Weberov text v grafickej podobe, a teda zachovať nielen plné obsahové znenie Weberovho spisu, ale čitateľovi sprostredkovať aj jeho vizuál.

Vydanie diel takéhoto charakteru nie je v dnešnej dobe samozrejmosťou. Súvisiace prekážky sa týkajú najmä otázok financovania. Napriek tomu sa našli ľudia, ktorí toto naše úsilie ocenili a vďaka ich sponzorskému daru sa nám podarilo publikáciu vydať. Ďakujeme manželom Mgr. Ol'ge Núñezovej a Mgr. Petrovi Núñezovi, ktorí myšlienku preložiť a vydať spis Jána Webera *Lectio principum* podporili bez otáľania.

Za odbornú spoluprácu ďakujeme doc. PhDr. Martine Kášovej, PhD. a doc. Mgr. Marcele Domenovej, PhD. Ďakujeme tiež recenzentom Mgr. Kataríne Karabovej, PhD. a doc. PhDr. Františkovi Šimonovi, CSc. za podnetné pripomienky, ktorými prispeli k skvalitneniu publikácie.

Ján Weber a jeho dielo

V 17. storočí bolo vydávanie medicínskych príručiek či vedeckých politických vydaní na území dnešného Slovenska ojedinelé a malo lokálny charakter. Dôvodom boli jednak vysoké náklady na vydávanie kníh, jednak ich finančne menej náročný dovoz zo zahraničia. Napriek tomu tlačiareň Brewerovcov v Levoči vydala medicínsku príručku o more aj politickú trilógiu významného prešovského lekárnika a lekára Jána Webera (1612 – 1684), ktoré sa zaradili k jedinečným vydaniam tohto druhu u nás (Lichnerová, 2008, s. 135).

Ján Weber sa do Prešova prisťahoval koncom štyridsiatych rokov 17. storočia. V tom čase, keď mesto napriek stavovským a reformačným udalostiam prežívalo krátke obdobie pokoja. Prosperoval tu obchod i remeselná výroba. Mesto malo nemalý politický význam. Prešov bol jedným z najvýznamnejších centier remeselnej výroby v krajine. Počtom cechov a remeselníkov sa vyrovnal Levoči a Košiciam, no napriek tomu bol najdôležitejším odvetvím v meste obchod. Jeho rozvoj zabezpečil všestranný rozkvet mesta a dovolil mestskej rade i jednotlivým mešťanom investovať nemalé sumy do umenia a vzdelanosti (Kónya a kol., 2017, s. 362). Ekonomická prosperita Prešova lákala k presťahovaniu sa a k získaniu meštianskeho práva remeselníkov, obchodníkov i predstaviteľov mestskej inteligencie z rôznych oblastí Slovenska. Pomerne veľký bol aj príliv nových mešťanov z ostatných častí Uhorska, z Poľska, Sliezska, nemeckých krajín, z Rakúska, Sedmohradska, z Moravy a z Čiech (Marečková, 1984, s. 33, 51). Ján Weber pochádzajúci z obce Thierling (dnes Vinosady v okrese Pezinok) sa stal jedným z prvých lekárníkov v Prešove (Bartunek, 1984, s. 14). Pôsobil tu však aj ako uznávaný lekár, hoci nie je známe, kde medicínu vyštudoval (Lichnerová, 2008, s. 129). Vo svojom dome dokonca poskytoval mladým záujemcom odborné vzdelanie (Bubryák, 2006, s. 185). Podľa J. Tibenského (1976, s. 689) „možno

jeho lekárňu považovať za prvý pokus o súkromnú lekársko-lekárnickú školu v Uhorsku“.¹ Ešte pred založením lekárne v roku 1645 napísal Ján Weber *Amuletum*,² jednu z najznámejších medicínskych príručiek, ktorej levočské vydanie je považované za prvú zdravotnícku tlač v národnom jazyku na Slovensku vôbec (Bartunek, 1984, s. 22; Švagrovský – Ondrejovič, 2003, s. 194, pozn. 1). Vznikla z Weberovej vlastnej iniciatívy v čase morovej epidémie, ktorá bola jednou z najničivejších v 17. storočí (Kónya a kol., 2017, s. 314). Opísal v nej pravidlá dodržiavania hygienických zásad a užívania liekov v čase moru a priniesol rady, ako sa moru vyvarovať (Lichnerová, 2008, s. 130). *Amuletu* vďačí Weber v plnej miere za počiatočné verejné uznanie nielen v Prešove a v Uhorsku, ale dokonca aj za hranicami monarchie (Bartunek, 1984, s. 22).

Ján Weber bol aj vynikajúcim diplomatom. Jeho diplomatické schopnosti a osobné konexie mesto Prešov neraz využilo. Už v roku 1648 sa ako vyslanec a zástupca Pentapolitany, spolku piatich východoslovenských miest, zúčastnil na audiencii u arcibiskupa Szelepcsényiho, ktorý bol v tom čase kancelárom cisára Ferdinanda III. V roku 1657 bol ako vyslanec mesta prítomný na korunovácii cisára Leopolda I. (Bartunek, 1984, s. 25). Významným úspechom prešovskej diplomacie na čele s Jánom Weberom bolo v roku 1665 dosiahnutie rozhodnutia,³ že sa v Prešove zriadi evanjelické lýceum. Za deň založenia sa považuje 16. apríl 1667, keď sa uzavrela zmluva o jeho právnom postavení. Weber prispel na jeho stavbu sumou 200 zlatých (Kónya a kol., 2017, s. 318). Kolégium sa v súlade so zámermi zakladateľov stalo postupne dôstojnou protiváhou jezuitskej (a teda katolíckej) akadémie v Košiciach, založenej približne v rovnakom čase, ale i staršej jezuitskej univerzity v Trnave (Bartunek, 1984, s. 37). Podľa školského poriadku sa stalo desaťtriednym gymnáziom, ktoré v najvyšších triedach vyučovalo filozofiu, teológiu a vyššie náuky. Tieto triedy a vzdelanie, ktoré

¹ Pozri aj Bartunek, 1984, s. 35.

² V roku 1644 vyšlo toto literárno-zdravotnícke dielo v nemčine, v roku 1645 aj v maďarčine v bardejovskej tlačiarňi Jakuba Klösa. Na začiatku roku 1645 dielo vydal Samuel Brewer v Levoči pod názvom *Amuletum, to jest Zpráva krátká a potřebná o moru, jakých by prostředků náležitých i zdraví i nemocní užívati měli, učiněná od Jana Webera, apotikáře prešovského*. (Bartunek, 1984, s. 21, 22; Lichnerová, 2008, s. 130).

³ Na cirkevnej synode za účasti šiestich východoslovenských miest.

poskytovali, lákali do Prešova študentov z celej krajiny i zo zahraničia. Profesori lýcea dosahovali také výsledky, že viacerí absolventi najvyšších tried bez univerzitného vzdelania zaujali miesta rektorov škôl alebo pôsobili ako kňazi (Kónya a kol., 2017, s. 437).

Vrcholné ocenenie svojich schopností a zásluh dosiahol Ján Weber v roku 1661, keď bol poverený vykonávaním funkcie richtára. Richtár bol najvyšším predstaviteľom samosprávy. Okrem predsedníctva mestského súdu reprezentoval mesto navonok, mal právo používať mestské pečate, viedol úradnú komunikáciu s panovníkom, jeho úradmi, so stolicou a s vojenskými veliteľmi a rokoval s predstaviteľmi štátnej, cirkevnej či stoličnej správy. Spomedzi prešovských richtárov, ktorí spravovali mesto v 17. storočí, možno iba Jána Webera považovať za vzdelanca a významnú osobnosť kultúry (Kónya a kol., 2017, s. 404). Vo funkcii richtára ho každoročne potvrdzovali nepretržite až do roku 1667. Neskôr bol prešovským richtárom aj v rokoch 1675 – 1682 (Bartunek, 1984, s. 26, 56). Ako richtár sa vrátil aj k publikačnej činnosti. Od medicínskych príručiek sa posunul k dielam s politickým námetom. Napísal politickú trilógiu, ktorej prvá časť vyšla v roku 1662 pod názvom *Janus bifrons*, druhá v roku 1665 ako *Lectio principum* a v roku 1668 aj tretia pod názvom *Wappen der Königlichen Freyen Stadt Eperies* (Lichnerová, 2008, s. 132, 133). V poslednom menovanom, heraldickom diele autor „objasnil význam symboliky jednotlivých častí mestského erbu Prešova. Každý symbol obsírne vysvetlil, pričom sa opieral o svoje bohaté znalosti z antiky a z histórie. Práca má aj nemalú historicko-dokumentárnu hodnotu; je vzácnym súvekým prameňom a dokladom informujúcim o vtedajšej hospodárskej a kultúrnej úrovni Prešova“ (Bartunek, 1984, s. 43).

Prvé dva Weberove politické spisy sú vladárskymi zrkadlami (Hargittay, 1993, s. 63). Vladárske zrkadlá boli kriticko-moralistické diela, ktoré poukazovali na konkrétneho panovníka, vojsko, knieža či na fiktívneho nositeľa moci, a mali ambíciu nasmerovať život a konanie vladárov správnym smerom a poradiť, ako vládnuť. Latinsko-nemecké dielo *Janus bifrons* nazýva zrkadlom – *natürlicher Regenten Spiegel* – samotný Weber. Zaoberá sa v ňom prirodzenými schopnosťami a vlastnosťami, ktorými by sa mal vyznačovať dobrý panovník. Filozofickou tematikou sa *Janus bifrons* zaraďuje k svetskej náukovej próze (Bartunek, 1984, s. 27). K jeho napísaniu viedla Webera nielen vlastná snaha, ale aj povinnosť. Každý richtár musel po roku v úrade predniesť obyvateľom

mesta príhovor. Toto dielo predstavil v prešovskom kostole v nedeľu 5. marca 1662. Svoje filozofické úvahy o predpokladoch byť dobrým vladárom v ňom rozvinul prostredníctvom prirovnávania k rôznym anatomickým častiam ľudského tela, podľa ktorých pomenoval aj jednotlivé kapitoly (Hargittay, 1993, s. 78 – 80).

Voľba jazykov, v ktorých je dielo napísané, viac-menej reflektuje pomery v meste. Popri latinčine viedlo mesto väčšinu svojej úradnej agendy v nemčine. Jedine po nemecky, popri dominantnej latinčine, boli vedené aj cirkevné písomnosti. V Prešove boli totiž v priebehu celého 17. storočia početne, hospodársky a politicky najsilnejšou národnosťou Nemci. Dominovali v radoch senátorov i volenej obce (vonkajšej rady)⁴ a nemeckej národnosti bola aj väčšina richtárov (Kónya a kol., 2017, s. 423). Dôležitosť poznania latinčiny,⁵ ale i iných jazykov, zdôvodňuje Ján Weber v druhom zo svojich vladárskych zrkadiel, takisto v bilingválnom (latinsko-nemeckom) diele *Lectio principum*. Považuje za dôležité, aby vladári ovládali latinčinu slovom aj písmom. Označuje ju za matku jazykov, a to nielen v zmysle lingvistickom. Latinský jazyk je podľa neho prostriedkom, vďaka ktorému možno získať priateľov a spojencov. Rovnako je jazykom, ktorý zaznamenáva právo a zákony. Jedným slovom latinčina zachytáva všetky najdôležitejšie veci. Význam latinčiny nevidí Weber iba globálne, ale aj v konkrétnom regióne. Prešov označuje za miesto, kde deti vnímajú už od útleho veku štyri jazyky: slovenský, maďarský, nemecký a latinský.⁶

⁴ Viac o mestskej samospráve pozri pozn. 15 a 16.

⁵ Koniec humanizmu a prvá vlna reformácie priniesla do vývoja latinčiny teritoriálnu rôznorodosť. Kým v reformovaných krajinách zostala iba jazykom vedy a stala sa akademickým predmetom študovaným na gymnáziách, lýceách a univerzitách, v katolíckych krajinách (Španielsko, stredná Európa) zostala jej pozícia veľmi silná. K jej upevneniu prispela protireformácia opierajúca sa o misijnú činnosť i rozvinuté cirkevné školstvo. Vznikala po latinsky písaná taká výrazná náuková próza i krásna literatúra, že je možné hovoriť o tzv. barokovej latinčine (Kysučan, 2016, s. 143). Weberovo napomenutie ohľadom znalosti latinčiny tento fakt len potvrdzuje. Jasne signalizuje postavenie, ktoré latinčina v 17. storočí (obdobie baroka) na území dnešného Slovenska požívala. Udržiavala si dominantné postavenie ako jazyk prestížnej vzdelanosti. Prostredníctvom nej sa odohrával náboženský a cirkevný život, bola nevyhnutnou súčasťou diplomacie a politickej správy.

⁶ Presný citát pozri Úvodné slovo s. 4.

Hoci je spis *Lectio principum* vladárskym zrkadlom, Weber ho nevenoval nijakému vladárovi, ale sedemdesiatim trom občanom mesta, ktorí boli v roku 1665 členmi mestskej a vonkajšej rady.⁷ Vehementne tak deklaroval zachovanie duchovnej a materiálnej autonómie Prešova. Potenciálnej pobúrenej reakcii na to zo strany kráľovskej moci prezieravo predišiel prostredníctvom celostranového obrazu cisára Leopolda na rube titulného listu spolu s nápisom v nemčine, kde okrem iného stojí: *durch Gott gekrönte Keyser* (Bohom korunovaný vládca; pozri s. 17). Weberovi záležalo na prosperite mesta a preto, ako sám vraví, predkladá v tomto diele budúcej vrchnosti [...] *rozmanité choroby, ktoré obnažujú, ba celkom vysilujú a usmrcujú čestných, vážených a ctihodných vysoko i nízko postavených mužov v úrade, lebo iní skúsení a vzdelaní muži ich pred nimi vôbec nevarujú* (Weber, 1665, c2^r). Snaží sa vystríhať mládež ašpirujúcu na popredné miesta v správe mesta pred nástrahami, ktorým neraz podľahli aj tí najlepší správcovia a vladári.

Text príručky Weber nečlení na kapitoly. Latinský a nemecký text sú na každej strane spisu uvedené paralelne v dvoch stĺpcoch vedľa seba. Zreteľne vymedzuje len prológ a vlastný text spisu, ktoré od seba oddeľujú viaceré panegyriky, oslavné texty, zväčša básne, na autora a jeho dielo. Žáner oslavnej básne umožňoval vycibrenou a didakticky i čitateľsky prítiažlivou formou vyzdvihnúť život, vlastnosti i prínos konkrétnej osoby či celej rodiny,⁸ a pritom sa jej zavďačiť nielen za činy minulé, ale si ju zároveň získať do budúcnosti (Juríková, 2014, s. 33). Jána Webera týmto spôsobom oslavujú osobnosti, ktorých pôsobenie sa spája s mestom Prešov,

⁷ Dedikačný zoznam mien uvedený za titulným listom spisu (Weber, 1665, a1^v – a2^v) absolútne korešponduje s dobovým menoslovom nachádzajúcim sa vo fonde Magistrát mesta Prešov uloženého v Štátnom archíve v Prešove (Kniha obnov magistrátu z rokov 1640 – 1728, inv. č. 2539).

⁸ Tak ako si Ján Weber nedovolil uverejniť spis *Lectio principum* bez obrazu panovníka, neobišli panovníkov ani panegyrické texty. Veľké množstvo panegyrikov na v tom čase vládnuce Habsburgovcov (napísaných v priebehu 16. až 19. stor.) možno považovať až za istý humanitno-historický fenomén celoeurópskeho rozmeru vzhľadom na rozsiahle územie pod ich vládou a široké spektrum ich kultúrnych vzťahov (Juríková, 2014, s. 87). Tejto problematike sa vo svojich prácach venujú veľmi podrobne F. Römer a E. Klecker (napr. *Poetische Habsburg-Panegyrik in lateinischer Sprache. Bestände der Österreichischen Nationalbibliothek als Grundlage eines Forschungsprojekts*. In: *Biblos. Beiträge zu Buch, Bibliothek und Schrift* 43 (1994), s. 183 – 198; *Poetische Habsburg-Panegyrik in lateinischer Sprache vom 15. bis ins 18. Jahrhundert*. In: Römer, F. (ed.): *1000 Jahre Österreich – Wege zu einer österreichischen Identität. Vorträge anlässlich des Dies academicus der Geisteswissenschaftlichen Fakultät der Universität Wien am 10. Jänner 1996*. Wien 1997, s. 91 – 99; a i.).

nie však nevyhnutne. Z prešovských osobností spomeňme napr. farára Jána Sartoria, či Jána Bayera a Izáka Cabana, ktorí pôsobili na prešovskej mestskej škole, príp. na už vyššie spomenutom lýceu. Z profesorov pôsobiacich mimo Prešova určite stoja za zmienku Georg Kaspar Kirchmayer a Christoph Nottnagel, profesori vo Wittenbergu, či evanjelický kňaz a konrektor gymnázia v Banskej Bystrici Samuel Černák.

Prológ i vlastný text Weberovej príručky charakterizujú mnohé odkazy na Bibliu, na antiku a tiež na nie príliš dávnu minulosť, čo korešponduje s princípmi barokovej tvorby. Tie vychádzajú najmä z antickej rétoriky, ku ktorej sa pridala motivická i stylistická tradícia Biblie, topické motívy, štýlový synkretizmus a rétorické a stylistické výrazové prostriedky (Kákošová, 2001, s. 86 – 87). Literárna produkcia v tomto období zosilnila svoje náboženské zameranie, no z hľadiska myslenia sa nevrátila do stredoveku, ale rozvíjala impulzy, ktoré priniesla do začiatku európskeho novoveku renesancia (Šmatlák, 2002, s. 233). V používaní príkladov, ale i v štruktúre a v obsahu sa Weber inšpiroval inými autormi, pričom neuvádzal pramene, z ktorých čerpal (Brodňanská, 2016, s. 107). Jeho spis korešponduje s duchom doby. Už stredovekí autori sa netajili tým, že ich práce spočívajú na napodobnení starších autorít, a to tak kresťanských ako aj antických. Dôležitými princípmi stredovekej intelektuálnej tvorby bolo *imitatio* a *aemulatio*, napodobnenie a súperenie. Veľa stredovekých diel je tak plných nepriznaných citátov zo starších autorov a citátov bez uvedenia ich pôvodcov (Nechutová – Stehlíková, 2013, s. 12). Aj neskôr, v dielach humanistických autorov, sa možno stretnúť s doslovnými citátmi, parafrázami s rôznym stupňom formálneho uvoľnenia voči originálu, či spojeniami frazeologického alebo lexikálneho charakteru, ktoré môžu a nemusia mať topický charakter. Rozličné sú aj ich vzťahy k pôvodnému textu a funkcia. Tá sa môže pohybovať od stavebnej cez dekoratívnu, aluzívnu až po vzdialené reminiscencie, ktoré už ani súdobý čitateľ nemusel identifikovať ako výpožičku (Balegová, 2016, s. 65).

Prešovský richtár sa pri písaní príručky inšpiroval v najväčšej miere dielami španielskeho renesančného autora, historiografa a moralistu Antonia de Guevaru,⁹ ktorého spisy boli v priebehu 16. a 17. storočia preložené do rôznych európskych jazykov (nemčina, angličtina, maďarčina, holandčina, francúzština, arménčina, latinčina).¹⁰ Tento Španiel vyrastal na dvore kastílskej kráľovnej Izabely. Vstúpil do františkánskeho rádu, bol kráľovským kronikárom, v roku 1528 sa stal biskupom (Guadix, Mondonedo). Jeho práce reflektovali vkus cisárskeho dvora Karola V. Antonio de Guevara sa v didaktickom spise *Reloj de Príncipes* z roku 1529, nápadne podobnom jeho dielu *Libro Aureo de Marco Aurelio*, ktoré vyšlo rok predtým v Seville, snažil vytvoriť model ideálneho panovníka. Kniha sa stala jedným z najvplyvnejších diel 16. storočia.¹¹ Ján Weber pravdepodobne poznal niektoré z nemeckých vydaní Guevarových diel, ktoré pripravil nemecký katolícky spisovateľ Aegidius Albertinus.¹² Dá sa tak usudzovať na základe identických informácií či príkladov, ktoré sa nachádzajú tak vo Weberovom spise (1665) ako aj v Albertinovom nemeckom vydaní Guevarovho diela *Reloj de Príncipes* z roku 1598 pod názvom *Guldene Sendtschreiben* (Brodňanská, 2016, s. 109). Uvedme aspoň jeden príklad za všetky. V prológu Weberovho spisu rezonuje chvála Prešova za to, že udržiava dobrý stav kostolov a škôl, a že má dobre usporiadanú politickú správu (Weber, 1665, c3ⁱ). Weber prirovnáva Prešov k mestu Molerda, ktoré vraj označil za najkrajšie a najlepšie vo svojej odpovedi na otázku kráľa Pyrrha akýsi filozof. Weber tvrdí, že informácia o Molerde je obsiahnutá v ktoromsi Pliniovom liste Fabatovi. Jeho tvrdenie pôsobí hodnoverne, nakoľko *Listy (Epistulae)* Plinia Mladšieho podávajú pestrý obraz rímskej spoločnosti

⁹ Guevara napísal napr. spisy *Epístolas familiares*, *Menospreciop de corte y alabanza de Aldea*, *La Decade de Césares* (*Encyklopaedia Britannica*, Antonio de Guevara, dostupné on-line: <https://www.britannica.com/biography/Antonio-de-Guevara>).

¹⁰ Viac pozri Buescu, 2009, s. 69 – 101.

¹¹ 16. storočie v Európe je všeobecne možné charakterizovať aj snahou humanistických učencov o morálnu očistu náboženského a spoločenského života. Za jeden z prostriedkov na jej dosiahnutie považovali diela venované problematike vládnutia, ktoré mali ambíciu nasmerovať život a konanie vládačov tým správnym smerom (Nagy, 1999, s. 93). V druhom decéniu sa tejto problematike venovali aj Thomas Morus, Niccolo Machiavelli a Erasmus Rotterdamský (Nagy, 2006, s. 213). V druhej polovici 16. storočia sa so sociálno-filozofickou koncepciou vládařských cností stretávame aj v diele slovenského humanistického básnika Martina Rakovského (Gluchman, 2015, s. 131 – 133), ktorého rozsiahla básnická skladba *De magistratu politico* (O svetskej vrchnosti) vyšla v roku 1574 v Lipsku (Škoviera, 2008, s. 416).

¹² Jeho práce boli zväčša prekladmi, spracovaniami alebo kompilátmi latinského, talianskeho, francúzskeho a obzvlášť španielskeho písomníctva.

na prelome 1. a 2. storočia po Kr. a okrem súkromných vecí zachytávajú aj rôzne zaujímavosti verejného života. Navyše je L. Calpurniovi Fabatovi, ktorý bol dedom Pliniovej tretej manželky Calpurnie, adresovaných deväť z nich.¹³ Ani v jednom nie je zmienka o Pyrrhovi či meste Molerda. Nachádza sa však, v rovnakom kontexte a v takmer rovnakom znení ako u Webera, vo viacerých vydaniach zo 16. a 17. storočia, ktoré sú nasledovníkmi či prekladmi spomínaného diela španielskeho kronikára a moralistu. Okrem toho Molerdu spomína aj Aegidius Albertinus v dedikácii k vydaniu *Guldene Sendtschreiben*. Prirovnáva ju k mestu Mníchov, čo následne zopakoval aj Ján Weber vo vzťahu k Prešovu.

Okrem toho, že Weberov štýl vyjadrovania reflektuje znaky barokového jazyka, pre ktorý sú charakteristické hojne až duplicitne používané epiteta, dlhé, komplikovane členené hypotaxy, nefunkčne používaná interpunkcia (Juríková, 2008, s. 155¹⁴), reflektuje aj Guevarov idiolekt a spôsob písania. Ten sa rovnako vyznačuje dlhými vetami, no i originálnymi prirovnaniami a zvláštnym pátošom. Oblúbenou Guevarovou rečníckou figúrou bola antitéza, ktorú v staroveku preferovali Isokratés a Cicero (Norden, 1958, s. 789, 795 – 803), dve osobnosti antického rečníctva, na ktoré vo svojom spise viackrát odkazuje i Ján Weber.

Weberovi ale nemožno uprieť, ba treba vyzdvihnúť, že pri písaní príručky mal na zreteli záujmy občanov Prešova a nie vrchnosti (Hargittay, 1994, s. 81). Jasne to čítame už v prológu. Zdôvodňuje tu, prečo sa rozhodol poučiť o vládnutí práve mladých mužov: [...] zostavil som spis obzvlášť pre drahých synov nášho mesta, ktorým v primeranom veku postupom času odovzdá riadenie vlasti najvyšší Sabaoth, ktorý vladárov ustanovuje i zosadzuje. [...] Nemohol som s ňou lepšie naložiť, ako pririecť ju a obetovať nadaniu najdrahších detí a synov [...] Dôvodom nie je horlivosť po vzdelaní, ale nesmrteľná spomienka a pamiatka. Ďalším osobitým dôvodom je ohľad a úctivá pozornosť voči kolegom vo vedení a voči popredným členom nášho drahého mesta, ktorému som

¹³ *Epistulae* IV 1; V 11; VI 12, 30; VII 11, 16, 23, 32; VIII 10.

¹⁴ Pozri aj Juríková, 2014, s. 26 – 27.

zaviazaný a púta ma k nemu zaslúžená vďaka i neustávajúce povinnosti, aby napredoval jeho vzrast, pokoj, ochrana, aby sa rozrástalo, inak povedané pre jeho prospech (Weber, 1665, c2^r – c2^v).

V prológu Ján Weber odкрýva príčiny a okolnosti vzniku spisu, pričom kladie dôraz na vyjadrenie potreby vzdelávania mládeže pre dobro mesta i krajiny. Prostredníctvom príbehov a príkladov nabáda ku kresťanským cnostiam, k mravnosti, k úcte voči zákonom i nadriadeným. Snaží sa vštepiť budúcim generáciám pôsobiacim v oblasti politiky a riadenia štátu na rozličných úrovniach základné hodnoty, ohlasuje sústavu mravných noriem, zásad a princípov politického správania, ktoré považuje za primerané. V daných intenciách upriamuje hneď v prológu pozornosť na metrum, konkrétne na daktylský hexameter, v ktorého slovách sú podľa neho obsiahnuté „tie najťažšie, najužitočnejšie a preto tiež najvzácnejšie spomedzi množstva rôznych vznešených umení a vied, ktoré už boli privedené k dokonalosti a dosiahli až najvyšší stupeň, aký len možno dosiahnuť“ (Weber, 1665, b1^v). Hexameter znie *Nosce Deum; dignosce homines; sed Te prius ipsum*. (Poznávaj Boha a rozlišuj ľudí, no sám seba najprv.) Weber nemá ambíciu poukázať ani na dôležitosť poznania Boha ani na poznanie ľudí. Jeho záujem púta výrok *Nosce te ipsum* ako taký. Slúži mu ako základ, na ktorom postupne stavia celú konštrukciu úvodného slova a následne i samotného spisu. Prečo si vybral práve túto gnómu?

Poznaj sám seba bolo, a dodnes je, všeobecne známou zásadou, výrokom jedného zo siedmich mudrcov, nápisom na stene Apollónovho chrámu v Delfách (Plutarchos, *De E* 3; Platón, *Protagoras* 343a). Jeho nasledovanie tvorilo v antike podstatnú časť dobrého života. Nápis v delfskej veštiarni upriamoval pozornosť návštevníkov na ich nedokonalosť a smrteľnosť, na istú závislosť od bohov, vystríhal ich pred domýšľavosťou a pýchou, nabádal k rozumnému životu. Je pravdepodobné, že práve v tomto duchu rozumel sebapoznaniu aj Ján Weber. Chápal ho ako *condicio sine qua non*, ako nevyhnutný základ pre dobrý a cnostný život, podmienku pre osobný rast, ale i primerané vnímanie a posudzovanie rôznych životných okolností, tiež svojho okolia a jeho potrieb. Sebapoznanie dáva podľa Jána Webera človeku pevnú pôdu pod nohami; bez neho je len pokrytcom, ktorý sa síce tvári, ale nežije

rozumne a zbožne. Poznanie seba je vzácnosťou, pretože v ňom tkvie šťastie, požehnanie, mier, radosť, pokoj i želaná dobrá smrť (Weber, 1665, b3^v).

Knižku *Lectio principum* Weber nenapísal, aby získal vavrín alebo aby poučil vznešených a rozumných mužov, ale priniesol ju ako obeť pre drahých synov mesta, ktorí sa v ňom časom ujmú vlády. Umenie dobre vládnuť, spravovať mesto či štát označuje za kráľovnú všetkých ostatných umení a vied. Za tri hlavné príčiny, ktoré privádzajú vladára a následne i jeho krajinu do nešťastia, považuje: 1) sklony k nesprávnemu a neusporiadanému spôsobu života, 2) presvedčenie, že nie je nevyhnutné mnoho sa učiť a namáhať sa, a napokon 3) nevedomosť a tiež neochotu prijať rady od skúsených a učených mužov (Weber, 1665, A2^v). Cestu k umeniu vládnuť, a dobre vládnuť, možno podľa neho nájsť iba prostredníctvom nasledovania rozumných mužov a tiež čítaním dobrých kníh, ktoré chápal ako sprostredkovateľov osvojenia si tohto umenia. Ján Weber ponúkol svojim recipientom ako oporné stĺpy v ich ambíciách i následnom vedení mesta stráňenie sa zla, cnostný život a vieru či dôveru v Boha. Tieto rady možno bezo zvyšku ponúknuť aj dnešným vladárom.

Vladárske čítanie

LECTIO PRINCIPUM
čo jest
Vladárske čítanie
pripravené
Jánom Weberom
lekárnikom,
toho času richtárom
v Prešove,
1664

Leopold, z Božej vôle rímsky cisár, navždy vznešený nemecký, český, uhorský kráľ.

Toto je Bohom korunovaný vládca všetkých kresťanov:
Toto je uhorskej zeme a jej sužovaných príbytkov
kráľ a knieža pokoja. Daj Boh, aby jeho ruka
dlho k jeho najvyššej cti vládla nad otčinou!

VLADÁRSKE ČÍTANIE

To jest

Politická príručka,

ako môže mladý kresťanský vladár vládnuť v súlade
s pravou zbožnosťou a tiež so statočným a chvályhodným

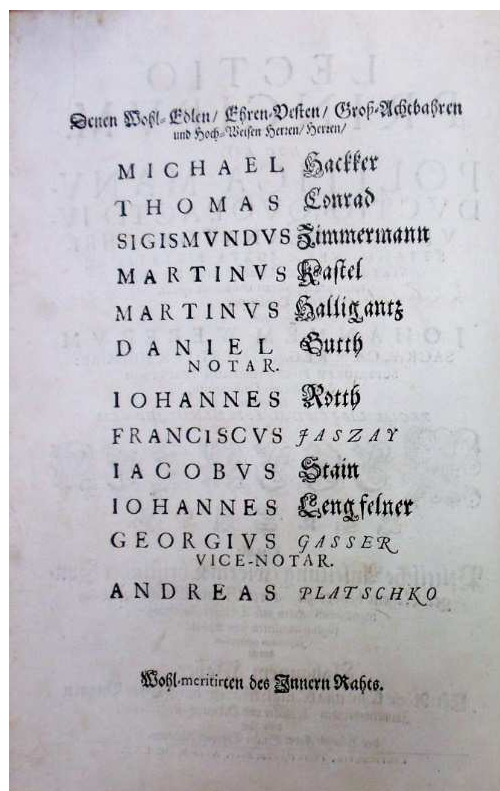
životom.

Napísal

Ján Weber,

stály lekárnik a riadny lekár svätej cisárskej
a kráľovskej výsosti pre horné Uhorsko, toho času rich-
tár kráľovského slobodného mesta Prešov.

V Levoči, tlačou Brewerových dedičov, roku 1665.

Týmto urodzeným, ctihodným, veľaváženým
a vysokoosvieteným pánom, pánom

Michaelovi Hackkerovi
Tomášovi Conradovi
Žigmundovi Zimmermannovi
Martinovi Kastelovi
Martinovi Halligantzovi
Danielovi Gutthovi
notárovi
Jánovi Rotthovi
Františkovi Jaszayovi
Jakubovi Stainovi
Jánovi Lengfeldnerovi
Jurajovi Gasserovi
vicenotárovi
Andrejovi Platschkovi

zaslúžilým členom vnútornej mestskej rady.¹⁵

¹⁵ Samospráva a autonómia, reprezentovaná samosprávnymi orgánmi, bola základným politickým privilegiom mesta. Na čele mestskej samosprávy v Prešove stál richtár s mestskou radou, senátom. Mestská rada mávala v 17. storočí 12 členov, z ktorých najvýznamnejší boli notár (*notarius*) a podnotár (*vicenotarius*). Senát bol zároveň riadiacim aj súdnym orgánom mesta a zabezpečoval najvýznamnejšie mestské úrady. Členovia senátu pochádzali spravidla z radov najbohatšej a vyššej strednej vrstvy mešťanov, predovšetkým boli obchodníkmi. V radoch senátorov je možné nájsť najvýznamnejších prešovských veľkoobchodníkov, ako boli Ján Lengfeldner, Ján Puttenberger, Ján Krupnik, Adam Zimmermann, Žigmund Zimmermann či Juraj Fleischakker (Kónya a kol., 2017, s. 403 – 404). Na faksimile sú vymenovaní členovia, ktorí pôsobili v prešovskej mestskej (vnútornej) rade v roku 1665.

Ako aj týmto ušľachtilým, znamenitým, veľaváženým, vysokoosvieteným
a obetavým pánom, pánom

Jurajovi Scholtzovi, lekárnikovi hlavnému rečníkovi¹⁶

Tobiášovi Gröckerovi, Jonášovi Fischerovi, Jurajovi Szalajovi, Andrejovi Groffovi, Andrejovi Schillingovi, Jánovi Kotlerimu, Tobiašovi Möšovi, Kristiánovi Hackkerovi, Michaelovi Schönlebenovi, Baltazárovi Schoberovi, Jánovi Dubrowskému, Pavlovi Langovi, Jánovi Galambasovi

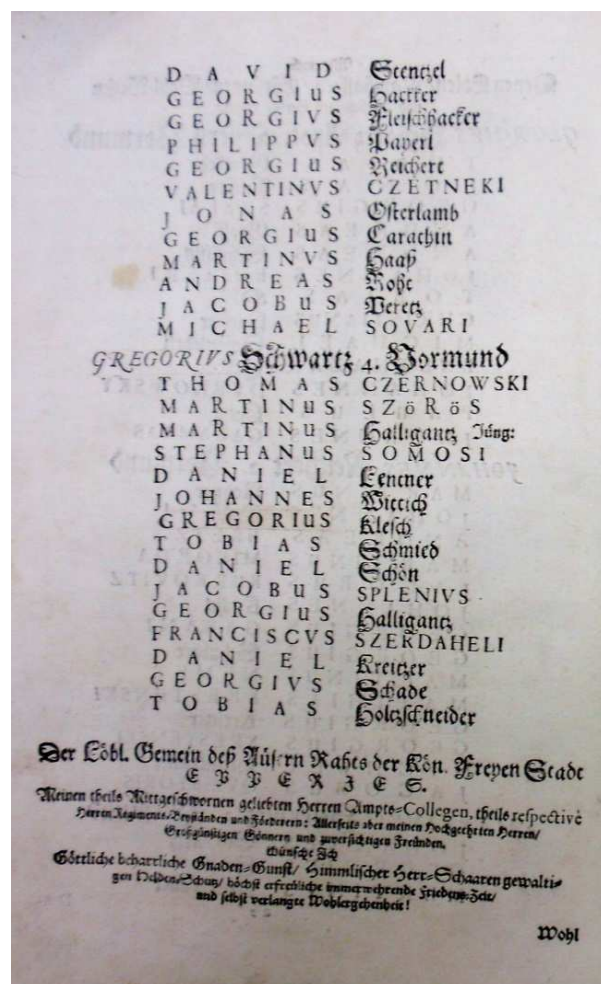
Jánovi Reichertovi 2. rečníkovi

Martinovi Regnerovi, Jánovi Grünaügelovi, Andrejovi Bretzovi, Martinovi Mikordovi, Jakubovi Kurkovitzovi, Jánovi Kischilovi, Jurajovi Gabanimu, Jurajovi Schubertovi, Martinovi Nemetovi, Matejovi Krestenskími, Jurajovi Kreitzerovi, Jurajovi Krestenskému, Michaelovi Grünkrantzovi, Jakubovi Quaestorisovi

Martinovi Stierbitzovi 3. rečníkovi

Jánovi Schwartzovi, Jurajovi Schönovi, Martinovi Neügebauerovi,

¹⁶ Ďalším orgánom samosprávy po richtárovi a mestskej (vnútornej) rade bola *volená* alebo *prísažná obec* (*Communitas iurata, Centum viri; vonkajšia rada*) s pohyblivým počtom členov, rozdelených do štyroch skupín podľa tzv. stolov (*Mensae*). Na čele jednotlivých „stolov“ stáli tribúni (rečníci, hovorcovia) a tribún prvého „stola“ bol zároveň tzv. tribúnom ľudu. Mal rozsiahlu moc, porovnateľnú s postavením senátorov. Členov volenej obce volilo zhromaždenie všetkých plnoprávných mešťanov zo svojich radov. Volená obec, napriek svojmu názvu (*Centum viri* = sto mužov), mala v 17. storočí rôzny počet členov, od 24 až po 70. Príslušníci volenej obce zastávali väčšinu mestských úradov. Jednotlivé mestské úrady boli rozdelené medzi senátorov a členov volenej obce tak, aby bol zabezpečený dozor nad všetkými stránkami mestského života (hospodárstvo, školstvo, účty, cirkev, obrana a pod.). Voľby sa v Prešove konali spravidla v prvých týždňoch januára po Troch kráľoch a všetci členovia orgánov samosprávy boli volení iba na jeden rok. Senát a volená obec sa volili navzájom a väčšina plnoprávných občanov bola de facto z volieb vylúčená (Kónya a kol., 2017, s. 404). V roku 1665 mala volená obec v Prešove 61 členov (porov. obr. na s. 20, 21).

Dávidovi Stentzelovi, Jurajovi Hackkerovi, Jurajovi Fleischhackerovi, Filipovi Paverlovi, Jurajovi Reichertovi, Valentínovi Czetnekimu, Jonášovi Osterlambovi, Jurajovi Carachinovi, Martinovi Haaßovi, Andrejovi Rohtovi, Jakubovi Veretzovi, Michaelovi Sovarimu

Jurajovi Schwartzovi 4. rečníkovi

Tomášovi Czernowskému, Martinovi Szörösovi, Martinovi Halligantzovi ml., Štefanovi Somosimu, Danielovi Lentnerovi, Jánovi Wittichovi, Jurajovi Kleschovi, Tobiášovi Schmiedovi, Danielovi Schönovi, Jakubovi Spleniov, Jurajovi Halligantzovi, Františkovi Szerdahelimu, Danielovi Kreitzerovi, Jurajovi Schademu, Tobiášovi Holcschneiderovi

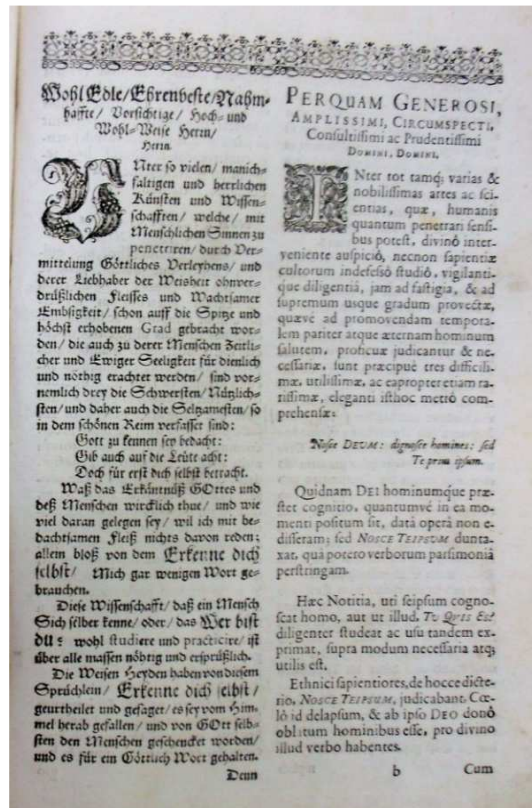
S prianím všeobecného blaha vonkajšej rady slobodného kráľovského mesta Prešov.

Svojim spoluprísažným milým pánom kolegom z úradu, ako aj pánom vrchným úradníkom a podporovateľom: Všetko najlepšie mojím vysokocteným pánom, veľkodušným dobrodajcom a nepostrádateľným priateľom.

Želám

dlhodobú božskú milosrdnú priazeň. Pane na nebesiach, mocnú nebeskú božskú ochranu, vysokopotešiteľný trvácný mier a zaslúžené blaho!

Prológ

Urodzení, vznešení, rozvážni, skúsení a premúdri páni! Páni,

medzi množstvom rôznych a vznešených umení a vied, ktoré už boli privedené k dokonalosti a dosiahli až najvyšší stupeň, aký len možno dosiahnuť ľudskými zmyslami, prostredníctvom božských znamení a zaiste i neúnavnou snahou a bedlivou ostražitosťou ctiteľov múdrosti, a ktoré sa kvôli šíreniu dočasného i večného blaha ľudí považujú za osožné a nevyhnutné, sú obzvlášť tri, obsiahnuté vo vkusnom metre, tie najťažšie, najužitečnejšie a preto tiež najvzácnejšie:

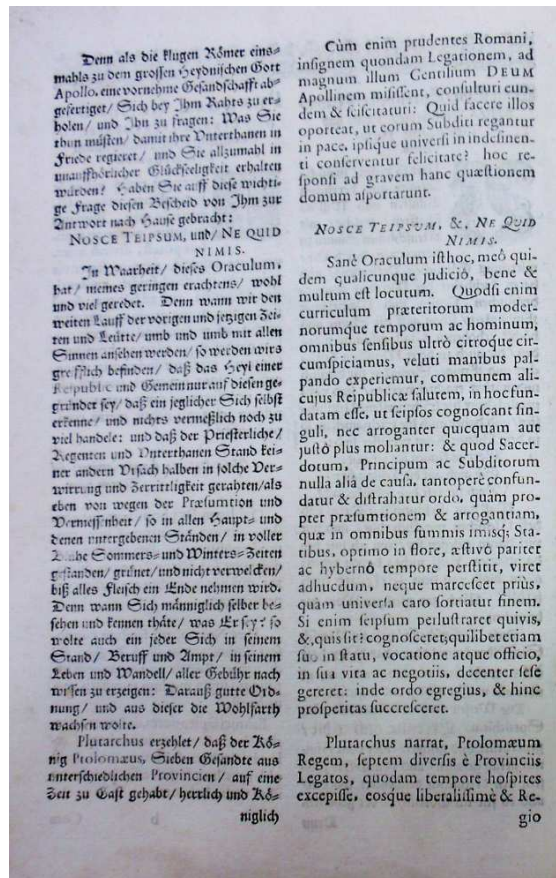
Poznávaj Boha a rozlišuj ľudí, no sám seba najprv.

Nechcem namáhavo vykladať, v čom tkvie poznanie Boha a ľudí a koľko na ňom záleží, dotknem sa však aspoň niekoľkými slovami výroku *Poznaj sám seba*.¹⁷

Vedomosť, ako človek pozná sám seba alebo ako sa snaží ono *Kto si?* svedomito dosiahnuť a tiež praktizovať, je nadmieru užitočná a nevyhnutná.

Pohanskí vzdelanci o výroku *Poznaj sám seba* súdili, že zostúpil z neba, že ho daroval ľudom samotný boh. Považovali ho za božie slovo.

¹⁷ *Nosce te ipsum* (Poznaj sám seba) – výrok jedného zo siedmich mudrcov napísaný na stene Apollónovho chrámu v Delfách. (Plutarchos, *De E* 3; Platón, *Protagoras* 343a).

Kedysi totiž umní Rimania poslali k veľkému pohanskému bohu Apollónovi význačné posolstvo. Chceli sa poradiť a dozvedieť, čo robíť, aby svojich poddaných spravovali v mieri a aby sami žili v neprestajnom šťastí. Na závažnú otázku priniesli domov nasledujúcu odpoveď:

*Poznaj sám seba a Ničoho príliš.*¹⁸

Podľa môjho nepatrného úsudku veštiareň odpovedala skutočne dobre a povedala mnoho. Ak sa na beh minulých i terajších čias a na ľudí pozrieme všetkými zmyslami a z každej strany, akoby sme ich ohmatali rukami, zistíme, že spoločné blaho akéhokoľvek štátu je založené na tom, že jednotlivci poznajú samých seba, že sa neusilujú spúne alebo právom o viac; a zistíme tiež, že stav kňazov, vládcov i poddaných je najviac vyvedený z rovnováhy a rozhádaný kvôli drzosti a domýšľavosti, ktorá vo všetkých vyšších aj nižších stavoch, v lete rovnako ako v zime, prekvitá, zelená sa a neuvädne skôr, než celému tvorstvu nepadne lós smrti. Ak by ktokoľvek posudzoval a spoznal seba samého a choval by sa vo svojom postavení, povolani, v úrade a v záležitostiach vlastného života primerane, nastal by znamenitý poriadok a následne blahobyť.

Plutarchos rozpráva, že kráľ Ptolemaios hostil sedem vyslancov z rôznych krajín zároveň a bezprostredne s nimi veľmi láskavo a

¹⁸ Ne quid nimis (Ničoho príliš) – druhý zo známych delfských výrokov.

¹⁹ Sikyón – staroveké grécke mesto na severe Peloponézu.

s kráľovskou pompou jednal. Počas raňajok začali diskutovať, ktorá z krajín má najužitočnejšie zákony a najviac vyniká obdivuhodnými zvykmi. Rímsky vyslanec predniesol, že v Ríme sa najviac zo všetkého uctieujú chrámy a k úradom sa chová úslužne.

Vyslanec z Kartága povedal, že urodzení u nich nikdy nie sú zmorení z bojov, ľud z práce a ani filozofi z poučovania.

Posol zo Sicílie riekol, že zachovávali spravodlivosť, milujú pravdu a pýchu nenávidia.

Vyslanec z Rhodu chválil svoju krajinu, pretože starci sú u nich veľmi vážení, mladíci ostýchaví a ženy mlčanlivé.

Legát Aténčanov vrazil, že nestrpia úskočných boháčov ani záhaľčivý ľud a ani hrubých správcov.

Vyslanec Spartanov sa o svojej zemi vyjadril pochvalne, že u nich nikoho neovláda nenávisť, veď jeden s druhým sú si rovní. Nezostalo tu miesto pre hrabivosť, lebo všetko majú spoločné. Nestrpia žiadnu nečinnosť, lebo každý sa horlivo snaží zvládnuť kľopoty svojho povolania.

Nakoniec prehovoril sikyonský¹⁹ vyslanec, že u nich nie sú vítaní nijakí cudzí ľudia, keď so sebou prinášajú cudzie zvyky a šaty a nestrpia ani žiadnych nejakých lekárov, čo len zabíjajú živých, a neuznávajú ani nesvedomitých advokátov a rečníkov, keď títo hája len nespravodlivé prípady a pokrývajú právo.

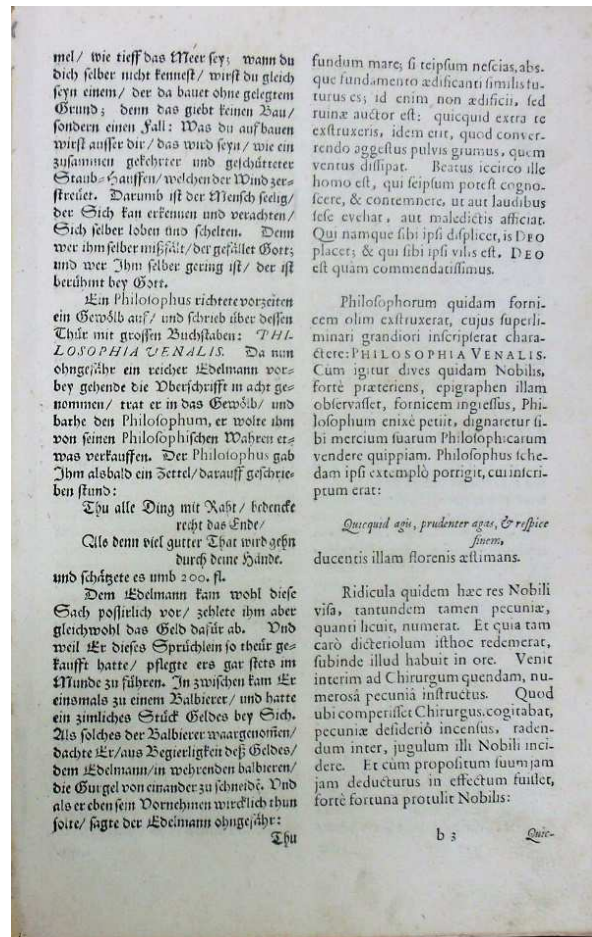
Keď si kráľ Ptolemaios všetko vypočul,

povedal, že všetci majú také dobré zákony a zvyky, že ich nedokáže ani vylepšiť ani nahradiť za iné.

Ak by sa dnes zišli vyslanci zo všetkých kráľovstiev, krajín, provincií a miest na nejakom všeobecnom zhromaždení a uvažovali by rovnako, nevykreslili by povahy svojich miest, mravy obyvateľov, život a obyčaje takými farbistými slovami. Objavili by bezpochyby viac trestuhodných skutkov než chvályhodných cností. Mnohí ľudia totiž holdujú vedám a vystupujú až k najvyšším vrcholom poznania dobra a zla. Nič nevytvárajú vlastnou prácou, ale vystačia si len s holou podstatou vecí, a neváhajú prípadne ani uraziť blížneho či uškodiť mu. Ešte veľa im chýba, aby sa zaoberali oným *Poznaj sám seba*. Je možné, že spomedzi iných sa práve tento Thalétov výrok stane najužitočnejším zo všetkých. Aj dáky iný filozof spolu s mnohými ďalšími, čo vynikali v občianskej múdrosti, diskutoval pri stole kráľa Filipa Macedónskeho, čo je vo svete najväčšie. Jeden považoval za najväčšie nebo, druhý slnko, tretí vodu, ďalší zas iné podstaty. Onen filozof v debate o najväčšej a najvyššej zo všetkých vecí prosto doznal: „Nič iné“, vraví, „na svete nie je také veľké ako duch, ktorý pozná sám seba a pohŕda inými vážnymi vecami.“

Ba dokonca aj niektorí zo svätých učiteľov Cirkvi mienili, že poznať sám seba je najväčšou vedou. Preto Bernard hovorí: „Hoci poznáš všetky tajomstvá, aká široká je zem, aké vysoké je nebo,

aké hlboké je more, ak nepoznáš samého seba, podobáš sa tomu, kto sta-
via bez základov. Ten je strojcom ruiny, nie stavby. Kým nespoznáš seba,
každá stavba, čo chceš budovať, bude ako nazametaná kopec prachu,
ktorý rozduje vietor. Blažený je človek schopný spoznať seba samého, čo
nedbá, keď ho chválami vyvyšujú alebo urážkami ponížujú. Kto sa totiž
nepáči sebe samému, ten sa páči Bohu, a kto sám seba považuje za bez-
významného, je pre Boha veľmi významným.²⁰

Ktosi z filozofov kedysi vystaval portál, nad ktorý napísal veľkými
písmenami *Filozofia na predaj*. Keď šiel náhodou okolo jeden bohatý
šľachtic, spozoroval nápis, vošiel pod portál a nástojil, aby mu filozof
láskavo predal niečo zo svojho filozofického tovaru. Filozof mu ihneď
ponúkol list papiera za cenu 200 florénov. Stálo na ňom:

*Čokoľvek konáš, konaj rozumne a hľad' na koniec.*²¹

Šľachtic postrehol posmešný charakter veci, predsa však zaplatil ur-
čenú sumu. Keďže si výrok kúpil tak draho, hneď sa ním oháňal. Medzi-
časom raz prišiel k akémusi holičovi s poriadne plným vreckom. Keď to
holič zistil, roznietený túžbou po bohatstve sa rozhodol, že pri holení
podreže šľachticovi hrdlo. Keď svoj úmysel už už hodlal vykonať, šľach-
tic riekol šťastnou náhodou:

²⁰ Bernard z Clairvaux, *De consideratione*, 2, 3.

Čokoľvek konáš, konaj rozumne a hľad' na koniec.

Tu holič strnul úžasom, až mu z ruky vypadla britva. Nemyslel si totiž nič iné, ako že šľachtic prekukol jeho vražedný úmysel. A tak draho kúpená sentencia predĺžila šľachticovi život.²²

Nemenej cenným je výrok *Poznaj sám seba*. Preto Chilón, jeden zo siedmich mudrcov, mal vo svojom embléme zrkadlo s nápisom „*Hľad' na seba samého a skúmaj*.“ Preto tí, čo boli v Delfách,²³ mali sentenciu v takej úcte, že ju dali napísať veľkými zlatými písmenami nad vchod chrámu.

Zvyčajne sa vraví, že čím je niečo vznešenejšie, tým je toho menej, ako je málo vzácných vtákov na svete. Podobne to chodí s poznaním samého seba. Je vzácné a zriedkavé, no zároveň užitočné a nevyhnutné pre bezúhonný život. Z neho potom plynú šťastie, požehnanie, mier, radosť a pokoj v kráľovstve, a napokon aj želaný koniec. A predsa len málokto spomedzi toľkých desaťtisícok ľudí dbá o poznanie seba samého, hoci ich šťastie je časné a hrozí im strata večného blaha.

Takouto majstrovskou obratnosťou sa diabol horlivo snaží zatarasiť všetky cesty a cestičky, každý prístup i stopu a nežičlivo hatí smerovanie k cieľu cnosti aj poctivým, rozumným a mierumilovným povahám, ktoré túžia len úprimne slúžiť Bohu a kresťanské svedomie i majetok obetujú

²¹ Porov. Ezop 43 (Žaby); Sir 7,36.

²² Príbeh, ktorý Weber rozpráva a opiera sa oň, bol známy už v stredoveku. Je zachytený v zbierke *Gesta Romanorum* zostavenej približne na začiatku 14. storočia (*Gesta Romanorum*, 103).

²³ Platón v dialógu *Protagoras* 343a píše: Keď sa títo potom spoločne poschádzali [= 7 mudrci], venovali Apollónovi do chrámu v Delfách prvotiny svojej múdrosti a napísali tie nápisy, ktoré všetci majú stále v ústach: *Poznaj sám seba* a *Všetko s mierou*. (Prel. J. Špaňár).

na prospech a úžitok svojmu blížnemu a usilujú sa chrániť a podporovať spoločné blaho štátu. Jeho snaha sa nakoniec završí tým, že vo vojnychtivom svete sa hneď toto, hneď ono kráľovstvo či krajina zapletie do dákej spoločnej vojny. Tak aj právom sebe vlastnej slobody v podobe nemilosrdného hnevu vpadol Mars, žiaľ, aj na naše hranice. Hlaholy trúb, bubny i rinčanie zbraní vydesili celú uhorskú zem a nahnali jej strach. Voviedol zem do biedy a trýzne, že aj keby sám Argos (básnikmi nazývaný stooký) sedel na najvyššom karpatskom vrchu Uhorska a pokúšal sa odtiaľ ktorými božským okom pozorovať vojnu,²⁴ predsa by mu ani sto očí nestačilo, aby oplakali a oželeli velikánske nešťastie a poľutovaniahodný stav našej prebiednej vlasti a jej obyvateľov a aby sa mohlo náležite povedať:

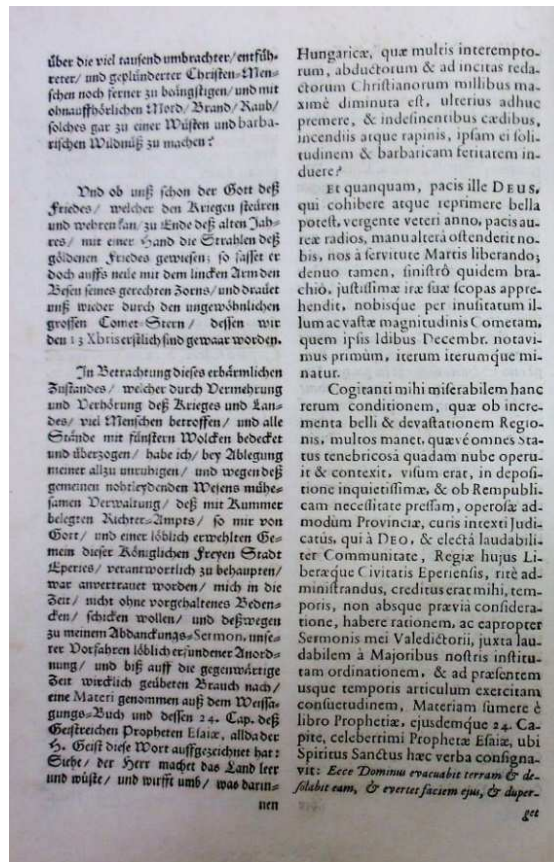
ó Uhorsko, ako padli tvoji hrdinovia?

ó Uhorsko, ako zničili tvoju krásu? Ako ti odviezli poklady? Ako ti zrazili silu k zemi? Ako ti odstránili múry a hradby? Ako ti onen preukrutný nepriateľ kresťanov násilne okresal nespočetný ľud a tvoje obyvateľstvo?

ó sväté kráľovstvo, ako ťa tak veľmi znesvätili?

Mars, kedy konečne prestaneš desiť našu milovanú uhorskú vlasť

²⁴ Ján Weber reflektuje situáciu, ktorá vládla v Uhorsku v čase od porušenia prímeria Turkami a ich vpádu na územie Slovenska v roku 1663 až do augusta 1664, keď Habsburgovci podpísali veľmi nevýhodný mier. Na základe neho boli Turkom ponechané mnohé významné pevnosti a hrady (Nové Zámky, Novohrad). Vašvársky mier, podobne ako predchádzajúce mierové zmluvy s Turkami, neurobil poriadok na pohraničnom území. Turci naďalej zaberali územia, ktoré im nepatrili a mali možnosť pokračovať v plienení západného Slovenska.

oslabenú tisícmi zahubených, odvedených a na smrť odsúdených kresťanov, kedy ukončíš ustavičné vraždy, požiare a krádeže, ktoré z nej robia osamotenú pustatinu, a kedy z nej snímeš barbarskú divokosť?

Hoci nám onen Boh pokoja, ktorý môže krotiť a tiež zastaviť vojny, na sklonku starého roka jednou rukou ukázal lúče zlatého mieru, keď nás oslobodil od poddanstva Martovi, v ľavej²⁵ ruke drží metlu svojho spravodlivého hnevu a znovu a znovu nám hrozí skrz neobvyklú a ohromujúcu kométu,²⁶ ktorú sme po prvý raz zaznamenali na decembrové Ídy.²⁷

Uvažoval som nad žalostným stavom vecí, ktorý sa týka mnohých, lebo vojna sa rozšírila a spustošila krajinu a tmavý oblak zatemnil a zahalil všetky stavy. Bol by som mal dôvod odložiť príliš dramatické a nadmieru pracné riadenie tiesňou zvieraného štátu, starosťami naplnený úrad richtára, ktorý mi právoplatne a uvážene na čas zveril do správy Boh a záslužne zvolené spoločenstvo kráľovského slobodného mesta Prešov. Preto mám dôvod použiť v rozlúčkovej reči, podobne ako to zvykli robiť naši chvályhodní predkovia a robí sa tak až do prítomnosti, stať podľa knihy slávneho proroka Izaiáša z 24. kapitoly, kde Duch Svätý zaznamenal nasledujúce slová: *Hľa, Pán pustoší zem a nivočí ju, rozvracia jej tvárnosť*

²⁵ Ľavá strana sa chápala ako nepriaznivá, nešťastná, zvlášť u Grékov.

²⁶ Ide o kométu C/1664 W1, ktorá bola v rokoch 1664 a 1665 viditeľná voľným okom a svojou mimoriadnou svetelnosťou sa radí k tzv. veľkým kométam.

²⁷ Decembrové Ídy zodpovedajú podľa rímskeho kalendára 13. decembru.

nen ist / und zerstreuet seine Einwohner.
Und gehet dem Priester wie dem Volk /
dem Herrn wie dem Knecht / der Frauen
wie der Magd / dem Verkäufer wie dem
Käufer / dem Leihet wie dem Darleher /
dem Mahnenden wie dem Schuldiger.
Denn das Land wird leer und beraubt seyn /
denn der Herr hat solches geteilt. Das
Land stehet jämmerlich und verdorrt / der
Erdboden nimm ab / und verdorrt. Die
Höfsten des Volkes im Lande nehmen
ab. Das Land ist entheiligt von seinen
Einwohnern. Denn Sie übergehen das
Geist / und ändern die Verträge / und las-
sen fahren den ewigen Bund.

Diesen Sermon, weil ich an die
Zeit gebunden / und mit dem Maaß ver-
sehter gewesen war / habe ich nach der
Erforderung der Gelegenheit / mit weni-
gen Reden und kurzen Worten vollfüh-
ret / also / daß ich darinnen deutlich zu
verstehen gegeben / als wann ich densel-
ben (wofern Uns Gott das Leben festset-
tet) und seine Gnade verleihe) in öffent-
lichen Druck vor die Augen zu stellen bey
mir entschlossen hätte: doch solcher Ge-
stalt / daß ich zwar dasjenige / was ge-
redet worden / aufs Papier zu bringen /
aber die Gratiam und Gestalt / damit
es geredet worden / zu communiciren
und mit zu theilen nicht verheissen. Den
die Wirkung / welche Gott der Sun-
gen im reden verleihe / kan der Jeder
nicht erleben werden.

Asclepius unter den Argivern, De-
mosthenes unter den Atheniensen / A-
schines unter den Rhodisen / und Cice-
ro unter den Römern / wurden nicht allein
wohl reden / sondern waren auch die be-
rühmtesten Redner in der Welt. Diese
wollen durchaus kein Oration / die
Sie öffentlich gehalten / schriftlich ab-
geben: Denn Sie sagten: daß Sie
der Jeder keines wegs die Glori zu mei-
sen wolten / so Ihnen die Sungdamabla

get habitantes ejus. Et erit sicut populus, sic
Sacerdos. Et sicut Servus, sic Dominus ejus.
Et sicut Ancilla, sic Domina ejus, sicut
emens, sic ille, qui vendit, sicut qui mutu-
um dat, sic ille, qui mutuum accipit, sicut
qui repetit, sic qui debet. Evacuabitur Et
spoliabitur terra, Dominus enim locutus est
verbum hoc. Luxit Et deflexit terra, Et
informata est, deflexit Orbis Et informata est
altitudo populi terra. Et terra infesta est ab
habitatoribus suis. Quia transgressi sunt Le-
ges, mutaverunt ius, dissipaverunt fides sen-
tentiarn.

Hunc Sermonem, alligatus quip-
pe tempori, mensuraque ejus circum-
scriptus, exigua oratione & breviori-
bus verbis, prout requirebat occasio,
sum persecutus, ita, ut haud obsecrē
eo ipso significaverim, Me, ut is, Cui
vitam longiorem & gratiam suam
concesserit DEUS) publicis vulgaris
typis, omnium oculis subijciatur, ani-
mum induxisse: hac tamen ratione,
ut ea quidem, quae dicta sunt, in pa-
pyrum conjicere, gratiam verò & lo-
quendi formam, qua prolata ea erant,
cum aliquo communicare, ejusdemq;
cum facere participem, nequiquam
fuerim pollicitus. Illa enim efficacia,
quam linguae in dicendo largitur
Deus, calamo impetiri haud potest.

Asclepius inter Argivos, Demo-
sthenes inter Athenienses, Aeschines
inter Rhodios, & Cicero inter Roma-
nos, non dicere solum excellenter po-
tuerunt; sed omnium quoque in or-
be Oratorum erant famigeratissimi.
Hi nulla prorsus Orationem, publicè
habitam, scriptis mandare volebant:
dicebant enim, se gloriam illam, quam
perorantibus largita erat lingua, nul-
lò modò pennae transcripturos. Quan-
tum

a rozpráva jej obyvateľov. I bude ako ľudu, tak kňazom, ako sluhovi,
tak jeho pánovi, ako slúžke, tak jej panej, ako predavačom, tak kupcom,
ako tomu, čo požičiava, tak tomu, čo si požičiava, ako dlžníkovi, tak veri-
teľovi. Pustá, spustená je zem, vyplienená a vylúpená, lebo Pán hovoril
toto slovo. Trúchli, uvädá zem, zoschýna, uvädá svet, zoschýna výsosť so
zemou. A zem je sprznená od obyvateľov, ved' prekročili zákony, zmenili
právo, zrušili zmluvu večitú.²⁸

Tento preslov som, obmedzený časom a zviazaný jeho rozsahom, vy-
rozprával stručne a kratšie, než si žiadala príležitosť. Chcel som jasne
naznačiť, že ma viedol duch, nech sa prostredníctvom verejnej tlače do-
stane všetkým (ak Boh dá dlhší život a milosrdenstvo). Netvrdím však, že
ak svoju reč prenesiem na papier, bude v tejto podobe rovnako pôvabná
ako reč, ktorú prednesiem, a že bude mať rovnaký účinok. Účinnosť, akú
Boh štedro nadeľuje jazyku v reči, sotva môže udeliť peru.

Asklépios medzi Argejcami, Démostenés medzi Aténčanmi, Aischi-
nés medzi Rhódčanmi a Cicero medzi Rimanmi neboli schopní iba zna-
menite hovoriť, ale spomedzi všetkých rečníkov vo svete mali aj najväč-
šiu povest'. Žiadnu reč, ktorú predniesli verejne, nechceli zveriť písmu.
Tvrdili, že perom nijako neopíšu onú slávu, ktorú pri reči

²⁸ Iz 24,1-5.

dokáže poskytnúť jazyk. Aký je totiž rozdiel medzi nákresom a samotným domom, medzi modelom a stavbou, medzi obrazom a stvárnením, medzi prirodzeným a vytvoreným, taký je rozdiel medzi rečou prednesenou na zhromaždení a tým, čo si z písma len prečítame. Čítanie osviežuje oči a dojíma srdce, avšak živý hlas pridáva na vážnosti a preniká do morku kostí.

Chcel som naplniť dané sľuby a preto som začal v danej veci konať. Vykonal som nespočetné povinnosti svojho úradu a potom, keď som začal premýšľať o stanovenej téme, aj som veľa pochyboval, aj som uvažoval, až som dospel k slovám slávneho lekára Galéna, ktorý kdesi povedal: „Lekár, ktorý chráni pred chorobou, je prospešnejší ako ten, ktorý ju lieči.“²⁹ Lebo

*Horšie je vyhodiť host'a, než ho neprijat’.*³⁰

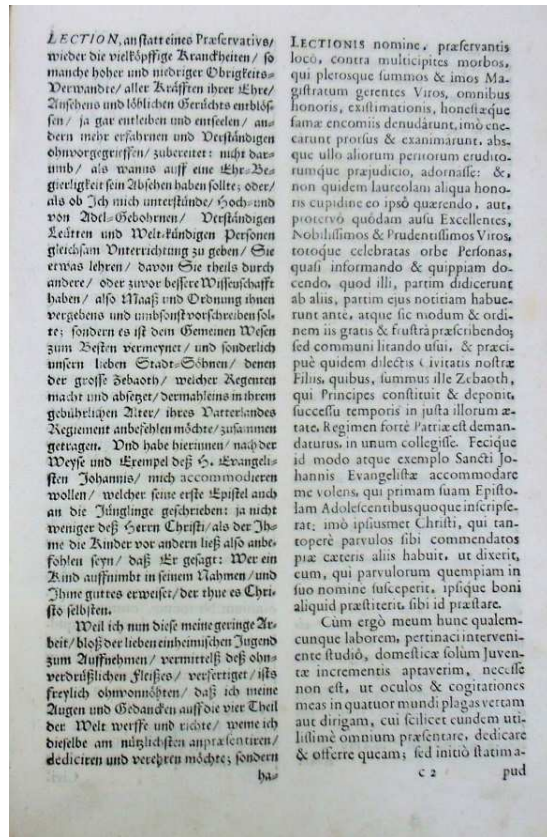
Poslanie lekára je liečiť a predchádzať chorobe. Chorých lieči a u zdravých chorobe predchádza.

Už pred dvomi rokmi som vo *Vladárskom zrkadle*³¹ predstavil choroby ako dôsledok zlého stavu mysle vzhľadom na počet a stav vznešených údov vladárovho tela a písal som, ako sa o nich starať. Mnohí panovníci upadli do zlého stavu mysle a zatiahli do hlbokého bahna nešťastia aj záprah svojej vlády. V súčasnom diele *Vladárske čítanie* som sa kvôli ustavičnej práci

²⁹ *Praeservans medicus curante nobilior.* Túto Weberom citovanú sentenciu možno nájsť aj v diele Tomáša Jordana o more *Pestis phenomena* z roku 1576 a tiež v diele Jána Pontana *Einfeltiger und ganz kurzer Bericht* z roku 1585.

³⁰ Sentencia z Ovidiovho diela *Tristia* (V, 6, 13: *Turpius ejicitur, quam non admittitur hospes*).

³¹ Weber odkazuje na spis, ktorý vyšiel v roku 1662 pod názvom *Janus bifrons seu Speculum physico-politicum. Das ist Natürlicher Regentenspiegel*.

v úrade a nedostatku času nedotkol témy prevencie. Naopak, spísal som rozmanité choroby, ktoré obnažujú, ba celkom vysilujú a usmrcujú čestných, vážených a ctihodných vysoko i nízko postavených mužov v úrade, lebo iní skúsení a vzdelaní muži ich pred nimi vôbec nevarujú. Nespravil som to z túžby po úcte, nechcel som získať vavrín³² sám pre seba, ani opovážlivo vzdelávať a poučovať vynikajúcich, vznešených a rozumných mužov či osoby oslavované po celom svete. Sčasti sa poučili od iných, sčasti mali o téme znalosť skôr, a teda nadarmo a zbytočne by som im predpisoval mieru a poriadok. Ale nezištne konám pre spoločné blaho a zostavil som spis obzvlášť pre drahých synov nášho mesta, ktorým v primeranom veku postupom času odovzdá riadenie vlasti najvyšší Sabaoth,³³ ktorý vládarov ustanovuje i zosadzuje. I ja som chcel urobiť podľa príkladu sv. Jána Evanjelistu, ktorý svoj prvý list napísal mladým,³⁴ ba podľa príkladu samotného Krista, ktorý maličkých tak miloval nad ostatnými, že povedal, že ten, kto v jeho mene prijme kohokoľvek z maličkých a poskytne mu nejaké dobro, jemu ho poskytne.³⁵

Vďaka neúnavnej snahe som vyhotovil túto nepatrnú prácu pre rozvin našej mládeže. Bezúčinne by som svoje oči a myšlienky obracal a mieril na štyri strany sveta, veď komu by som mohol priniesť, darovať a ponúknuť

³² Vavrínový veniec býval najvyšším ocenením pre básnikov.

³³ Jeden z atribútov Boha (Sabaoth = Boh zástupov) v židovskej tradícii.

³⁴ Ján použil v liste (1Jn) oslovenie *deti* hneď na niekoľkých miestach, ide však skôr o metaforu Božích detí.

³⁵ Parafráza na Mt 18,5; Mk 9,37.

najväčší úžitok. Hneď na začiatku som sám pre seba usúdil a uznal, že rozhodnutie bolo správne. Nemohol som s ňou lepšie naložiť, ako pri rieci ju a obetovať nadaniu najdrahších detí a synov, ktoré im je dané sčasti od prírody, sčasti vďaka starostlivosti rodičov a vašich urodzených, veľavážených a rozumných vlád. Dôvodom nie je horlivosť po vzdelaní, ale nehynúca spomienka a pamiatka. Ďalším osobitým dôvodom je ohľad a úctivá pozornosť voči kolegom vo vedení a voči popredným členom nášho drahého mesta, ktorému som zaviazaný a púta ma k nemu zaslúžená vďaka i neustávajúce povinnosti, aby napredoval jeho vzrast, pokoj, ochrana, aby sa rozrastalo, inak povedané pre jeho prospech. A hlavne kvôli tomu, že prosperita nášho mesta je mi milšia ako vlastný život a blaho. Z Božej vôle zvereneho úradu hlavného a najvyššieho strážcu cti, dobra a prospechu, vďaka mojim schopnostiam i početným darom, pomoci a požehnaniu od najvyššieho tvorcu neba a zeme, čokoľvek robím, nadovšetko sa k Nemu obraciam. Nech mi požehná pokoj, potrebný a vytúžený prospech pre všetky stavy, všetky národy, všetkých občanov a všetkých obyvateľov, aby všetci mohli zotrvať v pokoji a milosti.

Plinius v ktoromsi zo svojich listov Fabatovi píše, že kráľ Pyrrhos sa nejakého filozofa vypytoval, ktoré mesto na svete je najkrajšie

a najlepšie. Na otázku filozof odpovedal: Najkrajšie a najlepšie mesto zo všetkých je Molerda.³⁶ Mesto v Acháji, v ktorom nie je viac ako 2 000 domov a hradby má postavené z najčernejších kameňov. Ale ozdobou všetkých senátorov sú biele hlavy. Filozof pokračoval ďalej: Ty nešťastné Kartágo! Ty nešťastná Numantia!³⁷ Vy nešťastné Atény! A vy sa domnievate, že ste najkrajšie a najlepšie zo všetkých miest? Ja to ozaj rázne popieram. Vidím totiž, že vás riadia mladíci a nerozumní radcovia.

Keď dôkladnejšie pozorujem a skúmam naše mesto Prešov aj to, ako napreduje, zisťujem, ako ktokoľvek iný, že dobre udržiavaný stav kostolov a škôl, ako aj jeho politická správa (čo vyzdvihujem ako fakt, no v žiadnom prípade nechcem nikoho chváliť, pretože tak či tak si zaslúži slávu), má s vyššie menovaným mestom Molerda čosi spoločné. V oboch mestách sú práce a služby nastavené tak, aby ich neochvejne zachovali aj ďalší nástupcovia.

Toto umenie, ktoré ktosi otvorene a odvážne nazval kráľovnou všetkých umení a vied, nekúpime na mestských trhoch, nenaučia nás ho ani prázdne reči, nečinný život, nenájdeme ho v krčmách ani hostincoch, ani nezdedíme po priateľoch. Priučíme sa mu vďaka skúsenostiam učeníých, múdrych a rozumných mužov.

³⁶ Zmienka o Pyrrhovi či meste Molerda sa v skutočnosti nenachádza ani v jednom Pliniovom liste. Viac pozri s. 12.

³⁷ Numantia – mesto v Hispánii; v roku 133 bolo zničené Scipiómom.

Píše sa o ňom aj v dobrých knihách, ktoré nám ukazujú, ako mať bázeň pred Bohom, ako Ho ctíť a správne Mu slúžiť, ako dospieť k istote a pokoju krajiny, tela a rovnako duše.

Plutarchos píše, že Alexander Veľký svojimi hrdinskými cnosťami (k čomu ho ešte ako mladého viedol jeho učiteľ Aristotelés a k čomu ho sčasti viedli diela Homéra, hoci ho nikdy na vlastné oči nevidel, natoľko miloval Iliadu a Odysseiu, že ich so sebou nosil miesto peňazí³⁸) dosiahol, že Hyrkáni, ktorých porazil, dali vale prázdny žiadostivosť a prijali manželstvo. Arachosiovia sa pustili do namáhavej práce a roľníctva. Sogdiani viac nezabýjali svojich rodičov. Peržania prestali smilniť s vlastnými matkami a väčšmi si ich ctili. Indovia prijali gréckych bohov. Skýti viac nejedli, lež pochovávali svojich mŕtvych.³⁹ Ani ten najväčší Alexandrov hnev neporazil toľkých nepriateľov, ako jeho šikovnosť. Vďaka nej skrotil a ukáznil divoké a neľútostné kraje i ľudí.

Istý vynikajúci historik opisuje zvyk, ktorý mali niektoré školy s dobrými stanovami. Keď sa v škole slávili sviatky, vytvorili spolu sprievod a nielen biskup, ale aj ďalší sa obliekli za učiteľov, teológov, lekárov, právnikov, správcov štátu, senátorov, ale aj za murárov,

³⁸ Svedectvo o tom podáva Plutarchos (Životopisy, Alexander 8).

³⁹ Weber menuje, poňúc Hyrkánmi a končiac Skýtmi, staroveké ázijské kmene.

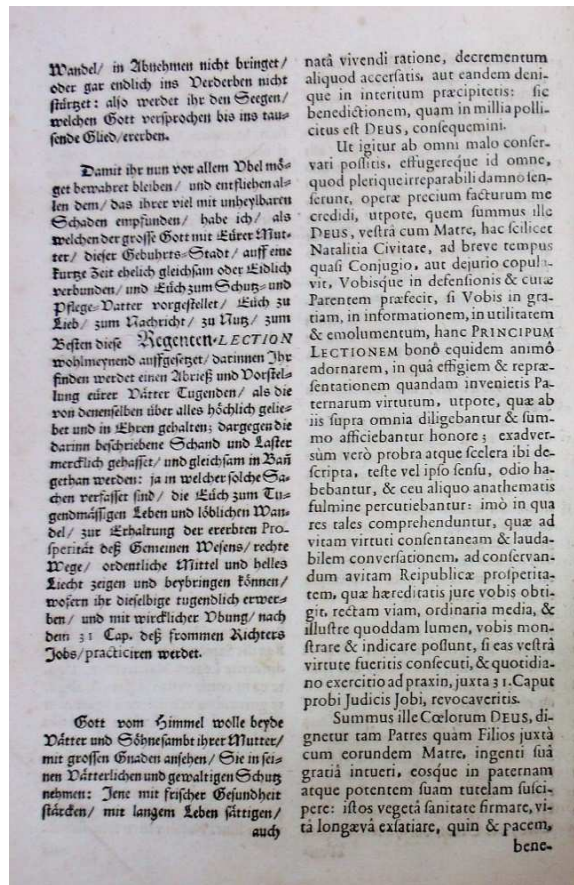
tesárov, rybárov, garbiarov, farbiarov, kováčov, knihárov, staviteľov lodí, sklárov, obuvníkov, krajčírov, zámočníkov a iných. Patrí sa totiž, aby škole pomáhali remeselníci každého druhu. Veď treba mať školy pre všetky remeslá, kde sa vyučia remeselníci pre všetky činnosti. Nie všetci dychtia po doktoráte alebo po učiteľskom úrade, ale navštevujú školy, aspoň aby sa naučili čítať a písať.

Preto onen známy Valentin Trozendorf, ktorého preslávili nielen šediny, ale aj povest', zvyčajne pozdravil po vstupe do školy tak žiakov ako i doktorov, učiteľov, správcov, umelcov, remeselníkov a podriadených.

Obraciam sa na vás, najdrahší synovia tohto slávneho mesta, ktoré vás zrodilo! Vy, nováčikovia vo vládnutí! Keď vás Boh povýši v správe verejných vecí nad iných, nadmieru si vážte blaho vlasti, o ktoré sa pričínili predkovia a pokračujte v tomto cíeli a rozmnožujte rodičovské požehnanie pre svojich nasledovníkov. Zachovávajte rodičovské príkazy (ako napomína premúdry kráľ Šalamún⁴⁰) a nezanedbávajte zákon svojho materského mesta. Zovrite si ich navždy v srdci, nech zomknú aj vaše hrdlá, uchopte ich do svojich prstov a vpíšte na tabuľky svojho srdca. Neberte si príklad z nevďačnej kukučky, ktorá (podľa opisu prírodovedcov) matku za vyliahnutie a výchovu namiesto vďaky hlce,⁴¹ aby ste na rodné mesto

⁴⁰ Prís 4,4.

⁴¹ Kukučie mláďatá vyrastajú v cudzích hniezdach a ich pestúni si tento fakt nevšimnú ani vtedy, keď im votrelec doslova prerastie cez hlavu. Pri kŕmení mizne v pažeráku hladnej kukučky celá hlava pestúna. Neprehltne ho však, pretože prehltací reflex sa u kukučky dostaví až po ukončení kŕmenia. Porov. <http://www.pluska.sk/zazracnysvet/priroda/prefikana-kukucka-ma-vsak-zivote-tazke.html>.

neprivilovali nijakú ujmu alebo ho neusporiadaným spôsobom života neuvrhli do záhuby. Nech vás sprevádza požehnanie, ktorého Boh sľúbil prehojne.

Uveril som, že vykonám hodnotné dielo, aby ste sa mohli chrániť pred každým zlom a vyhnúť sa všetkému, čo mnohí pocítili ako nenapraviteľnú škodu, ja, ktorého najvyšší Boh nakrátko spojil akoby manželstvom alebo prísahou s vašim materským mestom a ustanovil ma za vášho rodiča. Rád pripravím *Vladárske čítanie* ako náčrt a predstavu otcovských cností, lebo ich nadovšetko milovali a najviac si ich cenili. Opísal som v ňom hanebnosti a neresti, ktoré naši otcovia skutočne nenávideli, či už ako priami svedkovia alebo to tak pocítovali, až sa im zdalo, že ich zasiahol nejaký blesk prekliatia. Sú v ňom zachytené také hodnoty, ktoré vám môžu prezradiť a ukázať pravú cestu, náležité prostriedky a jasné svetlo k poctivému spôsobu života, k zachovaniu dedovskej prosperity štátu, ktorú ste právom zdedili, ak ich budete zdatne nasledovať a každodenne praktikovať podľa 31. kapitoly⁴² knihy bezúhonného sudcu Jóba.

Najvyšší nebeský Boh nech otcov i synov spolu s ich materským mestom uzná za hodných a milosrdne na nich vzhliadne, aby ich prijal pod svoju nesmiernu otcovskú ochranu. Nech im dá pevné zdravie, nasýti ich dlhovekým životom a štedro udelí pokoj,

⁴² V tejto kapitole sa odsudzuje nepravosť, utláčanie chudobných, honba za majetkom a modlárstvo.

požehnanie a blaho ich vláde. Nech im dopraje dobrú výchovu a nech sa im darí, nech dosiahnu hojnosť veku, múdrosti a priazne u Boha i ľudí, nech kráčajú v šľapajach svojich rodičov a nech nasledujú ich cnosti, aby mohli byť v stanovenom čase na čele svojej vlasti a nech nad toto všetko povyšujú úctu k Božiemu menu. Nech ich matka, samozrejme mesto, ktoré ich prijalo do svojho lona, keď prišli na svet, nažíva v pokoji a mie-ri, nech neprestajne prosperuje a nech sa jej navždy dobre vodí po mnohé a mnohé pokolenia.

Boh nech vás vyslyší vo všetkých úzkostiach, nech vás chráni meno Boha Jakubovho! Nech vám zošle pomoc z bohostánku a nech nad vami bdie zo Siona!

Dané v Prešove v deň obrátenia Pavla⁴³ roku 1665.

V.V.G.G.A.A.⁴⁴

Pripravený slúžiť
a vierou oddaný

Ján Weber

⁴³ 25. januára.

⁴⁴ Pravdepodobne latinská skratka *Viris generosis amplissimis*, vznešeným a urodzeným mužom.

Panegyriky

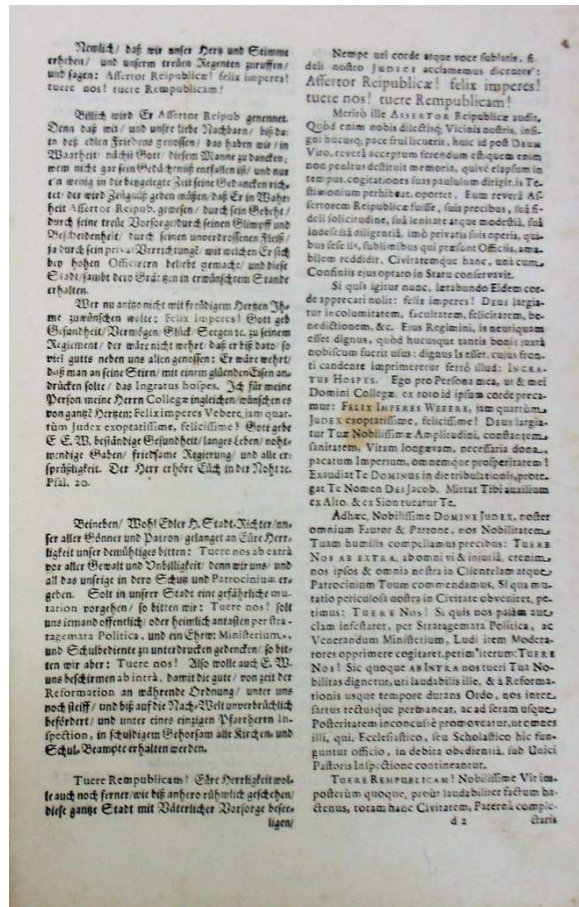
Gratulačno-blahoprajný pozdrav pri príležitosti nedávneho potvrdenia za richtára šľachtetného, rozvážneho a skúseného pána Jána Webera, riadneho a doživotného lekárnik a atd'. svätého cisársko-kráľovského Veličenstva Hornej časti Uhorského kráľovstva, ktorý 13. januára roku 1664 v mene celého cirkevného stavu verejne predniesol Ján Sartorius, farár a lyceálny inšpektor.

V mene Ježiša Krista, onoho spravodlivého sudcu živých aj mŕtvych, ktorý čoskoro príde. Amen.

Ctený, veľavážený a tiež premúdry pán richtár, ktorého si všetci veľmi vážime, prívetivý pán a patrón, a dôstojný kmotor!

Keď predchádzajúci tomuto dňu sme sa pri bežnej bohoslužbe dozvedeli o voľbe richtára, a o tom, aká reč bola pri voľbe XXXVIII. rímskeho cisára Proba v mene panovníka prednesená ako prísľub, a to viac ako vhodne; len čo sa to všetko skončilo, celý rímsky senát mu nesmierne blahoželal. A keď nový panovník vstupoval do mesta, otcovia senátori vyjdúc mu v ústrety radostne prevolávali hovoriac: „Ochranca štátu! Šťastne vládni! Ochraňuj nás! Ochraňuj štát!“

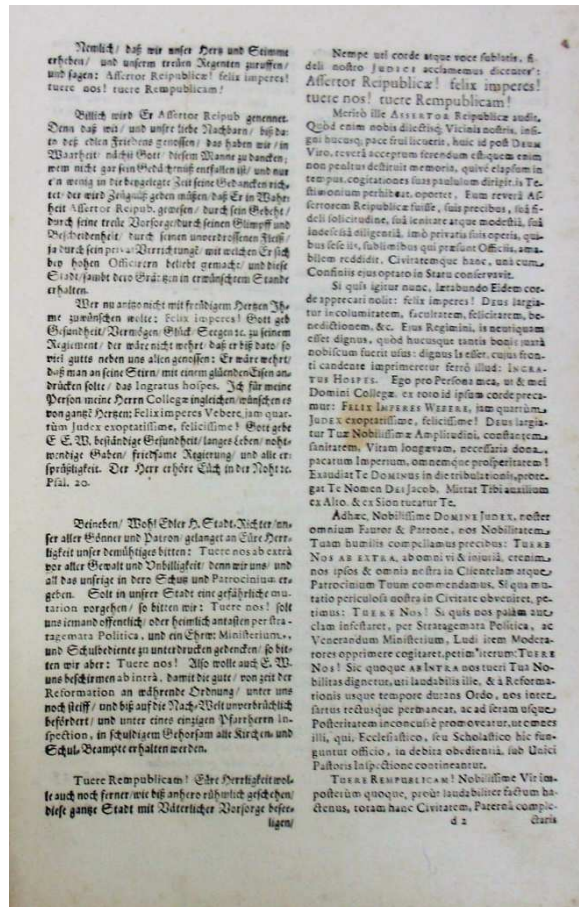
Ďalej pretože Bohu na nebesiach večnými chválami vzdávame vďaka za prijaté, muži vynikajúci vďaka kresťanskej zbožnosti a nesmiernej múdrosti, na ktorých pripadla voľba, dnes ráno prišli na zhromaždenie k svojej voľbe výnimočnej pre nás všetkých, z hĺbky srdca prameniace túžby a rozhodnutia šťastne a vládne vykonali tak, aby sme sa vďaka tomu museli my všetci nesmierne radovať; ba dokonca samotné nebo

Ved' ako srdcom tiež hlasom nášmu vernému richtárovi prevolávame hovoriac: „*Ochranca štátu! Šťastne vládni! Ochraňuj nás! Ochraňuj štát!*“

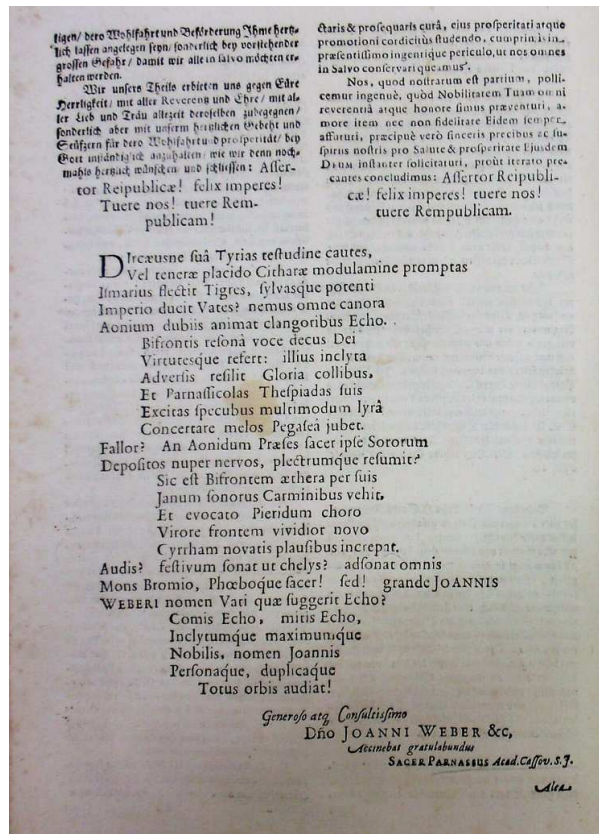
Zaslúžene onen ochranca štátu počúva, pretože dovolil nám a našim milovaným susedom užívať si dosiaľ nezvyčajný pokoj. Po Bohu treba úctivo vzdávať vďaky za prijaté tomuto mužovi; patrí sa, aby ten, koho úplne nezdadila pamäť, kto svoje úvahy máľilinko smeruje do uplynulého času, poskytol svedectvo, že On bol úctivý ochranca štátu, svojimi modlitbami, svojou úprimnou starosťou, svojou láskavosťou a skromnosťou, svojou neúnavnou usilovnosťou, ba dokonca svojimi súkromnými službami sa láskavo zavďačil tým, čo stoja na čele vysokých úradov. Toto mesto spolu s jeho susedmi zachoval v žiaducom stave.

Ak by mu teraz niekto nechcel zo srdca zaželať šťastie: Vládni šťastne! Boh nech mu štedro dopraje zdravie, dostatok, šťastie, požehnanie atď., ten človek by vonkoncom nebol hodný jeho vlády, pretože dosiaľ užíval rovnako spolu s nami toľko bohatstva. Hodný by bol toho, aby na jeho lesknúcom sa čele bolo železom vytlačené: nevďačný hosť. Ja za svoju osobu ako aj kolegovia môjho pána z celého srdca želáme to isté: Šťastne vládni, Weber, už štvrtý krát richtár vytúžený, prešťastný! Boh nech je štedrý voči tvojej šľachetnej veľkosti, pevné zdravie, dlhý život, nevyhnutné dary, pokojnú vládu a celkovú prosperitu! Nech ťa Pán vypočuje v deň utrpenia, nech ťa ochraňuje Božie meno Jakub, nech ti posiela pomoc z výšin a nech ťa ochraňuje zo Sionu.

K tomu, najšľachetnejší pán richtár, náš ochranca a patrón všetkých, poníženými prosbami oslovujeme tvoju šľachetnosť, chráň nás pred násilím z vonka, pred každým násilím a nespravodlivosťou, veď predsa odporúčame nás samotných a všetky naše veci pod ochranu a tvoj patronát. Keby v našom meste malo dôjsť k nejakej zhubnej zmene, žiadame: Ochraň nás! Keby nás niekto verejne alebo tajne nakazil skrz politickú stratégiu a ctihodnú pomoc, rovnako keby nás nútil napadnúť tých, čo riadia hru⁴⁵, znova ťa prosíme: Ochraň nás! Taktiež nech nás ráči tvoja šľachetnosť ochrániť pred vnútornými nepokojmi, aby bolo hodné chvály aj ono cirkevné usporiadanie, ktoré pretrváva už od času reformácie; nech zotrvá medzi nami v dobrom a spravodlivom stave, nech sa neporušene rozšíri až do ďalekej budúcnosti, aby všetci tí, ktorí zastávajú cirkevný či svetský úrad, zotrvali v náležitej poslušnosti pod jednotným dohľadom Pastiera.

Ochraňuj štát! Podľa toho ako chvályhodne si dosiaľ konal v minulosti, prešľachetný muž, celú túto obec zahrnieš a poctíš starostlivosťou,

úprimnou snahou o jej prosperitu a podporu, najmä v súčasnom veľkom nebezpečenstve, aby sme my všetci mohli zostať v zdraví.

Čo sa týka nás, my úprimne sľubujeme, že tvoju šľachetnosť so všetkou úctou a poctou napodobníme, rovnako s láskou a vernosťou vždy budeme pri tebe stáť, hlavne ale úprimnými modlitbami a našimi vzdychmi budeme Boha neprestajne naliehavo žiadať o spásu a šťastie, rovnako ako opakovanými prosbami končíme: „*Ochranca štátu! Šťastne vládni! Ochraňuj nás! Ochraňuj štát!*“

Svojou lýrou či Thébčan pohýna Týrčanov⁴⁶ skaly alebo ten, čo má v Thrákii pôvod⁴⁷, obratné tigre pokojným tónom citary jemnej, potulný spevák príkazom mocným do lesov vábi? Háj celý aonský k životu prebúdza neistou ozvenou ľúbivá Echo.

Zvučne prednáša cnosť, dôstojnosť boha, čo dvojí obličaj⁴⁸ má; odráža jeho sa sláva vznešená tam z pahorkov naproti, Múzy Pegasovna⁴⁹ pobáda z Parnasu, čo ich v príbytkoch tón prebudil lýry, nech v piesne lyrickej tu skladaní zápolia.

Mýlim sa? Alebo svätý sám ochranca aónskych sestier⁵⁰ opäť vzal do rúk brnkadlo, struny, čo odložil kedys’?

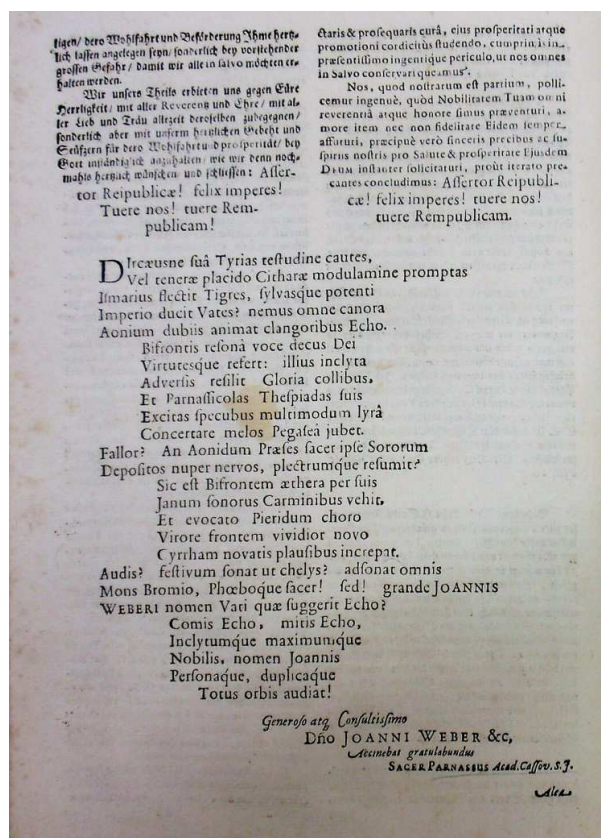
⁴⁶ Pod Thébčanom treba rozumieť kráľa Amfióna. Obyvatelia Théb boli nazývaní aj Týrčanmi podľa ich zakladateľa Kadma, syna tyrského kráľa Agenora.

⁴⁷ Orfeus.

⁴⁸ Janus.

⁴⁹ Prívlastok Kleió, múzy histórie a veľkých činov. Okrídlený kôň Pegas bol symbolom Múz a básnikov.

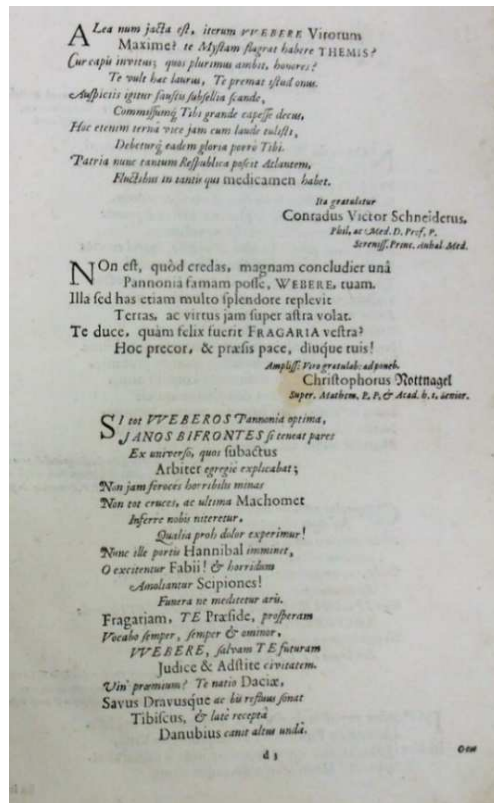
⁵⁰ T. j. Múz. Ich vodcom bol boh Apollón. Sídlo Múz bola aónská hora Helikón, zdržiavali sa však aj na vrchu Parnas (Parnassos) vo Fókide.

Nuž: Jana s dvomi tvármi piesňami
tu meno šíri citara vzduchom, hľ'a.
Keď pozvaný bol Piera kráľ'a zbor
dcér, vpredu čerstvou posilou silný viac
on Kyrrhu⁵¹ novým potleskom rozoznie.
Počuješ, lýra jak radostne zvučí? Posvätný celý
vrch tu súhlasí s Bakchom a Foibom! Akáže ale
ozvena pridala meno Jána Webera pevca?
Echo vľúdna, Echo milá,
ty aj slávne, vznešené aj
veľmi meno, meno Jána
zakrič zvučne, aj ho zdupľuj,
celý svet nech počuje!

Váženému a veľmi znalému pánovi Jánovi Weberovi atď.
zaspieval blahoželajúci posvätný Parnas
Košickej univerzity Spoločnosti Ježišovej.

⁵¹ Jeden z dvoch výbežkov Parnasu. Jeden bol zasvätený Múzam a tento druhý Apollónovi (Foibovi).

Ťocky sú hodené⁵² opäť raz WEBER, najväčší z mužov?

THEMIDA planie, by ty bol si jej mystický kňaz?

Prečo ty nerád prijímaš pocty, čo najväčšmi žiada?

Teba len vavrín ten chce, zviera ťa tátohl'a tiaž.

Vystúpaj teda za priaznivých znamení k sedadlu sudcu,

horlivo vznešenej cti zverenej tebe sa chop,

vskutku už trikrát si s chválou ju v úrade richtára niesol,

naďalej tá istá sláva tebe má vzdávaná byť.

Otcovská krajina teraz len Atlanta⁵³ vzýva a žiada,

ktorý na toľketo vlny liečebný prostriedok má.

*Tak ti blahoželá Konrád Viktor Schneider,
filológ a lekár, profesor,
lekár najjasnejšieho panovníka*

Ťôvodu, WEBER, nieto, aby si uveril' musel,

tvoja že povest' sa môže končiť len v Panónii.

Ona veď tieto zeme prenikla žiarivým leskom,

k hviezdnemu nebu nahor⁵⁴ vznáša sa tvoja už cnosť.

Pod tvojím vedením FRAGARIA jak šťastnou sa stane?

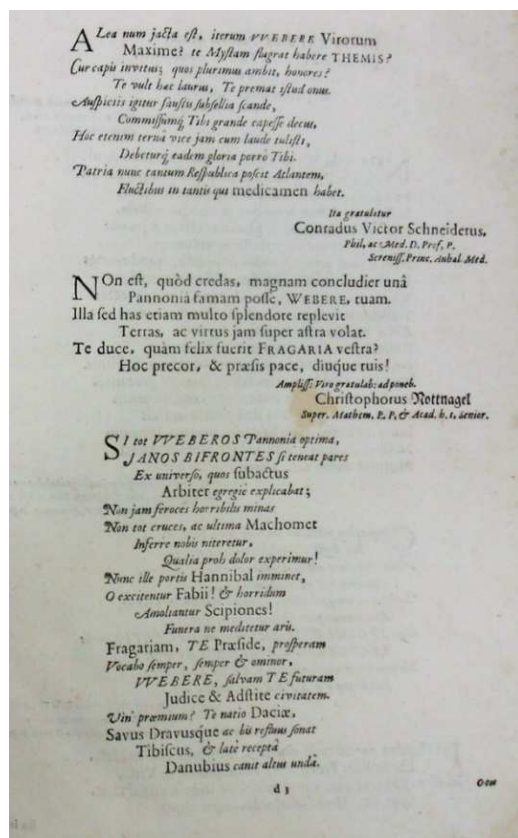
Dlho a pokojne svojich, o toto prosím len, veď!

*Veľaváženému mužovi blahoželá Krištof Rottmangel,
najvyšší univerzitný matematik,
toho času na odpočinku.*

⁵² Slávny výrok rímskeho vojvodu a štátnika C. Iulia Caesara, ktorý vyslovil po prekročení rieky Rubikonu.

⁵³ Atlas – mytologická postava, obor, ktorý podľa povesti nesie na svojich pleciach mohutnú nebeskú klenbu.

⁵⁴ Parafráza na záver Ovidiovho diela *Metamorfózy* (XV, 875n.).

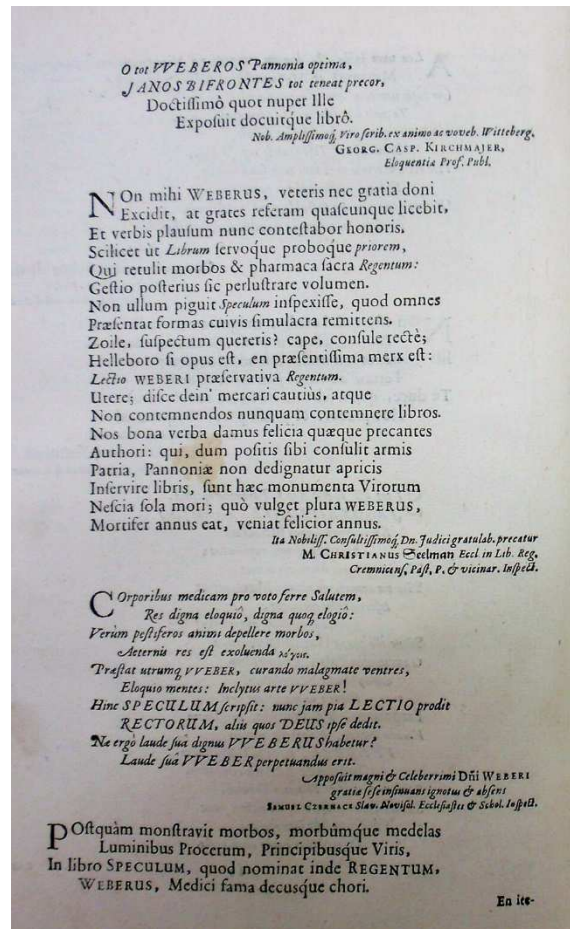

Āk Panónia mala by vznešená
 rovnakých toľko Weberov, Janov, čo
 dve tváre majú,⁵⁵ ktorých sudca
 učený poučil znamenite,
 už by sa kruto vyhrážať nesnažil
 ten Mohamedán desivý, trápení
 by toľko nespôsoboval nám.⁵⁶
 Koľkú len bolesť, ach, zakúsame!
 Inakší bránam Hannibal hrozí tu.
 Ó, Fabiovci prebudia nech sa hneď,
 des zaženie rod Scipionov!
 Pohrebným obradom nech je vale.
 Ja Fragariu označím šťastnou vždy
 a predpovedám, naveky s tebou že
 jak sudcom v čele, Weber, bude
 spasené tohtoľ'a tvoje mesto.
 Odmenu získaš? Velebí dácky ťa
 ľud, Sáva, Dráva, tečúca dvojmo⁵⁷ tiež
 Tisa a Dunaj hlboký ti
 spieva, keď zo šírav pojal vodu.

⁵⁵ V latinčine „Janos bifrontes“ – toto spojenie môže odkazovať na starorímskeho boha Jana, ktorý mal dve tváre a súčasne na Weberovo dielo s názvom *Janus bifrons*, ktoré predchádzalo spisu *Lectio principis*.

⁵⁶ Päťdesiatšicová armáda Köprülüzáde Ahmeda Pašu dobyla v septembri 1663 najzápadnejšiu a najdôležitejšiu protitureckú pevnosť Nové Zámky. Za vlády tohto veľkovezíra (ktorý považoval za svoj najvýznamnejší vojenský úspech práve obsadenie novozámockej pevnosti) dosiahla Osmanská ríša najväčší územný rozsah.

⁵⁷ Autor má pravdepodobne na mysli Čiernu a Bielu Tisu, ktoré sa spoja do jednej rieky.

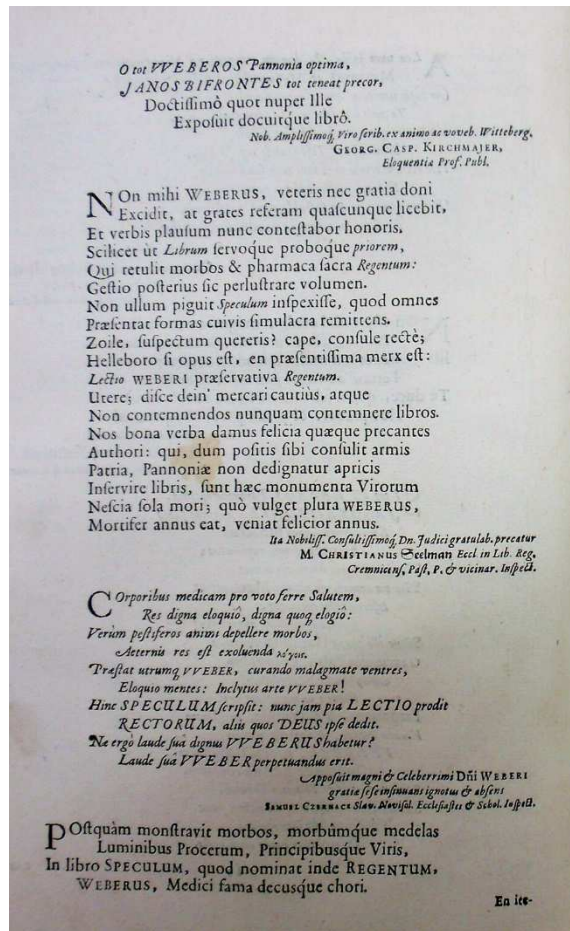
Nech Panónia toľkých má vznešená
Weberov, prosím, dvoch tvári Janov⁵⁸ tiež,
učenou knihou svojou koľko
nedávno poučil Weber ľudí.

Vznešenému a veľaváženému pánovi
napísal a úprimne venoval vo Wittenbergu
profesor rečníctva Juraj Gašpar Kirchmayer.

WEBER mne nevzdáva vd'aky, za podarúnok ni dávny,
ja mu však vd'ačnosť prejavím, koľko len bude nutné.
Slovami úcty vezmem si teraz za svedka chválu,
tak ako šľachetnosťou a prísnosťou *predošlú Knihu*,
vyložila čo choroby, *Vladárske* posvätné lieky:
aby som preskúmal ďalší zväzok, po tom ja dychtím.
Nikoho nemrzelo, že *Zrkadlo* nevidel znovu,
podoby všetky čo zjavuje, každému odráža obraz.
Zoilus, úctu či hľadáš? Nože, ty, porad' správne.
Čemericu⁵⁹ ak treba, hľa tu je ponuka ihneď:
Použi WEBERA *Čítanie*, ktoré *vladárov* chráni.
Nauč sa potom kupovať opatrnejšie a nikdy
knihami nepohrdať, hoc sú na pohľad iba útle.
Modlíme sa a autorovi len dobré a šťastné
želáme priania: ten Panónii veru knihami slúžiť
nepohrdne, keď vlast' mu radí odložiť zbrane:

⁵⁸ Pozri pozn. 55.

⁵⁹ U starých Grékov liek proti šialenstvu.

neznajú smrť st'a jediné pamiatky tieto na mužov.
WEBER by všetko poskytnúť mohol, nech už je preč ten
smrtonosný rok a šťastnejší rok nech ku nám už príde.

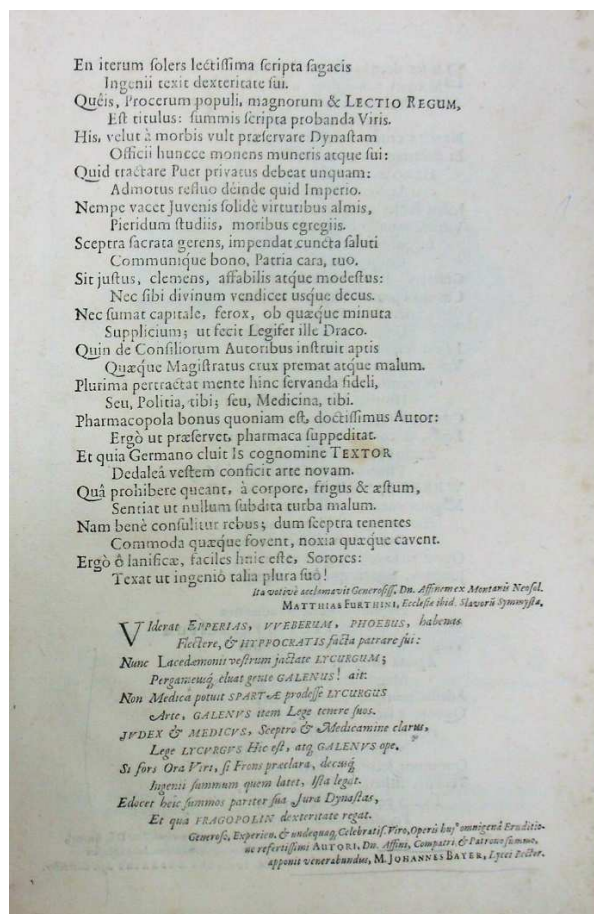
*Tak šľachetnému a veľmi skúsenému pánovi richtárovi blahoželal
M. Kristián Seelman, pastor cirkvi v slobodnom kráľovskom meste Kremnici
a susediaci inšpektor.*

Prinášať telám lekársku pomoc na základe sľubu,
chvály je hodná vec, oslavy hodná je vec;
zaháňať ale zhubné choroby ducha, to vskutku
vec je, čo treba si večnými slovami ctiť.
Weber vyniká v oboch: o bruchá sa obkladmi starať,
starať sa rečou o mysle: umením vznešený Ján⁶⁰!
Kedysi ZRKADLO napísal: teraz už vychádza zbožné
ČÍTANIE VLADÁROV, ktorých iným dal samotný Boh.
Je teda Weber považovaný za hodného slávy?
Pravou len chválou Weber naveky bude tu žiť.

*Pridal k vďake voči vznešenému a preslávenému pánovi Weberovi,
pripojil sa nevedomky a v neprítomnosti Samuel Czernack, banskobystričský
slovenský cirkevný a školský inšpektor*

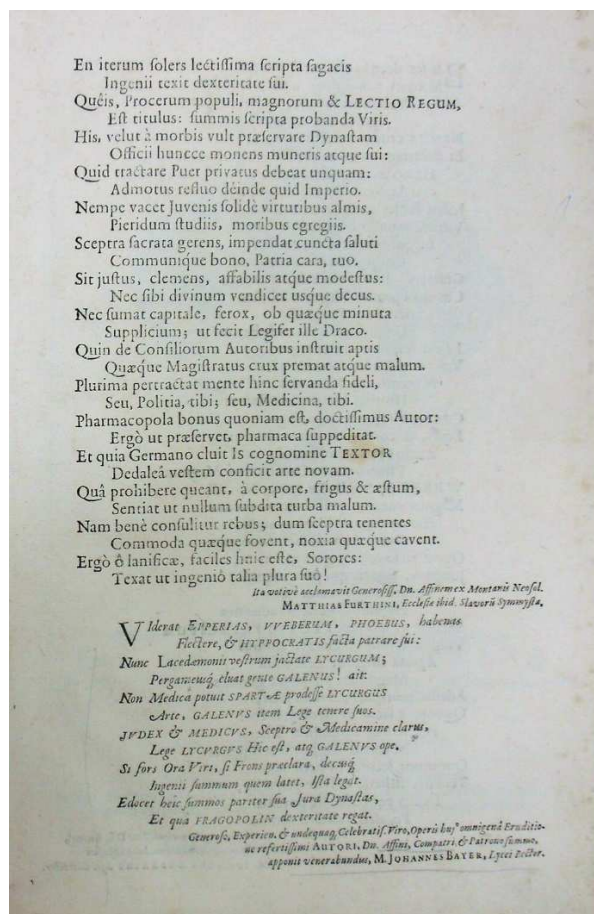
Potom čo Weber, sláva a okrasa lekárov stavu,
ukázal choroby a lieky na neduhy tiež
potomkom šľachty a popredným mužom v knižke, ktorá
ZRKADLO, a podľa oných, VLADÁROV nazýva sa,

⁶⁰ V origináli je použité priezvisko Weber, z metrických dôvodov sme použili jeho krstné meno Ján.

opäť, hľa, obratne duchaplnosťou nadania svojho spojil tie najlepšie spisy do celku jedného len pre zástup vznešenej šľachty a meno má ČÍTANIE KRÁĽOV.

Poprední muži musia vyskúšať napísané. Týmito, akoby od chorôb ochrániť kráľovský rod chce, lebo mu pripomína bremä a povinnosť tiež, najprv čo ako chlapec spravovať súkromné musí, neskôr jak vladár, keď k moci sa dostane sám. Naozaj mladíkovi by chýbal pevný základ cností i znalosti vied, chýbal tiež skvostný by mrav. Spravujúc posvätné žezlá, nech, vlast' drahá, pre tvoje blaho všetko obetuje, spoločné pre dobro tiež. Nech je spravodlivý a láskavý, vľúdny a mierny, ozdoby božskej ale nech sa on nedomáha. Ani za malichernosti nech nestúňa hlavy, tresty, zákonodarca jak Drakón, ukrutné nedáva on. Dokonca z autorov vhodných na dávanie rád on vybral, aké len kríže a zlo zvierajú úradníkov. Mnohé zvažuje v mysli, by zachovala sa vernosť, zákonodarstvo či tebe, tebe či medicína. Lebo je lekárnik dobrý i veľmi učený autor: tak aby uchrániť mohol, ponúka liečivá on. Pretože v nemčine remeslom TKÁČA je jeho meno, utkal on novučičky umením Daidala šat,

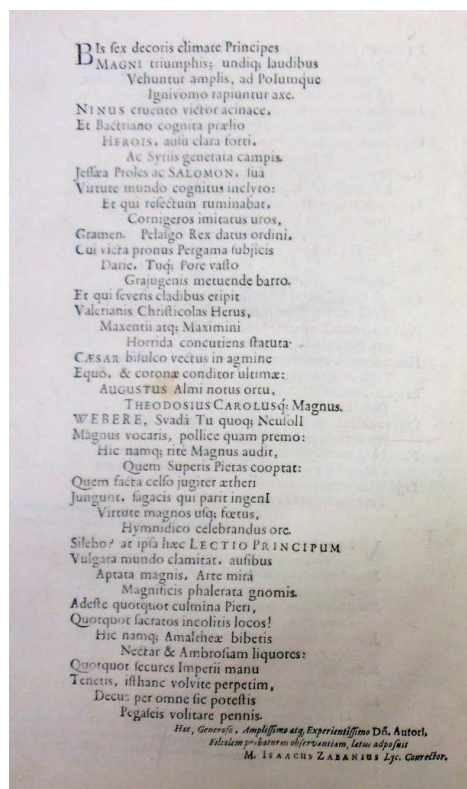
ktorý pred mrazom, páľavou telo ochrániť môže,
 zástup by podriadených nijaké necítil zlo.
 Lebo dobre sa radí vo veciach, keď aj tí, žezlo
 držia čo, úspechy žičia, uškodiť stráňa sa tiež.
 Teda, ó sestry, čo spriadate osud, priaznivé budťte,
 mnohé by nadaním svojim utkať nám ešte on smel!

*Tak ctenému pánovi susedovi na slávu prevolať
 z Banskej Bystrice Matej Furthini, člen tamojšej slovenskej cirkvi.*

Moibos videl, že prešovské opraty v rukách má Weber,
 skutky Hippokrata svojho že vykonáva.
 Spart'ania, teraz sa môžete svojím Lykurgom chváliť,
 pergamský Galénos zas rodom nech honosí sa.
 Lykurgos nemohol Sparte lekárskym umením prospieť,
 Galénos rovnako svojich nemohol zákonom viesť.
 Tento je richtár a lekár, známy je žezlom i liekom,
 Lykurgom zákonom je, Galénom pomocou zas.
 Totohľ'a odkazuje snád' mužova tvár a čelo
 skvelé a najvyššia ducha ozdoba, ktorého skrýva,
 rovnako pouča najvyšších vládcov o svojich právach,
 ako i obratne riadi pravickou Fragopolis⁶¹.

*Ctenému, skúsenému a zo všetkých strán
 oslavovanému autorovi tohto diela, ktoré je vrchovato naplnené učenosťou
 všetkého druhu, pánovi svokrovi, kmotrovi a skvelému patrónovi pridal
 z úcty M. Ján Bayer, rektor lýcea.*

⁶¹ Prešov

Po dvanásť ozdôb vladárov zdobí, čo
 sa, veľkí, vezú v triumfálnom voze a
 im všade volajú na slávu,
 k oblohe ohnivý voz ich nesie.
 Hľa, Ninus, ktorý zvíťazil krvavou
 len šablou, bojom baktrijským hrdinka⁶²
 tiež známa, slávna chrabrým činom,
 zrodená na sýrskych rovných pláňach
 Jesseho syn a⁶³ Šalamún, ktorý je
 vo svete svojou mužnosťou slávny: a
 ten, ktorý žuval trávu – sečku
 rohatý dobytok nasledoval⁶⁴.
 Kráľ⁶⁵ daný stavu Pelasgov, ktorému
 pri nohách ležíš zničená Trója
 Dareia. Porus, ty so slonom
 ohromným, čo sa ho Gréci boja.
 A heros⁶⁶, ktorý krutými prehrami
 Valeriovcom⁶⁷ kresťanov vyrval a
 aj Maxentia, Maximina
 strašlivé zákony anuloval.
 Tiež cisár, ktorý v dvojkľanom šíku sa
 na koni viezol, posledný s korunou:

⁶² Pravdepodobne Semiramis.

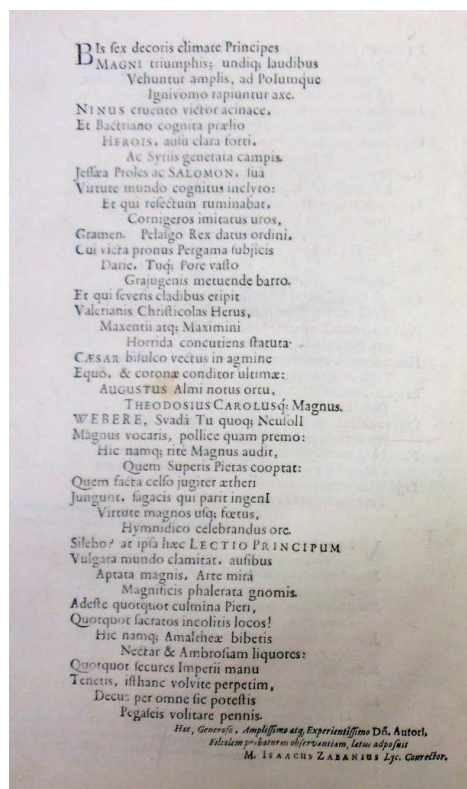
⁶³ Dávid.

⁶⁴ Možná alúzia na Ž 106 (105), 20.

⁶⁵ Možný odkaz na Alexandra Veľkého bojujúceho s perzským kráľom Dareiom III., ktorý chcel zastaviť Alexandrovo zaberanie území v Malej Ázii (Trója ležala v M. Ázii). Alexander si však pripísal víťazstvo.

⁶⁶ Cisár Konštantín I. Veľký.

⁶⁷ Pravdepodobne Galerius Valerius Maximus a Flavius Valerius Severus.

Augustus známy rodom z Almu⁶⁸,
 Theodosius a Karol Veľký.
 Tiež Teba, Weber, Banskobystričanom
 výrečnosť veľkým nazýva, palec⁶⁹ Ti
 ja držím: veľkým toho zovú,
 k nebeským prijíma koho Zbožnosť,
 ho skutky s nebom vznešeným spájajú,
 kto bystrým duchom nadaný úrodu
 bohatú plodí udatnosťou,
 hymnickou piesňou ho treba sláviť.
 Mám mlčať? Samo VLADÁRSKE ČÍTANIE
 však, v svete známe obecne, hlása to,
 pre veľké skutky pripravené,
 obdivne⁷⁰ zdobia ho skvelé gnómy.
 Výhonky⁷¹ kráľa Piera, pomôžte,
 na koľkých miestach posvätných bývate!
 Tu totiž Amalthein nektár
 budete piť a tiež ambróziu.
 Vy sekier moci⁷² hockol'ko držíte
 aj v ruke, túto naveky držte si,
 skrz všetku poctu môžete tak
 na krídlach Pegasa poletovať.

*Toto pridal ctenému, veľaváženému a skúsenému pánovi autorovi
 na znak úcty M. Izák Caban, konrektor lýcea.*

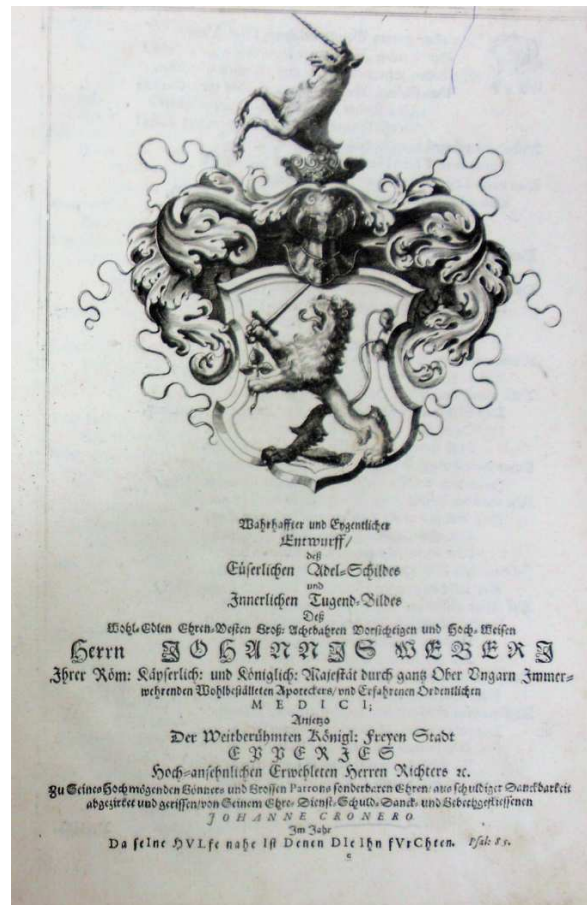
⁶⁸ Mons Almus (dnes Fruška Gora) – pohorie na území dnešného Srbska a Chorvátska, niekdajšia časť Panónie. Otec posledného rímskeho cisára Romula Augusta pochádzal z Panónie.

⁶⁹ Pri gladiátorských hrách symbol sympatie.

⁷⁰ obdivuhodným umením

⁷¹ Múzy.

⁷² Symbolom úradníckej moci v starovekom Ríme boli zväzky prútov so sekerou, ktoré pred úradníkmi nosili liktori.

**Skutočný a pôvodný
návrh
vonkajšieho šľachtického erbu
a
vnútorného mravného obrazu
urodzeného, čestného, veľaváženého, prezieravého a premúdreho
pána Jána Webera,
stáleho lekárnika jej rímskej cisársko-kráľovskej výsosti pre celé Horné
Uhorsko a skúseného riadneho
lekára,
a teraz
veľaváženého zvoleného pána richtára
preslávného slobodného kráľovského mesta
Prešov,
na zvláštnu počesť svojho cteného priaznivca a veľkého patróna z povinnej
vd'ačnosti vyrytý
Jánom Kronerom
v roku**

Jeho spása je blízka tým, čo sa ho boja.⁷³ Ž 85

⁷³ V nemeckom texte verša žalmu (Ž 85,10) je vo zvýraznených hláskach zastupujúcich rímske číslice ukrytý rok 1664: Da seine hVLfe nahe ist Denen Die ihn fVrchten = DIVLIDDIIVC (500+1+5+50+1+500+500+1+1+5+100 = 1664).

Tak sa stúpa do výšok!⁷⁴

Dobre si počínaj! Vraciam sa, štvrtý raz získavaš úrad,
vozmi po dláždenej ceste dobre si počínaj, Ján!
Kone pred svetlonosnými kolami zvyknuté hnať sa
neskúseného tu nenesú Faëthonta⁷⁵.
Pegas⁷⁶ ved' s Gryfom⁷⁷, Zeme i Nebesá, lev taktiež hrdý
teba, čo pevný st'a stĺp vysoko hrmiaceho
Jova búrky i blesky si zvyknutý znášať, Weber,
k vavrínu zaslúženému vezú t'a spoločne, hľa.
Dôvtip, spolu s ním bdelosť nad vecami každého druhu,
vynikajúco bystrý úsudok, rada tiež s ním,
sila smelého srdca a stálosť v spravodlivosti
na tvojej ceste sú kočišom, štvorzáprahom.
Dobre si počínaj, útok zo zeme, z mora i neba
odrážaj, bohyňa slepá⁷⁸ nemá moc nad tvojou cťou⁷⁹.
Dobre si počínaj, štvorrichtár šťastný! Hor sa tak nahor!

*Tak prevolával do úradu richtára štvrtýkrát povýšenému vznešenému
a váženému pánovi Jánovi Weberovi, svojmu vzdelanému kmotrovi
Juraj Gasser, v Prešove 15. januára roku Pána 1664*

⁷⁴ Alúzia na verš z Vergília (*Aeneis* IX, 641): *Sic itur ad astra!* – Tak sa stúpa ku hviezdám! Táto sentencia sa zvykne používať o ceste k sláve.

⁷⁵ Syn boha slnka Héliá, ktorý si od otca vydobyl, aby mohol jeden deň riadiť otcov slnečný voz. Nezvzládol ale ohnivé kone a aby nezhorela zem aj nebo, najvyšší boh Zeus ho usmrtil bleskom.

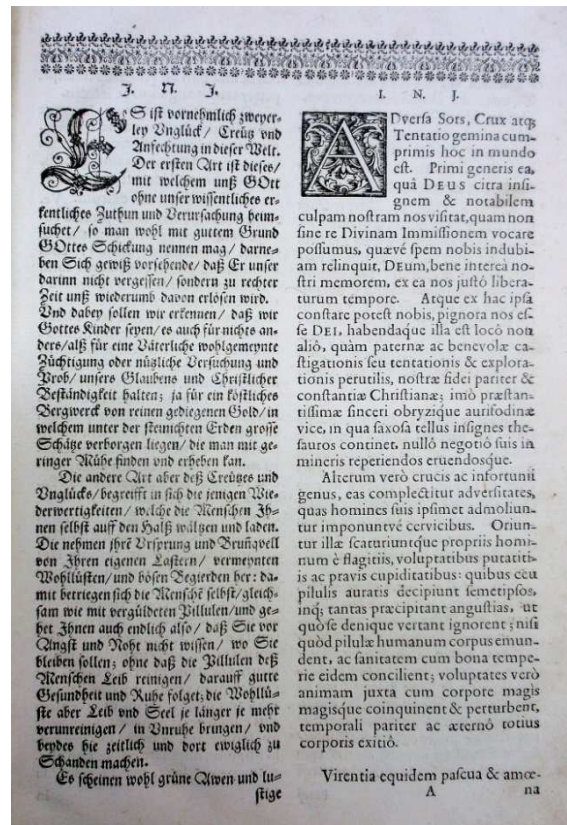
⁷⁶ Okrídlený kôň, ktorého let symbolizuje básnické nadanie.

⁷⁷ Mýtický netvor, kríženec orla a leva.

⁷⁸ T. j. Justícia, starorímska bohyňa spravodlivosti, ktorá sa zobrazuje so zaviazanými očami a váhami v rukách.

⁷⁹ V latinskom texte sa hovorí o právomoci Justície nad „tvojou Spartou“, paralelný nemecký text však hovorí o cti. Slovo „česť“ sme pri preklade zvolili z metrických dôvodov.

Lectio principum

I. N. J.⁸⁰

Na tomto svete sú nešťastie, kríž a pokušenie v zásade dvojakeho druhu. Prvý je ten, keď nás Boh navštevuje bez našej zjavnej a význačnej viny. Ten, ktorý môžeme právoplatne nazvať Božím poslaním. Ten, ktorý nám dáva nádej, že na nás Boh v nešťastí nezabudol a že nás z neho v pravý čas vyslobodí. Tento druh nám dáva istotu, že sme Božími deťmi a že nám dal niešť kríž presne preto, aby nás otcovsky a dobromyseľne pokarhal alebo vyskúšal či zistil to nevyhnutné o našej viere a kresťanskej stálosti. Je to ako baňa preplnená čistým rýdzim zlatom, kde skalnatá zem ukrýva obrovské poklady, ktoré tam možno bez námahy nájsť a vykopať.

Druhý druh kríža a nešťastia tkvie v tých protivenstvách, ktoré si ľudia na svoje šíje váľajú a nakladajú sami. Vznikajú a vyplývajú výhradne z ľudských nerestí, zo zámerých pôžitkov a z ničomných túžob. Nimi, rovnako ako opojnými pilulkami, klamú samých seba a upadajú do takých tiesní, že nevedia, kam sa vôbec obrátiť. Hoci pilulky nemusia očistiť ľudské telo, zabezpečia primerané zdravie. Neresti však viac a viac poškvrnia a rozbúria telo aj dušu a privádzajú ho k časnej i večnej skaze.

Aj pastviny sa zdajú byť zelené a lúky pôvabné, predsa však

⁸⁰ Pravdepodobne skratka *In nomine Jesu*, v mene Ježiša.

stige Wiesen zu seyn: wachsen aber doch
mehrertheils ungehinde Kräuter darauf/
und werden mit viel bösen und giftigen
Schlangen und Vngestirften durchstochen.

Der solchen Menschlichen Unglücks-
Fälle/ ist ein gemeiner und alter Gebrauch/
sonderlich aber bey den letzten/ daß man end-
lich saget: Nun wolan/ es ist Got-
tes Wille gewesen/ dem war sein
Ende also beschereet. Aber es laufft
unter solcher Heimstellung in Gottes Wil-
len manchesmahl großer Betrug und Heu-
cheley mit unter: in dem es etlichen viel-
mehr darumb zu thun ist/ daß Sie die
Schande des Jemigen/ welchen Seine zeit-
liche Ehr und Gut/ oft mit Leid und Le-
ben mühevollig in Gefahr gesetzet/ und end-
lich darüber gar zu grund vnd boden gegan-
gen/ damit zu bedecken vermeynen/ als daß
Sie Gott dadurch die Ehr von Herren
geben solten.

Zwar es ist und bleibet ohnvermeidlich
war/ daß ohne den Willen Gottes des
Allmächtigen/ uns kein Haar von unserm
Haupt fallen kan/ und daß er uns ganz
Väterlich beschützen und bewahren wil: es
steht aber dabey: auff allen deinen
Wegen/ das ist/ so lang du in deinem
Deruff bleibest/ und Gottes Wort deiner
Füße Leuchte und Weg seyn lassen wirst.

Diesem ist nun ferner ohnvermeidlich
abhängig/ daß/ welcher von dem Wege/
darauff Ihm Gott einmahl gewiesen/ab-
weicht/ und aus Eigenwilligkeit bald dieser/
bald jener grünen Wald-Strasse folget/
seinen Deruff verläßt/ oder doch veräch-
tlich gleichsam in Wind schläget/ und die
wenigste Zeit desselbigen gebührlich abwar-
tet/ Ihme vorzüglich Freundschaft erwecket/
und Sich die Feinde auff den Hals ziehet/
daß auch derselbige niemand anders/ denn
ihme selbst zu und bey zu weissen habe/ wann

durch

na videntur esse prata; noxiae tamē in
ipsis nascuntur maximam partem her-
bae, & malignis ac venenatis undique
perreptantur anguibus ac insectis.

Obtinuit autem apud plerosque
mos ille pervetustus atque commu-
nis, ut in adversis huiusmodi casibus
humanis, posterioris maxime generis,
tandem dicant: Ita visum Superis,
hunc illi dedere Fata exitum. Ve-
rumenimverò, hæc adeò profusa Di-
vinæ voluntatis agnitio cum furo &
fraude conjuncta sæpius est: cum
nonnullis id potius curæ atque cordi
sit, quâ ratione infamiam ac dedecus,
temerè in discrimen projecti honoris
temporalis opumq; vitæ etiam haud
rarò atque corporis, ac ipsius denique
interitus culpam, tegere isthòc præ-
textu valeant, quàm ut eò pacto, DEO,
suum ex animo, delatū velit honorē.

Verissimum equidem, & extra o-
mnem controversiæ aleam positum
est manetq; citra voluntatem omni-
potentis DEI, ne pilum quidem capi-
tis nostri cadere in terram possit, nos-
que tutelæ ac protectioni ejusdem Pa-
ternæ apprimè commendatos esse: ac
quod ponè additum est: In omnibus
viis tuis, hoc est, dum in statione vo-
cationis tuæ perdurans, verbum DEI
lucernam ac semitam pedum tuorum
esse volueris.

Inevitabiliter connexum huic est,
eum, qui à semel ostensa sibi divinitus
semira descectit, temereque jam hæc,
jam illa virentia sylvarum devia ingre-
ditur, vocationem deserit suam, aut
contemptim veluti fuscq; decq; habens,
nihil agit minus, quàm ut decentem
ejus curam gerat, conciliat inimicitias
sibi sponte, atq; inimicos suo ipse col-
lo imponit, impurare sibi ac non alie-
ri cuiquam debere, quod si culpâ suâ

in

na nich hojne rastú škodlivé byliny a všade sa po nich plazia
zhubné a jedovaté hady i všakovaká háved’.

Keď ľudí postihne nešťastie, obzvlášť toho druhého druhu,
už od pradávna sa bežne hovoríeva: Tak sa to zapáčilo bo-
hom,⁸¹ takýto koniec mu prisúdili Sudičky. Ale v skutočnosti
takto vyjadrené uznanie Božej vôle nie je úprimnou úctou voči
Bohu, ale prejavom pretvácky a podvodu a len zastiera príčiny
vlastnej záhuby, pretože niektorí sa väčšmi starajú a majú na
srdci, ako prekryť zlé povest’ a hanbu, keďže v skúške neroz-
vážne zahodili česť a časné bohatstvo, tiež život a nie zriedka
aj telo.

Popravde a nesporne bez vôle všemohúceho Boha nám ani
vlas z hlavy nespadne.⁸² Sme zverení pod jeho osobitný otcov-
ský dohľad a ochranu. Podmienkou je, aby si na všetkých svo-
jích cestách a pokiaľ vytrváš pevne vo svojom postoji, dovolil
Božiemu slovu, aby bolo svetlom a cestou pre tvoje kroky.

S tým nevyhnutne súvisí, že kto raz uhne z cesty, ktorú sta-
novil Boh a nerozvážne sa pustí raz tým a raz oným zeleným
lesným scestím, opúšťa svoje volanie alebo opovržlivo a ľaho-
stajne sa stará výlučne o sebe milé veci, buduje si nepriateľstvá
a obkolesuje sa nepriateľmi, musí vyčítat’ len sebe, nikomu
inému, keď svojou vinou upadne do nešťastia

⁸¹ Sic visum superis. Ovidius, *Premeny* I, 366.

⁸² Porov. 1Krľ 1,52.

⁸³ Porov. Mt 4,6.

⁸⁴ Porov. Lk 15,11-32.

a keď na jeho dom padne nejaká pohroma, keď si narazí nohu o kameň,⁸³ a keď si spáli vlasy natočené na horúce železo tak, že sa bude musieť pozerat', ako mu popadané pokrývajú zem navôkol.

Je naozaj dobré a kresťanské, ak láskavý syn v pokornej dôvere srdca zverí svoj odchod i príchod Bohu a nech sa deje čokoľvek, pripisuje to Otcovej vôli.⁸⁴ Ale naozaj zle a nerozumne koná, kto často deň za dňom omieľa: *Nech pôsobí Boh*, zatiaľ však nepretržite zotrúva v podlom a zvrátenom svete na obvyklom scestí či vyšliapanom a zločinnom chodníku. Ani dnes, ani zajtra, ani nasledujúci týždeň nemá vo vážnom úmysle polepšiť sa, zmeniť život a upustiť od hriechov. Osvojil si názor, že má právo a zásluhy, aby ho Boh odškodnil za hanebný život šťastným a priaznivým osudom, za posmešky blahom a požehnaním, za hlúposť a neopatrnosť priazňou a vážnosťou u všetkých.

Neexistuje najmenšia pochybnosť, že ľudí z takého cesta buď razom sklamáva nádej alebo ich náhle opustí radosť a bleskurýchle sa, žiaľ, zmení na nešťastie a útrapy. Stala sa Božia vôľa – takýto strojený názor pri podobných samovoľných pádoch a ťažkostiach, hoci myslený bez okolkov a úprimne, nehľadá útočisko a ospravedlnenie, ale je prejavom bezradnosti a bezútešnosti.

Abſchied: Es ſey Gottes Wille alſo ge-
weſen. Denn es iſt nicht ohne Unterſcheid
maar/ daß der liebe Gott/ ob er ſchon den
Fall eines ſolchen Menſchen verhänget; ſo
iſt deſſelben vergehende Eigenwilligkeit/
dadurch er Sich ſtürzet/ wider Gottes
Willen.

Weil dann durch dieſe andere Art deß
Menſchlichen Unglücks/ auch nicht wenig
von Regenten und groſſen Herrn zu
Fall kommen/ wie es an alten und neuen
Exempeln nicht mangelte/ wann es von
nöthen wäre/ und unvernünftige Dinge aus
Hiſtorien und Weltlicher Kundſchaft erſt
bewieſen werden müßten/ Sie nächſthand
zu machen.

Derowegen/ habe ich für Gut angeſe-
hen/ Chriſtliche Jugend/ die den Regem-
ten Thron mit der Zeit zuſetzen vermay-
net/ für dergleichen Unfall zu warnen/ und
die vornehmſte Urſachen deß befürchtenden
Unheils/ welche auch manchen gar from-
men Regenten allzuſehr verführet/ eigent-
lich/ alß immer Menſchlich und möglich/
wohlmeinend anzuzeigen.

Die erſte iſt nun/ wann Sie von Kind-
heit an/ zu ſeinem recht ordentlichen Le-
ben und Wandel angeleitet werden.

Die andere/ wann Sie in der Jugend
ſich einbilden/ oder andere Sich überre-
den laſſen/ es ſey ohnſtändig/ daß Sie viel
lernen oder ſtudieren ſolten/ alß etwan die
Zemge/ ſo entweder einen ſonderlichen Eh-
ren-Titel davon begehren/ oder dadurch
Ihre Nahrung ſuchen: gewohnen darüber
deß ſchändlichen Klügiggangs/ und nur
ihren Luſt und Kurzweil nachzugehen.

Die dritte/ wann über vorgedachten Irr-
thum/ bey ihrer eigenen Unwiſſenheit vie-
ler hochnöthigen Sachen/ Sie auch nicht
geru mit Gelehrte/ Verſuchten und Wohl-
erfahren/ oder Alten Tugendhaften Leu-
ten umgehen/ alß Sie doch täglich/ und

non aliter fuiſſe viſum. Id enim haud
admittendum ſine discrimine eſt.
Nam licet ex immiſſione benigniſſi-
mi DEI. homo is eum ſubeat caſum;
antegreſſa tamē ſpontanea ipſius pro-
tervia, quā exitium hoc peperit ſibi.
adverſa Divinae voluntati eſt.

Alterum igitur hocce adverſitatum
humanarum genus, cū non raro
PRÆSIDES etiam rerum magnosque
Dynasas præcipientes dare conſueverit,
ut recentium pariter ac veterum non
deſint Exemplorū documenta, ſi pro-
ducere hæc ipſa, reſq; luce meridianā
clariore ex Hiſtoriarum Politicæque
demum experientiæ monumentis de-
monſtrare oporteret.

Quare, operæpretium facturus vi-
debar mihi, ſi Chriſtianam Juventutem,
ad faſtigium publici Regiminis
olim adſpiraturam, præmonitam, à
talibus præſervarem caſibus, pro virili
mea, candidè ac genuinè oſtenſis in-
ſignioribus, mali, quod optimis non
raro Gubernatoribus inſidias nimium
quantum ſtruit, metuendi cauſis.

Earum prima eſt, ſi ab incunte æta-
te, nulli certo ordinatoq; vitæ generi
ac profeſſioni addicuntur.

Secunda, cū in annis Juvenilibus,
ſibi aut perſvadent, aut perſvadere ab
aliis patiuntur, nullam eſſe, multa di-
ſcendi ſtudiūq; incumbendi neceſſi-
tatem, niſi iis forte, qui vel ſingulari-
exin' honorum gradibus ac titulis in-
ſigniri deſiderent, aut victis parandi
cauſa dediti iisdem ſint: turpi proinde
ignavia, deliciis ac vanæ ſeſe man-
cipant voluptatum conſuetudini.

Tertia, ſi præter errorem jam di-
ctum, cū craſſa ipſimet plurimarū
ſummæ neceſſariarum rerum laborent
ignorantiā, inſuper etiam à Doctōrū,
Peritorum inſignisq; experientiæ ho-
minum, nec-non virtute conſpicuo-

rum

Nie je totiž jedno, ako sa to přijme. Stane sa, že člověk padne, lebo predtým z vlastnej vôle konal opovážlivo. Takéto konanie je proti Božej vôli, no Boh voči nemu zostáva starostlivý a láskavý.

Tento druhý druh ľudských nešťastí nezriedka privádzalo do záhuby aj vladárov aj veľkých pánov. Svedčia o tom staršie i novšie príklady. Bolo by vhodné takéto príklady dokumentovať a používať ich ako vzorové príklady politických skúseností a historiek.

Preto sa mi zdalo, že najlepšie urobím, keď dopredu varujem kresťanskú mládež, ktorá sa časom dostane na vrchol verejnej moci. Chcem jasne poukázať na príčiny obávaného nešťastia, ktoré nezriedka strojí mnoho nástrah aj najlepším vladárom.

Prvá z nich je, ak od detstva neinklinujú k správne mu a usporiadanému spôsobu života.

Druhá, keď v mladosti presvedčajú samých seba alebo sa nechávajú presvedčiť, že nie je nevyhnutné mnoho sa učiť a namáhať. Oddávajú sa preto potupnej nečinnosti, radovánkam a vrhajú sa na prázdne pôžitky. Netýka sa to tých, ktorí alebo túžili získať čestné hodnosti alebo sa namáhali zabezpečiť si živobytie.

Tretia príčina je, ak, okrem predchádzajúcej chyby, sami zápasia s veľkou neznalosťou mnohých základných vecí a navyše ignorujú učených, znalých a výnimočne skúsených ľudí a odmietajú spoločnosť ušľachtilých starcov.

umß so viel mehr thun solten/ se ungelehrter
Sie selbst sind.

Diesem nach wird auch vorgestellt wer-
den/ der elende und gefährliche Zustand/
darinn ungeschickte und böse Regenten sich
befinden: es werden auch Mittel vorge-
schlagen/ solchem Ubel vorzukommen/ und
vorsichtiglich zu entrinnen; und hingegen
sich in einem so glückseligen Stand mit
Ehr und Ruhm also zu verhalten/ daß sein
hochlobliches Gerücht durch viel Land und
Leut ersthalte.

Was nu das ordentliche Leben und
Wandel eines Regenten belanget/ weil die
Exempel dieses fals älter sind als die Re-
geln/ so man davon haben möchte/ als nach
welchen Sie/ nemlich die Regeln/ von
weisen und gelehrten Leütten sind gemacht
worden; so wollen wir einen Anfang neh-
men von den fürtrefflichsten aller derer/
welche in denen ältesten Historien und Ge-
schichte Büchern zu finden sind/ und daraus
ein Regent eigentlich erkennen lerne/ mit
welchen er täglich umgehen/ und wie er
dem Gemeinen Nutzen löblich vorstehen
solle/ nemlich von dem Exempel der Ä-
gyptischen Könige.

Für das erste/ so war den ganzen Tag
über keine Stunde/ bey welcher die Könige
nicht stillschweigend erinnert wurden/ was
Sie zuverrichten hätten/ der gestalt/ daß
Sie Ihre gewisse Stunde ausgetheilet/äl-
te Morgen früh aufzustehen/ Sie hätten
Sich den übel auff behände: Und pflegten
nicht aus der Nacht einen Tag/ und aus
dem Tage vollständige Nächte zu machen/
damit Sie also nicht täglich müder/ auch
zu aller Tugend und löblicher Übung ver-
droffen und untüchtiger würden.

Nach dem Sie nun in dem Nahmen
Gottes aufgestanden/ brähen Sie als-
bald die Schreiben und Sachen/ welche
aus Ihren Reichen oder Landen/ von allen
Or-

rū Senum, consortio abhorrent; quod
perpetuo tamen, atq; eo magis, quod
rudiores ipsi sunt, ambire deberent.

Sistetur hinc ante oculos etiā, mi-
serabilis ac periculosus inceptorum &
non bonæ frugis Gubernatorū status:
media quoque suggerentur, malis hi-
sce occurrendi, ac provide ex iisdem
evadendi; contra verò præclaram a-
deo spartam honore laudeq; ita ornā-
di, ut gloriosissima ejusdem fama, late
per omne terrarum hominumq; ge-
nus ebuccinetur.

Quod ergo Vitam & Acta ordina-
ria Viri ad Gubernacula constituti at-
tinet, cum exempla hic regulas, qua-
rum hac in re copia haberi possit, ve-
tustate antecedant, ad quorum uto-
que normam, à Sapientibus ac Eruditis
Viris, conditæ hæ ipsæ, nimirum re-
gulæ, sunt; proponemus initio præ-
clarissimum eorum omnium, quæ an-
tiquissimæ gestorum actorumve mo-
numenta suppeditant, ex quo accura-
te cognoscere licebit Præfidi Rerum,
quibus cum ipsi cottidie habenda cō-
mercia, quæ ratione publico bono
præesse cum laude queat, Exemplum
nempe REGUM ÆGYPTIORUM.

Principio, nulla totò die fuit hora,
quæ non tacite moniti fuerint Reges,
quæ ipsis negotiorum pars esset expe-
diunda, hæc ratione, quod suum ho-
ra cuiq; pensum decenter assignānt,
mane quovis maturè ut surgerent, ni
aegritudo impedisset: non utiq; ex no-
cte diem, & ex die voluptuosas noctes
creare soliti, ne videlicet in dies deli-
diosi magis, ac minus ad virtutem &
præclara quævis exercitamenta habi-
les & idonei redderentur.

Desertis igitur in nomine Dei stratis,
evolverunt illico literas & negotia,
ex omnibus Regnorum ac Provincia-
rum suarum angulis ad Aulam Regi-

A 3 am

A pritom, čím menej sú skúsení, tým viac a neustále by sa ta-
kejšto spoločnosti mali dožadovať.

Tiež poukážeme na smutný a nebezpečný postoj nespôsobi-
lých a neužitočných vládcov. Predložíme aj opatrenie, ako
pristupovať k týmto neduhom a ako pred nimi prezieravo unik-
núť. A zároveň až tak vyzdvihneme znamenitý postoj, že jeho
chýr a povest' sa rozozvučí medzi ľuďmi po všetkých kraji-
nách.

Čo teda patrí k životu a správny skutkom muža ustanove-
ného vládnuť, keď príklady sú staršie než pravidlá, ktorých nie
je zas až tak málo. Veď za týmto účelom ich vytvorili múdri
a vzdelaní muži. Na začiatku predstavíme to najslávnejšie
z najstarších dejín a spisov, z čoho si vládca dokáže vybrať,
s čím sa bude dennodenne potýkať, a rady, ako osožne spravo-
vať verejný prospech, a síce podľa príkladu egyptských kráľov.

Po prvé, po celý deň nebolo hodiny, kedy by sa kráľom ne-
bolo v tichosti pripomínalo, ktorú z povinností musia vykonať,
a to tak, že na každú hodinu mali naplánovanú úlohu. Každé
ráno vstali včas, pokiaľ im v tom nezabránila choroba. Za žiad-
nych okolností nezamieňali noc za deň a nerobili zo dňa prí-
jemné noci, aby ani náhodou cez deň nezaháľali a nestratili na
svojej schopnosti, zdatnosti a význačnej zručnosti.

Keď v mene božom vstali z postele, v tej chvíli si prezreli
spisy a záležitosti, ktoré im doručili na kráľovský dvor zo
všetkých

Orthen her an ihren Königlichem Hoff ges-
schickt worden. Darauf berathschlagten
Sie derer Lande / Stände und Untertan-
nen Nothdurfft / und gedachten allen flei-
sig nach / was auff dieſe oder jene Sache
für Beſcheid zu ertheilen ſeyn möchte.

Und kürzlich damit zu beſchließen / verord-
neten Sie alles mit einander / zuſörderſt
aber dasjenige / was zur Abſchließung derer
nöthigſten Sachen erfordert wurde. Und
pflegten es noch heütiges Tages / in unſern
vertheilten Chriſtenthumb / die Könige / Für-
ſten und Regenten / nach dem Sie aufge-
ſtanden / die Kleider angeleget / Ihr Ge-
bet oder heiligen Gottes-dienſt verrichtet /
auch ſaß auff dieſen Schlag zuſhalten / und
mit Ihren Geheimſten Räthen die wich-
tigſten Sachen / in einem Königlichem /
Fürſtlichen und abſonderlichen Zimmer da
der Gemach zu berathſchlagen.

Nach dieſen / thaten die Egyptiſchen Kö-
nige ſich erſt über den ganzen Leib / dem
alten Gebrauch nach / waſchen / und legten
abſdenn / in Gegenwart aller Diener / ihren
Königlichen Schmutz an / der war nach
der Würdigkeit eines ſolchen hohen Königs-
lichen Standes.

So dieſes geſchehen / giengen Sie zu
der Kirchen / umh Ihre Andacht darinn
zuverrichten. Allda die Priester / unter
den allgemeynen Opffern und Gebethen /
auch etliche inſonderheit für den König / und
deſſelben Königluche Wohlſtand verrichte-
ten. Und ſolches thaten Sie von Gott
für den König eben darumb / dieweil er dem
Volk ſo kurz und gut Recht mittheilte /
Gott fürchtete und ehrete / gegen dem
Volk ſo holdſelig und anädig ſich erzei-
gte / darzu nicht wild oder eigenſinnig / ſon-
dern in allen Dingen Nützig / Gerecht /
Großmüthig / Waarhaftig / Freygebig wa-
re : daß er die Uebelthäter mit gelindern
Strafen belegte / alß Sie verſchuldet / und
die Frommen reichlicher beſohnet / alß Sie
umh Ihn verdienten.

Die.

am transmiſſa. Hinc quid è re Pro-
vinciarum, Statuū ac Subditorum ef-
ſet, expenderunt, ſolicitā omnium ex-
cuſſione, quæ hoc illoꝝ in negotio
ferenda eſſet ſententia. Ac breviter
ut rem complectamur, digeſſerunt
cuncta ordine, ea præcipue, quæ ad
expedienda negotia maximi momen-
ti requiri videbantur. Quod idem ho-
dieque Chriſtiani Reges, Principes &
Gubernatores, poſteaquā è ſtrato
ſurrexerunt, veſtimenta præcinxerunt,
preces ſuas & cultum Deo debitum
abſolverunt, pari propemodum rati-
one obſervare ſolent, ſuiſq; cum Con-
ſiliariis intimis, de maximi momenti
negotiis, in Regio, Ducali atq; pecu-
liari quodam conclavi ſeu loco ſecre-
tiore conſilia agitare.

His demum peractis, Egyptii Re-
ges curam totius ornandi corporis
aggreſſi ſunt, quod ex veteri conſue-
tudine abluerunt, atq; hinc, præſente
uniuſo famuliſſo, cultum Regium,
dignitati adeo ſublimi ac Regiæ con-
formem, induerunt.

Quo factō, ades viſitârunt Sacras
devotionis peragenda cauſa. Ubi Sa-
cerdotes, inter comūnia ſacrificia vo-
taq; pro Rege etiam ac Regia ejuſdem
ſalute, peculiariter quædam adornâ-
runt. Atq; id ea planè de cauſa pro
Rege flagitârunt à Deo, quod ita dex-
tre atq; promptè adminiſtraret jura
populo, Deum timore ac honore pro-
ſequeretur, plebi adeo blandum ſe &
gratuloſum exhiberet, inſuper non fe-
rus ac moroſus, verum omni ex parte
ſoltrius, juſtus, magnanimis, veras, li-
beralis eſſet: quod improbos mitiori-
bus menſuramq; delictorum haud æ-
quæ pœnis afficeret, probos au-
tem largiori⁹ ornaret præmiis, quàm
promeriti iidem erga ſe eſſent.

Hæc

kútov kráľovstva a provincií. Keď starostlivo posúdili všetko, čo sa týkalo provincií, pomerov a poddaných, uvažovali, aké rozhodnutie by bolo v tej či onej záležitosti prínosné. Aby sme to krátko vysvetlili: všetko vytriedili, obzvlášť prednostné veci na vybavenie. Aj dnes takmer rovnako zvyčajne robia kresťanskí kráľi, kniežatá a panovníci. Len čo vstanú z lôžka, oblečú si šaty, prednesú Bohu modlitby a vzdajú mu povinnú úctu, robia rozhodnutia v najdôležitejších záležitostiach s dôvernými radcami v kráľovskej, kniežacej či zvláštnej miestnosti alebo na oddeľnom mieste.

Keď egyptskí kráľi ukončili štátnické povinnosti, pustili sa do ozdoby celého tela. Podľa starého zvyku sa umyli a za prítomnosti celého služobníctva sa zaodeli do kráľovských ozdôb primeraných vysokej kráľovskej hodnosti.

Keď skončili, navštívili chrám, aby priniesli obety. Kňazi popri spoločných obetách a modlitbách prinášali zvlášť obety aj za kráľa a jeho kráľovské blaho. Za kráľa preto prosili priamo u boha, aby správne a odhodlane spravoval práva ľudu, aby bázlivo a úctivo nasledoval boha, aby pred ľuďmi vystupoval ako ľúbivý a láskavý, nie ako zúrivec a mrzut, aby bol naozaj vo všetkom rozvážny, spravodlivý, veľkodušný, pravdovravný a šľachetný, aby nešľachetným nameral miernejší trest, než podľa ich prehreškov, a aby šľachetným nadelil štedrejšie odmeny, než by si zaslúžili.

Dieses alles erzählte der Priester also beim Gebeth/wann nemlich der König ein solcher hochlöblicher Regent war: wo aber nicht / daß Er doch hörte / wie Er hülich beschaffen sey/und jrend seine böse Weise dadurch verbessern/und Ihme abgemöhen sollte. Er stellte Ihme auch zu dem Ende etwan ein herrliches Exempel seiner löblichsten Verfahren für Augen/ und vermahnete Ihn/ demselben in seiner Königlich-Regierung nach zu folgen / und ein Gottwohlgefalliges Leben zu führen. Hm gegen errieth Er Ihn/ zu vermeiden/ und ja nicht zu thun oder wo Werck zu setzen/ was Ihme jrend böse Heffte/ Leüte/ oder Heuchler und Schmeichler rathen möchten: (welche jetzt angezogene böse Leüte/ denn Sie/ die Priester/ darneben auff eine sonderliche Art verfluchten/ und in den Zorn thäten) sondern vielmehr den jenigen Gehör zu geben und Folge zu leisten/welche Sie erinnern und anreizen würden/ Ihren Königlichem Stand zu ehren/ und von dem Wege der Tugend nimmermehr abzuweichen. Nach diesem/ wann der König selbst sein Opfer und Gebeth verrichtet hatte / wurde Ihme auch noch eine schöne Historische Geschichte / eines alten fürtrefflichen Helden vorgelesen/ damit Er desselben guttem Exempel nach zu folgen/ hingegen für Schimpff und Schaden sich täglich wohl in acht zu nehmen/ desto mehr Versuch und Anlaß hätte.

Es hatte auch der König seine gewiß bestimmte Zeit/da Er die Untertanen selbst persönlich anhörte/und ihnen Gleich und Recht mittheilte: imgleichen bei der Königlichem Rent-Cammer/ wegen der Einkommen und Abgabe notwendige Erkundigung einzuziehen: auch die Königin/seine Königl. Gemahlin zu besuchen: ja auf das wenigste ziente Er zu gewissen Stunden spazieren zum christlichen Spiel und gewöhnlichen Tade. Damit also einem jeden Geschick sein gebührendes Recht widerfah-

Hæc omnia producebat hunc in modum Sacerdos in oratione, si mirum Rex tantæ dignus fuisset laude Gubernator: sin minus, ut audiret tamen, qualis merito esse deberet, aque pravis fortè, qui exin' corrigendi ipsi essent, moribus desvelceret. Quò sine præclarum simul aliquod gloriosissimorum ob oculos Antecessorum suorum eidem sistebat Exemplum, admonens, ut idem in Regimine suo Regio imitandum sibi proponeret, vitamque Deo placentem duceret. Monuit contra ipsum, evitaret, ageretq; aut designaret nullatenus, quod pravi fortè Aulici aut Parasiti & Adulatores svaderent: quod perversum hominum genus, ipsi proinde Sacerdotes insimul peculiari modò diris devoverunt, atq; anathemate percussurunt) sed ut eos audiret potius ac sequeretur, qui ad condecorandam dignitatem Regiam, a que semita virtutis nunquam recedendum, sibi essent monitores atq; stimulatōres. Hinc ubi Rex ipse sacrificandi precandique munere functus esset, prælegebatur eidem quoque amœna quædam Historia præclari alicujus quondam Herois, quò bonum ejusdem Exemplum imitandi, dedecus ac perniciem studiosè præcavendi, anam & occasionem habere.

Habuit quoque Rex certum ac designatum tempus, quò Subditos ipse coram audiret, ac quod æquum justumque esset constitueret: quò similiter in Arario Regio, reddituum expensarumque rationem necessariam exigeret: Regiam insuper, Regiam nempe sui thalami Sociam inviseret: imò certis minimùm horis exspatiationi ad honestos ludos & convicta balnea indulgit. Ut ita cuilibet negotio quod suum esset assignari posset atque

To všetko prednášal kňaz v modlitbe, ak si to kráľ v takej miere zaslúžil. Ak si to nezaslúžil, mal si ju vypočúť, aby vedel, aké zásluhy by mal mať, a že by mal upustiť od zlých návykov a sám ich napraviť. Nakoniec mu predostrel preslávný príklad slávnych predkov a pripomenul, že by mu mali byť príkladom v kráľovskej vláde a mal by viesť bohumilý život. Naproti tomu pripomenul, aby sa vyhýbal a nekonal nič, čo mu radia ničomní dvorania alebo pokrytci a pochlebovači (toto zvrátené plemä kňazi zvláštnym spôsobom prekliali a ztratili), ale aby viac počúval a nasledoval tých, ktorí ho usmerňujú a pobádajú okrášliť kráľovskú hodnosť a nikdy nezísť zo správneho chodníka. Keď sa sám kráľ pomodlil a priniesol obeť, prečítali mu ešte pekný príbeh o niektorom dávnom slávnom hrdinovi ako výstrahu pred hanebnosťou a skazou, a aby našiel podnet a príležitosť a napodobnil dobrý príklad.

Kráľ mal stanovený čas, keď osobne počúval poddaných a nariaďoval, čo je slušné a spravodlivé, podobne čas, keď v kráľovskej pokladni kontroloval potrebné príjmy a útraty, a samozrejme čas, keď navštevoval svoju kráľovskú manželku, a napokon aj hodiny, kedy si doprial vznešené hry a obvyklý kúpeľ. Aby sa každej záležitosti venoval toľko, koľko jej prináleží, a aby

ren könnte und nicht durch Unordnung/täglich bald dieses bald jenes gar versäumt/ und viel Sachen kaum halb ausgerichtet werden möchten, wie aller Dingen zu geschehen pfleget/ wo man keine Ordnung macht/ oder halten thut.

Und damit Er nicht irgend heimlich/ oder durch Gemeinschaft unverständiger/ oder nur auff Wollust und Kurzweil abgerichteter/ und denenselben allezeit ergebener Leutle wie nicht weniger derer Schmauß-Brüder/ Schmeichler/ Späße-Narren/ und dergleichen verderbet/ und dem Gemeinen Weisen oder Nutzen zu Schaden/ umb die edle und unwiederbringliche Zeit gebracht würde; so dürfte Er nicht/ allerley Gefinde oder Leutle ohne Unterscheid/ zu seinem Hoff dienst aufnehmen; sondern allein derer Ehrlichsten von Adel geborne Land-Kinder von zwanzig Jahren. Solcher gestalt/ wann der König immer fort nur Ehrliche und Verständige umb und neben Sich hätte/ so war nicht leicht zu befürchten/ daß Er anders/ alsß was auff Recht und Königlich/ und Er weder vor Güt noch der ehrbaren Welt Scheu tragen dürfte/ oder Ihme zu Schimpff und Unehre gereichen möchte/ vornehmen sollte.

Hingegen hatten die Edlen und Land-Kinder ein gutes Mittel ihres Herrn Gnad zu erwerben: und wann Sie also bey Hof gesehen und gelernt/ auch gegen Herrn und Knecht solches Ihnen Nuz zu machen wußten/ was einer Nützlichsten Person ehrlich und wohl anstehet/ und dadurch dem König lieb und angenehm würden/ so beförderte man Sie alsdann/ nach befundener Gefälligkeit auch zu höhern Diensten.

Zu essen und trinken war der König so mäßig/ daß er nicht mehr denn zweierley schlechter und gemeiner Speisen sich gebrauch.

atque conferri, néve propter ordinis neglectum, indies jam hoc jam illud intermittere penitus ac negligere, negotiaq; perplura deferere vix ad medium perducta oporteret; velut ubi vis fieri consuevit, cum ordo nullus aut constituitur, aut observatur.

Ac ne clam fortè, vel per confortium imperitorum, aut voluptatibus nonnisi ac ludicris oblectamentis exercitatorum, iisdemq; perpetuò deditorum hominum, uti non minus Heliuorum, Parasitorum, Morionum & consimilium perverteretur, ac malo Reipublicæ, tempus nobilissimum ac irrevocabile eripi sibi pateretur; ea propter licitum illi non fuit, promiscuam familiam, aut homines quovis sine discrimine, aulicis suis admodum servire; sed nonnisi honestissimorum Nobilium prognatos stirpe Patritios Vicenorum annorum. Hoc honestorum ac sapientum confortiò perpetuò stipatus REX, ansam haud facillè dedit metuendi, ne quid ab eo, quod justum ac Regium esset, alienum, cujusque coram DEO ac honestati dedito Mundo pudere ipsum oporteret, aut quod dedecori infamiaeque suæ cedere posset, esset fortè suscepturus.

Nobiles vicissim ac Patritii optimà gaudebant occasione venandæ gratiæ Domini sui: eaque ratione quid Equestris Ordinis deceret aut ornaret personam, in Aula cum vidissent & didicissent, ergaq; Dominos pariter ac Servos adhibere noscent suos ad usus accommodatis omnibus, gratiam sic & favorem Regis nacti, pro explorata cujusque indole ac facultate, ad altiora promovebantur officia.

Cibò & potu adeò modicò utebatur REX, ut nonnisi binis simplicioribus ac vulgaribus vesceretur ferculis.

virtu.

sa nestalo, že kvôli neporiadku niekedy čosi zameškal či celkom zanedbal, a aby nezanedbával nedoriešené veci, čo sa bežne stávalo, keď sa nedodržiaval poriadok alebo vôbec nejestvoval.

Časový plán slúžil, aby ho potajomky nezničil nejaký spolk pochábl'ov alebo ľudia, ktorí sa zvyknú neprestajne oddávať pôžitkom, zábave a potešeniam, rovnako ako zhýralci, lichotníci, darebáci a podobne, a aby bolo zjavné, že problémom štátu venuje vzácny a nenávratný čas. Preto nesmel prijať do služby dvoru leďakú rodinu alebo bársakých ľudí, ale len potomkov vznešených šľachticov z patricijského rodu nad dvadsať rokov. Kráľ v neustálom obklopení vznešenej a rozumnej spoločnosti nepripustil obavy, že by urobil niečo iné než to, čo je spravodlivé a kráľovské, a čo by ani pred tvárou boha a ani počestného sveta s hanbou nemusel niesť, alebo čo by ho mohlo doviesť k potupe a zničiť mu povest'.

Šľachtici a patricijovia sa zas tešili vhodnej príležitosti získať si pánovu priazeň. Keď na dvore videli a naučili sa, čo sa patrí príslušníkovi jazdeckého stavu, vedeli si nakloniť pánov, rovnako i sluhov do svojej priazne. Vďaka spoľahlivosti a majstrovstvu si získali kráľovu milosť a sympatie, až ich povýšil do významnejších služieb.

V jedle a pití bol kráľ natoľko striedmy, že jedol iba dve

te / nemlich von Kältern und Gänern /
um der Ursach willen / damit Er nicht et-
was von so mancherley essenden Speisen /
oder Ueberfüllung dess Regens / einen un-
gesunden Leib und schlechtes unverständiges
Gehirn und Gemüht bekäme. So trun-
de Er auch eine gewisse und nicht große
Krauß Wein / umb Trunkenheit zu ver-
hüten.

Summarischer Weise hätte man sa-
gen mögen / daß es ein recht wohlgeordne-
tes Königs-Leben wäre / wann Er nicht
immerdar / als ein König / so viel Lüste
um und bey Sich gehabt. Es war aber
wohl ein seliges / und denen Königen zu
Leib und Seel ersprüßliches Leben. Daß
auff diese Weise blieben Sie gesund / mäch-
tern / verständig / lebte Vetterwürdig / mit
guten freien Willen / nach der Ordnung
Ihrer Verfahren / und waren nichts desto
weniger von denen Unterthanen mehr ge-
liebt und gesüchret / als immermehr sein
Tyrann / der gestalt / daß Sie auch willig
und gern Leib und Gut für Ihrer Könige
Wohlfarth aufgesetzt hätten.

Wenn auch ein König sein zeitliches
Leben beschloß / und von dieser Welt ab-
gefordert wurde: so hörete man viel groß-
sere Weinen und Klagen unter dem Volk /
als wenn jedem seine allerliebste Freunde
und nächste Bluts-Verwandten gestorben
wären. Sie bestreueten Sich mit Aschen
und Erden / zogen Säcke an / hielten die
Kirchen verschlossen / und enthielten Sich
aller Lust und Wohllebens / zwey und sie-
benzig Tage lang: denn so lang wehrete
solche Königliche Klag-Begänßniß. Am
letzten Tage derselben / legten Sie die Kö-
nigliche Leich / balsamirten / in einen wohl-
zugereichten Sack / und trugen Sie an
das Ort des Begräbniß. Dasselbst wur-
de dem Könige zu hohen Ehren und Ge-
dächtniß ein Sermon gehalten / in wel-
chem sein Leben nach Würdigkeit bespru-
chen war. Dieser Sermon wurde von de-

nen

virulino nimirum & asferino, eâ cau-
sâ, ne fortè ciborum nimia varietas
ac immoderata stomachi oppletio,
agritudinem corpori, animoq; & ce-
rebro hebetudinem stuporemve in-
duceret. Unde certam quoq; ac mi-
nus grandem, vini, bibiturus, adhi-
buit mensuram, crapula vitandæ
causâ.

Summatim dicere licuisset, fuisse
eam verè bene ordinatam vitam Mo-
nasticam, ni, ceu REX, tam amplo
cinctus perpetuò fuisset hominum
satellitio. Fuit autem vita beata o-
minino, & corpori pariter atq; animæ
Regum conducens maximè. Ita e-
nim sani, sobrii, sapientes manserunt,
vixerunt piè, ingenuà usi libertate,
Majorum institutò, ac nihilominus
amore timoremq; Subditorum ex-
perti cum sunt, quem vix ullus un-
quam Tyrannus, adeò, ut parati essent,
salutem Regum suorum vitæ opum-
que jacturâ extremâ redimere.

Dum insuper confectò vitæ hu-
jus temporalis curriculò, REX quis-
piam ex hoc mundo evocatus est;
tum planctus ejularusq; audiebantur
in populo vehemèntiores longè, quàm
si cuiq; dilectissimi amicorum aut a-
gnati proximi fuissent extincti. Co-
operuerunt se cineribus ac pulvere,
sæccos induerunt, Templâ obsecra-
ta tenuerunt, aq;e omnibus abstine-
runt deliciis atq; oblectamentis, se-
ptuaginta & duos dies: eò usq; enim
durabant exequia Regiæ. Ultimâ ca-
rum dierum, Exuvias Regias, balla-
mò perunctas, feretro belle adornato
imposuerunt, & ad locum sepulcræ
dicarum deportarunt. Ibi Regis in
memoriam summumq; decus habe-
batur Oratio, quæ vitam ejusdem pro
dignitate meritorum depinxit. Au-

B

die-

jednoduché ľudové jedlá, z tel'aciny a husaciny, aby prílišná rozmanitosť jedál a bezmedzná presýtenosť žalúdka nezapríčinili chorobu tela a duše a otupenie či strnulosť mysle. Preto tiež pil len málo vína, aby sa vyhol opitosti.

Súhrnne by sa dalo povedať, že kráľ žil skutočne dobre vede-
ný mníšsky život, keby ho neustále neobklopoval veľký sprievod
ľudí. Bol to však celkom blažený život a telu rovnako ako aj duši
kráľov veľmi prospieval. Vďaka tomu zostávali králi zdraví,
triezvi, rozumní, žili zbožne, užívali slobodnú vôľu podobne ako
ich predkovia. A toľž im nechýbala láska a bázeň poddaných,
akej sa sotva niekedy nejaký tyran tešil. Poddaní boli dokonca
pripravení vykúpiť blaho svojich kráľov aj za cenu straty života
a majetku.

Keď navyše niektorý kráľ dovŕšil životnú púť a opustil tento
svet, nárek a kvílenie medzi ľudom boli omnoho silnejšie, ako
keby im zomreli najmilší priatelia alebo najbližší príbuzní. Posy-
pali sa popolom a prachom, obliekli sa do vrecoviny. Chrámy sa
uzatvorili a ľud sa zdržiaval všetkých pôžitkov a zábav sedemde-
siatdva dní. Presne tak dlho trval kráľovský pohreb. Na posledný
deň uložili nabalzamované kráľovské pozostatky na pekne ozdo-
bené nosidlá a odniesli na miesto určené na pochovanie. Na znak
najvyššej úcty a na pamiatku predniesli reč, v ktorej vykreslili
jeho život a zásluhu.

nen Priestern / alsß Richter über daß als
gelebten Königes Thaten / angehört. Weil
Sie nun allda gehört und vernommen /
daß Er nicht sollte gelebet haben nach der
Ordnung seiner Vorsahren / und wie einem
Könige und Regenten geziemet / so hätten
Sie Sein Begräbniß abgeschlagen und
verhundert; welches man für eine große
Schmach und Unglück / und wie ein Ver-
damniß derer Abgeschiedenen hielte. Und
hat die Furcht solcher Dinge / außer allem
Zweifel manchen König derer Egyptier /
wenn Jhn schon etwas böses gelüftet / im
Saum gehalten; weil Jhnen wißend und
bekand war / die Unmüglichkeit zu verweh-
ren / daß man nach Jhrem Tode das Ges-
chickniß derselben nicht vertilgete oder
verdammete / da Sie Sich in Jhrem Le-
ben und Regierung nicht der Ehre und
Schuldigkeit nach / wohl und Königlich
verhalten.

Dieses Urtheil wird auch in der heili-
gen Schrifft nicht verworffen. Denn als
so spricht die Weisheit: Daß Gottlosen
Hoffnung / ist wie ein Staub / vom Win-
de zerstreuet; ja wie ein Rauch / und ver-
gänglich als das Gedächtniß eines Gas-
stes / der nur einen Tag da gewesen ist:
Aber die Gerechten werden ewiglich leben.
Wollet Jhr nun / (saget die heilige Schrifft
im Buchlein der Weisheit) Jhr Fürsten
nen im Volk / gern Könige und Fürsten
seyn / so haltet die Weisheit in Ehren.

Diese sind also kürzlich die Ver-
urtheilungen oder Belohnungen / und dagegen
auch die Straffen / welche beydes fromme
und böse Könige / Jhrem Verhalten nach
allhie auf Erden zu erwarten haben / dem
Allgewaltigen Gott und Herrn Himmels
und der Erden / welcher erst der rechte Ver-
gelter ist / sein höchstes Göttliches Urtheil
vorbehaltenlich.

Niemand wundere Sich / daß man den
Tode

diebatur Oratio isthac à Sacerdoti-
bus, velut iudicib' Actorum defuncti
Regis. Quodli ergò inibi audissent
cognovissentq; non duxisse ipsum
vitam inlicitus Majorum confor-
mem, quare Regem & Gubernato-
rem decuisset, sepultura officium ul-
timum ipsi denegarunt atq; impedi-
verunt: quod summa inter probra
ac infortunia, & damnationis defun-
cto subeunda locò censebatur. Et
hiciple dedecoris tanti metus, pluri-
mos dubio procul Egyptiorum Regum
à pravis ad instar freni retraxit cupidi-
tatibus; quòd certum & compertum
haberent, nullò pacto prohibere se
posse, ne post obitum suum, memo-
ria eorumdem extirparetur aut diris
devoveretur, si vitam atq; Imperium,
veluti fas debitumq; poscebat, probè
ac ut Regem decuit, haud admini-
strassent.

Hoc Judicium Sacris etiam Scri-
pturis non improbat. Sicut enim SA-
PIENTIA inquit: Spes impii, tan-
quam lanugo est, quæ à vento tolli-
tur; & tanquam fumus, qui à vento
diffusus est; & tanquam memoria
hospitis, unius diei prætereuntis: Ju-
sti autem in perpetuum vivent. Si
ergò delectamini sedibus & sceptis,
ô Reges populi, (monet Scriptura Sa-
cra in libro Sapientiae) diligite Sapi-
entiam.

Hæc ergò breviter præmia seu red-
dita, & poenæ contrà sunt,
probris pariter ac pravis Regibus, pro
meritorum ratione in his Tertis ex-
spectanda, Præpotenti DEO ac Do-
mino Cæli & Terræ, qui retributor
demum acutissimus est, summò ac di-
vinò iudicio suo insuper manente
salvo.

Nemini videatur mirum, pii Re-
gis

Reč počúvali kňazi, s'aby sudcovia skutkov zomrelého kráľa. Vo chvíli, keď si ju vypočuli a zistili, že nevedol život v súlade so zvykom predkov či hodný kráľa a vládca, odopreli mu poslednú službu a zabránili pochovať ho, čo sa považovalo za najvyššiu potupu a nešťastie a za odsúdenie zomrelého. Strach z toľkej potupy držal spoľahlivo mnohých egyptských kráľov na uzde pred zvrátenými túžbami, pretože by bezpečne nemohli nijako zabrániť, aby po smrti neprekliali alebo nevyhubili ich pamiatku v prípade, že by nežili alebo nevládli šľachetne, ako si žiada právo a povinnosť a ako sa patrí na kráľa.

Tento údel neodsudzuje ani Sväté písmo. Múdrost' hovorí: Nádej hriešnika je ako pleva, ktorú vietor odnáša, s' a dym, ktorý vietor odveje; mizne ako rozpomienka na host'a jednodenného. Spravodliví žijú naveky.⁸⁵ Panovníci národov, ak sa trónom tešíte a berlám, (napomína Sväté písmo v knihe Múdrosti⁸⁶), ctíte múdrost'.

Stručne som predstavil pocty či odmeny, ale aj tresty, ktoré v týchto končinách musia za svoje počínanie očakávať šľachetní a rovnako aj zlí králi. Toto právo prináleží všemocnému Bohu a Pánovi neba a zeme, až on je ten pravý a rozhoduje jeho najvyšší Boží súd.

Niet divu, že smrť zbožného kráľa niesli ľudia tak bolestne.

⁸⁵ Múd 5,14-15a.

⁸⁶ Múd 6,21.

Todt eines frommen Königs dermaßen hoch empfunden. Denn wosern alle Menschen wüßten / wie viel Sie verliehren an einem tugendhainen Könige / Fürsten und Regenten / so würden ihre Augen nummehrer aufhören Ihn zu beweinen. Wenn ein Edelmann / weil ein Burger stirbt / so stirbt nur einer; und weil nur einer stirbt / so soll man auch nur einen beweinen: Aber wenn ein Regent stirbt / welcher jedermanniglich zu Nutz gelebt / alßdann soll mans dafür halten / daß jedermann sey gestorben / und jedermann solts empfinden und beweinen. Denn es trägt sich öftermahls zu / daß zweyen oder dreien Frommen / ein gang hauffen Tyrannen succedieren. Solches haben die Römer mit Ihrer hohen Weisheit ermisst / und deswegen dem Alexandro Severo zugeruffen: O daß Dich die Götter mögen lang erhalten! die Götter haben uns Dich bescheret: O daß Dir die Götter ein langes Leben geben! in Dir ist die Wohlfarth; in Dir beruhet unser Leben / in Dir haben wir alles. Daßer pflegten Sie auch Ihren Göttern mehr zu opfern / damit Sie Ihrem Kaiser ein langes Leben fruchteten / alß für die Wohlfarth des Landes. Den ein Fürst / welcher ein frommes Leben führt / ist die Seele und das Herz des Landes.

In betrachtung dessen / kan man mit Grund der Wahrheit sagen / daß das Leben eines frommen Regenten / weder mit Geld zu bezahlen / noch mit Silber wieder zu lösen sey. Kein Geld hätten die Ägypter gespart / wenn Sie Ihren König den Belam, die Persier den Artaxerxes, die Trojaner den Hectorem, die Griechen den Alexandrum, die Lacedaemonier den Lycurgum, die Römer den Augustum, die Carthaginienser den Hannibal hätten können bey dem Leben erhalten: aber die Götter haben Jhnen die Unsterblichkeit allein vorbehalten. Metellus Numidius, alß Er den Todt Scipionis Africani ersahen / hat

Er

gis adeo acerbè latam fuisse mortem. Quodli enim cunctis notum esset hominibus, quantum deperdant jacturà virtute conspicui Regis, Principis & Gubernatoris, oculi eorum lacrymas ejus causà profundere nunquam cessarent. Cum Vir Nobilis, cum Civis moritur, decessit unus tantum; & quia unus tantum extinguitur, ideo unus tantum decessendus est: at ubi Gubernator quispiam abripitur, cujus Vita omnibus profuit, cessendum haud aliter est, ac si omnes decessissent, omnesq; acerbè ferre id ipsum ac deplorare debent. Fit enim saepe, ut binos ternosve probos, caetera ingens Tyrannorum excipiat. Expenderunt id ipsum pro summa sua sapientia Romani, qui eapropter Alexandro Severo acclamaverunt: Dii Te servent diutissimè! Dii Te talem dedere nobis: Dii prorogent Vitam Tibi! In Te Salus Nostra; in Te Vitam, in Te habemus Omnia! Hinc plura impetrandæ Cæsari suo diuturnioris vitæ causà, quam pro salute Imperii Sacrificia Diis offerre suis conseruerunt. Princeps enim, qui piam ducit vitam, Anima Corq; Regni est.

Quò respectu dicere cum veritate rei licet, Vitam pì Gubernatoris nec auro persolvi, nec argento redimi posse. Nullis peperissent sumptibus Assyrii, si Regem suum Belam, Persæ Artaxerxeni, Trojani Hectorem, Græci Alexandrum, Lacedaemonii Lycurgum, Romani Augustum, Carthaginienses Hannibalem potuissent vivum conservare: at sibi propriam esse voluerunt immortalitatem Dii.

Metellus Numidius, cum Scipionis Africani mortem rescisset, alta exclama-

B 2

clama-

Lebo keby všetci ľudia poznali, ako veľa stratili v cnostnom kráľovi, kniežati a vladárovi, ich oči by nikdy neprestali prelievat' slzy. Keď zomiera vznešený muž, keď zomiera občan, odchádza len jeden. Pretože skonáva len jeden, treba oplakávať len jedného. Keď ale odchádza vladár, čo žil všetkým na úžitok, treba pochopiť, že zomreli všetci, čo musia všetci bolestne niešť a oplakávať. Často sa stáva, že dvoch či troch šľachetných nasleduje nedozerý zástup tyranov. Rimania to považovali za svoje najvyššie poznanie. Preto Alexandrovi Severovi prevolávali: „Bohovia nech ťa zachovajú čo najdlhšie! Bohovia nám Ťa darovali, bohovia nech Ti doprajú dlhý život! V Tebe je naše blaho, v Tebe máme život, v Tebe máme všetko!“ Chceli pre svojho cisára dosiahnuť dlhší život, ako aj blaho impéria, preto zvykli svojim bohom prinášať mnohé obety. Lebo vládca, ktorý vedie zbožný život, je dušou a srdcom kráľovstva.

Z tohto pohľadu možno oprávnene povedať, že život zbožného vladára nemôže byť zaplatený zlatom ani vykúpený striebrom. Keby mohli zachovať nažive Asýrčania svojho kráľa Béla, Peržania Artaxerxa, Trójanania Hektora, Gréci Alexandra, Spartania Lykurga, Rimania Augusta, Kartáginci Hannibala, ničím by nešetřili. No bohovia im pripravili im vlastnú nesmrteľnosť.

Keď Metellus Numidicus dostal správu o smrti Scipiona Africana,

na plné hrdlo zakričal: Utekajte, utekajte, občania, lebo hradby nášho mesta⁸⁷ padli!⁸⁸

Tak ako rozhodnutím osudu odchádza zbožný vladár sprevádzaný horkými slzami, tak aj za života tyrana⁸⁹ počuť hlboké stony.

Tyran Epimetés videl Démosthena oplakávať smrť iného filozofa. Opýtal sa ho, prečo plače, keď plakať je pre filozofa potupné. Démostenés mu odpovedal: „Slzy nepreliavam nad smrťou filozofa, Epimetés, ale väčšmi, že žiješ ty. Vedz, že v aténskej Akadémii⁹⁰ sa horkejšie oplakáva to, že zlí žijú, než to, že dobrí zomierajú.“

To všetko vysvetľuje, že na poriadku záleží. Zo všetkých najcennejšia odmena na tomto svete je čas vlády, kedy vladárovi a ktorémukol'vek mocnárovi Boh osobitne zveruje povinnosti. Musí si ich zadeliť tak, aby ich plnil správne a aby bol raz ako cnostný a svedomitý pripočítaný k oddaným Božím hospodárom.

Je dôležité správne si rozvrhnúť drahocenný, nenahraditeľný a jedinečný čas a vedieť ho správne využiť vo svoj prospech. Nemožno očakávať výnimočný zisk zo všetkých našich snáh a skutkov, ak si pre jednotlivé úkony a povinnosti bedlivo nevyhrádime čas a hodiny. V tomto sa líši človek od anjelov, ktorých neviaže čas, ale v bezprostrednom momente konajú, čo patrí k ich službe

⁸⁷ Ide o mesto Rím.

⁸⁸ Valerius Maximus, *Factorum ac dictorum memorabilium libri IX*, IV, 1, 12.

⁸⁹ Tyrania bola forma samovlády v starovekom Grécku. Najstarší tyrani boli väčšinou medzi ľudom obľúbení, lebo robili politiku v ich záujme a obklopovali sa múdrymi radcami. Tyrani druhej generácie spravidla svoju moc zneužívali, dbali hlavne o vlastnú slávu.

⁹⁰ Akadémia v Aténach – filozofická škola založená Platónom.

⁹¹ Ef 5,15-16.

⁹² Porov. Ef 5,8-13.

⁹³ Porov. Lk 12,40.

a povolaniu. Človeka obmedzuje telesnosť. Vymedzuje mu miera a hranice a vo svojom konaní a v povinnostiach ho obmedzuje čas. Sväté písmo napomína, aby sme dobre investovali čas, slovami apoštola Pavla: Dávajte si teda veľký pozor, ako máte žiť: nie ako nemúdri, ale ako múdri. Využívajte čas, lebo dni sú zlé.⁹¹ V tomto výroku treba poriadne uvažovať nad slovami: využívajte čas atď., lebo neznamenajú nič iné, ako veľký a drahý nákup. Ako treba vzácne veci nakúpiť za vysokú cenu, tak si drahocenný čas musíme ceniť ako najdrahší poklad. Hlavne preto, že Božia prozreteľnosť požičala a prispôsobila čas našej prirodzenosti a povahe, ako aj zdraviu a blahu našich duší. Najvyšší to dôvodne porovnáva s dňom, ktorý stratil v noci svoju silu a svetlo.⁹² Priblíži sa noc, keď nikto nebude môcť pracovať, lebo nás zahalí smrť, takže nič viac nezískame.⁹³ A preto sa domnievam, že vznešený Božský majestát s nami nakladá podobne, ako si zvyčajne počínal kráľ Macedónska a jediný vládca celého sveta Alexander Veľký s tými krajinami a mestami, ktoré sa mu zdráhali ihneď podrobiť. Na otvorenom a voľnom poli dal postaviť horiacu fakľu alebo pochodeň a ponechal im čas na rozmyslenie, kým fakľa dohorela a pochodeň vydržala. Keď vyhorela a dohasla a stále sa nechceli vzdáť, za rinčania zbraní nemilosrdne a neľútostne dobyl ich mestá, ktoré kládli odpor.

Pán Boh s nami zvyčajne zaobchádza rovnako, keď sa nezmeníme, kým nám horí fakľa a pochodeň života. Potom už niet nádeje na milosť, ako stojí napísané v podobenstve o hlúpych pannách,⁹⁴ pre ktoré bola brána milosti zatvorená. Rovnako Gregor z Nazianzu prirovnáva čas života k jarmoku, kde sa dá objaviť a kúpiť všetko, kým majú otvorené. Len čo však zatvorí, nie je viac možné robiť zásoby.

Na to isté chceli poukázať filozofi, keď porovnávali príležitosť času so ženou, ktorá sa pýšila s čelom obviazaným stužkou v rozpustených vlasoch. Odhalila však celkom vypadaný zátylok, na čo jasne upozorňuje veršík:

*Vlasatá vpredu a plešatá zozadu javí sa šanca.*⁹⁵

Kým sa skvie príležitosť konať a my ju hneď na začiatku premrháme a nanajvýš jej dovoľíme mihnúť sa okolo, obavy, že neskôr sa už tak ľahko nevyskytne, sú na mieste.

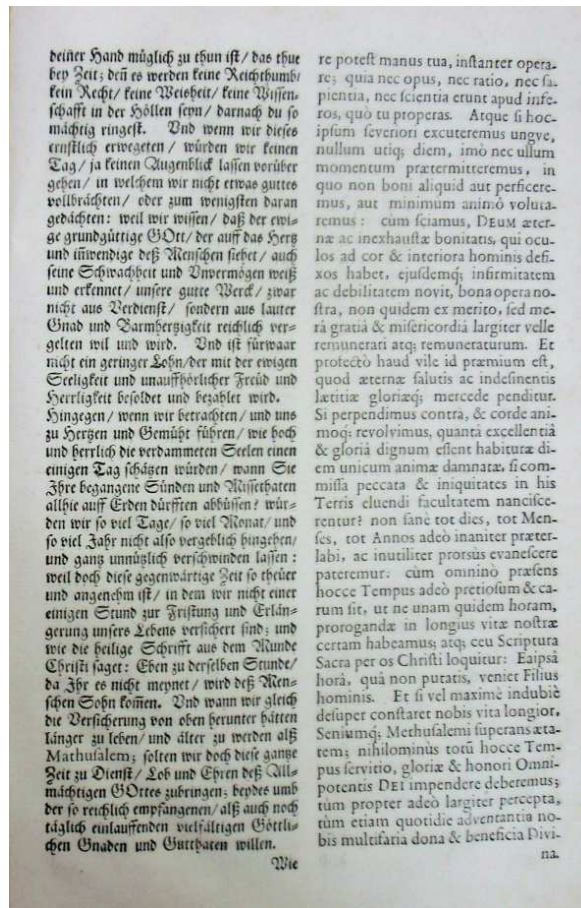
O to viac by sme mali trpnúť, že od toho viditeľne a zreteľne nestáleho času a okamihu závisí naša večnosť, ktorá sa buď zmení na nepretržité nešťastie alebo večnú blaženosť. Preto hovorí svätý Augustín: Okamih, na ktorom závisí večnosť.⁹⁶ Rovnako napomína mudrc,⁹⁷ keď vraví: Všetko, čo vykonať

⁹⁴ Mt 25,1-13.

⁹⁵ Weber uvádza verš Dionysia Catona (*Catonis disticha* 2, 26). *Catonove dvojveršia* sú zbierkou latinských prísloví, múdrosloví a moralít z 3. – 4. stor. V stredoveku boli najobľúbenejšou učebnicou latinčiny, ktorá mala cenu nielen ako výborná cvičebnica, ale aj pre svoje mravné ponaučenia. Ako pomôcka pri výučbe bola používaná až do 18. storočia. Dvojveršia z tejto knihy museli stredovekí študenti poznať naspamäť.

⁹⁶ *Momentum, a quo pendet aeternitas*. Sentencia sa vzťahuje na hodinu smrti. Otázke smrti, a v súvislosti s ňou správne využívanie času v živote, sa vo svojich spisoch venovali viacerí cirkevní otcovia, okrem sv. Augustína aj Hieronym či Bernard z Clairvaux.

⁹⁷ Kráľ Šalamún.

⁹⁸ Kaz 9,10.

⁹⁹ Lk 12,40.

je schopná tvoja ruka, konaj svojou silou! Lebo ti nebude možné konať a počítať, poznávať a múdro si počínať v podsvetí, kam sa máš odobrať.⁹⁸ Keby sme sa tým zapodievali vážnejšie, bez váhania by sme využili každý deň a okamih, aby sme vykonali niečo dobré alebo o tom aspoň uvažovali. Vieme, že večný a nekonečne dobrý Boh, ktorý upiera oči na srdce a vnútro človeka a pozná jeho slabosť a neschopnosť, chce štedro odmeniť a aj odmení naše dobré skutky nie podľa zásluh, ale mierou milosti a milosrdenstva. Odmena je nanajvýš cenná: večné blaho a nekonečná radosť a sláva. Naopak, keď opätovne uvažujeme srdcom a duchom, aký nesmierne význačný a cenný by bol pre odsúdené duše jediný deň, kedy by ešte získali možnosť zmyť hriechy a neprávosti spáchané na tejto zemi, nepremárnili by sme toľko dní, toľko mesiacov, toľko rokov a nenechali ich zbytočne a neužitočne plynúť a celkom sa rozplynúť. Pretože prítomnosť je taká cenná a drahá, že na predĺženie života nemáme istú ani jednu hodinu. A ako hovorí Sväté písmo ústami Krista: Syn človeka príde v hodinu, o ktorej sa nenazdáte.⁹⁹ Ani keby sme mali zhora zaistený dlhší život a vyšší vek ako Matuzalem, aj tak by sme nemali ani na chvíľu opomínať službu, chválu a úctu všemohúcemu Bohu, vďaka štedrým a každodenným mnohonásobným Božím darom a dobrodeniam.

Nesluší sa o to viac zasvätiť krátky čas života chvále a službe najvyššiemu Božskému majestátu a prežívať ho užitočne, počestne a správne, ako sa patrí na kresťanov? Najlepšie to dosiahneme správnym zadelením času a hodín, ktoré Bias pokladal za zložité umenie. Keď sa ho opýtali, čo sa meria zo všetkého najťažšie, odpovedal: „Zo všetkého na svete je najnamáhavejšie vymerať čas. Lebo ho treba merať tak, aby ho bolo dost’ na spravodlivosť a na konanie dobra, a aby nebol nazvyš na hriešnosť a konanie zla.“

Príkladne to dodržiaval jeden z Batavov, ktorý času nečinnosti, ako matke všetkých zločinov a urážok, ktoré sa medzi ľuďmi môžu rozpútať, predišiel každodenným zasvätením

štyroch hodín modlitbe,
troch hodín jedlu a pitia,
dvoch hodín počestnej zábave,
siedmich hodín spánku a

ôsmich hodín svojmu zamestnaniu. Preto som tej mienky a uvažujem, že náš čas treba každý deň dôsledne rozdeliť na štyri rôzne diely a činnosti.

Po prvé, prirodzené potreby, ako jesť a piť, odpočívať a spať, slúžia na ošoh a zachovanie ľudského tela. Človek môže oprávnene požívať z jedného i z druhého, vyčleniť si na to čas, no v náležitom poriadku a miere.

auch noch den Leib betrifft/ ist eine ehrlische Lust und Ergeßigkeit beyde deß Leibes und auch deß Gemüths.

Die Dritte soll denen Hausß-Ver-schafften/ Ampt-Sachen oder Berufs-Ver-sichtungen zugeleget werden/ dem Ampt und Standt/ wie dieselben von einer oder andern Person geführt werden/ gleichför-mig und gesiemend.

Die Vierte soll vornehmlich und vor allen Dingen zugebracht werden/ mit dem lieben andächtigen Gebeth und geistli-chen Übungen der wahren Gottseligkeit.

Denn es hat Sich der Mensch dessen gewiß zu versichern/ daß/ wann Er sein Leben mit keiner Ordnung führet/ und sei-ne Zeit nicht ordentlich austheilet/ Er in viel Irrungen und Verwirrungen fallen wird/ und gerathen wird. Solcher gestalt nun/ und alle Tage irren/ und Irrthum be-gehen/ so sey gleich in vielen oder wenigen/ wird Sich doch zu letzt und im Ausgang deß Jahres/ ein grosser Verlust befinden.

Wann auch der Mensch seinem Schlaf nicht abbricht/ sondern demselben über die natürliche Maass und nöthdürfftige Er-sforderung mehr zugebt/ kan nichts anders daraus erfolgen/ denn daß der Leib der Se-len ihre Zeit verimmet/ und hernach das Menschliche Gemüth dadurch faul und schläffrig wird. Dervogen ist hoch den-nöthren/ daß man hierinn eine rechte Waag und Gleichheit halte/ damit dem Leibe/der Sich sonst seines Schadens heiser zu erho-len vermag/ ehe ein wenig Abbruch ge-schehe/ alsß dem Geist. Denn die Geist-lichen Übungen werden zwar leicht unter-lassen/ aber gar schwerlich wiederumb an Sich genommen. Gott hat uns alles Doppelt gegeben/ zwey Augen/zwey Oh-ren/ zwey Hände/ zwey Füße: wo eines verlegt wird/ so können wir mit dem an-dern den Mangel ersetzen und rahten: Aber nur eine Seele hat uns Gott gege-

quod idem corpus concernit, recre-atio & voluptas honesta est tum cor-poris tum animi.

Tertium curis domesticis, partibus officii ac negotiis vocationis assignari debet, pro muneris & status, uni-alterive personae competentis, ratione ac modo.

Quartum praecipue & ante omnia, devotas inter preces & Spiritualia ve-rae pietatis exercitia, transigendum.

Id namque statuendum omnino homini est, quodsi vitam suam nullò ordine duxerit, Tempus haud ordina-tè digesserit, in multos errores atq; confusiones scilicet prolapium deven-turumque. Hoc autem pacto, & sin-gulis diebus errando, & sphalmata committendo, in multis licet aut in paucis, ultimo tamen atq; in exitu anni, damnum ingens deprehendetur.

Dum etiam homo somno nihil detrahit suo, sed ultra mensuram nat-uralem ac necessitatis exigentiam, plus nimio ipsi indulget, nihil exin sequi potest, quam quod corpus ani-mae Tempus praecripiat suum, postea-que animus hominis segnis ac torpi-dus reddatur. Eapropter summe ne-cessarium est, ut hac in parte men-sura modusq; decens observetur, quò Corpori potius, quod illatum sibi damnum aliunde facilius resarcire po-terit, non nihil detrahatur, quam Spi-ritui. Spiritualia enim Exercitia fa-cilè intermituntur quidem; at diffi-culter admodum de novo suscipiun-tur. Duplicatò nobis quidvis nu-merò dedit DEUS, binos oculos, bi-nas aures, binas manus, binos pedes: laeso uno, supplere defectum alterò reiç; consilire possumus: ac unicam duntaxat Animam largitus nobis est

ben;

C

DE-

Druhý diel času sa rovnako týka tela v podobe odpočinku a ušľachtilého pôžitku aj tela aj ducha.

Tretí treba prideliť domácim záležitostiam, úradným veciam alebo výkonu povolania, podľa uváženia v závislosti od úradu a postavenia príslušnej osoby.

Štvrtý diel času treba hlavne a predovšetkým venovať oddanej modlitbe a duchovným cvičeniam vedúcim k úprimnej zbož-nosti.

Lebo človek si musí nadobro uvedomiť, že ak nebude žiť podľa pravidiel a nerozdelí si poriadne čas, dopustí sa mnohých chýb a zmätku. Ak bude neustále blúdiť a vo veľkom či v malom páchať škody, ku koncu sa objaví obrovská skaza.

Hoci človek kvôli spánku nič neodsúva, no predsa sa mu od-dáva viac, než je nevyhnutné a prirodzené, dôvodne z toho ply-nie, že telo oberá ducha o čas a ľudský duch potom zlenivie a otupie. Je preto nanajvýš potrebné udržať príslušnú mieru a spôsoba a skôr o niečo ukrátiť telo, ktoré si môže svoju škodu ľahko nahradiť odinakiaľ, než ducha. Duchovné cvičenia sa ľah-ko prerušia, ale veľmi ťažko sa do nich vstupuje nanovo. Boh nám dal všetko dvojnásobne, dve oči, dve uši, dve ruky, dve nohy. Keď sa jedno poraní, poškodenému vypomôže druhé a postará sa oň. Boh nám však nadelil len jednu dušu.

Keď ju zahubíme, ako chceme mať účasť na večnom živote?

Prvý diel času slúži na jedenie a pitie, oddych a spánok, preto tvrdím, že človek, po prvé, nepotrebuje na prirodzený spánok viac ako sedem hodín času. Počas neho sa dostatočne vyspí a dopraje oddych smrteľnému telu. Koľko si pridá k spánku, toľko uberie časnému životu. Sám si ho skracuje, ako je napísané: Čokoľvek pridávame spánku, odtŕhame živo-
tu.¹⁰⁰ Nielen preto, že spánok je v prchavom svete obrazom odumierania a smrti, ale aj preto, že človek ním podvádza čas-
ný život, ktorý robia plnohodnotným len disciplína a cnosť, ako aj nadprirodzený život, ktorý vďaka milosti pretrvá. Keď sa človek prebudí, ako prvé si má uvedomiť, že všemohúci Boh túžobne očakáva jeho dôvernú modlitbu, veď zreteľne hovorí: Nachádzajú ma tí, čo ma včas a pilne hľadajú.¹⁰¹ A múdry hovorí: Ešte včasráno pred východom slnka treba vstať a chváliť a oslavovať večného Boha.¹⁰² Veď každý pravý kresťan má duchovne rozjímať alebo sa ústne modliť a plniť túto vznešenú úlohu. Rozjímanie je dobré začať slovami: Ob-
lečiem si nového človeka v spravodlivosti a pravde;¹⁰³ obujem si pohotovosť pre sväté evanjelium pokoja.¹⁰⁴

¹⁰⁰ Porov. Prís 20,13.

¹⁰¹ Prís 8,17b.

¹⁰² Porov. Múd 16,28.

¹⁰³ Ef 4,24.

¹⁰⁴ Ef 6,15.

¹⁰⁵ Sir 37,30-34.

¹⁰⁶ Jedna z najznámejších anekdot o Diogenovi hovorí: „Ja bieleho dňa si Diogenés zapálil lampáš a povedal: ‘Hľadám človeka’.“ (DL VI 41 [= V B 272]). Tento provokatívny akt v kontexte Diogenovho spôsobu života vyvoláva otázku chápania humanity v zmysle, čo znamená byť človekom (Flachbartová, 2015, s. 134).

Po druhé, treba zadeliť čas, pretože človek je schopný vychutnávať si stolovanie a konzumovať aj hodinu. Skúsený lekár radí: „Nič nie je škodlivejšie, než prílišná pestrosť jedál a ochotné vysedávanie pri stole. Skrakuje život a nestrávená potrava plodí v ľudskom tele hnisanie.“ Aj význačný mravotvorca Sirachovec tam vo svojej knihe mieri: „Synu, kým žiješ, skúšaj svoju dušu, ak nájdeš v sebe ničomnosť, nerob jej po vôli! Nie všetko je na osoh každému jednému a nie každý druh vecí nájde u všetkých rovnaké zaľúbenie. Nebuď nenásytný pri každom hodovaní, ani sa nevrhaj na každé jedlo! Lebo z mnohého jedenia nastáva choroba a pažravosť pritiahne ti bolesť žlče. Pre nenásytnosť (ba ešte viac pre opilstvo) mnohí zahynuli, kto je zdržanlivý, predlžuje si život.“¹⁰⁵ Tu sa zrodilo príslovie: Skôr sa utopíš v pohári vína než vo vode. Bacchus ničí viac duší ako Mars alebo Pallas. Avšak striedmosť je nenahraditeľná a natoľko vzácna, že ju Diogenés môže hľadať na pravé poludnie so zapálenou pochodňou, ako kedysi hľadal ľud.¹⁰⁶ Dnes, hoci neprávom a nevhodne, sa považuje pažravosť za svojrázne umenie a toho, kto znesie najviac vypitého vína a dokáže vyprázdniť najväčšie čaše, dekorujú čestným titulom horlivého dvorana a uhladeného gavaliera. Veď dvorani sa predovšetkým patrí ochotne pobehovať a poskakovať, tancovať, cvičiť koňa na hipodróme, skákať na koni, avšak vzájomne sa pobádať k pitiu

vína, vyprázdňovať poháre a srkať silné víno, ako ktosi vra-
ví,¹⁰⁷ mu padne viac na hanbu a škodu ako na česť a úžitok.
Nedá sa poprieť, že víno často dostalo aj tých najudatnejších
hrdinov, ktorých nemohol poraziť žiadny nepriateľ. Aeneas
Silvius píše o Alfonzovi, že je väčší ako vládca a pán celého
sveta Alexander Veľký, pretože ho nepremohli ani hnev ani
víno, ktoré Alexandra pripravilo o život.¹⁰⁸ Z toho dôvodu múd-
ry cisár Fridrich III. vychovával svojich synov k striedmosti a
povedal: „Ak sa moji synovia nezrieknu vína, prekľajem ich.“
Rechabov syn Jonadab rovnako zakázal svojim synom požívať
ho.¹⁰⁹ Mladík Daniel a jeho druhovia pili iba vodu a jedli bôby
a predsa mali krajšie a plnšie tváre než ostatní mládenci, ktorí
kráľovsky hodovali.¹¹⁰ Dosvedčuje to aj moja skúsenosť. Pil
som iba vodu a vďaka Božej milosti som sa až do päťdesiateho
roku tešil dobrému zdraviu. Mládeži a potomstvu zdôrazňujem,
aby si to pamätali a nasledovali ma. Domnievam sa, že piť
trochu vína na oslabený žalúdok treba len kvôli uzdraveniu
a posilneniu, presne ako predpísal svätý Pavol Timotejovi.¹¹¹

V striedmosti nás predstihujú nerozumné stvory, ktoré si
vystačia len s tým, čo skutočne potrebujú. Odtiaľ pramení prí-
slovie:

*Ak sa ti nadmieru pozdáva dlhý a zdravý tiež život,
mačky jak zvyknú, jedz, na spôsob psov zasa pi.*

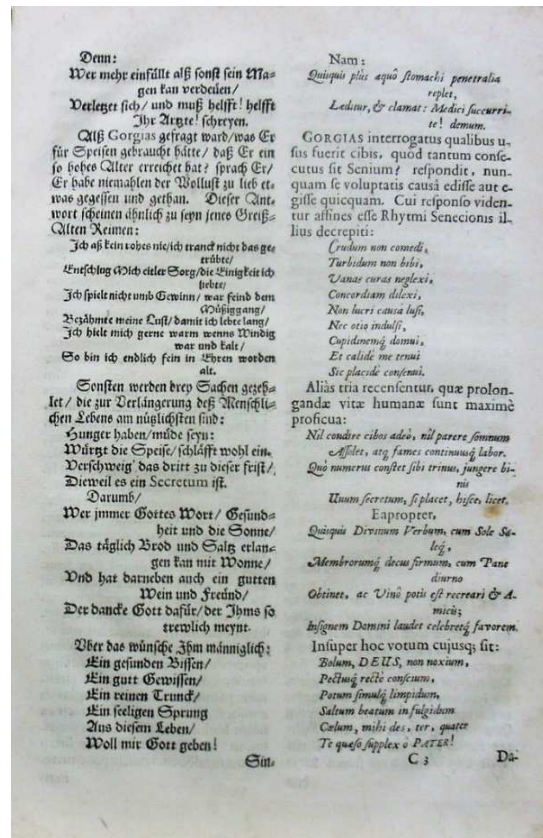
¹⁰⁷ Porov. napr. Prís. 23,31-32; 31,4-5; Sir 31,25; Iz 5,11.

¹⁰⁸ O Alexandrovom delíriu a následnom skone podáva v diele *Životopisy slávnych Grékov a Rimanov*, Alexander 75 správu grécky filozof a životopisec Plutarchos.

¹⁰⁹ Porov. Jer 35,6.

¹¹⁰ Porov. Dan 1,8-15.

¹¹¹ 1Tim 5,23.

Lebo:

*Ktokoľvek brucho si napcháva viac, ako dovolí miera,
škodí len sebe a „Doktori, pomôžte konečne!“, kričí.¹¹²*

Keď sa Gorgia pýtali, čo jedol, že dosiahol taký vysoký vek, odpovedal, že nikdy nejedol ani nerobil nič pre potešenie. Táto odpoveď pripomína rýmy známeho starca:

*Nejedol som surové, nezbožňoval záhaľku,
nepíjal som skalené, krotil som sa v túžbe,
nestaral sa o márnosť, držal som sa v teple.
miloval som svornosť, Tak zostarol som pokojne.
nehral kvôli zisku,*

Spomínajú sa aj tri iné užitočné veci, ktoré môžu predĺžiť ľudský život:

*Nezvykne nič tak ochutiť jedlá a privodiť spánok,
hlad ako dokáže a námaha, konca čo nemá.*

*Aby sa zachoval trojice počet, k dvojici tejto
pripojiť tajomstvo jedno, ak je to vhodné, sa smie.*

Preto,

*Ktokoľvek, v držbe čo Božie má slovo a slnko i zdravie,
určitú pôvabnosť údov a denne aj dostatok chleba,
v priateľoch, víne kto možnosť má nachádzať pre telo sviežosť,
pre túto význačnú náklonnosť Pána nech velebí, chváli.*

Najvrúcnejšie nech je želanie:

*Jedlo, čo zdravé je, do neba nech blažene
k tomu správne myslenie, žiarivého skočím,
čistý nápoj podobne, o to, Otče, dvakrát, trikrát prosím!*

¹¹² Túto sentenciu možno nájsť už v didaktickej básni Marcella Palingenia Stellata (1500 – 1551) *Zodiacus vitae*, ktorá je rozdelená do dvanástich kníh podľa znamení zverokruhu, konkrétne v knihe *Taurus*. Báseň sa zaoberá otázkou ľudského šťastia v spojení s vedeckými poznatkami a spája metafyzické špekulácie so satirickými útokmi na cirkevné pokrytectvo.

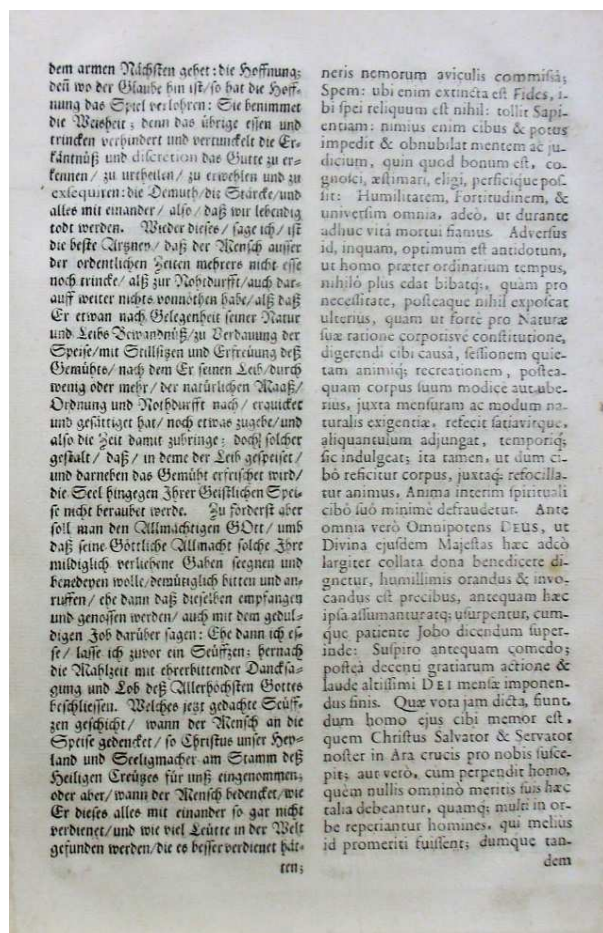

Z množstva jedla a pitia vzchádza obrovská škoda a nevýslovné zlo, najmä záhuba tela a strata viacerých cností. Lekári hovoria, že zdravie človeka závisí od rovnomerného rozdelenia štiav.¹¹³ Lebo kým sú šťavy primerane rozdelené a v rovnováhe, dovtedy sa ľudské telo teší zdraviu; ak sa človeka príliš zmocní vlhko, teplo, zima alebo sucho, rovnováha štiav sa naruší a prepukne choroba. Nadbytočné šťavy sa objavujú najmä, ak človek stráca mieru v jedle a pití. Chrysostomos hovorí: Prebytočné jedlá v ľudskom tele iba zahŕňujú, človeka kvária dlhé choroby, až kým ho nakoniec úplne neskosí smrť. Lebo v čom korenia bolesti hlavy, závrat, slabosť žalúdka, vodnatieľka, ekzém, triaška rúk, hnisajúce oči, zápach z úst, bolesti zubov, kataru a zápal? Odkiaľ sa berie kašeľ a sipenie na lôžku, zvracanie z jedla? Príčinou toho všetkého je zaiste pahlnosť a nevyvážená životospráva, lebo narúšajú celý prirodzený chod.¹¹⁴ To isté potvrdzuje aj múdry kráľ Šalamún a v Prísloviach hovorí: „Kto bedáka? Kto vraví: *Jaj!*? Ktože sa vadí? Kto sa sťažuje? Kto bez príčiny rany trčí? Kto má oči zmútené? Tí, čo sa dlho bavia pri víne, čo chodia vychutnávať víno miešané.“¹¹⁵ Mnohí preto prichádzajú nielen o telo, ale aj o dušu. Pahlnosť odníma vieru a robí z nás čistých modlárov. Odníma lásku k blížnemu, aby sme dychtili len po zisku a prospechu. A ako sa má náš blížny,

¹¹³ Na súvislosť medzi spôsobom života, výživou, zdravotným stavom a psychikou ľudí poukázala už hippokratovská medicína a neskôr na ňu nadviazal Galénos. Choroba sa chápala ako nerovnováha štyroch základných telesných štiav: čiernej žlče, žltej žlče, krvi a hlienu. (Šimon, 2009, s. 10).

¹¹⁴ Porov. Ján Zlatoústy, *De virginitate* 69.

¹¹⁵ Prís 23,29-30.

¹¹⁶ Jób 3,24a.

sa zaujíma len lesný vtáčik. Odníma nádej, lebo kde vyhasla viera, nezostalo za mak nádeje. Hubí múdrosť. Jedlo a pitie totiž príliš spútava a zatemňuje myseľ a úsudok. A nemožno zistiť, oceniť, vyvolať si a urobiť, čo je dobré, teda pokoriť sa a byť statočný. Všetko zlé z nás doteraz živých robí mŕtvych. Tvrdím, že proti tomu je najlepším liekom, aby človek jedol pravidelne, nejedol a nepil nič navyše, len koľko je nevyhnutné, a nedožadoval sa ničoho ďalšieho. Stavbe tela a stráveniu jedla prirodzene prospieva trošku si pokojne posedieť a osviežiť ducha, keď sa človek podľa vlastných potrieb v menšej či v hojnejšej miere občerství a nasýti. Keď si občerstvuje telo jedlom, nech si zároveň osvieži aj ducha. Nech ani duša nie je ochudobnená o duchovnú potravu. Kým však štedré dary prijmem a požijeme, treba pokorne prosiť a vzývať Boha, aby ich jeho Božský majestát láskavo požehnal, a spolu s trpiacim Jóbom povedať: Ja vzlykať musím, keď sa pozriem na chlieb.¹¹⁶ A na konci stolovania treba náležite vzdávať vďaky a chváliť najvyššieho Boha. Vyslovené prosby sa splnia, keď človek pamätá na pokrm, ktorý pre nás na oltári kríža pripravil Kristus Spasiteľ, náš záchranca, alebo keď si človek naozaj uvedomí, že si toto všetko nijako nezaslúži a vo svete existuje množstvo ľudí, ktorí by si to zaslúžili viac.

ten; und leichtlich traurig wird / wann Er
siehet / daß Er ermangeln müste derer Spei-
sen / welche die Engeln und Auserwählten
mit Himmlischer Freude genießen / nem-
lich der Anschauung Gottes.

Die Andere Abtheilung der Zeit / die
sonst ordentlich nach Mittag und auff das
Abendessen pfleget gehalten zu werden /
wird gemeinlich vollbracht in ehrlichen
Gesprächen und Ergötzlichkeiten. Welche
Übung und Verrichtung / wie wohl Sie
zum theil nothwendig ist / und zu Erhal-
tung des Menschlichen Lebens / auch Lieb
und Freundschaft zu gewinnen / dienlich /
doch so weit muß in acht genommen wer-
den / damit die Zeit / so in dergleichen
Besuchen und Ergötzlichkeiten zugebracht
wird / denen andern Sachen und Beschäf-
tungen / daran biswilen viel gelegen / nichts
begehe / oder demselben und Ihren hohen
Angelegenheiten verbinderlich sey. Der-
halten ist bey etlichen der Gebrauch / über
eine oder zwey Stunden / und wann es hoch
kommt drey / Sich in diesen und der glei-
chen nicht auff zu halten / und sonderlich
dabei solche Sachen vor zu bringen und
ein zu führen / die auch zugleich den Geist
und das Gemüth erfrischen und erquickten.
Denn die Erquickung oder Ergötzlichkeit
soll / wie der Weise Mann sagt / in dem
Menschen gleich seyn / wie das Salz / wel-
ches oft mit wenigen / seiner Güte nach /
die Speisen köstlich zubereitet und ganz
wohl schmeckend machet. Also soll auch
die Lust und Erquickung des Menschen
feyn und gut seyn / von solchen nützlichen
Dingen / die das Leben helfen erhalten / zu
einem größten Dienst Gottes und des
Nächsten.

Sonderlich aber ist dabei in acht zuneh-
men / daß man in wehrenden Gesprächen
von seinem Nächsten nicht übel oder un-
gleich rede / wann Sich schon die Gelegenheit
dazu erhebt / nach dem Exempel des al-
ten Kirchen=Lehrers Augustini, welcher

84

dem maiore afficitur, videns, carere
ipsum oportere cibo. quò Beati &
Angeli cum gaudio caelesti jamdum
fruuntur, visione nimirum DEI.

Alterum Temporis dementum;
(quod ordinariè aliàs à meridie aque
cena solet observari) ut plurimum
honestis colloquiis & recreationibus
absolvitur. Quod exercitium nego-
tiumque licet aliqua ex parte necessa-
rium sit, & ad conservationem hu-
mani corporis, nec non amorem &
amicitias conciliandas proficit, eò us-
que tamen observari debet, ne tem-
pus Exercitiis ac recreationibus hu-
jusmodi consumptum, cæteris rebus
ac negotiis, in quibus multum sæpè
solum est, nihil derogat, aut iidem ac
summis eorundem momentis impe-
dimento sit. Eapropter obtinuit a-
pud nonnullos consuetudo, ultra u-
nam alteramve horam, & tres ad sum-
mum, hæc & similia minimè protra-
hendi, ac imprimis ea interim profe-
rendi introducendique, quæ spiritum
pariter ac animum refrigerant ac re-
focillant. Refectio enim atque re-
creatio in homine, ceu Sapiens ait,
esse debet ad instar salis, cuius modi-
cum sæpè bonitate suâ cibos egregiè
condit ac insigniter sapidus reddit.
Ita oblectatio quoque & recreatio
hominis esse debet modica & bona,
iis occupata proficuis in rebus, quæ
vitam conservare juvant ad majora
DEO proximove præstanda servitia.

Præcipue verò observandum hic
est, inter confabulandum non esse
malè aut sinistrè loquendum de pro-
ximo, licet occasio suggerere id vide-
atur, exemplò Beati Patris Augustini,

qui

Až si napokon skl'účene uzná, že by sa mal väčšmi starať o po-
krm, ktorý si s nebeskou radosťou dávno užívajú blahoslavení
a anjeli v spoločenstve s Bohom.

Druhý diel času (ktorý sa zvyčajne dodržiava po obede a ve-
čeri) treba čo najviac zasvätiť ušľachtilým rozhovorom a oddy-
chu. Treba ale dobre zvážiť, aký typ cvičenia a činnosti, aj keď
sú nevyhnutné, prospievajú ľudskému telu, láske a priateľskej
náklonnosti. Takýmto cvičeniam a oddychu nemáme venovať čas
na úkor iných dôležitých povinností. Preto sa niekde stále zvykne
neprerušene venovať podobným aktivitám hodinu alebo dve či
maximálne tri a zamerať sa pritom obzvlášť na veci, ktoré osvie-
žujú a potešujú ducha i srdce. Múdry muž hovorí, že potešenie
a osvieženie musí byť ako soľ. Keď jej je akurát, výborne dochu-
cuje pokrm a robí ich lahodnými. Človek sa má zabávať
a rekreovať s mierou a naplno sa venovať činnostiam, ktoré po-
máhajú zasvätiť život oddanejšej službe Bohu a blížnemu.

Pozor však, aby sme v rozhovore neohovárali a neosočovali
blížneho, hoci sa núka príležitosť. Napríklad svätý otec Augustín
nad stôl, pri ktorom jedával, zvyčajne nechal napísať sentenciu:

¹¹⁷ *Absentem amicum rodere*. Porov. Horatius, *Satiry* I, 4, 81.

¹¹⁸ 1Tim 5,8.

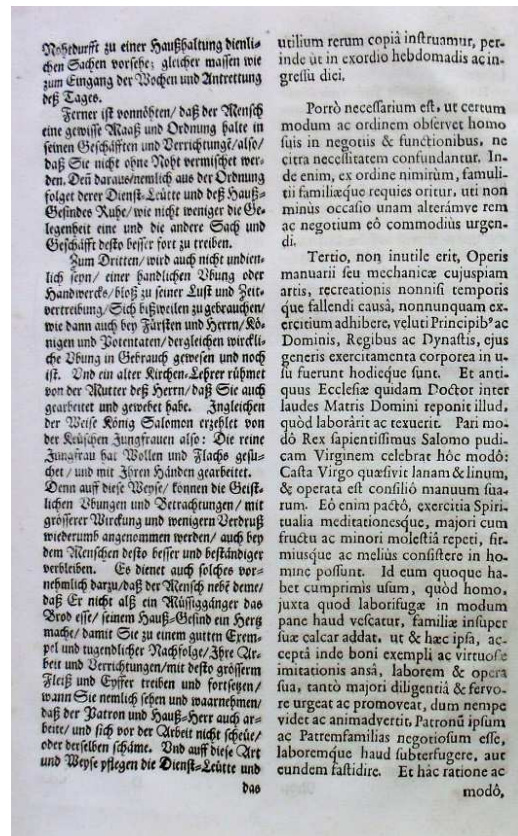
¹¹⁹ Prís 6,6.

¹²⁰ Prís. 6,8.

*Ktokoľvek priateľa v reči rád omieľa vždycky, keď chýba,¹¹⁷
nech si je vedomý, že stôl tento tabu je preň.*

Tretí diel času pripadá na domáce práce a súkromné záležitosti, ako aj úradné a pracovné povinnosti. V prvom rade sa treba postarať o rodinu a zabezpečiť živobytie, ošatenie, bývanie, potreby rodiny a jej prospech. Apoštol Pavol píše: Ved' kto sa nestará o svojich, najmä o domácich, zaprel vieru a je horší ako neveriaci.¹¹⁸ Preto treba byť podľa jeho učenia a napomínania bedlivý a ostražitý.

Múdry muž nám ukazuje pekný a znamenitý príklad v múdrosti a ume mravca: Chod', leňoch, k mravcovi, pozoruj ruch jeho a skús.¹¹⁹ Múdrost' mravca spočíva v tom, ako sa starostlivo a svedomito zásobuje na obdobie krutej zimy a vzdoruje jej. Ako hovorí mudrc, aj mravec v lete zhromažďuje a pracuje,¹²⁰ aby mal uprostred zimy dostatok jedla na prežitie, preto ani človeka nesmie vlastná bezstarostnosť doviesť až do krajného nebezpečenstva, aby sa potom neumáral v neschopnosti alebo nemožnosti a nedoľahli na neho smútok srdca a úzkosť ducha. Preto sa odporúča dôsledne sa pripraviť hneď

¹²¹ Prís 31,13. Obraz spracovávaní vlny a tkania predstavoval v antickej literatúre ušľachtilú prácu, ktorú vykonávali i urodzené ženy, už u Homéra (*Odysseia* XVIII, 313 – 316). Aj podľa tradičnej rímskej predstavy v období republiky sa mala žena zdržiavať doma (*domiseda*), mala byť čistá (*casta*), zbožná (*pia*), cudná (*pudica*) a mala vedieť priať a tkať (*lanifica*).

¹²² *Pater familias* – v antike mal neobmedzenú moc nad všetkým, čo patrilo k jeho domu, mal moc aj nad životom a smrťou príslušníkov rodiny. Rodinu tvoril manželský pár, deti, otroci a rodinný majetok.

na začiatku mesiaca na hospodárenie v domácnosti, rovnako tak na začiatku týždňa, aj pri vstupe do nového dňa.

Ďalej si musí človek nevyhnutne ustrážiť záležitosti a povinnosti, aby nad nimi nestrácal kontrolu. V poriadku pramení pokoj služobníctva a rodiny, ako aj príležitosť úspešne završiť akúkoľvek záležitosť.

Po tretie, niekedy sa popri oddychu a krátení času zide precvičiť aj manuálnu zručnosť alebo nejaké remeselnícke umenie, podobne ako zvykli a dodnes zvyknú praktizovať niektoré typy telesných cvičení vladári a páni, králi a mocnári. Aj ktorýsi starý učiteľ cirkevni zahrnul medzi chvály Božej Matky, že pracovala a tkala, aj múdry kráľ Šalamún oslavuje počestnú pannu takto: Čistá panna dbá veľmi o vlnu a o ľan a radostne jej ide práca od ruky.¹²¹ Lebo ak sa duchovné cvičenia a rozjímanie pravidelne opakujú, prinášajú ovocie už po menšej námahe a môžu sa v človeku pevne usadiť. Nielenže človek nepožíva chlieb ako poval'ač, ale navyše dáva služobníctvu súci príklad a znamenitú príležitosť napodobniť ho a nepretržite tak vykonávať svoju prácu horlivo a usilovne, ved' nepochybne vidí a všima si, že aj sám patrón a otec rodiny¹²² pracuje, neuhýba pred námahou a ani sa jej neprotiví.

Rodina a jej členovia sa viac riadia príkladom ako slovami alebo pravidlami a držia sa práce. Kto sa venuje práci a povinnostiam, má trojnásobný úžitok:

1. duchovný, že netára hlúposti a nekoná zlo;
2. prirodzený, že má chuť do jedla a zachováva zdravú životosprávu;
3. etický, že oslňuje dobrým príkladom a odrádza od poval'ačstva.

Nasleduje štvrtý a posledný diel času, ktorý treba venovať duchovným cvičeniam a skutkom. Majú viesť k vyšším myšlienkam a vycibriť ducha.

Najprv musí človek svedomito a horlivo myslieť na to, že sa ani raz nesmie zanedbať čas určený súkromným a verejným modlitbám, nikdy nezabudnúť na bohoslužbu, cvičenie kresťanskej nábožnosti, kázanie Božieho slova, spytovanie svedomia a iné duchovné činnosti. Potom sa musí horlivo snažiť, aby nepoľavil v cvičení pravej zbožnosti a v oddaných modlitbách, a keď nastane súženie tela a ducha, ako skutočný kresťan sa oddal modlitbe. Na prvom mieste musí uctievať Boha a svojho Pána ako najvyššie dobro a klenot a neprestajne ho mať pred očami. Mnohé kresťanské a zbožné srdcia sú spoločnej mienky, že človek, ktorý nezasväcuje desatinu času

¹²³ Porov. Mt 25,14-30.

¹²⁴ Gal 6,10.

¹²⁵ Mt 26,41a.

¹²⁶ Mt 25,13.

službe, chvále a pocte najvyššiemu Bohu, nie je hodný, aby mu Boh uštedril dlhý život. Najväčšmi sa má človek starať, aby nedopadol ako záhaľčivý sluha, o ktorom pán povedal, že svoj talent nevyužil, ako mal, právom mu ho zobral a dal druhému, aby ho mohol použiť lepšie.¹²³ K tomu nás povzbudzuje apoštol, keď hovori: Kým teda máme čas, robme dobre všetkým.¹²⁴ Dobrí kresťania sa majú najväčšmi usilovať o úctu, chválu a slávu všemohúceho Boha. My ľudia naplníme Božiu vôľu, len ak v stanovenom čase, aj mimo neho, budeme spoločne z lásky voči Bohu v časoch duchovného aj telesného dopustenia i v ťažkých pokušeniach patrične oddane prosiť.

Keď si navyše uvedomíme, že sme stratili hodnú časť časného života, ktorý sa nedá zastaviť a ako neužitočne, ba hriechne sme ho prehajdákali, neostáva nám než pilne pracovať a znova tak posvätiť a pourovnávať zanedbané a zašlé veci. Obzvlášť, keď sa my, ľudia, na sklonku časného života ponáhľame, akoby sme boli na úteku, a sme stále bližšie ku koncu. Záchranca a spasiteľ Ježiš Kristus nás napomína: Bďte a modlite sa,¹²⁵ lebo neviete dňa ani hodiny.¹²⁶ Vravím si, že by sme boli ešte nehodnejší, keby sme v takej závažnej veci, ako je večné blaho, neboli bedliví a horliví a pokorne by sme nevzývali majestát všemohúceho Boha, a keď

nám je úplne najťažšie, nehl'adali by sme jeho priazeň, pomoc a ochranu vo vďačných prosbách. Budú nás pokladať za hlúpych, ak na bezvýznamné záležitosti vynaložíme bez problémov niekoľko hodín a zanedbáme tým osožné dielo. Našťastie nám to pripomína Sväté písmo: Hľadajte teda najprv Božie kráľovstvo a jeho spravodlivosť a toto všetko dostanete navyše.¹²⁷

Inak sa hriešny človek podobá vznešenej panne, ktorá takmer celý deň drhla kuchyňu a pripravovala jedlá, no sama ostala špinavá a otrhaná.

Čo iné je naše telo ako hnijúce vrece červov. Zo všetkých síl sa ho pokúšame vyzdobiť a okrášliť. No jeho skutočnú strážkyňu, dušu, sme poľutovaniahodne zradili a nechali ju celú nečistú. Nezdobí ju jedinká cnosť či prosba a je naplnená a poškvrnená tisícami chýb a slabostí, lebo sa neodzrkadľujeme v Kristovom obraze a vidíme, že náš život je na míle vzdialený od jeho svätej a nepoškvrnenej nevinnosti.

Kedy a koľko sa má človek za deň modliť, ak hľadá a túži po poznaní? Existuje krátka odpoveď. Hoci svetský život nestanovuje v tejto záležitosti presný čas alebo pravidlá a človek v ňom môže byť viazaný duchovnou poslušnosťou len z dôvodu zbožnosti a vnútornej

bus nostris, apud eandem opem & auxilium quaeremus, devotis precibus gratiae & favoris ejus certitudinem venantes: ac in eo tanto censemur imprudentiores, si in aliis, & quidem vilioribus negotiis, aliquot consequenter horas consumemus, & fructuosas contra functiones hasce, postpositas, negligemus; quantum, vis Sacer Dei codex nos feliciter admonet, dum ait: Quaeite primum Regnum Dei & justitiam ejus, & reliqua insimul omnia adjicientur vobis.

Alius homo peccaminosus nobili comparatur Virgini, quae multas uno die horas, in emundanda culina, & cibis in ea preparandis consumens, ipsamet in periona sua obambulat foeda & lacera.

Et quid tandem Caro nostra aliud est, quam putrescens vermium faccus, quem omni studio exornare atque condecorare conamur, Animam vero, ut genuinam ejusdem Patronam, misere destituimus, absque omni ornamento Virtutum precumve prius impuram, ac millenis defectibus atque infirmitatibus repletam & conspurcatam, dum non intuemur saepe speculum imaginis Christi, cernimusque, quam longe vita nostra a sancta & immaculata ejusdem innocentia distet.

Quodsi autem quaerit ac scire desiderat homo, quantum igitur & quod unius diei tempore orandum sit? Breviter hoc est dandum responsum: Quod licet nullum tempus aut regula ab iis, qui Seculares sunt, ac in mundo vivere agereque debent, hoc in negotio stricte observari & adhiberi queat, aut iidem spirituali obsequio usque adeo possint ac debeant adstringi, sed solum pietatis ac necessitatis ratione.

¹²⁸ Ž 55 (54), 18.

¹²⁹ Porov. Ž 119 (118), 164.

potreby, predsa by sa hodilo v modlitbe dbať o poriadok. Kráľovský prorok Dávid hovoril: Ráno, napoludnie aj večer budem chváliť a oslavovať Boha a on vypočuje môj hlas.¹²⁸

Každý kresťan by mal zväziť tento doporučený poriadok. Najskôr ráno vstať z postele, obliecť si šaty, hodinu sa modliť alebo sčasti sa modliť k Bohu a sčasti čítať Sväté písmo ako Božie slovo, potom ďakovať za dary pred raňajkami aj po nich a to isté pri obede. A napokon večer, keď sa človek ukladá na lôžko, má úprimne vzývať Najvyššieho a s dôverou prosieť Boha a ukončiť takto bez ťažkostí deň. Blažený, kto môže s kráľovským prorokom Dávidom povedať: Teba, Pane, som chválil a oslavoval počas dňa.¹²⁹

Časy modlitieb a prosebných hodín sú tri. Predstavujú hlavné modlitby, s tým rozdielom, že ranná modlitba má byť najdlhšia, pretože človek je v tom čase rozvážny, nič mu nezaťažuje myseľ a modlitba mu preniká viac do srdca. Planúca túžba a zapálený plameň lásky voči dobrotivému Bohu, ktoré ho ráno prenikli, nech ho po celý deň hrejú a sálajú teplo, aby sa v ňom vrúcne rozhořel oheň Božej lásky a nikdy nevyhasol.

Teraz, aby sme dodržali vyššie vyslovený sľub, ozrejmieme aj inú príčinu, prečo niektorí vladári a mocní páni nedosahujú dokonalosť,

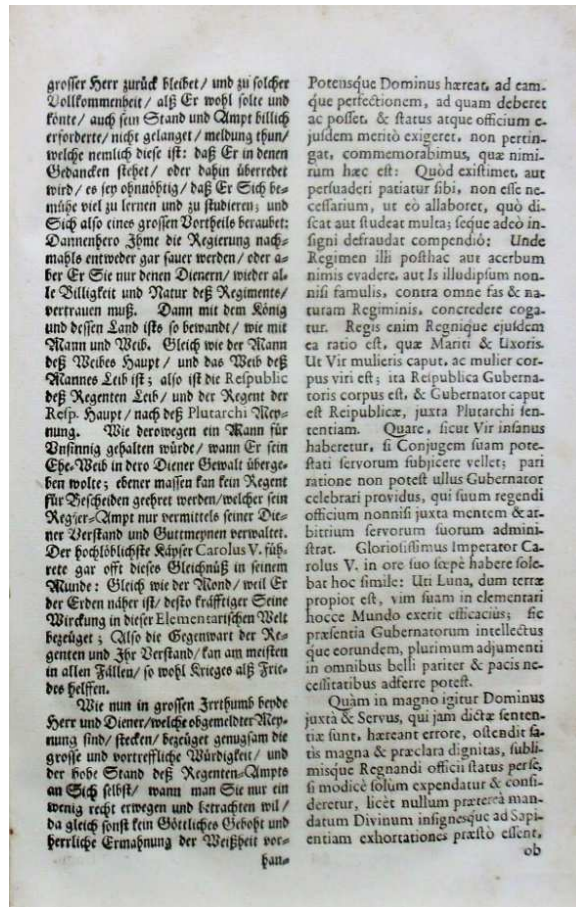
nilominus valde utile futurum id est, si homo cum in Oratione posset observare ordinem, de quo Regius Propheta David dicebat: Mane, meridie ac vespere laudabo DEUM ac celebrabo, & ipse audiet vocem meam.

Hunc ordinem quilibet homo Christianus merito sibi habere deberet commendatum, ut, quam primum surrexisset mane, vestesque induisset suas, horam unam consumeret in Oratione, aut partim in Oratione ad DEUM, partim lectione Scripturarum Sacrae ac Divini verbi, postea confectas preces ante ac post prandium, ut non minus ad Cœnam, decenter perageret; ac demum nocte, ubi cubitum seculi confect homo, verâ invocatione Altissimi & fiducialibus ad DEUM precibus, diem eodem modo planè terminaret. Ac Beatus ille, qui cum Regio Propheta Davide potest dicere: Septies Te, O DOMINE, laudavi & celebravi in die.

Attamen trina hæc statuta Orationis tempora & horæ precatiorum, præcipue ordinate sunt devotioni primariæ, eo cum discrimine, quod matutinæ preces, quoniam homo eodem tempore sobrius se animoque ad eum liberum, magisque devotum corde sentit, prolixius debent esse; ut ardens hæc desiderium accensaque amoris erga benignum DEUM suum flamma, quæ mane prorupit, tota die hominem ita calefaciat ac fervidum reddat, quod ignis amoris Divini apud eundem, in quo ipso, sacrum nanciscatur ardorem, ac insimul inextinctus conservetur.

Nunc, superius factæ promissioni sponsonique reapse factis ut faciamus, alteram quoque causam, ob quam nonnullus rerum Summæ Præcæsus Po-

Nun wollen wir/unterer oben gethanen Zusage und Versprechen würcklich nach zu kommen/ auch der andern Ursachen/ um welcher willen mancher Regent und groß-

¹³⁰ Ef 5,23.

¹³¹ Porov. Ef 5,28.

akú by mali a mohli a ako by sa patrilo v ich úrade a postavení. Stáva sa tak nepochybne vtedy, ak usudzujú alebo sa nechávajú presvedčiť, že sa nemusia priveľmi namáhať učením a štúdiom. Uberajú si tým značný prospech, preto sa im neskôr vládnutie stane buď príliš trpkým alebo ho budú musieť proti všetkému právu a prirodzenosti vládnutia zveriť len sluhom. S kráľom a jeho kráľovstvom je to ako s manželom a manželkou. Ako je muž hlavou ženy¹³⁰ a žena telom muža,¹³¹ tak je podľa Plutarcha štát telom vladára a vladár hlavou štátu. Keby chcel muž svoju manželku zveriť do moci sluhov, považovali by ho za nerozumného. Nijakého vladára nemôže presláviť jeho prezieravosť, ak zverí úrad vlády rozumu a rozhodnutiam svojich sluhov. Slávny cisár Karol V. zvyčajne prirovnával: Ako Mesiac, ktorý je Zemi najbližšie, účinne pôsobí svojou silou na tento hmotný svet, tak prítomnosť vladárov a ich myšlienkové schopnosti môžu vo všetkom najviac pomôcť či vo vojne alebo v mieri.

Ak pán a rovnako aj sluha zastávajú už spomenutý názor, sú na veľkom omyle. Keď sa nad tým dôsledne zamyslíme, dôkazom je dôstojnosť a vážnosť i vysoké postavenie vladárskeho úradu samé o sebe. Je to jasné, i keby neexistovali žiadne Božie nariadenia a pobádanie

händen waren/ umb welcher willen Sie et-
was zu lernen/ und Sich auff Ihr hoch-
verantwortliches Amt bereit zu machen/
Sich vorsetzen sollten.

Wenn eines Gemeinen Mannes Kind/
nur ein schlechtes Handwerk mit der Zeit
treiben wil/ da muß Er zuvor etliche Lehr-
Jahre darüber aus zu stehen sich verspre-
chen/ und dem Lehr-Meister allen gebüh-
renden Gehorsam leisten; nicht vornehmlich
demselben Meister zu Ehren/ sondern Ab-
me selbst/ und hernach dem Gemeinen We-
sen oder Nutzen zum besten/ als deme son-
derlich viel daran gelegen/ daß man zu je-
der Kunst oder Handwerk/ rechtschaffene
Meister/ oder sonst keine/ geschickte und
dienstbafte Leute im Lande aufzuziehen
thue. Und diese Gewohnheiten/ so gong
berühmlich erwoogen und betrachtet/ wer-
den in wohlbestellten Regimentern/ wie
von Alters her außgebracht/ also noch
heutiges Tages besteriget/ und stark be-
trebet gefunden/ auch an denen Orten und
Enden/ da Sie zuvor im Schwang nicht
gewesen/ oder doch zum wenigsten ver-
blieben sind/ von neuen eingeübet und
gestärket.

Ist nun dem also; wer wil dann des-
rer Regenten Kindern den Rath geben/
daß Sie Ihr hohes schweres Amt/ dar-
durch Sie Gottes Stadthalter werden/
gleichsam mit ohngewaschenen Händen an-
greifen sollten; oder welcher wil Sie darin
bestärken/ wann Sie keine Lust zu lernen
hätten/ und sagen/ es sey auch nicht groß
vernöthen? Es hielte denn einer dafür/ es
sey viel eine leichtere Sach und schlechtere
Kunst/ ein Regent zu seyn/ als ein gemei-
ner Handwerker-Mann se zu werden. In
Wahrheit der Jemige/ so Jhnen einhilbet/
Sie dürfen nicht viel lernen/ sollen nur
ohne Sorgen seyn/ es werde Sich doch
einmahl von Sich selbst schicken/ wann
man zum Regiment greiffen müßte/ der
führet nicht allein Junge Herrn/ sondern

gar

ob quas discere quidpiam, seque ad
arduum officium preparare, induce-
re animum deberent.

Si Plebeji cuiuspiam Viri Natus,
vile duntaxat Opificium exercere suo
tempore cupit, oportet ipsum annos
aliquot disciplinatos eapropter susti-
nendi, promptitudinem spondere,
Magistroque suo omnem decentem
obedientiam prestare, non eapropter
cumprimis, ut honor Magistro For-
matori deferatur, sed proprium in u-
sum, emolumentumque postea pu-
blicæ rei atq; commodi, cuius utpo-
te maxime interest, ut pro arte & o-
pificio quovis, solidi Artifices, aut
dexteritate ac serviendi promptitudi-
ne alias præditi homines, in Regno
educantur. Et hæcplæ consuetudi-
nes, salubriter expensæ & ponderatæ,
in Regiminibus benè constitutis, uti
olim introductæ, ita hodieque confir-
matæ, ac Privilegiis instructæ depre-
henduntur, iis etiam in locis angulis
que, in quibus antehac non vige-
runt, aut minimum oblitteratæ sunt,
de novo introductæ & confirmatæ.

Quod, si ita est, quis quæso Guber-
natorum Liberis svadebit, ut sublime
officium suum, per quod vicarii DEI
constituuntur, illotis quasi manibus
atrectatum aggrediantur? aut quis
calcar ipsis addet in eo, dum ipsimet
discendi cupiditate nullâ feruntur, ut
dicere velit, nec esse quoque magno-
perè necessarium? Nisi existimet quil-
piam, rem esse multò faciliorem ar-
temque viliorẽ, Republicæ clavum
dirigere, quàm Plebejum agere opifi-
cium. Profectò is, qui persuader, non
esse opus, ut multa discant, deponant
omniò curas, futurum utique esse,
ut ultro succedat aliquando res, ubi
capessendi Regiminis imposita neces-
sitas fuerit; is non tantum Juvenes
Domi-

k múdrosti, ktoré by mali viesť ducha, aby sa učil a pripravoval sa
na neľahký úrad.

Keď potomok neurodzeného muža túži časom vykonávať aspoň
nevážené remeslo, patrí sa mu ochotne vytrpieť zopár rokov kvôli
budúcej obžive a poslúchať učiteľa. Nie kvôli úcte voči majstrovi,
ale pre vlastný osov a následne pre blaho štátu, lebo na ňom naj-
viac záleží. V krajine sa totiž majú vychovávať odborníci, zruční
a ochotní ľudia pre každé umenie a remeslo. Dobre fungujúce vlá-
dy zväžili a posúdili tieto zvyky, ktoré podľa práva dodnes platia,
a to dokonca aj na miestach, kde sa predtým neuplatňovali alebo sa
na nich zabudlo, a preto ich nanovo zaviedli a ustanovili.

Veci sa majú takto. Pýtam sa, či by snád niekto odporučil de-
ťom vladárov pristúpiť k svojmu vznešenému úradu, v ktorom
zastupujú Boha, a dotknúť sa ho špinavými rukami? Tvrdil by im
snád niekto, že sa netreba ktovieako učiť, ak na to nemajú chuť?
Nech si nikto nemyslí, že umenie riadiť kormidlo štátu je ľahšie
a bezcennejšie ako byť obyčajným remeselníkom. Človek, ktorý
ich presviedča, že sa nemusia veľa učiť, ani si robiť starosti, a že
keď sa raz budú musieť chopiť vlády, pôjde to samo od seba, ten
klame nielen mladých

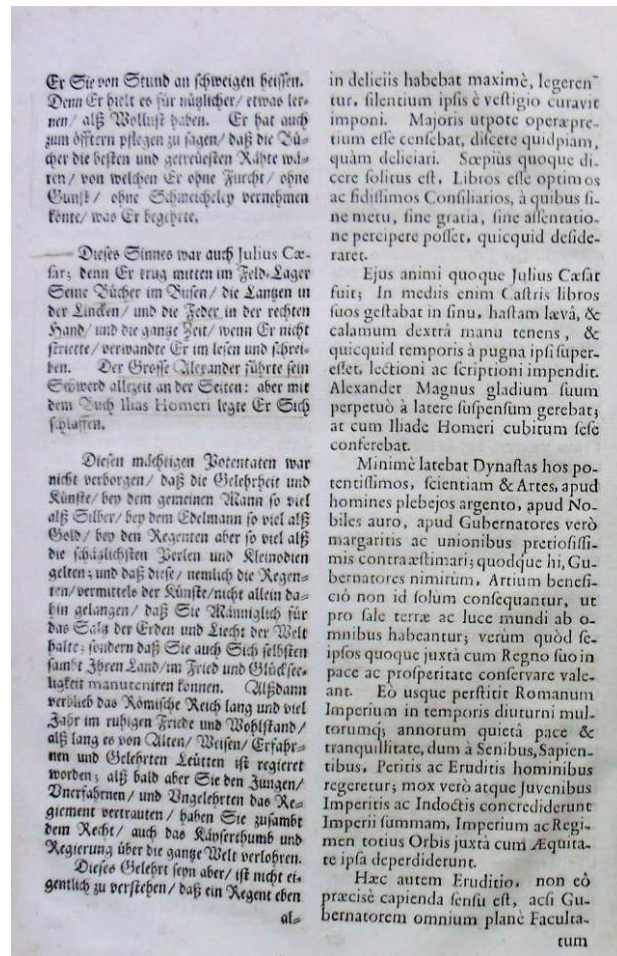

¹³² Prís 8,15-16.

¹³³ O Vespasianovej štedrosti voči ľuďom všetkých stavov píše Suetonius vo svojich *Životopisoch rímskych cisárov*, Božský Vespasianus 17.

pánov, ale tiež krajinu a poddaných a hoci Múdrost' hovorí: (Ja som tá), skrze ktorú králi kral'ujú a podl'a práva rozhodujú vladári. (Ja som tá), skrze ktorú kniežatá sú kniežatami a vysluhujú právo mocnári,¹³² odvažuje sa jej vypáliť znamenie lži.

S touto myšlienkou múdreho kráľa Šalamúna súhlasí aj osvietený vladár Alfonz, kráľ aragónsky a neapolský, ktorý povedal: „Neučený kráľ je korunované ťažné zviera.“ Ako kráľ bol hodný najvyššej chvály. Oddával sa knihám natoľko, že ani v chorobe sa od nich nevedel odtrhnúť. Deň, kedy kvôli povinnostiam nič neprečítal, pokladal za stratený. Rovnako Vespasianus pokladal za stratený deň, kedy nikoho neobdaroval.¹³³ Keď sa raz diskutovalo o strate najcennejších vecí, Alfonz verejne prehlásil, že by tisíckrát radšej utrpel obrovskú stratu na svojom vo všetkých kútoch preslávenom poklade zloženom zo zlata a perál, ako nepatrnú na svojich knihách. Keď si vojaci uvedomili jeho nesmierny pôžitok a radosť z kníh, pri dobýjaní miest nadšene hľadali knihy a osobne ich odovzdali do daru kráľovi v domnení, že mu nemôžu lepšie a ľahšie dokázať poslušnosť a podriadenosť než nádielkou kníh. Tento zbožný kráľ aj veľmi rád počúval príjemnú hudbu. Keď si raz čítal Liviove *Dejiny*,

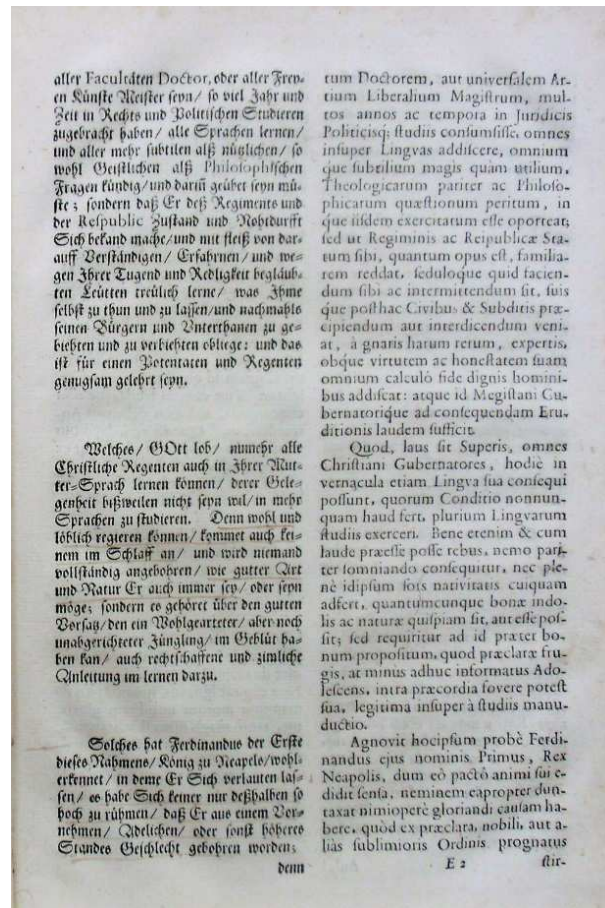
ktoré nadovšetko miloval, a nejakí trubači, vynikajúci vo svojom umení, začali trúbit', prikázal im zachovať ticho. Učiť sa považoval za užitočnejšie než sa oddávať pôžitku. Často vpravieval, že knihy sú najlepšie a najvernejší radcovia, ktorí sa mu neboja dať to, po čom túži a nemusia mu za nič vd'ačiť ani lichotiť.

Rovnaký názor mal aj Julius Caesar. Priam uprostred vojenského tábora si nosil knihy na prsiach, v ľavej ruke kopiju a v pravej pero, a keď nebojoval, všetok čas venoval čítaniu a písaniu. Alexander Veľký meč nosieval neprestajne zavesený na boku, avšak líhal si s Homérovou Iliadou.¹³⁴

Nebolo tajomstvom, že títo mocní vládcovia si vedu a umenie cenia tak, ako obyčajný ľud striebro, šľachtici zlato a vladári najvzácnejšie perly a klenoty. Vďaka učenosti považovali týchto vládcov za soľ zeme a svetlo sveta a vedelo sa, že seba i svoju ríšu zachovajú v mieri a blahobyte. Až keď Rímsku ríšu riadili starci, múdri, skúsení a vzdelaní ľudia, po mnoho rokov vytrvala v mieri a pokoji. Sotva však zverili najvyššiu moc mladým, neskúseným a nevzdelaným, stratili pokoj a tým aj ríšu a vládu nad celým svetom.

Pod učenosťou netreba chápať, aby bol vladár aj doktorom

¹³⁴ O Alexandrovej úcte voči Homérovi svedčí aj Plutarchos v diele *Životopisy slávnych Grékov a Rimanov*, Alexander 26.

všetkých fakúlt či magistrum všetkých slobodných umení,¹³⁵ aby nekonečne dlho študoval politiku a právo, aby navyše ovládal všetky jazyky a orientoval sa viac v detailoch, a aby bol brisknejší v teologických a filozofických otázkach než v užitočných záležitostiach. Má sa oboznámiť so stavom vlády a štátu a od znalých, skúsených, cnostných, vážených a dôveryhodných ľudí sa priučiť, čo je dôležité a čo nie a čo má svojim občanom a poddaným prikázať alebo zakázať. Veľmožovi a vladárovi to stačí na dosiahnutie chvály učenosti.

Dnes sa vďaka Bohu môžu všetci kresťanskí vladári učiť v rodnom jazyku; doteraz im pomery nedovolili študovať vo viacerých rečiach. Nikto sa v spánku nenaučí dobre a statočne vládnuť, nikto sa takým ani nenarodí, hoci by mal akékoľvek nadanie a dobrú povahu. Rozumný, ale málo znalý mladík si môže vnútri prechovávať dobrý úmysel, no k štúdiu mu chýba ešte správny návod.

Chápal to neapolský kráľ Ferdinand, prvý nositeľ toho mena, keď sa nechal počuť, že nikoho nemajú priveľmi chváliť len preto, že pochádza zo slávneho, urodzeného alebo vznešeného stavu.

¹³⁵ Sedem slobodných umení (*septem artes liberales*) predstavovalo súhrn predmetov, ktoré tvorili všeobecné vzdelanie. Neskoroantický autor Martianus Capella ich opisuje ako kombináciu *trivia*, troch umení spojených s rečou (gramatika, rétorika, dialektika) a *quadrivia*, štyroch umení spojených s číslami (aritmetika, geometria, astronómia, hudba).

denn selbes entspringt nur von blosser
Gnade des Glücks/ und nicht von des also
hochgehobnen Verdienst her: Wenn aber
mer noch darüber ein frommer tapferer
Regent wäre/ löblich und wohl regierte/
der sey fürnemlich aller Ehren und Lobes
sehr wehr und würdig.

Wenn Jemand den unlängst gedach-
ten König Alphonsum, von wegen seines
Königlichen Ursprungs/ mit loben biß in
Himmel erhebet und sagt: daß Er/ Al-
phonsus, erstlich ein König/ darnach ei-
nes Königs Sohn/ drittens ein Königs-
sohn/ zum vierten auch eines Kö-
nigs Bruder wäre; weis Er nicht lange
leiden/ sondern gab dieß Antwort: Nichts
ist daß Ich in meinem Leben geringer schä-
ge/ als welches du so herrlich preißest: denn
dein Lob gehet Niemand an/ sondern
gehört meinen Vorfahren. Wilt du
Nicht nun rühmen/ so rühme das Lob aus
meinen Werken und Thaten/ wofern Sie
lobens wehr sind/ und preisse es nicht aus
meinen verstorbenen Vorfahren.

Ob wohl es gar schön lautet/ was
Ambrosius sagt: Mit den Verdiensten
eines guten Vatters wird das Haus des
Sohnes fester bestärket/ und des Vatters
angenehme Würde wird herühmt in sei-
nen Söhnen. Und Plin. sagt: Die Ehre
des Vatters ist eine große Hinde im So-
hne; so biß es doch: der Wahrheit Geseß
erfordert ein eigenes Lob/ und vergebens
ist der Ruhm/ so unsern Vorfahren zu Eh-
ren angestimmt wird. Ein Zauber bedeckt
nicht/ daß/ je mehr Er Sich von wegen
seiner Vorfahren Adelsches Ansehens rüh-
met/ um so viel mehr Er seine Unstetig-
keit und Ungelehrtheit entdeckt. Daher das
alte Latein: Die Ungelehrtesten Kinder
erheben ihre Eltern mit loben. Welches
auch Ovidius selbst vom Aulo gar sehr
angestimmt:

Aule!

stirpe sit; id enim Fortunæ solius be-
neficium esse, nec meritis tam grandi
genere nati obtineri: quodli verò
probus ac strenuus quis insuper Gu-
bernator esset, laudabiliter ac bene
præficeret, cum præprimis omni laude
dignissimum esse summumque decus
mereri.

Si quis paulò antè memoratum
Regem Alphonsum, Regii sui ortus
causâ, ad sidera usque laudibus eve-
xisset dixissetque: quod isipse, Al-
phonsus, primum Rex, dein Regis
Filius, tertio Regis Nepos, quarto
Regis etiam Frater esset; diu ferre id
ipsum noluit, verum respondit: Ni-
hil est, quod minoris æstimo in vita
mea, quam id quod tu tantoperè ce-
lebras: Tuæ etenim laudes me non
concernunt, sed meis debentur An-
tecessoribus. Quodli verò laudibus
vacare meis volupe tibi est, fac ut ex
actis gestisque meis Encomia hæc i-
pse educas, si digna laude sunt, nec
ex demortuis Majoribus meis illa ex-
torqueas.

Tamest pulchrum sanè sit Am-
brosii illud, ubi, meritis, inquit, bo-
ni Patris domus filii solidius robora-
tur, & cepta Patris dignitas nobili-
tatur in filiis. Et Plin: Magnum in
Filio Patris gloria ornamentum; ni-
hilominus tamen Veritatis lex pro-
prias exigit laudes, & vana est laus,
quæ de majoribus nostris decantatur.
Non cogitat ignavus, quanto plus de
majorum suorum nobilitate glori-
atur, tanto magis suam se vilitatem &
inertiam manifestare. Hinc vetus il-
lud: Filios infelices Parentes suos lau-
dibus extollere. Id quod ipse etiam
Ovid. de Aulo quondam haud illepi-
dè cecinit:

Dege-

Je to len dobrodenie Šťasteny. Narodit' sa vo váženom rode ne-
znamená mat' zásluhy. Ale počestný a zdatný vladár, čo statočne
a čestne vládne, si za každých okolností zaslúži všetku chválu
a najvyššie pocty.

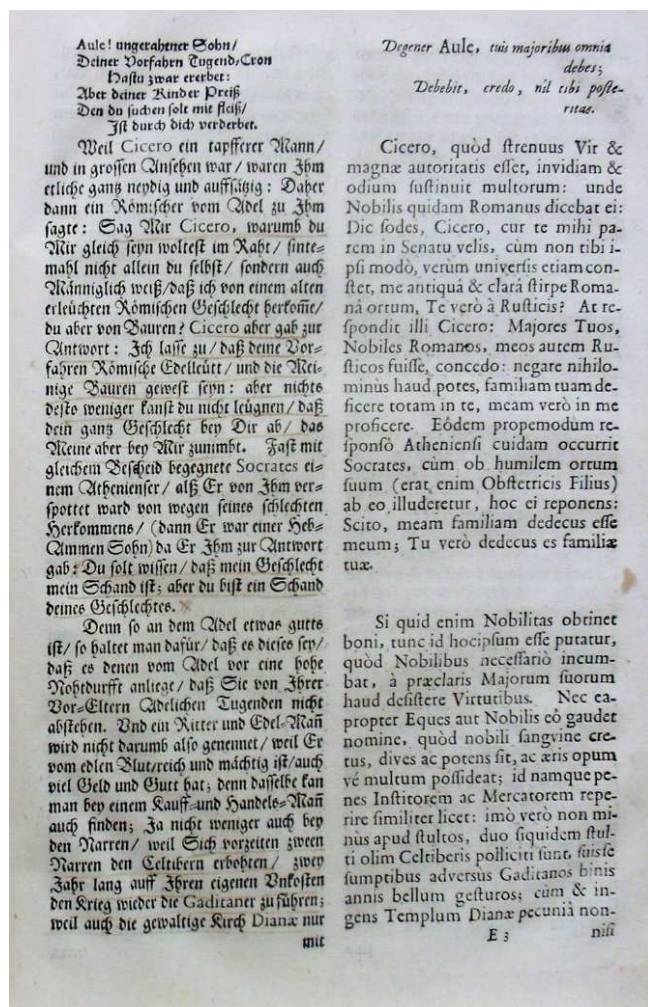
Ak kráľa Alfonza niekto vyvyšoval a do nebies chválil kvôli
kráľovskému pôvodu a vrael mu, že je najprv kráľ, potom syn
kráľa, po tretie kráľovský vnuk, po štvrté brat kráľa, nemohol to
dlho počúvať a odpovedal: „Nič v živote si necením menej než
to, čo ty tak veľmi oslavuješ. Tvoje chvály sa totiž netýkajú mňa,
ale patria mojim predkom. Ale ak sa ti páči chváliť ma, vychá-
dzaj z mojich záslužných skutkov a činov a nesnaž sa ich vyrvať
mojim zomrelým predkom.“

Akokoľvek pekne znie Ambrózova myšlienka, že vďaka zá-
sluhám dobrého Otca stojí dom syna na pevnejších základoch
a váženosť Otca sa oslavuje v jeho synoch,¹³⁶ a Plinius hovorí:
Otcova sláva, na ktorú môže byť syn hrdý,¹³⁷ predsa zákon prav-
dy neúprosne požaduje vlastné zásluhy a márna je chvála, ktorá
stále ospevuje našich predkov. Lenivec sa nedovtipí, že čím viac
sa honosí majestátom predkov, tým viac odkrýva vlastnú bez-
cennosť a lenivosť. Stará múdrosť hovorí: Nešťastní synovia
velebia svojich rodičov. Toto aj sám Ovidius výstižne povedal
o Aulovi.¹³⁸

¹³⁶ Porov. Ambrosius, *In epistolam ad Romanos* II, 2.

¹³⁷ Porov. Plinius Ml., *Listy* 6, 6.

¹³⁸ Ovidius, *Epigrammata* I, 11 (In Aulum. Nobilem ignobilem).

*Hanebný Aulus, dlžníkom všetkého svojim si predkom;
verím, že rovnako tebe potomstvo splatí ten dlh.*

Činorodý Cicero sa netešil len veľkej vážnosti, ale u mnohých živil závisť a nenávisť. Raz mu jeden vznešený Riman povedal: Povedz, prosím, Cicero, prečo sa mi chceš rovnať v senáte, keď nielen tebe samému, ale všetkým je jasné, že ja pochádzam zo starého a slávneho rímskeho rodu, ty však z vidieka? Cicero odpovedal: Pripúšťam, že tvoji predkovia boli vznešení Rimania, moji vidiečania, nemôžeš však poprieť, že kým tvoja rodina v tebe ochabuje, moja vo mne rastie. Takmer rovnako odpovedal Sókratés akémusi Aténčanovi, keď sa mu vysmieval pre nízky pôvod (bol totiž synom babice). Uštedril mu: Zapíš si. Mojou hanbou je moja rodina, avšak hanbou tvojej rodiny si ty.

Na šľachte je dobré jedine to, že urodzení musia neustále zveľaďovať slávu svojich predkov. Rytier alebo šľachtic sa neteší svojmu menu, lebo je potomkom vznešenej krvi, lebo je bohatý a mocný a vlastní veľký majetok, pretože podobne to platí pre kupcov a obchodníkov. A nemenej u hlupákov. Raz sa dvaja hlupáci Keltiberom ponúkli, že budú dva roky viesť vojnu proti Gaditančanom na vlastné náklady. Aj veľkolepý chrám bohyne Diany bol

¹³⁹ Mesto v strednom Grécku.

¹⁴⁰ Mesto obklopovali vysoké hradby so siedmimi bránami.

¹⁴¹ Porov. Seneca, *Listy Luciliov* 44, 5.

¹⁴² Kapitol bol srdcom starovekého Ríma a zároveň najvyšším a najznámejším zo všetkých siedmich pahorkov, na ktorých bolo mesto postavené. Pôvodne bol strediskom náboženského života.

¹⁴³ Porov. Suetonius, *Životopisy rímskych cisárov, Božský Augustus* 56, 2. Suetonius však hovorí, na rozdiel od Webera, o príchode Augustových synov do divadla, kde celé obecnstvo povstalo a v stojí im tlieskalo.

postavený len vďaka peniazom zabaveným akémusi hlupákovi. Cisár Augustus použil na opravu rímskych hradieb viac z pozostalosti dvoch hlupákov ako z daní všetkých občanov. A keď Kadmos, alebo podľa iných egyptský kráľ Busiris, staval Théby¹³⁹ a nechal tam vystavať početné¹⁴⁰ brány, dvakrát toľko prispievali hlupáci ako všetci jeho poddaní. (Bohatstvo totiž môžu získať aj zlí, cnosť však nie). Ale šľachtic musí rozvážne a zdvorilo rozprávať, štedro dávať, sriedmo jesť, poctivo obchodovať, ochotne odpúšťať a statočne bojovať. Preto sa Seneca pýta: Kto je šľachetný? A odpovedá: Ten, kto má prirodzene blízko k cnosti.¹⁴¹ Aj Suetonius Tranquillus spomína, že keď cisár Augustus vystúpil hore na Kapitol¹⁴² a potom vstúpili jeho synovia, senátori pred nimi úctivo povstali, čo cisár niesol bolestne a zakázal to.¹⁴³ Potom povedal: Keď budú moji synovia počestní, budú sedieť tam, kde teraz sedím ja. Ak budú nehodní, nechcem, aby ich zloba ohrozila senát. Autorita dobrých nesmie byť ohrozená na prospech zlých.

Z toho všetkého vyplýva, že umenie vládnuť nemožno kúpiť za žiadne peniaze, získať ako rodinné dedičné nástupníctvo a nemožno ho nadobudnúť ani právom žiadneho priateľstva. Ak majú vladári dobre vládnuť, najprv sa musia učiť. Aj Isokratés uvádza nejeden dobrý dôvod, prečo sú jeho prednášky omnoho

studieren / als andern Leuten und Unterthanen.

Eslich sind die gemeinen Leute und Unterthanen / durch Mittel allerhand guter Ordnungen verpflichtet / und Vermöge Ihre theuren Pflicht. Sando eydlisch verkunden / nichts mit unbilllicher Gewalt / oder sonst wider Ihren Nächsten lauffen des Sich zu unterstehen: ja Sie sind dermaßen / zu Ihren besten / in wohlbestellten Regimenten gezähmet / daß Sie auch Ihre eigene Güter nicht mißbrauchen können oder dürfen. Könige / Fürsten und Regenten aber / weil Sie gemeinlich an dergleichen Ordnungen nicht also gebunden / sondern vielmehr nur andere dadurch verbindlich machen / und mit gemessenen Zwangs Mitteln gegen dieselbe versehen und gefasset sind; so können Sie gar leicht / denen Unterthanen zum Schaden / und Ihnen selbst zur Verkleinerung / darwider gehandelt / wenn Sie nemahls Sich befehlen / dieselbe zu lernen / oder nicht gewöhnet sind / Ihren eigenen Ruhe und ruhigen Begierden zu widerstehen / der Vernunft gemäß zu leben / und Sich auch ein Gewissen über dem Thun zu machen / was Sie an andern straffen sollen und müssen.

Denn ausser dem / daß Gott die Regenten zu der höchsten zeitlichen Ehr hat lassen gebühren werden / kommen Sie hißweilen ja so wohl Kindisch / oder mit unvermöglicher Liebe und blöden Verstand auff die Welt / als andere von geringen Eltern und Leuten: so tragen Sie oft mehr Lust nach diesem oder jenem / eben so bald Ihnen zum Schaden / als Nuz und besten / in dem Sie zu Zeiten Ihrer grossen Ehr und Gewalt Sich allzu sehr überheben / und gefährlich glauben / es könne alles bey Ihnen / aus vollkommener Macht und Gewalt zu thun und zu lassen / was Ihnen nur immer beliebt / und vorzunehmen in Sinn geräthe: wie Jener gottlose Heyde gesagt: Arme Unterthanen sollen fromm und

ones, quam hominibus aliis atque Subditis.

Initio Plebei homines ac Subditi, mediante omnis generis bono ordine obstricti sunt, & carō debiti officii vinculo, jurjurando obligati, ne quid injustā vi, aut aliā proximo suo adversam moliantur: imō ita, bono suo, in probe constitutis Regiminibus, frenati, ut ne bonis quidem suis abuti possint vel audeant. Reges, Principes & Gubernatores autem, quoniam plerumque Statutis ejus generis ligati haud aequē sunt, sed potius alios duntaxat iis constitutos tenent, ac sufficientibus adversus eosdem coactivis instructi armatique sunt mediis; ideo facile damnō Subditorum, suaeque cum ignominia, contra haspias designare quidpiam possunt, si operam us discendis nunquam dederunt, aut animi fluctibus ac ferventibus cupiditatibus resistere, è rationis praescripto vivere, conscientiamque suam iis obnoxiam reputare, quae punire in aliis debent atque coguntur, haud adfuerunt.

Nam extra id, quod DEUS Gubernatores ad summos honores temporales nasci voluit, haud raro sanē aequē pueriles, aut imbecilli corpore mentesque languida prodeunt in Mundum, atque alii à Parentibus ac hominibus vilioribus: adhuc cupidine saepius incenduntur majore hujus illiusve rei, haud facilius proficue sibi ac utilis quam noxae, dum grandem non nunquam ob honorem & potestatem suam nimio perē effertur, ac periculosē credunt, suo insoludum subesse arbitrio, absoluta potestatis jure ac vi, facere aut intermittere quicquid tandem libuerit, ac menti suscipiendum occurrenti velut impius ille dicebat Ethnicus: Subditos mi-

osožnejšie šľachticom ako ostatným ľudom a poddaným.

Po prvé, jednoduchých ľudí a poddaných zväzuje a púta súmár všakovakých poriadkov a povinností, zväzuje ich prisaha, že sa neopovážia nič nespravodlivo podniknúť alebo inak uškodiť blížnemu. Dobre fungujúce vlády ich kvôli ich dobru držia na uzde, aby nemohli alebo aby sa neodvážili zneužiť svoje práva. Kráľov, kniežatá a vladárov zväčša nezaväzujú rovnaké pravidlá. To oni zväzujú iných a vyzbrojujú sa proti nim účinnými donucovacími prostriedkami a opatreniami. Ak si nikdy nedali námahu naučiť sa žiť, ako káže rozum, a odporovať vlastným príbojom duše a prekypujúcim túžbam a nedbajú na svoje svedomie vo veciach, za čo sa iných rozhodli trestať, môžu poddaným uškodiť a sebe uhnať hanbu.

Boh síce chcel, aby sa vladári narodili pre najvyššie pozemské pocty, no na svet prichádzajú rovnako ako krehké a nerozumné deti, rovnako ako potomkovia prostých rodičov, iba s rozdielom, že viac horia túžbou po všetkom možnom. Prílišná veleba ich veľkej cti a moci im viac škodí ako osoží. Nebezpečne veria, že všetko závisí od ich vôle, práva a sily absolútnej moci robiť alebo nebrať do úvahy, čo sa im len zapáči a vezmú si do hlavy. Ako hovoril bezbožný pohan:

und gehorsam seyn / Herrn aber mögen thun was Sie wollen. Angesehen können Sie dessen nichts zu Quitt- und Erhaltung Ihres Leibes und Lebens entziehen oder ermangeln / was ein Unterthan und armer Mensch auch haben muß / als / essen / trinken / schlaffen / Kleider / und andere Leibes-Nothdurfft / Sich wieder Hitz und Kälte damit vernemlich zu verwalten.

Daraus numehr gnugsam zu sehen / daß Regenten und große Herrn / derer natürlichen Mängel und Menschlichen Gebrechen / welchen Sie mit andern Sich unterwerffen befinden / durch Mittel guter Lehr / rechter Anweisung und fleißiges studirens in Ihrer Jugend / Sich erwehren / und dieselbe ändern und bessern müssen / wo Sie nicht für ungeschickt und unrichtig wollen gehalten werden / und nicht alles / bey Ihrem Regiment / zu Grund und Boden gehen soll. Denn anderer Gestalt müssen Sie Ihren Rächten und Dienern / zu der Mühe und Arbeit / die meiste Ehr der Regierung lassen ; Sie aber in denen vornehmsten und wichtigsten Sachen nur Za-Herrn seyn / und allein mit Ihrer Hand und Siegel alles beschließen und bekräftigen.

Vnd da je sonst keine Ursache oder Nothdurfft vorhanden wäre / um welcher willen ein Brunn / oder Regenten- und Stadt-Kind / Sich bemühen müßte / zu erlernen / was einem Regenten (der in der That und Wahrheit zu regieren / und nicht nur den bloßen Nahmen zu führen begehret ; oder der im Werck und mit der That ein rechtschaffener Regent zu seyn / und mehr seine Land und Leute zu regieren / als von seinen Rächten und Dienern regieren zu werden beliebt / zu wissen gebühret ; so möchte Ihn doch wohl sein großes Vermögen antreiben / daß Er nur aus

Lust

missellos, probos ac dicto audientes esse decet, Dominis verò facere licet quicquid libet. Similiter carere aut denudati esse ad conservationem & sustentationem corporis ac vitae, nulla earum rerum possunt; quã Subditus quoque & tenuioris fortis homo indiget, utpote. Cibò, potu, somnò, vestimentis, & aliis corporis requisitis, quibus præprimis ab æstu & frigore semet custodiant.

Hinc videre jam satis superque licet, Gubernatores ac Dynastas, adversus naturales defectus & humanas infirmitates, quibus juxta cum aliis subiectos se deprehendunt, mediante institutione, decenti manuactione ac indefectò studio Juventutis suæ, tueri sese, iisdemque corrigendis & in melius commutandis operam dare debere, si ineptitudinis atque inhabilitatis effugere notam velint, neve omnia, regnantibus ipsis, funditus intereant. Cæteroquin enim Consiliariis ac Servis suis, juxta cum molestia & labore, potissimam quoque administrationi Regiminis laudem, concedere debebunt; ipsi contra in præcipuis maximique momenti negotiis, Domini duntaxat Suffragatores esse, ac non nisi manu sigilloque suo obstringere omnia atque confirmare.

Atque si nulla omninò præstò effect ratio aut necessitas, ob quam Juveni, Principe aut Gubernatore nato, ac Patricio, incumberet necessitas addiscendi, quod Gubernatorem (qui reapse moderari habenas, minimè vero nomen gerere nudum desideret, aut qui ipsò opere & factò verus esse Gubernator, potiusque Provincias & homines sibi subiectos regere, quàm regi à Consiliariis ac Servis suis velit) scire decet, vel sola mentis ejusdem sublimitas incitamento ipsi esse deberet,

Poddaným sa patrí triet' biedu, žit' poctivo a poslúchať, páni však môžu robiť, čo sa im zachce. Podobne im za žiadnych okolností nesmie chybať nič, čo slúži na zachovanie života a starostlivosť o telo a čo potrebuje aj poddaný a chudobný človek, ako jedlo, nápoje, spánok, šatstvo a iné nutné fyzické potreby, ktoré chránia hlavne pred horúčavou a chladom.

Z toho vieme pochopiť, že rovnako ako ostatní, aj vladári a mocnári podliehajú prirodzeným chybám a ľudským slabostiam a musia sa ich vyvarovať. Za mlada sa musia vzdelávať, nechať sa viesť a usilovať sa napraviť chyby a polepšiť sa. Zbavia sa tým škvrny hlúposti a neschopnosti a svojou vládou nič nezničia. Inak budú musieť svojim radcom a sluhom ponechať nielen námahu a prácu, ale aj bezmedznú chválu za riadenie. Oni sú len pánovými radcami vo významných a dôležitých záležitostiach. To on sám musí všetko vlastnoručne spečatiť a potvrdiť.

Aj keby nebol po ruke nijaký dôvod a potreba, pre čo by sa mal mladík, syn panovníka či vladára a šľachtica bezodkladne učiť, čo vladárovi prislúcha, mala by ho podnietiť vlastná vznešená myseľ, aby aspoň pre radosť každodenne čítal alebo potajomky počúval iného, keď číta spisy majstrov, ako plynie život vo svete.

Lust derer tapfferen und weisen Leütten
Schriften/ von weltlichem Leben und der
Welt Lauff/ täglich ein wenig lesen thäte/
oder einen andern in geheim lesen hörete.
Denn gleichwie ein helles von Christallen/
oder sonst wohlgetriebenes Spiegel-Glas/
einem Menschen die Gestalt seines Ange-
sichtes gang auff recht und redlich fürze-
get/ mit allerley desselben vielfältigen Ver-
änderungen und Zufällen/ demnach es Ih-
me wohl oder übel gehet/ oder Er irgend
ein Anliegen hat/ gesund oder krank/
bleich oder roth natürlich gefärbet ist/ wel-
ches Er sonst nimmermehr so eigentlich in
Erfahrung bringen könnte/ weder durch
Abmahlung eines Kunstreichen Meisters/
noch durch mündliche Beschreibung oder
Erklärung seiner besten Freunde/ sonder-
lich wann es zu tadeln/ und Ihme ein oder
der ander Rangel und Gebrechen darüber
auszusetzen wäre: Also kan auch kein
Mensch seine eigene Art und Weise/ sein
Leben und Wandel/ besser in Augen has-
sen/ beschauen/ erkennen/ und gleichsam
vor einem Spiegel verbessern und verän-
dern/ als in denen Schriften Weiser und
Gelehrter Leütte und Lehrer: und ein Re-
gent manchermahl solches viel besser/ als
wann Er dasselbe allezeit aus Ihrem Munde
selbst anhören solte. Denn es würden
Sich oft Lehrer und Zuhörer gleichsam
entsetzen; ja aus Furcht und Schamhaft-
igkeit in bedekten ziehen/ heraus zu sagen
und anzuhören/ was man ohne Scherz zu
Papier bringen und lesen/ auch wo es von-
nöhten/ in der Stille und Geheim Sich
selbst daraus erinnern/ ändern und bessern
kan. Nicht weniger können Regenten
und große Herrn auch von andern Leü-
ten/ und sonderlich Ihren Dienern daraus
urtheilen. Denn aus denen Berichten
und neuen Zeitungen/ so bisweilen die Ver-

Idumb.

beret, ut animi saltem causā egregi-
orum ac sapientum hominum scri-
pta, de vita Seculari Mundi; cursu,
quotidiē non nihil legeret, aut alteri,
secretō praelegenti, auscultaret. Uti
enim clarum & ē crystallo, aut alias
spiritu bene diductum vitrum specu-
lare, homini imaginem faciei suae a-
perte & candidē repraesentat, cum o-
mnī genere variarum ejusdem muta-
tionum ac vicissitudinum, prout be-
ne aut malē cum ipso agitur, aut for-
te quāpiam urgetur, sanus aut aeger,
pallens aut debitor colore naturali
conspicius est, cujus caeteroquin in-
diciū adeo exactum consequi nun-
quam posset, seu delineatione artifi-
ciosi pingendi Magistri, seu orali de-
scriptione aut illustratione optimo-
rum amicorum suorum, praecipue si
vituperanda ea, aut unus alterve na-
vus ejusdem significandus ipse esset.
Ita nullus etiam hominum propriam
naturam suam & indolem, vitam &
acta, melius oculis usurpare suis, con-
templari, cognoscere & coram spe-
culo veluti emendare atq; corrigere
potest, quā si scriptis Sapientum ac
eruditorum hominum Doctorumq;
ac id Gubernator saepe longē assequi-
tur melius, quā si hoc ipsum ex eo-
rundem ore ipsemet perpetuō hauri-
ret. Saepius namque Docentes pari-
ter ac Discipuli veluti verecundia co-
erciti, imō pudore ac metu suffusi,
recusarent edicere audireq;, quod si-
ne rubore concedere chartae ac lege-
re, & ubi res postulat, tacite ac secre-
tō monitores existeret sibi, emendare
semet, atque commutare in melius,
possunt. Non minus quoque Guber-
natores ac Dynastae, accuratim de
aliis hominibus, ac suis praecipue Ser-
vis formare judicium exin possunt.
Ex delationibus etenim ac rumo-
ribus

F

ribus

Pravý vladár túži držať v rukách opraty, pracovať a robiť skutky a nielen honosiť sa vlastným menom, nechať sa ovládať radcami a sluhami, ale viesť krajinu a poddaný ľud. Tak ako človek vidí svoj neklamný obraz v čistom zrkadle z krištáľu alebo iného fúkaného skla lepšie, než by všetky jeho premeny, nálady, či sa má dobre alebo zle, či ho niečo sužuje, zdravie a chorobu, prirodzenú či bledú farbu tváre zachytil na svojom plátne maliarsky majster či ústa jeho najlepších priateľov, zvlášť keby ho bolo treba pokarhať či upozorniť na mýlky, tak mu jedine spisy múdrych vzdelancov a učiteľov môžu otvoriť oči a ukázať, ako spoznať vlastnú prirodzenú povahu, život a skutky i to, čo treba zdokonaľiť. Vladár to často dosahuje omnoho lepšie, než keby mu to neprestajne dookola opakovali. Učiteľov aj žiakov zvyčajne zviera akási úcta, ostych a strach a zdráhajú sa vypovedať a vypočuť, čo inak bez bázne zdôveria papieru alebo si prečítajú, a keď treba, v tichosti a tajne môžu na to pamätať, napraviť sa a zmeniť k lepšiemu. Vladári a mocnári na základe toho vedia posúdiť iných, zvlášť sluhov. Vladára neraz potrápia a oklamú

Lümbder und Fuchse, Schwärmer, oder wohl
Ihrer derer getreuen Hoff-Diener öffentli-
che Feinde / einem grossen Herrn und Re-
genten / und doch gleichwohl heimlich / zu
Ohren tragen / und manchen damit in Un-
gnad und zu Fall bringen / der es nicht ver-
schuldet / nach dem etwan ein Herr leicht
glaubt / und nicht bedenket / daß Er deß
Besagten Verantwortung billich auch
vorher anhören / oder mit jenem Könige /
das eine Ohr dem Kläger / das andere dem
Besagten zuvor mittheilen solle / ehe denn
Er in der Sache einen Querschlag giebt:
erfolget oft viel Unglücke / und wird da-
durch ein Regent gewaltig hinter das
Licht geführt.

Einmahl ist es wahr und gewiß / und
hat die kundbare Erfahrung solches hin und
wieder oft bezeuget und an Tag gegeben /
daß Regenten und grossen Herrn viel ver-
schwiegen worden / oder bey denen selbst ohn-
erinnert geblieben / welches Ihnen nicht al-
lein übel angestanden / sondern darüber
Sie auch endlich in Schimpf und Scha-
den gerathen sind: entweder darum / weil
Sie nicht haben leyden oder gebulden kon-
nen / daß man Ihnen etwas eingeredet
oder Sie gewarnt hätte / in denen Sa-
chen / die Sie selbst unbedachtam vor zu
nehmen pflegten / auch nicht gefolget / wuß
man Ihnen schon auf das treulichste ge-
rathen und zugesprochen: oder daß Ihre
Räthe und Diener so verzagt und klein-
müthig gewesen / unter der nichtigen Ent-
schuldigung: Sie hätten Hören Räther
und Herrn nicht damit betrüben mögen /
sondern aus Furcht / Sich allzu sehr nach
dem Sprichwort gehalten: Nachgeben
machet Gnad und Freundschaft / die Waar-
heit aber Ungnad und Feindschaft.

Darüber geschieht manchem Regen-
ten gar Wehe und zu kurz / wann Er so si-
cher dahin lebet / und nur gern mit denen
Leuten umgeheth / und seine Gemeinshaft
hat /

tribus novis, quos calumniatores saepe & adularores, aut omnino aperti
fidelium Aulae familiarium hostes, ex-
clusis quantumlibet Arbitris, auribus
Dynastarum & Gubernatorum fug-
gerunt, & quempiam, qui meritis
id minimè est, invisum ac præcipitem
reddunt, prout fortè Dominus ali-
quis facile credit, neque perpendit,
quod accusati Apologiam meritò pri-
us audire, aut cum Rege illo, aurem
unam Actori, alteram Reo tribuere
in antecessum debeat, antequam rem
penitus decidat, plurimæ sæpius ad-
versitates oriuntur, eoque ipso Gu-
bernator in fraudem crebro indu-
citur.

Verissimum sanè ac certissimum
est, sæpiusque hinc & inde, clarissima
id prodidit atque testata est Experi-
entia, Gubernatoribus ac Dynastis
multa per silentium fuisse subducta,
aut eorumdem nullum ipsis indicium
factum esse, quæ ipsos dedecere-
rent non tantum, sed quibus denique in
ignominiam damnumque perducti
sunt: vel captopter, quoniam ferre
aut pati nequiverunt ullam admoni-
tionem vel cautionem, iis in rebus,
quas inconsultò ipsimet aggredi con-
sueverunt, nec fidelissimis etiam con-
siliis ac monitis locum dederunt; aut
quia Consilarii eorumdem ac famuli
adeò timidi ac pusillanimes fuerunt,
putidà usi excusatione, non se iudici
ac Domino suo eò ipso maiorem in-
cutere sustinuisse, verum formidine
cohibiti, plus nimio proverbio illi
conformarunt sese: Obsequium gra-
tiam & amicos, Veritas iram & odium
parit.

Illud magna sæpè doloris ac de-
trimenti causa existit Gubernatori
non uni, si securè adeò in diem vivet,
ac eorum hominum confortiò tan-
tum

udania a klebety, ktoré nactiutrhači a pochlebovači alebo neskrý-
vaní nepriatelia verných dvoranov v akomkoľvek množstve a bez
svedkov doniesli k ušiam mocnárov a vladárov a aj toho najne-
vinnejšieho vydali do nemilosti a vrhli ho do záhuby, ak im ná-
hodou nejaký pán ľahko uveril a neuvedomil si, že je správne
najskôr vypočuť obranu obžalovaného, alebo šalamúnsky vypo-
čuť aj stranu žalobcu aj obžalovaného ešte skôr než rozhodne.

Príklady a skúsenosti svedčia, že vladárom a mocnárom sa
mnohé veci zamlčali alebo, ak sa to nepatrilo, neinformovali ich
o nich. V konečnom dôsledku im poškodili alebo úplne zničili
dobré meno. Bud' preto, že nezniesli a nestrpeli napomenutia či
nepredvídavo neposkytli priestor verným radcom a napomína-
čom, prípadne preto, že sa ich plachí a ustráchaní radcovia
a služobníci zmohli len na chabú výhovorku, že svojho sudcu
a pána nechceli zarmútiť a v zovretí bázne sa nadmieru riadili
príslovím: Priazeň a priateľstvo sú plodom poslušnosti, hnev
a nenávisť pravdy.

Nejednému vladárovi príliš škodí, ak deň čo deň žije v istote,
teší sa spoločnosti a dôvernému priateľstvu tých, čo mu

¹⁴⁴ Žigmund Luxemburský bojoval s Turkami, zaslúžil sa o reformu cirkvi, reformoval ríšu. Kruto postupoval proti odporcom a štedro obdarúval svojich prívržencov. V šľachtickej tradícii je považovaný za falošného, vierolomného a pomstychtivého panovníka.

schval'ujú všetky skutky, či sú dobré alebo zlé, a na nič iné nehľadia, nemyslia, ani sa nestarajú, alebo sa mu vtierajú a spravodlivosť a právo či iné veci dostanú priestor, len ak je to nanajvýš nevyhnutné. Keď raz jeden parazit príliš pochleboval a lichotil cisárovi Žigmundovi,¹⁴⁴ dostalo sa mu nečakanej odmeny. Cisár mu na oplátku za mnohoraké lichôtky uštedril pár zaúch. Keď sa vydesene opýtal: Prečo ma biješ?, cisár odpovedal: Prečo ma hryzieš? Keby aj dnes chcel niekto týmto spôsobom lichotiť, bárs kto by ho pokladal za nespôsobného spoločníka a neotesaného dvorana, ktorý pánovi závidí česť a moc. Kto nie je žiadnemu pánovi zaviazaný alebo nemá také postavenie, že by jeho hlas a rada niekomu prospela, prípadne si ňou viac uškodí ako pomôže, nemusí nikomu lichotiť. Obzvlášť v prítomnosti vyššie postavených alebo takých, ktorých sa nepatrí predstihnúť, aby sa to napokon nezvrtilo na nešťastie, aj keď majú nádej získať česť a chválu.

V takýchto prípadoch sa skvie nepochybná pravda starých prísloví: Prehnaná pocta a moc menia mravy a vedú k pýche. Ak navyše nechýba šťastie a zdravie, len silné kolená dokážu vydržať také

¹⁴⁵ Porov. Múd 10,8.

¹⁴⁶ Porov. Múd 10,9-12.

zdanlivo zdarné obdobie, hlavne ak tomu chcú niektorí zanietenci verit'.

Keďže aj vladárov a mocnárov takto občas opantá bezstarosťnosť a pýcha, aj mladí potomkovia šľachty a vladárov si musia viac než ostatní, ktorí nutne zotrávajú na správnej ceste služby, dôsledne uvedomiť a v súlade so zákonom svedomito sa pripraviť na svoj úrad, nechať sa poučiť z chýb iných a ťarchu vynaloženej námahy nepotopiť v bahne, kde iní úbožiaci uviazli. Nech nik nemá dôvod ukázať na nich prstom a vyhlásiť, čo hovorí múdry kráľ: Hlupákov zabíja, po čom túžia, a bezbožných hubí vlastné nešťastie,¹⁴⁵ ale skôr nech môže povedať, čo nasleduje hneď na to: Kto však mňa (Múdrost') poslúcha, bezpečný zostane, všetko bude mať v hojnosti, nebude sa báť nijakého nešťastia.¹⁴⁶

Medicína udržiava telo, učenie Múdrosti zase dušu. Prehlbuje oddanosť voči Bohu, lásku a počestnosť. Vďaka Bohu samému sa naše duše obracajú k nemu, robia ho veľkým a uctievať ho. K tomu treba pridať Vieru, Lásku a Nádej ako základy kresťanstva.

Vladár, ktorý sa za mlada z nedostatku rozhodovacích schopností alebo z iných dôvodov nemohol veľa naučiť z toho, čo je potrebné pre náležitú správu svojho úradu, bude môcť neustále počítať

Sich haben/ die Er auff vorkommende Gelegenheiten Nachs fragen/ und Ihme also/ durch derselben Mittel/ aus seinem Zweifel helfen könne/ so oft es die Noth erfordere.

Alß Kaiser Theodosius gefragt ward/ was ein Fürst thun müsse/ damit Er tauglich werde zum Regiment? gab Er zur Antwort: Ein Fürst/ wann Er über Land reiset/ soll Gelehrte Leut bey Ihm haben/ damit Er alßdann mit Ihnen reden und conversiren möge: über Nachzeit soll Er Gelehrte haben/ die mit einander disputiren; und wann Er sich in seiner Kammer zur Ruhe begiebt/ sollen Ihme die Gelehrten etwas fürlesen: und schließlich soll Er alle seine übrige Zeit verwenden in Conversation mit den Gelehrten. Denn es ist kein Krieger-Mann/ der ohne Waffen ein Schlacht eingeht/ so behergt/ alß ein Fürst/ welcher sich unterstehet ein Land zu regieren ohne Nachgeher. Solcher gestalt kan ein Regent/ in dem Er solche Räthe und Diener täglich um sich hat/ durch reden und hören/ von denselben ohne sonderliche Mühe noch etwas studieren und lernen/ auch alles/ was vor zu nehmen und aus zu sprechen sonnöthen ist/ mit Ihrem Rath und Gutachten desto sicherer angreifen/ alß wann Er nur seinem eigenen Willen folget; fürnemlich in denen Sachen/ die Er doch nicht recht versteht/ sondern darauff hinwaget/ wann es je zu dem ersten oder andern malß verderblich ausfalle/ doch zum dritten oder vierden malß wohl gerathen müsse. Denn dieses heisset sonst/ vorsichtig/ mit seinem Schaden klug werden wollen/ so man jeder zeit für eine große Unweisheit gehalten. Wenn Er aber sich nicht scheuen wird/ Verständigere zu fragen/ was Er nicht weiß; oder sich erinnern zu lassen/ wann Er irret; so wird

Er

os & probè excultos homines sibi adiunctos habebit, quorum consilio quavis oblata occasione uti. sequæ eorundem beneficiò è dubiis suis extricare poterit, quoties necessitas id efflagitaverit.

Theodosius Cæsar quæsitus, quid agendum Principi sit, ut idoneus redatur Imperio? respondit: Princeps dum proficiscitur peregrè, Doctorum hominum stipatus esse consortiò debet, quò colloquia miscere cum iisdem conversarique possit: ad Mensam Eruditos habere debet præsentés, qui seram Disputationis inter se reciprocant; cumque in cubiculo suo quieti se tradit, Docti viri prælegere ipsi quidpiam debent: & quicquid denique residui temporis habet, id omne conversationi cum Eruditis impendendum ipsi est. Nullus etenim miles, absque armis prælio sese committens, adeò audax est, atque Princeps, qui à Consiliariis minus instructus Regni Moderamen suscipere non dubitat. Eà ratione Gubernator quispiam, tali Consiliariorum ac Servorum quotidie coronà cinctus, è colloquiis mutuis studere denique ac discere quidpiam sine molestia singulari poterit, & quicquid suscipi aut pronuntiari necessarium est, ipsorum consilio placitoque tantò securius agredi, quam si suò tantum duceretur arbitriò; præsertim iis in rebus, quas haud rectè satis intelligit, sed omnem eventum experitur, ut si primà aut secundà vice malè res cedat, tertio tamen aut quarto bonum fortiatur eventum. Id namque aliàs notat, deliberatò, proprio cum damno sapere velle, quæ magna perperuò censèbatur insipientia. Quodli verò non puerit ipsam, percontari è Peritoribus, quæ ignorat; aut moneri se,

F 3

cum

s pomocou verných, čestných a vzdelaných ľudí a kedykoľvek sa ich opýtať na radu a zbaviť sa vďaka nim pochybností.

Keď sa cisára Theodosia opýtali, čo má robiť súci panovník, odpovedal: Na cestách po cudzine ho musia sprevádzať učenci, aby mohli viesť rozhovor a konverzovať. Keď stoluje, musí sedieť so vzdelancami, ktorí vedú dišputy. Pred spaním mu majú učenci čosi predčítať a všetok zvyšný čas má venovať konverzácii so vzdelanými mužmi. Lebo ani najstatočnejší vojak sa nepustí do boja bez zbraní, ani vladár sa bez radcov neujme kormidla. V dennej spoločnosti radcov a sluhov sa bude môcť vladár v rozhovoroch poľahky niečo dozvedieť a naučiť, podujat sa na niečo alebo povedať, čo treba. Vďaka ich radám si bude istejší, než keby rozhodnutie robil sám, hlavne ak niečomu nerozumie, ale každý výsledok musí zniesť. Keď niečo prvý alebo druhý raz nedopadlo dobre, na tretí a štvrtý raz by sa mal výsledok zlepšiť. Tváriť sa rozumne za každú cenu sa pokladá za veľkú nerozvážnosť. Keď sa nebude hanbiť pýtať sa skúsenejších, čo sám nevie, alebo

Er mit der Zeit in allem Thun und Handlungen versichren / daß seine Geschicklichkeit und Verstand nicht wenig zugenommen. Denn gleich wie die Sonne / welche oft und viel an der Sonnen-Hitz und derselben starcken Schein herum wandern / braune Angesichter / oder Sonnen-Flecken davon bekommen / ob Sie gleich nicht eben darumb ausgezehret: Ebenermassen wird ein einfältiger Mensch auch verständiger und geschickter / so Er viel mit Weisen und Verständigen Leuten umgibt / und da Er schon Sich um des Willen nicht zu Ihnen gesellen läßt: Hingegen auch ungeschickter und unverständiger / wann Er mit groben / unverständigen Leuten oder Schalken-Narren viel Gesellschaft hält. Denn tractiren wir mit Vornehmigen / so sind wir auch kühner: tractiren wir mit Grausamen / so werden wir grausam: tractiren wir mit Verlegenen / so werden wir auch Lügner: tractiren wir mit Waarhaftigen / so werden wir auch Waarhaftig: tractiren wir mit Narren / so werden wir Ihnen gleich. Denn ein Narr macht Leben: ein Schalk macht den andern. Der Frommen Leuten lernet man Frömmigkeit: bey den Krummen lernet man hinken: bey den Vollen lernet man sauffen: bey den Kramern lernet man sauffen: böse Geschwätz verderben gute Sitten. Deswegen haben die Lacedaemonier niemahlen einige Schalken-Narren gehalten wollen / ob Sie schon die Menschen erfreueten / und zum Lachen bewegten: sondern Sie meynen / daß Ihnen besser anstehe / wann Sie mit Weisen Leuten weinen / als mit den Narren lachen. Das ist ganz recht und wohl gehandelt: denn Sie / die Schalken-Narren / sind Küßgänger / ein Vossbatter / unehrbare / rüchisch / heuchel und schändliche Gesinde in einer Communität. Die Schalken-Narren seind Küßgänger: denn Sie suchen Sich nur von anderer Leute

Schweiß

cum errat; animadvertit suò tempore in omnibus negotiis & actionibus, dexteritatem ingeniumque suum haud modicum profecisse. Uti enim, qui saepe multumque in fervore Solari ejuldemque robustis radiis peregrinatur, Aquilos vultus ac varos hinc reportant, licet non eoipso sine susceperint iter: pari modo simplex homo ingeniosior promptiorque redditur, si cum Sapientibus ac peritis hominibus conversatur, quantumlibet non capropter seculi allociatur: Contra incivilior ac ineptior, si cum incultis ac insipientibus hominibus aut morionibus multum habet commercii. Si namque res nobis est cum misericordibus, sumus & ipsi misericordes: intercedente nobis negotio cum crudelibus, reddimur crueles: conversantes cum mendacibus, mendaciis assuecimus: veracibus juncti, veraces evadimus: insanis permixti, insidem similes efficiuntur. Unus enim stultus denos parit: unus nequam alterum creat. Apud homines pios Pietas addiscitur: apud claudicantes claudicandi mos induitur: apud ebriosos temulentia discitur: apud Mercatores mercandi ratio percipitur: Corrupti bonos mores colloquia prava. Ideo Lacedaemonii nullos unquam admittere voluerunt histriones, quantumlibet homines recrearent, & ad risum provocarent; verum id magis decorum sibi esse censuerunt, cum sapientibus lacrymari, quam cum vclanis ridere. Id jure meritoque ita factum; namque moriones ipsi oratores sunt, maliciola, inhonesta, versuta, desperata ac facta hominum sex in coetu quopiam. Moriones oratores sunt; nam alieno duntaxat sudore ac labore vescuntur: flagitiosi

sunt;

bude znášať kritiku, keď sa mylí, zanedlho si uvedomí, že vo všetkom značne napreduje. Kto často cestuje v páľave pod silnými lúčmi slnka, má opálenú tvár a pehy, hoci to nemal v pláne. Aj jednoduchý človek získava dôvtip v rozhovore s rozumnými a skúsenými ľuďmi, hoci nie práve kvôli tomu sa k nim pridružil. Spoločnosť nevzdalcov a hlupákov robí naopak človeka nevzdorilejším a neschopnejším. Spoločnosť milosrdných z nás samých robí milosrdných. Ak jednáme s nemilosrdnými, stávame sa nemilosrdní. Ak sa bavíme s klamármi, zvykáme si na klamstvá. V spoločnosti pravdovravných stávajú sa z nás pravdovravní. Ak sa zamiešame medzi bláznov, staneme sa im podobní. Jeden hlupák ohlúpi ďalších desiatich, jeden ničomník zľajdáči druhých. U zbožných sa priučame zbožnosti, krivajúci nás učia pokuľhávať, u pijanov sa zaúča opilstvu, u obchodníkov sa odkukáva spôsob obchodovania, podľa reči kazia dobré mravy. Spartania nikdy nepotrebovali spoločnosť komediantov, aj keby ich boli vzpružili a rozosmiali. Usudzovali, že radšej treba plakať s múdrymi než sa smiať s bláznami. Mali pravdu, lebo pocháblí sú považáči, zlomyseľná, nečestná, úskočná, zúfalá a hanebná chamradť ľudí v našej spoločnosti. Pocháblí sú považáči, lebo sa priživujú na cudzej námahe a práci.

Schweiß und Arbeit: Sie seynd Lasterhaftig; denn Sie können Sich nicht erheben/ als durch Übung der Laster/ und durch Conuersion der Tugenden: Sie seyn Unschätzbar; denn Sie gewinnen Ihr Brodt nicht durch Arbeit/ sondern nach der Fuchsschwinger Manier/ durch lieblosen/ schmeicheln/ flatteren/ Halß streichen/ und glatte Wort geben: Sie sind Vesshaftig; denn wann man Ihnen nicht alles giebt/ was Sie begehren/ so hengen Sie uns ein Klumpel oder Schand-Flecken an: Sie seyn auch leglich dem gemeinen Nutzen fast schädlich; denn der Dank/ daß Sie uns zu Narren machen/ ist/ daß Sie uns auch das Geld aus denen Beuteln ziehen.

Als Scipio Africanus wiederum aus dem Krieg gen Rom kam/ gieng Er auß den Gassen mit Schalken-Narren spazieren. Wie nun ein Philosophus solches waargenommen/ sprach Er zum Scipio diese Wort: O Scipio, als viel Ich sehe/ so gedünckst Mich/du hättest besser gethan/ wenn du in Africa wärest gestorben/ als hieher kommen. Denn in deinem Abwesen haben wir uns über deinen Ritterliche Thaten verwundert/ anjago aber in deinem Anwesen ärgern wir uns über deiner Leichtfertigkeit. Du ist eine große Schande/ und dem Senat ein kleine Ehre/ daß du zuver halt so gewaltige Fürsten überwinden in Africa, anjago aber begleitet wirst mit Schalken-Narren zu Rom. Du seist wissen Scipio, daß dein Leben nicht in so großer Gefahr ist gestanden unter deinem Feinden/ als anjago deine Ehre Gefahr leidet unter den Schalken-Narren.

Wir lesen/ daß ein Comediant sey aus Africa gen Rom kommen/ und dermaßen seltsame und artliche Sachen repräsentirte/ daß Sich männiglich über Ihn verwunderte. Wie derwegen Kaiser Trajanus gefragt ward/ daß Er doch diesem Comedianten und Schalken-Narren auch zuhören wolle/ gab Er diese Antwort

sunt; non enim sustentare possunt vitam, nisi patratione scelerum, & consortio malorum: inhonesti sunt; pagem etenim suum non labore consequuntur, sed Gnathonum more adulando, asientando, parasitando, populando & lenocinia verborum adhibendo: malitiosi sunt; si enim ea, quæ a nobis postulant, omnia non consequuntur, dicentis nos proficiunt, & maculam nobis adspargunt: denique communi utilitati valde noxia sunt; gratiarum etenim vice, quod mente nos exuant, crumenas etiam nostras pecuniis emungunt.

Cum Scipio Africanus Romam è bello factus fuisset redux, spatibatur per plateas morionum consortio stipatus. Philosophus quidam eo animo adverso, ita eum compellavit: Satiatus fuisset in Africa te oppetitisse, O Scipio, quam Romam venisse. Abientis enim bellicosæ res gestæ in admirationem nos rapuerunt, præsentis verò levitates offendiculum parant nobis. Et tibi infamiae, & Senatui sacro dedecori est, quod cum Principes in Africa tam potentes viceris, folis scurris & morionibus stipatus incedas Romæ. Vita tua, O Scipio, non tanto, mihi crede, in discrimine fuit inter hostes, quanto nunc in periculo honos tuus est inter fanationes.

Legimus Histrionem quendam ex Africa Romam venisse, representationibus mirificum, & in dictis admirabilem; quem ut audire dignaretur Trajanus Cæsar, quærens, respondit: Non convenit Principis gra-

vis

Sú mrzkí, lebo svoje životy postavili na páchaní zločinov v zlej spoločnosti. Sú nečestní, lebo na chlieb si nedorábajú prácou, ale lichotia, pochlebujú, priživujú sa, vtierajú sa a podlizujú sa ako Gnatho. Sú zákerní, lebo ak nedosiahnu všetko, čo žiadajú, chrlia na nás urážky a špinu. Všetkým sú nám len na škodu, lebo namiesto vďaka z nás robia hlupákov a ťahajú nám peniaze z mešcov.

Keď sa Scipio Africanus vrátil z boja späť do Ríma, kráčal ulicami v sprievode pochábl'ov. Keď ho zbadal istý filozof, oslovil ho: Scipio, mal si radšej zahynúť v Afrike, než sa vrátiť do Ríma. Kým si tu nebol, obdivovali sme tvoje vojenské činy, teraz, keď si nazad, tvoja ľahkomyselnosť nás pohoršuje. Strácaš dobré meno a senátu robíš hanbu, lebo v Afrike si premohol mocných panovníkov, no v Ríme sa objavuješ v sprievode samých šašov a pochábl'ov. Scipio, ver, že tvoj život tak neohrozovali nepriatelia, ako teraz blázni ohrozujú tvoju česť.

Raz prišiel z Afriky do Ríma istý vychýrený a výrečný komediant. Keď cisára Traiana pozvali vypočuť si ho, odpovedal:

wort: Es gebühret keinem löblichen und ernsthaften Fürsten/ daß ein leichtfertiger Act in seiner Gegenwart fürgehe/ damit nicht Er für seine Person eben so wohl für einen leichtlichen/ als der ander für einen Narren gehalten werde. In Gegenwart der Fürste/ sol Sich keiner unterstehen/ unziemliche Reden zu gebrauchen/ noch lecherliche præsentationes zu üben. Denn den Fürsten soll man nichts fürhalten/ was Sie zu den Lastern beweget/ sondern was Sie zu den Tugenden aufwecket.

Zu des Kaisers Augusti Zeiten soll auch zu Rom ein Schalks-Narr gewesen seyn/ Namens Phanius. derselb hielt eine Comædi in Gegenwart des Kaisers/ und verkleidete Sich zweymahl/ in eines Jungen Gestalt/ und in einer Jungfrauen Gestalt/ und lündte Sich dermaßen artig in den Dossen schmeißen/ daß Männiglich dafür hielt/ daß es zwey unterschiedliche Personen gewesen wären. Aber Kaiser Augustus erzürnete Sich dermaßen über diesen Comædianten/ daß Er alsbald befahl/ Ihn auf dreien unterschiedlichen Plätzen zu geißeln. Und als Er Sich beklagte/ warumb man einen Land-läufer nur einmahl/ Ihn aber dreymahl streiche? Gab man Ihm zur Antwort: Das erste geißeln geschieht/ von wegen der Schand/ so du erwiegen hast den ehrlichen Jungfrauen/ die du repræsentirtest: das andere geißeln geschieht/ von wegen deiner Vermessensheut/ daß du in meiner Gegenwart hast dörfen dergleichen Lieberigkeiten treiben: das dritte aber von wegen der Zeit/ die unnützlich ist von den Zuschauern verzehret worden von deiner wegen. Denn du solt wissen/ daß die Schalks-Narren nicht so straffmäßig seyn/ von wegen Ihres Spielen und Narren-Werke/ als von wegen der gülden Zeit/ die Sie und andere Leute verleben.

Sextus Charoneus erzehlet/ daß ein Kaste-Herr zu Rom Fabius Patro-

vis & virtute præstantis dignitati, ut quis ipso præsentante scurrile quidpiam agat, ne is levitatis haud minus incurrat notam, atque ille accusatur stultitiae. Neminem oportet adeo confidentem esse, ut verba, præsentante Principe, indecentia proferat, aut res turpes gesticulando repræsentet. Nunquam enim ea in conspectum Principum adducenda sunt, quæ ad vitia ipsos incitent, sed ea, quæ ad virtutes eosdem excitent.

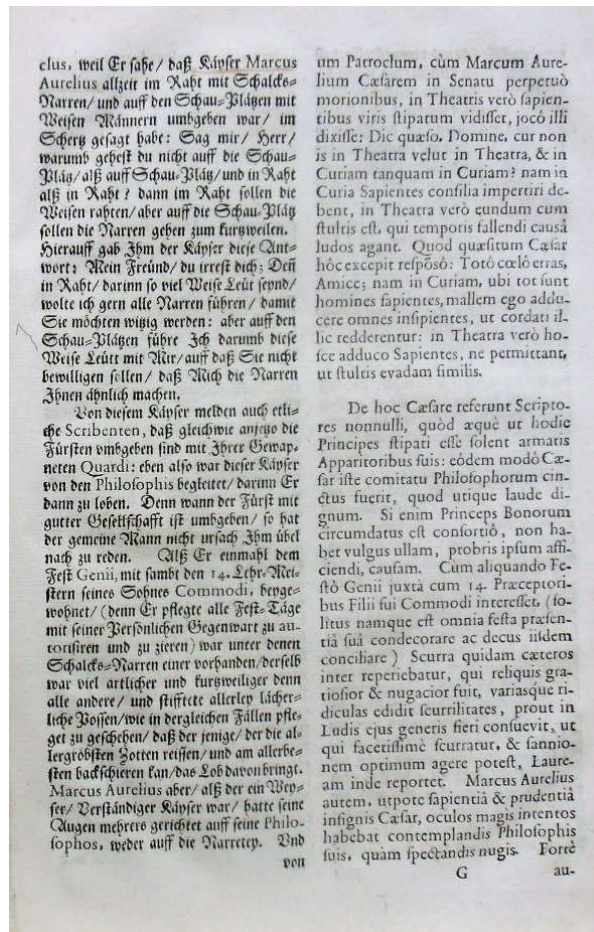
Temporibus Augusti fertur Histrio quidam fuisse Romæ, Phaniionis nomine, is Comici quendam Actum Cæsare præsentante instituit. sequè binâ vice Juvenis ac semel virgineæ exornavit habitu, & eam adeo ad vivum expressit histroniam, ut quilibet crederet, binas fuisse distinctas personas. Augustus verò Cæsar adeo offensus factò ejus Pantomimi est, ut è vestigio per distincta trina theatra ipsum virgis cædi jussit. Cùmve querulando interrogaret, cur Errones semel tantum caderentur, ac ipse ter cædi juberetur? responsum ipsi est: flagellaris primum, ob dedecus inustum honestis virginibus, quas repræsentasti: flagellaris postea ob irreverentiam, quòd præsentante me eas scurrilitates exercere sis ausus: flagellaris denique ob tempus, à Spectatoribus inutiliter tuâ causâ consumptum. Scias enim, joculariores incurtere poenas non tam ob lusus ac deliria sua, quam ob aurei temporis, quod tùm ipsi tùm alii autoribus ipsis perdunt, jacturam.

Sextus Charoneus recenset, Senatorem quendam Romanum Fabium

Nikomu sa v prítomnosti veľ'aváženého a čestného vladára neslušší vystrájať, aby napokon vladár nezostal za nerozvážného a za hlupáka. Nikto sa nesmie pred vladárom odvážiť prášiť neslušné slová a predvádzať hanebnosti. Lebo oči vladára majú vidieť len to, čo pobáda k cnosti, nie k pokleskom.

Za vlády Augusta bol vraj v Ríme komediant menom Fanius, ktorý predvádzal pred cisárom akýsi komický kúsok. Dvakrát sa prezliekol za mladíka, raz za pannu a predstavenie odohral tak živo, že hocikto by uveril, že to boli dve rôzne osoby. Ale cisára Augusta natoľko zarazil komediantov skutok, že vydal rozkaz ihneď mu naložiť palicami a mal na to tri dôvody. Keď nariekal, prečo má dostať trikrát toľko ako tuláci, dostal odpoveď: Po prvé dostaneš, že si potupil počestné panny, ktoré si napodobňoval. Ďalej pre opovázlivosť a neúctivosť predvádzať tieto hlúposti v mojej prítomnosti, a napokon dostaneš za stratu času, ktorý tvojou vinou diváci premrhali. Zapamätaj si, že vtipkári nie sú trestaní za žarty a bláznenie, ale za stratu drahocenného času, ktorý márnia aj oni aj diváci.

Sextus z Chaironeie rozpráva, že keď videl rímsky senátor

¹⁴⁷ Genius – bytosť chrániaca každého človeka. Genius sprevádzal muža od narodenia až do smrti. Geniovia boli uctievaní obetami, ktoré sa prinášali v deň narodenia človeka. Bývali obetované pokrmy, víno, kadidlo a slávnosti boli veľmi veselé. Pri svojom geniovi bolo zvykom aj prisahať. Ochrankyňou žien bola bohyňa Iuno.

Fabius Patroclus cisára Marka Aurelia v senáte ustavične s pocháblami, no v divadlách v spoločnosti rozumných mužov, zažartoval: Pane, povedz, prosím, prečo nejdeš do divadla, ako sa chodí do divadla, a do senátu, ako sa patrí do senátu? Veď v senáte sa radia, no do divadla si treba ísť krátiť čas s pocháblami. Cisár odpovedal: Veľmi sa mylíš, priateľu. V senáte je toľko rozumných ľudí, že tam chcem priviesť všetkých hlupákov, aby prišli k rozumu. Do divadla chodím s rozumnými, aby mi nedovolili stať sa podobným hlupákom.

O tomto cisárovi daktori spisovatelia píšú, že podobne ako dnes zvyčajne vladárov obštáva stráž, cisár sa obklopil spoločnosťou filozofov, za čo mu patrí uznanie. Lebo ak je vladár v dobrej spoločnosti, niet dôvodu zahŕňať ho výčitkami. Keď sa raz so štrnástimi učiteľmi svojho syna Commoda zúčastnil sviatku Genia,¹⁴⁷ pretože zvyčajne poctil svojou prítomnosťou všetky sviatky a dodal im tak lesk, prišiel tam aj jeden šašo, zábavnejší a preto obľúbenejší než ostatní. Predvádzal rôzne smiešne lapajstvá, presne ako sa na takýchto predstaveniach zvyklo. Najvtipnejší a ten, komu sa podarilo vystrúhať najlepšiu grimasu, si odniesol vavrín. Múdry a rozvážny Marcus Aurelius sa však miesto sledovania hlúposti viac sústredil na svojich filozofov.

von ohngefahr sahe und vermerckte Er/ daß fünf unter diesen Weisen/ von wegen der Kurzweil und Gelächter/ welches die Narren trieben/ bewegt wurden/ Ihre Hände zusammen zu schlagen/ mit den Füßen zu stampfen/ über laut mit einander zu reden und zu lachen/ welches alles aber einem gravitätischen und ehrbaren Mann nicht wohl anstehet. Denn die ehrbare eingezogene Sitten und Geberden des Leibes/ seynd ein Anzeig eines sitzamen Gemüthes. Weil derwegen der Körper die ungeführlichen Sitten dieser fünf Weisen waargenommen/ daß auch solche Römer sich darüber ärgerten/ so hat Er solches gar hoch empfunden/ nicht allein umb daß Er Sie daselbst hatte mit Sich genommen/ sondern auch weil Er in Ihrer Erwählung hatte geirret: aber Er dissimulirte es damals/ und ließ Sich nicht merken/ daß Er es gesehen hätte. Denn die Fürsten und alle Regenten sollen die Ding empfinden als Niemand/ aber dissimulieren sollen Sie es als Verständige. Nach etlichen Tagen forderete Er Sie vor Sich/ und redete mit ihnen nicht öffentlich/ sondern heimlich/ auf diese Weise: Lieben Freunde/ Ich hab Euch mit allem Fleiß nachgetracht/ erwahlet und angenommen/ zu dem End/ daß Ihr Lehr-Meister seyn soltet Meines Sohns Commodi, und zugleich reformiren die Jemige/ welche Sich an Meinem Hoff übel verhalten. Aber anseho ersahre Ich das Widerspiel: denn an statt daß die Narren solten Weise werden/ befunde Ich/ daß die Weisen Narren werden. Wißet Ihr nicht/ daß das gute Gold seine Tugend behält mitten in den feurigen Kestlen; und daß ein Weiser seine Weisheit scheinen kan lassen mitten unter den Narren? Denn gleich wie in der Esse wird das Gold probiret: eben also wird der Weise bewahrt unter den Thorheiten der Narren. Wißet Ihr nicht/ daß der Weise Sich nicht erkennet unter den Weisen/

noch

autem vidit & animadvertit, quinque ex illis Sapientibus, ob nugas & cachinnos, quos Histriones ciebant, voluptate captos esse, manus complosisse, pedes supposuisse, vociferari & cachinnos tollere; quæ omnia tamen Virum gravem & caute dignitatis minimè decent. Corporis enim honesta compositio, indicium est sedati animi. Animadversis ergo Cæsar indecoris eorum quinque Sapientum moribus, quod nonnulli etiam Romani offensi isdem essent, graviter idiplum tulit, non solum quod secum ipsos illuc adduxisset, verum quod in Electione quoque ipsorum errasset: at dissimulavit id ipsum tunc, nec ulla edidit signa se id animadvertisse. Principum enim & omnium Gubernatorum est, dolore quidem ex rebus affici more hominum, sed eundem Sapientum consuetudine dissimulare. Exactis aliquot diebus accessit eosdem, nec palam, sed privatim allocutus ipsos est hunc in modum: Amici dilecti, quæsi vos summa diligentia, elegi ac suscepi hoc facite, uti Præceptores essetis Filii mei Commodi, ac simul eos, qui in Aula mea malè vivunt, corrigeretis. At contrarium nunc evenire video: ejus loco enim, quod ex fatuis fieri Sapientes debeant, ex Sapientibus fatuos fieri animadverto. An nescitis, Aurum obryzum, mediâ in violentiâ prunarum, vim suam retinere; Viri cordati Sapientiam, medios inter stultos de fulgore suo nihil quicquam remittere? Nam velut in fornace exploratur Aurum: eodem modo probatur Sapiens inter deliria Stultorum. An ignoratis, Sapientem in sui cognitionem inter Sapientes haut perducere,

nec

Pozorne hľadel a postrehol, že piatich vzdelancov natoľko uchvátili žarty a smiech komediantov, až tlieskali, dupali, pokrikovali a smiali sa. Nič z toho sa nepatrí váženému mužovi neochvejnej dôstojnosti. Prístojné držanie tela je dôkazom pokojného ducha. Keď cisár spozoroval ich nedôstojné chovanie, aj že pohoršili niektorých Rimanov, ťažko niesol nielen to, že ich tam priviedol, ale aj to, že sa pomýlil v ich výbere. No predstieral, že si to nevšimol. Aj keď existujú veci, ktoré vladárov bolia ako ostatných ľuďí, musia sa nad ne rozvážne povzniesť. Po čase si ich zavolať a súkromne si s nimi pohovoril: Milí priatelia, vybral som vás s najväčšou zodpovednosťou, vybral a napokon prijal, aby ste boli učiteľmi môjho syna Commoda, a zároveň napravili tých, čo na mojom dvore žijú zle. Avšak teraz vidím, že sa deje opak. Miesto toho, aby hlupáci prišli k rozumu, zisťujem, že múdri ho strácajú. Či neviete, že sila zlata odolá aj žeravým uhlíkom a rozumní muži nestratia svoj lesk a rozvahu ani medzi hlupákmi? Zlato sa skúša v ohni a múdrosť v bujarosti hlupákov. Či neviete, že múdreho medzi múdrymi nemožno postrehnúť, ani

noch der Narr unter den Narren; sondern daß unter den Narren die Weisen verstüßert / hergezogen daß die Narren unter den Weisen herfür scheinen / denn alßdenn läßt der Weise seine Weisheit sehen / wann jeder-maß der Thorheit zuviel / Er aber der Weisheit keinen Mangel hat. Wißet Ihr nicht / daß ein Erfahrner Arzt bey den aller-schädlichsten Wunden sein Kunst erzeige / und daß der Medici Geschicklichkeit in den aller-gefährlichsten Krankheiten erscheine: daß auch in den zweiffelhafftigen Schlach-ten der Haupt-Mann seine Tapferkeit er-weise; schließlich / daß in großen Sturm und Ungewitter der Schiff-Varrons Er-fahrenheit aus-sündig werde: Eben also / sage ich / soll ein Weiser Mann seine Gra-vität und Weisheit / alßdenn sehen und verspüren lassen / wo die Freud der Volks am allergrößten ist. Wißet Ihr nicht / daß aus einem ruhigen sittsamen Gemüthe dem Menschen erfolge ein hoher Verstand / ein geschwinde Gedächtniß / ein reiner Nahme: dann der Jenige soll für einen Weisen gehalten werden / welcher behut-sam ist in seinen Wercken / und resolut mit Worten. Wißet Ihr nicht / daß es we-nig hülfet / daß einer hab ein erfährne Zung / ein frisch Gedächtniß / einen herr-lichen Verstand / ein große Gelehrtheit / lan-ge Erfahrenheit / einen lieblichen Stylum im reden und schreiben / wofern Er hof-fung ist in seinen Wercken? Alle Men-schen sind schuldig ein fromliches Leben zu führen: aber noch viel mehrers schuld es die Jenigen zu thun schuldig / welche Sich selbst für Gelehrte halten / und welche Sich unterstehen / die ganze Welt zu erschrecken mit Ihrer Eloquenz und Veredlichkeit. Denn es ist ein waarhafftige Regel / daß die bösen Werck den guten Worten Ihren Credit entziehen. Ober summarischer Weg-se meine Rede zu beschließen / sage Ich / daß Ich Euch beurlauben muß / weil Ihr Euch an dem hohen Fest-Tag der Gottes

nec fatuum in consortio Stultorum; sed inter fatuos obscurari Sapientes. Stultos contra inter Sapientes emicare? Tunc enim suae Sapientiae indicium Sapientiae facit, cum stultitia plenos omnes, ipse vero Sapientia minime destitutum se animadvertit. Fugite Vos, peritum Chirurgum, perniciosissimis vulneribus, suae specimen Artis edere, Medicique dexteritatem in Morbis desperatissimis elucere; quod quae in praebis maxime dubiis fortitudinem suam Dux ostendat; quod denique fluctus inter decumanos & atroces tempestates, Navarchi peritia seles prodant? Ad eundem, inquam, modum, Gravitatem & prudentiam suam, Sapiens exere & declarare tunc debet, cum latitia vulgi profusa maxime est. Annon constat Vobis, ab animo quieto & sedato adipisci hominem excellentiam intellectus, memoriae promptitudinem, decus nominis intaminatum? Nam is demum censendus Sapiens est, qui circumspexit in actionibus suis est, verbisque promptus. Latetne Vos, parum cuiquam professevolubilitatem Linguae, vivacitatem Memoriae, sublimitatem Intellectus, Eruditionem insignem, diuturnam Experientiam, suavem in loquendo & scribendo Stylum, si prae-vus in actionibus suis est? Omnes homines devincti ad Probitatem vitae sunt; multo magis vero ad id obligantur illi, qui eruditionis sibi arrogant laudem; quique toti Mundo Eloquentia sua terrori se futuros credunt. Verissima namque Regula est. Actiones malas bonis verbis fidem detrudere. At summam finem ut imponam dictioni meae, ajo, dimittendos mihi Vos esse, eo quod summo Genii festo, coram toto Senatu

hlupáka medzi hlupákmi? Medzi hlupákmi sa múdri neprezradia, hlúpi naopak medzi múdrymi vytrčajú. Múdry vidí svoju múdrosť, keď všetci sú príliš hlúpi, no jemu múdrosť nechýba. Či vám uniká, že skúsený chirurg stvrdzuje svoje umenie na ničivých ranách a brilantnosť lekára preverujú zákerné choroby? Že vodca odhaľuje udatnosť v najhrozivejších bojoch? A napokon, že sa majstrovstvo lodného kapitána vynára medzi obrovskými príbojmi a nespútanými búrkami? Nezapadnite, že dôstojnosť a rozvahu musí múdry odhaliť vtedy, keď navôkol prekypuje samopaš. Či nevíete, že dokonalý intelekt, bystrú pamäť a dobrú povest' si človek vyslúži v pokojnom a v krotkom duchu? Múdrosť treba priznať len tomu, kto triezvo koná a umne reční. Či nevidíte, že podlému človeku neosoží vrtkavý jazyk, svižný um, znamenitý intelekt, vynikajúce vzdelanie, osvojená skúsenosť a brilantný štýl reči a písania? Každý má povinnosť čestne žiť, no viac tí, ktorí sa pýšia vzdelaním a veria, že všetkých ochromia výrečnosťou. Nesporne platí, že účinok slova oslabujú zlé skutky. Zhrniem to a uzavriem tým, že vás musím prepustiť, pretože na veľký sviatok Genia ste sa

Genii, im Verstandes des ganzen Senats, hat dermaßen verhalten / daß Königin an größers Aug hatte auf Eüre unziemliche Geberden / weder auf die Kurgen weil der Narren.

Wer siehet und verkehret nun nicht / daß Gelehrte Leute allenthalben nütlicher sind / als die Narren? Den es trage sich in der Welt zu was da wolle / so ist doch ein Weiser nütlicher darben / als ein Narr. Wenn ein Fürst betrübt ist / halte ichs für besser / Er werde von einem Weisen getrübet mit Sprüchen der Heiligen Schrift als von einem Narren mit Narrenschendungen.

Wenns einem Regenten wohlgehet / halte ichs für besser / Er werde in solcher Wohlfahrt erhalten durch Conseruierung der Weisen Leute / als daß Er sich einem beschaffigen Narren vertraue. Wenn ein Herr Gelds nothdürfftig ist / alsdann seynd ihm seine Käse nütlicher dasselbe zu erlangen / als ein Schalks-Narr / der nichts mehr kan / als das eine nach dem andern ausbettein. Wenn ein Monarch Kurgen weil gern hätte / halte ichs für besser / Er höre von einem Gelehrten schöne alte Historien erzehlen / als daß Er von einem Schalks-Narren unziemliche und schändliche Märlein anhöre.

Und damit wir noch eigentlicher sehen können / wie hochnöthig und nütlich es sey nicht allein Königen / Fürsten und Regenten / als denen Rüksamsten und Geschicktesten auf dieser Erden / sondern ins gemein allen Reichen und Wohlmöglischen Leuten / die theils seine sonderliche Arbeit auf sich zu nehmen pflegen / sondern Ihr gangges Thun und Weisen durch die Haupt-Arbeit verrichtet werden muß / daß Sie vor andern etwas gelernt / und darneben Vernünftig seyn / umb desto mehreres Glück und ruhigere Tage zu haben: so laisset uns doch derer Feinigen / welche nichts gelernt haben / eigentlichen Zustand und Leben mit Fleiß ansehen und betrachten / so werden wir

ita prostitueris Vos, ut omnium oculi conversi magis fuerint in gestulationes vestras, quam ludos iocosque Morionum.

Quis jam non videt ac intelligit, Eruditorum hominum maiorem ubique usum esse, quam Stultorum? Nam quicquid tandem occurrit in Mundo, Sapientis sane praesentia utilior est, quam Fatui. Moxore cum Princeps afficitur, magis existimo conducere, ut eundem Scripturae dictis consoletur Sapiens, quam fatuus dictis scurrilibus. Dum secundae sunt res Principis, utilius esse puto ad conservandam fortunam, uti consuetudine Sapientum, quam sannioni se se furioso concedere. In defectibus ararii, cogenda pecuniae rationes melius Consilium monstrabunt, quam Sannio, nil nisi emendicare rem unam ex alia edoctus. Si recreationi vacare desiderat Monarcha, magis existimo conducere, ut Viro docto elegantem ex antiquitate Historias recensenti praebeat aurem, quam Morioni, obscenas ac turpes fabellas ac dicta evomenti.

Atque ut accuratius adhuc perspicere liceat nobis, quantopere necessarium ac utile sit omnibus, non tantum Regibus, Principibus & Gubernatoribus, iis nempe, quibus maximum negotiorum ac laborum in his terris incumbit onus, verum in genere omnibus Divitibus & habitioribus hominibus, qui nulli ferè singulari addicti sunt labori, sed quorum acta & gesta omnia capitisfunctionibus perfici debebunt, eo quod prae aliis rerum peritiam acti, & Sapientes juxta sint, fortunaque & quietis diebus frui magis didicerint: eorum Vitam & Statum qui ab eruditione peni-

pred očami celého senátu natoľko zosmiešnil, že všetky oči sledovali viac vaše gestá než rozmarne hry šašov.

Je už jasné, že viac osožia vzdelaní než hlúpi ľudia? Nech sa deje čokoľvek, múdry je vždy nápomocný viac, než hlupák. Skľúčeného vladára nech radšej múdry uteší vetou z Písma, než by mu hlupák natáral sprostosti. Pokiaľ si vladár nazíva dobre, myslím, že rozhovor s múdrymi blaží viac, než zdôverit' sa pochabému šašovi. Prázdnu pokladňu dokážu naplniť radcovia, nie šašo, ktorý si vydranká aj tam, kde niet ničoho. Ak monarcha túži užiť si voľný čas, nech radšej nakloní ucho učenému mužovi a jeho pôvabným príbehom z minulosti, než pochábl'ovi, čo chrľí obscénne a potupné príbehy.

Úvahou nad životom a postavením tých, čo sa nič nenaučili, múdrosť vynikne ešte viac. Vtedy sa dôkladne zračí jej potreba. Prospieva všetkým, nielen kráľom, vladárom a správcom, ktorým leží na pleciach najväčšie bremeno povinností a námahy v týchto krajocho, ale napospol všetkým majetným, ktorí bez väčšej námahy vďaka bystrému umu prosperujú, pretože dosiahli viac skúseností než iní a naučili sa viac užívať šťastie a pokojné dni.

wir befinden/ daß Sie für Sich selbst nichts recht anfangen/ oder die Zeit mit Kußm und Lob zubringen und vertreiben können/ sondern wann Sie nicht essen/trinken/schlaffen/ oder gar müßig gehen wollen/ entweder sehr schlechte Dinge und verächtliche Sachen fürnehmen/ oder Sich nur deß jenige zu getrösten und zu erfreuen pflegen/ was Sie von andern Leuten hören und erblicken. Wir werden mit Iſocrate Sie in einem so schlechten und erbärmlichen Zustand finden/ daß es ein Jammer an zu schauen.

Kurzlich ist Ihnen mehrentheils die Zeit (welche sonst allen Verständigen all zu kurz wird) viel zu lang/ und sind Ihnen selbst/ gleich einer ohnmüßigen Last/ sehr beschwerlich/ in dem Sie immer zweifeln/ was Sie thun oder vornehmen sollen; sondern wann in Ihren eigenen Sachen etwas zu verrichten vorfällt/ so Nachdenkens bedarff.

Zum Andern/ wissen Sie gemeiniglich die Ehr und Güter/ welche Ihnen Gott durch das Glück bescheret/ nicht recht zu gebrauchen/ und legen ja so bald Schimpf oder Schande ein/ wann Sie am besten damit zu prangen vermeynen/ als daß Sie Lob und Kußm davon brützen und erhalten sollten.

Zum Dritten/ sieht man oft in Ihren besten Kurzweil/ daß Ihnen gar von Ihrer eigenen Lust und Freude gleichsam übel wird/ und mit Verdrüßlichkeit davon ablassen müssen; wann Sie nemlich so ganz erfränter sind/ daß Sie nicht mehr essen und trinken/ jauchzen und lachen/ tanzen und springen/ spielen oder Sich sonst erlustern können; anderer Willüste/ derer Sich auch die unvernünftigen Thier zu erfreuen pflegen/ zu geschweigen; und alsdann selbst nicht wissen/ womit Sie

penitus instructi non sunt, studiosè intueamur atque perpendamus, deprehendamus, quod sibi relictū, nihil laude dignum aggredi, aut tempus decenter atque cum laude transigere consumereque valeant. sed cum a cibo, potu, somno aut otio ipsis vacat, aut res penitus abjectas ac viles suscipere, aut ex alienis nonnisi diētis factisque solatium & voluptatem haurire debeant. In tam vili ac miserabili statu reperiemus eos cum Iſocrate, ut vel obrutus ipse ad miserationem movere nos possit.

Initio Tempus (quod alias Sapientibus omnibus ob brevitatem suam inter agendi occasiones elabatur) iis prolixum nimis est, sibi quæ ipsis grandis ad instar oneris, molesti admodum sunt, cum perpetuò, quid agendum suscipiendumque ipsis sit, secum ambigant; præsertim ubi privata eorundem negotia, altiore peruestiganda sunt indagare.

Secundo, honorem & opes, divinæ benignitatis forte sibi collatas, plebique haud rectè norunt usurpare, ac tam facile dedecus aut ignominiam contrahunt, cum maximè omnium ostentare eas ipsas cupiunt, ac decus & laudem exin consequantur atque reportent.

Tertiò, apparet sæpius inter medias recreationes eorundem, quod prorsus suam sibi voluptatē ac lætitiā dolorem veluti pariant, & cum tandem desistere ab eadem cogantur; dum nempe usque adeò exsatiati sunt, ut non amplius comedere ac bibere, tripudiarē & vociferari, choros agere ac saltare, ludere aut alias recreare semet valeant; alias voluptates, quibus bruta quoque oblectari solent animantia, sicco ut prætereamus pede; ac denique ipsimet ignorant, quo-

G 3

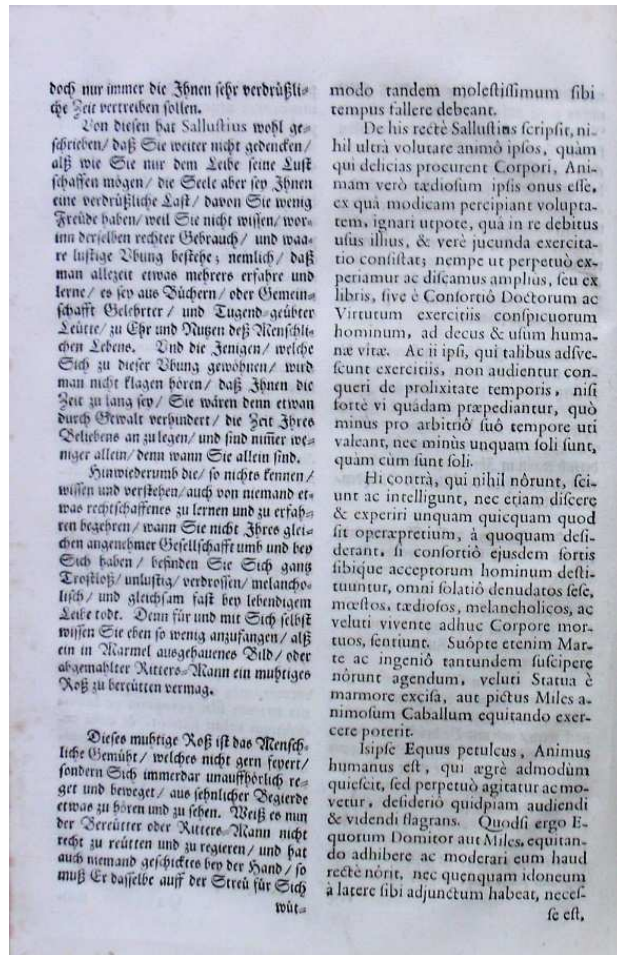
mo-

Keď sú hlúpi odkázaní sami na seba, nedokážu byť užitoční, ani tráviť čas tak, ako sa patrí. Až vtedy si uvedomia, že sú ničomníci a pluhavci, keď sa im bráni jest', piť, spať alebo zaháľať a musia hľadať útechu v slovách a skutkoch iných. Všimnime si spolu s Isokratom, že stačí jediný pohľad na ich žalostný stav a vzbudia náš súcit.

Po prvé, márnia čas. Čas, ktorý rozumným ľuďom uniká po medzi prsty, sa im zdá príliš dlhý a ťaží ich bremeno pochybnosti, ako čo urobiť a zariadiť. Obzvlášť, keď ich vlastné záležitosti treba vyslieďiť, lebo ich schovávajú tak dobre, ako lovecké pasce.

Po druhé, obvykle nevedia dobre naložiť so ct'ou a bohatstvom z Božej milosti, preto si ľahko uženú hanbu a pohanu, lebo netúžia po inom než chvastať sa. Z toho nech pramení ich česť a chvála.

Po tretie, často vo víre zábaviek, pôžitkov a radostí napokon končia v bolestiach, čo ich nevoľky núti vzdať sa potešenia, alebo sú všetkého takí presýtení, že už nemôžu hojnejšie jest' a piť, jasať a kričať, tancovať a skákať, krátiť si čas alebo inak sa veseľiť, nechajme bokom inú rozkoš, ktorú si zvyknú užívať aj hlúpe živočíchy, a potom sami nevedia, ako si pomôcť, keď sú mrzutí.

Sallustius o nich dobre napísal, že nedovidia d'alej ako tí, čo sa starajú len o slasti tela, duša je však pre nich nepríjemným bremenom¹⁴⁸ a majú z nej malú potechu. Nevedia totiž, na čo vlastne slúži a ako ju kultivovať. Máme sa o to v mene ľudského života neprestajne pokúšať, viac študovať alebo tráviť čas v spoločnosti učených a cnostných ľudí. A tí niekoľkí, ktorí si navykli kultivovať dušu, nebudú nikdy nariekať, že majú priveľa času, jedine že by im zvláštne okolnosti zabránili využívať čas podľa vlastnej vôle, a nebudú sa cítiť osamotení, ani keď sú úplne sami.

Naopak tí, čo nič nepoznajú, nevedia a nechápu a nikdy sa im nežiada učiť sa a vynakladať námahu, potrebujú byť obklopení príjemnými ľuďmi, aby sa necítili bezútešne mrzutí, smutní, záдумčiví, akoby mŕtvi v stále žijúcom tele. S takouto povahou dokážu asi toľko, ako mramorová socha alebo namaľovaný vojak skrotiť divoké kone.

Tento divoký kôň je bujarý ľudský duch, ktorého veľmi ťažko utíšiť, pretože je nepokojný a horí túžbou niečo sa dozvedieť a uvidieť. Ak krotiteľ koní alebo vojak nevie správne jazdiť a skrotiť koňa a nemá nablízku vhodného pomocníka, musí nechať koňa

¹⁴⁸ Porov. Sallustius, *Catilinovo sprisahanie* 2, 8.

wütten / schlagen und austochen lassen / biß
es durch Müdigkeit wiederumb auffhöret/
und sollte Ihme gleich das Haupt von dem
Zuhören wehr thun / oder mit Schmerzen
davon beladen werden.

Und mit diesen ohngleichem sprängen/
welche ein solch müdiger Koff zu thun
pfelegt / vergleichen Sich die wunderlichen
Einsälle und seltsame Tauben gar wohl / so
denen guten Gesellen in Koff steigen /
wann Sie Sich ganz allein ohne Ihre
Spieß-Gesellen befinden / oder aus Kan-
gelung derselben befinden müssen / mit de-
nen Sie etliche Tage aneinander zuvor in
Wollüsten gelebet / gegessen / getruncken /
gespielt / gedanset oder galantiret / und
hingegen an Ihre Menschliche Vernunft /
und das hochschätzliche Klenod der Seelen /
eben so wenig gedacht / als ein Kaff-
Schwein darauf gedendet / wer seinem
Wirth bezahlen möge. Denn was das
ohnnatürliche / Viehische einfüllen in dem
armutseligen / wie ein Last-Thier überla-
denen Kropff / für ein Ende nimmet / und
wie hinwiederumb alle / was dadurch in
dem gangen Lebe des Menschen trübe und
unruhig werden / Sich zu setzen und zu er-
leutern beginnt / und die Seel alsdann /
der natürlichen von Gott gemachten Ord-
nung nach / wiederumb empor zu schwin-
gen / und was die Sündflut für Schaden
gethan haben möchte / zu sehen / und Mit-
tel zur Verbesserung derselben vor zu schla-
gen begehret / kan man es nicht ausspre-
chen. Da treten die Viehische Geister
und ohnmässige Begierden / der allein ein
einzig leiblichen / doch mitschleichenden und
allgemach durchdringenden bösen Giffi ver-
fälschten Luste / in dem Verhöret / und
von denen Wollüsten gänglich eingenom-
men und übermeisterten Mensch / gleich
gegen die Seele wiederumb auff / machen
einen Lermen / und verkleinern dieselbe / als
ob Sie dem Lebe / durch Verschwendung
eines ordentlichen und Menschlichen Le-
bens /

se est, ut in strato sibi relicto furere,
calces evibrare ac delavire sinat, us-
que dum defatigatus iterum cesseret, si
vel capitis dolorem atque cruciatus
auscultando concipere debeat.

Ac inordinatis hisce saltibus, quos
petulans ejus generis Equus edit, as-
similare optime licet mirifica & por-
tentosa phantasmata, quæ bonis istis
fociis cerebri subeunt, cum solita-
rii absque consiliis suis sunt, aut eo-
rum catere necesse habent consortio,
quibus cum aliquot continuos dies
deliciando antehac consumserunt, e-
derunt, biberunt, luserunt, procati
sunt, aut cochleationibus indulse-
runt, & contra humanæ rationis sua,
ac preciosissimi Animæ Cemelii me-
minerunt haut magis, ac veluti por-
cus saginatus, de solutione Patrifamilias
præstandâ, sollicitus est. Dici e-
nim haud potest, quàm miserabilis
sit exitus præternaturalis ac beluinae
oppletionis miserandi, ac onerarii pe-
coris instar aggravati aqualiculi, &
quàm agrè deinceps omnia, quæ hâc
pactò in toto Corpore humano tur-
bida reddita sunt & inquieta, subsi-
dere & purificari incipiant, ac Ani-
mam inde, juxta naturalem à DEO
constitutum ordinem, sursum enata-
re, ac damnum à diluvio eo illatum
perlustrare, mediâque reparandi ejus-
dem suggerere valeat. Tunc beluini
spiritus ac immoderate cupiditates,
corporali nonnisi, subreptitiâ ta-
men & sensim penetrante venenâ ad-
ulteratarum deliciarum, in dementa-
to aque voluptatibus totaliter occu-
pato ac devicto homine, adversus
Animam denud insurgunt, turbas-
dant, traducunt eandem, ac si corpo-
ri, præscriptione ordinatæ ac verè hu-
manæ vitæ, nutrimentum detrahat
suum

vyzúrit' sa, vyhadzovat' kopytami a soptit', až kým ho nezgnia-
únava pod ťarchou bolesti hlavy a príkazov.

Zmätené skoky divokého koňa sú ako predivné a čudné ná-
pady, ktoré tejto fajty preblesknú v hlave, keď nie sú s kum-
pánmi alebo nemôžu byť s ľuďmi, s ktorými sa pred časom
spoločne oddávali roztopaši alebo záletom a neviazane jedli,
pili a hrali, no vôbec si pritom nespomenuli na podstatu ľud-
ského rozumu a drahocennej duše, s ťa znepokojený vykrmený
brav v obave, kto by mohol zaplatiť jeho hospodárovi. Nedá sa
predpovedať, ako žalostne skončí nezdravé a úbohé zverské
napchávanie a brucho obťažkané ako ťažné zviera, a ako úmor-
ne sa potom všetko rozhárané a rozvrátené v ľudskom tele
začne dostávať do rovnováhy a čistiť, a konečne bude schopné
povzniesť dušu podľa Božieho poriadku, uvidí skazu spôso-
bnú katastrofou a bude sa snažiť nájsť spôsob ako ju napraviť.
Vtedy živočíšny duch a neukojiteľné telesné túžby sa ako po-
malý a pozvoľna prenikajúci jed cudzoložstva usádzajú v po-
bláznenom a slasťami presiaknutom a premoženom človeku,
vzpierajú sa duši, lomozia a utláčajú ju, akoby duša telu naria-
dením usporiadaného a človeka hodného života chcela odňať
mu výživu

a obrat' ho o každú radosť, ba o každý pocit blaha. Jej úprimné napomenutie nehanebne prirovnávajú ku vierolomnému Corneliovi,¹⁴⁹ ako keby človeku vyrašili rohy sťa dobytku, pretože viac pripomínajú skutočných Corneliov, ktorí si bažia v kalných, nie v čistých vodách.

Preto, keď prepukne vnútorný boj, chmúrne a nečisté má prevahu nad čistotou, ktorá je oporou duše, a ľahko sa stane, že jazýček váh sa vychýli k zlej a chmúrnej stránke človeka a strhne ho. Keď taký boj nastane, duch zvrátenosti v krútnave zverských, hlúpych, nerozumných a márných túžob úraduje celkom sám. Preto sa natíska otázka: Čím natierať a liečiť ranu od corneliovského zradcu, aby po nej nezostali boľáčky a nepekné a nápadné jazvy? A ďalšia: Ako poradiť a pomôcť biednemu človeku, ktorý sa sám neodváža jazdiť z obavy, že ho zhodí nespútané žriebä? Ako si má udržať pokoj a zdanlivo neochvejnú rozvahu pred splašeným žriebäťom, jeho frkaním a dupotom kopýt, keď po jeho boku nestojí verný sluha a pokojný stajník nazývaný dobré priateľstvo?

Nesprávna rada po krátkej úvahe a chvatnej porade (nech nemá duša čas spamätať sa a nájsť pomoc) znie: Spomenutú oplakanú ranu pokryť novými

¹⁴⁹ Cornelius – meno jedného z najvýznamnejších a najurodzenejších rodov v Rímskej ríši. Z tohto rodu pochádzali významní politici, vojvodcovia, spisovatelia. Pôvod mena možno nájsť v latinskom *cornu* = roh. Weber však zrejme odkazuje na Plutarchovo rozprávanie v štvrtej časti diela *Quaestiones Romanae*. Ponúka príbeh, ktorý odpovedá na otázku, prečo v chráme bohyně Diany na Aventíne v Ríme visia dobytie rohy, hoci v iných jej chrámoch jelenie parohy. Sabinovi Antrovi Coratiovi sa vraj narodila jalovica, ktorá vynikala vzhľadom i veľkosťou. Podľa vŕstby mala byť obetovaná bohyni Diane na Aventíne. Mesto, z ktorého bude pochádzať muž, ktorý ju obetuje, sa potom stane najmocnejším a bude vládnuť celej Itálii. Antro prišiel do Ríma, aby jalovicu obetoval, jeho sluha však vŕstbu potajomky prezradil kráľovi Serviovi a ten kňazovi Corneliovi. Cornelius následne inštruoval Antra, že sa pred obetou musí umyť v rieke Tiber, inak jeho obeta nebude prijatá. Kým sa však Antro vrátil od rieky, jalovicu obetoval Servius a jej rohy zavesil do svätyne. Príbeh možno nájsť aj v Liviových *Dejinách* (I, 45), autor však nespomína meno Antra Coratia a za toho, kto Coratia podviedol a zároveň jalovicu obetoval, označuje predstaveného svätyne.

ten und geklagten Stoß frische Haar/ oder wie es eiliche zu nennen pflegen/ Hundo= Haar legen/ und das unrubige Roß/ an statt deß gebührenden Reutens/ mit einer bremsen stillen/ das ist/ man solle es in das Naß führen/ und allda so lang/ biß es schlägmüde worden/ im Wein schwimmen lassen.

Der erste Raht ist nicht viel besser/ als wann ein Arzt einem für das Zahn= wehe ein Loch durch den Backen steche/ darüber Er deß Zahn= Schmerzens eine gute Zeit vergesse/ und sollte so viel seyn/ als hätte Er dasselbe vertrieben. Denn diese mit denen Hundo= Haaren verglichene/ falsche und betrügliche Arznei/ machet das Ubel nicht besser/ sondern vielmehr die Sinne trüb und vertündelt/ damit die Vernunft nicht an Zhr Unsehl gedencen/ und erwan deß Fleischs schädliche Lüste zu verhindern Sich unterstützen könne. Ist nun solches eben so viel als heulen/ wann man einen zuricht/ daß Er nichts fühlet/ So mochte der Jemge für den besten Meister passieren/ der einem das Leben gang und gar nimmer/ und wäre gleich gutt ein Roß mit der Bremsen müde zu machen/ als wohl zu reiten/ auß solchen Schlag könnte man folgendes viel Mühe und Unkosten/ auch Stiefel und Sporn/ mit Ein= schluß deß Hufschlago eriparen/ und gar jeder Dorff= Schmied Sich für einen De= reütter auffwerffen.

Daßer entspringet dann endlich/ daß gleich wie einer/ der übel/ oder schlechten Saamen aussiet/ nicht wohl oder reichlich einerndet/ und der so Gottes heilige Gebotß und gute heylsame Lehr verachtet/ und nur seinem bösen Willen folget/ auch leglich mit desselben Früchten vor Lieb nehmen und davon essen muß/ daß ebener maßen die Jemge/ welche so übel in de Tag hin= ein leben/ entweder in ein große Unsißigkeit geraffen/ oder ganz Rundsich und Unver= ständig werden/ wo der Allmächtige Gott

in

tibus, aut ut nonnulli loquuntur, vilis Caninis operiendam esse, ac Equum inquietum equitationis debita loco, aëtrō sedandum, hoc est, in humorem inducendum, ibi ut eo usque in vino natitando defatigetur, donec caleitrandi pruritum amittat.

Primum Consilium haud melius est, quam si Chirurgus Odontalgiae culpiam remediū volens, malam foramine factō transigat, ut corpō doloris dentium aliquantisper obliviscatur, tantundemque id esse debeat, ac si omnino eundem sustulisset. Hoc namque cum villis Caninis collatum adulterinum Medicamentum, malum non corrigit, sed sensus potius turbidos reddit ac obfuscat, ne ratio suā recordari possit calamitatis, & Carnis fortē noxias impedire cupiditates audeat. Id ergo si tantundem est ac sanare, si quis ita tractetur, ut sensum amittat; profectō is optimi laudem Magistrī reportabit merito suo, qui vitā quempiam proflus exiit: & aequē conduceret, si quis Equum aëtrō defatigaret, atque si bene equitaret; hoc pacto magnum haberi postea compendium posset laboris & sumptuum, etiam ocrearum & calcarium, necnon solearum, possetque paganus quicumque Faber, titulum sibi Domitoris Equorum arrogare.

Unde oritur denique, quod sicut is qui malē, aut non bonum semen seminat, messem haud bonam ac divitem nanciscitur; ac ille qui Sacra Dei Præcepta & bonam ac salutarem doctrinam contemnit, ac pravā tantum voluntati suā obsequia præbet, postremo ejus etiam fructibus contentus esse atque iisdem vesci debeat eodem modo illi, qui adeo securi in diem vivunt, aut in vesaniam summam incidunt, aut prius reputa-

H

fiant

vlasmi, prípadne ako niektorí hovoria, psími chlpmi, a nepokojného koňa nenútiť jazdiť, ale priviesť ho k mokrine, tam ho nechať plávať ako vo víne tak dlho, kým mu ovady uberú chuť vzpierať sa.

Prvá rada je rovnako nezmyselná, ako keď lekár v snahe pomôcť človeku od bolesti zubov, urobí mu takú dieru do líca, aby na chvíľu zabudol na bolesť, ale len natoľko, aby ju zniisol. Lebo falošný liek porovnávaný so psími chlpmi utrpenie nezmierni, ale ešte viac zatemňuje zmysly, aby si rozum nemo= hol uvedomovať svoje nešťastie a neodvážil sa nebojáčne spú= tať skazonosné túžby tela. Ak by skutočná liečba mala rovnakú cenu ako falošná, ktorá zbavuje človeka súdnosti, potom sa najvyššiemu majstrovi zavďačí ten, kto niekoho pripraví o život. Potom by bolo rovnako prospešné unaviť nepokojného koňa ovadmi ako nechať ho dobre sa vycválať. Najviac by na tom získal hocikaják vidiecky remeselník, čo vyrába čizmy, ostrohy a sandále, lebo by si mohol prisvojiť titul krotiteľa ko= ní.

Z toho plynie, že podobne ako ten, kto rozsieva zlo, či nese= je dobré semeno, nebude žať dobrú a bohatú úrodu, alebo ten, kto nedbá na Božie príkazy a na dobré a bohumilé zásady, lež nasleduje len svoju zvrátenú túžbu, sa napokon musí uspokojiť a živiť takým ovocím, ktoré prinesie, rovnako sa môže stať, že ak niekto bezstarostne trávi svoje dni, buď upadne do veľkého šialenstva

in Krafft seines gerechten Göttlichen Ver-
richts/ nicht gar eine zeitliche Schmach
und Straffe zu Ihren endlichen Unter-
gang/ über Sie verhänget.

Dieser beyden jetzt gedachten Stücke
ist keines dienlich/ vnd send die damit be-
legte und beschwerte Menschen weniger
nütz/ ja schädlicher/ denn ein unvernünfti-
ges wildes Thier; Sonderlich wann es
große Herrn und Regenten sind/ die etwan
Ihre Gewalt zu mißbrauchen Ihnen kein
Gewissen machen/ und denen Willkür so
gang und gar ergeben/ daß Sie alles/ was
Sie zu verrichten haben/ darüber still lie-
gen und zurück stehen lassen/ auch zu allen
Sachen gang Ungeachtet werden/ und das
ganze Land mit Ihren Thun und Leben
irrgern/ oder aber mit Ihrer Gewalt zu ty-
rannisiren beginnen.

Alsdann höret man von wunderbar-
lichen Händeln und übler Verführung mit
dem Volk und Unterthanen/ wie einer die
wieder alle Recht und Billigkeit unterge-
drückt/ der andere dort unschuldig um das
Seinige gebracht/ der dritte/ zwar aus
seiner ehelichen Ursach/ in Ketten und
Banden gewickelt/ der vierte übel geschla-
gen/ und unter die Marter-Preß geleyet/
oder gar von seinen Ehren und Ampt ver-
stoßen/ der fünfte dargegen in seiner Un-
tugend hoch gehret und groß gemacht/
auch mancher böse Mensch und ungerech-
te nichtswürdige Mann in seiner Bos-
heit/ denen Trösten ins gemein zum Scha-
den und Nachtheil gestärket wird. Da
muß dem Geld die Tugend/ dem Gold die
Ehr/ dem Reichthum die Armuth/ der
Ungechtigkeit das Recht und die Gerech-
tigkeit/ dem Geiz die Billigkeit/ dem Un-
verstand die Weißheit und Geschicklichkeit/
der Bosheit die Frömmigkeit/ dem Neid

scant ac mentis inopes efficiantur, si
omnipotens DEUS, vi iustissimæ suæ
Nemescos divinæ, non omnino tem-
poralem quandam ignominiam ac
penam extremæ ipsorum exitio iis-
dem immittat.

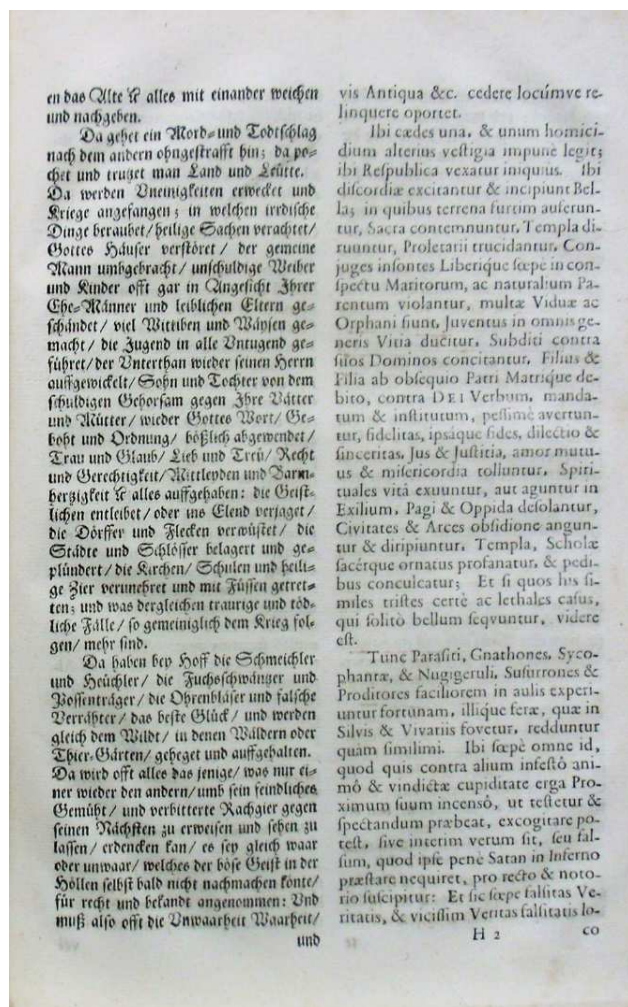
Neutra istarum jam commemo-
ratarum binarum partium quicquam
prodest, hominesque iis obruti & ag-
gravati haud majoris usus, imò verò
magis noxii sunt, ac fera & rationis
expers beluæ. Præsertim si ii ipsi po-
tentes Domini & Gubernatores sunt,
qui fortè nullò Conscientiæ povere
ab abusu Potentiæ suæ absterrentur,
ac voluptatibus ita penitus dediti
sunt, ut omnia, quæ expedire ipsis in-
cumbit, capropter quiescere securè &
abjicere post terga soleant, & ad o-
mnia inepti reddantur, totumque
Regnum suis factis ac vitâ offendant,
aut Potentiâ suâ tyrannidem exercere
incipiant.

Tunc mirabiles audiuntur causæ
ac mali processûs cum populo & Sub-
ditis, quò pactò unus hic contra o-
mne jus fasque supprimatur; alter ibi
sine culpâ suâ bonis suis exuatur; ter-
tius, nullam quidem prægnantem ob-
rationem, catenis & vinculis contrin-
gatur; quartus verberibus malè tra-
ctetur, ac torturæ subiciatur, aut o-
mnino à fastigio honoris officiique
sui deturbetur; quintus contra quan-
tumvis peruersus, summò afficiatur
honore ac Primores inter evehat, ac
non unus pessimorum hominum
ac pretii nullius Vir, in malitiâ suâ,
piorum omnium cum damnò ac de-
decere roboretur. Tunc auro Vir-
tutem, pecunia honorem, divitiis
pauperiem, Injustitiâ Equitatem, Ju-
stitiâ Avaritiâ, Rudiratem Sapien-
tiâ ac Peritiâ, Malitiâ Pietatem, No-
vis

alebo príde o rozum, bude ako dieťa vo chvíli, keď na neho
všemohúci Boh v hodine smrti dopustí silou svojho Božieho
spravodlivého súdu nie len časnú pohanu a trest.

Ani jedna zo spomenutých rád neprináša osôh a ľudia, ktorí
sa nimi riadia, prinášajú asi taký úžitok ako divoké a nespôsob-
né zvieratá. Týka sa to najmä mocných pánov a vladárov, kto-
rých vôbec neškrie svedomie, ak zneužívajú moc, a natoľko ich
pohlcajú túžby, že všetko, čo majú uskutočniť, nechajú ležať
ladom a hodia za chrbát, činia hlúposti a ich skutky a život
hnevajú celé kráľovstvo, alebo sa z titulu svojej moci začnú
správať tyransky.

Vtedy často počuť o čudných sporoch a nespravodlivých
procesoch s ľuďom a s poddanými, že tu si jeden vymohol prá-
vo a spravodlivosť na úkor všetkých, tam druhému nevinnému
zabavili celý majetok, tretieho bezdôvodne spúťali reťazami,
štvrtého neľútostne zbičovali a natáhovali na škripec alebo mu
odoberali úrad a zbavili ho pocty, a piatemu naopak, hocijako
bol zvrátený, sa dostalo najvyššej úcty a povýšili ho medzi
popredných občanov a nejedného necharakterného a nehaneb-
ného ničomníka plného zloby na úkor všetkých zbožných po-
výšili. Vtedy musí ustúpiť a prenechať miesto cnosť zlatu, pe-
niazom česť, bohatstvu chudoba, nespravodlivosti rovnosť,
lakomstvu spravodlivosť, múdrosť a skúsenosť nevedomosti,
zlobe svedomitosť, novému staré atď.

en das Alte & alles mit einander weichen
und nachgeben.

Da geht ein Mord- und Todtschlag
nach dem andern ohngekräft hin; da po-
cher und trüget man Land und Leute.
Da werden Vneinigkeiten erwecket und
Kriege angefangen; in welchen irdische
Dinge beraubet/ heilige Sachen verachtet/
Gottes Häuser verhöret/ der gemeine
Mann umgebracht/ unschuldige Weiber
und Kinder oft gar in Angesicht Ihrer
Ehe-Männer und leiblichen Eltern ge-
schündet/ viel Wittwen und Waisen ge-
macht/ die Jugend in alle Vnuugend ge-
führt/ der Untertan wider seinen Herrn
aufgewickelt/ Sohn und Tochter von dem
schuldigen Gehorsam gegen Ihre Väter
und Mütter/ wider Gottes Wort/ Ge-
recht und Ordnung/ bößlich abgewendet/
Erau und Glaub/ Lieb und Treu/ Recht
und Gerechtigkeit/ Müttelnden und Sarm-
herzigkeit & alles aufgehoben: die Güt-
lichen entleibet/ oder ins Elend verjaget/
die Dörffer und Flecken verwüstet/ die
Städte und Schloßer belagert und ge-
plündert/ die Kirchen/ Schulen und heil-
ge Stier verunehret und mit Füßen getret-
ten; und was dergleichen traurige und red-
liche Zille/ so gemeinlich dem Krieg fol-
gen/ mehr sind.

Da haben sey Hoff die Schmeichler
und Heuchler/ die Fuchschwinder und
Dossenträger/ die Ohrenbläser und falsche
Verräther/ das beste Glück/ und werden
gleich dem Wölfe/ in denen Wäldern oder
Tier-Gärten/ gehalten und aufgefalten.
Da wird oft alles das jenige/ was nur ei-
ner wider den andern/ um sein feindliches
Gemüth/ und verbitterte Rachgier gegen
seinen Nächsten zu erweisen und sehen zu
lassen/ erdenken kan/ es sey gleich waar
oder unwaar/ welches der böse Geist in der
Hollen selbst bald nicht nachmachen konte/
für recht und belandt angenommen: Und
muß also effi die Unwaarheit Waarheit/
und

vis Antiqua &c. cedere locumve re-
linquere oportet.

Ibi caedes una. & unum homici-
dium alterius vestigia impune legit;
ibi Respublica vexatur iniquus. Ibi
discordiae excitantur & incipiunt Bel-
la; in quibus terrena furum auferun-
tur, sacra contemnuntur, Tempia di-
runtur, Proletarii trucidantur. Con-
juges infantes Liberique saepe in con-
spectu Maritorum, ac naturalium Pa-
rentum violantur, multae Viduae ac
Orphani sunt. Juventus in omni ge-
neris Viua ducitur. Subditi contra
suos Dominos concitantur, Filii &
Filia ab obsequio Patri Matrique de-
bito, contra Dei Verbum, manda-
tum & institutum, pessime avertun-
tur, fidelitas, ipsaque fides, dilectio &
sinceritas, Jus & Justitia, amor mutu-
us & misericordia tolluntur. Spiritu-
ales vitae exuuntur, aut aguntur in
Exilium, Pagi & Oppida desolantur,
Civitates & Arces obsidione angun-
tur & diripiuntur. Tempia, Scholae
sacraeque ornatus profanatur, & pedi-
bus conculcatur; Et si quos his si-
miles tristes certe ac lethales casus,
qui solito bellum sequuntur, videre
est.

Tunc Parasiti, Gnathones, Sycophan-
tae, & Nuggeruli, Sufurrones &
Proditores faciliorem in aulis experi-
untur fortunam, illicque feras, quae in
Silvis & Vivariis foveatur, redduntur
quam similes. Ibi saepe omne id,
quod quis contra alium infestis ani-
mo & vindictae cupiditate erga Pro-
ximum suum incenso, ut tellus &
spectandum praebeat, excogitare po-
test, sive interim verum sit, seu fal-
sum, quod ipse penes Satan in Inferno
praestare nequiret, pro recto & noto-
rio suscipitur: Et sic saepe fallitas Ve-
ritatis, & vicissim Veritas fallitatis lo-
co

Vtedy sa beztrestne jedno za druhým striedajú vražda a zabitie a štát sužujú nespravodliví. Vtedy sa prebúdza nesvornosť a začínajú vojny, a v tých časoch sa potajme kradnú pozemské majetky, pohŕda sa posvätnými vecami, búrajú sa chrámy, zabíjajú sa nemajetní, nevinné manželky a deti sú zneuctované pred očami manželov a vlastných rodičov, mnohé ženy ovdovejú a deti osirejú, mládež je navádzaná na všakovaké neresti, poddaní sú popudzovaní proti pánom, syn a dcéra odmietajú poslušnosť voči otcovi a matke a neprijímajú Božie slovo, príkazy a ustanovenia, prehlušuje sa úprimnosť a dôvera, láska a oddanosť, právo a spravodlivosť, súciti a milosrdenstvo, duchovným berú život alebo posielajú do vyhnanstva, dediny a mestecká pustnú, mestá a kaštiele sa obliehajú a plienia, chrámy, školy a posvätná výzdoba sa znesväcujú a šliape sa po nej, a jestvujú mnohé ďalšie podobné smutné a zhubné udalosti v dôsledku vojny.

Vtedy paraziti, príživníci, pochlebovači a tlčhubovia, ohovárači a zradcovia zažívajú na panovníckych dvoroch najväčšie šťastie a podobajú sa zverom chovaným v lesoch a v zverniciach. Vtedy sa často pokladá za správne a vhodné všetko, čo niekto nepriateľsky naladený a hnaný túžbou po pomste voči blížnemu môže vyšpekulovať, aby dokázal a ukázal, čo je pravda alebo lož, akú by ani sám Satan v podsvetí nebol schopný vymyslieť. A tak často na mieste pravdy stojí lož a naopak pravda namiesto lži.

Hoci ho niekedy prezradí jediné slovo, predsa na udaného vzhliada s najväčšou nenávisťou, ak ho náhodou ušetria toho, čo kedysi vykonal Herodes s Jánom Krstiteľom,¹⁵⁰ ktorý ako jediný pripravil cestu¹⁵¹ nášmu Vykupiteľovi a Spasiteľovi Ježišovi Kristovi.

Preto viac obстоjí padnúť medzi havranov než medzi pochlebovačov. Havrany totiž požírajú len mrciny, pochlebovači však živých.¹⁵² Práve preto chcel filozof Formus¹⁵³ bývať radšej v lese so zvermi ako v meste s ľuďmi. Keď sa ho spýtali, prečo vždy blúdi po lesoch a vystavuje sa nebezpečným zverom, aby ho roztrhali, odpovedal: Divé zvery ma môžu roztrhať jedine zubami, ľudia však nepremárnia žiadnu príležitosť, aby ma ohrozili všetkými údmí. Očami na mňa zazerajú, kopú do mňa nohami, udierajú ma rukami, srdcom ma nenávidia, jazykom na mňa žalujú a potupujú ma. Ktokoľvek by určite uprednostnil spolužitie s nahlúplymi živočíchmi než život medzi zlomyseľnými a podozrivo lichotiacimi jazykmi. Takých pochlebovačov kráľ Alfonz zvyčajne prirovnával k vlkom, ktorí prilákajú oslov šteklením a škraibaním a potom ich pohlcú. Aj lichotníci mnohých nalákajú na prívetivé reči a klamstvá, čo im je napokon na škodu, na čo upozorňujú slová:

*Za chuťou sladkého medu skrýva sa zločinný jed.*¹⁵⁴

Stručne povedané, či sa niečo deje právom alebo neprávom, či sú veci užitočné alebo neužitočné, musia sa diať podľa ich vôle.

¹⁵⁰ Porov. Mk 6,14-29.

¹⁵¹ Porov. Lk 3,1-18.

¹⁵² Autorom sentencie je filozof Antisthenés (Diog. Laert. 6, 4).

¹⁵³ Pod menom Formus (Phormus) poznáme gréckeho básnika zo Syrakúz, autora niekoľkých komédií, avšak žiadneho filozofa.

A to aj veci dovolené aj nedovolené, bez ohľadu, či im samým uškodia alebo nie. Podľa Dionysia Staršieho sú toto najväčšie pôžitky a radosti tyranov. To značí, že ak vládcovia vytrhávajú iným z rúk olivové vence¹⁵⁵ a zamieňajú ich za cyprusy,¹⁵⁶ znepriateľujú si Boha a ľudí, za čo môžu očakávať triumf hanebnej skazy a tragickej záhuby alebo aspoň ich príchuť. Je skoro nemožné, aby sa títo vladári úprimne spriatelili s nejakým človekom. Pôjde z nich väčšia hrôza než z najväčších zvieracích monštier, ako sú levy, medvede a vlci, až taká, že ani kráľovské či iné vysoké postavenie nezabráni kráľom byť voči takým vladárom nepriateľskí. Hovorí o tom slová múdrego kráľa Šalamúna: Revúci lev a medveď túlavý je nad úbohým ľudom bezbožný panovník.¹⁵⁷ Rovnako: Kráľov hnev – poslovia smrti¹⁵⁸ a vladár, ktorý nemá rozumnosti, býva veľký vydierač.¹⁵⁹ Z nevedomosti sa rodia chyby a zmätok a niet ničoho potupnejšieho ako človek neznalý vecí.

Keď niekto získa vladárske prúty¹⁶⁰ a chopí sa trónu špinavými rukami a s prázdnu hlavou, či plný pýchy obsadí povýšenecky svoj majestátny stolec, hoci nie je celkom neschopný, nemá výslovný úmysel viesť štát, ale zabezpečiť si pokoj a utešené časy a núti iných, aby ho pokorne obdivovali ako

¹⁵⁴ Ovidius, *Lásky* I, 8, 104.

¹⁵⁵ Vence z olivových listov sa používali pri oceňovaní víťazov v atletických súťažiach.

¹⁵⁶ Cyprusy sú stúhle ihličnaté stromy, ktoré sa zvykli vysádzať na cintorínoch.

¹⁵⁷ Prís 28,15.

¹⁵⁸ Prís 16,14a.

¹⁵⁹ Prís 28,16a.

¹⁶⁰ *Fasces* – v starovekom Ríme zväzky prútov so sekerou (alebo bez sekery), ktoré boli symbolom úradníckej moci.

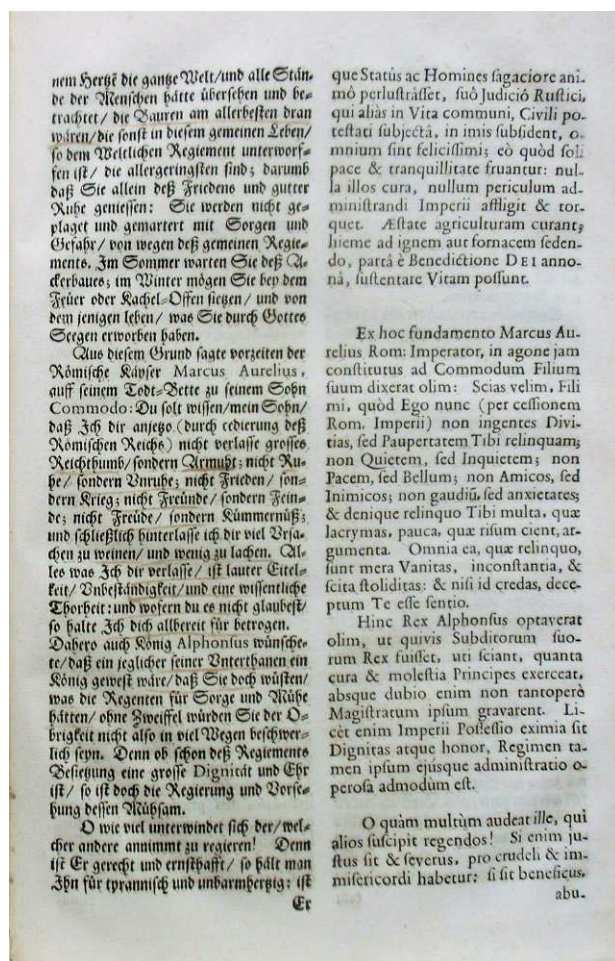

pozemského bôžika. Keby sa mu na istý čas podarilo vnútiť sa ľuďom do priazne ako slušnému a počestnému znamenitému vladárovi, na spôsob machiavellských zvykov, a získal by vládu a majestát kvôli prehýbajúcim sa stolom a tučným príjmom, o ktoré by si nemusel robiť starosti, zrak tých, ktorí ho z oboch strán obklopujú, by zastrel očný zákal. Takýto vladár by trávil väčšinu času vo víre radosti a svetských túžob a viac by ho zaujímalo šťastie a príležitosti ako výčitky svedomia či verejné blaho a starosti by prenechal mladým a neskúseným. Takéto konanie nie je ani teologické ani politické.

Takto sa ruka k dielu neprikladá. Ducha treba viesť iným smerom, pretože skutočne neexistuje ťažší a namáhavejší úrad, ako moc a vláda, keďže ich starosti a úlohy sú nespočetné. Luther preto správne dospel k mienke, že vrchnosť v meste je komukoľvek poddanou a slúži mu. Za sluhov pokladajú tých, ktorí si žijú v najlepších komnatách, tešia sa mieru a pokoju v meste, u kráľov a iných mocnárov. Kto má vo svojich rukách vládu, je najväčší otrok. Ani lekári nie sú pánmi, ale služobníkmi prírody,¹⁶¹ a vládca slúži štátu. Lebo Boh riadi svet tak, že mu slúži všetko najvyššie, prostredné aj najnižšie, a poslední sú prvými.¹⁶² Preto vojvoda Fridrich zo Saska, blahej pamäte, nanajvýš múdro povedal dr. Staupitzovi, že keby sa lepšie prizrel všetkým

¹⁶¹ *Medici ministri naturae* (Lekári sú služobníkmi prírody) – zásada hippokratovskej medicíny.

¹⁶² Porov. Mt 20,16.

163 Porov. Martin Luther, Enarrationes In Primum Librum Mose XXX.

stavom a ľudom, zistil by, že vidiečania, ktorí sa inak v bežnom živote musia podriaďovať občianskej moci a stoja najnižšie, sú zo všetkých najšťastnejší, pretože sa tešia z mieru a z pokoja. Neničia a netrápia ich starosti ani nástrahy riadenia ríše. V lete obrábajú polia a v zime pri ohni alebo pri peci užívajú úrodu získanú z darov Božieho dobrodenia.¹⁶³

Rímsky cisár Marcus Aurelius preto svojmu synovi Commodovi na smrteľnej posteli povedal: Synu, chcem, aby si vedel, že ti teraz odstupujem rímske impérium, no nezanechávam ti bezmedzné bohatstvo, ale chudobu, nie pokoj, ale nepokoj, nie mier, ale vojnu, nie priateľov, ale nepriateľov, nie radosť, ale úzkosť, a naostatok ti prenechávam veľa dôvodov pre plač a málo dôvodov smiať sa. Zanechávam ti len rýdzu nestálosť a vedomú pochabosť. A ak tomu neveríš, usudzujem, že si sa nechal oklamať.

Preto si kráľ Alfonz želel, aby sa hociktorý jeho poddaný stal kráľom, nech vie, koľko starostí a námahy vladári zakúšajú. Nepochybne by ich potom toľko nezatažovali. Hoci byť vladárom zaručuje česť a dôstojnosť, samotné vládnutie a správa sú veľmi náročné.

Ó, aký odvážny, kto sa podujme viesť iných! Ak je spravodlivý a prísny, považujú ho za krutého a nemilosrdného, ak činí dobro,

que Status ac Homines sagaciorē animo perlustrasset, suū iudiciū Rustici, qui aliās in Vita communi, Civili potestati subiecti, in imis subsident, omnium sint felicissimi; cō quōd solī pace & tranquillitate fruuntur: nulla illos cura, nullum periculum administrandi Imperii affligit & torquet. Astate agriculturam curant, hieme ad ignem aut fornacem sedendo, parā ē Benedictiōne DEI annona, sustentare Vitam possunt.

Ex hoc fundamento Marcus Aurelius Rom: Imperator, in agone iam constitutus ad Commodum Filium suum dixerat olim: Scias velim, Fili mi, quōd Ego nunc (per cessionem Rom. Imperii) non ingentes Divitias, sed Paupertatem Tibi relinquam; non Quietem, sed Inquietem; non Pacem, sed Bellum; non Amicos, sed Inimicos; non gaudiū, sed anxietates; & denique relinquo Tibi multa, quae lacrymas, pauca, quae risum cient, argumenta. Omnia ea, quae relinquo, sunt mera Vanitas, inconstantia, & scita stoliditas: & nisi id credas, deceptum Te esse sentio.

Hinc Rex Alphonfus optaverat olim, ut quivis Subditorum suorum Rex fuisset, uti sciant, quanta cura & molestia Principes exerceat, absque dubio enim non tantopere Magistratum ipsum gravarent. Licet enim Imperii Possessio eximia sit Dignitas atque honor, Regimen tamen ipsum ejusque administratio onerosa admodum est.

O quā multum audeat ille, qui alios suscipit regendos! Si enim iustus sit & severus, pro crudeli & inmisericordi habetur: si sit beneficus,

abu.

Er göttig/so wird solches mißbraucht/und
Er wird verachtet: ist Er liberal und
Köstlich/ so hält man Ihn für einen Ver-
schwender: ist Er geizig/ so hält man
Ihn für sorg und geizig: ist Er freud-
lich/ so hält man Ihn für verzagt und
kleinmüthig: ist Er bedrückt/ so hält man
Ihn für vermeffen und Freyer: ist Er ein-
gezogen und gravitätisch/ so hält man Ihn
für hochfärbig: ist Er andächtig und Gottes-
fürchtig/ so hält man Ihn für einen Glöb-
ner und Heuchler: ist Er freudig/ so hält
man Ihn für lüderlich.

Solches alles verstand der alte Diony-
sius gar wohl/da/als Er einmal gefragt
wurde/ ob Er in derselben Stunde nichts
zu verrichten hätte? Er bald mit diesen
Worten Sich heraus ließe und antwor-
te: Es wolle Gott nicht/ daß Mir sol-
ches die Tage meines Lebens beegne. Und
damit gab Er gütig zu verstehen/daß
ein Regent immerdar und ohn abläßlich zu
thun und zu verrichten habe; und ob Er
sich zu Zeiten ruhet und auseruhet/ doch
gleich darauf seiner Ampt-Geschäfte
Sich wiederum erinnern und annehmen
seil. Daßer führte Jener alte König ein
so klugliches Gesicht/über das beschwerli-
che drückte daß all zu wichtigen Königl.
chen Dundo oder Dandis/ welches von
sehrer Zeit gemacht/ Sie an statt der
Königlichen Kron zu tragen pflegten. Er
merckte aber vielmehr das Königl.
Ampt/ dessen Zeichen und Herde solches
Dundo und Dunde war.

Das sind die Steine/ so die zwölf
Männer/ nach der Zahl der Stämme der
Kinder Israel/ aus dem Jordan gehoben/
und auf Ihren Achseln trugen/ wie Jo-
nah aus Gottes geoffenbarten Be-
fehl gehoben hatte; zum Beispiel/ wie al-
le Regenten Ihren Ruckel darstücken
müssen/ und die all zu schwere Last einer
ganzen Republic unterfügen. Dahin
auch Cicero gesehen/ wann Er gesagt zu
dem

abuntantur eo plerique. & ipse con-
temnitur: sitne Liberalis, decoctor
esse cernitur: si Parsimoniae naver
operam, tenax & avarus est: Pacis
studiosus est, timidus & pusillanimis
esse putatur: animosus est, audax &
temerarius audet: Miris est & gravis,
Typho Superbiae inflatus abit: De-
votus est & pius, simulatione nota-
tur atque Hypocriti: Hilaris est, le-
vitatis stigma ipsi inuitur.

Hac omnia probè intellexit Dio-
nysius Major, cum rogatus quondam,
num nihil, quod ea hora exsequatur,
habeat: his è vestigio verbis respon-
disset: ablit, ut id in vita mea contin-
gat mihi. Et hoc ipso sufficienter in-
nuit, Principem semper & continuò,
quod perficiat, habere; & licet fe-
rietur interdum & quiescat, extem-
plò tamen ad suas cum redire operas,
addecet. Hinc Rex quidam Senio
confectus tristi voce querebatur,
quòd tantoperè ipsum urget pon-
derosum illud ornamentum regium
aut fasces, quem illi subitè è paano
confectum, Diadematis loco gestare
solebant. Ille verò Dignitatem Re-
giam intellexit, cujus signum atque
ornamentum redimiculum illud e-
rat.

Hi sunt illi Lapides, quos Viri
duodecim, secundum numerum 12.
Tribuum Filiorum Israel, ex Jordano
sublatos humens suis portarunt,
quemadmodum Josua, è revelato Dei
mandato, illis praeceperat in docu-
mentum, quòd omnes Principes dor-
sum extendere, ac insignem illam Rei-
publicae molem fulcire oporteat: eò
& Cicero intendit oculos, cum ad
Sena-

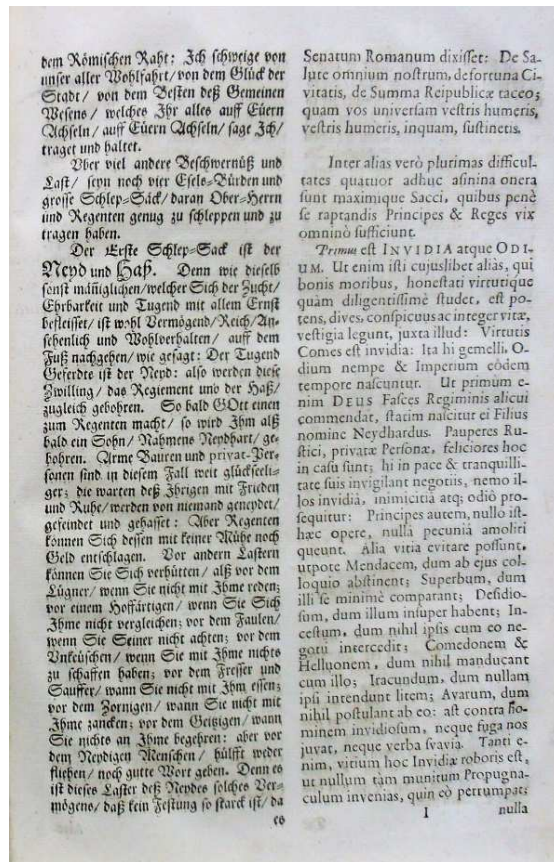
zneužívajú ho a pohrdajú ním, ak prekypuje štedrosťou, pôsobí ako márnotrtník, ak je šporovlivý, je neúprosný a lakomý, ak horlí za mier, majú ho za ustrašeného a malicherného, ak je statočný, berú ho za opovážlivého a nerozvážneho, ak je pokojný a vážny, vyčítajú mu tyfónsku¹⁶⁴ pýchu, ak je oddaný a zbožný, označujú ho za pokrytca plného pretvácky, ak je veselý, už sa nezbaví škvrny ľahkomyselnosti.

Dionysios Starší všetko správne pochopil. Raz sa ho ktosi opýtal, či nemá nič na robote. Bezprostredne odpovedal: Nech sa mi nikdy čosi také neprihodí. Tým zdôraznil, že vladár má ustavične čo robiť. Hoci si občas dopraje sviatočný deň a odpočinok, sluší mu rýchlo sa vrátiť k práci. Preto sa jeden starý vysilený kráľ smutným hlasom sťažoval, že ho gniavi ťažká ozdoba kráľov či úradu. Zhotovili mu ju teda z jemného súkna a zvyčajne mu ju nasadili namiesto diadému. Pochopil však, že oná stuha je len symbolom a ozdobou kráľovskej dôstojnosti.

Vladári sú ako kamene, ktoré dvanásti muži, podľa počtu dvanástich kmeňov synov Izraela, priniesli z Jordánu na svojich ramenách, ako im prikázal Jozue podľa zjaveného Božieho príkazu.¹⁶⁵ Všetci musia nastaviť chrbát a podprieť ono ťažké bremeno štátu. Preto sa Cicero uprene zahľadel na rímsky senát a vyhlásil:

¹⁶⁴ Tyfón – syn Gaie a Tartaru, chcel vládnuť nad bohmi aj ľuďmi. Viac pozri s. 257.

¹⁶⁵ Porov. Joz 4,2-9.

Mlčím o blahu nás všetkých, o šťastí mesta, o dokonalosti štátu, ktorý vy celý podopierate svojimi plecami, svojimi plecami, hovorím.¹⁶⁶

Medzi ďalšie ťažkosti patria aj štyri obrovské oslie bremená, ktoré vladári a králi sotva vládzu vliecť.

Prvým bremenom je ZÁVISŤ a NENÁVISŤ. Lebo ak vladári kráčajú inou cestou ako ľudia svedomití, mravní, dôstojní, čestní, mocní, bohatí, vzhľadní a bezúhonní, vzbudzujú závisť, ktorá sprevádza cnosť. A moc sprevádza nenávisť, ktorá sa rodí v rovnakom čase ako jej dvojča. Len čo Boh niekomu zverí prúty vlády, vzápätí sa mu rodí syn menom Závistlivec. Chudobní sedliaci, súkromné osoby, sú v tomto šťastnejší. Starajú sa o svoje záležitosti v mieri a v pokoji, nikto ich závistlivo, nepriateľsky ani nenávisťne neprenasleduje. Vladári však nie sú schopní zbaviť sa ich za cenu žiadnej námahy ani za žiadne peniaze. Môžu sa uchrániť pred inými hanebnosťami, ako pred klamárom, keď sa vyhýbajú rozhovoru s ním, pred pyšným, keď sa mu chcú čo najmenej podobat', pred záhaľčivým, ktorého nemajú za nič, pred necudným, keď sa s ním nezapletú, pred žrútom a pijanom, keď s nimi nestolujú, pred hnevľíkom, keď sa s ním o nič nesporia, pred lakomcom, keď od neho nič nežiadajú. Ale pred závistlivým človekom nás nezachráni ani útek, ani príjemné slová. Závisť je totiž natoľko silná, že niet opevnenej bašty, ktorú by nepokorila, niet vysokých hradieb, ktoré by nepreskočila,

¹⁶⁶ Porov. Cicero, *Pro L. Flacco Oratio* 94; Lucius Valerius Flaccus bol obžalovaný z plienenia a utláčania provincie Ázia. Časť žaloby bola založená na tom, že bránil Židom previezť zlato z jeho provincie za účelom stavby chrámu v Jeruzaleme. Toto zlato zabavoval a posielal do Ríma. Flaccus bol nakoniec uznaný za nevinného, najmä zásluhou obhajoby.

niet hrádze, ktorú by neprekopala, niet sily, ktorej by neodolala, niet vládcu, ktorého by nenapadla. A aj keby bol obdarovaný krásou Absolóna,¹⁶⁷ silou Samsona,¹⁶⁸ múdrosťou Šalamúna,¹⁶⁹ zbožnosťou Dávida,¹⁷⁰ bohatstvom Kroisa, statočnosťou Hektora, výrečnosťou Homéra, šťastím Julia,¹⁷¹ životom Augusta, ostražitosťou Alexandra,¹⁷² spravodlivosťou Traiana, ľudskosťou Tita,¹⁷³ vážnosťou Cicerona a bol by dokonalý v slovách aj v skutkoch, predsa by veľkosť jeho darov nepresiahla nenávisť závistlivcov, ktorí ho prenasledujú.

Existujú dva osobitné prípady takejto výslovnnej závesti a nenávisti. Prvý prípad sa týka tých, ktorí bolestne nesú, že si ich doma nevšímajú, zatiaľ čo iných vebelia za cnosť a šikovnosť. Ak si niekto myslí, že sám je dostatočne bystrý a schopný niekoho viesť, ľudská nevšímavosť mu preniká až do špiku kostí. Takýchto druhov mal aj Cicero. Preto povedal: Komu chýba dôstojnosť, je neschopný a na nič sa nehodí, nijako nepodporuje svoju česť a úrad.

Takýto príklad nachádzame aj vo Svätom písme, keď patriarcha Izák oznámil synovi Ezauovi, že jeho mladší brat Jákob bude mocnejší vládca ako on. Patrí sa, povedal Ezauovi, aby si sa podriadil svojmu bratovi a slúžil mu. Ezauovi ochablo srdce sťa prebodnuté šípom. Vrávi sa o ňom: Ezau teda Jákoba znenávidel navždy.¹⁷⁴

¹⁶⁷ Porov. 2 Sam 14,25.

¹⁶⁸ Porov. Sdc 16,17.

¹⁶⁹ Porov. 1 Krľ 10,7-8.

¹⁷⁰ Porov. 2 Sam 22.

¹⁷¹ Pravdepodobne Gaius Iulius Caesar.

¹⁷² Pravdepodobne Alexander Veľký.

¹⁷³ Pravdepodobne Titus Flavius Vespasianus.

¹⁷⁴ Gn 27,37-41.

Druhý prípad, prečo vládcov ničí nenávisť, nevôľa, hnev a nepriateľské myšlienky, predniesol Ennius v sentenciách: Koho sa ľudia boja, toho nenávidia.¹⁷⁵ Bič je nepriateľom osla, palica psa, prút diet'at'a. Poddaní nesú uložený trest ťaživo. Vrchnosti vtedy žejajú nešťastie a na smrť ju preklínajú. Keby sa všetky tieto zlorečenia a zaklínadlá mali naplniť, vládat' by takéto bremeno neboli schopní uniesť, ani keby mali telo Kyklopa alebo vo veľkosti Giganta. Z toľkého preklínania by nejedného vládača musel odviezť aj niekoľkokrát za deň čierne vozataj na Belzebubovom voze do Luciferovej vlasti.

Keď význačný hrdina a generál v metropole horného Uhorska, v slobodnom kráľovskom meste Košice, Lazar zo Schwendi, viedol vojsko v prísnej disciplíne, zohyždil jeho dvere akýsi zloduch nasledovnou urážkou:

*Lazar zo Schwendi, ktorého boja sa pre krutú vládu,
teba nech rumenec hanby po práve zaleje hneď,
obidve oči Boh nech ti zahalí temnotou strašnou!
Kedy už zrúti sa trón, krutá tiež moc tvoja s ním?*

Keď to Lazar zo Schwendi uvidel, dopísal nasledujúce slová:

Ty, ak si zbožný, tak rýchlo nám povieš, ako ťa zovú.

Zloduch odpísal:

Viem len to, sám že si ničomný lotor.

Ale psy nemôžu za to, že umierajú kone. Vladárovi nesmierne ťaží, keď sú k nim poddaní nepriateľskí a stoja proti nim.

Druhým bremenom je NEZRELE UVAŽOVANIE ĽUDU a TÚŽBA HANIŤ.

¹⁷⁵ Porov. Cicero, *De officiis* (O povinnostiach) II, 7.

¹⁷⁶ Porov. napr. Tít 1,10-12.

¹⁷⁷ Porov. 1 Krľ 21,9-13.

¹⁷⁸ Napr. Sk 24.

¹⁷⁹ Porov. Dan 13,5-43.

¹⁸⁰ Porov. Gn 37.

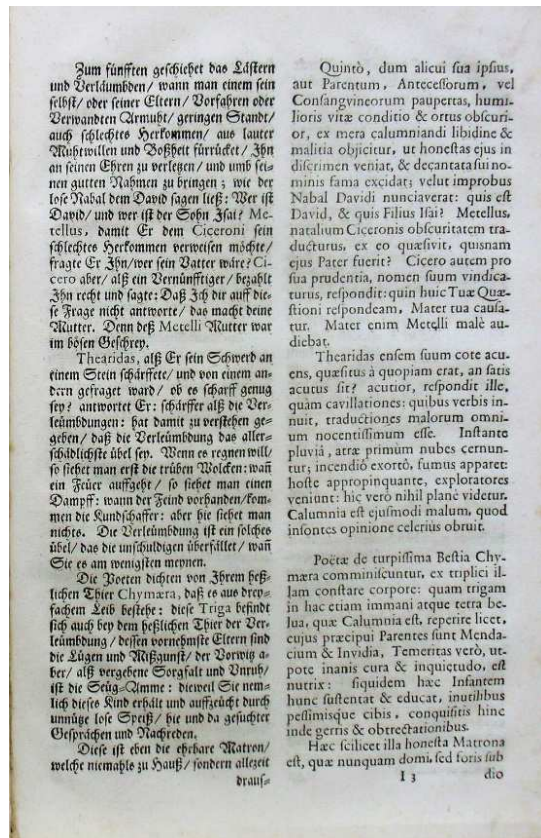
Spolu s vladárskou ozdobou hlavy sa mocnárom kladie na hlavu aj bremeno ohovárania. Pokiaľ vladár stojí na čele, nemôže odvrátiť ani jedno z bremien. Keď niekto zastáva úrad, mláti sa o ňom prázdna slama. Ľudia a národy trpia jedovatou chorobou, že majú neustále niečo proti svojim vladárom, preto sa žalujú a neprestajne ich hania. Tých, ktorí potupujú, nazýva svätý muž apoštol Pavol hanobiteľmi, klamármi, tlčhubami a jedným slovom ničomníkmi.¹⁷⁶

Podľa istého teológa existujú rôzne typy urážok a ohovárania. Po prvé, keď zákerné a jedovaté ústa vypovedajú o blízkom rýdze a smradľavé klamstvo, a to tak majstrovsky, aby prostoduchí uverili, že je to pravda. Podobne si kedysi nevinný Nábot vytrpel od bezbožnej Jezabel, pretože údajne zllorečil kráľovi.¹⁷⁷

Druhý prípad ohovárania a osočovania nastáva, keď človek vykoná alebo vypovie niečo dobré a správne, čo sa však po čase proti nemu prekrúti. Stalo sa tak apoštolovi Pavlovi,¹⁷⁸ ba aj samotnému Kristovi.

Tretí prípad sa stáva, ak niekto spáchané zlo prekrúca a hádže na blízkeho a sebe pripisuje jeho cnosti. Dôkazom sú príbehy o Zuzane¹⁷⁹ a Jozefovi.¹⁸⁰

Štvrtý je prípad, keď kresťan nechce prikryť plášťom kresťanskej lásky nedostatky a chyby blízkeho, ale rozširuje sa o nich, ako vraví príslovie, že trkoce ako v mlyne. To isté urobil bezbožný Noemov syn Cham.¹⁸¹

Piaty prípad hovorí o ľuďoch, ktorí inému predhadzujú chudobu alebo chudobu jeho rodičov, predkov či príbuzných, jednoduché životné pomery a nízky pôvod. Zloba a túžba nactiutŕhať ich pobáda poškodiť dôstojnosť druhého a pripraviť ho o dobré meno, podobne ako odkázal nehodný Nábal Dávidovi: Kto je Dávid a kto je Izajov syn?¹⁸² Metellus chcel poukázať na nízkosť Ciceronovho pôvodu, preto sa ho opýtal, kto bol jeho otec. Rozumný Cicero v snahe brániť si svoje meno, odpovedal: Na túto otázku ti neodpoviem a ďakuj za to svojej mame. Metellova matka totiž zle počula.

Keď si raz Thearidas brúsil meč, ktosi sa opýtal, či je dosť ostrý. Odpovedal: Ostrejší ako uštipačné poznámky.¹⁸³ Týmito slovami dosvedčil, že nactiutŕhanie škodí viac než akékoľvek iné zlo. Keď prichádza dážď, najprv sa zmráka, keď sa založí oheň, začne stúpať dym. Keď sa približuje nepriateľ, objavujú sa vyzvedači. Keď sa ohovára, nič nie je vidno jasne. Je to zlo, ktoré sa na nevinných zosype rýchlejšie, než očakávali.

Básnici fantazujú o ohavnej Chimére a jej trojakom tele. Aj ohavná obluda nactiutŕhania pripomína trigu¹⁸⁴. Zrodila sa z klamstva a závisti, no živí ju opovážlivosť, teda zbytočná zvedavosť a nespokojnosť. Opovážlivosť toto dieťa podporuje a živí ho najškodlivejšími jedlami, ako je ohováranie a osočovanie.

Správa sa ako dôstojná matróna, ktorá nikdy neprebýva doma, ale vonku

¹⁸¹ Porov. Gn 9,22.

¹⁸² Porov. 1Sam 25,10.

¹⁸³ Thearida zmieňuje iba Plutarchos (*Mor.* 221 C, *Apophth. Laconica*, Thearidas). Weberom použitý príklad sa nachádza napr. v zbierke Plutarchových morálií, ktoré zostavil Erasmus Rotterdamský (*Apofthegmatum Libri Sex*).

¹⁸⁴ Triga je označenie antického trojzáprahu s malým dvojkoľosovým vozíkom, ktorý bol často zobrazovaný ako „vozidlo“ bohov.

¹⁸⁵ Porov. Lukianos, *Calumniae non temere credendum* 4 – 5.

¹⁸⁶ Kópiou opisovaného Apellovho obrazu je obraz Sandra Botticelliho *Ohováranie*.

na námestiach, navštevuje všetky budovy, nespí, neodpočíva, od všadiaľ znie jej hlas: Čo je nové? Ako to vyzerá s Nemeckom? Čím sa zaoberajú Taliani? Ako spolunažívajú tí alebo oní? Čo sa je a pije u vás doma? Či miluje tvoja pani svojho manžela? Súdim, že mu varí dobrú polievku a do toho nadrobí nadávok. Nevídali, čo sú toto za ľudia? Čo si o tom myslíš? Ako v tom dokážeš zotrvať? O koľko šťastnejší by si bol u mňa doma? Ty by si zastával povinnosti kuchára a čašníka a jedna zo služok by umývala riad, druhá by čistila sviecu.

Sofista Lukianos vysvetľuje,¹⁸⁵ že maliar Apellés, známy umelec, v snahe vyjadriť ohyzdnosť tohto nedostatku namaloval znetvoreného muža s dlhými a potupnými oslími ušami, ako zďaleka natáhuje pravicu k Osočovaniu. Po boku mu stoja dve ženy, Nevedomosť a Podozrievavosť. Z iného miesta sa do popredia prediera Urážka na cti s veľkou a škaredou tvárou. Zúrive kričí, v ľavej ruke drží horiacu pochodňu, v pravej ruke zvierá vlasy mladíka, ktorý spína ruky k nebu a bohu do tváre narieka o svojej nevine. Dopredu kráča akási vysoká a bledá postava, akoby sužovaná suchotami. Zdá sa, že je to Nenávisť. Za Urážkou na cti zhora prichádzajú dve škaredé komorníčky, aby povzbudzovali, upovedomovali a krásili svoju pani. Vykладаč tohto príbehu tvrdí, že sú to Lest' a Úskočnosť. Zopodiaľ všetko sleduje pod ťarchou handier a rokov istá žobráčka menom Lútosť. Zahanbená narieka a kvíli, ale kráča v ústrety Pravde a prijíma ju.¹⁸⁶

Ist nun die Schrüßigkeit dieses La-
stes so groß und so schädlich/ so frage nie-
mand/ wer in dem gemeinen Wesen so viel
Streit gemacht/ die Verleumdung hat
es gethan. Alles böse/ so jemahls gesehen
worden/ und noch gesehen wird/ quillet aus
diesen Brunnen her. Noch können viel Leut
zusammen/ keiner andern Ursach halben/
als daß Sie nur murren über die Nachläs-
sigkeit des Regenten/ & über die Partey-
sichtigkeit des Justici-Kabts/ über die Saum-
seligkeit in Verrihtungen/ über die Un-
einsigkeit der Kabts-Herrn/ und über den
Untergang des gemeinen Nutzens/ fragen
unter einander: was war Er? was schaffet
seine Frau? Sie könnte Sich wohl anders
tragen. Sein Vatter ist ein Schneider ge-
wesen; jesso schmeichelt Er Sich bei dem
Volk ein/ damit Er nur länger bey dem Re-
giment bleibe.

In diesen und dergleichen ungeschickten
Sachen/ verzehren Sie öftermahl eine
ganze Nacht im Winter/ und ein ganzen
Tag im Sommer/ und blasen damit ein
solche Feuerbrunst auf/ welche auch Ihre
eigene Zunge und Ehr verzehret. Wil ge-
schweigen/ daß Sie nicht weniger durch
dieses Mittel Ihren groben Unverstand
und Nartheit Sonnen-klar machen. Dann
zu des Kaisers Octavii Zeiten/ lebte ein
Philosophus, Namens Pistus, derselbe/
weil Er in wichtigen Sachen Sich ganz
gravitatisch/ und in schimpfliche sehr kurz-
weilig erzüget/ war dem Kaiser Octavio
fast lieb/ und dem ganzen Volk anheimlich;
den fragte der Kaiser Octavius unter an-
dern auch dieses: Sage Mir Pistus, welche
Menschen hältst du für die allernützlich-
sten? Pistus antwortete: Für meine Ver-
son halte Ich den Jemgen für den aller-
nützlichsten/ dessen Rede durchaus keinen
Nutz mit bringt. Denn der Jemae ist nicht
so nützlich/ welcher Steiner hin und wie-
der wirfft/ als welcher vergebliche oder gar
Schaden bringende Wort redet.

In

Si igitur tanta tamque noxia est
vitii istius turpitudine, delinere querere,
quis tam multarum in Republica tur-
barum auctor existerit? Calumnia
namque is fuit. Omne malum, quod
visum unquam, & videbitur imposse-
rum, ex hoc fonte scaturit. Etiam-
num plurimi conveniunt, nulla alia
de causa, nisi ut in negligentiam suo-
rum Principum &c. in studium Par-
tium Senatûs, in eundâ abundam ex-
ecutionem, in discordiam Senatorum,
& in interitum honorum Commu-
nium invehantur; quarunt enim mu-
tuò: Quis ille erat? Quid Conjux i-
pius facit? alius equidem Habitus i-
pi conveniret. Pater ejus Sator erat;
nunc lenociniis demulcet Populum,
ut tantum diutius in Impetio ma-
neat.

His & aliis ejus farinae innumeris,
integram sæpè noctem hiberno
tempore, ætivo verò totum inter-
dum diem perdunt, hoc veluti fla-
bellò tantum excitant incendium,
quod ipsorum etiam linguas & ho-
norem consumit. Ut silentiò jam
præteream, quòd illi hoc mediò, cras-
sam mentis suæ Ignaviâ & stultiti-
am Sole clariorem faciant. Etenim
Imperante Octaviano vixit quidam
Philosophus, Pisti ei nomen erat, qui,
quia in rebus ponderosus gravis, in
futilibus & repculis joculos admo-
dum erat, Octavio ipsi nimium græ-
tòtò verò plebi acceptus erat, ex
illo Octavius Imperator inter alia hoc
qualiter: Die mihi Pistus, quos ho-
mines omnium stultissimos esse cen-
seas? meò, respondit, judiciò, ii omni-
um sunt stultissimi, quorum sermo
nulli mortalium aliquid utilitatis as-
portat. Is enim non æquè captus
mente est, qui Saxa huc illuc jacit, ac
ille, qui frivola & noxia planè profert
verba.

Reve-

Ohováranie je hanebné a nesmierne škodlivé, preto sa nepý-
taj, kto je v krajine pôvodcom toľkých nepokojov. Za všetkým
je Klebeta. Pramení z nej všetko zlo, čo kedy jestvovalo a jest-
vovať bude. Aj doteraz sa mnohí schádzajú, len aby útočili na
nedbalosť vladárov, na straníckosť senátu, na váhavé spravova-
nie, na nesvornosť senátorov a na ohrozenie spoločného blaha.
Pýtajú sa medzi sebou: Kto to bol? Čo robí jeho manželka? Mal
by nosiť niečo iné, veď jeho otec bol krajčír. Teraz sa zalieča
ľudu, len aby zostal pri moci dlhšie.

Takto často škodia počas dlhých zimných nocí, v lete dokon-
ca celé dni a rozniecujú veľký oheň, čo spáli aj ich vlastné jazy-
ky a česť. Prejdem mlčaním, že si zatemňujú myseľ a ich hlú-
posť je jasnejšia nad slnko. Za vlády Octaviana žil jeden filozof.
Volal sa Pistus. V kľúčových záležitostiach bol vážny, vo ve-
ciach jalových a hanebných nevidane vtipný. Samotný Octavia-
nus si ho veľmi obľúbil a bol príjemný aj všetkým ľuďom. Cisár
Octavianus sa ho raz mimochodom opýtal: Povedz mi, Pistus,
ktorých ľudí považuješ za najhlúpejších? Odpovedal: Súdim, že
zo všetkých sú najhlúpejší tí, ktorých slová neosožia žiadnemu
zo smrteľníkov. Ani ten, kto rozhadzuje kamene sem a tam, nie
je taký hlúpy ako človek, ktorý trúsi prázdne a nelichotivé reči.

In Wahrheit/unglücklich und unehr-
bar ist das Haus/ darinnen man nichts
thut/ denn spielen: aber verflucht ist das
Haus/ darinnen man nichts thut/ als an-
dere lüßern/ verleumdten und übel nach-
gahnen. Denn das Geld verspielen ist nicht
so schädlich/ als wann man dem Nächsten
seine Ehr stiehet: wie dessen Nachdruck
mit schmähllicher Endung des Lebens und
unvergleichlichem Schimpff bezeuget Lu-
cius Turbo. Denn als Kayser Adrianus
berichtet und avisirt ward/ daß in des Lu-
ci Turbonis Hause alle die Zünfte Rö-
mer versämlet wären/ welche über ihn häs-
sen zu klagen: ließ Er dem Lucio den
Kopff für die Thüre setzen/ und andere des
Landes verweisen.

Aber wann ein Regent alle Ver-
leumdter seiner Ampts Verwaltung und
Besen der Gestalt ein einiges Jahr straf-
fen sollte/ so würde Er gewiß zum Que-
sang desselben Jahres niemand haben/ wel-
chem Er gebieten möge. Sondern wird
derwegen hierzu für dienlicher erachtet/ die
Antwort des obgedachten Pisk, welcher
auff des Kaisers Octavii andere Frage/
wie man nemlich des Menschen Weißheit
erleihen mag? Sich also resolviret: Kein
bessere Proß/ ob einer Wigis oder ein Narr
ist/ weiß Ich/ als wenn Er einen Narren
(verglichen alle Verleumdter seynd) weiß
gedultig zu übertragen. Denn zur Ver-
windung einer Schmach/ bedarff der
Mensch mehr Weißheit/ als Gelehrtheit.
Also sagte Alexander Magnus: Der
Mensch bedarff viel ein tapfferer Herz/
die Ehre zugefügte Schmach und Verach-
tung zu verzeihen/ weder seinen Feind an
zu greiffen.

Caesarius erzehlet/ was gestalt etli-
che Heyden einem König in Scythia viel-
terhand Schmach/ Hohn und Spotts zu-
gefügt/ und heynckens getragen/ was Ehre
doch sein Christus nützlich sey: darauß Er

Revera, infelix ea atque inhone-
sta Domus est, in qua, si cavillationes,
traductiones & distortum oris hia-
tum excipias, nihil planè agitur.
Non enim tam noxium est ludendo
jacturam facere pecuniae, atque si
proximi honos, furtim veluti tolla-
tur; cuius rei veritatem tragicò vitæ
suae exitu, & nunquam obliterandâ
infamiâ, Lucius Turbo confirmat.
Adrianus enim Imperator factus cer-
rior, omnes, qui de eo, quod queran-
tur habeant, in audibus Lucii Turbo-
nis esse congregatos; Lucium capite,
reliquos relegatione & exiliò mul-
tavit.

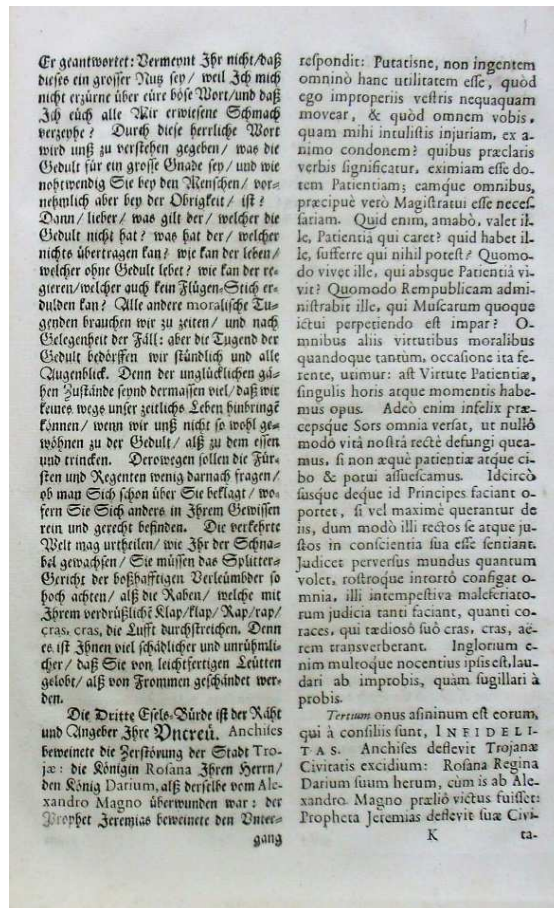
Alc si Princeps in omnes Officij
eiusdemque administrationis, perso-
nae item suae Calumniatores, eadem
poena animadvertat, extra omnem a-
lea jactum est, nullos ipsum anno
vergente, quibus imperet, habiturum.
Hac igitur commodior esse censetur,
laudari jam Piskij responsio, qui alteri
Octavianæ quaestioni, quibus scilicet
medijs periclitari aliorum Sapientiam
possimus? isthac respondit: nullius
ego melioris experimenti conscius
sum, cui, in inquirenda alicujus Sa-
pientia vel Stultitia, tutius innitatur,
atque si quis hominem stultum (qua-
les omnes Calumniatores sunt) pa-
tienter ferat. Homo enim ad vincen-
dam Ignominiam plus Sapientia,
quam Doctrinæ indiget. Sic quon-
dam Alexander Magnus dixerat: Ho-
minem longè majori animi robore ad
ignoscendum illatam sibi injuriam,
quam ad petendum Hostem instru-
ctum esse oportet.

Narrat Caesarius, quantâ Mona-
chum quendam in Scythia Gentiles af-
fecerint ignominia, quantisque prosci-
derint convitiis, quærentes insuper,
quid ipsi proficiat Christus? ad quæ ille

Dom, ktorému nezáleží, že sa v ňom šíria urážky, osočova-
nie a pretváрка, je nešťastný a nehodný cti. Prísť o peniaze
v hre nespôsobí toľkú ujmu, ako zlodejsky ničit' česť blízkeho.
Tragický koniec života a nezabudnuteľná hanebnosť Lucia
Turbona je toho dôkazom. Keď sa cisár Hadrián dozvedel, že
všetci, ktorí voči nemu mali výhrady, sa zhromaždili v Lu-
ciovom dome, nechal ich vypovedať z krajiny a Lucia pripravil
o hlavu.

Ale keby vladár zakročil rovnakým trestom proti všetkým
svojim ohováračom a kritikom jeho vládnutia, sám by spečatil
svoj osud a na sklonku roka by nemal komu vládnuť. Uznanie
patrí Pistovi, ktorý mal na všetko primeranejšiu odpoveď. Na
Octavianovu otázku, ako môžeme preveriť múdrosť iných, od-
povedal: Nepoznám vhodnejšiu skúšku ako zistiť, či je niekto
múdry alebo hlúpy, než trpezlivo znášať hlupáka (akými sú
všetci ohovárači). Ak chce človek prekonať potupu, musí byť
viac múdry než učený. Alexander Veľký kedysi vravel: Človek
potrebuje oveľa väčšiu silu ducha na znášanie protivenstiev, než
na útok na nepriateľa.

Kassian rozpráva, koľkú potupu spôsobili pohania jednému
mníchovi v Skýtii a koľkými nadávkami ho zahrnuli, keď sa
okrem iného pýtali, aký má úžitok z Krista.

¹⁸⁷ Dareios III. nedokázal klásť vážnejší odpor postupu Alexandra Veľkého. Z bitky pri Isse roku 333 sa zachránil len útekem, jeho matka, žena a deti sa dostali do zajatia.

Odpovedal: Myslíte si, že z toho nie je úžitok, pretože mnou nijako nelomcujú vaše výčitky a z duše vám odpúšťam všetko, čím ste ma nespravodlivo urazili. Tieto slávne slová naznačujú, že trpezlivosť je znamenitým darom nevyhnutným pre všetkých, no pre vrchnosť zvlášť. Aký má vôbec význam ten, komu chýba trpezlivosť? Čo s takým, ktorý nič neznesie? Ako sa žije netrpezlivému človeku? Ako bude spravovať štát ten, kto nedokáže zniesť ani len uštipnutie múch? Všetkými ostatnými morálnymi cnosťami sa riadime len príležitostne, avšak cnosť trpezlivosti potrebujeme hodinu čo hodinu a v každom okamihu. Lebo neblahý a rýchly osud všetko tak rýchlo mení, že by sme vôbec neboli schopní správne viesť svoj život do konca, keby sme si neprivykli na trpezlivosť rovnako ako na jedlo a pitie. Je vôbec potrebné, aby sa vladári pýtali, či sa už niečo povráva a či ich z niečoho vinia, zatiaľ čo oni sú si vedomí svojej neviny a spravodlivosti? Nech zvrátený svet súdi, koľko chce, a nech zraňuje svojím pokriveným zobákom. No vladári nech si cenia zlomyseľné výroky nactiutráhačov asi tak, ako odporné krkavčie krákanie prerážajúce vzduch. Viac im totiž škodí chvála nešľachetných ako potupa šľachetných.

Tretím oslím bremenom je VIEROLOMNOSŤ radcov. Anchisés oplakal skazu Tróje, kráľovná Rosana svojho muža Dareia, keď ho v boji porazil Alexander Veľký.¹⁸⁷ Prorok Jeremiáš oplakal záhuby svojho mesta,

gang seiner Stadt; als die Bürger befehlten in die babylonische Gefangenschaft geführt wurden: David beweinte seinen Sohn Absolon / als der sich von Joab erschossen ward: die schöne Cleopatra beweinte ihren Tod den Marcum Antonium, als derselb vom Kaiser Augusto umbracht ward: Marcus Marcellus beweinte die Stadt Syraculen, als Er sie brechen sah: Sallustius beweinte den Untergang der Stadt Rom: des Jephthe Tochter beweinte ihre Jungfräulichkeit / die Sie nicht anstuf und ihr Leben welches Sie verlieren mußte: Jacob beweinte seinen Sohn Joseph: Demetrius beweinte seinen Vater Antonium, als Er ihn zu seiner Wiederkehr todt fand. Mit allen diesen reichsten Leuten sollen wir billich den gleichsam tödlichen Hinder der Aufrichtigkeit beklagen.

Ovidius negere sein Geschick mit seinen Christen / und klagt mit Schmerzen / daß die Aufrichtigkeit zu seiner Zeit gestanden ist. Ist zu das von anderthalb tausend Jahren herin, Ein Jeder leicht ermeint / was second um Schwang muß gehen: Nemlich zur lauter Vernein. Von denen Leuten hat die Wahrheit die Recht und Einad mit seiner dem Drey ins Feuer verführer / daß Sie zugleich mit dem Dampf aufstiegen. Die Herrn von Placent und Laudan sagen / was Ihr Nachsicht merkt und hat. Fürsten und Herrn wird von ihren Kisten gelöst und jämmerlich betrogen. Laßt der König etwas / das seihen Sie nicht: Es ist Er etwas / das seihen Sie nicht. Nabuchodonosor fragte seine Kiste / ob Er sich des dargen Erddedens anmaßen solle oder nicht? Sie gaben ihm zur Antwort: Es gelüste uns wohl. Cambyses wird gegen seiner Schwester in Unruhe entzündet / betraget die Kiste / ob Er Sie zum Weib nehmen konnte: Sie gaben zur Antwort: Sie hätten zwar ein gleiches Exempel nützendes

eratis interitum: dum Cives illius in Captivitatem Babyloniam ducerentur: David dessevit Absolonem Filium suum, cum à Joab transisus fuisset: Formosa Cleopatra dessevit Procum suum Marcum Antonium, dum is à Cesare Augusto fuisset interemptus: Marcus Marcellus dessevit Civitatem Syraculorum, dum ardere eam vidisset: Sallustius dessevit Urbis Romane ruinam: Filia Jephthe suam Virginitatem, quâ frui non potuit: vitamque, quam amittere necesse habuit: Jacob, Joseph Filium suum: Demetrius Antonium Patrem, dum illum redire diem suum obisset deprehendisset. Opera pretium est, ut nos quoque cum omnibus his illustribus Viris lethalem quasi sinceritatis discessum desicemus.

Ovidius calidis genas lacrymis aspersit, intemis sensibus questus extinctam ætate suâ sinceritatem. Quod si id annis abhinc seique mille tuit, quid nunc usq venit, facili conjecturâ allequatur omnes? scilicet mera tantum Fraus. Apud homines omni suo jure omniq gratia excidit veritas, & in Igne cum pulmento effusa in fumos abiit. Placentini & Laudantii ad arbitria suorum Vicinorum sentiant & loquantur. Principes atque Dynastæ Siniô Consiliariorum suorum nasô suspenduntur, ab iisque miserabiliter decipiuntur. Laudat aliquid REX, id illi haud cavent: culpæ quidpiam, id illi haud comendant. Nabuchodonosor quaesivit ex Consiliariis, num orbis universi Imperium vendicare sibi debeant placere id sibi opido responderant. Cambyses incestû Sororis amore accensus, suos à Consiliis sciscitat, num illam ducere conjugem possit? respondunt, nullam se quidem exemplam

Ovidiovi stekali po lícach horúce slzy a s hlbokou bolesťou oplakával v tých časoch vyhasnutú úprimnosť. Stalo sa tak pred jeden a pol tisíc rokmi. Sme schopní si uvedomiť, čo sa deje teraz? Všetko je nepochybne čistý podvod. Všetko právo a pravda medzi ľuďmi vymizli. Skončili v ohni spolu s jedlom a zmenili sa na dym. Placentania a Laudančania posudzujú a hovoria podľa toho, čo chcú susedia, ako sa im len zachce. Radcovia ohŕňajú nad vladármi a mocnármi opičí nos a poľutovaniahodne ich podvádzajú. Nehania, čo chváli kráľ. Neodporúčajú, čo kráľ haní. Nabuchodonosor sa pýtal radcov, či má nárok ujať sa vlády nad celým svetom. Vraj sa im to veľmi páči, odpovedali. Keď Kambysés zahorel hriešnou láskou k sestre, vyzvedal u radcov, či si ju môže vziať za manželku. Odpovedali, že o ničom

¹⁸⁸ Porov. Jer 4,19-31.

¹⁸⁹ Porov. 2Sam 19,1.

¹⁹⁰ Porov. 2 Sam 18,14.

¹⁹¹ Syrakúzy – mesto na Sicílii.

¹⁹² Porov. Sdc 11,35-39.

¹⁹³ Porov. Gn 37,34-35.

¹⁹⁴ Ján Weber použil meno Antonius namiesto mena Antigonus. Je možné, že urobil chybu pri preberaní tejto informácie z niektorého z prekladov diela Antonia de Guevaru.

¹⁹⁵ Mesto v Sasku v Nemecku.

¹⁹⁶ Prís 12,22.

podobnom nikdy nečítali, ale kráľ predsa môže urobiť, čo sa mu páči. Nielen v historických knižkách, ale aj v súčasných vláдах stále nájdeme hojnosť päťlizačov, ktorí alebo nehovoria pravdu zo strachu alebo sa ju neodvážia vysloviť kvôli vlastnému úžitku alebo túžia prisvojiť si vládu, keby bol náhodou ich vladár zvrhnutý. Preto istý markgróf v Meißene¹⁹⁵ správne vyhlásil: Vladár sa nemusí mať na pozore pred tými, ktorí sú od neho ďaleko, ale pred tými, čo sú mu za päťami. Tí sa totiž túžia usadiť na jeho hlave.

Raz sa cisár Konštantín dôvtipne zbavil mnohých takýchto prívržencov zo svojho dvora. V snahe vyskúšať si ich predstieral, že sa chce odtrhnúť od kresťanskej viery a znovu sa vrátiť k modlám a prinášať im obety. Preto v plnej vážnosti prikázal okamžite odísť z dvora tým, ktorí neurobia to isté. Vtedy takmer všetci radcovia a dvorania rýchlo odpadli od kresťanskej viery, ako keď z jesenných stromov opadávajú zrelé hrušky a jablká. Keď zbožný cisár odhalil ich nestálosť, vyhnal prelieťavých a všetkých obracačov kabátov slovami: Ako mi preukáže vernosť ten, kto zradil samého Boha?

Do všetkých radníc, ba do srdc všetkých radcov by mali byť vpísané slová múdreho Šalamúna: Luhárske pery sa oškľivia Pánovi, tí však, čo pravdu pestujú, sú jeho záľubou.¹⁹⁶ Cicero v jednom zo svojich listov

Cicero mit Klagen in einer seiner Episteln redet: Die da die Gereuesten seyn solten / die seyn Lauer und Duden in der Haut.

Die Vierte Last die heist Vndank: dessen ein jeder fromme Regent so viel zum Lohn einnimmet / daß auch ein Zug von sechs Pferden nicht hinführen könnte.

Einem Kriego: Kann danck man ehe- lich ab / giebt ihm sein Vassport / zähle ihm aus / oder giebt ihm sein Kest-Set- tel. Einem Holzhauer und Tagelöhner zähle man alle Abend / wie sonst einem Diensthöbsten und Knecht alle Jahr. Was und was zähle man frommer Obrigkeit? Schoss-Steur-Zins / Lösung bringe man mit grossem Zwang kaum ein / welches wie- der auff freie Patron und Schutz-Herrn auffgehet.

Als Dacus eines Römischen Kastes Herrn Knecht / wegen einer Mißhandlung zu Rom / in einem Schau-Spiel mit ei- nem grimmen Löwen streiten solte / und jeso dem Löwen entgegen gieng / sahe ihn der Löwe mit Verwunderung an / gieng all- gemächlich zu ihm / stellte sich freünd- lich / und legte ihm Hände und Füße. Wie solches der Kaiser sahe / ließ Er den Knecht fragen / warum sich der Löwe so freündlich gegen ihn verhalte? da gab Er zur Antwort: Er sey auff eine Zeit von seinem tyrannischen Herrn entlauffen / und in einer Wildniß in eine Höle kom- men / allda zu ruhen. In dem Er aber in derselben gewesen / sey dieser Löwe mit ei- nem verwundeten Fuß kommen: und als Er ihn erschen / sey Er allgemach zu ihm genahet / den Fuß außgehoben / ihm den- selben gerietet / und gleichsam umh Hüßf gegeben. Wie Er aber den Fuß fleißig be- sehen / habe Er einen grossen Dorn in dem- selben gefunden / welchen Er heraus gezo- gen / und ihm den Epter sänfftiglich aus- gedrückt. Nach dem aber der Löwe linder- rung

suarum Epistolarum queribundus in- gerit mentionem: In quibus debe- bat esse fides, in iis maximè desidera- tur.

Quartum Onus vocatur INGRA- TITUDO, è quâ pii Reipublicæ Ad- ministratores, præmii loco aded mul- tum colligunt, ut Sex equi trahendo vix sufficerent.

Militi alicui habentur gratiæ, da- tur ipsi Commeatus, solvitur demen- sum, aut datur Chirographonondum exsoluti plenè stipendii. Lignatori atque operario diurna, uti servis aliàs & servabus annua Merces penditur. Quando verò aut quid præmii acci- pit pius Magistratus? Vectigalia. Cen- sus & Symbola difficulter extorquen- tur, quæ tamen piorum Patronorum & Protectorum usus consumit.

Cum Dacus Romani cujusdam Senatoris servus, cum laevo admo- dum Leone, in Spectaculo quodam conflicturus esset, eique jam obviam ivisset, Leo cum admiratione cum in- tuitus, pedetentim accedebat, amicè illum excepiens, & manus pedesque lambens. Hac ut Imperator vidisset percontari Servum iussit, cur tam fa- miliarem & Amicum se ipsi præbeat Leo? respondit, se tyrannide sui heri offensum, fugâ sibi quondam consu- luisse, ac in speluncâ postea cujusdam eremi quietis gratiâ concessisse; cõ in- terim ibidem confidente, Leonem hunc altero pede vulneratum venisse, cumque se præsentem advenisset, sibi paulatim appropinquasse, pedemque sursum sublatum sibi ostendisse, auxi- lium quasi impetraturus. Cum igitur pedem diligentius perlustrasset, se spinam quandam ibidem hærentem observasse, eaque extractâ, faniem pos- tea leniter expressisse. Postquam i- gitur Leo levamen sensit, pedem il- lum

narieka nad ľudmi, ktorých oči pokrýva taká hrubá koža, že nevidia a akoby slepí šmátrajú na opačnú stranu: Tí, v ktorých mala byť dôvera, u tých najviac chýba.¹⁹⁷

Štvrté bremeno sa nazýva NEVDĀK. Nevďaku sa zbožným vládcom namiesto odmeny dostáva tak mnoho, že by ho ani šesť koní neutiahlo.

Vojakovi sa preukazuje česť, nakrátko dostáva voľno opustiť vojsko, vyplácajú mu žold alebo ziskava potvrdenie o jeho nevyplatenej výške. Tesárovi a nádenníkovi vyplácajú dennú odmenu, sluhom a služkam ju platia raz ročne. Kedy však alebo akú odmenu prijíma zbožná vrchnosť? Poplatky, úroky a dane, ktoré sa vyrubujú v prospech ochrancov, sa vynucujú ťažko.

Keď mal sluha jedného rímskeho senátora Dacus zápasit' na predstavení s rozzúreným levom a vyšiel mu v ústrety, lev naňho obdivne pozrel, pomaly sa k nemu približoval, v priateľskom duchu k nemu podišiel a olizoval mu ruky a nohy. Keď to cisár uvidel, prikázal opýtať sa sluhu, prečo sa k nemu lev správa tak dôverne a priateľsky. Odpovedal, že sa nedávno útekom zachránil pred tyranským pánom a potom sa uchýlil do akejsi jaskyne, aby si oddýchol. Keď tam tak sedel, došmatlal sa k nemu lev s poranenou labou. Zbadal ho, nepatrne sa k nemu priblížil a nadvihol boľavú labu, akoby žiadal o pomoc. Pozorne mu labu prezrel a našiel v nej zapichnutý osten. Vytiahol ho a z rany pomaly vytlačil hnis. Sotva lev pocítil úľavu, položil mu

¹⁹⁷ Porov. Cicero, *Epistulae ad familiares* 1, 1, 4.

zung empfunden/ habe Er Ihm den Fuß
in die Hand gelegt und gerühret. Den die-
sem Löwen habe Er drei gangen Jahr in
der Hölen gewohnet/ und seiner Speise/
welche Er in der Mittagsonne gedö-
ret/ genossen. Als Er aber des wilden
Lebens müde worden/ habe Er Sich/ wie
der Löw auff den Raub gangen/ darvon
gemacht/ und sey numehr von seinem Herrn
gefangen/ und zu diesem Kampff verkehret
worden. Nun sehe Er/ daß der Löwe un-
terdessen auch gefangen/ der vergelte Ihm
jegunder seine Wohlthaten/ so Er in heu-
ten seines Brödens erzeigt habe. Als sol-
ches der Kaiser gehört/ hat Er den Knecht
loß gelassen/ und Ihn mit dem Löwen ver-
kehret/ welchen Er an einen kleinen Riemen
gebunden/ und mit Sich in der Stadt her-
umgeführt/ handte auch Körbel oben den
Nücken/ darein legte Er das Brodt/ so
man Ihm allenthalben gab/ ließ auch die
Kinder auff den Löwen steigen/ und bekam
dardurch etwas Geldes. Und wann fremd-
de Leute in die Stadt kamen/ die nichts
um diese Gessicht wußten/ und fragten/
was solches bedeuete/ gab man Ihnen zur
Antwort: daß dieser Mensch des Löwen
Wirtz wäre.

Für die große Sorgfältigkeit aber/
so ausgekandene Leibes und Lebens-Ge-
sundheit/ wird einer Danksatz nicht/ denn
Danket; und wann Sie den geringsten
Fall-Tritt thut/ oder siehet einen nur ein-
maßl sauer an/ da ist es aus/ da ist der Drey-
gar verführt. Den König David stieß
man vom Königslichen Stul/ und jagt Ihn
aus dem Land. Achten hat den frommen
Miltiadem in Sand und Esen gewor-
fen; den wohlbedienten Themistoclem
aus der Stadt gestrichen. Cicero, der
dem gemeinen Vus zu Rom/ mit seinem
Maul mehr gedienet/ als Julius mit dem
Schwerdt/ muß wegen eines losen auf-
rüprischen Vnsatts die Stadt räumen/
sagt

lum elevatum manui ejus imposuit &
requievit. Se itaque juxta cum Leo-
ne triennali spatio, in spelco dicto la-
titasse, ipsiusque Cibo, quem is me-
ridiani Solis ardore torretat, usum fu-
isse. Cum verò ipsum fera istius vi-
tae tedium cepisset, se, profecto ad
prædam Leone, illinc aufugisse, sicq;
se à Hero suo captum nunc certami-
ni huic destinari. Nunc videre se Le-
onem quoque interea esse captum,
qui beneficium, quod ipsi in curanda
ejus plantâ præstiterat, hoc modo
compenlat. Cæsar auditis his, manu
ipsum misit, illoque Leone donavit,
quem is loco quodam exiguo liga-
tum, secum in Urbe circumduxit,
tergo quoque superne Corbæ alli-
gavit, cui panem, qui undique fere-
batur, imponebat, pueros etiam ei-
dem insidere permisit, quò ipso ali-
quantum pecunie fuit nactus. Si ve-
rò qui Peregrini, qui facti hujus non
dum erant consue, Urbem ingressi
rogabant, quidnam id sibi vellet? re-
spondebatur hoc modo: hic homo
est Medicus Leonis; Leo verò est ho-
mo.

At pro nimia sollicitudine, viræ-
que, quod subire fidus Magistratus
cogitur, periculo, merita ipsi ingrati-
tudo penditur; & si vel in minimo im-
pegerit, aut asperiori quempiam vultu
aspexerit, actum est de eo, oleum
quippe & operam perdidit. David
Rex, deturbatur Solio, ac in exilium
pellitur. Athenæ in compedes & vin-
cula compegerunt Miltiadem pium:
Benè meritum Themistoclem ostraci-
smo damnarunt. Cicero, qui Ro-
mæ Reipublicæ ore suo plus quam
Julius ens profuit, propter seditio-
sum quendam Nebulonem, urbe ex-
cedere necesse habuit; qui pedem
K 3 por-

zdvihnutú labu na ruku a odpočíval. Spolu s levom sa v jaskyni skrýval celé tri roky a živil ich pokrm, ktorý sušil v horúčosti poludňajšieho slnka. Divoký život ho však omrzal a ušiel odtiaľ, keď bol lev na love. Potom ho jeho pán chytil a prikázal mu zápasit'. Všimol si, že odchytili aj leva, ktorý mu tu teraz opláca dobrý skutok, keď mu vyliečil zranenú labu. Cisár si to vypočul, oslobodil ho a leva mu daroval. Vodil ho so sebou uviazaného na remeni rímskymi ulicami. Na chrbát mu pripevnil košík. Kládol doň chlieb, ktorý im odvšadiaľ prinášali a deťom dovolil na leva vysadnúť, za čo dostal nejaké peniaze. Cudzinci, čo prišli do mesta a nepoznali tento príbeh, sa pypytovali, čo to má znamenať. I dostali odpoveď: Tento človek navrátil levovi zdravie a lev mu za to dáva chlieb.

Vrchnosť nepozná iné než starosti a nebezpečenstvo života, za čo sa jej napokon dostane len nevďak. A stačí, že dôjde k najmenej nezhode alebo na niekoho vrhne prísnejší pohľad, je s ňou koniec. Odchádza s posmechom. Kráľa Dávida zvrhli zo stolca a zahnali do vyhnanstva. Atény spúťali zbožného Miltiada do okov. Hoci mal Themistoklés veľa zásluh, potrestali ho ostrakizmom.¹⁹⁸ Ciceronu, ktorého ústa poslúžili rímskemu štátu viac ako Juliov meč,¹⁹⁹ vyhnali kvôli vzbure²⁰⁰ jedného ničomníka.

¹⁹⁸ Ostrakizmus – črepinový súd, postup hlasovania v starovekých Aténach, pri ktorom mohol byť aténsky občan poslaný do vyhnanstva.

¹⁹⁹ Pravdepodobne Gaius Iulius Caesar.

²⁰⁰ Catilinovo sprisahanie; Cicero bol poslaný do vyhnanstva, pretože zakročil trestom smrti proti sprisahancom bez súdneho prerokovania.

Keď opúšťal brány mesta, takto nariekal: Úbohému Ciceronovi sa dostalo vyhostenia, priateľovi od nepriateľa, zbožnému od bezbožného ničomníka, jemu, ktorý tak presvedčivo ukázal mestu svoju oddanosť,²⁰¹ sa dostalo vyhostenia od zradcu vlasti. A hoci ho až k bráne sprevádzalo asi dvadsaťtisíc ľudí roniacich slzy, predsa sa Cicero musel vysťahovať. Rovnako Sulla vyhнал Sulpicia a Maria so synom, Saturnius²⁰² Metella, Varro Cottu.²⁰³

Hanebnosť nevďaku odsúdil aj kráľ Filip,²⁰⁴ o čom svedčí nasledujúci príbeh: Vďaka šťastnému osudu raz jeden z jeho zdatných a skúsených vojakov prežil stroskotanie. Dostal sa na statok nejakého vidiečana, ten sa nad ním zľutoval, pohostinne ho prijal, aby sa zohrial, a uložil ho na svoje lôžko. Tridsať dní sa o vojaka oduševnene staral a potom ho opatril peniazmi a vypravil na cestu. Vojak ho ubezpečil, že len čo sa dostane ku kráľovi, bude trvať na jeho odmene. Keď sa vrátil domov, podrobne vyložil pánovi, ako bol vystavený nebezpečenstvu. Zamlčal však, že mu hospodár pomohol a naliehal na kráľa, aby mu bezodkladne prideliť hospodárov majetok.²⁰⁵ Kráľ súhlasil. Hospodára tento nevďak rozhorčil, napísal kráľovi a vyžadoval sa mu. Rozhorčený kráľ prikázal Pausaniov, aby statok vrátil hospodárovi a aby na veteránovo čelo vypálili znamenie: Nevďačný host'.²⁰⁷

Keď Scipio zbadal, že mu Rimania nijako nesplatia jeho vernú službu,

²⁰¹ Cicero bol za odhalenie Catilinovho sprisahania nazývaný *pater patriae* – otec vlasti.

²⁰² Weber neuvádza správny tvar mena. Metella poslal do vyhnanstva tribún Lucius Appuleius Saturninus.

²⁰³ Gaius Aurelius Cotta bol prenasledovaný na základe zákona, ktorý predložil Quintus Varius Severus (*lex Varia*).

²⁰⁴ Macedónsky kráľ Filip II., otec Alexandra Veľkého.

²⁰⁵ Vyslúžilci v Rímskej ríši, ktorí si odsľúžili predpísaný počet rokov vo vojsku alebo predpísaný počet vojenských výprav, dostávali okrem žoldu pri prepustení z vojska osobitnú peňažnú odmenu alebo prídely pôdy.

²⁰⁶ Macedónsky aristokrat a člen osobnej stráže kráľa Filipa II.

²⁰⁷ Porov. Seneca, *De beneficiis* IV, 37.

odišiel do Linternu²⁰⁸ a nechal postaviť náhrobný kameň s epitafom: Ó, nevďačná ty vlast', nebudeš uschovávať moje kosti!²⁰⁹

Najhorší nevďak padne po smrti na vrchnosť s najväčšími zásluhami. Pozostalé manželky a deti musia znášať krivé pohľady, opovrhnutie, násilie a útlak, tak ako vraví nemecké príslovie: Umrie dieťa, umrie kmotor.

Všetkých týchto bremien a ďalších nepríjemností sa zbavil jeden bohumilý muž menom Similis. Odišiel z dvora cisára Hadriána, a keď ho postupom rokov prepustili zo služby, prežil sedem rokov na svojom statku. Na svoj hrob nechal vytesať nápis: Tu leží Similis, ktorý sa dožil vysokého veku, ale žil iba sedem rokov.²¹⁰

Karol V. urobil čosi podobné, keď svoje ríše a vládu postúpil synovi Filipovi II.²¹¹ a dva roky viedol v súkromí prísny kresťanský život. Neraz svojmu spovedníkovi Konštantínovi²¹² povedal: Po prvý raz v živote žijem správne. Aj Aelius Spartianus píše, že cisár Dioklecián sa po oseminástich rokoch vládnutia v Ríme vrátil do vlasti,²¹³ kde dožil svoj život v mieri a v pokoji. Tento cisár zvykol hovoriť: Vladárov netreba ľutovať, ani roľníkom závidieť pokojné dni. Po dvoch rokoch ho Rimania slávostne požiadali, aby sa opätovne ujal vlády. Zastihli ho v sade, kde štepil stromy, zberal šalátové hlávky

²⁰⁸ Linternum – prímorské mesto v Kampánii.

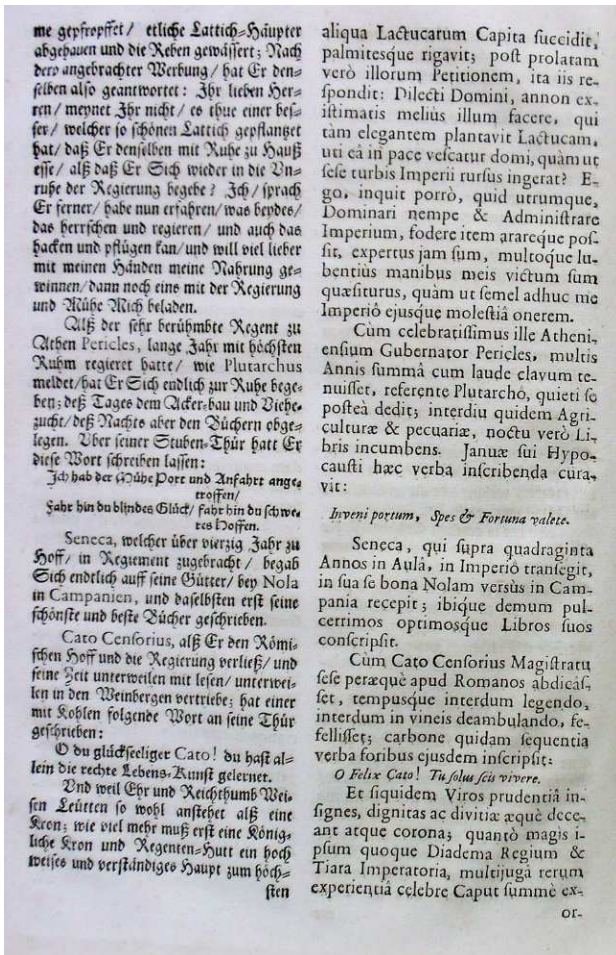
²⁰⁹ Porov. Valerius Maximus, *Facta et dicta memorabilia* 5, 3, 8.

²¹⁰ Porov. Cassius Dio, *Historiae Romanae* 69, 16; o Similovom náhrobnom nápise *Historiae Romanae* 69, 19, 2.

²¹¹ Filip II. Habsburský (nazývaný Múdry).

²¹² Constantinus Pontius.

²¹³ Dioklecián pochádzal z Dalmácie. Zomrel v meste Split.

a zavražoval vinič. Keď mu predniesli žiadosť, odvetil: Drahí páni, nemyslite, že je lepšie vypestovať taký pekný šalát a užívať si doma pokoj, než sa zase vrhnúť do neistoty vládnutia? Dokážem jedno aj druhé. Vládnúť a spravovať impérium a rovnako dobre okopávať i orať. Viem však, že omnoho radšej sa zabezpečiť vlastnými rukami, než by som na seba ešte raz prebral ťažobu vládnutia.

Plutarchos sa zmieňuje o vladárovi Periklovi, ktorý mnoho rokov bravúrne vládol Aténčanom. Vladár odišiel na odpočinok, vo dne sa venoval roľníctvu a chovu dobytku, v noci sa však oddával knihám. Postalal sa, aby na dverách jeho izby bolo napísané:

*Našiel som prístav, zbohom nádej a šťastena.*²¹⁴

Seneca, ktorý strávil vo vláde a na dvore viac ako štyridsať rokov, utiahol sa napokon pre vlastné dobro do Noly v Kampánii. Napísal tam najkrajšie a najlepšie knihy.

Keď sa Cato Censorius vzdal úradu cenzora u Rimanov a čas si krátil raz čítaním, raz prechádzkami vo viniciach, ktosi mu uhlíkom na dvere napísal:

Ó, šťastný Cato! Ty jediný vieš žiť.

Ak múdрым mužom prináleží dôstojnosť a bohatstvo ako aj koruna slávy, o to viac patrí na slávnú a najmúdrejšiu hlavu kráľovský diadém a vladárska tiara.

²¹⁴ Citát *Inveni portum, Spes et Fortuna valete* je pôvodne časťou gréckeho epigramu neznámeho autora (*Anthologia Palatina* IX, 49).

sten hieren? Aber auch hingegelt einen Kopf/ darinn weder Gehirn noch Verstand gutt ist/ wo Sie demselben/ durch Gottes Straffe/ zu Theil wird/ mehr zu Schanden/ als zu Ehren machen. Derwegen laisset uns mit Socrate also reden: Die weil gutte Lehr/ rechte Unterweisung und fleißiges studieren gar ein merckliches dabey thun und auerichten können/ daß ein Mensch Weise und Verständig werde/ den Weg der Gerechtigkeit finde/ und darauff beständig verbleibe; daß umb dieser hochwichtigen Ursachen willen alle Regenten/ vor allen Dingen den Ursprung und Brunnquell alles Zerrumbts und Ungerechtigkeits/ nemlich die Unwissenheit/ als Ihre ärgste Feinde und größeste Uebel/ ganz eifertig zu meiden und zu fliehen haben: hingegen aber der Weisheit von ganzen Bergen nach zu trachten und an zu hangen/ als welche der hochweise König Salomon Gottes Tochter nennet/ auch Ihren Nahmen die heilige Schrift so hoch gewürdigt/ daß Sie gar demselben unserm einigen Erlöser und Seligmacher gegeben/ und Ihn die ewige Weisheit Gottes des Vatters genennet.

Da siehet nun Männiglich/ daß es nicht nur allein derer armen Philosophen, oder sonst gelehrter Leute (welche von etlichen falschen Welt-Gelehrten ins gemein Ruchmeißer titulirt werden) Racht und Rennung sey/ daß die Regenten zuvor lernen und studieren müssen/ ehe Sie ihren Stand mit Ehren und Würden versehen können/ und billich alle Ihre Unterthanen mit Weisheit und Tugend übererffen sollen.

Diese Sachen aber kan man weder mit keinem Gold erkauffen/ noch durch Freundschaft entleihen. Denn die Fürsten theilen Gnaden aus; die hohen Officiere theilen die Czempter aus; die Natur giebt das Blut aus; die Eltern ge-

ornare debent? Vicissim autem Caput, in quo nec cerebrum hunc habet, nec intellectus, si ei, pœnâ DEI id postulante, collata fuerint, pudore suffundere magis, quam afficere honore. Eapropter dicendum nobis cum Socrate est: Siquidem bona Disciplina, recta Informatio, diligensq; Studium multum omnino præstent, præstareque possint, ut quis sapientiâ atque intellectu imbuatur, viam iustitiæ inveniat, & constanter in ea permaneat; operæ pretium facturos omnes Reipublicæ Administratores, si, ob hanc tam prægnantem Causam, ante omnia errorum & injustitiæ originem atque latencem Ignorantiam, seu sui inimicissimâ maximumque dedecus, omni planè studio vident & subterfugiant: vice versâ verò Sapientiam totò corde sectentur, eique penitus adhæreant, quam Sapientissimus Rex Salomon DEI filiam nuncupat, cujusve nomen Scriptura Sacra tantò dignatur honore, ut id unico Redemptori & Salvatori nostro asserat, Eumque Sapientiam DEI Patris appellet.

Nunc igitur quivis facile perspicit, non pauperum tantum Philosophorum aut aliâ Doctorem Virorum, (qui à Sciolis quibusdam ne titivilliti quidem vulgò æstimantur.) Consilium id esse ac Sententiam, quod Gubernatores Reipublicæ, studiis incumbere prius, quam ad Statum suum honorifice & dignè sublimetur, ac jure meritoque omnibus suis subditis Sapientiâ & Virtute antecellere oporteat.

Hæc verò res neque autò comparantur, neque ab amicis acquiruntur mutuo. Principes namque distribuunt munera; qui in eminentiori sorte vivunt, participant Officiis; Natura elargitur sanguinem; Paren-

L res

Na hlavu, v ktorej nieťo ani dost' rozumu ani intelektu, padne Boží trest a viac hanby ako cti. Preto musíme súhlasiť s Isokratom: Ak chce niekto vynikať a oplývať múdrosťou a porozumením, nájsť si cestu spravodlivosti a pevne na nej zotrvať, na prvom mieste by mal mať správnu náuku, náležitý výklad a mal by byť horlivý. Všetci správcovia štátu by sa mali zo všetkých síl snažiť vyhnúť sa a uniknúť príčinám chýb a ich dôsledkom, ako aj nespravodlivosti a neznalosti vecí, čoby najväčšej nepriateľke i hanbe. Naopak, celým srdcom majú nasledovať múdrosť a lipnúť na nej, pretože múdry kráľ Šalamún ju označuje za Božiu dcéru a jej menu Sväté písmo priznáva toľkú úctu, že sa spája s našim jediným Vykupiteľom a Spasiteľom a nazýva ho Múdrosťou Boha Otca.

Nielen chudobný filozof alebo učený muž, ktorých hocaký faľošný svetský učenec označuje za nedoukov, ale ktokoľvek dobre chápe, že vladár by sa mal ponoriť do štúdia ešte predtým, než ho s úctou a s vážnosťou povýšia do svojho stavu, lebo sa mu patrí oplývať múdrosťou a zdatnosťou viac, než všetkým jeho poddaným.

Tieto veci sa nedajú ani kúpiť za zlato, ani získať od priateľov. Lebo vladári nadeľujú milosti, narodení pod šťastnou hviezdou rozdeľujú úlohy iným, príroda rozhoduje, akú krv prideli,

ken das Erb-Gut aus; der Verdienst giebt die Ehr aus; und das gute Verdict giebt das Glück heraus: aber die Weisheit/ Fürsichtigkeit/ Spisfindigkeit und guter Verstand send solche Gaben/ so die Fürsten nicht können ausschelen/ alsz allein Gott der Herr kan Sie/vermittels fleissiges studierens/erheben. Wofern es so weht in der Könige Gewalt stünde/ die Tauglichkeiten und Gaben des Verstandes aus zu theilen/ alsz in Ihrer Macht Gnad zu versehen: so würden Sie ohn allen Zweifel für Sich selbst mehr Verstande/ mehr Weisheit/ mehr Fürsichtigkeit/ mehr Kunst und mehr Gedult erwishen und zu eignen. Denn viel Regenten und Fürsten vererben nur darum/ weil Sie zu viel haben/ und zu wenig wissen.

Darumb nicht allein David und Salomon/ die hochberühmtesten Könige vor der Welt/ neben vielen andern Ihres Standes mit denen selben übereinstimmen/ sondern auch Cyrus der grösste König/ so jemahls in denen Reichen gegen Aufgang der Sonnen gewesen/ hat ausdrücklich dahin geschlossen: Der Zernge sey des Regenten-Namens und Titels ganz unwürdig/ welcher andere Leute nicht so weit mit seiner Tugend und Geschicklichkeit übertriffet/ alsz hoch und groß die Ehr ist/ darzu Er über Sie erhoben worden. Solcher Gestalt kan Sie an keinen Unwissenden und Unverständigen/ oder Herrn von schlechten Geschlecht wohl kommen und gelangen.

Wann ein solches Kleines oder ein köstlicher Ring/ mit theuren Edelgesteinen gezieret wird/ so behaupt kein geringer/ sondern der vortheilhafteste und köstlichste Stein das vornehmste Ort/ und den ebern Platz/ welcher die andern alle condecorieret: also der eines Regenten Hoheit besiegen will/ der muß unter allen andern an Tugend und Geschicklichkeit der Vortrefflichkeit send/ und andere erleuchten/ wie die hellleuchtende Sonne die andern Planeten mit Ihren Strahlen.

Deß

tes dant Patrimonium; meritum honores confert; Fama integra fortunam conciliat: ast Sapientia, Prudentia, sagacitas, & insignis intelligentia, ejusmodi sunt dona, quæ Principes distribuere nequeunt, sed solus Deus, diligenti Studio interveniente, largiri ea potest. Si acq̃ aptitudo & ingenii bonitas, vi arbitrioque Principum distribuarentur, atq; dona varia distribuuntur; dubium esset nullum, quin plus illi intelligentiæ, plus Sapientiæ, plus prudentiæ, plus artis atq; patientiæ pro se ipsis fuissent retenturi. Plurimi enim Reipublicæ Directores & Principes hæc saltem nomine rediguntur ad incitas, quod bonorum habeant affatim, Sapientiæ verò parum,

At idem non David & Salomon tantum, omnium, quos Orbis vidit, Regum laudatissimi, juxta cum aliis sui Status & Dignitatis idem secum sentientibus, verum etiam Cyrus, Regum orientalium facile princeps, expressè asseruit: illum nomine tituloq; Gubernatoris omnino esse indignum, qui suâ virtute & aptitudine non tantoperè superat alios, quanta ejus dignitas, ad quam elevatus supra eos est, esse censetur. Hoc modo ea ad nullos ignaros, insipientes, aut crassioris Cerebri Viros unquam pertinet.

Dum insigne aliquod Cimetium, aut annulus pretiosus, canonicis gemmis exornatur, non vilis, sed nobilissima & pretiosissima præcipuum locum seu umbonem ipsum occupat, omnesque alias condecorat: ita qui Regiæ dignitati præsidere velit, illum omnium virtuosissimum & aptissimum esse, aliosque, ceu Sol radiis suis Planetas reliquos, illustrare oportet.

Fri-

rodičia uštedrujú majetok, zásluhy prinášajú pocty, dobrá po-vest' obstaráva šťastie. Avšak múdrosť, rozvaha, dôvtip a bystrý um sú dary, ktoré nemôžu nadeliť vladári, ale sám Boh nimi môže počastovať usilovných a snaživých. Keby vladári mali moc rozhodovať a rozdeľovať nadanie a ušľachtilosť ducha, nepochybne by si prisvojili viac cháповosti, viac múdrosti, viac bystrého umu, umeleckého ducha a trpezlivosti. Lebo mnohých vladárov a mocnárov zahubí to, že majú viac bohatstva ako múdrosti.

Nielen Dávid a Šalamún, najväčší zo všetkých kráľov, akých kedy videla zem, spolu s inými svojho stavu a vážnosti s tým istým zmýšľaním, ale aj Kýros,²¹⁵ vladár nad vladárov na Vycho-de, dôrazne dodal, že vonkoncom nie je hodný mena a titulu schopného vládcu, kto v mužnosti neprevyšuje iných natoľko, ako by vzhľadom k vážnosti, ktorá mu v jeho postavení prináleží, mal. Preto si múdrosť nikdy nenájde neznalých, nerozumných alebo mužov prostého ducha.

Keď je vzácny klenot alebo drahocenný prsteň vyzdobený drahými kameňmi, ten najvzácnejší a najcennejší medzi nimi sa týči na najdôležitejšom mieste ako štít, ktorý v kráse prevyšuje všetky ostatné. Len najzdatnejší a najschopnejší zo všetkých môže chrániť kráľovskú dôstojnosť a oslňovať iných ako slnečné lúče ostatné planéty.

²¹⁵ Kýros II. Starší / Veľký.

Deß Rýpfers Friderici III. Secretarius, Namens Pfulendorff / hat pflegen zu sagen: Am allermeist verwundere Ich Nicht über diese / daß nemlich die Unvernünftige Thier keines für ein König erkennen und dulden wollen / oder über Sich herrschen lassen / es übertriffe dann alle andere an der Stårte; wie aus denen Exempeln deß Löwen und Adlers erscheinet: aber die Menschen / welche Sich für Unvernünftige auffwerffen / sind zum offtern solchen unterworfen / die ungeschickter seind / als alle Ihre Unterthanen / sind auch in keinem andern höber gestiegen / als bloß im trinken / reütten / spielen / und viel andern Wollüsten.

Mit dem Menschen ist also beschaffen, daß an Ihm nichts besser ist / als die Vernunft / mit der übertrifft Er alle Thier / und ist Gott am nächsten. Darumb ist die Vernunft das vollkommene Gut deß Menschen / das andere am Leib hat Er mit den Thieren gemein. Er ist stark; die Löwen auch: Er ist schön; die Pfauen sind viel schöner: Er ist geschwind; das sind auch die Röss: Ich wil nicht sagen / Er wird in diesen übertroffen. Ich sage nicht / was das größte sey / das Er an Ihm hätte / sondern was sein eigen sey. Er hat einen Leib / die haben auch Ihren Leib: Er hat seine eigene freywillige Bewegung / die haben auch die Bestien und Würme: Er hat seine Stimme / die Hunde haben Sie viel heller / die Adler viel schärffer / die Ochsen viel hefftiger / die Nachtigal viel lieblicher. Was ist denn deß Menschen eigen? die Vernunft.

Plato spricht / daß die Götter den Menschen keine größere Gnad hätten erzeigt / als daß Sie Ihnen die Vernunft und Gerechtigkeit ertheilet. Denn wofern dem Menschen die Vernunft nicht angewohren wäre / und wofern Er Sich nicht regierte nach der Billigkeit / so wäre Er unter den Bestien die verachtteste Bestia.

Nimm

Friderici III. Imperatoris Secretarius, cognomento Pfulendorff / dicere solitus est: Hoc maxime omnium admiror, quod nempe animantia bruta nullum pro Rege agnoscant, aut in se dominari patiantur, nisi omnibus aliis, robore præcellat, quod exemplò Leonis & Aquilæ elucet: Homines verò, qui se ratione atque ingenio reliquis antestare jactitant, sæpè talibus subdiciuntur, qui omnium suorum subditorum sunt ineptissimi, neque in ulla re alia ascendunt altius, quàm in bibendo, equitando, ludendo, & multis volutibus aliis.

Cum homine ita comparatum est, ut nihil in eo ipsà ratione sit nobilius, quàm omnes animantes superat, estque DEO ipsi proximus. Ac ideo ratio solius hominis propria. Corpus verò cum brutis commune. Robustus est; sunt & Leones: Formosus est; Pavones longè formosiores: velox est; sunt & Equi: ut nihil jam dicam, eum in omnibus his superari. Neque dicturus sum, quid omnium eorum sit maximum, quæ in se habet, sed quid ei soli conveniat. Corpus habet homo, habent & illa: motum habet voluntarium, habent & bestiae ac vermes: vocem habet, Canes longè clariorem, Aquilæ longè acutiorum. Boves longè vehementiorem, Lucinia longè ivaviorem. Quodnam ergo proprium hominis est? Ratio.

Plato inquit, nullam Deos ipsos maiorem hominibus contulisse gratiam, quàm quòd eos rationis atque iustitiae fecerint participes. Nisi enim homini congenita esset ratio, nisi item secundum ejus dictamen sese dirigeret, omnium bestiarum contemptissima esset bestia. Tolle intellectum

L 2

ho.

Sekretár cisára Fridricha III., priezviskom Pfullendorf, vrazil: Najviac ma udivuje, že aj keď zvieratám nie je vlastný ľudský rozum, nedovolila nad sebou vládnuť takému kráľovi, ktorý nad všetkými ostatnými nevyniká silou. Príkladom sú lev a orol. Pritom ľudia, ktorí sa považujú za rozumnejších a bystrejších duchom, si nechávajú radiť od najneschopnejších zo všetkých, ktorých majú pod sebou, čo vynikajú jedine v pití, v jazde na koni, hrách a v mnohých ďalších pôžitkoch.

Ľudský rozum je najvznešenejší zo všetkého, čím človek prevyšuje každého zvera a vďaka nemu je najbližšie samému Bohu. Rozum je vlastný jedine človeku. Telom sa človek podobá nerozumným tvorom. Silný je, no to sú aj levy. Pôvabný je, no pávy ďaleko pôvabnejšie. Rýchly je, to sú aj kone. Nehovorím, že vyniká vo všetkom. Nechcem rozhodnúť, v čom je najväčší, ale čo je vlastné jedine jemu. Telo má človek, majú ho aj zvery. Keď chce, hýbe sa, no to môžu aj zvieratá a červy. Má hlas. No psi hlas je ďaleko prenikavejší, orlí hlas ďaleko ostrejší, voly ho majú ráznejší a sláviky ďaleko ľúbeznejší. Čo je teda vlastné človeku? Rozum.

Platón hovorí, že bohovia nemohli preukázať ľuďom väčšiu milosť, než im nadeliť rozum a spravodlivosť. Keby človek nemal vrozený um a keby sa neriadil podľa zdravého úsudku, bol by zo všetkých zvierat hodný najohavnejšej potupy. Über človeku

vrodený intelekt a uvidíš, aký život bude viesť. Nedokáže bojo-
vať ako slony, brániť sa ako tigre, loviť ako levy, orať ako voly.
Človek bez rozumu by bol potravou pre medvede a levy, ako je
po smrti obživou pre červy. Nie náhodou sa Bernard pýta: Či
nemyslíš, že človek vyzbrojený rozumom je horší ako nerozumné
zvieratá a divé zvery, ak sa ním neriadi?²¹⁶

Keď raz istý veľavýznamný priaznivec ženského pohlavia
v duchu premýšľal, vyhlásil, že ženské pohlavie v mnohom pre-
vyšuje mužské. Nielen kvôli významu mien prvých rodičov, ale
aj kvôli popredným vlastnostiam. Meno Adam totiž znamená
zem, Eva však znamená život. Život je predsa vznešenejší ako
zem.

Po druhé, o kladoch ženského pohlavia svedčí ich dokonalosť.
Ako prvé Pán Boh stvoril to najneurodzenejšie a skončil
pri najdokonalejšom, pri žene.

Po tretie, Eva bola stvorená v sedmokrásnom raji. Adam však
spolu s ostatnými zvermi na poli. Až potom bol kvôli žene uve-
dený do raja. Vďaka tomuto najslastnejšiemu a utešenému miestu
ženské pohlavie nepocituje toľkú ochablosť očí s pribúdajúcimi
rokmi ako pohlavie mužské.

Po štvrté, žena je čistejšia, pretože má svoj pôvod v čistej
a duchom i dušou obdarenej matérii, z ktorej bola Eva stvorená.
To je

²¹⁶ Porov. Bernard z Clairvaux, *De consideratione* 1, 15.

Weib. Bild einmahl sauber gewaschen hat/ das Wasser nicht trüber wird/ wie vielmahl es sich auch damit abneget; da doch bey den Männern das Widerspiel verspüret wird. Dieser Versuch halben soll auch die Höflichkeit auffkommen seyn/ daß man bey Hochzeiten und Gastereyen/ das Frauen-Zimmer Wasser zu fördern nehmen läßt.

Vors fünfte ist der Weiber Veredelsamkeit einem fließenden Wasser gleich; und ist daher das Sprich-Wort geflossen kommen: Drey Weiber (verstehe waschhafte) und drey Gänß/ machen einen Jähr-Markt.

Zum sechsten/ weil nicht Eva, sondern Adam gesündigt/ als deme allein Gott der Herr von den Früchten des Baums des Erkenntnißes guttes und böses/ zu essen verboten hatte; Zur Verklärung dessen glossiret ein Grund-gelehrter Theologus, M. J. M. D. also: Wäre Adam gehorsam geblieben/ so würde uns der Even Fall allein nicht geschadet habe: so ist auch der Mann durch das Weib mit Segen begnadet worden/ dessen Er vor Ihrer Erschaffung ganz unfähig gewesen. Über dieses alles/ spricht der Favorit/ ist Christus unser Heyland eines Weibes Sohn worden/ und damit die Hoheit und den Vorzug Ihres Geschlechtes bestetiget. Darumb auch jegt nicht umbillich ein Sittemäßiger Gebrauch beobachtet wird/ daß man bey Hochzeiten/ oder diesen ähnlichen Vergnügungen/ im Tansen und Singen/ die Oberstelle dem Frauen-Zimmer mit ehrerbietender reverenz anpräsentieren thut.

Über diese Curiosität stellen wir an seinem Ort: genug ist es/ daß/ weil die Scharfsinnigkeit/ nach der Natur kühlerer Zügnüß/ aus einem kältern Geblüt/ und reiner Substanz des Gehirns herrühret/ und aber diese Eigenschaften den Weibern vor den Männern zugemessen werden/ nicht weniger/ oder vielleicht mehr Ver-

standis

vis sese iterum iterumque aspergat, nunquam turbetur aqua; cum interea in Viris contrarium sentitur. Ideo Urbana isthac consuetudo usu recepta esse dicitur, quod in Nuptiis & Conviviis aliis primum lavari soleant Feminae.

Quinto, Mulierum facundia flumini est quam simillima: Hinc profuxit illa parcmia: Tres Mulieres (nugaces intellige) & tres Anseres, Nundinas efficiunt.

Sexto, cum non Eva, sed Adam peccaverit, utpote, cui soli eum fructus Arboris scientia boni & mali Dominus DEUS vetuerat; pro cuius rei confirmatione, ita quidam solide doctus Theologus M. J. M. D. commentatur: Si Adam in obedientia persistisset, nihil nobis nocuisset folius Evæ lapsus: Vir insuper per Mulierem benedictione erat dotatus, cuius, ante ejus creationem, planè erat incapax. His omnibus addit Fautor ille, Christum quoque Salvatorem nostrum, factum esse Mulieris Filium, & hoc ipso eminentiam atque primas sexus istius asseruisse. Idcirco etiamnum non immerito quidem, consuetudinem illam morum Civilitati haut incongruam, haberi pensit, quod in nuptialibus aut his similibus Solennitatibus, in ducendis Choreis & accumbendo, Sexui femineo venerabundà quâdam reverentiâ primâ concedantur.

Sed curiositatem hanc suâ relinquimus loco: Sufficit, quod cum ingenii acumen. Interpretum naturæ testimonio, frigidiori sanguini, puriorique cerebri Substantiæ natales suos debeat, & verò proprietates hæ Mulieribus magis, quàm Viris conveniant; nihil minus, imò fortè magis,

L 3

in-

dôvod, že keď sa raz dôkladne umyje žena, nech by sa stokrát poškvrnila, voda sa nikdy neskálí. No u mužov je to naopak. Aj preto sa na svadbách a na iných hostinách stalo zvykom, že sa ako prvé umývali ženy.

Po piate, výrečnosť žien sa podobá rieke. Z toho vyplýva príslovie: Tri ženy (rozumej utárané) a tri husi tvoria trh.

Po šieste, pretože nie Eva, ale Adam zhrešil, lebo jedine jemu Pán Boh zakázal jesť zo stromu poznania dobra a zla. Potvrďuje to aj jeden skutočne učený teológ M.J.M.D.: Keby bol Adam poslúchol, Evino pochybenie by nám nič neuškodilo. Skrz ženu sa dostalo mužovi požehnanie, ktoré mu dovtedy neprináležalo. K tomu všetkému priaznivec pridáva, že Kristus, náš Spasiteľ, sa tiež stal synom ženy, čím zdôraznil vznešenosť a prvoradosť jej pohlavia. Preto sa dodnes pri svadbách či podobných slávnostiach zachováva zdvorilý zvyk prenechať ženskému pohlaviu popredné miesta pri tanci a usádzaní.

Ale túto zvláštnosť nechajme bokom. Znalci prírodných zákonov svedčia, že bystrosť ducha je nádielkou studenej krvi a čistejšej podstaty mozgu, a tieto danosti sú vlastné viac ženám ako mužom. O nič menej, ba možno viac intelektu nájdeme

u ženského než u mužského pohlavia. U mužov viac prevažuje šťastie a príležitosti, u žien ich prirodzenosť. Stará hlboko zakorenená mienka vraví, že miesto kníh sa ženám omnoho viac hodí zaoberať sa ihlami a praslicami. Tak sa domnieval aj človek, ktorý tvrdí, že abeceda žien a celá gramatika sa vtesná do piatich písmen, totiž do piatich *K* nemeckého jazyka, ktoré majú byť ich každodenným učením a prácou:

kostol
kolíska
komora
kuchyňa
kutica.

Horlivé štúdium, vytrvalosť a cvičenie by zo žien urobilo rovnako vzdelané osoby, ako sú muži, čo napokon dokazuje aj história, v ktorej sa objavil celý rad žien, ktoré v tej či onej vede a v slobodnom umení vystúpili až na samotný vrchol Parnasu.²¹⁷

Príkladom všetkého môže byť významná poetka Johanna Alžbeta Westonia, pôvodom z Anglicka, moja v Pánu odpočívajúca svokra. Jej dielo dokazuje, že vynikala v rôznych jazykoch a v slobodných umeniach až tak, že ju raz jeden cisársky radca a tiež básnik, ktorý poznal jej život, takto ospieval:

Ó pani! Ako ťa oslávim?²¹⁸ Hold tebe básnici sami
vzdávajú. Pozvaná si doplniť desiatku Múz.
Charitky chcú ťa za štvrtú a Iuppiter na roveň stavia

²¹⁷ Parnas (Parnassos) – pohorie v Grécku, ktoré bolo v staroveku zasvätené bohu Apollónovi a Múzam.

²¹⁸ Porov. Vergilius, *Aeneis* I, 327.

Venuši pôvabom a Minerve múdrosťou zas.
 Hľadím na rod tvoj a jemu sa nijaký nerovná slávou
 v zemi, čo oceán zviera, anjelskou²¹⁹ ľudia čo zvú.
 Hľbam o prednostiach ducha a duši nadchnutej božsky,
 dušu ti napĺňa celú presladký pierský²²⁰ med.
 Očím na pôvabný vzhľad tvoj, sviežosťou kypiace pery,
 červeň, čo s bledosťou hockdy namieša farbu ti líc.
 Trojmo tak Alžbeta predčila dievčatá v rovnakom veku,
 mládencov v rovnakom veku predčila jediná tiež.

Keď sa mladý vladár a panovník kvôli tomu teda začne horlivo venovať štúdiám a čítať užitočné knihy, čo mu možno len odporučiť, bezprostredne v nich nájde rozmanité dôležité poučenia a pravidlá, nielen ako si napraviť život a správne pestovať mravy, ale aj to, ako riadiť svoju krajinu. Knihy plné rád totiž bezostyšne ukazujú správnu cestu ako sa vyhnúť podvodom a všelijakým chybám. Nie vždy máme možnosť naučiť sa tej ceste a podstúpiť ju bez nebezpečenstva.

Ak nechce nenávratný čas venovaný štúdiu stráviť zbytočne, lež dobre a užitočne, nemá čítať a učiť sa všetko bez rozdielu, ale najskôr si má vybrať to nevyhnutné a osožné pre svoj úrad a postavenie.

Správcovia krajiny musia z pochopiteľných dôvodov rozumieť latinčine, hovoriť ňou a písať. Nielen preto, že je matkou iných samostatných jazykov, ktoré akoby z nej čerpali, či kľúčom k rôznym hlavným

²¹⁹ Engeland/Engelland (Krajina anjelov) – archaický názov pre Anglicko.

²²⁰ Pierský – z Pierie, krajiny na východ od pohoria Pieru, kde prevládala kultúra múzy; pierský = básnický.

mittels derselben mit denen größten Potentaten in der Welt gute Freundschaft und Nachbarschaft halten / und sein Gemüth und Meinung ihnen dadurch zu erklären und zu verstehen geben kan. In unserm werthen Vaterland erfordert es die Recht / und Landes-Geetze / welche in Lateinischer Sprach verfaßt / daß ein Regent der Lateinischen Sprach fähig und kundig sey: weil die wichtigsten Sachen in solcher Sprach von den Redsprechern angebracht und allegirt werden. Ja so Er denen Fürstlichen uns gemein recht bezeugen will / Vierer Sprachen Meister sein muß: wie denn in unserer Stadt den Kindern durch die Mutter-Milch drey Sprachen / als Teütsch / Vngarisch und Windisch / beigebracht werden. Und wird darbey für rathsam erachtet / daß Er Sich mehr auff den Inhalt und Kern derer Sprachen / so Er lesen wird / lege / und denselben recht fasse / als daß Er über denen Worten Sich ängstlich bemühen / oder sehr auff das subtilisiren begeben sollte. Denn Er hat Sich allegirt mehr zuversichtlich / recht und wohl zu thun / als wohl zu reden: das ist / große / ansehnliche subtile Reden und Anbringen zu thun. Wenn gleich die Vereinfachtheit denen Regenten nicht eine geringe Hürde giebt / auch bey den Außländischen hohe Ehr und Ansehen erwirbt / und durch nichts mehr kan und wird der gemeine Mann besser bewogen / als durch die Wohlredenheit und Vereinfachtheit. Wann der Demosthenes zu dem Volk seine Rede gethan / so haben die Athenern auff seine Wort ansetzen zu kriegen / auch ihre Krieg widerum zu verlassen. Es ist aber an seinem Thun noch vielmehr gelegen: denn lang und subtil zu reden / oder große Vorträge zu thun / hat Er nicht täglich Verfach: sondern sein Thun wird vornemlich am allermeisten erfordert.

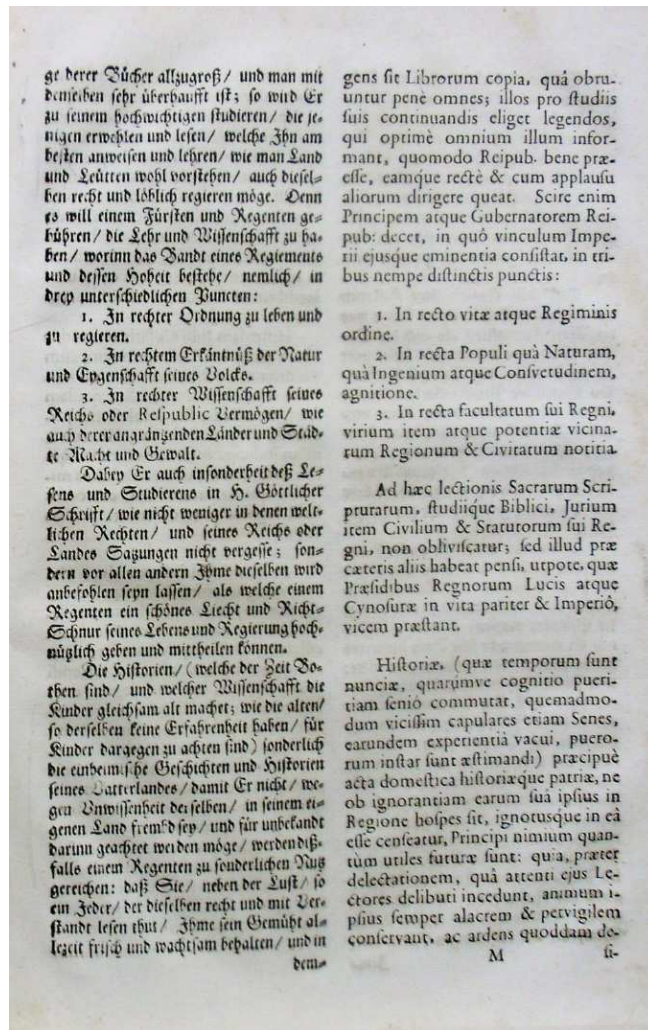
Und weil zu dieser Zeit / die Röm-

98

hanc lingvam, maximorum in Orbe Monarcharum amicitia concilietur, cum iis vicinitas colatur, animique lenia, ut probè ea intelligent, commodissime iis declarentur. In cara nostra Patria, Jura id Regni que Statuta, latine lingvâ comprehensa, requirunt, uti Reipubl. Gubernator, lingvâ hujus capax sit & gnarus: cum res omnium ponderosissimæ, hæc lingvâ à Causidicis proferri atque allegari soleant. Imò si partibus quibuscunque ligantibus rectè occurrere voluerit, quatuor Lingvarum Magister sit oportet: prout nostrâ in Civitate tres lingvæ, Germanica nempe, Hungarica & Slavica, cum lacte materno liberis infunduntur. Consilium verò hoc locò esse censetur, ut quis sensum potius, & eorum quæ lecturus est, nucleum attendat, cumque diligenter observet, quàm ut ob verba anxie sese torqueat, aut nescio quales subtilitates consectetur. Danda enim semper diligentius est opera, ut rectè vivat, quàm ut rectè loquatur: hoc est, sesquipedales, ad voluntatem comparatos subilesque dicendi modos proferat. Quanquam alias facundia non vile ornamentum Principibus asportet, quin & apud externos honorem ingentem atque gravitatem conciliet, nullaque re plebej, quàm savi eloquio atque facundia, flecti possint facilius. Cum Demosthenes concione advocatâ perorasset, Athenienses fulminante ejus oratione incitati ad arma ruebant, eaque vicissim ponebant. Plus interim in actionibus ejus consistit. Prolixè enim subtiliterque dicere, aut multa proponere, non quotidie habet opus, at verò actio ipsius precipue atque sapientissime requiritur.

Cum verò nostrâ hac ætate, ingens

jazykom, ktoré používajú kresťania, ale že sa vďaka nej získava priateľstvo a pestuje spojenectvo s najväčšími monarchami sveta, ktorí skrz latinčinu vedia správne pochopiť svoj myšlienkový svet. V našej drahej vlasti vyžadujú práva a zákony, napísané v latinskom jazyku, aby vládár tomuto jazyku rozumel a ovládal ho. Pretože znalci práva v tomto jazyku prednášajú a predkladajú najdôležitejšie záležitosti. Ak chce, aby sa akékoľvek strany dohodli, musí byť nevyhnutne majstrom štyroch jazykov: ved' aj v našom meste sa deťom s materským mliekom vlievajú tri jazyky – nemecký, maďarský a slovenský. Zdá sa rozumné uvedomovať si viac zmysel a jadro kníh, ktoré sa vládár chystá čítať a podrobne si zapamätať, než sa úzkostlivo trápiť s každým slovom a pachtieť sa za hocíjakou podrobnosťou. Vždy je namáhavejšie správne žiť ako správne hovoriť, to znamená, predvádzať sa v dôkladne pripravenej reči. Hoci je pravdou, že výrečnosť je vladárovou ozdobou a vďaka nej si získava nesmiernu úctu a vážnosť doma i za hranicami a nič ľahšie nedojíma ľudí ako príjemné slová a výrečnosť. Keď Demosthenés prehovoril na zvolanom zhromaždení, Aténčania sa raz ponáhľali do zbrane povzbudení jeho zápalom, inokedy ich zložili. Viac ale záleží na vladárových skutkoch. Jeho každodennou prácou nie je hojne a precízne rozprávať, ale konať. A práve to sa od neho očakáva.

V dnešnej dobe sme všetci zasypaní obrovským množstvom kníh, preto si má vladár vyberať také, ktoré mu umožnia pokračovať v štúdiu, najlepšie ho poučia ako správne viesť štát a spravovať ho tak, že si vyslúži potlesk. Vladárovi a správcovi štátu sa patrí poznať záväzky i majestát jeho vlády, ktoré stanovujú tri body:

1. presne stanovený poriadok života a vlády,
2. presné poznanie ľudskej prirodzenosti, povahy a zvykov,
3. presná znalosť o imaní vlastnej ríše, ako aj o sile a moci susedných krajín a miest.

Nemá opomínať ani čítanie Svätého písma, štúdium Biblie, či občianskych práv a zákonov ríše, ale na prvej priečke nech stojí všetko, čo mu pre jeho život a vládu poskytuje svetlo a smer.

Dejiny zaznamenávajú posolstvo času, ktorého poznanie mení deti na starcov a hoci by starci boli jednou nohou v hrobe, ak by dejiny nepoznali, museli by sme ich pokladať za deti. Vladár musí poznať najmä domáce príbehy a dejiny, aby nebol cudzincom vo vlastnej krajine a nepovažovali ho za neznalého len preto, že ich nepozná. Každý, kto ich dokáže pozorne čítať, v nich nájde potešenie a vďaka nim jeho duch pretrváva bystrý a ostražitý a

²²¹ Caesarove diela *Commentarii de bello Gallico* (Zápisky o vojne v Galii) a *Commentarii de bello civili* (Zápisky o občianskej vojne) sú jedinou zachovanou ukážkou literárneho útvaru stojaceho na pomedzí historiografie a memoárovej literatúry. Antickí autori chvália literárnu a stylistickú úroveň Caesarových zápisov. Faktografickú kostru rozprávania poskytol autorovi vojenský denník, ktorý bol dodatočne stylisticky upravený a rozšírený o rôzne geografické a etnografické zaujímavosti prevzaté z odbornej literatúry (Šubrt, 2005, s. 70).

planie v ňom túžba a láska oslavne kráčať v šľapajach predkov, ale aj iných výnimočných vladárov a udatných hrdinov, chrabro nasledovať v celom svojom živote okúzľujúce príklady a slovutný spôsob života a stať sa tak váženým a najhodnejším vladárom veľkej ríše, aby ho všetky pery velebili a mohli uznanlivo vyriecť chvály k nebesiam.

Julius Caesar opísal udalosti²²¹ tak zrozumiteľne, že istý kráľ si jeho dielo vážil natoľko, až zažiadal, aby ho jeho kráľovský syn prečítal ako prvé. Podľa jeho úsudku patrilo Juliovi Caesarovi prvenstvo medzi všetkými, ktorí sa už pred ním alebo v jeho dobe snažili radiť veliteľom vojsk ako viesť vojnu.

Niektorí významní hrdinovia vyhlasujú, že štúdium bez rozdielu formuje malodušného a ustrašeného vladára. Preto by bolo lepšie, keby po žiadnej knihe nikdy nesiahol kvôli štúdiu alebo kvôli čítaniu. Vladári a kniežatá sa zrodili viac preto, aby konali hodnotné a vážne veci, než preto, aby denne čítali knihy a dlho premýšľali alebo trávili čas nad školskými hlúpostami, ako niektorí radi hovoria. Vedomosti vladára majú byť viac podobné bystrine než stojatému rybníku alebo páchnucemu močiaru či prázdny cisternám. Nepochybne sa mu treba viac poučiť z príkladov iných a z múdrej reči

Zenigen / die immerfort umb Ihn sind / zu lernen / auch zu allen begehenden gelegenheiten so bald zu üben und nach zu thun / was Er selbstes gehöret / oder gelesen haben wird / als daß Er immerdar über denselben Büchern Sich gleichsam trumm sitzen und darvon melancholisch werden sollte / und eigentlich besser nur zu einem Schulknecht / als zu einem tapffern und wohlgeachteten Regenten dienlich sey. Damit es Ihme nicht / wie jenem Doctor / gehe / welchen ein Bauer in seiner Studierstube zwischen Büchern sitzend angetroffen und gefragt hat / ob er der Doctor sey? Und als Er Ja gesagt / der Bauer mit Verwunderung zu Ihm gesprochen / wozu zu Ihm die Bücher sollen / weil Er ein Doctor sey und alles kenne? Darumb kan ein Regent wohl studieren / und ihm Bücher verschaffen / doch nach jenes Lehr / welcher will / daß eine Bibliothec sollte erstlich außersuchen / darnach erwählen / und letztlich verstehen fern.

Wie nun der Zenige / so bey seinen Nachbarn Feuer helet / nicht damit zu ruhe bleibt / sondern es nach Hause traget / auff seinem eigenen Herd Holz ansetzt / selches damit zu seinem Nutz und Nothdurfft anzündet: Ebenem maßen wird auch ein Regent / wenn Er ein schönes Licht / das ist / einen herrlichen weisen Spruch / Regel und Richtschnur seines Lebens und Regierung / oder gutes Exempel in seinen Büchern findet / dieselben Ihm und dem Vaterlande zu erprüfflicher Nutzbarkeit / wohl in acht nehmen und gebrauchen / und nicht in denen Gedanken stehen / so sey gnug / daß er selches gelesen und dürfte mehr und weiter nicht daran gedenden; oder er wolle che nicht anfangen eines und das ander nützlich anzulegen / biß er diese und jene Bücher alle vorher gelesen / viel Sprachen erlernt / oder die Welt vorhin durchgerisset habe. Denn über der gleichen Anschläge / vertieffet und verweilet Sich

man

eorum, quibus familiariter utitur, esse discenda, quæ postea in omnibus occurrentibus occasionibus confestim adhibeat & imitetur, si quid enim eo modo dignum audivisset vel legisset, quam ut semper libris incumbendo radii afficiatur, & Melancholiam induat, magisque ad Ludimagistri, quam magnanimi alicujus Principis officium aptus videatur. Ne idem ipsi, quod cuidam Doctori, eveniat, quem Rusticorum nonnulli in Museo suo inter libros sedentem reperit, & interrogavit, num ille sit Doctor? & cum is idem affirmasset, Rusticus cum admiratione eum allocutus, cui, inquit ipsi, bono libri isti sunt, cum Doctor sit & omnia sciat? Idcirco potest equidem studere, sibi que de libris providere Princeps, verum juxta illius informationem, qui vult, ut Bibliotheca primum selecta, deinde perlecta, & denique intellecta sit.

Sicut igitur ille, qui ablatum apud Vicinum ignem fert, non foris remanet, sed domum se recipit, ligna foco suo apponit, eaq; utilitati ac necessitati suæ consulens, accendit: sic etiam Princeps, sibi Lucem, hoc est, ingeniosum aliquod dictum, regulam & canonem vitæ & Imperii sui, aut præclarum exemplum, in libris suis invenit, illud in suum Patriæque emolumentum adhibebit; neque cogitabit, sufficere sibi, se id legisse, neque ut id animo revolvatur amplius, operæ pretium esse; aut se nihil ad usum converturum ante, quam hos vel illos libros prius pervolvât, multas lingvas ediscat, aut universum prius Orbem peragrat. Hujusmodi enim consilii, ita plerique immerguantur & retardantur, ut mi-

M 2 nus

dôverných radcov, aby ich mohol využiť hneď, keď sa mu naskytne príležitosť, a ak treba, napodobniť čo počul alebo si prečítal. Knihami nemá zaháňať nudu a melanchóliu, aby viac nepripomínal učiteľa ako zmužilého vladára. Aby sa mu nestalo to isté, čo jednému doktorovi, keď ho raz nejaký roľník našiel sedieť medzi knihami vo svojej knižnici. Opýtal sa, či je doktor. Keď to potvrdil, roľník sa ho udivene opýtal, na čo sú mu knihy, keď je doktor a vie všetko. Venovať sa knihám a starať sa o ne podľa vlastnej predstavy môže ten vladár, ktorý si chce knižnicu najskôr zostaviť, potom prečítať a nakoniec pochopiť.

Ak si niekto príde k susedom pre oheň, nezostáva s ním von, ale náhli sa domov, prikladá drevo do kozuba a nechá rozhorieť oheň, čím urobí nevyhnutné a zabezpečí si pohodlie. Ak vladár vo svojich knihách nájde svetlo, teda duchaplný výrok, pravidlo či životnú a vladársku zásadu ako vychýrený príklad, nech s ním naloží na svoj úžitok i na úžitok vlasti a nech sa neuspokojí len s prečítaním. Musí vynaložiť námahu, v duchu si to stále opakovať a snažiť sa zužitkovať zistené skôr, než tie alebo oné knihy prečíta, naučí sa mnohé jazyky alebo precestuje celý svet. Lebo mnohí takýto spôsob praktizujú. Zdržiava ich vlastné pohrúženie, až sú napokon menej

mancher so sehr weit und lang/ daß er endlich weniger nutz ist/ als einer/ der bey weitem so viel nicht studiret hat; oder ein ander/ der nicht zu dem studieren ist auffgezogen worden/ und deme sonst schonenatürliche Gaben von Gott verliehen sindt. Erlanger also der Tugend Sold nicht; Dieweil alles derselben Lob im Thun/ und nicht im denken oder wissen bestehet.

Wiewohl aber an denen Orten/ da die Fürsten die Kron auff Ihre Nachkommen ererben/ und da man die Regenten annehmen muß/ wie Sie Gott giebt/ und dieselben immer seyn mögen; so hat sich doch kein Regent so weit darauß zu verlassen/ daß Er eben darumb jetzt erzehlte wohlmeinende Erinnerungen und Vermahnungen schlecht achten/ und was die Fremden offentlich/ seine eigene Untertanen aber heimlich von Ihme urtheilen/ daß Er nemlich ungeschickt wäre/ in Wind schlagen wolte. Denn wann man einem grossen Herrn und Regenten mit Grund der Wahrheit nachsagen kan/ Er sey etwan/ von seiner grossen Lafter und Ungerechtigkeit wegen/ der hohen Ehren/ und des grossen Ansehens nicht werth und würdig; so bleibet es Ihme gleichwohl ein ewiger Schimpff/ und unvergessliche Schande/ als lang Er sich nicht bessert/ da Er auch schon ewig leben/ und die ganze weite Welt Ihn seinen Standes und Hoheit nummermehr zu entsagen vermöchte.

Für solcher unaufschießlicher Schande werden Regenten wohl versichert bleiben/ wenn Sie Ihnen zu Gemüth führen und bedencken/ daß Sie alle Ihre Macht und Gewalt von Gottes Gnaden haben/ und durch dessen Ungnade auch wiederumb verlieren/ und zu ohnmächtigsten Leuten gemacht werden können; wie unterschiedlichen höchsterhohen widerfahren/ daß Sie umß Ihrer Untugend und bösen Regierung willen/ erschrecklich herunter gestürzt worden.

Und

nus postea sint utiles iis, qui pauciora multo didicerunt; aut iis, qui literarum quidem studiis non sunt educati, sed quibus egregias naturæ dotes, auctor naturæ Deus concessit. Atque sic brabeum virtutis minimè consequitur; siquidem tota ejus laus in agendo, non verò in meditando & cognoscendo consistit.

Quamquam autem alia sit locorum illorum facies, ubi Principes successores suos Coronæ Imperii hæredes faciunt, aut ubi Gubernatores suscipiendi necessarii, qualescunque constituat Deus, aut quales illi cunque sint; neque tamen tantâ fiducia duci integrum Principi est, ut capropter recentitas jam, & quidem è sincero animo profectas commonefactiones, flocci pendat, & id, quod peregrini manifestè, ejus subditi occultò de eo judicant, quòd nempe ineptus sit, ventis committat. Si namque de Principe aliquo verè dici queat, cum scelorum & injustitiæ causâ, dignitatis atque eminentiæ indignum esse; tantisper infamiâ notatur, dum ad frugem redeat, etiamsi æternum vivat, neque totus cum Mundus Solò atque dignitate suâ deturbare unquam valeat.

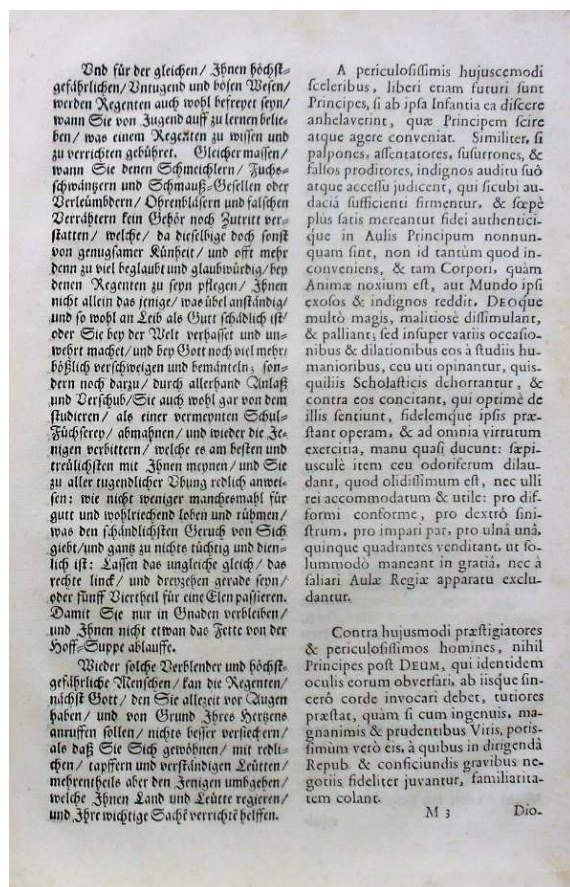
Ab indelebili ista infamiæ macula tui sanè futuri sunt Principes, si in memoriam sibi revocaverint, & diligentius perpenderit, se omnem suam Potestatem ex gratia DEI habere, eamque accedente DEI odiò rursum amittere, ac omnium miserimos homines fieri posse; quod variis ad summa honorum fastigia elevatis, accidit, qui, vitiorum suorum ac malæ administrationis causâ, horribiliter deorsum fuerant præcipitati.

A pe-

užitoční než tí, ktorí toľko neštudovali a nespoznali zákonitosti vied, ale stvoriteľ prírody Boh im uštedril prirodzené dary. A preto chválu svojej cnosti nezískava za myslenie a poznanie, ale za svoje skutky.

Ani v mestách, kde sa vladárska koruna dedí z otca na syna, ani v mestách, kde vládu stanovuje Boh, neberie vladár na ľahkú váhu úprimne mienené pripomienky a zrejmý názor cudzincov či ukrývaný úsudok poddaných, že nie je hodný zverenej moci. Ak skutočne existuje vladár nehodný úcty a veleby dôsledkom zločinov a nespravodlivosti, na jeho zlú povest' sa bude poukazovať dovtedy, kým sa neprinavráti k poctivosti. Potom, aj keby mal žiť večne, by ho nik na svete nemohol zvrhnúť z trónu a odňať mu jeho hodnotu.

Vladári sa vyvarujú škvrny zlej povesti, ak sa obrátia a zodpovedne si uvedomia, že všetka moc im bola daná z Božej milosti a nenávisťou voči Bohu moc strácajú a môžu sa stať najbiednejší spomedzi všetkých. Zakúsil to nejeden vladár na najvyššom poste. Vlastné chyby a nesprávna vláda ho zrazili na úplné dno.

²²² Lakeť – stará dĺžková miera.

²²³ Quadrans – bronzová minca používaná v Rímskej ríši. Základnou mincou v Ríme bol *as*, ktorý vážil jednu rímsku libru (327,5 g) a bol z bronzu. Menšie jednotky boli tzv. *semis* (polovica *asu*), *triens* (tretina) a *quadrans* (štvrtina), *sextans* (šestina) a *uncia* (dvanástina).

Vladári sa vyhnú najnebezpečnejším zločinom, ak sa im od samého detstva dostane usmernenie, ako má vladár konať a čo má vedieť. Preto by si vladári nemali ani vypočúť, ani pripustiť si k telu pochlebovačov, lichotníkov, donášačov a falošných zradcov. Keby mali títo dost odvahy a dostali by viac dôvery, než si zaslúžia a na vladárskych dvoroch by občas prejavili úprimnosť, navádzali by vladárov na veci škodlivé telu i duši, aby ich svet nenávidel. Zlomyselne by ich odvádzali nielen od Boha, ale neváhali by navyše využiť hocikakú príležitosť, ako mariť ich ušľachtilejšie zábery, než si dokážu predstaviť, upriamovali by ich pozornosť na záležitosti bezvýznamnejšie ako školské smeti. A poburovali by proti nim tých, ktorí o svojich vladároch zmýšľajú najlepšie a verne im pomáhajú a podávajú im pomocnú ruku na ceste k cnostiam. Viac ako príjemnú vôňu zvelebujú to, čo najviac páchne a niet z toho úžitku, rozdielne vydávajú za rovnaké, za pravé ľavé, za nepárne párne, jeden lakeť²²² predávajú za päť quadrantov,²²³ len aby zostali v milosti a nevykázali ich z prepychu a nádhery kráľovského dvora.

Proti takýmto klamárom a nebezpečným ľuďom môžu vladárov ochrániť okrem Boha, ktorého treba mať neustále pred očami, uctievať ho a vyzývať úprimným srdcom, ušľachtilí, veľkodušní a rozumní muži, ktorí vladárov podporujú pri riadení štátu a výkone štátnických záležitostí. S nimi majú pestovať dôverné priateľstvo.

Dionysius Siracusan⁹ König in Sicilien, fragte auff eine Zeit den Diogenem, mit was für Leuten ein ehrlicher Mann solle umgehen/ was für Personen Er in seinem Hause haben/ und mit welchen Er sein Gut verzehren soll? darauf gab Ihm Diogenes zur Antwort: Ein Weiser Mann/ der gern ein friedliche Leben führet/ und sein Gut nicht übel anlegen wollet/ soll essen und umgehen mit alten Männern/ damit Sie ihm rahten; mit Jungen/ damit Sie ihm dienen; mit seinen guten Freunden/ damit Sie ihm beistehen; und mit den Armen/ damit Sie ihn loben.

Denn wenn Regenten mit leichtsinnigen Gesellen Gemeinschaft haben/ so hält man Sie auch hieweil für solche Personen/ nach dem Hochtrübschen Sprichwort: Gleich und gleich gesellet sich gern. Über dieses ist auch zu berücksichtigen/ daß Sie alle Verrugend und böse von Ihnen lernen/ wofern Sie irgend damit befaßet/ oder doch ungeschickter dabey werden/ wenn es nicht Leuten sind/ die etwas rechtschaffenes gelernt/ und auch Ihr Leben darnach anzustellen wissen. Denn es heisset: Wer Dsch angreiff/ befudelt die Hände. In gleichen sicher und höret man täglich/ daß junge Vögel nachtrachten und singen/ was denenselben/ es sey von Jungen oder Alten/ vorgepfiffen wird.

Unter andern Theilen/ mit welchen die ganze Natur/ Hoheit und Würdigkeit eines Regenten zugerichtet wird/ seynd drey nemlich:

Kraft/
Kraft/ und
Ansehen:

Und diese sind auch die fürnehmsten drey Grundstücke/ auf welchen die ganze Last eines Regiments beruhen thut.

Der **Kraft** begreiffet in Sich alle Mittel/ damit eine Republic erbauet/ erhalte

Dionysius Syracusanus Siciliae Rex, ex Diogene quondam quaesivit, cum quibus hominibus Viro honesto sit conversandum, quosnam Domi suae alere, & cum quibus facultates suas consumere debeat? ad hoc Diogenes respondit: Vir Sapiens, qui tranquillè agere, neque pessimè sua decoquere discipit, edat, conversetur cum Viris senibus, ut ipsi consulant; cum Juvenibus, ut ei servant; cum suis familiaribus, ut ipsi favcant; cum pauperibus denique, ut ipsum collaudent.

Si etenim Principes cum levibus quibusque, familiaritatem alant, etiam pro talibus nonnunquam aestimantur, juxta illud proverbium: Similibus simili gaudet. Merendum insuper est, ne omnia vitia malaque ab iis discant, si polluti illis sint; aut saltem ineptiores reddantur, nisi Viri sint eruditione clari, vitaeque honestae, juxta id, quod didicerunt studiosissimi. Dicitur namque: Picem qui tangit, commaculat manus. Similiter videtur & auditur quotidie. Avium pullos, sive juvenum, seu senum formatas voces, imitatione atque cantu suo exprimere.

Inter alias verò partes, ex quibus tota natura, excellentia atque dignitas Principis constat, sunt tres; nempe.

CONSILIUM,
POTENTIA, &
MAGNA EXISTIMATIO.

Et haec etiam sunt, tria illa praecipua fundamenta, in quibus universa Regiminis moles quiescit.

CONSILIUM omnia in se media comprehendit, quib⁹ aliqua Respublica

Sicilsky kráľ Dionysios zo Syrakúz sa raz opýtal Diogena, s kým by mal debatovať ctihodný muž, koho hostiť vo svojom dome a s kým míňať svoje peniaze. Diogenés mu odpovedal: Ak chce múdry muž konať rozvážne a neprehajdákať svoje imanie, nech stoluje a stretáva sa so starými mužmi, aby mu radili, s mladými, aby mu slúžili, s priateľmi, aby ho podporovali, a napokon s chudobnými, aby ho chválili.

Ak vladári pestujú priateľstvo s ľahťákarmi, budú ich považovať za podobných, podľa príslovia: Rovný rovného si hľadá. Hrozí im, že sa od nich priučia všetkému zlu a chybám, ktoré ich špinia, alebo pri nich ohlúpnu, ak nejde o horlivých mužov preslávených vzdelanosťou a cnostným životom. Lebo sa vraví: Kto sa dotýka smoly, zamaže sa od nej. Denne predsa vidíme a počujeme, že vtáčatá napodobňujú spev mladých či starých operencov.

Prirodzenosť, vznešenosť a vážnosť vladára, okrem iných, pozostáva z troch častí:

ROZHODOVANIE,

MOC a

VEĽKÁ VÁŽNOSŤ.

Na týchto troch princípoch spočíva celá t'archa vlády.

Pod ROZHODOVANÍM sa rozumejú všetky prostriedky, vďaka

erhalten und erweitert wird / als da sind: Fleiß und Emsigkeit den Frieden zu bestreiten / Nichtigkeit Sich in die Zeit zu schicken / Versichtigkeit das Reich zu vermehren / Weisheit in Rathschlägen / Geschwindigkeit die Geschäfte voll zu ziehen / Beständigkeit im Rathschließen / Gerechtigkeit im Urtheilen / Standhaftigkeit im Unglück und Widerwertigkeit / Bescheidenheit zur Zeit des Wohlstandes.

Es ist aber der Rath eines Regenten entweder Innerlich oder Äußerlich. Den Innerlichen nennt man / welcher von dem Regenten eigener Weisheit / Verstand und andern Regenten-Gaben / derer man in Verwaltung eines Regiments / auf seine Weisheit entrafen kan / seinen Ursprung gewinnt / und beruhet in dem Schrein seines Herzens. Und dieser Innerliche Rath / wird an einem Regenten für allen andern Dingen erfordert. Denn gleich wie ein Regent zu nothwendiger Erhaltung seines Lebens / seiner eigenen Seele bedürftig ist: also muß Er auch zur Behaltung seines Regiments eigenen Rath haben: Ja gleich wie Er ohn das Vorige sein höchstes Kleid / (der Seele nemlichen) nur nicht unter die Menschen: ebener maßen ist Er / in Mangelung des letzten / (des innerlichen Rathes) niemahls unter die Zahl derer Regenten zu schägen.

Der Äußerliche Rath ist / welcher von denjenigen / so da mit Rath und Hülf dem Obersten Regenten eines Reichs oder Republic zu dienen bestellet worden / herührhet.

Wenn ein Regent einem hochverstandigen Rath folgen thut / so ist Er aller Ehren und Lobens werth: wenn Er aber des innerlichen Rathes mangelt und unsichtig / auch nur nach umstehender seiner Rathen Willen und Gutdünken Sich wanden und lenken läßt / muß endlich zu Grund und zu schittern gehen: wannnemlich solche Rath nicht weis und verständig

ædificatur, conservatur & ampliatur, qualia sunt: studium atque diligentia pacem firmandi, opportunitas temporis serviendi, Prudentia Regnum augendi, Sapientia in consultando, Alacritas in negotiis conficiendis, Constantia in senatus consulto vulgando, Justitia in judicando, Subtilitas in infortunio & adversitate, Modestia in felicitate.

CONSILIUM verò alicujus Principis vel Internum vel Externum est. Internum dicitur, quod ex propria Principis Sapientia, Intelligentia, aliisque ejusdem dotibus, quibus in administratione Imperii vacare omnino nequit, originem suam trahit, ac in finis cordis ipsius requiescit. Et hoc Consilium Internum, ab Imperatore præ cæteris omnibus rebus requiritur. Quemadmodum enim Princeps ad conservationem vitæ, Animâ propriâ indiget: sic quoque ad retentionem Imperii consiliò propriò habet opus. Et quemadmodum absque priori preciosissimò suo cimeliò (Anima nempe) neutiquam hominibus: ita etiam in defectu posterioris (interni scilicet Consilii) nunquam in numerum Principum coaptari potest.

Externum Consilium est, quod ab iis, qui uti Consiliò atque auxiliò, summo Imperatori alicujus Regni aut Reipubl. servant, destinati sunt, promanant.

Dum Imperator Consiliario alicui prudentissimo pareat, omni honore atque laude dignissimus est: quando verò interiori illò consiliò caret, estque ejus incapax, sequè ad nutum tantum & arbitrium cingentium se Consiliariorum componit, pereundum ipsi ad extremum penitus erit: dum nempe isti à Consiliis non

ktorým sa štát buduje, udržiava a zveľadňuje. Sú nimi: horlivá snaha upevňovať mier, v príhodnom čase sa chopiť príležitosti, rozvaha pri rozširovaní ríše, obozretné prijímanie rád, nadšené vykonávanie povinností, neochvejné dodržiavanie rozhodnutí senátu, spravodlivý súd, ohľaduplnosť v nešťastí a v nezdaroch, umiernenosť v šťastí.

Rozhodovanie vladára je vnútorné a vonkajšie. Vnútorné sa nazýva to, ktoré vyplýva z vrodenej múdrosti vladára, inteligencie a z ďalších darov, ktoré mu pri riadení ríše nemôžu chýbať, a sú ukryté v hĺbke jeho srdca. Vnútorné rozhodovanie využíva vladár vo všetkom. Tak ako potrebuje vladár k životu dušu, tak musí udržať vládu vďaka vlastnej rozvahe. Vladár by nemohol byť vladárom bez najcennejšieho klenotu, čo má, teda bez duše, ani bez schopnosti vnútorného rozhodovania.

Vonkajšie rozhodovanie sa očakáva od tých, ktorých posolstvom je slúžiť radou a pomocou najvyššiemu vládovi ríše alebo štátu.

Treba oceniť a uctiť si vladára, ktorý rešpektuje rady výnimočne rozumného radcu. Celkom ho zničí, ak mu chýba vnútorné rozhodovanie a spolieha sa výlučne na pokyny a úsudky radcov, ktorí ho obklopujú. Ak sa medzi radcami nájdu

dieß genug fern/ wird auch der gemeine Nutz desto eher in verderblichen Untergang geraßten/ wo mehr derer fern/ welche zu solchem Unheil Rath und That gegeben haben. Über dieses/ so geschichte bisweilen/ daß gedachte Räte in Uneinigkeit geraßten/ und werden also über solcher Zweyerträchtigkeit die Gemüther durch ein ander verbittert/ daß Sie manchemahl/ widerwärtiger vorgelegter Endschaft halben/ (sonderlich wann Sie Sich um die Narren-Kappen reissen) öffentliche Consultationes auff eigene Ihre Privat-Nutzen wenden/ und durch mancherley Ränck und Practicken alle gedultige Wohlfahrt/ und zugleich ihre Stimmen/ vorzüglichster Weisheit durch einander selbst verhindern.

Wieweil aber ein ungeliebter Regent/ in Mangelung des innerlichen Raths/ durch seyn gering und schlechtes Ansehen/ welches seine Unwissenheit als das Donum ignorantiae verursacht/ aus seinem Traum nicht können und seiner Räte Haß und Widerwillen nicht stillen kan/ noch auch des Verstandes ist/ daß Er die heimlichen Practicken/ derowegen die Räte in Haß zusammen geraßten und verbittert worden/ genugsamlich erkennen vermag; so solat darauf/ daß Er mehr/ gedachter Orsach halben/ darüber bestürzet und verwirret wird/ als daß Er Sich seines Verstandes hierinnen genugsamlich bemächtigen und gebrauchen kan. Der solchem innerlichen Zuetracht der Räte/ wird der Herr nicht allein verachtet/ sondern auch bey der Massen herum geführt. Wuß derowegen ein Regent alle seine Sinn/ Sorg und Gedanken dahin schlagen/ daß Er in seinem Regimente alle mit Weisheit und Verstand übertreffe/ wenn Er allein nach seinen Wunsch und Willen regieren und dirigieren wil.

Wiewohl aber ein Regent vor Sich selbst den Klug und Verständig seyn soll/ oder schon allbereit ist; so ist doch nicht desto

non satis sapientiā atque intellectu valent, communis etiam salus eo citius non absque iactura interibit, si plures eorum sint, qui arumnarum huiusmodi consultores & auctores fuerit. Insuper sit etiam sapiusculē, ut dicti Consilarii Sententiis inter se dissideant, quā duplicitate ita exacerbantur animi, uti non raro ob diversum, quem sibi quisque proposuit, scopum, (imprimis cum ob typhas sibi mutuo litem intendunt) publicas consultationes, in privatas utilitates convertant, variisque technis atque machinationibus, omnem utilitatem, votaue sua insimul, excomposito mutuo impedian.

Cum ergo indoctus Imperator, Internique Consilii inops, suo vilipendio, quod incitia ejus ceu donum ignorantiae causatur, & cogitationum suarum labyrintho eluctari, odium item ac dissidia Consiliorum suorum componere nequeat, neque tantā sit prudentiā, uti occulta eorum molimina, ob quā odium mutuo fervent & exacerbantur, examussum cognoscat; ulterius exinde sequitur, eum dictam ob causam, confundi atque implicari magis, quam ut suā se prudentiā potentiorē reddere & sufficienter expedire valeat. Ob intestina istae Consiliorum odia, non contemnuntur solum Princeps; sed natio etiam aduncō suspenditur. Gubernator itaque Reipub. omnes suos sensus, curas & cogitationes eo convertat oportet, uti in suo Imperio nemini sit sapientiā atque prudentiā secundus, si alias pro voto atque arbitrio rem administrare voluerit.

Quaquam verò eum, qui summam rei tenet, Sapientem atque Intelligentem esse oporteat, aut certe talis

nečestní klamáři, nerozvážne rozhodnutia vladára ohrozia spoločné blaho. Nie je zriedkavosťou, že sa radcovia nezhodnú v názoroch, preto ich neraz rozháda boj o deravý groš a verejné rokovania sa menia na spor o súkromné potreby. Úklady a podozrivé praktiky preto maria dobré úmysly a hlasovanie.

Keď neučený vládca, ktorému chýba dar vnútorného rozhodovania, ospravedlňuje vlastnú neznalosť skrz opovrhnutie a nedokáže sa vymotať z labyrintu úvah, nedokáže potlačiť odpor a hnev svojich radcov a nemá dosť rozumu, aby rozpoznal ich skryté úklady, kvôli ktorým prekypujú hnevom a nenávisťou, vnáša do celej záležitosti viac zmätku a neistoty než schopnosti konať rozumne, na úrovni vladára. Ak sa radcovia medzi sebou nenávidia, nielen že sa vladárom opovrhne, ale ohŕňa sa nad ním aj nosom.²²⁴ Kormidelník štátu sa má naplno sústrediť, aby ho jeho starosti a myšlienky postavili v múdrosti a ume pred všetkými, aby nezostal druhý, ak chce vládnuť podľa vlastnej vôle a úsudku.

Hoci treba, aby bol vladár múdry a rozumný, alebo ak sa takým stal, predsa zároveň je nevyhnutné, aby ho všade sprevádzali

²²⁴ Porov. Horatius, *Satire* I, 6, 5.

destoweniger hinwiederum hochvermögen/
daß Er vortrefliche treue Räthe an seiner
Seiten habe/ die stets um Ihn seyn/ und
solche zu überkommen Sich höchlichendur-
um bemühen soll; nach dem Exempel
des Kaisers Trajani, der in seinem Briefe
an Plutarchum also geschrieben: Ein gut-
ter und getreuer Rath ist besser/ als ein
ganges Land. Die höchste Sorg/ so für
ansey obliegt/ ist/ daß Ich gelehrte/ wei-
se und erfahrene Männer möge haben zum
Regiment/ beherzt zum Krieg/ vorsichtig
zur Hoffhaltung. Denn zum tödten und
würgen hab Ich Leute voll auff; aber zum
regieren und Rath geben grosse Mängel.
Denn viel Leute lassen Sich gleichwohl
für Rath gebrauchen; aber wenig seynd
derer/ die es recht kennen/ oder meyn-
nen.

Eines Königes/ Fürsten und Regen-
ten Glück/ und Nehrung seines Reichs ist
fürnemlich gelegen/ an der Erwehlung sei-
ner weisen und getreuen Räthe. Denn
Weisheit ohne Treu ist nichts/ und Treu
ohne Weisheit ist auch nichts. Alle Für-
sten sollen wissen/ daß an der Ehrbarkeit
Ihrer Diener/ an der Geschicklichkeit Ihrer
Räthe/ an der Weisheit Ihrer selbstge-
nen Person/ und an der Ordnung Ihrer
Regimentshaltung/ das ganze Aufreth-
men Ihres Landes bestche. Denn unnüt-
zlich ist/ daß ein Baum/ dessen Wurzel
dür ist/ grüne Blätter trage. Ein gut-
ter Rathgeber/ der mit Wahrheit umge-
het/ ist Goldes werth/ und ist nichts über-
solchen: und wo ein Rath gern neben der
Wahrheit hinstreicht/ und weiß für schwarz/
und schwarz für weiß sagt/ oder sonst aus
Furcht der Ungnad den Fuchs nicht beißen
will/ sondern hinterm Berg hält/ oder mit
der Zungen abtricht/ und Ihme an statt
der

talis jam sit, nihilominus tamen sum-
me necessarium vicissim fuerit, si infi-
gnibus atque fidelissimis Consiliariis
undique stipatus, cum iis continuo
conversetur, quibus acquirendis, o-
mnem laboris partem, omnemque
curam impendat, exemplum Trajani
Imperatoris imitatus, qui in sua ad
Plutarchum Epistola, hoc modo scri-
pserat: Bonus fidelisque Consiliarius,
atque integra Regio, melior est. Sum-
ma sollicitudo, quæ in præfens incum-
bit mihi, ista est: ut eruditos, sapien-
tes & peritos Viros habeam pro Im-
perio, animosos pro Bellò, providos
pro Refamiliari. Eorum enim qui
occidant atque trucidant, habeo fa-
tis; ast eorum qui regant consiliaque
suggerant, magnum patior defectum.
Etenim multi quidem consilii dan-
dis addicunt operam; ast pauciorum
sunt, qui dextre id efficiant, aut omni
fucò careant.

Regis, Principis & Imperatoris
cujusvis fortuna, ac finium Regni sui
extensio, in sapientum fideliumque
Consiliarium electione præcipue
consistit. Sapientia enim absque fi-
delitate nihil est, Fidelitas item abs-
que Sapientia nihil est. Omnes Prin-
cipes sciant necesse est, quod in ho-
nestate suorum servorum, aptitudine
Consiliarium, sapientiâ eorundem
propriâ, bonoque Regiminis ordine,
omnia Regni incrementa consistant.
Impossibile enim est, Arborem, cujus
radix sit arida, virides alere comas.
Bonus Consiliarius, qui veritatem ha-
bet pens, est auri instar æstimandus,
nec quicquam ei præferendum: ubi
verò Consiliarius metas veritatis tran-
silit, albumque pro nigro, nigrum i-
tem pro albo venditat, aut metu odii,
acu rem tangere non vult, sed multa
tegit aut lingua abruptit, ipsique ve-
rita-

schopní a verní radcovia, aby sa s nimi neprestajne rozprával. Všetomže sa má snažiť získať ich do svojich služieb, podobne ako Traianus, ktorý v liste Plutarchovi napísal: Dobrý a verný radca je lepší ako celá krajina. Momentálne je mojou najväčšou starosťou získať vzdelaných, múdrych a skúsených mužov pre vládu, statočných pre vojnu, obozretných pre majetok. Mám dosť tých, ktorí hynú a vraždia. Avšak veľmi mi chýbajú schopní správcovia a radcovia. Mnohí si ťažkajú, že radiť je namáhavé, no málokto sa dokáže vyhybať pretvárke a účinne radiť.

Osud a rozmach ríše kráľa, vladára a každého mocnára obzvlášť závisí od výberu múdrych a verných radcov. Bez vernosti je múdrosť ničím. Všetci vladári musia vedieť, že rozmach ríše stojí a padá na poctivých služobníkoch, rozumných radoch, na ich vlastnej múdrosti a dobrom poriadku vlády. Suchý koreň stromu nedokáže zrodiť zelené listy. Dobrý a pravdomilný radca má cenu zlata a nič ho neprevýši. Vladárovi a poddaným najviac škodí radca, ktorý prekračuje hranice pravdy a vydáva biele za čierne a čierne za biele, alebo sa obáva nepriazne, preto nechce pichať do osieho hniezda a mnohé zahovára alebo prekrúca

der Waarbeit den Kauf verkauft / und
das placebo Domino singt; der schadet
dem Fürsten und seinen Unterthanen sehr
viel.

Derwegen soll ein guter Rath her-
steigen von einem Verständigen / von we-
gen seines Verstandes; von einem Gelehr-
ten / von wegen seiner Geschicklichkeit; von
einem Alten / von wegen seiner Erfahren-
heit; von einem Geduldrigen / von wegen
dessen / daß Er viel gelitten hat; von ei-
nem Sanftmüthigen und Gerechten / da-
mit Ihn die Zoffheit nicht verblende; von
einem Milden und Freugebigen / damit Ihn
der Harg und die Begierde nicht verführe.

Hierher gehört / was Suidas von
Thrasylulo meldet: Dieser sollten die La-
cedaemonischen Gesandten widersprechen/
als Sie Veründlich suchten: Weil Er
aber mit Geschenken angetroffen ward / so
sagte Er / Er hätte wilde Vögel gegessen/
davon Er wäre heiser worden / damit Er
nicht reden dürfte. Vergleichen hat auch
Demosthenes gesagt: Als die Miletii
nach Athen kamen / und um Hülff be-
stehen / hat sich Demosthenes anfanglich
mächtig darwider gesetzt: da gehen die
Legaten zu Ihm hinein / und bestechen
Ihn mit Geld. Wie Er nun des andern
Tages reden sollte / da kommt Er mit ver-
hülltem Halse unter das Volk aufgezogen /
sagte / Er hätte die Dräune; da fängt ei-
ner im Volk auß zu rufen: Er hätte nicht
die gemeine Dräune / sondern die silberne
Dräune / welche Ihm im Hals stecke / daß
Er nicht reden könnte; welches auch De-
mosthenes hernach nicht gelabnet / son-
dern sich selbst damit geküßelt. Denn
als Er Anorodemum einen Comedi-
en-Spieler gefragt / wie viel Er mit sei-
nem Spiel erworben? hat Er geantwor-
tet: ein Talent / oder 600 Cronen; dar-
auf Demosthenes gesagt / Er hätte mit
Stillschweigen mehr erworben.

In den Annalibus Pompeji findet
man /

titatis loco sumum vendit, & illud,
placebo Domino, ingeminat; hic
Principi ejusque Subditis plurimum
nocet.

Necessè igitur est, ut Consilium
bonum profluat ab homine cordato,
propter ejus intelligentiam; ab eru-
dito, propter ejus aptitudinem; à Se-
ne, propter ejus experientiam; à pati-
ente, propter eam, quod multa passus
fuerit; à miti & iusto, ne malicia i-
plum excæcet; à largo & liberali, ne
avaritia auriq; fames ipsum sedu-
cat.

Huc pertinet, quod Suidas de
Thrasylulo narrat: Hic Legatis La-
cedaemoniorum, foedus pacturis,
contradicere debebat: quia verò mu-
neribus erat corruptus, dicebat se esse
pyrorum silvestrium raucedinem
contraxisse, ne scilicet loqui cogatur.
Idem & Demosthenes fecerat. Cum
Miletii Athenas venissent, auxilium
impetraturi, Demosthenes sub initi-
um potenter se illis opposuit: Legati
eum conveniunt, pecuniaque & auro
expugnant animum. Cum igitur po-
sterò die loquendum sibi fuisset, o-
pertò collò in concionem prodit, di-
cens, anginà se laborare, nec mora,
dum è media turba quidam succla-
masset, illum non anginà, sed argen-
tanganà laborare, quæ in faucibus e-
jus hæreat, ut loqui etiam non possit;
quod Demosthenes postea non nega-
bat, voluptatem quandam exinde
conciens. Dum enim Anorode-
mum Comædum sciscitaretur, quan-
tum theatricò ludò fuerit lucratus?
dum verò ille unius talenti, aut sex-
centarum coronarum faceret menti-
onem, subiecit ipse, scilicet Demo-
sthenes, se silentiò plura meruisse.

In Annalibus Pompeji reperitur,
cum

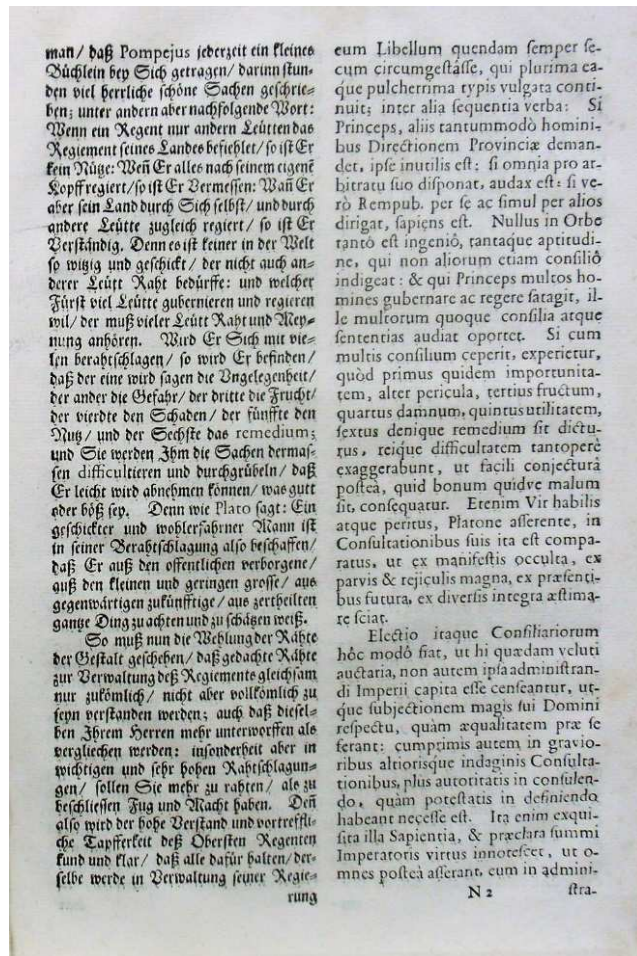
a namiesto pravdy predáva dym a opakuje si, že sa bude páčiť
pánovi.

Dobrá rada musí prýštiť z rozumného človeka skrz jeho zna-
losť, zo vzdelaného skrz jeho brilantnosť, zo starca skrz jeho
skúsenosť, z trpezlivého, pretože mnoho vytrpel, z pokojného
a spravodlivého, aby vladára neoslepovala zloba a zo štedrého
a šľachetného, aby ho lakomstvo a túžba po zlate nezviedli.

Čosi podobné hovorí Suidas o Thrasybulovi. Keď chceli
spartskí vyslanci uzavrieť zmluvu, Thrasybulos im nemal vyho-
vieť. Podplatili ho a aby nemusel jednať, povedal, že jedol divé
hrušky a zachrípol. To isté urobil aj Démostenés.²²⁵ Keď prišli
Milétania hľadať pomoc do Atén, Démostenés sa im spočiatku
horlivo ponúkal. Keď za ním prišli legáti, podplatili ho zlatom a
striebrom. Nasledujúci deň mal jednať. Ukázal sa na zhromažde-
ní s obviazaným krkom a povedal, že ho zmohla angína. Vtom
ktosi uprostred davu vykrikol, že ho postihla striebrozvuká angí-
na, ktorá mu uviazla v hrdle a nemôže hovoriť. Démostenés to
neskôr nepoprel a zabával sa na tom. Keď sa opýtal komika Ario-
todéma, koľko si zarába ako divadelný herec, odpovedal mu, že
jeden talent²²⁶ alebo šesťsto korún. Na to mu Démostenés pove-
dal, že on zarobil viac mlčaním.

²²⁵ Príbeh o Démostenovej úplatnosti čítame už u Plutarcha (*Životopisy slávnych Grékov a Rimanov, Démostenés* 25), kde sa nechal podplatiť Harpalom. Poin-
ta príbehu je však rovnaká, len u Plutarcha nenachádzame nijaké porovnanie so zárobkom herca či kohokoľvek iného.

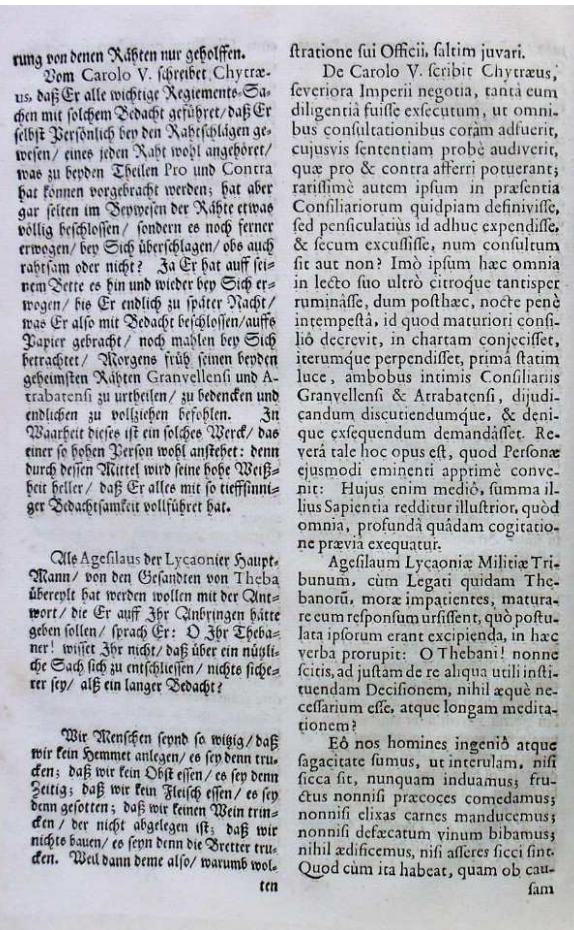
²²⁶ Talent – stará jednotka hmotnosti, ktorej hodnota sa menila podľa miesta a času a pohybovala sa v rozmedzí 20 až 40 kg. Ako peňažná jednotka zodpovedal
talent približne cene 25 až 36 kg zlata alebo častejšie striebra. Celková hodnota talentu sa však v jednotlivých obdobiach a v rôznych krajinách značne líšila.

227 Pravdepodobne Gnaeus Pompeius Magnus.

V letopisoch Pompeia sa zdôrazňuje, že Pompeius²²⁷ so sebou vždy nosil knižočku, ktorá obsahovala mnoho slov a tie najkrajšie boli obohatené o príklady. Jeden z nich vraví: Ak vladár prenechá krajinu iným, je neužitočný, keď o všetkom rozhoduje sám, je opovážlivý, ale keď štát riadi spoločne s inými, je múdry. Na svete niet takého nadaného a šikovného človeka, že by sa zaobišiel bez rady iných. Ak chce vladár spravovať a riadiť krajinu, mal by počúvať aj rady a myšlienky ostatných. Ak si k jednej veci vypočuje rady viacerých, zistí, že prvý povie nehoráznosť, druhý v tom vidí hrozbu, tretí zisk, štvrtý skazu, piaty úžitok, šiesty napokon liek, až celú vec natoľko zveličia, že poľahky odlíši dobré od zlého. Aj Platón hovorí, že schopný a skúsený muž je natoľko podkutý, že dokáže rozpoznať ukryté v očividnom, významné v nepatrnom, budúce v súčasnom, ucelené v rozptýlenom.

Pri výbere radcov sa musí dbať na to, že na nich nebude stáť samostatné spravovanie ríše, ale budú mať akýsi poradný hlas. S vladárom si nebudú rovní, ale musia sa mu podriaďovať a predovšetkým sa majú starať o to, aby radili, pretože nebudú mať moc rozhodovať. Vyberaná múdrosť a povestná súcosť najvyššieho vládcu sa môže potvrdiť len vtedy, ak všetci prehlásia, že mu

²²⁸ Weber vo svojom spise hovorí o dvoch radcoch, granvellskom a atrabatenskom (arraskom). Pravdepodobne ide o tú istú osobu s viacerými funkciami a kompetenciami na rozličných územiach.

pri riadení len pomáhajú.

Chytraeus píše, že Karol V. pristupoval k dôležitým záležitosťam impéria natoľko rozvážne, že sa zúčastnil všetkých porád, pozorne si vypočul návrhy pre a proti, no len sotvakedy niečo uzavrel v prítomnosti radcov. Nad všetkým ešte uvažoval a v samote skúmal, čo je vhodné a čo nie. Ba ešte aj na lôžku všetko dlho premieľal, kým rozhodnutie, ktoré urobil, preniesol na papier a nanovo ho zvážil. Hneď skoro ráno ho dostal na posúdenie jeho blízky radca Antoine Perrenot de Granvelle,²²⁸ aby ho zvážil a zrealizoval. Vladárovi prináleží takáto hlboká rozvaha, ktorá predchádza jeho rozhodnutiam a robí jeho múdrosť ešte rýdzejšou.

Netrzepliví vyslanci z Théb raz naliehavo žiadali lykaonského vojenského tribúna Agésilaa, aby urýchlene odpovedal na ich požiadavky. Zasipel na nich: Thébania, či neviete, že správne rozhodnutie vo významnej veci si vyžaduje najviac zo všetkého dlhé premýšľanie?

My ľudia sme natoľko dôvtipní, že si nikdy neoblečieme košeľu, ak nie je suchá, nezjeme ovocie, ak nie je zrelé, neochutnáme mäso, ak nie je uvarené, nepijeme víno, ak nie je odležané, nič nestaviame, ak dosky nie sú suché. Preto by sme teda nemali rovnako postupovať

ten wir eine wichtige Sach schliessen mit
unzeitigem Raht/ bey welcher wir uns e-
hender werden heräufhern als wirmen?
Deshwegen soll man diejenige Sachen/ so
die Ehr und Ruhe Leibes und Lebens be-
treffen/ wohl probieren und versuchen/ ehe
und bevor man Sie determinirer und
Sich entschleußt. Denn so ein Weiser und
Vorsichtiger Mann sich ein Stund lang
bedenkt/ was Er reden will/ so soll Er
billich Zehen Stund bedencken/ was Er
thun wil. Denn die Wort seynd Wort/
und man kan Sie retractieren und wieder-
ruffen; aber die ohnedachtsame geschehe-
ne Werck kan man nicht wieder zu ruck stel-
len/ auch offermahls nicht verbessern. Da-
rumh gar weislich jener Rechts-Gelehr-
te gehandelt/ welcher Ihme Zeit zur Be-
rathschlagung geberhen: und weil man sa-
he/ daß Er allein wäre/ wurde Er gefra-
get/ mit wem Er sich berathschlagten wolte?
Da zeiget Er auff sein Kopff und sprach:
Nur diesem.

Daß nun ein König/ Fürst und Re-
gent zu seiner Regierung vieler Augen be-
dürffe/ auch die Stünge selbst eigene zu der
Wache/ Bewahrung und Erhaltung seines
Regiments oder Reichs vonnöthen habe/
ist unvernünftig/ und denen am meisten
bewußt und bekandt/ die entweder in dem
Register derer Regenten aufgeschribet ste-
hen/ oder aber in wirklichen Diensten bey
Potentaten sich befinden/ oder zum wenig-
sten da gewesen sind.

Darumb so wird ein König oder Fürst/
wie auch geringers Stands Regenten/ ihren
von Gott erleuchteten Verstand nach/ zu
Rathen erwecken/ Weis/ Gelehrte/ Ver-
ständige/ beherzte und Standhafte Leu-
te/ welcher Erfahrung in allerhand
wichtigen Sachen und Geschäften also
bekand/ beweßet/ und auff der Prob geles-
sen sey/ daß man Ihnen die Regierungs-
Hülff nicht weniger getrost und sicherlich
vertrauen möge/ als denen besten/ und
meist

sam de realiqua magni momenti, im-
maturis consilio quippiam statuere-
mus, ad quam infumabimur facilius,
atque incalcescimus? Probanda igitur
ante ea sunt, quae honorem atque
tranquillitatem vita & facultatum
concernunt, quam de iis certi quip-
piam determinetur & concludatur.
Quodsi enim prudens aliquis atque
circumspectus Vir quicquam dictu-
rus, unius horae spatium meditationi
impendat; jure equidem meritoque
quicquam facturus, decem sibi ven-
dicabit. Verba enim sunt verba, quae
retractari & revocari possunt; ast o-
pera inconsulto facta, retractari, imò
saepe neque corrigi possunt. Quam-
obrem sapienter Jurisperitus ille egit,
qui tempus ad consultandum petiit:
cum verò viderent ipsum solum esse,
quaerunt, cum quonam capturus sit
consilium? qui Caput suum osten-
dens, cum hoc, respondit.

Quod igitur Rex, Princeps atque
Imperator ad regiminis administra-
tionem plurimum oculis indigeat, suis
item ad vigilias, protectionem & con-
servationem sui Imperii atque Regni
opus habeat, palam est, illisque opti-
mè notum, qui aut Catalogo interii
Principum, aut certe in Officiis Impe-
ratorum sunt constituti, vel mini-
mum ibi fuerit.

Rex igitur aut Princeps, uti & in-
ferioris conditionis Gubernatores, ju-
diciis illuminati sui à DEO intelle-
ctus secuti, prudentes, eruditi, in-
teligentes, animosi & constantes
eligat Consiliarios, quorum experien-
tia, in omnis generis negotiis, ita no-
ta, spectata & probata sit, ut non mi-
nus tutò atque confidenter auxiliares
Regiminis partes, quam Corpus & in-
columitas Regis, Principis aut alio-

N 3

rum

vo veciach veľkého významu a robíť nezrelé rozhodnutia, ktoré
nám viac poškodia ako osožia? Kým sa uzavru záležitosti týkajú-
ce sa cti, pokojného života a majetku, treba ich poriadne preveriť.
Kým rozumný a obozretný muž niečo vypovie, premýšľa jednu
hodinu, no kým niečo vykoná, právom si ich vyhradí desať. Slo-
vá sú len slová a možno ich odvolať a vziať späť. Avšak neuvá-
žené skutky nemožno odvolať, ba často ani napraviť. Preto múd-
ro urobil znalec práva, keď žiadal čas poradiť sa. Videli ho sa-
mého, preto sa spýtali, s kým sa bude radiť. Ukázal na svoju
hlavu: S ňou.

Kráľ, vladár a mocnár potrebuje k spravovaniu vlády oči via-
cerých, ale nevyhnutné sú aj jeho vlastné, aby mohol bdieť, och-
raňovať a zachovať svoju vládu a celú ríšu. Najlepšie to vedia tí,
ktorí sa radia do zoznamu ich vladárov alebo sú v službách moc-
nárov či prinajmenšom niekedy boli.

Kráľ alebo vladár, ako aj správcovia nižšieho postavenia si
podľa Bohom osvieteného úsudku vyberajú rozumných, vzdelá-
ných, znalých, odvážnych a stálych radcov. Majú veľké, skvelé
a cenné skúsenosti, preto ich možno s istotou a smelo poveriť
pomocou v určitých záležitostiach vlády podobne, ako možno
telo a zdravie kráľa, vladára alebo iných mocnárov zveriť dvor-
ným lekárom.

meisterrathen Argern des Königes / Fürsten oder anderer Regenten Leib und Ehrendien. Und will darfür gehalten werden/ daß ein Reich/ Land und Lütze besser verwahrt seyen/ da ein Herr böse ist/ und gleichwohl fremde getreue Räthe/ denen Er folget/ wie Phalaris der Tyrann; also wann Er nur für Sich und Ihme allein fromm ist/ und doch darneben böse Räthe hat/ an die er alles kommen läset/ und Sich selbst keiner Sachen recht annimmet.

Die besten Stücke aber/ so dergleichen hohen Standes Personen man wünschen möchte/ sind diese: Daß die Räthe neben reichthaffener Liebe gegen Gott/ Treu gegen Ihren Ober Herrn/ und was seines Landes gemeine Wohlfahrt/ wie nicht weniger Abwendung aller Gefahr und Schadens betreffe/ auch ihr Gewissen und die hohe Würcht/ damit Sie ihrem Herrn/ und dem gangen Lande hoch verbindlich zugethan/ erfordert; mit einem recht beständigen/ und durch keine natürliche Begierden/ oder menschliche Deregung/ verrückt/ verkehrt/ oder verwirrten Sinn und Verstand befaßet seyen/ der gestalt/ daß Sie nichts vor oder auff die Dahn bringen/ es sey dann vorher wohlbedacht/ reiflich erwogen/ und zeitig befunden; auch in allen ihren Handlungen redliche/ aufrichtige/ tapfere/ gerade und recht Christliche Rathschläge führen/ die einen breiten Fuß haben/ und darauß Sie mit ihrer wohlbe gründten Ausführung und gerechtfamen Verantwortung beides vor Gott/ als auch aller ehrbaren Welt und der weßten Nachkommenheit/ desto besser bestehen können. Denn die subtilen Rathschläge/ so nur auff das bloße Glück gegründet/ sind gleich einem subtilen und zarten Ohrwerck/ da an demselben das Principal Stück zerbricht/ ist hernach das ganze Werck verderbt und zu Schanden gemacht.

Die

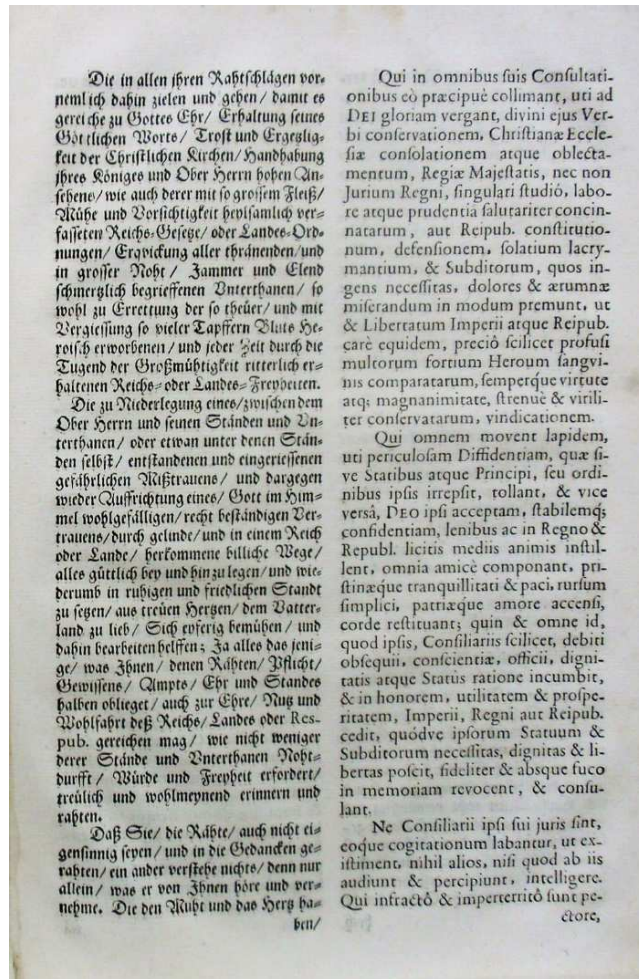
rum Gubernatorum, Archiatris, credi illis possit. Et censeo ita esse statuentum, Regnum illud aut Rempublicam, melius esse munitam, ubi Princeps quidem improbus est, probi autem atque fideles Consilarii, quibus ille parer, veluti Phalaris Tyrannus; atque si isipse quidem pius sit, pessimos verò juxta se habeat Consiliarios, quibus omnia commendet, ipse autem nullius rei curam in se recipiat.

Optimæ verò felicitatis partes, Personis hujusmodi in eminentiori statu constitutis, ex animo vovendæ, sunt hæc: uti Consilarii præter sincerum erga Deum amorem, fidelitatem erga Principem, & quod communis Reipub. ipsius salus, quin & omnis periculi atque jacturæ aversio, illorum conscientia, & summa officii necessitas, quæ ipsi suo Domino ac toti denique Regno strictissime sunt addicti, requirunt; constanti nullaque naturali cupiditate, aut hominum illecebris corrupto, perverso & depravato sint animo, nec quicquam in apertum prius proferant, quam accuratè discussum, maturò judicio, cetera Sole meridiano excoctum, & perfectum; quin & in omnibus suis actionibus sincera, ingenua, magnifica, recta & verè Christiana agitent consilia, quæ laxiorem pedem habeant, & cui illi innixi, cum bene fundata executione, legitimaque apologia, tam coram Deo, quam coram Mundo, & cara Posteritate eò melius consistere queant. Subtiles enim Consultationes, quæ in nudà fundantur fortuna, subtili tenuique Horologio sunt similia, in quo, parte principali fracta, totum opus corrumpitur, & pudori cedit.

Qui

Myslím si, že pre fungovanie kráľovstva a krajiny je lepšie, ak na čele stojí zlý vládca obklopený poctivými a oddanými radcami, ktorých poslúcha ako tyran Falaris, než by mal byť na čele zbožný vládca so zlými radcami, ktorým všetko zveruje a sám sa o nič nestará.

Osoby v takom vysokom postavení by si mali z duše žiadať z dobrého to najlepšie: aby radcovia prechovávali úprimnú lásku voči Bohu, oddanosť voči vládárovi a aby odovzdane robili všetko pre spoločné blaho krajiny, aby ju chránili pred nebezpečenstvom a škodami, aby boli svedomití voči najvyšším potrebám úradu, a tým neochvejne oddaní svojmu pánovi a napokon aj celej krajine. Nech nie sú žiadostiví, ale zásadoví, nech im ľudské lákadlá neskazia, nezvrátia a nepokrivia ducha. Kým niečo vynesú na svetlo, nech to starostlivo preberú, zrelo posúdia tak, ako vyzrelé poludňajším slnkom. Aj v záležitostiach, pri ktorých majú voľnejšiu ruku, majú prejednávať všetky poctivé, ušľachtilé, veľkolepé, správne a kresťanské rady, nad všetkým majú držať pevnú a zákonnú ruku, aby obstáli tak pred Bohom, ako pred svetom i pred drahocennou budúcnosťou. Jasný rady založené iba na šťastí sa podobajú jemným krehkým hodinám. Stačí, že sa zlomí ich hlavná časť a je zničené celé dielo.

Dobří radcovia sa vo všetkých svojich radách prikláňajú k Božej sláve, k zachovávaní Božieho slova, k úteche a poteche kresťanskej cirkvi, k obrane kráľovského majestátu a nepochybne vynakladajú snahu a námahu, aby obozretne a na všeobecný úžitok stanovili zákony a nariadenia ríše alebo štátu pre útechu plačúcich a poddaných, ktorých treba ľutovať kvôli ich bolestiam a útrapám, aby chránili slobodu ríše či štátu hrdinsky získanú za cenu preliatej krvi, a ktorú treba navždy rázne, mužne, zdatne a veľkodušne zachovávať.

Dobří radcovia rozhybu aj kamene, len aby zničili nebezpečnú nedôveru, ktorá by sa mohla vkradnúť medzi vladára a stavy, či medzi stavy samotné. Naopak tým, ktorí sa starajú o dobro, majú dobří radcovia vnuknúť vzácnu a neochvejnú dôveru voči Bohu. Poháňaní láskou k vlasti majú všetko ochotne pripravovať tak, aby úprimne každého a všetko viedli k pôvodnému prirodzenému pokoji a mieru. Majú robiť aj všetko to, čo radcom káže povinnosť, z ktorej pramení nevyhnutná poslušnosť, dôvera, úrad, česť a stav. Majú tak konať na česť, úžitok a prospech impéria, kráľovstva alebo štátu. Na toto všetko majú úprimne a verne pamätať a radiť sa o všetkom, čo je pre každý stav a poddaných nevyhnutné a čo žiada dôstojnosť a sloboda.

Radcovia nesmú byť tvrdohlaví a nesmú upadnúť do presvedčenia, že iní sú schopní pochopiť jedine to, čo si vypočujú a osvoja od nich. Tí, ktorí majú srdce a neboja sa,

ken/ frey zu reden/ und die Nothdurfft vor-
zu bringen/ doch alles mit gebührender Be-
scheidenheit/ und daß man bey einem Herrn
solches zu rechter Zeit und Gelegenheit thun
dürffte/ ist nicht weniger vonnöthig. Also
daß im reden und thun/ in Worten und
Wercken/ Sie/ die Räte/ allezeit mehr
auff ihr Christliches Gewissen/ und das he-
ilige Pfluchts- Bandt/ als auff ihres Ober-
Herrn menschlichen Arm und große Ge-
walt/ und was Ihme beliebt sehen/ und die
Furcht seiner Macht und Hoheit sich nicht
absprechen lassen/ die Waarheit zu sagen/
und derselben mannlich sey zu stehen/ oder
auch sonst Ihrem Haupt beweglich zu Ge-
müht führen/ was seinem hohen Standt
und Ampten nachstehlig seyn möchte/ und
Ihn darfür zeitlich zu vermahnen. Denn
eumahl für allemahl müssen doch Recht/
Recht; und Waarheit/ Waarheit bleiben/
und denselben alle fremde/ Christliche und
Gott-liebende Herzen anhangen.

Hingegen wann die Räte dieß fallß
zu wenig Mühe haben/ und zu allen Din-
gen gleichsam Ja sagen/ oder wohl darzu
stillfürweigen/ so gehet es Ihnen endlich da-
mit/ daß Sie überall wenig Ruhm erlan-
gen/ wo nicht gar Schand und Dinehr da-
von tragen müssen/ wie es denen obange-
führten Räten deß Rührers Constantini
ergangen ist.

Obzwar etlicher Meynung nach/ die-
ses auch ein sonderliches Merk- Zeichen seyn
soll/ wo sey ein Potentat erkennen möge/
ob einer zur Befestigung eines Raths tauglich
und dienlich sey/ oder nicht? nemlich/ daß
er sehe und Waarnahme/ ob derjenige sei-
ner eigenen Geschäfte mit fleiß abwartet/
und ob derselbe auch seinem eigenen Hauße
und Hauß-Weisen recht vernünftig und
verschick/ wie es einem Hauß- Vatter ge-
hörhet/ vorstehe/ mit dem Anhang: daß
gemeinlich/ welcher seine eigene Sachen
wenig in acht nimbt/ umß deß Herrn Ge-
schäfte/ der Ihn gebrauchet/ sich auch nicht
hoch

etore, ut liberè eloquantur, ac res ne-
cessarias proponant; omnia interim
decenti reverentiâ, ac opportunè
maximèque accommodò tempore ut
fiant, opus est. Ita ut in loquendo &
agendo, in verbis & operibus Confi-
liarii potiorem Conscientiæ suique
Officii, quàm Principis ejusque bra-
chii & Potentiæ, ac pruritis aurium,
habeant rationem, neque inducant
animum, ut metu Potentiæ atque E-
minentię, veritatem subtrahant, eam-
que pro virili non defendant, aut aliàs
Capiti suo, adhibitis orationis acule-
is, in mentem revocare, idque ab eo,
quod Statui atque existimationi illius
fraudi sit, in tempore præservare de-
trecent. Semel enim pro semper re-
ctum, rectum; veritas, veritas mane-
at, ipsique omnia pia, christiana, Dei-
que amantia corda suffragentur o-
portet.

Si verò Confiliarii, animò sint
abjectò & meticulosò, & ad omnia
suo ITA respondeant, aut planè sile-
ant; accidit ad extremum, ut parum
ubique gloriæ atque laudis conse-
quantur, nisi contentum ubique &
ignominiam reportent, quemadmo-
dum illis suprà adductis Constantini
Imperatoris Confiliariis evenit.

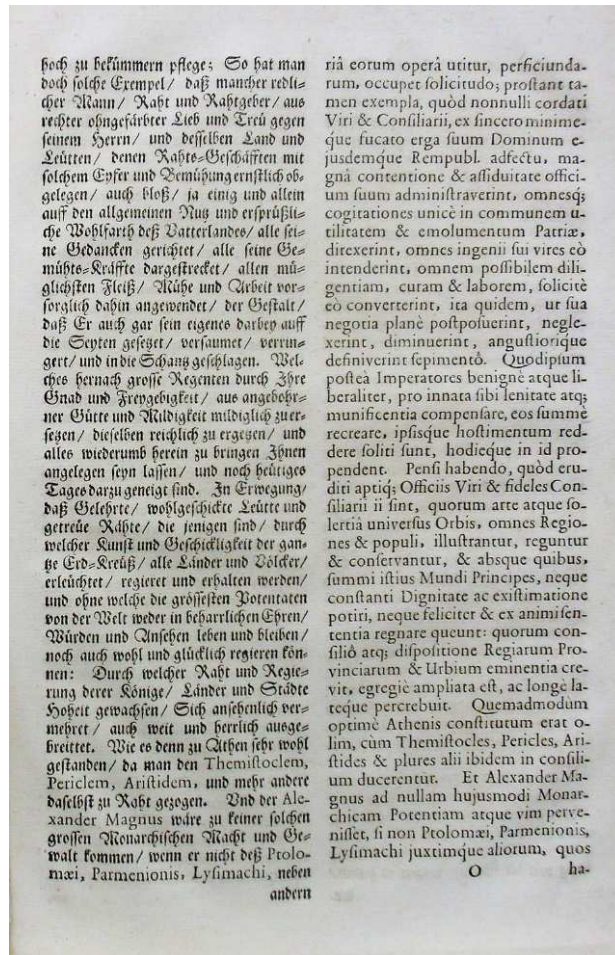
Licet verò juxta nonnullorum
opinionem, hoc quoque characteris
instar esse debeat, quò Imperator ag-
noscere possit, num quis ad subeun-
dum Confiliarii Officiū aptus sit ac
idoneus, an verò secus? nempe, si pe-
riclitetur accuratius, num is ipse pri-
vatas suas operas assidue exequatur?
& num suæ domui Reique familiari,
bene atque prudenter, prout Patrem-
familias decet, præsit? cum hac ap-
pendice: quòd eorum animos, qui
sua perfunctoriè agunt, exigua ple-
rumque, rerum sui Heri qui subsidia-

nech slobodne hovoria a navrhujú potrebné veci, avšak všetko
s náležitou úctou a v príhodnom čase. Radcovia majú hovoriť
a konať tak, aby viac dbali na vlastné svedomie a svoj úrad, než
na ramená a moc vladára, či na šteklenie²²⁹ uší. Nemajú navádzať
ducha, aby zo strachu pred mocou a majestátom zamlčal pravdu
a mužne ju nebránil, alebo aby pod tlakom pichľavých rečí zavr-
hol myšlienku odhaliť podvod. Naveky vekov totiž zostáva právo
právom, pravda pravdou, a patrí sa, aby sa o to pričínili všetky
zbožné, kresťanské a Boha milujúce srdcia.

Ak sú však radcovia podlého a bojazlivého ducha a na všetko
odpovedajú svojím ÁNO alebo zat'ato mlčia, nakoniec sa stáva, že
si vyslúžia len málo slávy a chvály, no zato si odvádzajú odnášajú
pohrdanie a potupu, ako sa stalo vyššie spomínaným radcom
cisára Konštantína.

Hoci veru podľa názoru niektorých by toto mohlo byť zname-
nie, vďaka ktorému môže vladár rozlíšiť, či je niekto spôsobilý
a vhodný pre úrad radcu alebo nie, existuje lepší spôsob, ako
zistiť, či si radca neustále nezariaduje svoje obchody? A či dobre
a rozumne riadi svoj dom a rodinné záležitosti, ako sa patrí otco-
vi rodiny? Treba dodať, že ten, komu len málo záleží na vlast-
ných veciach, záležitosti jeho pána, ktorý ho potrebuje, ho nebu-
dú trápiť a nepostará sa o nich.

²²⁹ Porov. 2Tim 4,3.

Sú známe aj prípady, že niektorí rozumní muži a radcovia z čistej a nestrojenej náklonnosti voči svojmu pánovi i vlasti vytrvalo a usilovne spravovali svoj úrad a všetky svoje myšlienky sústredili na spoločný úžitok a prospech krajiny, slúžili jej až do posledných síl a dychtivo jej venovali všetku svoju pozornosť, starosť a námahu, až svoje súkromné záležitosti úplne odkladali, zanedbávali a okliešťovali. Takéto konanie potom mocnári zvykli láskavo, ochotne a štedro odmeniť a dodnes sú naklonení tomu, že takýmto radcom doprajú oddych a odmenu. Treba si uvedomiť, že celý svet, všetky kraje a národy vďaka umeniu a zručnosti vzdelaných mužov a verných radcov hodných svojho úradu sa stávajú slávnymi, sú riadené a zachovávané. Bez nich ani najvyšší vladári tohto sveta nemôžu šťastne a oduševnene vládnuť a nedosiahnu to ani vďaka svojej dôstojnosti a dobrej povesti. Vďaka ich radám a plánom vyrástli vznešené kráľovské mestá a zeme a stali sa známe široko ďaleko. Najlepšie, čo sa mohlo Aténam kedysi prihodiť, bolo prijať do rady Themistokla, Perikla, Aristaida a mnohých ďalších. Ani Alexander Veľký by sa nedostal k takej významnej panovníckej moci a sile, keby sa nechopil vernej rady Ptolemaia,²³⁰ Parmenióna, Lysimacha a ďalších verných radcov, a neposlúchol by ich.

²³⁰ Ptolemaios Lágú.

andern seiner gehalten Käste/treuen Käste
gebrauchet/ und demselben gefolget hätte.
Darumb auch der Kaiser Iustinianus die
Rechtsgelehrten und gute getreue Käste
seine Gehülffen und Freunde genennet.

Über dieses geben dem Könige/ Für-
sten und andern Regenten die Käste eine
schöne Zier/ verwahren ihm sein Gewiss-
sen/ und sind demselben zu einem Trost in
aller seiner Widerwertigkeit. Sie be-
wahren und versichern sein Christliches Ge-
wissen in deme/ weil ihm bewußt/ daß al-
les/ so er zu vollziehen anbegehlet/ zu Aug-
sein Land und Leut/ verher mit so vie-
len Kästen berathsplaget/ durch so viel
Käst-Stimmen abgehandelt/ und ge-
schlossen sey; daß nichts Irrthümli-
ches darbey vorgegangen/ oder irgend et-
was vergessen worden; daß viel Augen
mehr gesehen/ und sehen können/ als ein
einiges; daß er gethan habe gleich wie die
berühmten Aegte/ welche mit und neben
dem jetzigen Stuck/ so wieder das Gift be-
wahren/ und man Nitridat nennet/ viel an-
dere an sich selbst von der Natur sonst dem
Menschen schädliche Dinge in ein Gefäß
zusammen schütten/ und daraus eine rechte-
heylsame und ganz vollkommene Aegney
wieder alles Gift zubereiten. Ebenes ma-
ßen ist es auch mit denen Kästen und Re-
gimenten. Verschiednen beschaffen/ darun-
ter etliche zu geschwind/ etliche zu langsam/
etliche zu feig/ etliche zu kalsinnig sind:
Wenn aber ihre gegebene Käst-Stimmen wohl
untereinander gemischt/ und zusammen
gebracht werden/ geben dieselbe alsdenn ei-
nen gar angenehmen und nützlichen Käst-
schlag.

Es ist auch zu bedenken/ und nicht
wenig daran gelegen/ daß der/ so zu einem
Käst soll gebraucht werden/ sein rechte
männliches Alter erreicht habe. Denn
allzu junge Leut sind gemeinlich frisch/
bisig von der Stur/ wegen es hincin/
wo,

habuit, Consiliatorum, fideli confi-
lio usus fuisset, usque parvisset. Ac
ideo Justinianus Caesar Jurisperitos,
bonos item sincerosque Consiliarios,
Auxiliatores atque Amicos suos nun-
cupavit.

Adhuc Consilarii suum Regem/
Principem atque Imperatorem exi-
miè ornant, tuentur ejus Conscienti-
am, magnosque ipsi in omnibus ad-
versitatibus sunt solatio. Illi vindi-
cant securioremque reddunt christia-
nam ejus Conscientiam in eo, cum i-
psi constet, quod omnia, quæ perfi-
ciunda mandavit, in utilitatem Rei-
publicæ primum quidem, tot Consi-
liariorum judiciis discussum, tot eo-
rum sententiis firmatum, & denique
conclusum sit; quod nihil erronei in-
terveniret, aut lapsu memoriæ omis-
sum fuerit; quod multi oculi plus vi-
derint, videreque possint, quam uni-
cus; quod æquè fecerit atque Medici
famigeratissimi, qui præter illud re-
medium, quod à veneno conservat,
theriace dictum, multò plura alia in
se quidem & suâ naturâ homini no-
xia, in pyxidem unam congerunt, ex
iisque omnibus, salubre & præsentis-
simum medicamentum, omne vene-
num arcens, præparant. Ita etiam
cum Consiliariis, Imperiique periculis
comparatum est, quos inter, alii ce-
leri, alii tardò, pars item ferventi, pars
verò frigidò sunt ingenio: dum au-
tem data eorundem vota rectè inter
se miscentur & conferuntur, tum sa-
lubre quoddam utileque exinde na-
scitur Consilium.

Hoc etiam cum non omnino abs-
re sit, dispiciendum, uti is, qui consi-
liis deinceps adhibendus est, perfe-
ctam virilem ætatem attingat. Ho-
mines enim admodum juvenes, ple-
rumque sunt alacres, frontis fervido-
ris,

Aj cisár Justinianus preto vyhlásil znalcov práva, dobrých a poc-
tivých radcov za svojich pomocníkov a priateľov.

Radcovia sú neopísateľnou ozdobou svojho kráľa, vladára
a mocnára, strážia mu svedomie a sú mu veľkou útechou vo
všetkých protivenstvách. Chránia a formujú jeho kresťanské sve-
domie tak, že mu samému záleží, aby nepochybil v ničom, a aby
nezabudol na to, čo nakázal vykonať na úžitok krajiny a o čom sa
radcovia toľkokrát radili, preberali, rozjímali a napokon uzavreli,
pretože mnohé oči vidia viac a spoločne sa môžu dívať ako jedno
oko. Postupuje rovnako ako slávni lekári, ktorí k príprave onoho
lieku, čo chráni pred jedom, zvaného teriak,²³¹ potrebujú mnoho
viac iných, v svojej podstate človeku škodlivých látok, ktoré
spolu zmiešajú a zo všetkého pripravia zdravý a účinný liek na
ochranu pred každým jedom. Dá sa to porovnať s radcami
a poradcami pre otázky vlády tej najrozličnejšej povahy. Jedni sú
rýchli, druhí váhaví, tretí horkokrvní a štvrtí chladnokrvní. Po-
kiaľ sa však ich poradné hlasy medzi sebou porovnávajú a správ-
ne kombinujú, môže sa zrodiť hodnotná a užitočná rada.

Je dosť dôležité a stojí za uvaženie prizývať k radám len
mužov v zrelom veku. Príliš mladí ľudia sú zväčša prudkí, hor-
kokrvní

²³¹ Teriak – v stredoveku liečivo z rozličných bylín, ktoré sa používalo najmä ako protijed.

wobin Sie die Gewalt der Natürlichen
Zuneigungen treibet. Und ob Sie gleich
viel in Sinn nehmen / und zu verrichten
Sich vorsetzen / so ist es doch gemeinlich
übel gegründet / ohnzweifel und nicht recht
erwogen; gleichwie die Morgen-Sonne/
welche zwar viel erregt und beweget / aber
nicht recht auffbringet. Da hingegen alte
Leute (woburch diejenige zuverstehen / so
noch geruhig / und von gutter Laube Ver-
mögigkeit / oder wie man jaget / bey ihren
besten Tagen sind; und nicht die Jemge/
so zu hohen Alters / oder anderer Unge-
genheit halben / allbereit ansehn Kindisch
zu werden) mit ihrem Raht und Raht-
Stimmen viel besser durch zu drungen pfle-
gen.

Und gleich wie ein frisch gesundes
Brunnen-Wasser / des starken Weins über-
ge / und sonderlich dem Haupt gefährliche
Hitz mäßiget: also benehmen die Jährdenen
natürlichen Zuneigungen / was Sie in
Rahtschlägen zu heilig und geschwind seyn
wollen. Und weil vermuthlich / daß die in
grauen Jährten etwas mehrere von andern
geleiden und erfahren haben: deswegen pfle-
get man ihnen auch mehr Ehr anzulegen.
Wodurch dieses alles gesetzt / mit Ver-
behalt derer in denen Worten gemeinlich
und vermuthlich stehenden Aufnahmen.
Denn die Exempel des Josephs / Dani-
els / Papyrii und anderer mehr / bezeugen
klar / daß es nicht allzeit an Jähren ge-
legen; und daß die Dienen mehr Heiligs
saugen und ziehen aus den zarten Köpflein
und Blümlein / weder aus den harten Die-
steln. So giebt leyder! die Erfahrung von
Anfang der Welt her / daß das Alter auch
nicht allmahl / oder bey allen / gegen der
Ehrzeit genugsam versichert ist. In-
gleichem hilft auch nicht einem jeglichen /
daß er viel studirt und geleiden habe / wann
die Gnad und Gerechtigkeit nicht dabey
ist.

ris, feruntur audacter eo, quod ipsos
vis naturalium inclinationum impel-
lit. Et quoniam multum concipi-
ant animo, libique exequendum pro-
ponant, id tamen plerumque in a-
nā fundatum, immaturum & minus
recte excussum est; haut aliter atque
Sol Menſe Martio, qui tunc multa
quidem concitat & commovet, per-
fecti autem nihil profert. Quō vice
versā homines Senes (per quos illi in-
telligendi, qui vegeto adhuc validio-
reque sunt corpore, aut ut vulgō di-
citur, qui in florentissimā sunt aetate;
non verō illi, qui ob provectam aeta-
tem, aliaque id genus impedimenta,
repuerascere incipiunt) consilio atque
Sententia multo facilius penetrant.

Et quemadmodum salientis aque
haustus, residuum Capitiq; periculo-
sum, fortioris vini ardorem temperat:
ita Anni quoque naturalibus inclina-
tionibus id demunt, quod fervidos il-
los atque præcipientes in consultatione
efficet. Et cum probabile sit, eos,
qui canis sunt oblit, plus aliis vidisse
expertosque esse; ideo major etiam i-
psis habetur honos. Intetum hæc o-
mnia ponuntur, cum præſervatione
exceptionum in verbis communiter
& conjecturaliter latentium. Exem-
pla namque Josephi, Danielis, Papyrii
& multorum aliorum, clarè demon-
strant, non in Annis semper consiste-
re, plusque Apiculas extingere & ex-
trahere mellis, tenerā ex Rosā atque
flosculō, quā duris & tribulis. Id
proh dolor! experientia ipsa inde us-
que ab initio Mundi, extra omnem
aleam ponit, quod Senectus non sem-
per & apud omnes, ab omni stultitia
tuta usque quaque sit. Similiter non
quemvis etiam juvat, multum ipsum
didicisse & vidisse, si virtus atque ap-
ti.

a ženie ich sila poháňaná vlastnými záujmami a záľubami. Aj keď sú ich predstavy veľmi veľké, zväčša sú nezrelé, neuvážené a stoja na piesku. Rovnako aj marcové slnko mnohé prebúdza a burcuje, nič však nedokončí. Naproti tomu starí ľudia (tu treba rozumieť tých, ktorí ešte majú svieže a zdravé telo alebo, ako sa ľudovo hovorí, ktorí sú v najlepšom veku, nie tých, ktorí pre pokročilý vek a iné prekážky začínajú byť detinskí) dokážu omnoho ľahšie preraziť s dobrou radou a návrhom.

Ako dúšok čerstvej vody mierni stopy a hlave nebezpečnú horúčosť silného vína, tak roky miernia prirodzenú náklonnosť a jej dôsledky v podobe horlivých a rýchlych rád. Hlavy pokryté šedinami videli pravdepodobne viac ako iní, sú skúsené a preto sa im dostáva väčšej úcty. Všetko to platí všeobecne s výhradou výnimiek. Príklady Jozefa, Daniela, Papiria²³² a mnohých iných jasne dokazujú, že roky nie sú zárukou, a že včely vysajú viac medu z nežnej ruže a kvietku, než z tvrdých ostňov. Už od počiatku sveta skúsenosť potvrdzuje, že nie vždy a u všetkých sa staroba vyhne hlúposti. Podobne nie každému pomáha, že veľa študoval a videl, keď mu chýba cnosť

²³² Pravdepodobne Lucius Papirius Praetextatus.

ist/ daß feste daraus zu erwehlen und demselben zu folgen.

Solcher gestalt wird nun aus sezt erzehlet dieser Schluß zu nehmen seyn/ daß man zwar die vor andern Ihres gleichen sonderlich verständige/ und in ihrem Leben und Wandel Sich rühmlich anlassende Junge Leüte auffziehen/ bey und neben denen Ältern biweilen mit anbringen/ und in Sachen/ die nicht allzu wichtig und gefährlich sind/ gebrauchen könne/ nach Art und Manier eines fleißigen Gärtners/ welcher junge Bäume geslanget/ ehe die Älten umgefallen/ damit der Garten durch Hülfslosigkeit nicht verwüster werde/ aber keine ständige Gewohnheit darauf mache/ oder viel Junge Käfte zusammen seze.

Dieweil aber auch sehr viel daran gelegen/ daß die Käfte verschwiegen seyn/ und ihres Herrn Geheimnisse in guter und schuldiger Verwahrung behalten/ daher die Versianer dieses Stück auch unter ihren Väter angebetet haben: So wil vonnöthten seyn/ daß Sie in tieffster Geheimhalten/ was man mit einander/ dem Reich oder Lande zu gut berathsclaget/ und jeder Zeit grossen Fleiß anwenden/ ohne Außenthalt wirklich zu vollziehen/ was man also nach genugsam reiffer Erwegung einig und schlüssig worden: und wird ein Vortrat und Ober Regent gern darbey beruhen/ und darauf beharren/ darneben Sich ja vor dem Lafter der Unbeständigkeit und Leichtsinngkeit fleißig hüten/ wodurch mancher bald umkösset/ was er zuvor beschloffen/ beliebet es hernach vonneuen/ und drehet sich nach allen vier Winden/ wie der Wetter-Han/ oder das Föhnlein auff dem Schloß oder Kirchen-Thurm. Denn es ist besser/ mit dem Kaiser Antonino dem Kapt so vieler treuen Leüte zu folgen/ als daß so viel treuer Leüte allein seinem Raht und Willen folgen sollten.

Wo aber ein Herr mit hocherleuchtetem Verstande und innerlichem Raht/ nach

titudo absit, optimum quodque eligendi & illud consecrandi.

Atque sic ex jam recensitis, hanc Conclusionem licebit elicere, juvenes, qui cōartaneos suos ingenio vineunt, quive spem vitæ ac morum haut obscure faciunt, esse diligenter educandos. Senioribus nonnunquam adjungendos, ac ad negotia, quæ non adeo magni sunt ponderis, nec periculosa adeo, esse adhibendos; more seduli alicujus Hortulani, qui recentes arbutulus plantavit, antequam vetusta concidissent, ne hortus negligentia ipsius desoleretur: non tamen quotidianam consuetudinem exinde fieri debere, neque multi junioris Consilarii uno in loco instituendi.

Cum verò multum in eo consistat, uti Consilarii taciturni sint, arcanaque Domini sui bonâ debitâque custodia contineant: necesse erit, uti secretò habeant, quod mutuo in Imperii atque Regionis emolumentum consultitur, semperque magnam diligentiam adhibeant, quò illud absque remora exequantur, quod sufficienti maturòque Consilio fuit conclusum: Imperator itidem ac summus Reipub. Gubernator libenter his acquiescat & inharebit: adhæc vitium inconstantiæ & levitatis quàm diligentissimè fugiat, quò quis mox resillit, quod antè concluderat, iteratò illud dispicere avens, & sese juxta omnes quatuor ventos torquens, artemone atque cothurnò ipsò versatilior. Satiùs enim cum Antonino Cæsare est, multorum fidelium Virorum parere consilio, quàm tot fideles homines ejus solius consilio atque voluntati subjici.

Si autem Princeps illustri intellectu, internòque Consilio, prout Offi-

a nadanie, schopnosť vybrať si najlepší príklad a nasledovať ho.

Môžeme vyvodit' záver, že mladých, ktorí schopnosťami prevyšujú vrstovníkov a sú nádejní pre mravný život, treba vychovávať starostlivo, včleniť medzi starších a prizvať k záležitostiam, ktoré nie sú natoľko rozhodujúce a nebezpečné. Podobne zvyčajne robil jeden horlivý záhradník, ktorý, kým zoťal staré stromy, vysadil mladé stromčeky, aby kvôli jeho nedbalosti záhrada nespustla. No netreba to brať ako každodennú samozrejmosť a mladších radcov netreba ustanoviť na jednom mieste.

Je mimoriadne dôležité, aby radcovia uchovávali tajomstvá svojho pána a povinne o nich mlčali, aby utajili, o čom sa navzájom radia v prospech ríše alebo krajiny, a aby vždy starostlivo dbali o to, aby sa bezodkladne vykonalo všetko, čo sa po zrelej úvahe dohodlo. A mocnár a najvyšší správca štátu je rád, ak sa v tom môže uistiť. Okrem toho sa vyhne chybe nedôslednosti a nerozváženosti, ako niekto, kto zavrhne, čo predtým rozhodol, lebo si to znovu zmyslel preskúmať a točí sa okolo vlastnej osi ako taká kladka alebo kohút na veži. Lepšie je konať ako cisár Antoninus a poslúchnuť radu viacerých oddaných radcov, než by mali naopak oni nasledovať radu a vôľu jeho samého.

Ak však vládca dostal dar vynikajúceho úsudku a vnútorného

Erforderung seines Ampts begabet ist; da wäre es besser für Ihn/ daß er denen Raths-ten allen selbst die Sache/ welche zu berathen/ schlagen/ fürtragen thäte: und wenn er alsdenn eines jeglichen Meynung und Rath-Stimm darauß vernommen/ hernach etliche wenigsten seiner Geheimsten und vertrautesten/ wie Carolus V. obgedachter Kaiser gethan/ oder Ihm allein den Schluß vorbehielt. Auf diesen Schlag könnte solcher/ wann es vonnöthen/ desto besser verschwiegen bleiben/ und die Vollziehung deß gemachten Rath-Schluß in höchster Geheim/ und ohne Verhinderung angestellet und vorgenommen werden.

Es fließt aber der Innerliche Regenten-Rath aus dreien Brunnen herfür/ als nemlich von der Natur selbst/ von der Aufzuehung/ und von der Erfahrung. Und zwar die Natur belangend/ thut selbige gleichsam das erste Fenster auf deß Verstandes/ in einem bisweilen heller/ in einem andern etwas dunkeler/ nach dem deß Leibes temperament solches zu läßt und vergönnet thut. Denn es ist unzweifelich/ daß nach eines unterschiedlicher Tempera-tur und Beschaffenheit/ auch desselben Affe-cten und Vornehmen unterschiedlich und mancherley erkundet werden. Es ist aber solches Meynodd der Natur also fürtrefflich und herrlich/ daß in Mangelung solches/ männiglich Sich fast vergeblich/ oder zum wenigsten unglücklich unterstehen und bemühen thut. Auf solchen Tempera-menten aber allen/wolte ich einer Obrig-keits-Person wünschen/ daß Sie wäre sanguinea mit melancholischer Feuchtig-keit in etwas temperiret und vermischt; damit also die hitzige Bewegung deß Ge-blüts etlicher maßen gelindert und gestül-let würde. Denn ein solches tempera-ment/ auß den Ursachen/ weil es oft zu geschehen pflegt/ dem Regiment ein Ra-jestätliches Ansehen giebt/ den Menschen an langwieriger Gesundheit erhält/ die Ge-
müth

cii ejus ratio requirit. dotatus sit; fa-
tius equidem ipsi esset, ut Consiliariis
omnibus rem dijudicandam ipse pro-
ponat: ac tunc intellectus eorundem
Sententiis, rem cum paucissimis iisq;
intrariis atque fidelissimis, Caroli V.
laudati jam Cæsaris exemplò, com-
municet, aut sibi soli conclusionem
reseruet. Hac ratione illa ipsa, si e-
id esse putaretur, & celari melius, &
perfici summè arcanè, absque impe-
dimento possent.

Porro Internum illud Principum
Consilium ex triplici fonte proma-
nat, nempe ex NATURA ipsa, EDU-
CATIONE & EXPERIENTIA.
NATURAM quod attinet, ea
primam veluti fenestram Intelle-
ctus aperit, in aliis clariorem, in
aliis aliquantò obscuriorem, prout
temperamentum Corporis admittit
& largitur. Non enim est dubium,
quin diversum temperamentum atq;
constitutionem, diversis quoque affe-
ctus & intentiones sequantur. Tan-
ti verò naturæ bonitas æstimii est, ut
in defectu ejus frustra plerique, aut
minimum infelicitè quippiam aude-
ant. In hac verò Temperamentorum
varietate, Personæ in publico officio
constitutæ, sanguineum optarim, Me-
lancholicis humoribus nonnihil tem-
peratum & permixtum: uti fervens
sanguinis commotio, quadantenus
mitescat & leniatur. Tale enim Tem-
peramentum, ex iis Causis, quod sæ-
piusculè contingere solet, Imperio
Majestaticam quandam auctoritatem
conciat, hominem diuturnè in in-
colunitate conservat, animos ad le-

O 3 ni

rozhodovania, ako vyžadujú záležitosti jeho úradu, bolo by pre-
ňho lepšie, aby sám všetkým radcom navrhoval vec na posúde-
nie, a keď sa oboznámi so všetkými úsudkami, prejednal vec len
v úzkom kruhu najbližších a najvernejších, ako zvykol konať
obdivovaný cisár Karol V., alebo sám dospel k záveru. Ak sa
usúdi, že všetko sa vykonáva v súlade s právom, schválenie
a vykonanie každej záležitosti by išlo ľahšie, v najvyššej tajnosti
a bez prekážok.

Vnútorne rozhodovanie vladárov vyviera z trojnásobného
prameňa: z POVAHY, z VÝCHOVY a zo SKÚSENOSTI. Čo sa týka
POVAHY, predznamenáva prvé okno intelektu, ktoré je v niečom
jasnejšie, v niečom o čosi temnejšie, v závislosti od tempera-
mentu tela. S rozdielnym temperamentom a povahou nepo-
chybne súvisia rozdielne túžby a zámery. Dobrá povaha má
takú cenu, že tí, ktorí ju nedostali, sa márne alebo bezúspešne
k čomukoľvek odvážia. V tejto zmesi rozdielných temperamen-
tov by som si želal, aby boli osoby na čele verejných úradov
sanguinici umiernení vďaka prímеси melancholických štiav,
nech sa trochu upokojí a zmierni ich prudké podráždenie krvi.
Vďaka tomu, že sa temperament zvyčajne takto zmieša, dodáva
vladárovi na vznešenosti a autorite, človeku zachováva pretrvá-
vajúce zdravie, myseľ

müßter zur Gelindigkeit/ Gerechtheit
Großmüthigkeit und Darbergsigkeit auff-
minert/ welchen dann die Regeln der
Lehr/ Tugend und Vorhörsigkeit mit ge-
ringer Mühe und Arbeit leichtlich einge-
bildet werden. Ja es hat solches Tempe-
rament ein sonderbarer verborgene Lieb-
ligkeit/ daß durch diesen Mittel mählig-
lich zur Lieb reizen thut. Welche sonder-
bare Gnad und Gabe der Natur/ so off-
Sie in einem Regenten herfür leuchten
thut/ so off pflegt Sie auch den Lauff
Menschliches Lebens zu zieren/ und schön
heraus zu streichen.

Ein Phlegmatisches Temperament
soll man einem Regenten nicht wünschen:
dieweil der Mensch/ so mit solchem Tem-
perament gleichsam zusammen gebaden/
mehr zum dienen/ als zum regieren bequem
und rüchig zu seyn character wird: in Erach-
tung er/ wegen unfähiger widerwertiger
Natur/ schwerlich zu unterrichten/ ein un-
werthe Verschickungheit/ so Verständigen
Vorhörsigen Leuten/ ja der Vorsichtig-
keit selbst entgegen und zu wider ist/ in
ihm hat/ ein gefährliche Verzüglichkeit/
(welche guten Gelegenheiten dieweilen
hochschädlich und hinderlich ist) behält/ in
allem ein groben Verstande an Tag giebt/
auch dannhero vor Argwöhnisch/ zur
Verrichtung seiner Geschäften untüchtig/
und allgemeiner Weßhaber des Regie-
ments für schädlich gehalten wird. Es
mangelt auch ferners diesem Tempera-
ment Hebet des Gemüthes/ Vortrefflich-
keit der Gedanken/ Liecht der Veracht-
schlagung/ Geist der Vollziehung und
Vollstreckung.

Von einem mittelmäßigen Choleri-
schen Temperament, ist zum Theil ein
gutte/ theils aber ein böse Commixtion
und Vermischung zu vermeiden: sinter-
mahl eben solches ein liebliches/ angeneh-
mes und freündliches Ingenium erwecket.
Ferners so macht es wegen seltsamer Tex-
tur

nitatem, justiciam, magnanimitatem
& misericordiam excitat, quibus Re-
gulæ disciplinæ virtutis & providen-
tiæ exigua molestia atque labore faci-
le instillari possunt. Imò hujusmodi
temperamento, singularis quadam
occultaque inest jucunditas, quæ
communiter in amorem sui pellicit.
Quæ dos atque beneficium Naturæ,
quotiescunque in Principe aliquo e-
lucet, toties humanæ vitæ cursum
exornat, ac veluti colore aliquo di-
stingvit.

Temperamentum Phlegmaticum
Principi optandum non est: cum is
homo, qui ex hoc compactus quasi
est, serviendo quàm imperando cen-
seatur esse commodior & aptior: Na-
turam judiciorum expendendorum
incapacem, contrariam & informatu
difficilem, ineptam quandam aptitu-
dinem, quæ prudentibus ac circum-
spectis Viris, imò Providentiæ ipsi ad-
versa atque contraria est, in se habeat,
periculosam sustentationem (quæ
commodis occasionibus plurimum
nonnunquam nocet, easq; impedit)
contineat, in omnibus crassiorẽ in-
telligentiam prodat, ac inde etiam
pro suspicaci, ad obeundas vices suas
ineptõ, & communi imperii salutis
noxio habeatur. Deest porro huic
temperamento animi sublimitas, co-
gitationum eminentia, Consultatio-
nis lumen ac Spiritus denique execu-
tionis & peractionis.

In mediocri Temperamento Cho-
lericõ, partim bonam, partim malam
commixtionem observare licet: si-
quidem id æquè placidum, acceptum
atque amicum excitat ingenium.
Potrò miræ illius texturæ & conjun-
ctio-

vedie k láskavosti, spravodlivosti, veľkodušnosti a súcitu,
k čomu možno prirátat' znalosť o cnosti a úsilie o prezieravosť.
Takýto temperament je svojím spôsobom jedinečný a pôvabný,
preto ho ľudia obľubujú. Ak tento dar a dobrodenie prírody zdobí
nejakého vladára, skrášľuje ľudský život a spestruje ho.

Temperament flegmatika si pre vladára netreba želať. Zdá sa,
že človek tejto povahy sa viac hodí do služby než do čela vlády.
Takáto povaha nie je spôsobilá rozhodovať. Je protivná a ťažko
sa vzdeláva. Je nepriateľská a škodí rozumným a rozhl'adeným
mužom, ba aj samotnej prezieravosti, a kvôli zbytočnému zdržia-
vaniu ohrozuje výhodné príležitosti, pretože ich niekedy brzdi.
Vo všetkom sa prejavuje jej ťažkopádne zmýšľanie, preto sa javí
ako podozrievavá, nevhodná zastávať svoje úlohy a škodlivá pre
blaho vlády. Ďalej tomuto temperamentu chýba vznešenosť du-
cha, majstrovstvo v uvažovaní, osvietená myseľ a napokon činný
duch.

V prostrednom cholerickom temperamente možno pozorovať
sčasti dobrú, sčasti zlú zmes, a práve to dráždi pokojnú, príjemnú
a priateľskú povahu. Kvôli zvláštnemu vnútornému

zur und Zusammenfügung/ den Menschen
in Fassung der Kapsel trägt und faul/
unterwürfig gefährlichen Veränderungen
der Feuchtheiten/ trägt Schuld an der
Kürze seines Lebens/ und ist ein Ursach/
daß derselbe/ weder erträglich zur Arbeit
deß Gemüths/ noch auch zur Übung deß
Leibes geschieht genug zu seyn erfunden wird.
Ja es reizt ihn zur Unfeindlichkeit/ Horn-
Gerechtigkeit/ Unlieblichkeit/ Unbeständig-
keit/ daß er sein Gravität und Ansehen
nicht behält/ wie sein Stand von ihm
billig in gebühr erfordert. Jedoch die an-
dern Neigungen und beginnen deß Ge-
müths in ihm belagend/ so pflegt
doch der mehrer theil derselben vielmehr der
Tugend als denen Lastern anzuhängen: sin-
temahl die Sachen anzu greiffen er nicht al-
lein hurtig und fertig/ sondern auch diesel-
ben glücklich voll zu ziehen begierig/ im
Kapsel geben willig und geneigt/ im unter-
stehen Herz und Waghafftigkeit/ und am End/
als ein Held bestehen thut.

Das Melancholische Tempera-
ment wiewohl es einem Regenten im eü-
selichen Ansehen/ und unter dem Ange-
sicht nicht schön und heldselig/ guten
Sitten/ hohen standhaften Gemüth und
der Darmherzigkeit ergeben/ sondern viel-
mehr die Laster zu straffen/ als die
Tugend zu belohnen williger und geneigter
zu seyn scheinen möchte: Jedoch so verley-
het gleichwohl erst gedachtes Tempera-
ment einem Regenten einen gesunden/
starken und geraden Leib/ macht ihn
Sinnreich/ verschwiegen/ fleißig/ an
Wollust ein Abscheu und Mißfallen haben/
ist mit einem zwar etwas furchtsamen/ doch
mit steter täglicher Sorg zu regieren/ dien-
lichen/ geschickten Gemüth begabet und
gezieret.

Ob gleich aber die Natur eines Re-
genten zum öftern fast herrlich und im höch-
sten Staate fürtrefflich ist/ also daß zu-
gleich deß Gemüths und Leibes Gaben in
sich

etionis ratione, hominem in capien-
dis Consiliis lassum ac fœcundum, peri-
culosis humorum mutationibus sub-
jectum, efficit, poenam vitæ brevioris
luit, inque causa est, quod is, nec
laborum animi sit tolerans, nec cor-
poris exercitiis satis idoneus esse de-
prehendatur. Imò cum ad inimici-
tiam, iram, libidinem, injucunditatem
& inconstantiam sollicitat, ita ut gra-
vitatem & auctoritatem suam non re-
tineat, prout Officium ejus jure ab
eo requirit. Interim tamen, quod re-
liquas ejus Inclinationes animique
motus attrinet, plures equidem illo-
rum ad virtutes magis, quam vitia
propendunt: siquidem non alacris
tantum atque promptis ad res cape-
sendas est, sed desiderio etiam eas per-
ficiendi accensus, in consulendo faci-
lis & propensus, in audiendo animo-
sus & intractus, in fine Herois instar
consistens.

Temperamentum Melancholi-
cum etsi exteriore quidem aspectu
& vultu ratione non adeo speciosum
& amabilem, nec bonis moribus,
sublimi constantique animo & mis-
ericordie deditum, sed magis sceleri-
bus puniendis atque sectandis virtu-
tibus idoneum præstare videatur, lar-
gitur nihilominus memoratum jam
Temperamentum Imperatori sanum,
firmum rectumque Corpus, efficit
solertem, taciturnum, diligentem,
voluptatis contemptorem ac hostem,
estque aliquantò quidem meticulosi-
ori, indefessa tamen quotidianà curâ
ad imperandum commodò & aptò
dotatus ingenio.

Quantum verò Naturam Prin-
cipis sæpè excellens sit summoq; gra-
du emineat, ita ut animi dotes juxta
cum bonis corporis, nullius planè
virtu-

usporiadaniu a spojeníu je takýto človek mdlý a nedokáže dobre poradiť. Šťavy sa v ňom prudko menia, za čo platí krátkym živo-
tom a usudzuje sa, že neznáša námahy ducha, ale nedokáže si ani
cvičiť telo. Temperament ho popudzuje k nepriateľstvu, hnevu,
žiadostivosti, nepríjemnosti a nedôslednosti, preto si neudrží
svoju vážnosť a autoritu, ako v jeho postavení právom prináleží.
Napriek všetkému uňho badať aj priaznivé stránky povahy. Via-
ceré z nich sú skôr cnosti než poklesky, hlavne ak sa k veciam
nestavia len prudko, ale je pripravený ich aj dokončiť, ochotne
a dobre radí, podriaďuje sa však opatrnejšie a zachováva rozvahu
ako hrdinovia.

Aj keď vonkajší vzhľad a výzor tváre u melancholika nie je
taký pôvabný a roztomilý, nemá ani dobré zvyky, vznešeného,
neochvejného a milosrdného ducha, naopak skôr sa pýši tresta-
ním zločinov než nasledovaním cností, napriek tomu melanco-
lický temperament obšťastňuje vladára zdravým, silným
a vzpriameným telom, dodáva mu dôvtip, mlčanlivosť, usilov-
nosť, opovrhnutie a odpor k pôžitkom, ale aj o čosi ustrašenejšiu
povahu, predsa však primeranú a hodnú každodenne neúnavne
vládnuť.

Nech by však bola povaha vladára vynikajúca a nenapodobi-
teľná a nechýbala by mu žiadna prednosť, cnosť a iné dobro,

keinem Wege einiger Kraft mangeln; so ist doch nicht sicher / Sich gänzlich darauß zu verlassen / daß man meyne und gedente / dieselbigen werden Ihn zu seinem hohen Standt tüchtig genug machen: Weil / anderer Ursachen mehr zu geschweigen / die einzige böse Conuersation und Gesellschaft die gute natürliche Artz samet ihrer Wurzel auß zu reißen nicht untüchtig ist.

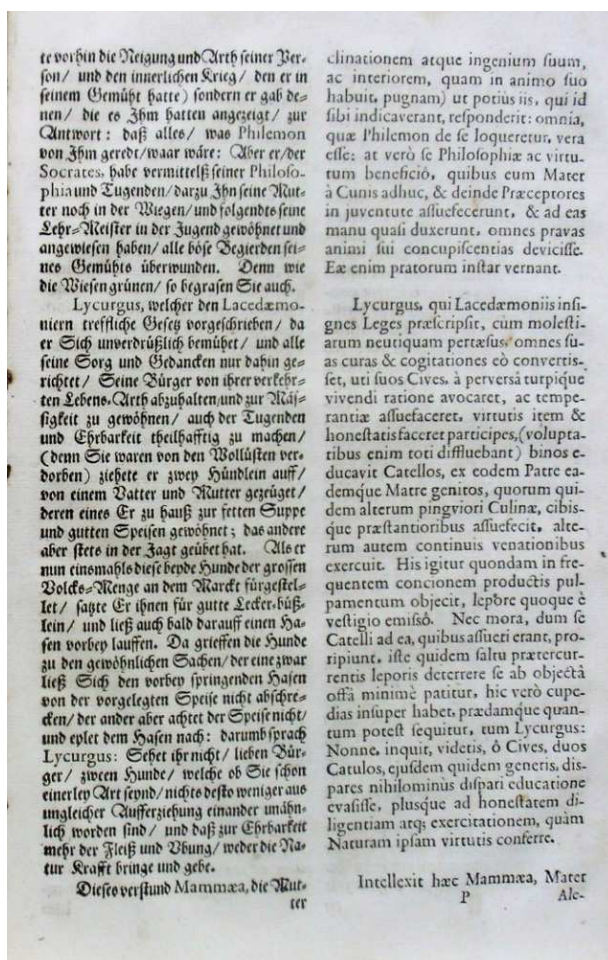
Soll derweg das gute Temperament, welches Gott und die Natur bescheret / in Vollkommenheit verbleiben / oder auch vermehrt werden / so muß nebstwendiglich eine rechte Aufzuehung / welche der andere Drumquell ist des Innerlichen Kapts / darzu kommen: sintemahl Sie solche Kraft und Wirkung in Sich verfaßt und begreifen thut / daß Sie auch die natürlichen Mängel / vermuthlich des Heistes erzeugen / und die bösen Affecten in Tugendliche Wirkung und Execution verkehren kan und vermag / also / daß ob Uns schon hietweilen unsere böse Natur in allerley Exzellenz reiset / wir doch solche unsere böse Eigenheit leichtlich beugen / zämen / zwingen und dämpfen können / wann wir nur selbst wollen: in wassn wir denn des halben ein schönes Exempel haben an Socrate. Denn ob schon derselbige ein solcher herrlicher und weiser Mann war / daß man Ihn das irdische Oraculum genennet hat; so hat sich doch begeben / daß ein anderer Philosophus, Philemon genandt / den Socratem heimgesucht / und nach dem Er sein Angesicht und Leibs Gestalt mit Fleiß besichtiget / sein Farb und Blüder examiniret / und die Planeten und Aspecten des Himmels / darinn Socrates gebahren / zur genüge auß speculiret hatte / sagte er gutt und unverfälscht: daß Socrates von Natur ein Unersüßiger / Horniger / unbeständiger und betrügerlicher Mensch wäre. Wie nun diese Reden dem Socrati zu Ohren kamen / hat er Sich gar nicht darüber erzärnet / (denn er kenne-

virtutis defectu laborent; neque tamen tutum est, spem in his unice sperare, atque adeo opinari & cogitare, quod illa dignum satis aptumque eminentiori illi Statui, eum sint redditura; cum, aliis Causis silentii peplō involutis, sola conversatio mala atque Societas, illis naturæ doribus, radicibus evellendis non sit insufficientis.

Ut igitur bonum temperamentum, quod Deus & Natura concessit, perfectum maneat, aut capiat incrementa, bona EDUCATIO, quæ altera Consilii Interni scaturigo est, accedere oportet: siquidem hæc tantam virtutem atque efficaciam in se comprehendit & continet, ut naturæ defectus, diligentia interveniente, refarcire, pravosque affectus, in actiones virtuosas transmutare valeat & possit, ita quidem, ut licet nos prava nostra natura ad omnis generis vanitates nonnunquam pelliciat, facile tamen vitiosas huiusmodi proprietates fletere, domare, cogere & suffocare queamus, si modò velimus; cum elegans huius rei exemplum habeamus in Socrate. Quamquam enim ille eximius atque sapiens Vir fuerit, ut Terrestre Oraculum dici meruerit; contigit tamen, quod cum alius Philosophus, cui nomen Philemoni erat, Socratem invisisset, vultumque ejus & lineamenta Corporis acri consideratione perspexisset, colorem & membra examinasset, Planetas item atque phenomena cælestia, in quibus Socrates erat natus, sufficienter speculatus fuisset, aperte & absque involutis dixerit: Socratem suam naturam impuram, iracundum, inconsistentem & dolosum hominem esse. Cum ergo sermones isti ad aures Socratis pervenissent, tantum abest ut caproper fuisset iratus, (noverat enim ante in-

predsa sa nedá na to celkom spoľahnúť a domnievať sa, že len vďaka tomu bude hodný takého vznešeného postavenia. Aj keď iné dôvody zahálíme plášťom mlčania, stačí jediný zlý krok či zlá spoločnosť a bude neschopný ujsť týmto príhodným danostiam.

Aby sa dokonalé zachoval alebo vzrástol dobrý temperament nadelený od Boha a od prírody, musí nastúpiť dobrá VÝCHOVA, ktorá je druhým žriedlom vnútorného rozhodovania. Ak je výchova dobre mienená a razantná, dokáže vďaka svedomitému vedeniu naprávať defekty povahy a zlé sklony dokáže premeniť na cnostné skutky. Hoci nás zlá povaha občas láka k márnosti, predsa ľahko môžeme zvrátené vlastnosti obrátiť, skrotiť, zdolať a zadusiť, len musíme sami chcieť. Sókratés je nám v tomto skvelým príkladom. Hoci bol výnimočný a múdry muž a zaslúžil si, že ho tak nazývali v pozemskej veštiarni, predsa sa stalo, že keď ho filozof zvaný Filemón navštívil a podrobne preskúmal jeho tvár a obrysy tela, preveril farbu pleti a údy, vypátral planétu a nebeské úkazy, za ktorých sa narodil, otvorene a bez okolkov povedal, že Sókratés je človek necudnej, zlostnej, nestálej a úskočnej povahy. Keď sa jeho slová dostali do Sókratových uší, nenahneval sa. Dávno predtým totiž poznal

svoju náchylnosť a povahu, ako aj vnútorný boj, čo v sebe zvä-
dza. Preto radšej tým / ktorí mu to oznámili / odpovedal / že všet-
ko / čo o ňom Filemón vyriekol / je pravda / ale filozofia a cnosti /
ktoré mu vštepovala matka od kolísky a neskôr ho k nim viedli
učitelia / porazili všetky zlé vlastnosti jeho ducha. Pasú sa mu v
duši ako na zelenej lúke.

Lykurgos / ktorý dal Spartanom vynikajúce zákony / sa nene-
chal odradiť ťažkosťami a všetku svoju pozornosť a myšlienky
smeroval k tomu / aby svojich občanov odvrátil od zvráteného
a hanebného života a navykol ich na striedmosť / cnosť a dôstoj-
nosť / keďže sa topili v pôžitkoch. Vychoval dve šteňatá / narode-
né z toho istého otca a matky. Jedno z nich krmil výdatnou
a vynikajúcou potravou / zatiaľ čo druhé vycvičil v love. Raz ich
priviedol na početné zhromaždenie / predhodil im lahôdku
a zároveň vypustil zajaca. Netrvalo dlho a psy sa vyrútili k tomu /
na čo boli zvyknutí. Prvý si nevšímal skáčuceho zajaca a vrhol sa
na predhodené sústo. Druhého však nezmohla mlsnosť a prena-
sledoval korisť ako o život. Vtedy Lykurgos povedal: Či nevidí-
te / občania / že dva psy z toho istého vrhu sa stali každý iným
vďaka rozdielnej výchove / a že k cnosti privádza viac usilovnosť
a vytrvalé cvičenie než vrodená cnosť?

Pochopila to aj Mammæa / matka rímskeho cisára Alexandra,²³³

²³³ Alexander Severus.

XXVI. cisára, ktorého za heroické cnosti Rimania chválili toľko, čo Gréci Alexandra Veľkého, keď si ho podľa Hérodotovho svedec-
 tva zvolilo na čelo vlastné vojsko.²³⁴ Keď Alexandra ešte ako dieťa
 nosili sem a tam v náručí, matka sa postarala o jeho výchovu tým, že
 prikázala bedlivo strážiť palác, aby s ním neprišli do kontaktu žiadni
 zhýralci. Keď táto vzácna žena rozostavila spoľahlivú a horlivú stráž,
 jeden Riman jej povedal: Nepovažujem za rozumné, že tak bedlivo,
 starostlivo a pozorne dozeráš na syna, no na ochranu rímskeho impéria
 už tak usilovne nestriehneš. Vladárom totiž vonkoncom nepristane až
 taká rozvážnosť, že človek ľahšie dostane audienciu u bohov ako
 u vladára. Cisárovná Mamaea odpovedala: Každý, komu je zverený do
 starostlivosti nejaký vladár, musí jeho prehrešky pokladať za nebez-
 pečnejšie ako nepriateľov vlasti. Lebo nepriateľov možno rad radom
 ničiť, až kým nebudú všetci porazení, avšak vladár sa prehreškov ne-
 zbaví celý život. Nepriatelía plienia a ničia len krajinu, no zvrátený
 vladár ničí všetky jej dobré mravy. Blaho štátu netkvie v dobrých alebo
 zlých zákonoch, ale leží v zbožnosti a nevraživosti vladára.

V tom prípade vôbec nemožno spochybniť, že výchova je žriedlom
 všetkých dobrých i planých túžob, ba aj základom celého ľudského
 šťastia.

²³⁴ Hérodotos vo svojich dejinách zmieňuje macedónskeho kráľa Alexandra, nejde však o syna Filipa II., ale Amyntovho syna vládnuceho v rokoch 495 – 450 pred Kr. Rozprávania o Alexandrovi Veľkom prináša Plutarchos vo svojich paralelných životopisoch (Plutarchos, *Životopisy slávnych Grékov a Rimanov, Alexander* 42). Na jednej z výprav trpel Alexander spolu s jazdectvom nedostatkom vody. Keď mu v jeden deň okoloidúci ponúkli vodou naplnenú prilbu, nenapil sa, ale vrátil im ju s ohľadom na smäd celého jazdectva. Len čo jazdci zbadali jeho zdržanlivosť a duševnú silu, vykrikli, aby ich smelo viedol ďalej, pretože sa vôbec nepokladajú za smrteľných, pokiaľ majú takéhoto kráľa.

die Grund-Feste aller Menschlichen Glückseligkeit sey. Denn darinnen bestehet aller Herrschafften Beständigkeit und Untergang: Dannenhero vieler Nationen und Völker Dienbarkeit und Freiheit; daher auch der Regenten Lauf und Untergang herrühren thut. Diese/ wenn Sie nur gebühlicher Massen angestellet und geordnet wird/ ist eine Mutter aller guten Sitten/ guter Sitten aber sind gleichsam die Wurzel guter Gesetze/ welche/ wann Sie in guttem Grad exequirt werden/ so muß nicht allein des Regiments Hoheit und Autorität/ und der Obrigkeit Majestät und Herrlichkeit/ sondern auch der Unterthanen Wohlstand und Glückseligkeit in voller Blüthe ohne Ende stehen.

Ein rechte Auferziehung ist anders nichts/ denn ein fleißige Auferbauung des Gemüths/ dadurch dem Verstand ein Licht/ der Vernunft das Regiment/ dem Willen eine Raas/ den Affekten ein Zaum/ den Handlungen eine gewisse Regel/ und dem Leib Kraft und Stärke beygebracht wird. Und ist ein solch herrliche Education (welche nicht weniger allen Menschen recht und wohl zu leben/ als das Leben zu erhalten die Seele/ vornehmten ist) also hochnöthig/ daß ohn derselben Hülf/ in einer schwachen Herrschaft und Regiment/ an starckes Vatters und gutten Hirtens/ ein allgemeines Verderben und öffentliche Pest zu entstehen pflegt.

Unmöglich ist/ daß das Fleisch sich in die Länge erhalte ohne Salz: unmöglich ist/ daß der Fisch lebendig bleibe außerhalb des Wassers: unmöglich ist/ daß die von den Dornen abgebrochene Rosen nicht verwelken: aber noch viel unmöglicher ist/ daß die Eltern lange Zeit Freud erleben an ihren Kindern/ wenn Sie nicht seynd wohl erzogen. Denn selten sammlet man gute Früchte ein zur Erndt-Zeit/ wofern ee nicht wohl gebühret hat im Früling. Viel Eltern seynd sehr eifrig und angestrichen ihren

tum omnis humanae felicitatis esse. In ea enim omnium Dynastiarum salus atque interitus consistit; hinc multarum Nationum & Gentium servitus & libertas; hinc Principum cursus atque occasus profuit. Haec, si modo legitimò instituantur & ordinetur, omnium bonorum morum Mater est, boni autem mores radices quae si bonarum Legum sunt, quae si debito gradu exercentur, non solum eminentiam atque auctoritatem Imperii, Magistratus item Majestatem atque Dominium, sed Subditorum etiam emolumentum atque prosperitatem in flore conservatum in certum est.

Recta Educatio nihil est aliud, quam assidua animi Informatio, quae Intellectui lumen, Menti imperium, confertur, voluntati mensura praeficitur, affectibus injicitur frænum, commerciis certa quadam Regula proponitur, & denique Corpori virtus & potentia implantatur. Estque egregia hujusmodi Educatione (quae non minus omnibus hominibus ad rectè vivendum, atque anima ad vitam conservandam necessaria est) tantopere opus, ut absque ejus auxilio, in qualibet Dynastia atque Imperio Patris bonique Pastoris loco, communis perditio pestisque publica oriatur.

Nequit fieri, ut caro absque sale diu conservetur: fieri nequit, ut Piscis extra aquam in vivis maneat; fieri nequit, quin Rosa spinis avulsa marcescat: alit multò id minus fiet, ut Parentes diuturnum aliquod consequantur gaudium ex liberis, si ii non fuerint bene educati. Raro enim messis tempore bonae colliguntur fruges, si vernò tempore non adeo bene floruisse. Multos Parentes ea exercet sollicitudo, ut Liberis ingentem

P 2

bo-

Na nej totiž spočíva blaho všetkých vládcov aj ich záhuba. Odtiaľ pochádza poroba a sloboda mnohých národov a pokolení, tam pramení vzostup i pád vládcov. Ak sa výchova riadi náležitým spôsobom, stáva sa matkou všetkých dobrých mravov. Na dobrých mravoch vyrastajú dobré zákony, a ak sa patrične zachovávajú, zaisť sa nielen vážnosť a rešpekt vlády, vznešenosť a veľkoleposť úradu, ale medzi poddanými bude prekvitať blahobyť.

Správna výchova nie je nič iné ako vytrvalé okresávanie ducha, čím sa rozjasňuje chápanie, usporiada sa myseľ, stanovuje sa miera v túžbach, vášňam sa nasadzuje uzda, dohodám sa stanovujú pravidlá a napokon telu sa vstupuje mužnosť a sila. A takáto príkladná výchova k správne mu životu je bez rozdielu potrebná pre všetkých ľudí tak, ako duša pre život. Bez jej pomoci sa v každej dynastii či vláde namiesto otca a dobrého pastiera rodí všeobecná pohroma a verejný úpadok.

Mäso sa bez soli pokazí. Ryba nezostane nažive bez vody. Ruža zbavená trňov musí zvädnúť. A rodičia sa vonkoncom nemôžu tešiť z detí, ktoré nie sú dobre vychované. Len zriedka možno očakávať dobrý zber ovocia, ak na jar stromy dobre nezakvitli. Mnohým rodičom robí veľké vrásky starosť, aby deťom zanechali hojný majetok, a zatiaľ z nich vychovávajú

ihren Kindern viel Güter zu verlassen/ und hingegen faul und nachlässig Sie wohl zu erziehen: dardoch Sie kühnlich wissen sollten/ daß alles das jemge verlohren und übel angelegt wird/ was man einem bösen Erben verläßt: dieweil es wenig hilft/ viel Getreid auf eine Mühl schicken und schütten/ wieweil die Mühl löcherig und übel versesfen ist.

Der Grosse Alexander, dessen munificens von der Sonnen Aufgang bis zum Niedergang/ vom Mittag bis zur Mitternacht herrlich ausgeföhren war/ begegnete einem vornehmen Römer durch seine Gesandten mit einem überaus kostbaren Praesent. Als sich aber der Römer anzunehmen weigerte/ mit Einwendung/ daß ihm die Götter durch seinen Schweiß so viel beschert/ daß er mit dem wenigen die noch übrige kurze Lebens-Zeit seiner zeitlichen Wohlthaten ausreichen könne, nach dem alten Spruch/ Wort:

Mit vielen halt man Hauff:

Mit wenig kommt man auch auß.

Denn wer nach Erheifung der Natur (als welche mit wenigen sich vergnügt) lebet/ der wird selten arm: Nach Begierden aber der Hauff zubalten/ machet niemahle reich: Wolten die Legaten Ihres Monarchen Gesandten seinem Sohn abgeben. Darauf erklärte er sich also: Wird mein Sohn der Frömmigkeit und den Tugenden nachkommen/ und meinen Fußstapfen folgen/ werden ihm die Götter nichts versagen zu seiner Nothdurft: Wird er aber höf seyn/ so ist dieses Geschenk/ und auch noch viel mehr viel zu wenig/ mit welchen Er außkommen könnte. Ließ also die Legaten mit dem Praesent von sich: weil Er für sich ohnmächtig/ seinem Sohn aber/ wo nicht mehr schädlich/ doch wenig nützlich zu seyn crachtet.

Und was hilft's viel Geld haben/ wann der Teuffel den Schlüssel darzu hat/ daß Er nemlich gewinnen und

bonorum copiam relinquant; interrim autem scordes atque negligentes eos educant: cum scire alias merito deberent, frustra futurum maleque impensum iri id omne, quod malefianis hereditario confertur: parum siquidem juvat, multum frumenti mola immittere & infundere, si ruinosa ea maleque constituta fuerit.

Alexander Magnus, cujus munificentia à Solis ortu usque ad occasum, à Meridie usque ad Septentrionem gloriosè perruperat, præcipuo cuidam Romano, per suos Legatos præciosissimum donum obtulit. Cum verò is recipere id detrectaret, obtendens, tantum sibi, sudore suo interueniente, Deos impertivisse, ut, quod residuum est vitæ & prosperitatis temporariae, paucillò eò conficere possit, secundum vetus illud adagium:

Copia lapsuras sustentat & ampliat ades:

Est etiam exigua vita fovetur ope.

Etenim qui juxta Leges naturæ (quippe quæ paucis est contenta) vivit, is raro fit pauper: qui verò pro desiderio rem domesticam administrare cupit, nunquam ditescit. Illis postea, donum sui Monarchæ Filio ejusdem traditurus, isthac reposuit: Si Filius meus pietatem atque virtutes fuerit sectatus, meisque insisterit vestigiis, nil ipsi negabunt Dii, quod è re ipsius fore videbitur; si autem improbus fuerit, hoc donum, ut & alia longè plura, tanti nequaquam sunt, ut ad sustentationem vitæ ejus sufficiant. Sic igitur Legatos, unà cum munere dimisit, quod, sibi quidem minimè necessarium, suo autem Filio, si non planè noxium, minùs certè utile esse existimavit.

Et quid juvat habere multum pecuniæ, si Satanas ipse fuerit Claviger, qui scilicet, in lucrando non

lenivcov a daromníkov. A pritom by mali vediet', že všetko dedičstvo, čo dostanú darmožráči, bude zbytočne premrhané a prehadjákané. Daromné je sypať mnoho obilia do mlynského kameňa, ak je na spadnutie a zle postavený.

Alexander Veľký preslávený svojou štedrosťou od východu slnka až po jeho západ, od juhu až na sever, poslal istému počestnému Rimanovi po svojich vyslancoch drahocenný dar. Zdráhal sa ho prijať. Namietal, že aj to málo, čo mu bohovia nadelili skrz jeho pot, mu môže osožiť a po zbytok života vystačiť, ako sa hovorí v prísloví:

*Bohatstvo živí len prechmaty, zväčšuje izby a domy,
ale aj v skromnosti život ukryva hojnosti dost'.*

Ved' kto žije podľa zákonov prírody, ktorá si vystačí s málom, ten je len zriedka chudobný. Kto však žiadostivo túži spravovať dom, nikdy nezbohatne. Keď chceli vyslanci odovzdať monarchov dar jeho synovi, namietol: Ak môj syn bude kráčať v mojich stopách a bude nasledovať zbožnosť a cnosť, bohovia mu neodoprú nič, čo by potreboval. Ak však bude nehodný, tento či oveľa väčšie dary budú primalé, aby si s nimi vystačil a zachoval si život. Vyslancov s darom prepustil, pretože usúdil, že ho vonkoncom nepotrebuje a pre jeho syna je len málo užitočný, ak nie celkom škodlivý.

Na čo je dobré mať mnoho peňazí, keď sám Satan bezostyšne drží kľúče od ich hromadenia, ale aj mrhania.

und schändlich durchbringen hilft? Wir leben jetzt recht in der goldenen Zeit; weil jederman nach Geld trachtet: und gehet ihren vielen/ wie jenem/ der gesagt hat: Es mangelt auf seinem Land-Gut nichts/ als ein gar kleine Gold-Quelle. Aber das beste Mittel Schätze samlen ist: etwas rechtliches lernen/ fleißig betheben/ emsig arbeiten/ und das Seine zu Raht halten. Und vergebens samlet man viel Reichthum und Schätze/ weilen die Kinder keinen Verstand brauchen können/ Sie zu genießen. Solchen aber zu überkommen/ ist das beste/ und von sehrzehlbaren Jahren probirte Mittel dieses/ daß man junge Kinder in wohlbestellte Gymnasia und Schulen bey Zeiten schicke/ und dieselben treuen/ Gelehrten/ und sonderlich in Tugenden geübten Lehr-Meistern befehle.

Wenn ein Bauer einen Wein-Garten gepflanzt hat/ als denn pflegt er denselbigen mit einem Zaun um zu fangen und versichern/ damit ihn das Vieh nicht verwüste: Nachfolgende pflegt man einen Wein-Gärtner darüber zu bestellen/ das mit die Wanders-oder sonst böse Leute die Trauben nicht abschneiden. Dergleichen sucht man zur Festung einen Haupt-Mann/ zum Schiff einen Piloten/ zum Viehe einen Hirten: warum? wolte man denn zur Erziehung der Kinder nicht nach geschickten Lehr-Meistern Sich umsehen? Denn ein kleiner junger Palm-Saum wird gar bald verderbet von der Kälte: und ein junger Knab/ welcher ohne Disciplin ist/ wird bald verführer.

Die Eltern geben ihren Kindern nichts anders/ als ein schwaches und sterbliches Fleisch/ durch dessen Corruption sein Leben ein Enden nehmen wird: Aber die Lehr-Meister geben ihnen so hohe Lehr/ daß Sie dadurch verdienen können ein ewiges Gedächtniß. Denn ein ehrlücher Name wird nicht er-

langt

non tantum, sed etiam in decoquendo turpiter operam suam probat? Aureum hoc revera, in quo vivimus, tempus est: siquidem omnes auri desiderio fervent: & idem plerisque contingit, quod cuidam in hæc verba prorumpenti: Nihil sibi in bonis suis, nisi exiguum auri laticem, deesse. Est optimum medium thesauros colligendi est: bonis disciplinis pro virili incumbere, diligenter orare, assidue laborare, suarumque negotia certo consilio administrare. Et frustra quidem multæ divitiæ atque thesauri convalescant, si liberi isthac ad usum convertendi nullâ ratione uti possint. Hanc ut quis adipiscatur, consultissimum, & multorum retro annorum experientia probatum medium est, ut ætas tenerior in bene constituta Gymnasia atque Scholas maturè amandetur, præceptoribusque fidelitate, eruditione, ac imprimis virtutum exercitiis conspicuis commendetur.

Postquam Rusticus aliquis plantavit vineam, sepibus illam postea cingere munireque assolet, ne pecuscam desolet: Denique vinitor super ea constituitur, ne viatores, aut alii male notæ homines, uvæ rescindant. Similiter Præsidio Tribunus, Navi Navarchus, Gregi Pastor, præficiunt: quid igitur prohibet, quo minus in Educatione liberorum, de præceptoribus aptis prospiciamus? Palma enim tenerior à frigore mox corrumpitur: & Puellus imbecillior, disciplina carens, confestim seducitur.

Parentes nil Liberis largiuntur aliud, nisi languidam mortalemque carnem, cujus corruptione vita eorum finitur: Præceptores autem tam insigni eos doctrinâ imbuunt, ut sempiternam eâ mereantur memoriam. Honestum enim nomen non acquiritur o-

P 3

peri.

Skutočne žijeme v zlatom veku, keďže všetci bažia po zlato. A iste nemálo ľudí zmýšľa ako jeden, čo vyhlásil, že k jeho majetku chýba už iba nepatrný prúd zlata. Ale najlepší spôsob ako zhromažďovať poklady je načúvať náukám, ako sa mužovi patrí, horlivo sa modliť, neúnavne pracovať a rozumne hospodáriť. Je zbytočné kopíť veľké bohatstvo a poklady, ak deti nemajú rozum, aby s nimi správne naložili. Ak chceme, aby z detí vyrástli rozumní ľudia, najviac sa osvedčuje posielat' ich v mladšom veku do dobrých gymnázií či iných škôl a zverit' ich svedomitým, vzdelaným a predovšetkým cnostným učiteľom.

Keď vidiečan zasadí vinič, zvyčajne ho oplotí, aby ho nespustošil dobytok. Neskôr ho stráži vinohradník, aby hrozno neobtrhali pocestní alebo nejakí zlí ľudia. Podobne je na čele posádky veliteľ, kapitán riadi loď, pastier vedie stádo. Prečo teda nechceme, aby sa o výchovu detí starali vhodní učitelia? Mladú ratolesť rýchlo skolí zima a mladý chlapec bez školy stratí správny smer.

Vďaka rodičom deti získajú iba neduživé a smrteľné telo, a keď sa znivočí, život končí. Učitelia deťom poskytujú neocenené vzdelanie, za čo si zaslúžia večnú pamiatku. Dobré meno sa

nezískava fyzickou námahou, ale treba neoblomne cvičiť rozum a venovať sa duchu, ktorý nebaží po inom než po cnostiach a ich vznešenosť ďaleko prevyšuje všetky bohatstvá a poklady. Cnosť je totiž ako nedobytná pevnosť. Je tečúca voda, ktorá nikdy neprestáva prúdiť, je oheň, ktorý nikdy neprestáva planúť, je poklad, z ktorého neubúda, je nepremožiteľné vojsko, je bremeno, ktoré netlačí k zemi, je vodca, ktorý nezvádza z cesty, je neúnavná cesta, je priateľ, ktorý nikdy nezradí, je liek s okamžitým účinkom a napokon je dobrá povest' a dobré meno, to, čo nikdy nehynie.

Keď vládár Pausanias premohol Spart'anov a jeho vojaci našli medzi mŕtvolami nesmierne hromady zlata, striebra a drahokamov, obdivovali ich. Pausanias povedal: Omnoho lepšie by bolo, keby sa títo boháči vyznačovali radšej silou a cnosťou, než cennými pokladmi.²³⁵

Tretí prameň vnútorného rozhodovania je SKÚSENOSŤ. Vodkyňa rozumu, hviezda, čo vedie vôľu, a duša opatrnosti. Bez nej nemožno v čase mieru vládnuť, v čase vojny narastajú ťažkosti, nerozpoznávajú sa úklady vladárov, ich nebezpečné a škodlivé slabosti sa utajujú, nevie sa nič o liekoch, vďaka ktorým môže byť prinavrátené zdravie, nie ja známy čas ani množstvo

²³⁵ V tomto prípade ide zrejme o *lapsus memoriae*. Porov. Hérodotos, *Dejiny* 9, 80 – 82. Hérodotos opisuje udalosti, ako sa odohrali. Spart'ania zhromaždili poklady porazených Peržanov. Weber prevzal chybnú informáciu pravdepodobne z niektorého z nemeckých prekladov diela Antonia de Guevaru *Guldene Sendschreiben*. Porov. vydanie z roku 1607 (*Guldene Sendschreiben: darinn vil schöne Tractät, subtile...*, zväzok 2). Dostupné na internete: <https://books.google.sk/books?id=vn1BAAACAAJ&pg=PA70-IA1&lpg=PA70-IA1&dq=Pausanias+sprach:+O+wie+viel+besser&source=bl&ots=8zYLO_j4s1&sig=6CRBoBzF7P9VpqYssFNKET817yU&hl=sk&sa=X&ved=0ahUKEwjOo5r_nZfUAhXFtBoKHVezCZ4Q6AEIJDA#v=onepage&q=Pausanias%20sprach%3A%20O%20wie%20viel%20besser&f=false>.

²³⁶ Porov. Platón, *Štát*, 374d.

²³⁷ Kreón a Teiresias vystupujú v Euripidovej tragédii *Foiníčanky*.

²³⁸ Iuppiter.

vhodné na ich užívanie.

Prvý základ vlády sa nazýva rozhodovanie, no treba k nemu pridať aj druhý, totiž MOC. Zákon prírody stanovuje, že múdrosť a sila túžia byť vedno, chcú byť pokope a tešiť sa zo vzájomnej spoločnosti. Pochopil to aj sám božský Platón, keď povedal: Zbrane sú na poli bezvýznamné a bezmocné, ak sa nevie, ako s nimi naložiť.²³⁶

Na základe toho básnici spájali vladárov s múdrymi a rozumnými mužmi, ako Homér Nestora s Agamemnónom, Euripidés Kreonta s Teiresiom,²³⁷ Hésiodos Iova²³⁸ s Prométheom, Vergilius Aenea s Achatom.

Moc okrem iného spočíva v slobodách a privilégiách, ktoré sa udeľujú ako nehynúce svedectvo o dokázanej oddanosti podľa toho, ako si okolnosti žiadajú, ale spočíva aj v zákonoch, ktoré musia nevyhnutne vyhovovať povahe poddaných ako liek choroby a stavu pacienta.

Ak vladára pri stole obklopuje z jednej strany moc a z druhej strany rozhodovanie, aj sama autorita mu preukazuje služby. Myslím tým autoritu, ktorá sa v mnohých krajinách uznáva ako vysoko ctená povest.

Vznešený a blažený vladár sa môže vhodne správať a chvályhodne vládnuť, len ak si váži a pozná svoje poslanie a hodnosť, ktorej sa mu dostalo. Keď si to uvedomí, jeho poslanie sa ukončí dobre, najmä keď takto

de erfolgen / zu welchem er all sein Verri-
ten Thun und Lassen / und die Personen / mit
welchen Er zu tractiren hat / richten soll.
Kaffen Sich denn bey solchen zwey Con-
ditiones befinden / und kan gleichsam ge-
sagt werden / daß Er zwey Ampter zu
vertretten / und zwey Personen zu repræ-
sentiren habe / als nemlich / daß Er ein
Oberkaiser oder Regent / und zugleich ein
Patron und Beschützer sey / dem die Bür-
ger und Unterthanen / laut der Göttlichen
und Politischen Ordnung / Gehorh
und Befehl / Befolgen / zu leisten schuldig seyn.
Dahero muß man Achtung geben und sehen /
was einem jeden Stande heymlich sey /
daß auß dessen Wandlungen / eine liebliche
und vollkommene Zusammenstimmung erfolge.
Derohalben ein Regent seyn /
bedeutet nichts anders / als daß Er einer
auß denen vornehmsten Gliedmassen
der Policey / durch dessen Hülf der ganze
Leib eines Regiments solle versehen und
regiert werden; und daß Er denen Unter-
thanen ein Liecht worden sey / damit Sie
aus Erleuchtung seines Lebens / den rechten
Weg können erkennen / in so vielen Finstern-
nissen dieser Welt / und also mit tugend-
mäßigen Wirkungen leben. Denn gleich
wie einer / der auß einem hohen Thurm
gesehet / denen Schiff- Leutten keine Sicher-
heit kan geben / noch den Weg zeigen / wenn
sich ein Nebel und Dampf auß dem Was-
ser herum außbebet: also kan auch ein
Regent / welcher der Welt für ein Exem-
plar und Wegweiser fürsetzeth / kein gute
Frucht fürbringen / dem Regiment zu
Nuz / und denen untergebenen Menschen
zur Außerbauung und Nachfolge wenn er
sich des tugentlichen und aufrichtigen
Lebens und löblichen Wandels nicht gebrau-
chet / die Er ohn alle Verhindernuß mit
großem Wunder auffmuntere und darzu
anreize.

Hieronymus in der schönen Grabs-
Schrift Nepotiani, redet Heliodorum
den

finis sequetur, in quem ille omnia sua
conamina, commissa & omnia, Per-
sonas item, cum quibus tractandum
ipsi quippiam est, dirigat oportet.
Duas siquidem Conditiones in eo re-
petire est, adeo ut dici queat, duplex
illum gerere Officium, duplicemque
repræsentare Personam, quod nempe
Magistratus sit aut Imperator, Patro-
nusque insimul nec non Defensor, cui
Cives & Subditi, juxta divinam & po-
liticam Ordinationem, Mandatum &
Leges, obedientiam præstare tenen-
tur. Hinc sedulo dispiciendum est,
quid cuique Statui conveniat, ut ex
ejus consuetudinibus, jucunda qua-
dam perfectaue harmonia sequa-
tur.

Ideoq; Imperatorem esse, nihil ali-
ud notat, quam præcipuum Politicæ
Membrum, cujus auxilio universum
Imperii Corpus conservandum & di-
rigendum est; ac lumen quoddam
subditorum esse, ut hi fulgore vitæ e-
jus illuminati, in tantis Mundi istius
tenebris, rectam agnoscant viam, &
sic consentaneis virtuti actionibus vi-
tam transigant. Quemadmodum e-
nim ille, qui in excelsa aliqua Turri
constitutus est, securos præstare Nau-
tas, aut monstrare viam, si nebula va-
poresque ex aquis resurgant, nequit:
ita Imperator quoque, qui Mundi
Exemplar ac itineris Dux est, nullos
fructus proferet, in emolumentum
Imperii, & Subditorum edificatio-
nem ac imitationem, si non virtuoso-
sam sinceramque vivat vitam, quos
ille absque omni impedimento, ma-
gnâ cum admiratione ad similia exci-
tet atque pelliciat.

Hieronymus in eleganti Nepo-
tiani Epitaphio, Heliodorum Episco-
pum

nasmeruje všetko, o čo sa snaží, v čom je činný aj nečinný, ako aj osoby, s ktorými sa stýka. Akoby sa v ňom miešali dve koreniny, a to až natoľko, že by sa dalo povedať, že vedie dvojnásobný úrad a zastupuje dve osoby, že je vrchný úradník alebo vladár a zároveň patrón a ochranca, ktorému sú občania a poddaní podľa Božieho a štátneho poriadku, príkazu a zákonov povinní preukazovať poslušnosť. Preto treba bedlivo preskúmať, čo sa každému stavu patrí, aby sa tieto zvyky zmenili na akúsi príjemnú a dokonalú harmóniu.

Byť vladárom totiž nie je nič iné, ako byť hlavným údom štátnej správy, ktorý zachováva a riadi celé telo vlády. Je tiež akýmsi svetlom pre poddaných, ktorých ožaruje lesk jeho života, a ktorí v temnotách tohto sveta rozoznajú pravú cestu a vďaka primeraným skutkom prežijú cnostný život. Tak ako sa niekto ocitol na vysokom majáku a nevie námorníkom zaručiť bezpečnosť alebo ukázať cestu, keď sa z vôd dvíhajú oblaky hmly a pary, podobne aj vladár, ktorý je svetu príkladom a vodcom na cestách, ak nežije cnostný a poctivý život, neprináša nijaké ovocie na úžitok impéria a poddaní na jeho príklade nemôžu stavať svoj život, pretože ich nepodnecuje k obdivu a nemá si ich čím získať.

Hieronymus sa vo vkusnom epitafe Nepotianovi prihovára biskupovi Heliodorovi:

²³⁹ Porov. Hieronymus, *Epistulae* 3, 60, 14 (*Ad Heliodorum. Epitaphium Nepotiani*).

²⁴⁰ Pozri pozn. 241.

Oči všetkých sa upriamujú na teba. Tvoj dom, tvoj život a styky sú vystavené vo svetle akoby na strážnej veži. Pre všetkých sú príkladom disciplíny a počestnosti. Iní napodobňujú to, o čo sa ty snažíš a čo konáš. Usiluj sa žiť tak, aby si bol v živote aj pred zákonmi bezúhonný.²³⁹

To sú dôvody, prečo sa má vladár čo najviac usilovať, aby si vyslúžil povest' láskavého a čestného človeka a vyhol sa akémukoľvek pohoršeniu. Má žiť tak, ako sa najvýznamnejšej osobe verejného úradu patrí. Musí podporovať službu a úctu Bohu nielen vlastným príkladom, ale musí nájsť ďalšie výnimočné príklady a ostatných povzbudiť, aby konali podobne. Jeho kresťanský život prinesie ovocie ani nie vo svoj prospech, ale bude osožit' verejnosti, ako aj vladárskemu postaveniu. Pretože blaho či skaza krajiny stojí na tom, ako vladár alebo štát koná a ako ich za to Boh odmení.

Medzi mnohými inými menami a čestnými titulmi, ktoré zdoobia všetky osoby povýšené do stavu vlády, niet krajšieho a úctivejšieho ako ten, ktorý im udelil všemohúci vládca neba i zeme, Boh, pretože vďaka nemu majú účasť na najvyššom titule a najvznešenejšom mene zo všetkých a nazýva ich bohmi.²⁴⁰ Túto nesmiernu a nevýslovnú česť si musí svetská vrchnosť uveď domovať deň čo deň. Keďže ich Pán Boh pokladá za hodných svojho mena, ustanovil ich namiesto seba na zemi,

hiemit auff Erden an seine Statt/ trägt
Ihnen sein Qmpt auff/ übergiebet Ihnen
sein Schwert/ befehlet ihnen sein Regen-
ten- Buch/ daß Sie auff Erden an seine
Statt/ nach seinem Wort/ das Schwert
führen sollen/ zu straffen und auß zu rot-
ten das Böse/ und zu fördern das Gute;
ja daß Sie mit ihrem gerechten und un-
sträflichen Wandel gleichsam sichtbare
Götter seyn/ und den unendlichen wahren
Gott repräsentieren sollen. Denn Sie
sind wie die Laternen. Wie dieselbigen das
Licht verwahren/ daß es nicht ausgehe:
also müssen nach Gott die Regenten für-
nemlich das Licht/ den Herrn Christum/
tragen/ seine Pfleger/ Lehrer und Säug-
Kümmen seyn/ soll die reine Lehre und
Christliche Kirch-Ordnungen/ wieder al-
le Sturm- Wind des leidigen Teuffels und
der argen Welt beschützt und erhalten wer-
den.

So sind nu vornehmlich zwey Stücke/
welcher die weltliche Obrigkeit durch die-
sen Nahmen erinnert wird/ nemlich/
was Ihr Stand und Qmpt sey: Denn
die Regenten werden hiemit erinnert/ wo-
her es komme/ daß Sie höher sind/ denn
andere/ und ihren Unterehanen zu gebie-
then haben.

Etliche sagen Scherz- weyse/ es sol-
te die Fürsten/ Herrn und Edelleute ihre
Zukunft daher haben: Da Adam reit-
et und Eva spann/ gewan Eva viel Kin-
der. Auf eine Zeit wollte unser Herr
Gott Eam heimsuchen/ und sehen/ wie
Sie haushielte. Nun hatte Sie alle ihre
Kinder auff einmahl bey einander/ wusch
und schmückte Sie. Da aber Eam unsern
Herrn Gott sahe zu ihr kommen/ ehe Sie
mit dem waschen und schmücken der Kin-
der fertig wurde/ fuhr Sie zu/ und ver-
stach

cō eos in terris constituit. Officium
suum ipsis imponit, gladium suum il-
lis tradit, Codicem suum Principes
dextrē informantem iis commendat,
ut ii in terris sui locō, juxta suum ver-
bum, gladium gerant, ad puniendum
extirpandumque malum, & ad pro-
movendum bonum; quin ut honestā
& inculpata vitā visibiles quasi Dii
sint, ac infinitum illum & verum
DEUM repræsentent. Sunt enim vel-
uti lampades. Quemadmodum hæc
lumen ne extingvatur, custodiunt:
ita Principes post DEUM præcipue Lu-
men illud Christum JESUM humeris
excipere oportet, esseque ejus Cura-
tores, Nutritios & Nutrices, ut pura
Evangelii doctrina & Constitutiones
Christianæ Ecclesiæ, contra omnes
adversitatum impetus Demonis atri
Mundi que immundi defendantur &
conserventur.

Duo igitur præcipua sunt pun-
cta, quæ hoc nomine Magistratui
Civili in memoriam revocantur, quid
scilicet Status & Officium eorum sit:
Hoc enim ipsō certiores fiunt Prin-
cipes, unde id veniat, quod ii supe-
riores sint aliis, quodve suos in subdi-
tos imperium habeant.

Nonnulli joculō dicunt, Prin-
cipes, Barones & Nobiles originem
suam inde habere: Equitante Ada-
mō, Evā verō jungente Equos, nume-
rosam Liberorum copiam sortita est
Eva. Eam visitaturus quondam Do-
minus Deus erat & periclitaturus,
quomodo rem familiarem admini-
straret. Hæc igitur omnes suos liberos
simul & semel lavandos & ornandos
ad se accersiverat. Ut verō Eva Do-
minum Deum ad se venientem vidis-
set, antequam scilicet lotionis &
ornatus Liberorum fecisset finem, ac-
celeravit cursum, & alios quidem in
stra-

prepožičal im svoj úrad, odovzdal im svoj meč, zveril im svoju
vladársku knihu, aby na zemi namiesto neho držali jeho meč
a trestali a vypudili zlo a šírili dobro, a aby bolo vidieť, že žijú
počestne a bezúhonne s'aby bohovia a sprítomňujú na zemi ne-
konečného a pravého Boha. Sú totiž ako pochodne. Strážia svet-
lo, aby nezhaslo, preto sa patrí, aby po Bohu vladári priniesli na
zem svetlo Ježiša Krista a boli jej správcami, pestúnmi a živiteľ-
mi, aby chránili a zachovávali čisté učenie evanjelia a prikázania
kresťanskej cirkvi pred skazonosnými útokmi temného démona
a nečistého sveta.

Svetská vrchnosť nesmie zabudnúť na dva zvláštne body, a to
ich postavenie a úrad. Vladári si musia uchovať v pamäti, odkiaľ
pramení ich vyššie postavenie nad inými a ich vláda nad podda-
nými.

Niektorí žartovne hovoria, že vladári, páni a šľachtici majú
svoj pôvod v nasledujúcom príbehu. V časoch, keď Adam jazdil
a Eva zapriahala kone, dostala do vienka množstvo detí. Evu sa
chystal navštíviť Pán Boh a zistiť, ako vedie domácnosť. Hneď
preto zavolala všetky deti, aby ich umyla a vyparádila. Keď však
Eva videla, že Pán Boh prichádza skôr, než stihla vyumývať
a vyparádiť všetky deti, nečakala a ukryla jedny

Nach etliche ins Stroh / etliche ins Heu /
etliche ins Offen-Loch: die allerbüßhesten
aber befielt Sie bey Sich. Unser Herr
Gott sahe die gepussten Kinder an / und
sprach zu einem also: Du solt ein König
seyn: zum andern / du solt ein Fürst seyn:
zum dritten / du solt ein Edelman seyn: zum
Vierten / du solt ein Burger. Meister seyn:
zum Fünften / du solt ein Schultheiß /
Vogt und Rump-Mann seyn. Da nun
Eva sahe / daß ihre Kinder / so hier vorn
waren / so reichlich begabet wären / sprach
Sie: Herr / ich habe noch mehr Kinder / die
wil ich auch her bringen. Wie Sie kamen /
waren Sie ungepusst / schwarz und unge-
stalt / die Haar hingen ihnen voll Stroh
und Heu: Da sahe Sie unser Herr Gott
an und sprach zu ihnen: Ihr solt Sauren
bleiben / Kühe- und Schwe-Hirten / Acker-
Leute / etliche von Euch sollen in Städten
Hand-Werk treiben / bauen / backen / und
dem ersten / als dem Herrn dienen.

Dieses ist Scherz-weise geredet: aber
dennoch ist die Wahrheit / daß Gott Un-
terscheid auf Erden haben will unter den
Leuten: Er setzet und ordnet Obrigkeit /
darum ist der Fürsten-Stand von Gott.
Denn so spricht Gott der Herr: Ich habe
gesagt / Ihr seyd Götter. Dieser Auß-
Spruch ist nicht eine bloße vergänglich-
Rede / die keinen Nachdruck hätte / sondern
der in aller Menschen Herzen hinein ge-
sprochen / gebildet und gepflanzt worden.
Dannemhero ist es geschehen / daß auch al-
le Vernünftige Heyden / aus dem Reich der
Natur gewußt und geschrieben haben / daß
Obrigkeit von Gott sey.

Solches und andere Zeugniß mehr
aber soll den Regenten nicht dienen / daß
Sie Sich diese hohen Titels erheben / und
meynen sollten / Sie wären nu Gott selbst
worden: Traum nein / sondern vielmehr zur
Demuht. Denn der Herr / von welchem
Sie so wechß ihren Ehren-Titel / als auch
Ihr

Aramine, alios in caeno, alios in ore
fornacis abscondit: omnium verò
pulcerrimos penes se retinuit. Do-
minus Deus mundatos hoīes liberos
intuitus, ita unum eorum alloquitur:
Tu futurus es Rex: alterum, tu futu-
rus es Princeps: tertium, tu futurus
es Nobilis: quartum, tu Consul: quin-
tum, tu Prator, Provinciae Praes &
Praefectus. Cum igitur Eva vidisset,
tam liberaliter donatos esse Liberos,
qui coram adfuerat, dixit: Domine, in-
quiens, plures mihi adhuc liberi sunt,
illos etiam huc sum adductura. Hi
dum venissent, inculti, atrī & infor-
mes erant, foenum & stramina e ca-
pillis pendentia eos turpabant: Eos
Dominus DEUS intuitus ita alloqui-
tur: Vos estote Rustici, Bubulci &
Subulci atque Agricola, aliqui ve-
strum in Civitatibus artes manuales
exerceant, aedificent, pascant, Princi-
pique, hoc est, Domino inserviant.

Hac joculò dicta sunt: verum
interim est, Deum his in terris disci-
men quoddam homines inter habere
velle: Ille constituit & ordinat Ma-
gistratum, ideo Condicio Principum
a DEO est. Sic enim Dominus DEUS
loquitur: Ego dixi, Dii estis. Quod
dictum, non nudus aliquis & evani-
dus sermo est, qui ponderis nihil ha-
beat, sed qui omnium hominum cor-
dibus insculptus & implantatus est.
Hinc factum, quòd Gentiles etiam fa-
pientiores, ex lumine Naturae scive-
runt & scripserunt, Magistratum a DEO
esse.

Hac verò & alia his similia testi-
monia non eò spectant, ut Principes
Tituli hujus excellentia inflati, sese ex-
tollant, putentque se Deos ipsos esse
factos: minimè gentium, sed potius,
ut humilitati studeant. Dominus
enim, à quo illi tam honoris Titulos,
quam

v slame, druhé v sene, d'alšie v peci a najkrajšie zo všetkých si nechala pri sebe. Pán Boh pozeral na vyobliekané deti a jednému po druhom im nadeľoval: ty budeš kráľ, ty budeš vladár, ty budeš šľachtic, ty konzul, ty prétor, správca provincie a prefekt. Keď Eva uvidela, že Boh tieto deti štedro obdaroval, riekla: Pane, mám ešte d'alšie deti, ktoré tu chcem priviesť. Ostatné deti prišli špinavé, zafúľané a škaredé a hyzdila ich slama a seno vo vlasoch. Keď si ich Pán Boh prezrel, vyriekol: Vy buďte sedliaci, pastieri volov a svíň a roľníci, d'alší z vás nech sa v mestách stanú remeselníkmi, a nech stavajú, pečú a slúžia prvému ako pánovi.

Je to myslené žartom, no je pravdou, že Boh chcel na tejto zemi stanoviť medzi ľuďmi rozdiely. Ustanovil a určil vrchnosť. Postavenie vladára je darom od Boha. Tak totiž hovorí Pán Boh: I povedal som: „Ste bohmi.“²⁴¹ Tento výrok nie je len nezaodetá a prchavá bezcenná reč. Bola vrytá do srdc všetkých ľudí. To je dôvodom, prečo aj múdrejšie národy osvietené majestátom prírody uznali a napísali, že vrchnosť je od Boha.

Podobné svedectvá nemajú pobádať vladárov, aby sa pýšili vznešenými titulmi či mysleli si, že sa stali bohmi, prinajmenšom bohmi národov, ale majú viesť vladárov k pokore. Pán, ktorý im udelil

²⁴¹ Ž 82 (81),6a.

Ihr Ampt überkommen haben / ist nicht ein Gott des Hochmüths / sondern der Demuth / welcher auch auf das tiefste sieht. Und gleich wie Sie nach Gottes Wort Götter heißen: also sind Sie auch nach Gottes Wort sterbliche Menschen / und müssen sterben wie andere Menschen. Das her sagte einer von denen Gelehrten: Die Fürsten sind für den Augen der Menschen Götter / und für Gottes Augen Menschen. Desgleichen / als Socrates gefragt ward / was er von den Griechischen Fürsten halte? sprach er: Kein Unterschied ist zwischen denen Göttern und Fürsten / als daß die eine sterblich / die andern unsterblich seynd. Denn eben die Nacht / welche die Götter haben im Himmel / haben auch die Fürsten auff Erden.

Da Titus Quintus in Asiam verreysete / ward er von seinem Freund dem Chalcide zu Gast geladen / und von allerhand Speisen und Trachten herrlich und wohl tractirret. Als deswegen Titus Quintus, nach vollbrachter Mahlzeit / die Speisen und gute Tractirung fast lobte / sprach Chalcides zu ihm: Du solt wissen / Tite Quinte, daß alles dasjenige / was du anjese bey Mir gegessen hast / anders nichts gewesen ist / als lauter Schweinen-Fleisch / welches auff unterschiedliche Weyle gekocht und zugerichtet ward.

Eben ein solche Meynung hat es auch mit Uns Menschen. Wir seynd theils statliche / und mit köstlichen Gewürzen / theils aber schlechtlitz zugerichtete Speisen; aber dennoch anders sind wir nichts / als Fleisch / und von einerley materi. Denn obschon Gott uns nicht alle gleich hat gemacht / als viel die Ehre / Reichthumb und Gewalt betrifft / hat er uns doch gleich gemacht in allerley Sachen / nemlich in der Geburt / im sterben / und in der Verbündniß / die wir haben vor dem strengen Gerichte Gottes / Keckenschafft zu geben un-

fere

quam Officium ipsum sunt ad nos. non est Dominus superbiae, sed i. militatis, qui etiam profundissima quaeque cernit. Et quemadmodum illi secundum Verbum DEI DII appellantur: ita secundum idem Verbum DEI sunt etiam homines morti obnoxii, morique aliorum instar hominum necesse habent. Hinc recte eruditorum quidam dixit: Principes in conspectu hominum sunt Dii, in conspectu vero DEI sunt homines. Similiter, Socrates quondam quaesitus, quid de Principibus Graeciae sentiat? Nihil, respondit, inter DEOS atque Principes interest, nisi quod hi mortales, illi immortales sint. Quam enim Potestatem Dii habent in Coelis, eam etiam Principes habent in Terris.

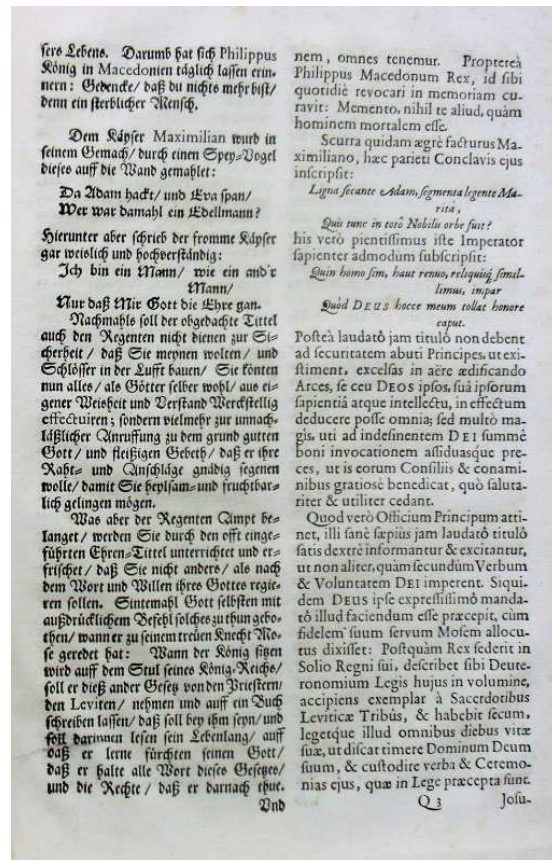
Titus Quintus in Asiam profectus, à suo amico Chalcide invitatur ad Convivium, ab eoque geniali prorsus apparatu exceptus, liberalissime habetur. Cum ergo Titus Quintus peracta Cœnâ, nimio dapes illas opere laudasset, ita eum alloquitur Chalcides: Sic velim existimes, Tite Quinte, nihil te in praesens apud me comedis aliud, quam carnem suillam, aliud atque aliud modò coctam & instructam.

Eadem quoque ratio nostrum omnium est. Nos enim partim eximii & preciosis aromatibus conditi, partim exiguo parati sumus cibi sumus; nihil interim fumus aliud, quam Caro, & ex eadem Materia. Quamvis enim Dominus DEUS non omnes nos fecerit similes, quantum Dignitatem, Divitias atque Potentiam attinet; similes tamen nos variis in rebus condidit, nempe in Nativitate, Morte & Jure, quò, ad reddendam, coram severo DEI iudicio, vitæ nostræ rationem,

čestné tituly i úrad, nie je Pánom pýchy, ale pokory a vidí až na samotné dno. Podľa Božieho slova sú nazvaní bohmi, no podľa toho istého Božieho slova sú zároveň smrteľníkmi a musia zomrieť ako iní ľudia. Ktosi vzdelaný preto správne povedal: Vladári sú v ľudských očiach bohmi, v božích očiach sú však ľuďmi. Sókrata sa raz opýtali, čo si myslí o gréckych vladároch. Odpovedal: Bohovia a vladári sa nelíšia ničím, iba ak tým, že jedni sú smrteľní a druhí nesmrteľní. Bohovia majú moc na nebesiach a vladári na zemi.

Titus Quintus odcestoval do Ázie a priateľ Chalcidés ho pozval na hostinu. Prijal ho slávnostne a štedro ho hostil. Keď po večeri Titus Quintus veľkolepú hostinu pochválil, Chalcidés odvetil: Vedz, Titus Quintus, že si u mňa nejedol nič iné než bravčové mäso pripravené na tisíc spôsobov.

Čosi podobné platí o nás všetkých. Aj my sme šťastí znamenití, akoby naložení v cennom voňavom korení, šťastí sme výsledkom chatrnej prípravy. Predsa však sme len mäso. Sme tej istej hmoty. Hoci nás Pán Boh nestvoril všetkých rovných v bohatstve, moci a vážnosti, predsa sme si rovní v narodení a v smrti, všetci bez výnimky sa budeme účtovať za svoj život zoči-voči prísnnemu Božiemu súdu.

Preto si kráľ Filip Macedónsky každodenne pripomínal: Pamätaj, že nie si iné ako smrteľný človek.

Raz chcel jeden šašo spôsobiť Maximiliánovi bolesť a napísal mu v izbe na stenu:

*Adam keď kálaval drevo a ívery zbierala Eva,
bol vari na svete vtedy, kto by bol vznešený viac?*²⁴²

Zbožný cisár veľmi múdro dopísal:

*Sotva ja popriem, že človek som podobný ostatným, avšak
líšim sa, lebo mi hlavu hodnosťou vyvýšil Boh.*²⁴³

Vladári nesmú zneužívať oslavný titul pre vlastné pohodlie. Nesmú si myslieť, že si v oblakoch postavia honosné zámky a vlastná múdrosť a um im zaručia úspech. Naopak, majú sa obracať na dobrotivého Boha a ustavične ho prosiť, aby požehnal ich úmysly a námahu, o ktoré sa osožne a svedomito usilujú.

Vladári si nepochybne uvedomujú, čo ich úrad znamená už vo chvíli, keď začínajú svoj titul a to ich povzbudzuje vládnuť jedine podľa Božieho slova a vôle. Tento najzrejmejší Boží príkaz zaznel, keď Boh privolal svojho verného Mojžiša a povedal: Keď nastúpi na kráľovský trón, nech si odpíše tento druhozákon do knihy podľa vzoru, ktorý si zadováži od kňazov kmeňa Léviho. Nech ho má pri sebe a nech z neho číta po všetky dni svojho života, aby sa naučil báť sa Pána, svojho Boha, a zachovávať všetky slová tohto zákona a všetky tieto príkazy.²⁴⁴

²⁴² Stredoveké príslovie. V latinskej podobe sa po prvý raz objavuje v kázni rochesterského biskupa T. Brintona z roku 1374, už predtým však bolo známe z ústneho podania. Viac pozri: Friedman, 2015, s. 495 – 513.

²⁴³ K odpovedi cisára Maximiliána viac pozri Herm, 1988, s. 169.

²⁴⁴ Dt 17,18-19.

Jozueho Boh oslovil tiež: Nech sa nevzd'aluje kniha tohoto zákona od tvojich úst! Premýšľaj o nej vo dne i v noci, aby si bedlivo zachoval všetko, čo je v nej napísané. Potom budeš mať šťastie a úspech vo svojom podnikaní.²⁴⁵ Kráľ Dávid syna Šalamúna rovnako napomenul: Buď silný a vzmúž sa! Zachovávaj, čo žiada Pán, tvoj Boh, kráčaj jeho cestami, zachovávaj jeho zákony, príkazy, práva a nariadenia, ako je napísané v Mojžišovom zákone, aby si mal úspech vo všetkom, čo podnikneš, a všade, kde sa obrátiš.²⁴⁶

Vladárovi sa sluší verne zachovávať Božie nariadenia, chrániť ich a ani na chvíľočku nezísť z cesty. Božie príkazy nás totiž ochraňujú pred obrovským zmätkom alebo labyrintom tých najhanebnjších domnienok presne tak, ako pôvabná Ariadna vďaka niti vyviedla Thésea z krivolakého labyrintu.

Keď sa stavia loď či iné veci, všetci chceme, aby boli najprv položené pevné základy. V ríši či v štáte preto musí byť rozjímanie o Božských veciach pevným stĺpom, o ktorý sa opiera zvyšok tela. Lebo bez slnečného jasu skôr možno vybudovať mesto, než by bez svetla zbožnosti vzišla nejaká ríša. Keď sa prelomí kotva nábožnosti, loď štátu už neunášajú pokojné vetry, lež ňou silno pohadzujú.

Tieto Božie príkazy zo všetkých najpríkladnejšie nasledoval múdry kráľ Chizkiáš.²⁴⁷ Voči Pánu, svojmu Bohu, konal správne a úprimne

²⁴⁵ Joz 1,8.

²⁴⁶ 1Krľ 2,2a-3.

²⁴⁷ Porov. 2Krľ 18,1-8.

was recht und wahrhaftig war für dem Herrn seinen Gott/und in allem thun/das Er anfang am Dienst deß Hauſes Gottes/nach dem Geiſt und Gebot zu ſuchen ſeinen Gott/das thut er von ganzem Herzen/ darumb hatte er auch Glück.

Von dem ſonſt graufamen Kaiſer Septimio Severo,berichtet Spartianus in ſeinem/ deß Severi/ Leben: daß als der ſelbe in Engelland ſterben ſollte/ er ſeinen nachgelassenen Söhnen/dieſe Erinnerung hinterlaſſen habe: Werden meine Söhne fromm und Gottſelig ſeyn/ ſo wird auch ihr Reich Beſtand haben: werden Sie aber Gottloſ ſeyn/ ſo wird das Reich geſchwächet und entkräftet/ ja auch gar zu drümmern gehen.

Auch wird denen Römern rühmlich nachgeredet/ daß Sie weder mit Menge der Völcker die Hispaner, weder mit Kriegs Macht und Stärke die Frangoſen/ weder mit Liſten die Phoenicier/ noch mit Künſten die Griechen; ſondern mit dem Schild deß Glaubens bedecket/ alle Völcker übertroffen hätten.

Daher/ ſol die waare Gottes Furcht und rechte ohngemahlte Gottſeligkeit den hohen Thron und Stuhl beſigen/ deren eigentliches Ziel und Ende iſt/ das Reich Gottes; als lerne durch derſelben tugendliche Anleitung ein Regent den Nahmen Gottes fürchten/ und mit aller Ehrerbietung hoch und werth halten/ auch daran ſo bald mit erkennen/ daß unſere Herrn Gottes Gebot ſeyn er nicht weniger unterwerfen iſt/ als ſeine Unterthanen ſchuldig ſind/ nach den weltlichen Rechten und ſeinen Landes Ordnung in Gehorſam zu leben. Und iſt gewißlich waar/ daß viel mehr die Gottes Furcht/ als Schrecken deß Volcks/ für eines Potentaten Gewalt und Waffen/ Ihme die Kron auff ſeinem Haupt/ und ſeinen Scepter in der Hand beſitzt. Denn wenn ein Fürſt fromm und Gottesfürchtig iſt/ ſo befähret Sich niemand ei-

& verum coram Domino DEO ſuo, in omni opere, quod incepit in ministerio Domus Domini, juxta Legem & Præceptum, ad inquirendum DEUM ſuum, fecitque in toto corde ſuo, & prosperatus eſt.

De Septimio Severo crudeli alias Imperatore Spartianus in vita ejus ſcribit, quod in Anglia natura conceſſurus, hoc monumentum Filiis reliquerit: Si pii atque probi fuerint Filii mei, Regnum eorum firmo ſtabit talo: ſi vero impii fuerint, Regnum debile ſcet, amittet vires, imò ad incitas plane redigetur.

De Romanis non absque inſigni encomio dicitur, eos nec ingenti Militum copia Hispanos, nec belli vi ac robore Gallos, nec dolò Phœnices, nec artibus Græcos; ſed clypeo fidelitatis atque virtutis operuiſſe, omnemque Gentes ſuperariſſe.

Aequum igitur eſt, uti verus DEI timor & ſincera minimeque fucata pietas Regali Solio inſideat, cujus meta finisque proprius. Regnum DEI eſt; adeo, ut è ſtudioſa ejus inſtitutione Imperator, Nomen DEI venerari, ſumma animi devotione illud ſuſpicere diſcat, ſubitoque cognoſcat, ſe non minorem Legibus divinis ſubjectionem, atque ſuis Subditos iuribus Civilibus, Regniſque Statutis obedientiam debere. Hocque certiffimè verum eſt, longè magis DEI timorem, quàm metum populi ex vi armisque Principis ortum, Coronam in Capite ejus, inque manu Sceptrum firmare. Si enim Princeps pius fuerit, DEUMq; revereatur, nemo ſibi ab eo periculum

v každom svojom diele, ktoré podľa zákona a príkazu započal v službe domu Pánovho a hľadal svojho Boha. Robil to z celého srdca a bol požehnaný.

O živote ukrutného cisára Septimia Severa píše Spartianus, že než v Británii zomrel, pripomenul synom: Ak budú moji synovia zbožní a počestní, ich ríša bude stáť na pevných základoch. Ak však budú bezbožní, ríša začne upadať, stratí sily a nakoniec sa celkom rozpadne.

Rimania síce neprevýšili Hispániu v nesmiernom množstve vojakov, Galiu vo vojenskej sile, Feníciu v ľstivosti, ani Grécko v umení, ale všetky národy prevýšili a zastrelili štítom vernosti a cnosti, za čo si vyslúžili nemalú chválu.

Patrí sa, aby na kráľovský trón, ktorý na konci smeruje k Božiemu kráľovstvu, nastúpila pravá bázeň pred Bohom a prirodzená a úprimná zbožnosť. Ak sa vladár horlivo učí ctíť Božie meno a zasväčuje mu celú dušu, hneď zisťuje, že preňho Božie zákony platia rovnako, ako platia pre jeho poddaných občianske zákony ich krajiny. A je pravda pravdúca, že ďaleko viac drží pevne korunu na hlave a žezlo v ruke bázeň pred Bohom ako strach z vladárovej sily a zbraní. Ak je vladár zbožný a ctí si Boha, nikto sa nebojí jeho nespravodlivosti, pretože

²⁴⁸ Gróf, ktorého meno nefiguruje v zozname magdeburských biskupov, ako uvádza Weber. Biskupom v Magdeburgu v rokoch 1445 – 1464 bol gróf Fridrich III. von Beichlingen.

²⁴⁹ Fridrich II. Jemnocitný.

²⁵⁰ Čemerica – č. smradľavá (*Helleborus foetidus*). Lesná aj pestovaná záhradná jedovatá rastlina z čeľade iskerníkovitých. Používaná aj v liečiteľstve.

²⁵¹ Mierová dohoda uzavretá v priebehu tridsaťročnej vojny (1618 – 1648). Bola podpísaná v roku 1629.

len ťažko by strojil úklady voči sebe alebo štátu, ak bude zjavné, že ho ochraňuje Boh, ktorý daný štát ustanovil a kedykoľvek ho môže zničiť, alebo ponížiť, čo predtým vyvýšil.

Keď magdeburskému biskupovi Johannovi von Beichlingenovi²⁴⁸ plánoval vypovedať vojnu saský kurfirst Fridrich,²⁴⁹ poslal do mesta špeha, ktorý mal povyzvedať čosi o príprave a jeho úmysloch. Podal správu, že nič podobné vojne sa nepripravuje a nič nevypátral. Biskup však údajne povedal, že prinesie Bohu horlivé prosby aj obetné dary a zverí mu trápenie. On potom miesto neho prevezme zbrane. Keď to saský kurfirst počul, povedal: Keby som vypovedal vojnu tomu, koho by mal predtým mnou ochraňovať Boh, môžem sa rovno napiť odvaru z čemerice.²⁵⁰ Chvála biskupovi, čo dôveroval v Božiu pomoc, chvála vladárovi, čo z Božej bázne odložil zbrane.

Aj o Ferdinandovi II. blahej pamäte sa rozprávajú svetochýrne príbehy. Keď roku 1629 jeho Majestátu oznámili, že bola mierová dohoda z Lübecku²⁵¹ zrušená a nemecká vojna bude omnoho krutejšia a pri takomto priebehu sa treba obávať mnohorakých nebezpečenstiev, zmien a iných vecí, jeho cisársky Majestát vypovedal podobné slová ako saský kurfirst: Sú to len ľudské myšlienky a reči a je v nich pramálo dôvery vo všemohúceho Boha. Keď si spomeniem na nebezpečné, beznádejné, ba celkom

gefahrlich und desperat/ ja alles gang ver-
lohren sich derselbe erzeiget / und wie hin-
gegen sich der Allmächtige so wunder-
barlich erhalten / und wieder meine Fein-
de mir so herrliche Victorien verliehen /
erkenne ich / daß Gott alles dirigire /
auch seine Statthalter auff Erden noch fer-
ner erhalten wil. Bekennen muß ich zwar /
daß meiner Feinde sehr viel sind/ derer auch
noch vielmehr werden mögen; diesen allen
nach / vertraue ich meinem Gott / in mei-
ner gerechten Sache: Wil Er über mich
und mein Haus etwas verschonen / so un-
tergebe ich mich seinem Willen / nach
dem ich weiß / daß Er seine Statthalter
auff Erden noch ferner erhalten wil.

Den Kaiser Carolum, den fünfften
dieses Namens / hat ein Mähter abge-
masset / wie Er schlief / und Christus der
Herr stunde bey ihm / und wehrte ihm
die Feinde; den Schutz / welcher solchen
Personen bezeuget / damit an zu denken.

Gott ist es / welcher derer Regenten
Leben beschützet / verlängert und verkürzet
seines Gefallens: Gott ist es / der endlich
Ihr Herz in Händen hat / und es lenket
nach Er wil.

Aber also würde erst ein Regent Gott
und allen recht Christlichen Menschen
wohlgefallen / wenn Er auch innerlich also
beschaffen wäre / wie Er äußerlich scheint /
und mit Worten fürgebt / da nemlich Herz
und Mund in rechtichaffener waarer Ver-
einigung mit einander überein stimmen /
und nicht in seinem Gottes-Dienst denen
Heuchlern und Gleisnern / welcher Thun
und Wesen nur auff äußerlichen Schein und
großes Ansehen vor der Welt gerichtet ist /
gleich sey; sondern daß er Gott von Grund
seines Herzens recht andächtig und ganz
eredlich diene / und also der Beruf und
Rufm seines Gottseeligen Lebens / sein
ganzes Land / wie ein lieblicher Geruch
erfülle.

Wenn er nun Gottes-Zuricht / und sei-

culosum illud desperatumque imò
perditum prorsus apparuerit, & quam
vice versa mirabiliter, Cunctipotens
Me conservarit, quamque insignes,
meos contra hostes, largitus mihi vi-
ctorias fuerit, agnosco, DEUM dirige-
re omnia. Fateri equidem cogor,
plurimos esse inimicos meos, plures-
que eorum fieri adhuc posse: Ast, su-
per hæc omnia, DEO meo, in iustâ
causâ meâ confido: si quid mihi, do-
mumque meam immittere voluerit, Me
voluntati Ejus ultrò subijcio, cum sci-
am, cum impotenter quoque suos his
in terris Vicarios, conservaturum.

Carolus V. Imperatorem pictor
quidam depinxerat, quomodo is dor-
miret, & Christus dominus ei assitens
mulcas abigeret; patrociniū hoc i-
psò atque tutelam, quæ personis ejus-
modi desuper adveniunt, significatu-
rus.

DEUS est, qui vitam Principum pro
suo arbitratu custodit, prorogata de-
curtat: DEUS est, qui Cor eorum suâ in
manu habet, sicutque id, quò volat.

Ast tūc demum ante omnia DEO,
postea omnibus verè Christianis pla-
cebit Princeps, si intrinsecus ita con-
stitutus fuerit, prout foris apparet &
verbis præ se fert, si nempe Cor atque
Os verè sibi unita mutuo consentiant;
neque in DEI cultu, hypocritis atque
simulatoribus, quorum mens eò di-
recta unie est, uti splendor externus
magnaue coram Mundo existima-
tio, operibus ipsorum constet, similis
fiat; sed DEO intus cordis visceri-
bus devotè fidelissimeque serviat, fa-
mā item nec non gloriā, pietissimæ
sux vitæ, cum ivari aliquò odore, uni-
versum Regnum impleat.

Dummodo timorem DEI & san-
ctam

stratené začiatky svojej kráľovskej vlády a podivuhodnú ochranu
Všemohúceho, keď ma ochránil pred nepriateľom a doprial mi
drahocenné víťazstvá, viem, že všetko riadi Boh. Musím priznať,
že mám mnoho nepriateľov a s viacerými sa nepriateľstvo môže
ešte väčšími prehĺbiť. Ale svojmu Bohu dôverujem za každých
okolností. Ak bude chcieť na mňa alebo na môj dom čosi dopus-
tiť, poddám sa jeho vôli, pretože viem, že svojich zástupcov na
zemi chce zachovať aj v budúcnosti.

Raz jeden maliar namaľoval cisára Karola V., ako od neho
v spánku Kristus Pán odháňa muchy. Chcel naznačiť, že takýmto
osobnostiam sa pomoci a ochrany dostáva zhora.

To Boh stráži vladárov život a podľa vlastného rozhodnutia
ho predlžuje či ukončuje. To Boh má v rukách jeho srdce
a obracia ho, ako chce.

Avšak vladár sa Bohu a neskôr i všetkým kresťanom zapáči
až vtedy, ak bude jeho vnútro v harmónii s tým, ako sa javí na-
vonok a ak sa jeho slová stretnú v jednote srdca a úst. V službe
Bohu sa nemá podobat' pokrytcom a úlisníkom, ktorým záleží
jedine na ligotavom zovňajšku a dobrom mene vo svete, ale má
zanietené a z hĺbky srdca oddané a verne slúžiť Bohu, aby sa s ňou
príjemná vôňa po celom kráľovstve niesol chýr o jeho zbožnom
živote.

ne heilige Christliche Religion lieb hat / so wird er dem Heiligen Gottes-Dienst und Kirchen-Gebeth mit waarer Andacht bewohnen / und kein Argerniß geben / oder geben lassen / viel weniger sonst etwas Unziemliches dabey vornehmen / oder andern zu thun gestatten; sondern allezeit in Christlicher Demuth / mit einem rechtschaffenen frommen Leben sich erzeigen / und seinen Fluch / Lasterung / Gottlose / oder sonst ungebührliche Reden / für seinen Mund / auch nicht gern / oder ohn- gestrafft / für seine Ohren kommen lassen.

Ferner wird er erkennen / daß das Gewissen ein innerlicher strenger Richter sey / welcher einen seelisch zu seiner Zeit / so gewiß und ernstlich vor Gericht fordert / als irgend eine weltliche Obrigkeit thun mag. Soll sich deswegen ein Regent befehligen / sein Gewissen also zu halten / damit er bey demselben / gleich wie in einem reinen wohlgemachten Schlaf-Bette / darinn die aller süßeste Ruhe zu finden ist / für zeitlich und dort ewiglich ruhen und leben möge. Durch solches wird er sich selbst recht großmüthig überwinden / das gräßliche Laster der Gottlosigkeit / als das schädlichste und abscheulichste Schlangengift / vorsichtiglich meiden / auch ohne zu Herzen und Gemüth führen / daß gleich wie die Haupt-Tugend der Gottseligkeit / Verheißung habe / nicht allein dieses / sondern auch des zukünftigen Lebens; und daß denen / die Gott lieben / alle Ding zum besten gedehen müssen: also und hingegen dem Haupt-Laster der Gottlosigkeit / seine zeitliche und ewige Straffe endlich und unveränderlich bestimmte sey: Dieweil Gott / als ein gerechtes heiliges Wesen / nichts böses oder ungerechtes zu leiden weiß; sondern dasselbe ernstlich bestrafen wil. Daher jener Christliche König vermeinte daß derjenige nicht würdig wäre / ein Christliches / und in der waaren Religion geübtes Volk zu regieren / wel-

cher

etiam ac Christianam suam Religionem diligat, dubium erit nullum, quin divino cultui precibusque Ecclesiae verā devotione sit interfecturus, nec ullum scandalum daturus, aut, ut dicitur, admitturus, multo minus indecori quippiam ocepaturus, aut copiam facturum aliis, istoc efficiendis potius summā animi submissione, vitam verē piam sectabitur, nullaque maledicta, convicia, impia item aut aliā indecora verba ore profundet, nec cum quodam prolubio aut impūne auribus ea suis excipiet.

Porro cognoscat, Conscientiam internam & severum esse Judicem, qui quemvis suo tempore, tam certō tamque ferō vocat ad iudicium, atque Magistratus aliquis Politicus facere conluevit. Danda igitur Principi est opera, uti Conscientiam ita conservet, ut in ea, ceu purō splendidoque Cubili, ubi svari levati sopore membra solent, hic temporaliter & postea aeternū quiescere & vivere queat. Hāc seipsum animosē vincat, deterrimū impietatis crimen, ceu nocentissimū & horridum serpentem venenum, prudenter vitabit, sibi que in memoriam revocabit, quod quemadmodum Pietas cardinalis illa Virtus, promissionem non hujus tantum, sed futuræ etiam vitæ habet; quodvē Deum diligentibus, omnia cooperentur in bonum: sic vice versā Impietati vitiorum Principi, temporale & æternum, momentaneum & infinitum destinatum esse supplicium: si quidem DEUS, ceu iusta atque sancta Essentia, mali nihil aut iniusti patitur, sed illud severē punit. Hinc Rex ille Christianus existimabat, indignum esse eum, qui Christianum ac in vera Religione exercitatum Populum gubern-

Len ak miluje Božiu bázeň aj svoje sväté a kresťanské náboženstvo, v službe Bohu a v cirkevných modlitbách bez pochyb prejaví nefalšovanú nábožnosť, nedá popud na pohoršenie, ani ho nedopustí a nedopustí ani nič neprístojné, čo by sa mohlo stať jeho vlastnou vinou alebo vinou kohokoľvek iného. V poníženosti ducha bude radšej viesť zbožný život, nebude zlorečiť, rúhať sa, z úst nevypustí bezbožné alebo hanebné slová, ani beztriestne ich nevpustí do uší.

Zistí aj to, že svedomie je prísny vnútorný sudca. Pre každého raz určite nastane čas, keď ho predvolá pred súd, ako zvykla robiť svetská vrchnosť. Vladár sa musí snažiť zachovať si svedomie tak, aby na ňom mohol spočinúť ako na čistom žiarivom lôžku, kde sa údy zvyknú tešiť príjemnému odpočinku, tu dočasne a neskôr naveky. Týmto postojom prekoná seba samého a múdro sa vyhne najťažšiemu zločinu bezbožnosti, ktorý je ako škodlivý a hrozivý hadí jed. Bude si neustále opakovať, že zbožnosť je kardinálna cnosť a vďaka nej má prísľub nielen časného, ale aj budúceho života, a že kto miluje Boha, všetko mu slúži pre dobro. Naopak, bezbožný vladár si vyslúži okamžitý aj nekonečný, časný aj večný trest za viny. Lebo Boh ako spravodlivá a svätá podstata nič zlé či nespravodlivé nedovoľuje, ale prísne tresce. Onen kresťanský kráľ preto usúdil, že je nehodný viesť kresťanský ľud vychovaný v pravom náboženstve ten, kto nemiluje a úprimne

cher nicht gang und gar / wie groß er auch
immer sey / die Hohe Göttliche Majestät /
also sein ewiges Heyl / Licht und Leben /
von Grund seines Herzens waarhaftig
ehre und liebe.

So nun ein Regent / seinen Gott und
Herrn mit solcher Liebe umgibt / daß /
wie jetzt gemeldet / er dieselbe vor der of-
fenbaren Welt sehen und spüren lässet / so
wird er von Gott wiederum geliebet und
gesegnet werden / und sein Volk mit Ihme:
er wird auch bey demselben um so viel mehr
Ansehen und Gehorsam haben / und wird
also sein Regiment / mit Glück und Segen
umbegranget grünen.

Weilen aber die Regierung fast mit
ewiger Anhörung muß occupirt und an-
gefüllet seyn / nemlich die Nothwendigkeit
deß untergebenen Nächsten zu vernehmen /
und derselben nach Erforderung der Ge-
rechtigkeit bey zu springen / wird hierzu die
Anspruchigkeit am aller meisten an ei-
nem Regenten erfordert / daß er Redsprü-
chig seyn soll / und am aller ersten / durch
die eiserliche Zeichen / als gleichsam durch
einen Vorbothen / die Partheyen / mit ei-
nem seüßseligen Gemüth und freündlichen
Anblick vernehmen / und ihnen mit denen
Geben und anreizender Hoffigkeit zu
reden / verursachen / und muß darneben / de-
rer Menschen Gemüther zu besetzen /
nicht allein glauben / daß Sie geliebt wer-
den / daß Sie freywillig bey Ihm ein Zu-
flucht haben / sondern er muß auch bey Ihme
selbst einen guten beständigen Willen ha-
ben und große Begierde / einem jeden zu Ge-
fallen und Bestand zu leisten. Denn die
Güte deß Menschen / ohne diese Anrei-
zung / kan gar wohl mit einem abgerissenen
Bilde verglichen werden / welches mit al-
ler gebührender proportion gemahlet:
weil es aber nicht aufgestrichen und illu-
minirt / gehet Ihme die liebliche An-
schauung ab / welche die zusehenden über
alles pfleget an zu reizen. Müssen denn die

bernet, qui non totus, quantus ille
cunque sit, summam DEI Majesta-
tem, utpote æternam suam salutem,
lumen atque vitam, ex intimo corde,
verè amet & honoret.

Quodli itaque Princeps, DEUM
& dominum suum tali concludat a-
more, ut quemadmodum dictum, u-
niverso cum Orbi videndum sentien-
dumque præbeat; Ipse quoque à DEO
diligetur & benedicetur, populusque
ejus cum eo: tantò etiam majorem
respectum coram ipso & obedienti-
am est habiturus, Imperiumque ejus
felicitate ac benedictione, ceu aggere
septum viret.

Cum verò Imperium perpetuà
quàdam auditione occupetur & gau-
deat, uti scilicet necessitates Subdito-
rum proximorum intelligantur, iisq;
juxta Leges Justitiæ feratur auxilium;
AFFABILITAS ad hanc rem
in Imperatore maximè omnium re-
quiretur, ut scilicet sit Affabilis, &
ante omnia per signa exteriora, ceu
Prodromum aliquem, partes litigan-
tes, placidiore animò, amicoque a-
spectu tutas præstet, quin & gestibus
ac festivà quâdam urbanitate, eas ad
loquendum incitet, hominumque a-
nimos confirmet, uti non tantum illi
credant se amari, sed et certum apud
ipsum habere perfugium; sed ipse
quoque primum propositum habeat,
ac ingenti flagret desiderio, unicuique,
quantum in se est, benignè opitulari.
Benevolentia enim hominis, absque
hujusmodi invitamentò, optimè ab-
ruptè comparari potest Imagini, quæ
aptissimà cum proportionè depicta
est: quia verò coloribus distincta &
illuminata non est, aspectus ab ea ju-
cundior abest, qui omnes in sui con-
templationem allicit. Persona siqui-

R 2 dem

z najhlbšieho srdca nectí celý nezmerný najvyšší majestát Boha
ako svoje večné blaho, svetlo a život.

Ak vladár zahŕňa Pána, svojho Boha toľkou láskou, že ju tak-
povediac vidí a cíti celý svet, aj on sám je spolu so svojím ľudom
Bohom milovaný a požehnaný. Získa tým u ľudí omnoho väčší
rešpekt a poslušnosť a jeho vláda bude prekypovať šťastím
a požehnaním ako zeleňou živý plot.

Vládu však zamestnáva aj ustavičné načúvanie a teší ju, keď
spoznáva trápenia blížnych poddaných a je im nápomocná
v spravodlivosti. Toto je dôvod, prečo sa u vladára najväčšmi
očakáva VLÚDNOSŤ. Vlúdnosť má vladár prejavovať predovšetkým
navonok, akoby bol poslom a sváriace sa strany má láskavým
duchom a priateľským pohľadom uistiť, ba aj gestami ich príve-
tivo povzbudiť, aby sa rozhovorili, a posilniť ich na duši, aby
nielen títo uverili, že sú milovaní a že uňho nájdu isté útočisko,
ale mal by planúť túžbou a ochotou pomôcť, najlepšie ako vie,
úplne každému. Bez tohto lákadla možno láskavosť človeka pri-
rovnáť prinajlepšom k potranému obrazu. Hoci má mal'ba do-
konalé proporcie, chýbajú jej pestré jasné farby a tým aj čaro, čo
vábi pohľady všetkých. Lebo vlúdne osoby najskôr

Ansprächige Personen/ die Leutle erstlich mit einem lieblichen Angesicht/ mit einer freilichen und höflichen Empfangung auffreden/ und zum reden anweisen/ und also aus denen Augen und anmuthigen Stirn/ die Gürtigkeit und Affection des Herzens heraus lassen/ und gleichsam mit stillschweigenden Discurs führen.

Nach dem man Sie nun also zum reden gebracht/ muß man ihnen mit großer Liebe und Gedult Gehör geben. Denn derjenige/ der nicht audientz giebt/ der kan nicht Ans- und Red-Sprachig genennet werden/ und derer andern Nothwendigkeit nicht vernemen/ wie es einem Schuss-Herrn pfleget bequämlich und gebühlich zu seyn. Und eben gleichmäßig der Zensur/ der das Gespräch gleich interrumpt/ entweder mit Wieder sprach/ oder mit geschwinde Erachtung des Schlusses/ weil es gar oft geschieht/ daß man etwas entschleisse/ weit von derer Barthesen Vorhaben und Meinung: Dabero er ausgelassen wird/ und ein Verwirrung machet/ mit Verlust der Zeit. Neben dem/ daß das in die Rede fallen/ derer Concepten und schlechter Anbörung/ eine große Verlegung ist/ als die Verhinderung und Verspottung des Gemüths groß ist; welches das adelichste und vornehmste Stück und Theil an uns ist.

In der Holdselig- und Ansprächigkeit muß man derowegen eine Geduld und Aufmerksamkeit der Geschäften gebrauchen/ und dessen ein Augenscheinliches Zeichen geben/ mit gebührenden/ verständigen und zum Vortrag bequämlichen Antworten/ und sich gänzlich occupirt erzeigen in Anbörung und Absehung der Proposition.

Und nicht allein im audientz geben muß man Geduld und Attention gebrauchen/ sondern auch Mühsigkeit im Antworten. Denn die spärste und hartnäckigste Antwort/ nimmet denjenigen/ die da

dem affabiles, jucundiori primum vul-
tu ac lætitudinē & urbanā salutatio-
ne homines excitant, & ad loquen-
dum alliciunt, atque sic oculis ipsis
& exporrecta fronte benevolentiam
& affectum cordis produnt, ac silen-
do quasi discunt.

Postquam verò ut loquantur fa-
ctum fuerit, amicè prorsus atque pa-
tienter sunt audiendi. Is enim, qui
auditionem negat, affabilis dici, & ne-
cessitatem aliorum, prout Protecto-
rem decet, commodumque ei est,
pernoscere nequaquam potest. Simi-
liter & ille, qui colloquium interrup-
pit, aut contradictione, aut præcipi-
tata Sententiā, siquidem sæpiusculè
fit, ut concludatur quippiam, quod
longè omnino à partium intentione
& opinione abluat: hinc ille ridetur,
confundit omnia, cum iacturā tem-
poris. Adhæc, sermonem interrup-
pere, tanta est conceptuum & audi-
tionis offensio, quanta subfannatio ac
impedimentum excelsi alicujus ani-
mi, quæ nobilissima præcipuaque in
nobis dos & portio est.

Quamobrem in amabilitate at-
que Affabilitate patientiā & obser-
vatione Causarum utendum est, ma-
nifestaque illius indicia ostendenda,
cum debita, prudenti & paci concili-
anda accommodata responsione, quod-
que totus in audiendā & dicendā Pro-
positione sit occupatus declarandum.

Non verò Patientia tantum & At-
tentio in audiendo, sed lenitas etiam
in respondendo adhibenda est. Severa
enim & perversa responsio, iis, qui
causas agunt, Patheiam dicendi adi-
mit.

povzbudzujú príjemným výzorom, ich veselý a zdvorilý pozdrav láka do rozhovoru a ich láskavé oči, nezvraštené čelo a rozčítané srdce akoby mlčky viedli rozhovor.

Keď sa napokon skutočne rozhovoria, treba ich priateľsky a trpezlivo vypočuť. Nemožno nazvať vľúdnym toho, kto iných odmieta vypočuť, pretože nespozná ich potreby, čo by sa na ochrancu slušilo a patrilo. Podobne ani toho, kto rozhovor prerušuje, protirečí alebo skáče do reči, pretože sa často stáva, že veci majú ďaleko k obojstrannému úmyslu a uzavru sa s názorovou nezhodou. Taký človek vyjde na posmech, pretože do všetkého vnáša neporiadok a plytvá časom. Skákanie do reči navyše narúša zrodenú myšlienku aj počúvanie presne tým spôsobom, ako prekážky v reči a výsmech zraňujú ducha, ktorý je našou najušľachtilejšou súčasťou.

Preto sa treba záležitostiam venovať trpezlivo, pozorne, láskavo a vľúdne, čoho dôkazom sú patričné, rozumné a pokojné, vhodné odpovede a prejavený záujem o všetko vypočuté i vypovedané.

No trpezlivé a pozorné počúvanie nie je všetko. Treba pridať láskavé odpovede. Ak tí, čo vedú spor, dostanú prísnu a

tractiren / das gute Vertrauen zu reden / und gedünket Ihnen die Sach zu hart und zu schwer seyn. Lassen denn derjenige Regent / der lieblich und holdselig kan zu hören und Antwort geben / derselbig wird den geringern gleich gemacht / und verschert den anwesenden Menschen / daß er ihm / gleich wie seinem Gesellen und guten Freund / alle seine Gedanken und Verhaben entdecket / und kan gleichsam gesagt werden / daß er den Schlüssel trage / damit die Menschenlichen Herzen können eröffnet und aufgesperret werden.

Deß Kayseri Titi Vespasiani anmutige Freundschaft / wird noch bis auff die gegenwärtige Stunde von denen Geschicht-Schreibern gerühmet; weil er denen Hoff-Junkern / so Ihme zugeredet / er wäre gar zu freundlich / also geantwortet: Ein Regent muß sich der gestalt gegen den privat-Personen erklären / wie er haben wolle / daß Sie Sich gegen ihm zeigen sollen.

Als Ericus, der West-Göthen König / sterben sollte / gab er seinem Sohn Alarico diese Lehre: Er sollte die Zeit seines Lebens Gütlich / Gottes Diener in Ehren halten / ohne Vorberuht und Zuziehung der Stände nichts Hauptsachliches und wichtiges vornehmen; die Unerechtfertigten sollte er lieben / Gerechtigkeit handhaben / gütlich seyn / vor allen aber Sich gegen männiglich freundlich zeigen.

Und wahrhaftig / es ist viel an dieser Tugend gelegen; weil durch derselben Mittel / viel privat-Personen / ja ganze Völker und Provinzen an Sich können gezogen werden. Denn die Tugendamen Regenten ziehen mit ihrer tapffern Autorität an Sich die Augen derer / welche Sie anschauen; und mit ihrer Freundschaftlichen Conversation stellen Sie das Herz derer / mit denen Sie umgeben und conversiren.

Durch dieses Mittel / hat Cyrus Minor vom Xenophonte ein unsterbliches Lob

mit, adeo ut rem ipsam duram potest & difficilem esse putent. Siquidem ille Princeps, qui jucunde & amabiliter audire ac respondere potest, infimis quibusque reddatur quam simillimus, praesentemque in eam adducat confidentiam, ut ipsi eum suo familiari probatoque Amico, omnes suas cogitationes & molimina detegat, dicique penè possit, claves ipsum gerere, quibus corda hominum aperiantur & recludantur.

Titi Vespasiani Imperatoris Humanitas, in praesentem usque diem ab Historicis laudatur; quia Aulicis suis, à quibus nimis ejusdam familiaritatis postulabatur, ita responderet: Princeps talem se praestet erga Personas privatas, quales ipse vult illas esse erga se.

Ericus Gothorum occidentaliū Rex moriturus, ita Filium suum Alaricum informavit: ut totò vitæ suæ tempore Deum diligat, Servos Dei honorificè habeat, absque scitu & consensu Ordinum nihil præcipui & ponderosi occipiat, Subditos amore prosequatur, Justitiam defendat, sit benevolus, proximis verò erga omnes se familiarem praestet.

Et certè, multum in hac virtute positum est; siquidem hujus mediò, multæ privatae Personæ, imò integræ Gentes & Provinciae in nostras partes facilè pertrahuntur. Principes enim virtute clari, gravi suâ autoritate oculos illorum, qui eos intuentur, in se convertunt; & amicâ conversatione cor eorum, quibus utuntur familiarius, furantur.

Hoc mediò Cyrus minor, immortalem laudem atque gloriam apud

R 3 Xc-

neoblomnú odpoved', úplne stratia reč a nadobudnú presvedčenie, že záležitosť je ťažká a boľavá. Ak sa vladár, ktorý dokáže milo a láskavo počúvať a odpovedať, pripodobní všetkým najnižším a vzbudí u prítomného dôveru a ten mu ako blízkeľmu a dôvernému priateľovi odhalí svoje myšlienky a trápenia, takmer možno povedať, že vlastní kľúče, ktorými odomyká a otvára ľudské srdcia.

Až dodnes chvália historici ľudskosť cisára Tita Vespasiana. Svojim dvoranom, od ktorých požadoval zachovávať dôvernosť, povedal: Vladár preukazuje toľkú dôvernosť voči súkromným osobám, koľkú od nich sám požaduje.

Keď mal kráľ západných Gótov Eurich zomrieť, poučil svojho syna Alaricha, aby po celý život miloval Boha, ctil si Božích služobníkov a nekonal nič významné a závažné, kým sa s tým neoboznámia stavy a nebudú súhlasit', ďalej aby poddaným preukazoval lásku, bránil spravodlivosť, bol dobromyseľný a predovšetkým, aby sa voči každému choval priateľsky. Na tejto cnosti naozaj veľmi záleží, pretože vďaka nej možno na svoju stranu poľahky pritiahnuť mnohé súkromné osoby, ba celé národy a provincie. Lebo osobnosť vladárov povestných touto cnosťou na seba priťahuje zraky mnohých, ktorým potom v priateľských rozhovoroch kradnú srdcia.

Kýros mladší si preto u Xenofonta vyslúžil nesmrteľnú chválu

Lob und Ruhm davon gebracht: und dess
halten wird auch Cyneas von dem gewal-
tigen Held Pyrrho gerühmet / daß jener
nemlich mit seiner Heldseligkeit mehr
Städte an sich gezogen hätte / als dieser
mit seinen tapferen Wehren und Waffen.

Ängstlichen lesen wir / da Alphon-
sus auff Capuam zog / dieselbe zu belä-
gern / ward auff dem Weg einem Esel-
treiber / ein Esel mit einem Sack voll Wehl /
in tiefen Rott darnieder gefallen und ste-
den blieben. Derselbe Esel-treiber rief
die Reiter ums Hülf an / aber Sie zo-
gen alle ihre Wege: So bald ihn aber der
König hörte und ersah / trieb ihn seine
Heldseligkeit und Liebe dahin / daß Er
ohne Verzug vom Pferde stieg / griff den
Esel selbst mit an / und half ihm aufste-
hen. Und diese That hat gemacht / daß
sich etliche Städte in Campania willig
ergaben.

Kaiser Augustus führet auch den
schönen Titel eines heldseligen Regen-
ten: weil er ihm die Freundschaft der ma-
ssen ließ angelegen seyn / daß er mit seinen
Untertanen / wie mit leiblichen Kindern
umgangen / und deswegen niemahlen we-
der im Schimpff noch im Ernst haben wol-
len / daß man ihn sollte einen Herrn nennen.
Denn er vermeinte / daß der Name eines
Herrn bey den Untertanen verhaßt wäre.

Um wegen die jenigen / bey wel-
chen diese Tugend abgangen / wie wohl
Sie vornehme und grandissimi waren /
in grossen Noth / Haß und Unwillen ge-
rahten. Dabero Höret viel sagen wollen /
daß die vornehmste Ursache / so den Julium
Caesarem / unangesehen sein milde Frey-
gebigkeit und treffliche Stärcke / in Noth
und Unquamt gebracht / nichts anders gewe-
sen sey / als daß er denen zum Senat an-
stehenden Räte-Herrn nicht mit einem
Widerstand wollte bezeugen: und auß
diesem ist die Conjurazion und sein Todt
erfolget. Denn obgleich die Untertanen

vor

Xenephontem meruit: & capropter
Cyneas etiam à Pyrrho Heròe poten-
tissimò laudatur, quòd plures ille fle-
xanimà suà (vada, quàm ipse vi armo-
rum atque potentia Civitates expu-
gnaverit.

Haud ab simile est, quod de Al-
phonso legimus: cum enim hic Ca-
puam duxisset exercitum, illam obli-
dione cincturus, eadem in viâ Agaso-
nis ejusdam Alinus, cum sacco fari-
nae plenò profundum lapsus in lutum
hæsit. Agaso in auxilium vocat Equi-
tes; cæterum illi suò quisque itinere
perrexere. Ut primum verò Rex illum
audivisset & vidisset, eò ipsum sua pro-
pensio amorque adegerit, ut actutum
Equò descendens Alinum ipse unà
corripuerit, ac in eo allevando pos-
sessorem adjuverit. Hoc factum ita
multorum infedit animis, ut nonnul-
la Civitates in Campania sponte suà
deditionem fecerint.

Augustus Imperator etiam hu-
manissimi Principis Titulum gerit:
tantò siquidem opere humanitati stu-
duit, ut cum Subditis suis, seu cum
propriis Liberis conversaretur, & ca-
propter sive contemptim, seu serio
Dominum se appellari nunquam pas-
sus sit. Existimavit enim Domini no-
men odiosum planè Subditis esse.

Idcirco ii, quibus Virtus ista deest,
quâquam præcipualis & grandissimi
sunt, ii omnium penè odia atque ini-
micitas incurunt. Hinc plerique
fatentur, præcipuam Causam, quæ Ju-
lio Cæsari, posthabita ejus Liberalita-
te & Fortitudine, odium concilia-
verit, nullam fuisse aliam, quàm quòd
Senatoribus in Consilium venienti-
bus, salutatione mutuâ occurrere no-
luerit; unde postea Conspiratio Mors-
que ejus secuta est. Quamquam e-
nim & Subditos coram Regibus, &

Scr-

a slávu, aj mocný hrdina Pyrrhos chválil Kinea, že nejedno mesto
vydobyť zásluhou srdcelomnej výrečnosti, nie mocou a silou
zbraní.²⁵²

Podobné čítame o Alfonzovi. Keď viedol vojsko do Kapuy
a chcel ju obkľúčiť, osol jedného z poháňáčov cestou spadol
s plným mechom múky a uviazol v hlbokom blate. Poháňač volal
na pomoc jazdcov, ale tí ďalej kráčali svojou cestou. Len čo ho
kráľ začul a uvidel, jeho náklonnosť a priazeň na neho tak zapô-
sobili, že chytil a pomohol ho vlastníkovu uvoľniť. Kráľov skutok
až tak ovplyvnil duše mnohých, že v Kampánii sa mu niektoré
mestá podvolili dobrovoľne.

Aj cisára Augusta zdobí titul ľudského vladára. V snahe o ne-
smiernu ľudskosť sa s poddanými rozprával ako s vlastnými po-
tomkami a aj preto za každých okolností pristal, aby ho nikdy
nenazývali pánom.²⁵³ Bol presvedčený, že označenie pán poddaní
z duše nenávidia.

Preto inak významní a dôležití vládcovia, ktorí túto cnosť ne-
prechovávali, všade narážajú na bezhraničnú nenávisť a nepria-
telstvo. Viacerí priznávajú, že základnou príčinou nenávisť voči
Juliovi Caesarovi, ktorá zastrela aj jeho šľachetnosť a statočnosť,
bola jeho nevôľa vzájomne sa pozdraviť so senátormi prichádzajúcimi na poradu. Tam pramení sprisahanie proti nemu a jeho
smrť. Lebo hoci sa patrí, aby

²⁵² Porov. Plutarchos, Životopisy slávnych Grékov a Rimanov, Pyrrhos 14.

²⁵³ Porov. Suetonius, Životopisy rímskych cisárov, Božský Augustus 53.

vor ihrem Könige/ den Knechten vor ihren Herren die Häupter zu entblößen gebühret; so stehets doch einem Hoff-Knaben/seines gleichen ehe nicht reden lassen/ er habedenn sein Haupt bedeckt.

Und wievohl an allen Orten die Freundschaft ruhmwürdig und notwendig sey; so ist Sie doch sonderlich in der Republick vonnöthen: welches die Römer wohl angezeigt haben/ in dem Sie/ damit keine Unrecht geschehe in seiner freundschaftlichen Empfangung/ ihre Nomenclatorem gehabt/ auff daß Sie für gewiß wüßten/ wie viel Personen hinein trreteten/ und was für Condition Sie wären/ damit ein jeder den gebührenden und proportionierten Gruß empfinde. Unter allen Völkern aber wird sonderlich die Freundschaft erfordert bey denen/ welche also angestellt und beschaffen sind/ daß fast ein jeglicher Bürger/ welcher ein lobwürdiges Leben führet/ wie schlecht und armer sey/ zu der höchsten Ehr und Dignität trachten und gelangen kan/ und daher jederman verdienet/ freundlich und gütlich tractiret zu werden: Gleich wie wir gerad sehen/ daß es bey den Armen mit denen Soldaten zugehet/ welche/ wievohl Sie von ihren Hauptleuten erworben seyn/ dennoch durch ihre eigene Tugend und Tapfferkeit ihnen selbst die Dahn brechen können/ zu den höchsten Ehren-Staffeln des Kriegs-Wesens.

Und wahrhaftig das saure Quäl- und Ansehen und die alteration/ damit man die anerbottene Ehre nicht gleich in aestimation halter/ wenn man nicht wiedergütet/ sondern gleichsam ein Adoration erwartet/ und dasjenige für ein Obligation achtet/ was die Leute durch Courtesy offeriren/ und endlich die audiens und Antwort/ so mit unwilligen und scharffen Gemüthe geschehen/ send der Freundschaft zuwider/ und ein Art der Verachtung/ welche die größte Verschmähung ist/ so man im-

mer

Servos coram Heris caput aperite de-
ceat; non decet tamen, ut Politico-
rum quispiam, aliquem sui similem
loqui permittat antè, quàm operuerit
Caput.

Et quanquam Humanitas ubique
mercatur laudem, sitque necessa-
ria ubique; ea tamen Reipublicæ im-
primis opus est: quod Romani testa-
tum reliquere, qui, ne cuiquam in a-
mica ejus salutatione fiat injuria, No-
menclatores habuerunt, ut certò sci-
ant, quot Personæ sint ingressæ, cu-
jusvè illæ Conditionis fuerint, ut sin-
guli justâ sibi quæ proportionatâ salu-
tatione excipiantur. Præcipue verò
illis Politicis necessaria Humanitas est,
quæ ita comparatæ & constitutæ sunt,
ut omnibus penè Civibus, etiam in-
fimis & pauperimis, dummodò ü
laudabiliter vivant, ad summos ho-
nores atque dignitates aspirare ascen-
dereque liceat, atque sic singuli me-
reantur tractari humanius: quod idem
Militibus in exercitu evenire depre-
hendimus, qui à Tribunis hæc con-
scripti, suâ tamen virtute atque forti-
tudine, ad summum militaris dignita-
tis gradum petrumperere possunt.

Et sanè asperior ille vultus & al-
teratio faciei, quâ oblatas nobis ho-
nor non adeò magni aestimari vide-
tur, dum quis salute mutua non im-
pertitur se honorificè compellaturos,
sed adorationem quandam expectat.
Lege ad ea obligari homines rarus,
quæ ipsi humanitatis Officiò satisfac-
turi ultro offerunt; & denique audi-
tio atque responso ab indignabundo
& asperiore animo profecta, Astabili-
tati sunt contraria & quædam Con-
tumeliæ species, quæ maximus omni-

um

si poddaní pred kráľmi a sluhovia pred pánmi dali pokrývku z hlavy dole, nesluší sa predsa, aby ktokoľvek z dvoranov nechal seberovného hovoriť predtým, než si dá pokrývku hlavy.

Vľúdnosť ako taká zasluhuje chválu a nemožno sa bez nej zaobísť nikde, no v prvom rade je potrebná štátu. Rimania chceli zabrániť, aby sa pri priateľskom pozdravovaní nikomu nestala ujma, preto ohlasovatelia mien uvádzali mená a postavenie všetkých osôb, ktoré vošli, aby sa jednotlivcom dostalo primeraného pozdravu. Najväčšmi potrebujú ľudskosť ústavy, ktoré boli konštituované tak, že takmer všetkým, aj tým najslabším a najchudobnejším prináleží rešpekt a vážnosť, ak žijú ako sa patrí, a preto si zaslúžia ľudskejšie jednanie. To isté sa deje vojakom vo vojsku. Hoci ich najali vojenský tribúni, vďaka zdatnosti a odvahe sa môžu prekliesniť k najvyššiemu stupňu vojenskej hodnosti.

Prísny pohľad a rozčúlená tvár nepôsobia dojmom, že by si cenili prejavenú česť. Keď niekto nezdraví tých, čo ho úctivo pozdravujú, očakáva prejavy úcty v mylnej domnienke, že ľudia sú zaviazaní k úctivým prejavom zo zákona, nie dobrovoľne a z vlastného presvedčenia a zadosťučinenia. A napokon, ak si niekto iného vypočuje, odpovedá príkro a neochotne a srší z neho všetko iné, len nie prívetivosť, je to preňho najväčšou hanbou,

mer einer redlichen Person könnte antun. Denn wenn wir einen schlagen/ oder sonst auf eine andere manier beschädigen/ so bezeigen wir mit dieser Verlegung/ daß wir noch etwas auf ihn halten: wenn wir aber einen verachten/ und in keiner æstimation halten/ bedeutet es nichts anders/ als daß wir nichts auf ihn halten. Der gleichen Verachtung schafft bey denen Regenten schlechten Gewinn und geringe reputation: sintemahl ihre Autorität und Ansehen nicht an dem gelegen ist/ daß ihre Unterthanen vor ihnen auf den Knien liegen/ und Sie mit dem Hute in der Hand anbeten; sondern vielmehr/ wann Sie/ die Regenten/ dieselben wohl und recht regieren/ und beyin guten Willen erhalten.

Aber wann schon diese Holdseligkeit vollkommenlich erfüllt ist mit Süßigkeit/ nichts desto weniger bin ich nicht der Meinung/ daß es nicht solle mit der gebührenden Gravität und ziemlichen Bescheidenheit umbegleitet bleiben: Zu ich sage/ daß gleich wie die Music, aus einer lieblichen und ansehnlichen Correspondenz des Besands und gravität formiret wird: also solle auch die Freundschaft mit Gelindigkeit und Ernsthaftigkeit componirt werden: oder aber/ besser zu sagen/ solle seyn ein lobwürdige Mittelmäßigkeit zwischen diesen beyden Extremis, also zwar/ daß der eine nicht erschrecke/ und daß der andere die æstimation nicht vergeringere/ sondern daß Sie beyderseits mit Wohlgefallen und Dignität ganz erfüllet/ und bey jedermännlich ein Befriedigung und Wunder verursache.

Vnd weil die Spitzfindigkeit und Freundschaft wunderbarlich die menschlichen Gemüther bewegen und an sich ziehen/ und also Holdseligkeit erfordern/ wie uns denn die Alten angereizt/ in dem Sie Mercurium zwischen die Gratiassetzen/ und damit andeuten wollen/ daß

gleich

um despectus est, qui Personis honorioribus inferri unquam potuere. Si enim quem Verberibus afficiamus, aut alia ratione lædamus, significamus eò ipso, nos eum quantumcunque adhuc æstimare: si vero quem contemtim habeamus, ac ne pili quidem æstimemus, nihil id aliud significat, quam quòd nihili eum faciamus. Similiter Contemptus parum asportat luctri, parumque autoritatis Principibus conciliat: siquidem autoritas eorum atque existimatio, non in eo sita est, uti Subditi coram se in genua procumbant, eosque pileo è manu pendente invocent; sed in eo potius, dum ii à Principibus legitime atque iuste reguntur, inque amore illorum continentur.

Quamvis autem isthæ Humanitas, mellea quâdam dulcedine prorsus exundet, nihilominus tamen, non sum ejus opinionis, quâ quis negaret, debitam Gravitatem & plus quam vulgari membrorum cultu esse temperandam: imò affirmo, quòd, quemadmodum Musica ex jucunda & amœna multorum sibi assistentium harmoniâ & gravitate formatur; ita Humanitas è Lenitate atque severitate constare debeat: aut ut commodius loquamur, insigne quoddam medium inter hæc duo extrema fiat, oportet, ita quidem, uti is ne perterrefiat, hic verò æstimationem suam ne diminuat; sed ut utrique voluptate & dignitate pleni, pacem omnibus & admirationem concilient.

Et quia ingenii acumen ac Humanitas, minime hominum animos movent ad seque pelliciunt, & sic jucunditatem requirant, quemadmodum id Veteres demonstrarunt nobis, dum Gratiis coopassent Mercurium; significare volentes, opere precium

akú môže počestná osoba zažiť. Ak totiž niekoho bijeme alebo mu inak ubližujeme, znamená to, že ešte stále ho za niečo máme, ak však niekým pohrdame a nemáme ho za nič, značí to jedinu vec, a síce, že si ho nevážime. Ani vladárom neprináša opovrhnutie úspech a nezískajú vďaka nemu ani rešpekt. Ich autorita a dobrá povest' nestoja na tom, že sa pred nimi poddaní vrhajú na kolena a doprosujú sa im so sňatým klobúkom, ale na tom, že všetko riadia zákonne, spravodlivo a láskavo.

Nech by však bola ľudskosť sladká ako med, nestotožňujem sa s názorom tých, čo popierajú, že ju musí sprevádzať vážnosť a bezodná pohodlnosť. Tvrdím dokonca, že tak ako plnosť pôvabu a harmónie v spojení s vážnosťou tvorí hudbu, tak vládnuť a prísnosť dávajú formu ľudskosti. Výstižne to vyjadríme tvrdením, že medzi dvomi krajnosťami musí fungovať prostredná oblasť, kde jedna krajnosť nebude slúžiť na zastrašovanie a druhej sa zároveň neuberie na vážnosti. Vďaka súhre ľudskosti a láskavosti si od všetkých vladári získajú pokoj a obdiv.

Povahové črty bystrosť a ľudskosť podivuhodne dojímajú a vábia ľudské duše, ktoré v nich hľadajú milotu. Poukázali na to predkovia, keď ku Gráciám pričlenili Mercuria. Chceli naznačiť,

²⁵⁴ Cato Mladší (Marcus Porcius Cato Uticensis).

²⁵⁵ Porov. Plutarchos, *Životopisy slávnych Grékov a Rimanov*, Cato Mladší 21. K problematike slovného spojenia *consul ridiculus* (vtipný konzul) vo vzťahu k Ciceronovi pozri Beard, 2014, s. 99 – 127.

²⁵⁶ Cicerone neraz prekypoval vo svojich prejavoch vtipom, duchaplnosťou a narážkami, ktorých intenzita sa riadila podľa toho, s kým mal do činenia. Pokiaľ šlo o priateľov, vynikal jemnosťou, ak o nepriateľov, bol veľmi uštipačný.

²⁵⁷ V životopise Catona Mladšieho u Plutarcha Cicero nezosmiešňuje dejepiscov, ale stoických filozofov. Ironizoval najmä ich takzvané paradoxy (Plutarchos, *Životopisy slávnych Grékov a Rimanov*, Cato Mladší 21).

že sa oplatí naše rozhovory okoreniť, spestriť a zušľachtit' a doložiť k nim vtipy, ktoré osviežia myseľ. Drsní, hrubí a neprívetiví ľudia, ktorých myseľ neustále zamestnávajú vážne záležitosti, si nepripustia do blízkosti nikoho, s kým by sa mohli zabaviť, ich pery sa nepripoja k radostnému smiechu a sú to ohavní nepriatelia prirodzenosti, z čoho sa dá usudzovať, že takíto ľudia vôbec nemajú vôľu smiať sa a v tejto schopnosti sa ani nemusia ani nemôžu cvičiť.

Avšak od vážnych ľudí, ktorí nedychtia po zábave a namiesto vtiera- vého humoru občas trúšia povrávky, sa žiada, aby boli pocháblí. Čosi podobné sa stalo Ciceronovi, ktorého Cato²⁵⁴ nazval vtipným konzulom,²⁵⁵ keďže sa mu zdalo, že Ciceronova veselá a duchaplná²⁵⁶ reč znevažuje dejepiscov.²⁵⁷

Ustavičnú a razantnú prísnosť treba za každých okolností zmierniť dôverným rozhovorom a láskavým, ale i korenistým humorom. No netreba to robiť príliš často, aby sa danej osobe neubralo na dôstojnosti a nezľahčovali sa vážne záležitosti. Podobné je to s ohňom. Keď prílejš málo vody, vzplanie, keď mnoho, uhasí a zadusí sa. Ak sa ostrovtip vnáša do rozhovoru príliš často, zatemňuje jeho pôvab. Ak sa ním rozhovor okoreniť len občas a uvážene,

S quam

Sie aber hieweil nur interponirt werden/ und mit Verstand dem Gespräch einverleibt/ so mache Sie daß Gespräch leibendiger/ und verstärkter mächtig. Also daß diese Ergötzlichkeit allein für ein Gespräch/ und nicht zum essen unserer Reden gehalten werden soll/ damit in diesen Geschäften die Gemüthe und Verdrüßlichkeit nicht verursacht werden/ an statt der Lust/ so man exerciren sollte.

Weil aber die Schergen nicht alle zierlich seind und lobwürdig/ muß man Achtung geben allhier fürzlich/ welche zu mercken/ und welche angenommen werden sollen. Es müssen derowegen alle die jenigen verschwiegen werden/ welche des Nachsten/ mit welchen man tractiret/ entweder am Leib/ oder an der Seele/ oder aber an andern Sachen Persönlich betreffen: weilen Sie das menschliche Gemüth nicht an Sich ziehen/ sondern vielmehr in Form und Indignation bringen: Und wenn es schon hieweil geschehe/ daß wir zu eigener Beschätzung bewegt würden/ dieselbigen Stuch zu verheissen: nicht desto weniger ist der beste und weiseste Rath/ dieselbigen zu verachten/ und mit einer Stillschweizung aus zu lachen/ als mit vielen Geschwätz das Herz verlehren; und können derowegen die jenige gebraucht werden/ welche in Sich kein Gift noch Stuch haben/ sondern allein die Zuhörenden erlustigen/ und ihre Gemüther erfreuen; und diese sind tauglich ein Gnad und Güteigkeit zu erhalten.

Eben dieser qualität ist gewesen des Menenii Agrippæ Fabel/ welche mit Erquickung des Streits zwischen den Römern und andern Gliedern/ die Römer/ so unter einander streitig waren/ in Vereinigung wieder gebracht/ dadurch er einen unsterblichen Namen erlangt. Den gleich wie oftmahls der Goldschmied viel mehr begehret für daß Werk/ welches er gemacht hat/ weder für das Silber/ wel-

ches

quam tantum interponantur. & cum iudicio inferantur, vitam quasi largiuntur colloquio, idque nimio opere confirmant. Ita ut huiusmodi delicia pro condimento solum & ornatu, non vero pro alimento sermonis nostri haberi debeant, ne in negotiis facietas atque tedium voluptatis loco, quæ exercenda esset, excidentur.

Cum verò Sales non omnes elegantes sint atque laude digni, advertendum hic breviter est, quinam vitandi, qui verò acceptandi sint. Silentio itaque prætereundi omnes, qui proximum nostrum, cum quo tractatur quippiam, aut Corporis, aut animæ, aut rerum aliarum respectu offendunt: siquidem hi humanum animum non demulcent, sed multo magis ad iram & indignationem provocant; & licet nonnunquam fiat, ut ad nostri defensionem provocemur, melius nihilominus & salubrius longè consilium est, sarcasmos huiusmodi demulcere, contemnere & silentio eludere, quam intempestivis obloquutionibus impotentiam affectuum prodere: atque huiusmodi admittendi erunt, qui nullum in se virus, nullosque aculeos habent, sed auditores tantum exhilarant, eorumque animos perfundunt lætitiâ: & hi, ad retinendam gratiam & benevolentiam, sunt omnium aptissimi.

Talis erat Menenii Agrippæ Apologus, qui hæc Stomachum inter & reliqua membra præliis, Romanos inter se dissidentes, in unionem animorum revocavit, immortale per hoc nomen adeptus. Ut namque Aurifaber sæpè majus pro ipso, quod fecit opere, precium expetit; atque pro argento, quod impendit: ita sæpè plerique homines, cum primis verò Prince-

pes,

akoby dával rozhovoru život a upevňoval ho. Deje sa tak za podmienok, že podobné postupy sú len korením a spestrením našej reči, nie hlavnou výživou, aby ostrovtip neviedol k presýtenosti a nechuti namiesto potešenia, ktoré mal vzbudiť.

Keďže nie všetky žarty sú vkusné a lahodné, treba skrátka zvážiť, ktorým sa vyhýbať a ktoré sú únosné. Treba zastaviť všetky vtipy, ktoré blízkeho urážajú ohľadom tela, duše alebo iných vecí, pretože také nepohladia človeka na duši, ale privádzajú k hnevu a k rozhorčeniu. Hoci sa niekedy stáva, že sme nútení brániť sa, oveľa lepšie a ďaleko múdrejšie je takéto posmešky znášať, nevšimáť si ich a vysmiať sa mlčaním, než prejavovať a vpustiť do rozhovoru prudké citové pohnútky a zlostne odvráť. Kto v sebe nemá žiadny jed ani žihadlá, poslucháčov rozveseľuje a ich ducha naplnia radosťou. Pre zachovanie vd'aky a láskavosti je takýto postoj najvhodnejším zo všetkých.

Menenius Agrippa si takto raz vymyslel spor medzi bruchom a ostatnými údmi, vďaka čomu priviedol nedôverčivých Rimanov k jednote ducha a dosiahol tým nesmrteľné meno.²⁵⁸ Tak ako si zlatníka často ceníme viac pre to, čo urobil, než kvôli vynaloženému zlatu, tak si často viacerí ľudia, predovšetkým vladári, zaslúžia

²⁵⁸ Porov. Livius, *Dějiny* 2, 33.

²⁵⁹ Porov. Plutarchos, *Regum et imperatorum apophthegmata* 51 (Peisistratos).

²⁶⁰ Porov. Hérodotos, *Dejiny* 7, 226; Cicero, *Tuskulské rozhovory* 1, 101.

²⁶¹ Porov. Livius, *Dějiny* 35, 14.

väčšiu poctu za zákonné prostriedky, ktoré využili na vyriešenie záležitosti, než za šťastný vytúžený koniec. Jedno je totiž vecou šťasteny, druhé však vecou rozvahy.

Podobný je Peisistratov nápad. Keď sa jeho druhovia vzbúrili, pod šaty sa zaodel do plachty. Keď sa opäť náhodou stretli, spýtali sa ho, prečo sa takto obliekol. Odpovedal: Urobil som to preto, aby som vás odviedol so sebou, alebo aby som zostal s vami.²⁵⁹

Podobný je príbeh Spart'ana Leónida. Keď tiahol proti Peržanom a dopočul sa, že nepriatelia plánujú množstvom striel zatieniť slnko, jeho odpoveď bola primeraná postaveniu, v ktorom sa ocitol, a síce, že budú bojovať v tieni.²⁶⁰

K týmto vtípom možno pridať Hannibalovo sebaovládanie voči Scipionovi. Keď Hannibal nepatrične dlho vykladal o najudatnejších vojenských vodcoch a sebe udelil tretie miesto, Scipio sa ho opýtal, aké miesto by obsadil, keby porazil aj jeho. Odpovedal, že v tom prípade by si udelil prvé miesto. Touto elegantnou odpoveďou obmäkčil Scipionovo srdce, lebo mu spomedzi všetkých hrdinov priznal skryté prvenstvo.²⁶¹

Keď kráľ Lokietko zviedol bitku s križiakmi a po zrážke jazdil hore-dolu po bojovom poli, aby si prezrel mŕtvych a ranených, dostal sa

der seinen aufgespaltenen Bauch mit den Händen zugehalten / damit ihm die Därmer nicht gar heraus fielen / darüber er schreckliche Warter gehabt. Als nu der König solches gesehen / und seine Schmerzen beklaget / hat er gesagt: Herr König / wer einen bösen Nachbarn hat / wie ich habe / hat grössere Pein. Der König sagte: gib dich zu frieden / ich wil dir Ruhe schaffen; ließ ihn aufheben und hehlen / schaffte den bösen Nachbarn ab / daß er das Dorf allein besetzt. Possentlich ist fast auch die Spigfindigkeit eines Mannes: da ihm ein fleissiges Weib gestorben / nahm er ein andere / so sich der Wirtschaft niemahlen annehmen wollte. Zwar es arbeitete alles an ihr / nur was zum Ermelnherausgieng / das wolte nicht daran. Damit aber der Mann bey ihr die Günst nicht verliehren möge / weil er Sie fast liebete / sohe er ein alte Luren-Haut unter der Danck im Schreyen seines Weibes herfür / hengeset auf einen Nagel mit Bedrohung / daß Sie in Abwesen seiner unter dessen im Hauß auffraumen / und die Wirtschaft bestellen sollte; in wiederlegen will er Sie / die Luren-Haut / also austauben / daß Sie daran gedenden soll: reißet darauff auf. Das Weib lachet des Handels / kündte kaum erwarten / wie doch die Luren-Haut die Wirtschaft bestellen wird? Mittler Zeit kam der Mann zu Hauß / und ward gewahr / daß die Luren-Haut ihr befohlenes Amt nach Gebühr nicht verrichtet / ergrieff sie derhalben / und haß das Weib / Sie wolle die Luren-Haut auff ihren Rücken nehmen und stark halten / schlug solgendes mit einem Prügel immer wider drauff / nach dem Teutschen Sprichwort: Man schlägt den Sack / und meynt damit den Esel.

itaque eam, Conjugem iterum atque iterum obsecrans, uti pellem Lynceam, dorsó exceptam, arcé teneat, cui postea fustem quendam probè probeque incurrit, juxta illud Germanorum adagium:

Tereuntur sacculus, sed mente agitur Asinus.

Ca-

incidit, qui dissectum utraque manu ventrem, ne intestina effluant, continuit, quive exquisitos capropter cruciatus sensit. Ut verò hæc Rex ipse vidisset, deque ejus doloribus graviter fuisset questus, ille in hæc verba prorupit: Domine Rex, qui malum habet vicinum, veluti ego, is majora adhuc patitur tormenta. Tunc Rex: Esto inquit, patiens, ego tibi quietem conciliabo: allevatum itaque eum sanari curavit, vicinum ejus malum exturbavit, ut is solus postea Pagum illum retinuerit. Ludicrum adeò est Viti cujusdam inventum. Cum enim Conjux ipsius rei domesticæ studiosissima satis concessisset, aliam duxit, quæ nullâ œconomix curâ tenebatur. Omnia quidem membra operibus intenta erant, nisi quòd ea, quæ è manicis pendebant, facere officium noluerint. Ne verò Maritus favore ejus excidat, ipsam aliàs deperiens, attritam quandam cutem Lynceam, sub scamno jacentem, in præsentia Conjugis foras protraxit, paxilloque cum comminatione appendit, uti se absente, domi interea omnia in ordinem redigat, Oeconomixque bene præsit; nisi enim mandata exhausta ferit, ita se ex ea pulverem excussurum, uti ejus rei memoriam nunquam deponat: mox peregrè proficiscitur. Fœmina auditis his risum tenere nequaquam potuit, impatienter adeò expectans, quomodo pellem illam Lynceam familiarem sit administratura? Successu temporis, Maritus redux ætutum sit certior, pellem illam Lynceam demandatum sibi Officium pro re natâ non esse exsecutam, corripit

k nejakému urodzenému, ktorý si oboma rukami zvieral roztvorené brucho, aby sa nevyliali črevá a mal preukrutné bolesti. Keď to kráľ uvidel a horekoval nad jeho bolesťami, ranený sa odhodlal k týmto slovám: Pán kráľ, kto má zlého suseda ako ja, trpí väčšie muky. Vtedy kráľ povedal: Vydrž, ja ti zjednám pokoj. A postaral sa, aby ho zodvihli a vyliečili. Zlého suseda vyhnal, aby sa dediny ujal on sám. Aj vynález jedného muža je zábavný. Keď mu zomrela pracovitá manželka, priviedol inú, ktorá sa nechcela starať o hospodárstvo. Všetky údy mala totiž zamestnané prácou, až na tie, ktoré jej viseli z rukávov. Tie robiť nechceli. Muž nechcel stratiť jej priazeň, lebo ju miloval. Vzal spod lavice akúsi starú rysiu kožu a pred manželkinými očami ju vyvliekol k dverám, zavesil ju na kliniec a pohrozil jej, aby dobre riadila hospodárstvo a všetko doma udržiavala v poriadku, kým bude preč. Ak príkazy nevykoná, tak z nej vytrasie prach, že na to nikdy nezabudne a hneď nato odišiel do cudziny. Keď si žena všetko vypočula, nedokázala zadržať smiech a netrpezlivo čakala, kým sa rysia koža odhodlá postarať sa o domácnosť. Po čase sa manžel vrátil a ihneď zbadal, že rysia koža nevykonala uloženú povinnosť. Schytil ju teda a požiadal manželku, aby vzala rysiu kožu na chrbát a silno držala. Potom ju palicou poriadne a mocne bil, ako vraví ne-mecké príslovie:

Vreće sa udiera, ale na osla sa skutočne myslí.

²⁶² Paulovi Aemiliovovi porodila dvoch synov – Scipiona Mladšieho a Fabia Maxima.

²⁶³ Porov. Plutarchos, *Životopisy slávnych Grékov a Rimanov*, Aemilius Paulus 5.

Ked' žena zo seba konečne odhodila prit'ažkú rysiú kožu, zlapila dvere a zúrívá vybehla von. Manžel potom kožu zavesil na klinec s výstrahou, že touto odplatou jej ukázal, ako s ňou nabudúce bude jednať a zas odišiel na cesty. Žena neverila, že bude mať dost' sily uniesť bremeno bitky aj najbližšie, preto na seba zo strachu prevzala prácu rysej kože a od tých čias viedla domácnosť vo vzornom poriadku.

Alexander píše, že Aemilius Paulus vyhnal po dlhom a pokojnom manželstve svoju manželku Papiriu,²⁶² ktorá bola podľa Plutarcha cudná, bohatá a pekná. Priatelja ho odsudzovali, preto im ukázal topánku a opýtal sa, či nie je pekná a nová. Ked' súhlasili, doložil: Nikto z vás nevie, ktorý z prstov ma tlačí.²⁶³

Aby žarty neuškodili pravde a počestnosti, treba dôsledne ustrážiť, aby naša reč nebola podlá a potupná. Vyvarovať sa treba obzvlášť oplzlosti, pretože je ohniskom nejedného zla. A obzvlášť sa treba vyhnúť tým slovám, ktoré majú viacznačný význam. Takto sa totiž spletajú hlúposti.

Do našich rozhovorov môžeme zapájať rôzne slovné hry a niekedy sa pri tom smiať, no zábavu neslobodno hľadať v ohyzdnosti, ale vo veciach, ktoré neurážajú čisté uši a ktoré neroztrestia dôstojnosť a dobrú povest'. Ani osobám zvyknutým na veselosť a žarty

nige Personen/ welche Lust und Scherzen gewöhnet haben/ auch nicht gang und gar der Ehrbarkeit sollen vergessen/ sondern den Mahlern nacharten/ welche/ wie wohl Sie Sich bestrengen/ sonderlich die Figur bequämlich zu repräsentiren/ nichts desto weniger nicht unterlassen/ die Tafel mit ihrer Fierde und ornamenten auch schon an zu streichen/ und nicht wieder die Kunst aus zulassen/ die ihre Geschicklichkeit etwan mindern könnte.

Deren Ursachen halben müssen diese Bewegungen und Scherzen in dem Gespräch sparsamlich vertheilet werden/ und mit Verstand ihnen alle Stuch und Spieße hinweg nehmen/ auch nicht aus zungen und abscheulichen Örtern ziehen/ sondern dem wohl erfahrenen Bau-Meister nachfolgen/ welcher in seinem Kunstreichen Gebäu die Fenster also disponiret/ daß die Menge derselbigen der Festung des Haupts nicht schade/ weder der Abgang derselbigen solches nicht vertundele. Und zwar das Licht nimmet er nicht auß wüsten und stündenden Gassen her/ sondern gegen luftigen und wohlriechenden Gärten/ gegen einer reinen/ klaren und gesunden Luft.

Weil aber die Geschäften mit der Freündlichkeit allein nicht können zu einer Vollkommenheit gebracht werden/ wenn man die Tauglichkeit und Dexterität nicht darzu bringet/ muß nothwendiglich diese mit jener verbañtet werden.

Was aber diese Dexterität sey/ kan klärlich abgenommen werden aus der Beschreibung/ daß diejenige eigentlich Dexteri und behändig genandt werden/ welchen die Glieder wohl gelöst seyn/ hurtig und leicht zu aller Bewegung/ welche ringfertig und leicht daher treten/ also daß wann Sie einen harten Schriett verändern müssen/ und einem schädlichen Zufall weichen/ Sie mit einem zierlichen Gruß/ und mit einer leichten Verbiegung Ihres Leibes/ dasjenige ohne einige Verlegung

pa-

lætitiaæ atque jocis sunt assuetæ, honestatis penitus oblivisci non decet, sed decet eas Pictores imitari, qui quantumvis studiosè intendant, figuram commodè repræsentare; non committunt tamen, quin ipsa etiam tabula suis ornamentis depingatur, quæ omisisse religio ipsis est, ne scilicet laudata eorum Ars atque aptitudo fortè algeat.

His igitur de causis, Sales temperanter in Colloquio adhibendi, omnes aculei omniaque spicula ingeniosè ipsis præcidendæ, nec ex humili fœdoque ducendi loco, sed peritus Architectus est imitandus, qui fenestras artificiosi sui operis ita disponit, ne multitudo earum soliditati domus officiat, neque defectus eam obscurat. Et quidem Lumen non è desolatis olidisque Plateis assumit, sed è bellis ac odorem spirantibus hortis, purâ item, clarâ & salubri aurâ.

Cum verò negotia solâ Humanitate ad perfectionem deduci nequaquam possint, nisi aptitudo ei atque Dexteritas adjungatur, necessariò hæc illi erit copulanda.

Quid verò sit Dexteritas, clarè id ex sequenti Meletemate intelligitur, quod nempe illi propriè dexteri celerisque nuncupentur, quorum expedita sunt membra, alacria item & ad omnem motum facilia, qui agiliter molliq̃ue gressu incedunt, ut & passus grandiores immutare & noxios evitare casus, istud quidem cum decorâ salutatione & Corporis inclinatione, hoc verò, absque omni ejusdem læsione, præstare queant. Com-

pa-

sa nepatrí zabudnúť vnútri na počestnosť. Mali by napodobňovať maliarov, ktorí sa horlivo usilujú o vernú podobizeň, no nedovolia si primaľovať vlastné ozdoby. Musia na ne zabudnúť, aby sa dostalo pochvaly nielen ich umeniu, ale aby sa pamätalo aj na ich úsilie a pričinenie.

To sú dôvody, prečo treba v rozhovoroch žartovať s mierou a duchapritomne skántriť všetky ostne a šípy, nie zákerne a podlo ich vystreľovať. Treba napodobiť skúseného architekta, ktorý usporiada okná svojho umeleckého diela tak, aby ich množstvo neohrozilo stabilitu domu, ani aby ho nezatienila iná slabina. Veď svetlo nenaberá na sile z pustých a páchnucich ulíc, ale z krásnych a vôňou dýchajúcich záhrad, ako aj z čistého, číreho a zdravého vzduchu.

Samotná ľudskosť však nestačí, preto k nej treba pridať primeranosť a obratnosť, lebo prekvitať môžu, len ak sú spolu prepojené.

Z nasledujúcej úvahy možno jasne spoznať, čo je obratnosť. Za šikovných a obratých sa zaiste prehlásia tí, čo majú svižné a rezké údy pripravené na každý pohyb a kráčajú pružným krokom. Dôležité kroky môžu zmeniť a vyhnúť sa škodlivým pádom, môžu sa hrdiť pôvabným držaním tela i pozdravom a vôbec sa pri tom nezrania.

verrichten können. Diese vergleichte Dextertät denn wird genannt / dieselbige Dehändigkeith / oder Tugend / durch welche die Geschickten so leichtlichen verrichtet werden / mit welcher / sage ich / die schweren und schädlichen Sachen also fürgestellt werden / daß Sie gleichsam leicht und ergeglich erscheinen / ja die dermaßen / wann Sie repræsentirt seyn / empfangen werden / daß das ganze Gist und Bitterkeit hinweg genommen werde.

Wie wohl man so blinde und närrische Leute findet / welche die geringste Sachen groß / die leichteste schwer / und die harte noch ärger machen und verbittern: ja die nichts vortragen oder vorbringen können / welches nicht mit ihrer unzerlichen und verkehrten Höflichkeit verlähmet und unmöglich gemacht werde. Deren Nartheit billich kan verglichen werden mit derer jungen Balbierern Ungeschicklichkeit / welche / wo Sie die wunden curiren und hehlen sollten / vergiffen Sie dieselbige von erstem; und wo Sie es sollten zu nähen / sperren Sie es auff / welches einen unendlichen Schmergen dem Kranken verurtheilt. Entgegen die woslerfahrene und Verständige / die er mildern gleich das übel / und mit schneiden theilen Sie die wunden mit solcher meisterlichen Kunst / daß es der Krancke kaum gewahr wird.

Eben mit dieser Weise und manier pflegen Sie die behändigen Leute zu repræsentiren / die verdächtige und unruhige Sachen bringen Sie dermaßen mit heimlicher und hartlicher insinuation für / daß Sie nach und nach dieselbige ohne Gewalt und Verdruß denen Zuhörenden beibringen / und ohne alteration nach ihren begehren Ziel richten und disponieren können. Und mit dieser Kunst procedieren auch die Zwingen / die entweder hartnäckicht und scharff von Natur / oder aber durch etliche Passion handeln / und sich unerbittlich zeigen / und dermaßen mit solchen Worten auff

parata igitur hæc dexteritas, est celeritas illa, aut Virtus, qua negotia dicto facilius consueunt, qua, inquam, difficiles noxiæque res ita ob oculos ponuntur, uti faciles ac jucundæ appareant, sicque hoc pacto repræsentatæ recipiantur, ut venenum omne, omnisque acrimonia ab ipsis aufertur.

Quancquam aliàs cæcos hujusmodi insulosque homines invenire sit, qui è rebus vilissimis magnas, è levissimis graves, è duris deteriores faciunt, easque exasperant; imò, quinihil profectus in lucem possunt, quin indecora & perversa eorum urbanitate, obliquum aut impossibile reddatur. Horum stultitia mentis Neochirurgorum ineptitudini confertur potest, qui curaturum sanaturique vulnera, ea primum veneno inficiunt, confuturi verò ea distendunt, unde ingens nascitur aggrorantis dolor. Vice versa periti & intelligentes mitigant malum, tamque artificiosè dissolvent vulnus, ut vix sentiat æger.

Acquæ tali modò ac ratione sagaces qui sunt, repræsentare assolent: tactuosas ac molestas res, occultâ quadam ac blanda insinuatione ita proferunt, ut sensim eas auditoribus suis, & quidem absque ulla vi & molestia, instillant, absque item alteratione ad optatum scopum dirigere & disponere possint. Atque hæc arte procedunt & illi, qui aut duræ cervicis, & naturâ asperiores sunt; aut verò affectibus indulgent, sicque difficiliore, quam ferri possit, declarant, ac sesquipedalibus verborum ampullis ita inflant,

uti

Táto obratnosť je ako oná bystrosť alebo cnosť, vďaka ktorej sa vypovedané znáša ľahšie a, ako tvrdím, vďaka ktorej sa ťažké a neblahé veci predostroú pred oči tak, že sa zdajú ľahké a príjemné a týmto spôsobom ich iní aj prijímajú, lebo z nich vyprchala ráznosť i všetok jed.

Možno však nájsť slepých a pomätených ľudí, ktorí z najbezáznamnejších vecí robia veľké, z najľahších ťažké, kruté veci ešte väčšmi zdrsnujú a všetko, čo vynesú na svetlo, zhanobia alebo ich vďaka vlastnej nehanebnej uhladenosti celkom spochybnia. Ich hlúposť možno právom prirovnávať k hlúposti mladých ránhojčikov, ktorí chcú ošetrovať a liečiť rany, no najprv ich napustia jedom, chcú ich zošit, no ešte viac ich jatria a chorým spôsobujú obrovskú bolesť. Naopak, skúsení a rozumní zmierňujú neuh a ranu rozrezávajú tak majstrovsky, že to chorý sotva cíti.

Rovnako sa zvyknú správať a konať bystrí. Odporné a nepríjemné veci nenápadne prekryjú chlácholivou rečou a poslucháčom ich po kvapke pozvoľna dávajú a poľahky, nenásilne a bez odporu ich môžu nasmerovať k želanému cieľu. Vďaka tomuto umeniu postupujú. No tvrdohlavci alebo ľudia prirodzene prísnejšieho ducha sa vskutku oddávajú vlastným pocitom a robia zo seba ešte nevládnejších, ako v skutočnosti sú. Nafukujú sa a podľa ich slov nakyprených pýchou

flaßen / daß es mehr zu einer Schlacht sol-
te ansetzen werden / als zu einer freundschaft-
lichen Tractation. Dahero müssen Sich
aus deren ungeschickten Antastung / wel-
che gleichsam wie die wütenden Löwen
mit versageltem Gesicht einem das Ge-
weid auß nehmen wollen / die behändige
salviren und gleich wieder waschbare Fes-
ter / die Gespräch bald verändern / und
gleichsam mit Übersetzung ein andere
angenehmere Red verdrängen / und lassen
Sich gar nicht mit seligen und sonderba-
ren Worten mercken / auch nicht alteri-
ren / wenn schon etwas dergleichen von
andern fürgebracht wird / sondern ermit-
tern derer andern verzornete und verdrüß-
liche Gemüth mit Aufmunterung und
zügeltigen Fleiß ihres Verstandes / wann
Sie Sich irgend in einem blinden und
augenscheinlichen Irrthumb befinden. Denn
es ist nicht diese That und Actus / wie
etliche meynen / derowegen undienstlich und
unbesonnen / wenn schon einer etlichmaß-
te freundlich und demüthige Antwort giebt
und Sich nicht alterirt gegen den Zorn-
gen / die im Zorn mit ihm reden: Ja es
ist ein Zeichen eines vernünftigen und mit
Weisheit erfüllten Gemüths. Und derow-
egen ist es denen Regenten viel bequä-
mlicher diese Affection zu haben (wiewohl
Sie nichts desto weniger auch achtung ge-
ben müssen dieselbige zu moderiren) und
heftigkeit zu seyn / ihren unterworfenen zu
commendiren; denn es kein waarhafti-
ges Zeichen ist einer Hoheit und Digni-
tät / wenn man den Zaum allen seinen Be-
gehren laisset / und darneben daß andern
defecte nicht tolleriret / in dem die Regen-
ten den Zorn und den vernünftigen appetit
nicht allem mit denen niedrigen Standes
Personen in gemein haben / sondern auch
mit denen unvernünftigen Thieren / und
werden von denen noch weit übertroffen.

Dahero erhalte die Tugend / welche
dem Zorn / dem Verdruß und andern un-
bän.

uti pralio illos magis, quam amicæ
tractationi intentos esse existimes.
Hinc qui sagacior sunt ingenio, ab
intempestivo eorum impetu, qui ceu
furiosi Leones, torvò vultu, eviscerare
alios satagunt, sibi caveant, & mi-
llionis instar vigilantissimi, loque-
lam subito murent, & novò quasi in-
ductò colore, gratiorem sermonem
proferant, nec turgidis ac insolenti-
bus verbis sese prostituant, nec alte-
rentur, si quid istiusmodi ab iis in ap-
prium proferatur, sed iracundum a-
versumque illorum animum, mitiori
studio intellectus, & blanda concita-
tione quibusdam veluti poppissimis
demulceant, si alioqui in crassum &
oculis ipsis expositum labantur erro-
rem. Factum enim hoc sive ætus,
eapropter, uti quidem nonnulli opi-
nantur, non est inutilis & perperus,
quòd quis aliquoties amicè humili-
terque respondeat, neque alteretur o-
minò, si quis iracundè loquatur cum
ipso; sed signum potius est modestiæ,
plenique sapientiæ animi. Quamob-
rem longè consultius Principibus est,
ita affectos esse (quantum diligenti
hic curâ atque moderatione sit opus)
ac animosè Subditos in suos jus exer-
cere: non etenim verum aliquod in-
dicium Eminentie atque Dignitatis
est, si fræna cupiditatibus omnibus
laxentur, alterius interim defectus
non tolerantur, cum Principes ipsi i-
ram & appetitus moderationem, non
tantum cum Personis humilioris Sta-
tus communem habeant; sed cum
brutis etiam animantibus, à quibus
longè etiam superantur.

Hinc Virtus illa, quæ iræ, quæ
molestiæ, aliisque indomitis animi
mo-

súdiš, že sa skôr klonia k bitke ako k priateľskému zaobchádzaniu. Ľudia bystrejšej mysle sa chránia búrlivého útoku tých, ktorí sa ako zúrivé levy hrozivého vzhl'adu ženú roztrhať iných. Ako ostražití šermiari náhle menia reč na pôvabnejšiu, akoby prednesom nanášali novú farbu. Ani sa nezapredávajú nadutým a neskromným slovám, ani sa nemenia, ak iní niečo podobné vynesú na svetlo, lež rozvážne tisia ich hnevlivého a nepriateľského ducha a upokojujúco ich povzbudzujú, ak upadajú do veľkého, ich očiam zastretého omylu. Takýto skutok, ako sa zaiste niektorí domnievajú, preto nie je neúčinný či nesprávny. Ak niekto neúnavne priateľsky a pokorne odpovedá, ak s ním niekto nahnevane hovorí a zostáva pritom sám sebou, ide o mierneho a múdreho človeka. Je preto ďaleko rozvážnejšie, ak budú vladári podobne zmýšľať a napriek nevyhnutnej dôslednej snahe a sebaovládaniu budú v záležitostiach poddaných statočne zachovávať právo. Skutočná vznešenosť a dôstojnosť neznačí popúšťať uzdu všetkým túžbam, zatiaľ čo chyby druhého sa netolerujú, ako je tomu v prípadoch, keď hnev a žiadostivosť vladárov nepripomína len osoby nižšieho stavu, ale aj nechápavé zvieratá, ktoré ich v mnohom prevyšujú.

Odtiaľ pochádza cnosť, ktorá sa stavia na odpor hnevu,

kündigen Bewegungen des Gemüths wie-
derstrebt / den menschlichen Stand / und
erzeugt diejenige für wahrhaftige Regem-
ten / welche mit Überwindung so wohl
des Gemüths / als der Fortuna / zu einem
heroischen und göttlichen Leben erhöhet
werden.

In dieser Dexterität bewegen muß
diese Aufmerksamkeit gehalten werden /
welche pflegt von einem wohlversägten
Ballenschläger gebraucht zu werden / wel-
cher / da mit er seinen Fehlschlag in dem Spiel be-
gebe / nicht allein sich bekümmert dem
Mit-spielenden die Ballen künstlich zu zu-
schlagen / sondern dieselben auch wieder zu
empfangen / und wiederum hin zuschla-
gen / wo es Ihme am besten gebündet.
Also auch / sage ich / müssen wir Achtung
geben / daß wir in dieser Tractation und
Vertracht kein Zerung begehen / sondern
unsere Wörter accommodieren / und die
Nützstellen empfangen nach aller besten
Gebühr / Möglichkeit und Erforderung
des Subjecti. Also werden wir mit
dieser Weise können Zeit haben zu ant-
worten / weil wir der Unvorsichtigkeit
nicht unterworfen sind / und bald werden
wir können verstehen / wann wir schon wis-
sen / daß wir überzeugen könnten / und al-
so werden wir derer andern Worte / so
wohl als unsere in gutten aufsteigen können;
gleich wie derjenige geübt mit dem Phi-
lippo dem Vater Alexandri Magni, wel-
cher wohl erkannte / daß wann er seinen
Handel defendierte / der Sentenz wieder
Ihn gesprochen sollte werden / als Phi-
lippus sich schlüssig erzeiget / und die
Sache nicht aufmerkte / schreyet er mit
lauter Stimme / daß der Sentenz sollte
appelliert werden: Daß der König ganz
zornig getraget / an welchen er appellir-
te? so spricht er / er wolle an Ihn appel-
lieren / wann er erwacht sey mit welcher
spigfindigen Antwort er die Gnade / so er
suchte / erlangt.

Wann

motibus resistit, statum humanum
conservat. eosque veros Principes ef-
se declarat. qui cum victoria tam ani-
mi quam fortunæ, ad Heroicam &
divinam propè vitam tolluntur.

Iccircò in hac Dexteritate ad hoc
attendendum diligenter est, quod
peritus Pilæ impulsor observat, quine
in lusu delinquat, non tantum studet
scire ac diligenter ad collisorem suum
pilam propellere; sed eandem quo-
que rursus excipere, iterumque pro-
pullare, quò visum ipsi fuerit. Ita,
inquam, animadvertendum nobis est,
ne in ista tractatione aut colloquio
erremus, sed verba nostra accommo-
demus, Sociosque nostros prout de-
cet, quamque fieri potest optimè, &
pro posse, ac Subjecti ratione, exci-
piamus. Atq; sic satis equidem tem-
poris ad respondendum sumus habi-
turi, imprudentiæ quippe neutiquam
subjecti, quin & cedemus confestim,
si aliorum nos superari posse testimo-
nii animadverterimus, adeoque tam
aliorum quam nostra ipsorum verba,
in meliorem partem sumus inter-
pretaturi; æquè atque ille, cum Phi-
lippo Alexandri Magni Patre fecerat,
qui benè perspexerat, si Causæ suæ non
defuerit, Sententiam pro se dicendam
esse, cum Philippus somnulosum se
se præstitisset, neque rem ipsam au-
scultasset, sublatâ voce exclamavit,
appellandum omnino esse: Rex irâ
accensus quærit, quem sit appellatu-
rus? cui ille respondit: Te, inquit,
appellabo, postquam evigilaveris: quò
ingeniosò responsò, gratiam, quam
quæsit, obtinuit.

T

Quod.

prekážkam či iným bezuzdným duševným pohnútkam a ochra-
ňuje ľudskosť, aj dosvedčuje, že praví vladári sú tí, ktorí si
vd'aka víťazstvu ducha ako aj šťastene vyslúžia hrdinský
a božský život.

V cibrení tejto obratnosti treba byť podobne opatrný ako
skúsený hráč s loptou, ktorý v hre nechce chybiť, preto sa snaží
nielen loptu správne prihrať spoluhráčovi, ale znovu ju prijať
a odraziť, kam sa zdá najlepšie. Vravím, že musíme dávať po-
zor, aby sme pri takýchto postupoch a rozhovoroch nezblúdili,
ale aby sme slová prispôbobili a spoločníkov prijímali, ako sa
patrí a zdá sa byť najlepšie aj v záležitostiach a v prospech
poddaného. Vtedy budeme mať dostatok času na odpoveď, lebo
si nás nepodmaní nerozvážnosť, ba ak zistíme, že svedectvá
iných sú rozumnejšie, budeme môcť dokonca okamžite cúvnuť
a naše aj ich slová môžeme lepšie vysvetliť. Istý človek vyko-
nal čosi podobné s otcom Alexandra Veľkého Filipom. Zistil,
že, keď hájil svoju kauzu, Filip pospával a samotnú vec ani
nevypočul. Človek hlasno zakričal, že ho majú dovoliť. Kráľ
rozpálený hnevom sa opýtal, koho majú dovoliť. On mu odpo-
vedal: Teba. Budem sa ťa dovolávať, keď sa prebudíš. Ducha-
plnou odpoveďou dosiahol žiadanú milosť.

Wann wir nun also dieses Mittel ge-
braucht/ werden wir alle Gelegenheiten
meiden/ keinen nicht zu verwerfen. Und
wann bißweilen/ wie es geschieht/ ein Ver-
drüßlicher fürkommet/ der die ganze au-
diens verhöret/ und sich nicht wil ab-
wendig machen lassen/ sondern allzeit noch
mehr ansetzet und nachdringet/ muß man
ihn mit dieser Dexterität abschaffen/ und
nicht gar unter die Nasen stoßen/ sondern
ihme sein Fehlen und Irrer anzeigen/ daß
er nicht zu Schanden werde/ mit Anzei-
gung/ daß man ihm gern wollte Gehör
geben/ und Satisfaction thun; weil man
aber auch andere schuldig ist zu verhören/
müßte er seinen Handel auff eine begreif-
lichere Gelegenheit aufschreiben/ und biß
auff ein neue audiens sich gedulden.

Und gleichmäßig/ wann etwan einer
ein verdrüßlichen und unausslöschlichen Han-
del fürbringt/ kan man ihm züchtliglich
abschlagen/ und anzeigen/ die unmög-
liche materi zu tractiren/ und beyneben auch
die große Degradirde ihm dajstellig auff ein
anderemahl zu offenbahren/ mit guttem
Hergen/ und künftigen effecten/ welche in
Gegenwärtigkeit ihm nicht konten kund-
bar gemacht werden. In Summa es muß
allzeit von ihm ein gewisses Vertrauen
in derer Negotianten und Parteyen Her-
gen verbleiben/ damit endlich die Abschlä-
gung dermaßen züchtlig ausgelegt werde/
daß Sie es für ein Gnad und Favor er-
kennen/ mit einer ewigen Hoffnung und
Ergebung ihres Gemüths/ also zwar/ daß
die Leitter der Meynung seyen/ Sie ha-
ben den Weg wohl auffgebahret/ ein Eru-
gung zu erhalten.

Also hat Epaminondas/ als Pe-
lopidas einen schlechten Mann/ den er im
Verhängniß hatte/ begehret/ ihm diese ab-
geschlagen/ und gesagt: daß dergleichen
Begehrrung sollten von den Hoff-
knechten erhalten werden/ und nicht von ra-
ppieren und heroischen Cavallieren/ wie er
einer wäre.

Doch

Quodsi igitur eodem nos quoque
medio fuerimus usi, cavebimus quam
diligentissimè, ne quem despiciatui
habeamus. Et si nonnunquam, vel
ut fieri assolet, molestus aliquis prodi-
erit, qui audientiam turbet, nec flecti
sele patiatur, sed ultro citroque solici-
tet & urgeat, hac amolendus erit
dexteritate, non pugno nasum ferien-
dus, sed delictum ejus atque error o-
stendenda, ne pudeat, cum hac de-
claratione, quod volupe equidem sit
ipsum audire, eidemque satisfacere;
quia tamen Legibus consentaneum
est, uti alii quoque audiantur, æquum
esse, ut Actionem ille suam, commo-
diori occasione reservet, moramque
tantisper, dum novam dicendi copi-
am fuerit nactus, patienter ferat.

Similiter, si quis causam proferat
molestam ac insolubilem, modestè
ipsi erit reculandum, ostendendaque
Materia tractandæ Impossibilitas, nec
non desiderium illud eidem aliâ vice,
bono animo & optatè effectu mani-
festandi, quæ in præsens nota ei fieri
nequeunt. In summa, certa quadam
fiducia, partium litigantium cordibus
infigenda est, uti repulsam ita inter-
pretentur, ut pro gratia eam arque fa-
vore agnoscant, cum perpetuâ spe a-
nimique delectatione, ita quidem uti
homines, viam se jam ad obtinendam
satisfactionem præparasse, opinen-
tur.

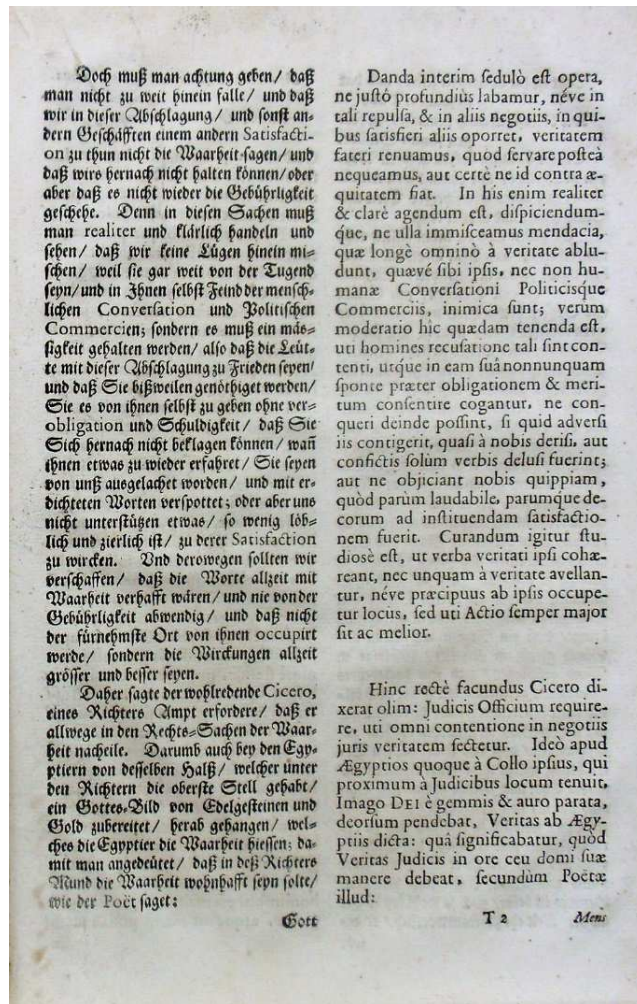
Ita olim Epaminondas, cum Pe-
lopidas quendam infimæ sortis homi-
nem, quem in vinculis tenebat, pete-
ret, recusavit, dicens: voti hujusmo-
di delicatulos Aula alicujus familia-
res, non verò fortes Heroes, qualis i-
pse sit, compotes fieri oportere.

Dan-

Ak tento prostriedok využijeme tiež, spoľahlivo sa vyhneme opovrhovaniu. Niekedy sa zvykne stať, že sa objaví nepríjemný človek, čo mári vypočutie, nechce sa nechať ukázníť, ale hádže sebou a tlačí sa. Treba ho šikovne odpratať, nie udrieť päťou do nosa. Treba poukázať na jeho prehrešok a chybu, no neza- hanbiť ho, ale potvrdiť mu, že je vítané ho počúvať a urobiť mu zadosť. Treba mu vysvetliť, že zákon predsa stanovuje vypočúť aj iných a bude spravodlivé, ak svoju žalobu prenechá na prí- hodnejšiu príležitosť a trpezlivo počká, dokým nedosiahne no- vú možnosť vypočutia.

Podobne, ak niekto prednáša závažnú a neriešiteľnú kauzu, treba ho s rozvahou odmietnuť a upozorniť na nemožnosť pre- jednania podnetu, no zároveň vyjadriť želanie vrátiť sa k sporu inokedy, s očakávaným dobrým úmyslom a so žiaducim vý- sledkom, ktoré mu v súčasnosti nemožno zabezpečiť. V podsta- te treba do srdc sváriacich sa strán zasadiť istú dôveru a pote- chu, aby si odmietnutie vykladali ako milosť a priazeň v usta- vičnej nádeji ducha, a aby sa ľudia domnievali, že cesta k uspo- kojivému výsledku bola nachystaná už vopred.

Keď raz Pelopidas prosil za akéhosi zlého človeka, ktorého Epameinondas držal v okovách, vojvodca prosbu odmietol slo- vami, že takto môžu prosiť len rozmarní priatelia dvora, nie však udatní hrdinovia, akým je on.

Noch muß man achtung geben/ daß man nicht zu weit hinein falle/ und daß wir in dieser Abschlagnung/ und sonst andern Geschäften einem andern Satisfaction zu thun nicht die Wahrheit sagen/ und daß wir hernach nicht halten können/ oder aber daß es nicht wieder die Gehörigkeit geschehe. Denn in diesen Sachen muß man realiter und klärlisch handeln und sehen/ daß wir keine Lügen hinein mischen/ weil sie gar weit von der Tugend seyn/ und in ihnen selbst Feind der menschlichen Conversation und Politischen Commerciis; sondern es muß ein Maßigkeit gehalten werden/ also daß die Leute mit dieser Abschlagnung zu Frieden seyn/ und daß Sie hißweilen genötiget werden/ Sie es von ihnen selbst zu geben ohne Verpflichtung und Schuldigkeit/ daß Sie sich hernach nicht beklagen können/ wann ihnen etwas zu wieder erfahret/ Sie seyn von uns ausgelasset worden/ und mit erdichteten Worten verspottet; oder aber uns nicht unterstützen etwas/ so wenig loblich und zierlich ist/ zu derer Satisfaction zu werden. Und derowegen sollten wir verschaffen/ daß die Worte allzeit mit Wahrheit verfaßt wären/ und nie von der Gehörigkeit abwendig/ und daß nicht der fürnehmste Ort von ihnen occupirt werde/ sondern die Wirkungen allzeit grösser und besser seyn.

Daher sagte der wohlredende Cicero, eines Richters Ampt erfordert/ daß er allwege in den Rechten Sachen der Wahrheit nachstehe. Darumb auch bey den Egyptern von desselben Halß/ welcher unter den Richtern die oberste Stell gehabt/ ein Gottes-Bild von Edelsteinen und Gold zubereitet/ herab gehalten/ welches die Egyptier die Wahrheit hießen: damit man angedeutet/ daß in des Richters Mund die Wahrheit wohnte seyn sollte/ wie der Poët sagt:

Gott

Danda interim sedulo est opera, ne iusto profundius labamur, neve in tali repulsa, & in aliis negotiis, in quibus satisfacere aliis oportet, veritatem fateri renuamus, quod servare postea nequeamus, aut certe ne id contra æquitatem fiat. In his enim realiter & clarè agendum est, dispiciendumque, ne ulla immisceamus mendacia, quæ longè omnino à veritate abluant, quæ sibi ipsis, nec non humane Conversationi Politicisque Commerciis, inimica sunt; verum moderatio hic quadam tenenda est, uti homines reculatione tali sint contenti, usque in eam suam nonnunquam sponte præter obligationem & meritum consentire cogantur, ne conquiri deinde possint, si quid adversi iis contigerit, quasi à nobis derisi, aut confictis solum verbis delusi fuerint; aut ne obijciant nobis quippiam, quod parum laudabile, parumque decorum ad instituendam satisfactionem fuerit. Curandum igitur studiosè est, ut verba veritati ipsi cohercant, nec unquam à veritate avellantur, neve præcipuus ab ipsis occupetur locus, sed uti Actio semper major sit ac melior.

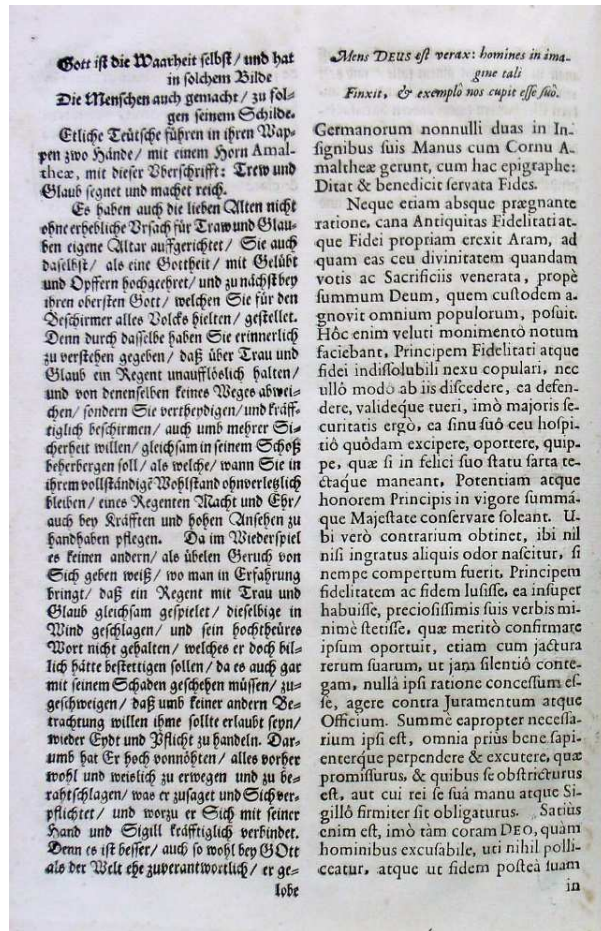
Hinc rectè facundus Cicero dixerat olim: Judicis Officium require, uti omni contentione in negotiis juris veritatem scietur. Idè apud Egyptios quoque à Collo ipsius, qui proximum à Judicibus locum tenuit, Imago Dei è gemmis & auro parata, deorsum pendebat, Veritas ab Egyptiis dicta: quæ significabatur, quod Veritas Judicis in ore seu domi suæ manere debeat, secundum Poëtæ illud:

T 2

Mens

Medzitým treba usilovne dávať pozor, aby sme nepochybili v odmietnutí či v iných záležitostiach, v ktorých sa patrí vyhovieť. V takých záležitostiach treba konať presne a jasne a ukázať, že sa nechýľujeme ku klamstvám, ktoré majú ďaleko od pravdy a ktoré sú sami o sebe nepriateľmi v ľudských vzťahoch i v politických jednaniach. Treba sa držať umiernené, aby boli ľudia s námietkou spokojní a aby s ňou dobrovoľne súhlasili, bez ohľadu na záväzky a zásluhy, aby sa napokon nemohli sťažovať, že sa im vysmievame alebo sme ich v spise oklamali, keby sa stalo niečo proti ich vôli. Nech nám nevyčítajú, že bolo naše konanie v stanovení nápravy málo záslužné a nečestné. Treba sa dôsledne starať, aby sa naše slová stotožňovali s pravdou, nikdy sa od nej neodklonili a aby nikdy nemali väčší význam ako ich uskutočňovanie.

Výrečný Cicero kedysi správne povedal, že túži po úrade sudcu, aby v právnych záležitostiach celým svojím úsilím nasledoval pravdu. Preto bolo u Egyptanov zvykom, že na krku toho, kto zaujal miesto najbližšie pri sudcoch, visel obraz boha vytvorený zo zlata a z drahokamov na znak toho, že v ústach sudcu musí pravda sídlieť s'aby vo vlastnom dome, ako povedal básnik:

Boh to je samotná pravda²⁶⁴ a ľudí na obraz svoj stvoril,
příkladem aby nám bol, po tom len túži sám Boh.

Niektorí z Germánov majú vo svojich znakoch dve ruky s rohom Amaltheie s nápisom: Zachovaná vernosť štedro obdarúva a po-
žehnáva.

Nenadarmo vztýčil ctihodný starovek dôvere a vernosti vlast-
ný oltár, na ktorý ich prosbami a uctievajúcimi obetami položili
ako božstvo do blízkosti najvyššieho Boha, ktorého chápali ako
strážcu všetkých národov. Urobili tak, aby sa všetci rozpomenuli,
že vladár má byť s dôverou a s vierou spojený v nerozlučiteľný
zväzok, za žiadnych okolností sa od nich nemá vzdáť, má
ich urputne brániť a hájiť a pre istotu sa k nim má správať ako
gavaliér, lebo ak uňho budú v tichosti a v spokojnosti prebývať,
vladárova moc a česť budú živo prosperovať v najvyššej vzneše-
nosti. Kde však vladár obraňuje opak, tam začína čosi páchnuť.
Najmä ak sa zistí, že vladár dôveru a vieru predstieral, odhodil
ich do vetra, nedodrжал čestné slovo, ktoré mal podľa práva za-
chovať, nehovoriac už o tom, že vôbec nemá dovolené konať
proti prísaha a úradu. Preto prv musí bezpodmienečne všetko
dobré a múdro zvážiť a preveriť, čo prisľúbil a s kým sa spriahne
alebo komu sa rukou a pečaťou pevne zaviazal. Pred Bohom
i pred ľuďmi možno skôr ospravedlniť to, že nič nesľubuje a že

²⁶⁴ Tomáš Akvinský, *Summa contra Gentiles*, I, 60.

lobe eine Sache ganz nicht / also daß er hernach seinen Glauben im Stich lasse / da er doch nicht bedurft / oder wohl entgegen können / denselben zu verpfänden.

Einmahl für allemahl soll und muß Trau und Glaub / also das Band Menschlicher Versicherung / in dieser Welt / ohne Riß und Bruch / fest und unzertrennlich gehalten und erhalten werden: Und sind die Zeuge / so man Stadt-Halter Gottes auff Erden nennet / vor allen andern Menschen / schuldig und verbunden / über Trau und Glaub / Wahrheit und Gerechtigkeit / nicht allein festiglich zu halten / sondern auch dieselbe zu schützen und zu handhaben. Denn Gott ist ein Gott der Wahrheit und Gerechtigkeit / der in seinem Reich keine Untreu und Ungerechtigkeit leyden wil.

Und ob zwar manchem Regenten eingegeben werden möchte / als wann er seiner abgegebenen Wort und gegebenen Versprechens / auff alle sich begebende Fälle / jederzeit ein eigenwilliger Quereger / und nicht eben so gerade an alle Wort gebunden sey / sondern stehe in seiner Macht / dieselben zu ziehen und zu wenden / wie und wohin er wolle / beydes zu seinem und seines Reichs Nuz und besten / also auch hin-gegen zu seines Nächsten Schaden und Verderben; und könne aus vollkommener Gewalt / in deme er das Häfft in Händen hat / noch wohl ein mehreres thun; sonderlich bey großem Glück / und glücklichen Wohlergehen / da man die Zeit / sich / sein Haus und Nachkommen / groß / mächtig und herrlich zu machen / und seine Hoheit und Herrlichkeit ansehnlich zu erweitern / in acht zu nehmen habe: So würde doch hernach über alle maßen schwer fallen / wann die Nichterhaltung der zugesagten Trau und Glaubens / darauff endlich die ohnauß-bleibliche Gottes Straffe (wonicht gar mit Verlust / doch zum wenigstem Schmälerung seines Ansehens / gehabter Macht und Gewalt / Hoheit und Herrlichkeit / und

was

in discrimine relinquat, cum tamen nulla ipsius necessitas premat, imò cavere posset, quò minus illa daretur pignori.

Semel pro semper Fidelitas & Fides, seu vinculum humanæ securitatis, in hac Mundi fabrica, absque rupturâ & fracturâ indivulsa item sunt conservanda: & ii quidem imprimis, qui Vicarii DEI his in terris cluunt, præ cæteris omnibus hominibus tenentur & obstricti sunt, Fidelitatem & Fidem, Veritatem & Justitiam, non tantum amplecti firmiter, sed defendere etiam ac tueri. DEUS enim Veritatis atque Justitiæ DEUS est, qui in suo Regno nullam perfidiam & injustitiam patitur.

Et licet Principum nonnemo imaginari sibi possit, quasi ille omnium verborum & promissorum suorum, pro Casuum occurrentium ratione, absolutus Interpretes sit, nec directè ad omnia verba obligetur, sed in sua id manu esse, ea trahere & vertere, quomodo aut quocunque voluerit, tam in suum Imperiique sui commodum ac emolumentum, quam etiam ex adversum in sui proximi damnum & perditionem; possitque iure plenariæ Potestatis, cum Sceptrum manibus teneat, longè etiam plurafacere, præsertim cum fortuna rideat, nec successus felicior absit, quò se domumque suam ac posteros, majores, potentiores & illustriores reddere, eminentiam item atque gloriam suam, insigniter ampliare ipsi liceat: longè tamen difficilimum foret postea, fidelitatis fideique datæ violatio, certò venturam vindicis DEI penam (si non omnino cum iactura, minimùm cum attenuatione suæ autoritatis, juris item Potestatisque habitæ, Sublimitatis & Majestatis, & eorum, quæ

T 3

his

v rozhodovaní neopomína dôveru, pretože ho netlačí žiadny záväzok a nemusí sa za nič zaručiť.

Raz navždy dôvera a viera ako puto ľudskej istoty majú byť na tomto svete neoblomne a neodlučiteľne zachované. Zástupcovia Boha na tejto zemi sú viac ako všetci ostatní ľudia zaviazaní k dôvere i k viere a pravdy aj spravodlivosti sa majú nielen pevne držať, ale aj brániť ju a chrániť. Boh je Bohom pravdy a spravodlivosti a vo svojom kráľovstve nestrpí žiadnu zradu a nespravodlivosť.

Nejeden z vladárov si môže myslieť, že dohliada na všetky svoje slová a sľuby dané ohľadne jestvujúcich udalostí, a že nič ho k daným záväzkom neviaže, a je len v jeho rukách, ako a kde s nimi naloží, či už v prospech a úžitok seba a svojej vlády, alebo naopak na svoju blízku škodu a skazu. Právom plnej moci, keď drží v rukách žezlo, môže urobiť d'aleko viac, zvlášť keď sa šťastie usmieva a nechýba ani priaznivý výsledok. Môže si dovoliť zveľadiť svoj dom, potomkom udeliť väčšiu moc i vážnosť a rovnako môže významne pozdvihnúť svoju vznešenosť a slávu. Bolo by veľmi ťažké, keby nedodržanie danej dôvery a viery privolalo na dom a dvor spravodlivý Boží trest. Aj keby nedošlo k úplnej strate, mohla by nastať ujma na cti, práve a zverenej moci, vznešenosti aj majestáte i d'alších súvisiacich skutočnostiach.

was mehr denselben anhängig; zugeschworen / wie das Gewissen so hoch beschweret und verlegt wird / oder werden möchte) zu Haus und Hoff führen sollte. Man spenne es nun gleich so subtil / bescheine / verdecke / hemmte die Sache so stark / als man immer könne und möge / so kan es doch der Zeit / die alles ans Tag-Licht bringet / nicht ewig verborgen bleiben / sondern muß täglich heraus brechen / und dasjenige / was wieder die klaren Wort und den buchstäblichen Inhalt einmahlgemachter und festiglich aufgerichteter Vergleichung / oder sonst zugesagten Trau und Glaubens / brüchlich gehandelt worden / durch die Historien endlich der ganzen Welt / und allen Nachkommen zum Urtheil und Aufbruch ausgestellt und überliefert werden.

Hingegen bei aufrichtiger Handlung / aufrichtiger Haltung Trau und Glaubens / hat man jederzeit ein gutes Gewissen / folgendes Gott zur Hand und zum Beystand / und kan also dann alle darüber erfolgende glückliche und unglückliche Begegnungen desto leichter tragen / und sich in dieselbige schicken: sonderlich aber im Unglück / da einem Regenten in seinem Wissen und Gewissen bekandt / daß er weder seinen Feinden zu einiger Widerwärtigkeit / oder etwa Trau und Glaubens Bruch / nicht mancher Ursach gegeben / diesen Trost nehmen / daß es mehr des Allerhöchsten Väterliche Hütungen seyen / dardurch er derer Seinigen Christliche Schuld und Beständigkeit erforschen wolle / als unangenehme Bestrafungen / die denen Bösen / um ihrer Missethat willen widerfahren und begehen: Im übrigen den Ausgang Gott befehlen / und darneben dasjenige / was ihm von Gott / auch Götlichen / aller Völker / Natürlichen und Weltlichen Rechten zu thun erlaubt ist / gebührlich in acht nehmen / und dererelben Sich gebrauchen. Mit diesen Worten darvon zu reden / so ist

his adjacent; ut taceam, quanto Conscientia opere gravetur laceraturque aut lacerari saltem possit. Domui ac ipsi etiam Aulae accersat. Moliantur quantumvis sagacius, colorem inducant, contegant, pallient rem ipsam, tam diligenter, quam fieri unquam potuit, non tamen id tempus ipsum, quod in lucem profert omnia, æternum celabunt, sed tandem aliquando erumpet foras, quodvè contra clara verba sensumque literalem, semel facta & firmiter constituta compositionis, aut alias promissam fidelitatem & fidem, actum est, id per Historias, ceu per manus universo Orbi omnibusque Posteris judicandum ac in rebus prædicandum, tradetur.

Ex adverso, si quis sincerè agat, fidemque datam honestè redimat, tranquilliori Conscientia semper fruatur, DEUM consequenter habet propitium, omniaque quæ dehinc occurrunt, sive felicia sint, seu infelicia, eò facilius ferre, sequè iis accommodare potest: præmissis verò in infortunio, dum Princeps ab omni Conscientia vulnere purus, certus est, se ne inimicis quidem suis ullius unquam adversitatis aut perfidiæ ansam præbuisse, hoc se se erigere solatio potest, paternam hanc potius supremi Numinis castigationem, quæ Christianam suorum patientiam atque constantiam periclitari vult, quam poenam esse, quæ improbis ob delicta eorum infligitur: iussu DEO commendare eventum, idque, quod à DEO, divino item, Gentium & naturalium jure, concessum ipsi est, debitâ diligentia curare eoque uti. Tribus, quod ajunt, verbis hac de re dicendo,

re-

Hcem tým povedať, ako veľmi možno v jeho dome a dvore svedomie zaťažiti alebo poškodiť. Nech sa akokoľvek dôvtipne usilujú meniť farbu, skrývať a horlivo zastierať, že sa samotná vec nikdy nemohla stať a chcú ju na veky ukrývať, predsa sám čas, čo všetko vynáša na svetlo, raz konečne prerazí dvere a skrz dejiny ako skrz ruky celému svetu a všetkým potomkom v príbytkoch rozhlási a nechá posúdiť, čo bolo vykonané v rozpore s dôraznými slovami a pevne danými pravidlami alebo so stanovenou dôverou a vierou.

Naproti tomu, ak niekto koná poctivo a s danou dôverou naskladá čestne, vždy sa teší z pokojnejšieho svedomia, Boh mu je milostivý a všetko, čo sa deje, či už priaznivé alebo nepriaznivé, znáša ľahšie a dokáže sa prispôbiť. Ak si je vladár hlavne v zlých časoch istý, že mu nič neťaží svedomie a že nepriateľov nevyburcoval k protivenstvu alebo k zrade, môže sa utešovať tým, že od najvyššieho božstva prišlo niečo ako otcovské pokarhanie, ktoré chce preveriť kresťanskú trpezlivosť a odhodlanosť, a nie je to trest nepoctivým za ich prehrešky. Výsledok má zveriť Bohu a všetko, čo mu Boh, Božie aj svetské právo dovoľuje, má nadšene konať a užívať. V krátkosti a vecne povedané,

ist in Waarheit Trau und Glaub ein sehr edles/ zartes und empfindliches Wesen/ die Seel eines guten Namens/ so für das höchste Kleinod unter allen zeitlichen Gütern zu schätzen ist/ und durch welche alles in seinem Wohlstand und guter Sicherheit kan erhalten werden: ist gleich wie ein Aug/ so keinen Scherz leydet/ wil abgegebene Wort mit rechtschaffenem Werken bekräftiget haben. Wo Trau und Glaub einmahl gebrochen wird/ folget darauß ein unwiederbringlicher Schaden/ und ist der edelste Verlust von der ganzen irdischen Welt. Von rechts wegen hält man auff eines Regenten bleibtes Wort (welches ohne das für einen starken Wall und ohnüberwundliche Festung gehalten wird) so viel/ als ob er einen leiblichen und hochverbündlichen Eyd darzu geschworen hätte.

Daher auch durch nichts mehrers und höhers grosse Potentaten/ Fürsten/ und Regenten/ beydes in und außser ihren Reichern und Landen/ ihnen einen unsterblichen Namen/ ewiges Lob und grossen Nachruhm erworben und erhalten/ als wann Sie ihr Königliches oder Fürstliches Wort/ Hand und Sigill/ versprochen massen/ ohne etwas nachgrübeln und spitzfindiges subtilisiren/ gehalten/ und denen selbst in allen und jeden nachkommen und statt gegeben. Was bringet auch ein grosser Herr mehr von dieser Welt/ und was mag er bessers und herrlicher hinter sich verlassen/ als das Lob und den Ruhm eines solchen grosswertigen Namens/ daß er nemlich waarhaftig gewesen und verblichen/ Gott und Menschen Trau und Glauben gehalten/ und sein Wort/ Hand und Sigill niemahls vergeblich seyn lassen.

Vnd gleichwie etliche Potentaten und Herrschaffen ihre/ in Kriegs-Zeiten/ aus Mangel Silbers und Goldes/ auff Leder/ Kupffer und dergleichen materi geprägte Münzen/ mit rechtem guten Geld wiederum

auff

revera sanè fidelitas atque fides, nobilis admodum, tenebrosa & sensu facile perceptibilis res est, boni nominis anima, quod pluris, quam universæ opes temporariae, aestimandum est, & per quod omnia in prosperitate & securitate conservari queunt; est instar oculi, qui nullum patitur jocum, vultque uti verba prolata, opere ipso confirmantur. Fractam semel fidem, irreparabile damnum sequitur, estque hæc jactura totius Mundi judicio omnium maxima. De Jure, tantum nudo Principis alicujus verbo (quod absque eo pro vallo fortissimo, propugnaculoque insuperabili habetur) tribuitur, ac si strictissimum aliquod jusjurandum dedisset.

Hinc nullà re alià Monarchæ, Principes & Rerumpublicarum Gubernatores, tam in, quam extra sua Regna atque Provincias, illam famæ immortalitatem, æternas laudes, ingenisque encomium acquisivere & obtinere, quam quod Regium suum verbum, manum atque Sigillum, pro ut erant polliciti, absque ulteriori tergiversatione & arguta subtilitate, sanctum servavere, eique in omnibus atque singulis locum reliquere. Quid enim, quæso, Princeps aliquis aut terre majus ex hoc Mundo potest, quidve melius & nobilius post se relinquere, quam tanti nominis laudem atque gloriam, quod nempe verax fuerit permaneritque, DEO & hominibus fidem servaverit, verbumque suum, Manum atque Sigillum nunquam frustra esse siverit.

Et quemadmodum nonnulli Principes atque Dynastæ, suam, bellitempore, auro argentoque deficiente, à Corio, ære & simili materiâ cutam monetam, cum bonâ demum pecuniâ

dôvera a viera sú skutočne nadmieru mravne hodnotné, citlivé a zmyslami poľahky poznateľné veci, sú dušou dobrého mena, čo treba chrániť viac ako všetky časné bohatstvá a skrz ne sa môže všetko tešiť z hojnosti a z istoty. Sú ako oči, ktoré odhalia a nepripustia žiadne špázy a chcú, aby sa prednesené slová dodržiavali. Zlomenú dôveru nasleduje nenapraviteľná škoda a táto strata predstavuje zo všetkého najväčšie odsúdenie. Podľa práva stačí na jej udelenie prosté vladárovo slovo, ktoré samotné sa pokladá za pevný val a nepremožiteľnú baštu, ak by pod prisahou sľúbil niečo záväzné.

Neexistuje iný spôsob, akým by mocnári, vladári a správcovia štátov vo svojich ríšach a provinciách i mimo nich získali nesmrteľnú povest', večné chvály a nesmierne uznanie, ako keď kráľovské slovo, ruku a pečať bez otáľania a zvažovania, podľa sľubu sväto zachovávali a vo všetkom i v jednotlivom dodržiavali. Pýtam sa, čo iné môže vladár na tomto svete zahubiť, alebo naopak, čo vznešenejšie po sebe zanechať, než chválu a slávu zvučného mena, že bol pravdovravný a vytrvalý, k Bohu a k ľudom prechovával dôveru, a zaistil, aby jeho slovo, ruka a pečať nikdy neboli daromné.

Hoci v čase vojny, keď bol nedostatok zlata a striebra, niektorí vladári a mocnári vymenili vyrazenú mincu z kovu, z kože či podobného materiálu za drobné peniaze, neskôr potom

aufzuecheln / und ihre hohe Bildnüz /
Namen und Stamm-Wappen / auff so
geringen Zeug / oder Metall / weiter nicht
auff breiten lassen: Also / ja noch vielmehr
sollen alle und jedeherrschaffen ino gemein
ihren Ständen und Untertanen zu einem
guttem Exempel und Nachfolge / ihr ho-
hes theures Wort tugendlich in acht neh-
men / und bey denselben Sich nicht lassen
zu Schanden machen.

Treu und Glaub send in solchem
Ansehen und Würden / ja so stark und
kräftig / daß Sie auch gar von den Fein-
den geliebet und gelobet werden. Denn
von dem ständhafftigen Held Thoma Na-
dasdi zeugen die Ungarischen Geschicht-
Schreiber / daß derselbige / als er in die
dedition der höchst berühmten Festung
Offen / allwo er das Commando ge-
hät / nicht einwilligen wolte / sey von
seinen eigenen Soldaten in Ketten und
Banden geschlossen worden. Nachdem
aber die Türcken in die Festung / laut deß
Vertrage / eingezogen / und darinnendey
tapffern Helden Nadasdi in seinen Ban-
den ansehtig werden / brachten Sie die
Sache für ihren Kaysen Solyman / tröste-
nieten der ausgezogenen Völcker schändli-
che und ungetreue That / darüber Sich
der Türckische Kaysen grimmiglich erzeu-
fert / und seinen Janczaren befohlen / ih-
nen alsobald nachzuholen / und dieselben ohn
einiges Verschonen nieder zu säbeln: Ihn
aber / den Grafen Nadasdi, stellet er auff
freyen Fuß / und rühmte seine Treue.

Cuspinianus schreibt / daß zu Con-
stantinopel ein reicher Bürger gewesen /
welcher einen Gramm auff den Kaysen da-
selbst geworffen / verhalten Sich zum Tür-
ckischen Kaysen gefunden / welcher die Stadt
übergeben wollen / und Sich erbohlen /
er wolle ihm die Stadt öffnen / darzu er
einen Schlüssel gehabt; so sollte ihm der
Tür-

commutaverunt, neque suam postea
Imaginem, Nomen, Insigneque Gen-
tilitium, tam vili Materia aut Metallo
amplius imprimere passi sunt: sic, imò
verò multò magis omnes & singuli
Imperatores, in Statuum Subdito-
rumque suorum exemplum & imita-
tionem, suum eminens ac preciosum
verbum, studiosissimè observare de-
cet, neque ruborem sibi juxta illa ex-
cuti sinere.

Tanti Fidelitas ipsa & Fides sunt
æstimii atque ponderis, imò tanti ro-
boris ac potentie, uti ab hostibus et-
iam amentur & laudentur. Etenim
de Thoma Nadasdi, constanti illò
Heroe, rerum Hungaricarum Scri-
ptores testantur, eum, quod in dedi-
tionem laudatissimi Propugnaculi Bu-
denis, in quo ille cæteris præerat,
consentire noluerit, à suis ipsius Mili-
tibus, in catenas & vincula fuisse com-
pactum. Postquam autem Turcæ
propugnaculum, secundum pactum
fuisent ingressi, ibique fortissimum mil-
item Heroem Nadasdi in vinculis
conspexissent, ad Cæsarem Solyman-
num rem perferunt, pudendumque
ac turpe illorum, qui discesserant, mi-
litum facinus exposuerunt, adeò ut
Cæsar Turcicus vehementi accensus
irà militibus suis demandaverit, uti
eos velociter persequantur, & ad in-
ternecionem usque deleant. Comi-
tem verò Nadasdi è vinculis libera-
tum, ob fidelitatem magnopere lau-
davit.

Scribit Cuspinianus, divitem
quendam Civem Constantinopoli o-
lim fuisse, qui perfectò in Cæsarem lo-
ci illius ferebatur odio; ad Turcicum
igitur Imperatorem, qui copias ad
Urbem ducturus erat, concedit, pol-
liciturque se Urbem, siquidem clave
instructus erat, aperturum; hæc ta-

nedovolili vyrazit' svoj obraz, meno a erb do lacného kovu alebo
inej látky. Presne tak, ba vskutku omnoho viac, by mal každý
jeden vladár ako príklad poddaným starostlivo ctiť svoje vzneše-
né a vzácne slovo a nedovoliť, aby naň padla hanba.

Spolahlivosť a viera majú takú cenu a váhu, že ich milujú
a oslavujú aj nepriatelia. O statočnom hrdinovi Tomášovi Nádas-
dym uhorskí dejepisci dosvedčujú, že ho vlastní vojaci nechali
spútať do reťazí a okov, pretože nechcel súhlasiť, aby sa vzdala
najslávnejšia bašta Budy.²⁶⁵ Keď podľa dohody do bašty vstúpili
Turci a zbadali udatného hrdinu Nádasdyho v okovách, zvestova-
li správu sultánovi Sulejmanovi a hanebný a potupný skutok
vojakov, ktorí ustúpili, vyložili tak, aby turecký sultán roznietený
prudkým hnevom svojim janičiarom prikázal, aby ich okamžite
prenasledovali a nadobro porazili. Oslobodeného grófa Nádasdy-
ho za vernosť nevýslovne pochválil.

Cuspinian píše, že raz žil istý bohatý občan Konštantínopo-
lu, ktorý úplne nenávidel miestneho cisára. Tureckému vládco-
vi, ktorý mal v pláne priviesť k mestu vojsko, prisľúbil, že mes-
to otvorí, pretože mal kľúč, no pod podmienkou, že mu dá tu-
recký sultán

²⁶⁵ T. Nádasdy bránil Budu pred Turkami v roku 1529.

za manželku svoju dcéru a namiesto darov mu dá nevidané množstvo peňazí. Sultán prijal podmienku a týmto spôsobom mesto získal. Po troch dňoch zradca tureckému sultánovi pripomenul sľub. Ten sa postaral, aby mu priniesli vzácny poklad a sľúbil mu ho do daru: Pretože si kresťan, nemôžem ti dať svoju dcéru. Najprv sa musíš nechať obrezať. Ihneď privolal katov, ktorí ho stiahli z kože. Potom prikázal posypať jeho nahé telo soľou a popolom, uložiť na lôžko a poriadne prikryť, aby dorástla nová koža. A onen človek v urputných bolestiach vydýchol dušu.

Toto sa nesmie považovať za zlé v uzavretých zmluvách a v priateľstve. Zmluvy a priateľstvo upevňujú žezlo v rukách vladárov tým viac, o koľko viac má dobrých a verných priateľov. Podobne povedal Kýros Kambysovi: Kambylés môj, vedz, že rišu ti nezachová zlaté žezlo, ale spoľahliví priatelia. Tí sú pre kráľov opravdivé a najspoľahlivejšie žezlo.²⁶⁶ Vladár a správca štátu by mal v duchu zvažovať príjemnú starosť, akým spôsobom a akými prostriedkami získať priateľstvo toho či oného človeka a s akou stranou nadviazať pravý a pevný významný vzťah, ktorý mu neskôr zaistí pomoc a podporu, a vychutnať si tak plod tohto priateľstva.

Koniec koncov, aby mohol vladár dúfať v úžitok z priateľstva, prv všetko dobre a rozumne posúdi, zváži možnosť či nemožnosť

²⁶⁶ Porov. Xenofón, *O Kýrově vychování* 8, 7.

sonderliche Betrachtung ziehen / daß es nicht ersprüßlich / mit jeztlichen in enge Bünde-Vereinigung ein zu gehen / auch daß solche Freundschaft ein hohes und verbündliches Werk / und ein solches Band sey / welches ohne Verlegung der Ehre und des Gewissens nicht leichtlich wiederum getrennet oder zerrissen werden könne / und deswegen sich insonderheit mit denen setzen / welche ihm zu rathen und zu helfen vermöglisch sind / vereinigen.

Die besten Mittel aber eine Freundschaft zu erhalten / sind diese: Daß er Sie erstlich von freyen Herzen liebe / und es so rechtlich mit ihnen meine / alsoerwölle / daß Sie gegen ihm thun sollten.

Zum andern / daßer niemahls anders / als wohl und löblich von ihnen rede. Denn es ist nichts empfindlicher zwischen Freunden / und nichts verschämlicher / als in Erfahrung zu bringen / das einem schimpflich / spöttisch / oder verächtlich sey nachgeredet worden. Vergleichen dann sonst auch löbliche Regenten sich durchaus zu enthalten wissen. Weil die Verachtung / und hoch empfindliche Schmach-Arten / einer solchen Person sehr tief und beweglich zu Herzen und Gemüth steigen / zugeweißen / wann irgend eine harte Beschimpfung ihres höchsten Ehren-Kleinods / welche auf ihren Herzen gang unverdäulich liegen bleibt / und schwerlich von der Gedächtniß ausgelassen wird / noch darzu kommen sollte / daraus endlich nichts guttes / wie die Exempel genugsam an Tag-Licht stellen / erfolgen kan.

Zum dritten / daß er sein thun und Wesen nimmermehr der gestalt erhebe / daß man darbey verstehen soll / oder daraus abnehmen könne / was seiner Freunde einem dinstalls mangle / oder für Mangel und Gerechtigen ausgesetzt werden könnte. Za es steht ihm wohl an / daß er auch zur Verkleinerung seines eigenen Feindes nicht Anlaß gebe / wann er ihn gleich über-

win

studio considerabit, è re omnino non esse, cum quolibet stricto aliquo uniri federe, quodve Amicitia huiusmodi summa sit, summeque ligans actio, taleque vinculum, quod absque latione honoris ac Conscientiae, difficulter solvi rumpique potest, ac ea propter talibus sese, qui consulere & opitulari ei potuerint, conjungat.

Optima verò Amicitiam conservandi media sunt haec: uti primum eos cordiciter amet, eoque sit in eos candore, quò ipsos erga se affectos cupiat.

Postea, uti nunquam nisi dextre & laudabiliter de iis loquatur. Nihil enim sentiunt facilius, nullaque re offenduntur magis Amici, quam scubi competant, quòd quis turpiter, sarcasticè & contumeliosè de se fuerit locutus. Talium fugere consortium Principes laudati contendunt studiose. Siquidem contemptus & probra, usque adeò Cor atque animum Personarum huiusmodi afficiunt, ut nihil jam de eo dicam, si præterea honoris, præciosissimi illius cimetii, contaminatio, quæ cordi ipsorum ita incumbit, ut concoqui penitus nequeat, quare difficulter memoria excidit, accedat, unde postea nihil boni, prout id exempla in aprico ponunt, sequitur.

Deinde, ne unquam facta sua tantoperè extollat, ut in proclivi sit exinde colligere, quid alicui suorum Amicorum hac in re desit, aut certe vicio eidem dari possit. Quin & optimè ipsi convenit, ne cui ansam præbeat, inimicum suum extenuandi.

licet

a mimoriadne ostražito si bude uvedomovat', že nie celkom osoží spájat' sa v úzkom zväzku s kýmkoľvek, a že také priateľstvo je najvýznamnejšia a najviac zaväzujúca činnosť a toľké puto môže zničiť jedine urážka cti a svedomia, preto sa uzatvára s tými, ktorí dokážu radiť a pomáhať.

Tu je najlepší spôsob, ako zachovať priateľstvo: k priateľom treba byť úprimný a zo srdca ich milovať tak, ako vladár túži, aby to isté pociťoval priateľ voči nemu.

Ďalej sa má o nich vyjadrovať len vhodne a chváliť ich. Priateľov najviac uráža, keď zistia, že o nich niekto hovoril hanebne, posmešne a urážlivo. Velební vladári z takejto spoločnosti ozlomkrky utekajú. Ani nebudem vykladať, ako veľmi napíňa srdcia a duše týchto osôb pohrdanie a hanebné skutky. Ak navyše dôjde k poškrvneniu cti, toho najcennejšieho pokladu, na človeka padne veľká ťažoba, ktorú nedokáže v srdci strpieť a na ktorú len ťažko zabúda a nemôže už očakávať nič dobré, ako to objasňujú príklady.

Po ďalšie, nemá nikdy príliš vyzdvihovať vlastné skutky, aby v tejto veci nemal sklony zdôrazňovať nedostatky priateľov alebo ich z niečoho viniť. Ba najlepšie mu svedčí, ak nikomu nezadá príčinu zosmiešniť ani nepriateľa, hoci ho už porazil a podmanil si ho.

Takúto umiernenosť ducha svojho času preukázal Julius Caesar, keď po Pompeiovej smrti nechcel prezerat' jeho listy.

Okrem toho existujú pravé a ukážkové plody a diela bezúhonného a dokonalého priateľstva, tak medzi osobami nižšieho postavenia ako medzi významnými hrdinami: 1. že prítomného priateľa si treba uctiť, 2. o neprítomnom sa treba úctivo vyjadrovať, 3. že v prípade potreby mu treba poskytnúť účinnú pomoc.

Ďalej, ak chce niekto zistiť, kedy treba nasledovať ušľachtilú a dôstojnú povahu, kedy treba úprimne konať, kedy treba hovoriť, kedy treba mlčať, kedy treba prejavovať vďaku, ako aj to, kedy treba odmietat', mal by byť prezieravý. Nie vždy je totiž možné vo všetkom a vo vzťahu k všetkým postupovať rovnako a podľa rovnakých pravidiel.

Keď raz jeden muž už dlhšie nemohol dostať z manželky ani slovo, poprosil kňaza o modlitbu vo svätom chráme, aby zase prišla k reči. Kňaz sa menovite za ňu čo najvrúcnejšie modlil, aby zase nadobudla reč. Žena všetko počula a, keď prišla domov z chrámu, oborila sa na manžela, škaredo mu nadávala a zlorečila. Manžel padol na kolená, spínal ruky a Bohu vzdával vďaky, že jeho manželka znovu našla reč. No tá ešte viac hromžila. On sa však naďalej modlil k Bohu a vzdával vďaky, až kým neprestala kliat' a vybehla z domu. Na ďalší deň poslal manžel sluhov na námestie

Tage schickete er seine Leut auf den Markt/ (wie Aëlopus gethan) die sollen allerley Geflügel zur Hochzeit einkauffen: als Sie solches erfahren/ da lieff Sie vom freyen Willen zu Haus/ mit Vermeidung/ Sie wolte sehen/ welche Hur in ihr Haus kommen würde: Und auff diese Weise bracht der Mann sein Weib zu recht.

Ein anderer/ als die Frau und die Magd ein grosse Geschrey im Hause machten/ trat Er mit der Geigen mittenunter Sie; und weil Sie einander nicht verstehen kundten/ mußten Sie stillschweigen: und also wurde der Handel gestillet.

Die Scharffsinnigkeit ist derothalben gesetzet zu einer Auffmunterung des Gemüths/ welche jederzeit beständig die Umstände auffmercken muß/ und die guten Geschäfte von den bösen unterscheiden. Dessenhalben sonderlich auff die Personen muß achtung gegeben werden/ mit welchen man tractiret/ und betrachtet/ ob Sie heimisch oder ausländisch; ob Sie verträulich oder mißträulich; ob Sie gleich oder ungleich; ob Sie gutter oder böser Natur; ob Sie Waar- oder Lügenhaftig; ob Sie Ehrgeizig/ oder Lüchrig; ob Sie gutwillig oder bößhaftig; ob Sie dienstbar oder nicht dienstbar; ob Sie interessirt oder nicht seyen; leylich ob Sie gefällige oder scharffe Geherden haben? und also alle Qualitäten wohl und unterschiedlich versuchen. Denn gegen die Heimischen und Vertrauten muß man sich freyergeizig; mit denen Ausländischen aber behutsamlich seyn: der Obrigkeit gebühret Ehrerbietigkeit/ denen Gleichen der Respekt/ denen Untertanen die Gürtigkeit: gleichmässig soll man mit den Guterthätigen und mit den Waarhaftigen in aller Sicherheit handeln/ und ihnen allen Glauben geben; denen Lügenhaftigen aber und bösen muß man nicht glauben/ ja auch nicht/ wie man pflegt zu sagen/ wann Sie schon den Wanda-
Schil.

(quemadmodum Aëlopus fecerat) ut varias pro nuptiis volucres mercetur, emittit: hoc ut illa primum ex- peritur, sponte sua domum accurrit, visuram se significans, quamam metricula suam in domum sit ventura: atque hoc modo maritus Confortem suam redegit in ordinem.

Alter, herâ & ancillâ, ingentem in ædibus clamorem, excitantibus in medium earum cum fidibus progreditur; quia ergo se mutuo intelligere nequibant, tacere eas oportuit, sicque lis ipsa erat sedata.

Propterea acumen ingenii suscitabulum quoddam animi est, cui incumbit circumstantias omnes quam diligentissime notare, negotiaque bona a malis discernere. Iecirco, præcipua Personarum, cum quibus tractamus quippiam, habenda ratio est, & videndum, num indigenæ vel advenæ; num fideles vel infideles; num æquales vel inæquales; num bonæ aut malæ indolis; num veraces aut mendaces; num honoris cupidæ, aut modestæ; num benevolæ aut malitiosæ; num officiosæ vel inofficiosæ sint; num aliqua earum interfit nec ne; num denique placidos aut acres gestus adhibeant? atque sic omnes qualitates accuratè ac singillatim periclitari. Erga Domesticos enim & fideles libertate, erga Peregrinos cautione opus est: Magistratui item reverentia, æqualibus honor, Subditis benevolentia probanda: similiter cum bonis urbanè, cum veracibus securè agendum, iisque in omnibus adhibenda est fides; mendacibus autem & improbis credendum neutiquam est, ac ne tum quidem, prout dicitur, cum obsidem fidei in manibus

(ako to urobil Ezop), aby kúpili rôzne vtáky na svadbu. Hneď keď sa to dozvedela, pribehla domov, že chce vidieť, aká pobehlica príde do jej domu. Týmto spôsobom dal manžel manželku do poriadku.

Ktosi iný, keď pani a slúžka doma spustili ozrutánsky krik, vstúpil medzi ne s husľami. Keďže sa navzájom nepočuli, zmlkli a spor bol vyriešený.

Preto je bystrý duch pre dušu akýmsi budíkom, ktorý dáva signál, ako okolnosti čo najsvedomitejšie zaznamenať a oddeliť dobré záležitosti od zlých. Preto si treba dať zvláštny pozor na osoby, s ktorými čokoľvek vyjednávame a treba zistiť, či sú odtiaľ alebo z cudziny, či sú spoľahlivé alebo nespoľahlivé, či sú povahovo dobré alebo zlé, či sú pravdovravné alebo luhajú, či bažia po pocte alebo sú skromné, či sú láskavé alebo zlomyseľné, či ochotné alebo neochotné, na čom im záleží a na čom nie, a napokon či sú mierne alebo razantné v gestách. A potom treba dobre vyskúšať všetky vlastnosti osve. Voči domácim a spoľahlivým sa treba správať uvoľnene, voči cudzincom ostražito, vrchnosti treba prejavíť úctu, vrstovníkom rešpekt, poddaným láskavosť, s dobrými treba jednať zdvorilo, s pravdovravnými bez akýchkoľvek starostí a vo všetkom im treba preukázať dôveru. Klamárom a oplanom netreba veriť vôbec, dokonca ani vtedy, keď majú poruke niekoho, kto sa

Schilling in der Hand haben: gegen den Listigen gezeimet sich nicht die Hartigkeit/ gegen den Strengen aber die Gerechtigkeit und wenig Worte: denen Ehrgeizigen kan man ein Ehrweisen/ und sich also erzeigen/ also wenn Sie in grosser Aestimation wären: mit denen Züchtigen muß man leben ohne alle affectation: und gleich wie denen Boshaftigen weder in guten noch im Bösen kein Gehör soll bewilliget werden: also sollen wir denen Gutwilligen und Freündlichen alle mögliche Günst erzeigen: bey denen diensthaften muß man in der Nothdurfft eine Zuflucht lassen: die undiensthaften aber fliehen und meiden: teglich soll man gutt achtung und Aufmerksamkeit geben gegen die Interessirten: die aber mit keinem interesse verhaftet sind/ denselben kan ein freywilliges Gehör und Glaube geleistet werden.

Gleichmässig muß man auch betrachten/ ob der Handel möglich oder unmöglich/ ehrlich oder unehrlich: ob das medium oder Bruch gebühlich sey/ oder nicht? Denn die ehrlichen und möglichen Sachen sollen angefaßt werden/ und die widerwärtige abgeschlagen.

Und eben mit der Weis und manier muß man achtung geben auff den Ort/ ob er gemein oder privat sey? Denn der eine erfordert mehr respecten als der ander.

Hernach muß auch die Zeit ihre Obacht gewinnen/ ob es zur Ergessigkeit oder Traurigkeit angesehen/ und ob es bequämlich oder nicht zu dergleichen Handeln sey?

Und weil die ratiocination und Geserck offtermahl schädlich geweest/ das Stillstehenden aber nie keinen verleset: wird es gebühlich seyn/ in denen Geschäften wenig zu besprechen/ und ist besser für einen fleissigen Zuhörer derer andern Reden gehalten zu werden/ als für einen wohlberedenen Quisläger seiner eigenen Conceptionen. Sonderlich aber ist dieses zuständig allen Regenten. Denn ihrer Viel pflegen/ als

bus habent: erga versipelles minus decenter utimur lenitate, ac recte erga austeros constantia & verborum compendio: ambitiosis honor declarari potest, itaque comparanda omnia, ut se plurimi aestimari putent: cum modestis absque omni affectatione vivendum: & quemadmodum malitiosis nec in bonis, nec in malis concedenda aures, ita benevolis & affabilibus gratia omnis declaranda: apud Officiosos necessitate postulante, querendum est refugium: inofficiosi autem fugiendi & evitandi: denique advertendum diligenter in Sociis atque complices causa est: qui autem societate hujusmodi ligati non sunt, iis præter liberum auditum fides quoque danda est.

Considerandum præterea erit, num Controversia ipsa possibilis sit aut impossibilis, honesta vel inhonestæ: utrum medium vel causa idonea sit nec ne? Res enim honestæ atque possibiles recipiendæ, contrariæ autem rejiciendæ sunt.

Eodem etiam modo in Locum est animadvertendum, num Communis sit vel privatus? Iste enim atque hic plurius est æstimandus.

Tempus item diligenter expendendum, num delectationi aut mæstitiæ magis conveniat, numque idoneum sit controversiis hujusmodi decidendis nec ne?

Et cum ratiocinatio atque colloquium sæpe fuerit noxium, silentium verò neminem offenderit unquam; æquum erit, verborum parsimonia in negotiis uti, estque laus, ut quis attentus aliorum loquentium auditor, quam facundus suorum conceptuum interpret esse censeatur. Id verò Principibus præcipue apprime convenit. Multi enim illorum, ut qui variarum

zaručí za ich hodnovernosť, voči úskočným musíme šetriť vľúdnosťou a voči nevľúdnyým šetríme slovami, ctižiadostivým treba prejavitiť úctu a všetko uspôsobitiť tak, aby si mysleli, že si ich preveľmi vážime, pred skromnými sa treba vystríhať každej túžby, od zlomyseľných si netreba vypočúť ani dobré ani zlé reči, dobromyseľným a prívetivým treba prejavitiť dobrotu. Keď je nevyhnutné, u ochotných treba hľadať útočisko, nechotným sa ale treba vyhnúť a utekať pred nimi a napokon si treba pozorne všímať aj tých druhov a pomocníkov, ktorých neviaže spojenectvo, no treba si ich vypočúť a vložiť do nich dôveru.

Treba dať pozor, či spor možno alebo nemožno vyriešiť, či je čestný alebo nečestný, aké jestvujú prostriedky a treba nájsť príčiny. Čestné a mysliteľné veci treba prijať, opačné však zavrhnúť.

Na mieste je tiež dohliadnuť, či je spor všeobecný alebo súkromný. Ten prvý si totiž zasluhuje väčšiu pozornosť.

Rovnako bedlivo treba skúmať čas, či ho viac prináleží zábave alebo smútku a či ho takýmto sporom venovať alebo nie.

Aj keď uvažovanie a rozhovor boli nepriaznivé, ticho ešte nikdy nikoho neurazilo. V takých záležitostiach sa viac hodí šetriť slovami a je lepšie, aby vladára považovali za pozorného poslucháča, než za výrečného posla vlastných myšlienok. To rozhodne vladárom svedčí viac. Mnohí z nich sú znalí a skúsení

als allerhand Sachen wohl Verständig und erfahren/ aus denen kleinen Erachtungen/ so Sie von anderer Wohlbedenkenheit versammlet/ öftermahlen große Consequenz zu ziehen/ und von diesen wichtigen Sachen ein großes Licht zu nehmen. Aber neben dem wird auch ein Scharfsinnigkeit seyn/ wenn man hiemit anzeigt/ daß man nicht scharfsinnig seye/ mit einer adelichen Dissimulation gegen denjenigen/ bey welchem er ein Respect solte haben und Liebe/ und auch gegen denjenigen/ deren geringe Condition sein Betrachtung verdienet.

Nicht weniger ist auch ein Scharfsinnigkeit zu erachten/ wenn man so wohl der andern/ als seine eigene Secreta in Geheimniß haltet. Denn diejenige/ so ihr Geheimniß offenbaren/ die haben eben dasjenige Vortell in der Hand/ so ein Spieler hat/ welcher durch Hinhilffigkeit seine Karten sehen lässet/ und also ein Versuch ist/ seines eigenen Vorhabens Verhinderung/ und mit seinem eigenen Schaden/ seinem Mitspieler einen Nug und commodität zufüget. Nebendem/ daß wann einer nicht verschweigen kan/ hat er die Verträulichkeit zwischen denen Freunden verlohren/ und bleibet in seinen größten Nöthen ohne Trost und Noth. Und wahrhaftig darzu gehöret Fleiß/ Wig und Verstand/ daß man in diesen gutt achtung gebe. Denn ihrer Viel die beflissen sich/ und setzen mit vielen Listen daran/ anderer Secreta zu erkundigen/ in dem Secretan ein wichtige Sache an zu sehen einem vertrauen/ daran doch nichts gelegen/ als allein desselben Secreta heraus zu bringen/ erdichten bald einen zu lieben/ bald einen zu hassen/ und im Herzen das ganze Wiederpiel halten; und unterstehen sich Treu und Glauben zu erhalten/ und also unser Herz und innerlichstes Gemüth heraus zu graben.

Viel

rerum gnari sunt & petiti, & levioribus nonnunquam conjecturis, quas ex aliorum sermone capiunt, magnas sæpè necesse consequentias solent, rebusque supra vulgus positas lucem quandam foenerari. Cum his vero ingenii sagacitatem conjungi oportet, licet aliquando egregia quadam dissimulatione seu siparid perpicacitas ipsa contegatur, præsertim si cum iis negotii quippiam illi intercedat, à quibus suspiciendus amandusque est, aut cum iis, quorum humilior conditio nullam considerationem meretur.

Nec minus id acumen ingenii censendum est, dum quis tam sua, quam aliorum secreta celat. Li enim, arcana qui sua revelant, hoc æquè emolumentum habent, quod lusor, qui rerum negligentius satagens, chartas lusorias conspiciendas præbet, auctorque remora non tantum sui propositi, sed & utilitatis atque commodi est, quod Sodali, cum jactura sua accersit. Præterquam quod ille, tacere qui nescit, confidentià apud Amicos suos excidat, ac in summâ dein necessitate omni solatio atque consilio destituatur. Et reverà studio ad hanc rem, solertiâ atque intellectu opus est, ut bene considerentur omnia. Plerique enim omnem in eo ponunt operam, & nescio quas comminiscuntur technas, secreta aliorum expiscaturi, dum nempe rem, primò aspectu ponderosam, in qua tamen nihil consistat, alterius in sinum effundunt, hoc saltem sine, ut arcana ejus resciscant; mox hunc quidem amore, illum verò odio prosequendum statuunt, corde interim contrarium planè agitant; in fide etiam datâ aliquandiu permanent, & sic interiorem animum peccatusque nostrum veluti eviscerant.

Lon-

a zvyčajne vyvodzujú hodnotné závery a do vecí vnášajú viac svetla aj z nepatrnejších úvah, ktoré pochytiť v reči iných. Naozaj sa hodí, ak sa s týmto snúbi dôvtip, hoci občas sa úsudok zastrie skvelou pretvárkou, akoby oponou, zvlášť v prípade tých, ktorí by mu mali prejaviť rešpekt a náklonnosť a tiež v prípade tých, ktorých nižší pôvod si nezaslúži pozornosť.

Treba oceniť bystrého ducha tých, ktorí strážia vlastné i cudzie tajomstvá. Človek, ktorý odhaľuje tajomstvá, je ako nedbanlivý hráč, ktorý si nechá nahliadnuť do karát a tým si skříži plány a zmárí nielen vlastný úmysel, ale spôsobí stratu aj spoločníkovi. Ten, kto nevie mlčať, nielenže stratí dôveru priateľov, ale nedostane sa mu rady ani útechy, keď ich bude najviac potrebovať. Na všetko treba dávať dobrý pozor a k tomu je potrebná snaha, zbehllosť a rozum. Viacerí totiž vynakladajú značnú námahu a neviemaké premyslené techniky, aby ulovili cudzie tajomstvá, keď prezrádzajú na prvý pohľad závažnú správu, ktorá je v skutočnosti bezcenná. Jedného chcú zahrnúť priazňou, druhého však nenávisťou, no v srdci zatiaľ konajú presný opak. Navyše to robia z presvedčenia, čo nám trhá srdce i vnútro.

Viel aufrichtiger war gesinnet der Poet Philippides/ welcher/ da ihnder König Lysimachus gefragt/ was ihm beliebt/ daß er ihm schenken sollte/ also dem König geantwortet hat: Ich begrebe mehrers und anders nicht/ denn daß du mir deine geheime Rathschläge nicht kundbar machest.

Es ist aber nicht genug/ daß ein Regent die beyangenege Stück/ als Freundschaft/ Dextérité und Scharfsinnigkeit/ und daß er allein durch die liebliche Empfangung/ durch die Heerden und herrliche Worte/ ein holdseliges und angenehmes Ansehen habe/ sondern er muß auch sich vollkommenlich mit dem Ansehn und Werck selbst erlustigen. Denn er wäre gleich wie eine schöne Frucht/ welche einen mit ihrer schönen Farb und guten Geruch zum Kosten anreizet/ und wenn Sie aufgeschnitten wird/ ist es alles faul und ohne Geschmack.

Weil derowegen ein Regent der gangen Regiments-Haltung Nuz zu verschaffen schuldig ist/ soll er erstlich betrachten/ worinnen die Substanz und Eigenschaft des selben bestehe. Denn ein jede Sach muß mit ihrem Nuzen dahin gelangen/ wo Sie von ihrem natürlichen Stand angestellet wird. Darzu wird vornehmlich seyn/ daß ein Regent die verständige/ geschickte und exemplarische Personen liebe/ ihnen gönne/ und in allen Hülf und Beystand leiste/ damit Sie der Republic würdiglich ihren Dienst erzeigen mögen/ und das Regiment im guten Schein und Dignität behalten werde.

Derowegen müssen die Regenten also Gelegenheit suchen/ die Tugendreiche und Erfabrne zu erkennen/ mit Cortesey und lieblicher wohlthätiger Conuersation/ Sie auch nach allen Vermögen zu Ehren bringen und ihnen Guttathen beweisen/ und verschaffen/ daß sonderlich die jenige/ welche ein tugendmäßiges Leben führen/ ein leicht-

Longè sincerior mens Poeta Philippidi erat, qui, cum Lysimachus Rex eum sciscitaretur, quid vellet ipsi suarum rerum impertiri? respondit: Nihil, inquiens, aliud, nisi uti arcana tua Consilia mihi ne reveles.

Neque verò sufficit Principem tribus illis supra laudatis Virtutibus, puta Affabilitate, Dexteritate Ingeniique acumine excelluisse, solumque ipsum ob jucundam adventantis salutationem, gestus festivos & urbanitatem verborum, amabili acceptaque polle-re autoritate; sed necesse etiam est, perfectò eum officii ac rei ipsius respectu perfundi gaudio. Secus enim eleganti fructui similis conferetur, qui pulchritudine coloris odorisque suavitate ad gustandum allicet: si verò discindatur, putridus ac insipidus est.

Cum igitur Principem utilitati totius Imperii studere oporteat, considerandum ipsi principis est, in quò Substantia ejus ac proprietas consistat. Res enim quavis ibi in usum se diffundit, quò à naturali suo statu dirigitur. Adhuc opus erit, uti Imperator, intelligentes, idoneas, bonoque aliis praevalentes exemplò Personas amet, ipsis favcat, eas in omnibus juvet usque patrocinetur, ita ut dignè operam suam Republicae probent, Imperiumque in flore ac dignitate conservent.

Omnem igitur moveant lapidem Imperatores, uti virtute atque experientia claros, ingenua quadam morum Civilitate, jucunda item ac benefica conversatione, agnoscant, eas pro virili honoribus ac beneficiis mactent, diligenterque provideant, ut iis praeparatis, qui contentamam Vir-

Ďaleko úprimnejšia bola myseľ básnika Filippida. Keď sa ho kráľ Lysimachos pýtal, čo by chcel od neho do daru, odpovedal: Jedine to, aby si mi neodhalil svoje tajné rady.

Ani tri vyššie vychválené cnosti, teda vládnuť, obratnosť a bystrý duch nestačia, aby vladár vynikal a aby získal priazeň a úctu len preto, že milo pozdraví host'a, že bude príjemne vystupovať a vyjadrovať sa. Je tiež nevyhnutné, aby z neho vyžarovala radosť z vykonávaného úradu, ktorý ho naplno pohltí. Inak by sa podobal ovociu, ktoré vábi krásnou farbou a príjemnou vôňou, ak sa však rozreže, je bez chuti a prehnité.

Pretože sa patrí, aby sa vladár snažil o blaho celej ríše, na začiatku si musí premyslieť, v čom spočíva jej podstata a zvláštnosť. Lebo každá vec je osožná vtedy, keď sa riadi podľa svojej prirodzenej podstaty. Navyše má vladár milovať rozumné, schopné a vzorné osoby, priať im, vo všetkom ich podporovať a ochraňovať ich, aby dôstojne prijímali prácu pre štát, čo zachová prosperujúcu a uznávanú ríšu.

Vladári nech skúsia všetko, len aby prejavili úctu ľuďom, ktorí si vďaka cnostiam, skúsenostiam a viditeľne dobrým mravom, rovnako ako vďaka príjemným a užitočným stykom, vy-slúžili slávu.

ten und seinen Eingang zur Republic gewinnen. Dieser Versuch halben muß er sich fleißig und eifrig erklären/ damit er keine Gelegenheit verliere/ ihnen zu helfen/ welche gleich die Geschwindigkeit der Zeit ordinari der Langsamkeit und Hinfälligkeit pfleget zu benehmen.

Und gleichwie ein tapferes Pferd/ welchem einmahl der Weg ist gezeigt worden/ zu dem Ziel freiwillig ohne Sporn mit großer Geschwindigkeit dargu lauffet/ damit ihm das vorgelegte Kleind und Kraus nicht abgewonnen werde: Gleichmäßig müssen wir behändig und allzeit sorgfältig sein/ daß kein anderer uns verformet/ und diesen ehrlichen Ort uns einnehme/ welcher ein unssterbliche Glori und Ruhm vorbehalten derer Menschen Guts- und Wohlthätern. Und gewislich stehet einem Regenten nichts besser an/ als der guten Leut gratification und Vergnüdigung: Weil er von Gott erwehlet gleichsam als ein Dispensator und Außseher seiner Göttlichen Gnaden und Gaben. Daheer begehren diejenige ein gar zu große Unmenslichkeit und Bosheit/ welche gar wohl das Vermögen haben/ denen Leuten aufzuhelfen/ so ihrer Hülf bedörftig seyn/ und nichts desto weniger verharren in ihrer Unwissenhaft müßig/ lassen die Verdienste unbelohnet: ja dieselben gar unterdrücken/ und in der Nothwendigkeit und Armut strecken und begraben liegen lassen.

Dieses hat ferne von sich seyn lassen der milde Kaiser Titus/ welcher sich sehr betrübet/ wenn ein einziger Tag übergangen wäre/ in welchem er nicht einem oder dem andern eine Guts- that erwiesen hätte: und was der Meinung/ derselbe Tag seyn/ sel angewendet worden/ und gar verlossen.

Plutarchus in seinem Buch de Fortuna Alexandri spricht/ daß Alexander habe einen Freund gehabt/ namens Perdikkas. Und als derselbe vermercket/ daß Alexander alles dasjenige/ was er mit

tuti ducunt vitam, facili atque liber ad Rempublicam aditus pateat. Quamobrem diligentem se atque assiduum præstet, ne ulla unquam effluat occasio iuvandi eos, quam solitudo temporis celeritas, tarditas item & negligentia è manibus quasi eripit.

Et quemadmodum generosus aliquis Equus, cui monstrata semel via est, sua sponte absque calcaribus cità quadam velocitate admetam sese proripit, ne brabeum propositum atque corollam reportet alter: ita nos quoque veloces atque sollicitos esse oportet, ne alius nos præveniat, ac honestum hunc locum occupet, qui immortalium benefactoribus hominum gloriam ac laudem conciliat. Et certe nihil aequè Principem decet, atque gratificari bonis iisque præstare gratiam: cum is à Deo sit electus seu Dispensator & divisor divinæ ejus gratiæ atque donorum. Hinc immane quantum inhumani ac malitiosi sunt illi, quorum in manu quidem est, homines auxilii ipsorum indigos erigere, perseverant nihilominus intercià ductrice in otio, bene meritis non reddunt præmia, imò eos penitus suppressunt, necessitate item & inopià laborare, ac penè obrui sinunt.

Procul istæ à largissimo illo Imperatore Tito aberant, qui tristiore animò incescit, si vel unicus dies, in quo nihil cuiquam præstisset beneficii, effluisset: hujusque opinionis erat, male illum impensum, imò planè perditum esse diem.

Plutarchus, in suo de Fortuna Alexandri libro ait, Alexandrum amicū quendam, cui Perdicae nomen erat, habuisse. Cum verò is animadvertisset, Alexandrum omne id, quod

Takých ľudí si majú za ich cnosť poctiť dobrodením a usilovne dbať, aby predovšetkým tí, ktorí vedú primeraný cnostný život, získali otvorený a slobodný prístup k štátnym záležitostiam. Preto nech sa vládár bedlivo pričíňuje, aby nekonal nedbalo či zdĺhavo, čím by premárnil príležitosť podporovať ich. Príležitosť by totiž mohla razom zmiznúť.

Plnokrvníkovi stačí raz ukázať cestu a rýchle vyrazí k cieľu aj sám, bez bodania ostrohou, aby iný nezískal cenu za víťazstvo a vavrín. Aj my máme byť rýchli a starať sa, aby nás nepredstihol iný a neobsadil čestné miesto, ktoré dobrodincom zaručí nesmrteľnú slávu a chválu. Vládár sa má dobrodincom odvdáčiť dobrom a prejaviť im priazeň, pretože Boh si ho vyvolil za správcu peňazí a aby rozdeľoval jeho milosti a dary. Preto sú ukrutne zlomyseľní tí, ktorí by mohli povzbudiť ľudí, keď sa k nim obrátia o pomoc, z vlastnej nevedomosti však zotrávajú v nečinnosti, dobre slúžiacim nenadelia odmeny, dokonca ich utláčajú a nechávajú ich trieť biedu a trpieť núdzu.

Netýkalo sa to však štedrého vládcu Tita, ktorý vždy zosmutnel, ak uplynul čo i jeden jediný deň, keď nevykonal dobrý skutok a bol presvedčený, že takto zle vynaložený deň je úplne stratený.

Vo svojej knihe o Alexandrovom osude Plutarchos píše, že Alexander mal priateľa menom Perdikkas. Keď Perdikkas zistil, že Alexander poľahky venuje do daru všetko,

²⁶⁷ Porov. Plutarchos, *Životopisy slávnych Grékov a Rimanov*, Alexander 15. (U Plutarcha Alexander odpovedá, že pre seba si necháva nádej.)
²⁶⁸ Mars.

čo úmorne a ťažko vybojoval, vraví mu: Kráľ Alexander, povedz mi, čo si mieniš ponechať, keď všetko rozdávaš iným?²⁶⁷ Alexander mu odpovedal: Ponechávam si poctu a slávu za veci, ktoré som ponúkol darom, ako aj nádej za veci, ktoré mienim ponúknuť do daru v budúcnosti. Potom Alexander dodal: Keby som vedel, že ľudia si myslia, že som všetko dobyl a opanoval len kvôli lakomstvu, pri Martovi²⁶⁸ prisahám, že by som viac nechcel obliehať nijakú pevnosť a nikdy viac podniknúť výpravu, aj keby som mohol celý svet dostať pod jarmo. Usilujem sa získať si takto úctu, poklady však rozdeliť iným.

Tieto myšlienky, slová a skutky sú skutočne hodné cisára a kráľa. Nemôžeme sa všemohúcemu Bohu pripodobniť lepšie ako chýrečnou láskavosťou, pretože vladári by ju mali mať v srdci. V porovnaní s inými majú totiž viaceré príležitosti cvičiť sa v nej, lebo ani ich vznešenosť nepotrvá naveky a nie vždy sa naskytne príležitosť pomáhať svetu. Preto nemajú šetriť záťažou a námahou, aby iným oplácali podľa zásluh a nesmú zabúdať, že v tomto vznešenom postavení, ktoré nepotrvá večne, sú ako cudzinci. Tak ako majú šľachetní cudzinci opúšťať hostince s dobrým menom, aj vznešení vladári si majú vziať k srdcu, že treba prestať myslieť na večnú slávu len za svoju

fest ein festen Bau auff zu führen/ dessen Grund seyn sollen/ Gnade/ Günst und Wohlthaten/ so denen würdigen und ehrbaren Personen von ihnen sollen bewiesen werden.

Ein gar seines Beispiel ist dessen/ der wohlberühmte König zu Lacedaemonien Agesilaus. Denn als derselbige gefragt ward/ welches das allerrühmteste Wort sey/ welches man zu einem König sagen könne/ und was das herrlichste Wort sey/ welches man zu einem König sagen könne/ dadurch er am meisten geehret werde? Gab er zur Antwort: Ein herrlicher Fürst soll sich über kein Ding so hoch erheben/ als wann man ihn einen Reichen scheltet: und über kein Ding soll er sich höher freuen/ als wenn man zu ihm sagt/ daß er arm sey. Denn es werden große Fürsten und Herren/ nicht für reich und mächtig geschätzt/ von wegen der viel Land und Leut/ die Sie besitzen/ auch bestehet ihre Glori und Ehr nicht in den vielen Schätzen/ die Sie sammeln/ sondern in den großen Gnaden und Geisenden/ die Sie austheilen/ welches das beste Mittel ist/ damit Sie am leichtesten die Liebe ihrer Unterthanen an sich bringen und ziehen können.

Der obgemelte Monarch Alexander Magnus, und der unglückselige Darius/ König in Persien/ waren nicht allein unterschiedlich im Kriege/ Wesen/ sondern auch in der Natur. Denn Alexander war von Natur ein Freund des Lebens und Spendierens/ aber Darius war ein Liebhaber des Sammelns und Behaltens. Darum nannten ihn die Persier einen Cramer oder Kaufmann/ weil Sie vermerkten/ daß ihm alles umbe Geld zu thun wäre. Weil deswegen Alexander in der ganzen Welt den Namen hatte eines Freugebigen Fürsten/ so ward er geliebt von den Seintzen/ und bedient von den Fremden. Hergegen weil Darius beschrien war für einen kargen und unmit-

tevolentiâ forte aliquod ædificium extruendi, ejus basis gratia esse debeat, favor & beneficia, quæ dignis atque honestis Personis ab iis iunc præstanda.

Elegans adeo hujus rei exemplum est, laudatissimus Lacedæmoniorum Rex Agesilaus. Cum enim is quæsitus esset, quænam sint tumultuosissima omnium Verba, quibus Regem alloquimur; quænam item omnium gloriosissima, quibus eundem compellamus, per quæ ille maxime honoretur? respondit: Princeps eximius, nulli rei tantoperè irascatur, atque si dives cluat; nec ex ullâ re sibi gaudeat tantoperè, ac si ipsi dicatur, eum pauperem esse. Principes enim atque Dynastæ non multarum, quas possident, Regionum respectu, opulentia ac potentes esse censentur, nec eorum gloria atque honos in multis, quos colligunt thesauris, consistit; sed in magnis donis atque muneribus, quæ ipsi distribuunt, quod optimum est medium, quod si facillimè Subditorum suorum amorem adsepertrahere possunt.

Laudatus jam Monarcha Alexander Magnus, & infelix ille Darius, Persarum Rex, non tantum belli studio, sed naturâ etiam dispares erant. Alexander enim naturâ Dationis atque impendii amicus erat; Darius autem Collectionis & Conservationis fuit amator. Propterea Nundinatorem eum ac Mercatorem Persæ nominabant, cum animadverterint, illum convasandæ tantum pecuniæ esse intentum. Quia verò Alexander in universo Orbe liberalissimè Principis nomine inclaruerat, ideo à suis amatus, à peregrinis verò cultus fuit. Ex adversum, quia Darius parvus ac illiberalis Dominus erat proclamatus, nec

štedrosť. Ich neúnavná láskavosť má vystavať pevnú stavbu, ktorej základom musí byť milosrdenstvo, priazeň a dobrodenie a majú ich preukazovať váženým a počestným osobám.

Dobрым príkladom je oslavovaný spartský kráľ Agésilaos. Keď sa ho opýtali na najpoburujúcejšie slová, ktorými možno ku kráľovi prehovoríť, a na najpochvalnejšie, ktorými ho možno osloviť a prejavíť mu nesmiernu úctu, odpovedal: Súceho vladára nemá nič rozhnevať natoľko ako boháčovo pokarhanie a nič ho nemá natoľko tešiť, ako keď mu povedia, že je chudobný. Uznanie vladárov a mocnárov neväzí vo vlastníctve mnohých krajov, v bohatstve a moci, rovnako ich sláva a česť nespočíva v hojne nazhromaždených pokladoch, ale v štedrých daroch a v priazni, ktoré sami udeľujú, čo je najlepší prostriedok, aby si veľmi ľahko získali priazeň poddaných.

Vychválený už monarcha Alexander Veľký a onen nešťastný perzský kráľ Dareios sa líšili nielen vojnovým umením, ale aj povahou. Alexander totiž prirodzene rád dával a míňal, Dareios miloval zhŕňať a šetriť. Preto ho nazývali perzským obchodníkom a kupcom. Všimli si, že sa jeho život točí len okolo peňazí. Keďže mal Alexander na celom svete povesť najšľachetnejšieho vladára, vlastní ho milovali a cudzí ho uznávali. No pretože bol Dareios vyhlásený lakomec a skupáň, ani poddaní ho

den Herrn / so wolten ihn seine Untertanen nicht lieben / noch ausländische Säch zu seinen Diensten begeben.

Plutarchus erzehlet in seinen Apophthegmatibus, daß nach dem Darius überwunden / und Alexander überdungen Orient triumphirete / ein Bürger von Theba habe mitten auffm Markt aufgeruffen / das große Glück Alexandri, und den großen Unfall Darii: Darauf ihm ein Philolophus nachfolgende Antwort gegeben: O Bürger von Theba! du irrest dich / wenn du vermeonest / daß der eine Fürst viel Länder verlohren / und der andere viel Königreiche erobert habe. Denn Alexander hat mehrers nicht gewonnen / als Dach und Steine dieser Stadt: sintermaßl er zuvor mit seiner Freigebigkeit hatte gewonnen den Günst und Willen der Bürger: hergegen hat der unglückselige Darius mehrers nicht verlohren / als das Dach und die Steine in der Stadt: sintermaßl er durch seine Lachheit und Geiz allbereit hatte verlohren den Günst aller Untertanen in Asia.

Semiramis Königin in Carien, welche die Stadt Babel soll erbauet haben / ließ auff ihr Grab folgende Schrift setzen: Wofern ein König demahlen Geldes bedürffte / der öffne dieses Grab / und nehme darauf nach Nothdurft und Belieben. Als nu Darius die Stadt eingenommen / und die Überschrift gelesen / ließ er den Stein / welcher groß und schier ohnvergleich gewesen / auch viel Mühe verurrsachet / abwalzen / da er doch nichts / denn andersite des Steins diese Wort aufgeschriben gefunden: Wärest du nicht ein loser und Geld-süchtiger Mann / so thätst du der Todten Gräber nicht aufbrechen.

Leiglich wird auch des Deschimmers Climp sey / zu verschaffen / im Regiment eine Union und Einigkeit zu erhalten / und den Fried zu befördern: denn aus kleinen aufgegangenen Feur der Un-

nec amare illum Subditi, nec servitii ejus se addicere Peregrini volebant.

Plutarchus in Apophthegmatibus suis narrat, quod postquam Darius devictus Alexander de toto oriente triumphasset, Civis quidam Thebanus medio in foro, ingentem Alexandri Fortunam, & maximum Darii Infortunium, edixit: ad quod ipsi Philosophorum nonnemo sequens responsum dedit: O Civis Thebane! erras, si existimes alterum Principum Regiones multas perdidisse, alterum vero multa Regna acquisivisse. Alexander enim nil expugnavit aliud, nisi tecta & lapides hujus Civitatis: siquidem antea Liberalitate sua favorem atque voluntatem Civium devicerat: vice versa infelix Darius nihil perdidit aliud, quam tectum & lapides in Civitate: cum is jam renacitate atque avaritia sua favorem omnium Subditorum in Asia amisisset.

Semiramis Carum Regina, (quæ Babylonem condidisse dicitur) monumento, quod sibi pararat, inscripsit: Quisquis Rex pecuniis egerit, apertis monumentis, quantum volet, capiat. Darius potius eam Civitate, titulo credens, saxum ingens, quod claudebatur monumentum, vix amolitus, nihil quidem invenit pecuniarum: sed ex altero Saxi latere hoc inscriptum reperit: Ni Vir malus esses, & pecunia inextinguibilis, haudquaquam mortuorum loculos violares.

Tutoris denique Officium erit, providere, ut in Imperio unio atque Concordia conservetur, & pax promoveatur ex parvo enim, gliscere qui incipit, discordia igar, magnum incipit.

X 2

pius

nehcenci milovat', ani cudzi sa nehcenci dat' do jeho služieb.

Plutarchos v Apophthegmatach²⁶⁹ píše, že keď Alexander porazil Dareia a triumfoval nad celým Východom, jeden Thébčan sa rozkrikoval v strede námestia o Alexandrovom nedorozumení šťastí a Dareiovom obrovskom nešťastí. Nejaký z filozofov k nemu prevravel: O, Thébčan! Mýliš sa, ak si myslíš, že jeden z vladárov mnohé kraje stratil, kým druhý mnohé ríše získal. Alexander v meste vybojoval iba strechy a kamene. Priazeň a náklonnosť občanov si šľachetnosťou totiž získal už predtým. Naopak, nešťastný Dareios stratil len strechy a kamene, pretože kvôli skúposti a hrabivosti stratil v Ázii priazeň všetkých poddaných.

Karská kráľovná Semiramis, ktorá vraj založila Babylon, si na pripravený pomník nechala napísať: Ak bude hociktorý kráľ potrebovať peniaze, nech otvorí pomník a vezme si, koľko chce. Keď sa Dareios zmocnil mesta, nápisu uveril a odvalil obrovský kameň, ktorý uzatváral pomník. Nič z bohatstva nevyšiel, iba tento nápis z druhej strany kameňa: Keby si nebol zlý muž, ktorý baží po peniazoch, nenarušil by si miesto, kde mŕtvi odpočívajú.²⁷⁰

Napokon sa úrad ochrancu postará, aby sa vo vláde zachovávala jednota a svornosť a širil sa mier. Stačí totiž malý oheň nesvornosti,

²⁶⁹ Apophthegma – krátky, vtipný, poučný výrok.

²⁷⁰ Porov. Plutarchos, *Regum et imperatorum apophthegmata* 4 (Semiramis).

eingest/ erfolgt oftmahlen ein große
Stunst/ und kan ohnversehens ein gan-
ze Gren und Land angestreckt werden/ und
endlich in eine hochgefährliche allgemeine
Unruhe und offenen schweren Krieg gerath-
ten. Diesem Unheil vor zu kommen/
möchte wohl derer besten Mitteln eines seyn/
wenn ein Regent ihme gefallen liesse/ das
vielsältige/ und oftmahls umb sehr gerin-
ger und gang ohnbedeutlicher Ursachen wil-
len entstandenes Händten/ rauffen und Bal-
gen/ (da in manchem Lande/ zu einiger
Zeit/ hieweilen mehr entleibet/ als natür-
lich abgelebter Körper auff der Todten
Daar gelegen) mit allem Fleiß zu verbün-
dern/ und durch ernste Gebot und scharf-
fe Bestrafungen zu dämpfen/ oder abzu-
schaffen/ und ja nicht umb des Geiges und
Gewins wegen solches Ubel lassen passieren/
welches jener Poet auff die drey Facultät
zielend/ in einem Emblemate entworfen/
da er sehet/ wie etliche Sich rauffeten und
balgeten/ denen ein Priester/ Richter
und Wund-Arzt zuschende connivierten/
und die Schied-Männer also abhielten:

Der Priester sprach:

Last gehn/ biß etlich bleiben Todt/
Præsent und Opfer ist mir noht.

Der Richter:

halt still/ laß euer scheiden seyn/
Die Straff und Buß soll werden mein.

Der Wund-Arzt:

Nicht richtet diese Wiedertheil
Biß ich ihn etlich Wunden heyl.

Daßer wird recht und billich seyn/ alle
Gelegenheit des Zwittracht zu entschleissen/
und nicht leyden/ daß einer dem andern
übel nachrede/ und daß abwesenden Hän-
del mit einer gebührenden modestia füs-
ren/ also daß der böse Saamen der Unei-
nigkeit ganz und gar ausgerottet/ und
der Fried und Einigkeit zu ewiger Wohl-
farth und Giede des Regimente einge-
pflanzet werden.

Weil dann genugsam von diesem
Gmpt

pius incendium sequitur; potestque
per incuriam, tota Corona ac Regio
incendi, ac tandem summè periculo-
sam ac universalem perturbationem
apertumque bellum incurtere. Hinc
malo præveniendi, optimorum equi-
dem mediorum unum est, si Impera-
tori placuerit, varias sæpe ob levissi-
mas & minimè prægnantes rationes
excitates rixas, vellicationes atque
monomachias (ut in nonnullis Re-
gionibus, plures sæpe aliquò tempo-
re occisi, quàm emortui naturaliter,
feretro sint impositi) omni studio im-
pedire, severò item mandato acrique
pœnâ suppressere, aut abolere, neque
avaritiæ & lucri causâ, malum ejus-
modi tolerare; quod Poëta in tres Fa-
cultates colligans emblemate quod-
dam expressit, adjiciens, quomodo
nonnulli sese convulserint & confi-
xerint duello; quibus Sacerdos, Judex
& Chirurgus, eos intuiti, connive-
bant, arbitrosque hoc modo detine-
bant:

Sacerdos inquitabat:

*Sternatur letho, cadet hinc mihi víctima
ad Aras.*

Judex:

*Ne prohibe iras, dum pœna & multa re-
dudent.*

Chirurgus:

*Ua producat, donec quora vulnera cu-
rem.*

Hinc justum & æquum erit, om-
nes discordiarum occasiones exclu-
dere, neque pati, ut quis de aliquo
malè loquatur, Causamque absentis
decenti quâdam modestia agere, uni-
pessima illa dissensionum semina præ-
nitus extirpentur, atque sic pax &
concordia, in perpetuam Imperii pro-
speritatem & ornamentum, planten-
tur.

Cum igitur sufficienter de isthoc
Olli.

ktorý keď sa rozhorí, často nasleduje veľký požiar. Kvôli nedba-
losti môže vzníknúť celá koruna i krajina a napokon môže pre-
puknúť nebezpečný a obecný zmätok a otvorená vojna. Jeden
z najlepších prostriedkov, ako tomuto zlu predísť, je vladárova
urputná snaha zabrániť rôznym prudkým sporom pre najbanál-
nejšie a neopodstatnené dôvody, urážkam a súbojom (veď v ne-
jednej krajine za rovnaký čas uložili na máry viac zabitých, než
prirodzene zosnulých), ako aj prísny rozkazom a ťažkým tres-
tom spor potlačiť alebo zmariť a ani kvôli lakomstvu a zisku
takéto zlo netolerovať. Preto básnik vyskladal z troch možností
emblém a dodal, ako sa raz ktosi stretol v súboji a pobil. Kňaz,
sudca a ránhojič privreli oči a robili rozhodcov:

Kňaz hovoril:

Usnú nech naveky, obetu na oltár takto ja získam.

Sudca:

Nebráňte hnevu, kým pokuta s trestom v hojnosti prúdia.

Ránhojič:

Pestujte sváry len, dokiaľ sa starám o toľkéto rany.

Je preto spravodlivé a dôvodné odmietnuť, ba nestrpieť žiad-
nu príležitosť k nesvornosti, aby o sebe ľudia nešírili zlé reči,
o záležitostiach neprítomného treba rozprávať rozvážne a úplne
tým vykoreniť najhoršie semená nesvárov, aby sa mohol nastoliť
mier a svornosť na neprestajný prospech a poctu vláde.

Ampt ist gehandelt worden / wie Sich nemlich ein Regent verhalten solle / wie auch von den Qualitäten derjenigen / mit welchen man tractieren muß; ist gehunder noch übrig zu sagen: Wie man die Diener halten solle?

Dieses könnte wohl verschwiegen bleiben: aber ich wil in diesem Fall die fleißigen Köch imitieren; Welche / damit Sie nichts unterlassen / und etwan ihren Fleiß münden / offermahlen ihren Herren Speisen fürstellen / vielmehr ihre Kunst zu erklären / als der Nothwendigkeit genug zu thun. Ist derohalben klar und augenscheinlich / daß eines Herrn und Regenten Glückliches Leben / in der Diener guten administration festhe: denn Sie sind lebendige Werkzeuge des Herrn. Dannenhero muß man erstlich eine Wahl darauf machen: hernacher / gesetzt / daß Sie alle gutt seyn / muß eine Auftheilung geschehen / und ihre Qualität und Verstandnachforschen / und einem jeden verordnen / was ihm tauglich und bequämlich / und einem jeden sein Ampt und Dienst sonderlich assigniren / damit der Fuß allein zum gehen gebraucht werde / das Aug zum sehen / und die Ohren zum hören / und daß eines in des andern Ampt und Dienst kein Confusion mache. Denn gleichwie diese Verwirrung in einem Thier ein Zerstörung und ruin verursachen würde: gleichermassen würde auch in einer Haushaltung oder Volceip ein große Unordnung und Tumult dieser Ursach halben entstehen / mit schlechtem Dienst des Hausvatters / und Nutzen des gemeinen Wesens. Um welcher respecten halben muß man achtung geben / daß zwischen einem und dem andern kein Streit noch Haß aufkomme / sondern daß Sie alle zusammen in Fried und Einigkeit dienstwillig leben / also / daß die Hand in defect des Auges könne ein Aug werden: und gleichmüßig der Fuß in der Nothdurfft derer Hände Clempret versehen könne.

Officio actum fuerit, quomodo nempe Imperator gerere sese debeat, ut de de qualitatibus eorum, cum quibus tractandum aliquid est; restat adhuc, ut dicamus: Quomodo Servi sint gubernandi?

Hoc quidem optime potuisset involvi silentio: at verò Coquos diligentes hoc in casu sum imitaturus; qui ne quid omitant, aut de diligentia sua quicquam remittant, saepe cibos Heris suis proponunt, multo magis ad artem suam declarandam, quam ad satisfaciendum necessitati. Clarum igitur ac oculis expositum id est, quod felix Domini atque Principis vita, in bona Servorum administratione consistat: Hi enim viva Domini sui instrumenta sunt. Hinc delectus primum instituendus: deinde, posito, omnes illos esse bonos, divisio fiat oportet, inquirendae eorum qualitates atque intelligentia, idque pro singulis ordinandum, quod aptum ipsis atque accommodum est, & unicuique suum Officium ac ministerium assignandum, uti pes ad ambulandum solum adhibeatur, Oculus ad videndum, Aures ad audiendum, & ne unum in alterius officio ac ministerio ullam confusionem faciat. Quemadmodum enim huiusmodi contorsio excidium atque ruinam causetur in Animali: ita in Re familiari aut Politia ipsa, inordinatio atque tumultus hac de causa existeret, exiguo cum emolumento Patrifamilias & Reipub. commodò. Horum respectuum gratia advertendum est, ne inter hos atque illos pugna & lis oriat, sed ut omnes invicem in pace & unanimitate prompti ad exequendum munia vivant, ut ut manus in defectu Oculi ipsius esse possit oculus: similiterque pes in necessitate Manuum obire vices queat.

X 3 For-

O úrade a chovaní vladára i o vlastnostiach tých, s ktorými má niečo prejednať, sa už jednalo dostatočne, zostáva povedať, ako treba riadiť služobníctvo.

Mohlo by sa na to totiž pozabudnúť, avšak v danom prípade skutočne mienim napodobniť pracovitých kuchárov, ktorí často predkladajú pánom jedlá, aby na nič nezabudli alebo nepoľavili z usilovnosti, no predovšetkým chcú väčšmi poukázat' na svoje umenie než len plniť si povinnosti. Je teda jasné, že šťastný život pána a vladára stojí na tom, či služobníctvo riadi dobre. Sú totiž pánové živé nástroje. Najskôr preto treba zabezpečiť výber, a keď usúdi, že sú všetci dobrí, treba ich porozdeľovať podľa ich daností a chápania a jednotlivcom treba prideliť vhodné a primerané povinnosti a službu, aby nohy len chodili, oko len videlo, ucho len počulo, a aby sa jeden druhému nemiešal do služby a povinnosti. Tak ako neporiadok tohto druhu by spôsobil záhubu a smrť tvora, tak by v štáte alebo v obci z tohto dôvodu vznikol neporiadok alebo zmätok a otec rodiny a štátu by z toho mal malý osoh. Treba mať na zreteli, aby sa medzi tými a onými nezrodila vojna a spor, ale aby všetci ochotne vykonávali službu svorne a v pokoji a žili tak, aby ruka mohla byť okom, ak sa oko poraní, a podobne, aby noha v núdzi mohla zastať úlohu rúk.

ferre muß ein Regent denen böß-
haffigen Zuträgern alle Wege und Straßen
verlegen / und die Ohren verstopfen gegen
ihren folschen Reden und Wörtern / welche
gleich wie die vergiffene Pfeilen / offtermah-
len in derer guten und unschuldigen Her-
zen hinein zu schiessen pflegen.

Und die Thaten zu ergründen / muß
man der vor angezogenen Scharffsinnigkeit
Sich gebrauchen / und erstlich die Person /
so den andern anziehet oder verklaget / wohl
betrachten / ob es nemlich ein Aufrichtiger
und qualifizierte Person sey / oder nicht? ob
es etwa ein interelle konte haben gegen
den Angeklagten / entweder durch Miß-
gunst / Neid / oder sonst ein andere
Affecten / durch welche die Menschen ein-
ander pflegen zu beleidigen? Welcher mas-
sen mag man mit genauen Sinn und Klug
betrachten den Angeklagten / und betrach-
ten / ob er vor diesem bößhaffig gewesen
sey? ob es ein Schein und Gestalt habe / daß
er ein solche Sachen begangen habe? und
wenn er gleich wohl gethan oder geredt /
muß man erwägen / ob es aus dieser intention
geschehen sey / oder auß Hinfälligkeit / oder
auß Unwissenheit / oder aber gar auß einer
Gestalt und Art einer Gewaltthatigkeit?
Den ein aufrichtiger und gerechter Richter
verbleibet nicht gleich auß der ersten Repre-
sentation / sondern behaltet auch die Defension
der angeklagten Parthey / und keinen nie-
mahls auß seiner Gnade verstoßet / biß daß
er ohne alle passion / die Sach gänzlich
verstanden / und biß der Angeklagte aus
seinem eigenen Mund überzogen und ver-
dammet werde.

Was aber die Clempter und Quosfeli-
tation derselben anbelangt / wird eine Dis-
cretion erfordert / dieselbige nach der Zeit
und Gelegenheit zu richten. Denn gleich wie
auß einer Parthey nicht gebühlich ist / daß
Sie solle arbeiten / und die andere seynen /
und diejenige nicht bisweilen ihr Ruhe ha-
ben und bestellte recreation. Daher sol-
len

Porro Imperator malitiosis Dela-
toribus, omnem viam atque iter præ-
cludat oportet, auresque obturet fal-
sis eorum sermonibus & verbis, quæ
sæpè venenatarum instar sagittarum,
in corda bonorum & innocentium so-
lent ejaculari.

Cæterum ad pernoscentia facta
acumine ingenii, quod antè produxi-
mus in medium, utendum erit, Per-
sonæque primùm, quæ alterum defert,
aut reum facit, accuratè consideranda,
num scilicet cordata ea sit, bonisque
prædita qualitatibus, nec ne? annon
rancorem aliquem contra accusatum
habeat, aut ex invidia odioque, aut
aliis fortè affectibus pullulantem, qui-
bus homines offendere se se mutuo so-
lent? Similiter Accusatus etiam peni-
tiori sensu atque oculò perlustrari po-
test, & considerari, an malignus fue-
rit antè? num specimen speciemque
aliquam habeat, rem talem cum com-
missæ? & licet vel maxime id fece-
rit, aut locutus fuerit, dispendium
est, num ea intentione factum fuerit,
aut incuria, aut ignorantia, aut certe
omnino specie quadam violentiæ?
Cordatus enim iustusque Judex, non
in prioris statim opinione permanet,
sed Defensionem quoque accusatæ
partis retinet; & nullum unquam è
gratia sua rejicit, usque dum absque
omni animi commotione rem ipsam
totaliter intellexerit, ipsèque Accusa-
tus à proprio suo ore convictus &
condemnatus fuerit.

Quod verò Munia eorumque Dis-
tributionem attinet, discretio aliqua
requiritur, ea ipsa tempesti atque oc-
casioni accommodandi. Non enim est
æquum, uti pars altera laboret, altera
verò ferietur, & illa non interdum
quietem habeat statimque recreatio-
nem. Tunc igitur Servi ministri
Offi-

Ďalej sa vladárovi patrí, aby zlomyseľným donášačom zatara-
sil každú cestu a cestičku a zapchal si uši pred ich falošnými
rečami, ktoré často vystreľujú do dobrých a nevinných sŕdc ako
otrúvané šípy.

Rozoznať skutky bude treba pomocou bystrého umu,
o ktorom sme už hovorili. V prvom rade si treba dať dobrý pozor
na osobu, ktorá druhého obviňuje alebo obžalúva, či je rozumná
a obdarená dobrými vlastnosťami alebo nie, či voči obvinenému
neprechováva nevraživosť, závisť a nenávisť, alebo či ju nepohá-
ňajú vášne, kvôli ktorým sa ľudia zvyknú navzájom haniť. Člo-
veka podozrivého zo zlomyseľných skutkov treba dôkladne pre-
veriť, či nebol neprajný už predtým. Nevidieť na ňom, že takú
vec spáchal? A hoci by čosi podobné urobil alebo povedal, treba
uvážiť, či vec vykonal zámerne alebo z nedbanlivosti či nevedo-
mosti alebo dokonca možno vplyvom vlastnej výbušnosti. Ro-
zumný a spravodlivý sudca netrvá neoblomne na prvej mienke,
ale obvinenej strane ponechá možnosť obhajoby. Nikdy nikoho
nemilosrdne neodmieta, až kým vec rozvážne nerozsúdi a obvi-
neného neusvedčia a neodsúdia vlastné ústa.

Čo sa však týka služby a jej rozdelenia, treba konať opatrne
a prispôbiť ju času a príležitosti. Nie je správne, aby jedna časť
oslavovala, kým druhá pracuje a čas od času nemá pokoj a chvíľu
potrebnú na zotavenie. Patrí sa, aby sluhovia konali

len die Diener ihrem Dienst und Ampt abwarten/ wenn es die Zeit und Gelegenheit erfordert/ und soll ihnen gleichermassen ihre schuldige und bequämliche Ruhe gelassen werden. Weil aber der Dienst nicht wohl kan versehen werden/ es sey denn die intention des Herrn erkannt/ ist ein Augenscheinliche Andeutung vonnöthen/ damit des Dieners Gemüthe nicht zweiffelhastig bleibe/ und Versuch habe/ in der Unwissenheit zu arbeiten und zu verrichten/ und etwan gang wieder die intention des Herrn/ welcher denn auch eine hohe Discretion brauchen muß im commendiren und Befehl geben: diem Weil/ wann die Sachen zu scharff und zu hoch anbefohlen werden/ und die Mühe und Arbeit von Natur verdrüsslich und verhasst ist/ können die Verrichtungen nicht recht expediret werden. Entgegen aber/ wann ihnen die Geschäfte rechtmässiger Weise anbefohlen werden/ so legen Sie ihre ganze Gewalt an/ mit imbrünstigen Herzen/ dasselbe in Ausgung zu befördern/ und empfinden keine Mühe noch Arbeit: ja die Befehl/ wann Sie recht angeordnet werden/ erscheinen gleichsam als wie Anforderung und Verrichten.

Weil aber in diesem Fall die Diener stündlich erscheinen müssen/ und die beständige Conversation und Familiarität verdrüsslich ist/ müssen Sich die Verstandigen Diener nicht begnügen lassen. Den gleich wie kein Speiß/ sie sey immer so hart und köstlich als Sie wolle/ nicht leichtlich kan digeriert werden ohne Brod: also kan kein wichtiger und hoher Handel/ ohne feste Gründe derer guten Diener verbracht und zur Vollkommenheit gestellet werden.

Weil aber sündigen und Irrthum begangen natürlich ist/ gleichmässig auch kein Diener nicht seyn kan/ der nicht bißweilen den rechten Weg verläßt/ oder beyneben trette; müssen die Herrn dieselbige zu

Officii que sui satagant oportet, cum tempus occasioque postulant, quibus nihilominus debita oportunaque concedenda est requies. Cum vero ministerio bene prospici nequeat nisi intentio Domini probe cognoscatur, manifestâ significatione est opus, ne dubius maneat Servi animus, ansumque habeat ex ignorantia operandi & efficiendi, & quidem penitus contra intentionem Heri, cui etiam summâ discretionem in commendando & precipiendo utendum est: siquidem, si ipsæ res admodum severe demandentur, & molestia atque labor a natura tedious sint atque exosa, negotia recte expediri nequaquam possunt. Ex adversum vero si legitime ipsis res gerenda fuerint demandata, omnes suas impendunt vires, flagranti corde, illud in exitum promoveri anhelantes, neque ullam molestiam aut laborem sentiunt: imò mandata, si recte ea ordinata fuerint, quasi postulationem preces esse apparent.

Cum vero in hoc casu singulis horis comparere Servos oporteat, & constans illa conversatio atque familiaritas tediousa sit, Servi prudentes ea contenti esse non debent. Quemadmodum enim nullus cibus, quantumvis subtilis & sumtuosus, non facile digeritur absque pane: ita nullum ponderosum & altioris indaginis negotium, absque solidis bonorum Servorum fundamentis confici, & ad perfectionem provehi potest.

Cum vero peccare erroresque committere naturale sit; similiter nullus etiam sit Servus, qui a recta via nunquam deflectat, aut non aliquando juxta eam gradatur: Herus ad

službu a povinnosti dôsledne, a keď čas a príležitosť vyžadujú, treba im dopriať zaslúžený a spravodlivý odpočinok. Službu však nemožno vykonať dobre, ak nie je jasný pánov úmysel. Sluhovi treba dať zrozumiteľný pokyn, aby nepochyboval a nemal dôvod nevedomky niečo vykonať v rozpore s pánovým úmyslom, ktorý musí byť v odporúčaniach a v napomenutiach nanajvýš opatrný. Keďže služobníctvo vo svojej podstate nenávidí ťažké a namáhavé úlohy, nemôže ich vykonať správne, ak budú pánove nariadenia nadmieru prísne. Ak im ich zverí, ako treba, vynaložia všetky sily a s planúcim srdcom všetko dychtivo vykonajú a nepocítia ťažkosť či námahu. Dokonca, ak pán vydá príkaz správne, ukáže sa, že je skôr žiadosťou a prosbou.

Hoci v tomto prípade sa služobníctvo musí ohlásit každú hodinu a ustavičný styk a dôvernosť mu nie sú príjemné, rozumní sluhovia nesmú byť napätí. Tak ako žiadne chutné, akokoľvek jemné a drahé jedlo nemožno dobre stráviť bez chleba, tak sa žiadna závažná a významná záležitosť nezaobíde a zdarne neuskutoční bez pevných základov dobrého služobníctva.

Mýliť sa a robiť chyby je prirodzené. Niet takého sluhu, ktorý nikdy nevybočil zo správnej cesty alebo aspoň raz nešliapol vedľa.

corrigieren gefällige Mittel und guttwillige termin gebrauchen / und dabey bestrafen / daß die tapfferen Pferde von wehlerfahrenen Reuttern sollen geführt werden / und daß das zu strenge Gebieß Sie in Verzweiflung bringe. Und über alles / wenn ein Fall sollte öffentlich geschehen / muß der Herr Achtung geben / denselbigen nicht mit öffentlicher Straff zu betrachten / sondern Sich gar ohne Zorn und Verdruß erzeigen.

Lycurgus befahl seinen Richtern und Alkpt-Ärten / daß Sie männlichen wegen des Uebels gleichwohl straffen / oder ihnen verzeihen möchten; aber gegen den Verbrechen den Feindes wegen Sich feindselig erzeigen sollten.

Als Kaiser Titus gefragt ward / was einem Herrn natürlicher sey / entweder die Frommen zu ergehen / oder die Bösen zu straffen? gab er zur Antwort: So natürlich als dem Menschen ist die rechte und die linke Hand; eben so natürlich ist ihm das Ergehen und das Straffen. Aber gleich wie wir uns mehrers gebrauchen der rechten als der linken Hand; eben also soll ein Herr Sich vielmehr befehligen / seine Diener zubezugen und zu ergehen / als zu straffen. Denn die Straff soll geschehen von einer fremden / aber die Gnade soll herkommen von seiner eigenen Hand. Denn sofern Sich der Mensch vom Haupte bis auf die Fuß beschauet / so wird er nichts finden / welches ihm zur Unzucht Veranlassung gebe; sondern er wird vielmehr instrumenten antreffen / die ihn zur Barmherzigkeit bewegen und Anleitung an die Hand werfen. Denn er hat Augen / mit denen er die Armen und Nothdürftigen kan anschauen: er hat Hände / damit kan er seinem Nächsten helfen: er hat eine Zunge / mit welcher er künden Witwen und Waisen vorsetzen: er hat die Vernunft und den Verstand / das Böse zu erkennen und dem Guten zu folgen: er hat ein Herz / damit

corrigendoseos, placidis mediis, spontaneisque terminis uti debet, juxtaque considerare, ut Equi generosi à peritis ducantur Equitibus, quodve lupatum ipsum, in desperationem eos pertrahat. Et super hæc omnia, si lapsus aliquis manifestus accideret, Hæi ipsi attendant, ne manifesta eum poena vindicent, sed sese omni prolixius iræ atque tædiō vacare declarent.

Lycurgus Judicibus ac Præfectis suis mandaverat, uti quemvis malorum causâ puniant, aut ipsis ignoscant; at verò erga noxam admittentes, nullò modo inimicos sese declarent.

Cum Titus Imperator quaesitus fuisset, quid Principi magis sit naturale, an oblectare pios, an verò punire impios? respondit: quemadmodum dextra sinistraque manus homini naturalis est: sic æquè naturale ipsi est, delectare & punire. At, prout nos plus dextrâ quàm sinistra manu utimur: ita Principem quoque operam dare oportet, magis uti Servis suis gratiam impertiatur eosque recreet, quam puniat. Poena enim à peregrino fieri debet, gratia autem è manu sua proveniat necesse est. Si enim se homo à Capite ad pedes usque perlustret, nihil sanè, quod gratiæ negandæ causam præberet, inveniet; verum instrumenta potius offendet, quæ illum ad misericordiam movent, & occasionem subministrant. Oculos enim habet, quibus pauperes & egenos potest intueri: Manus habet, quibus proximo suo potest optulari: Lingvam habet, quâ Viduis & Orphanis potest præesse: Rationem habet & intellectum, ad cognoscendum malum & sequendum bonum: Cor habet, quod

Páni musia k náprave služobníctva pristupovať pokojne a vo vhodne zvolenom čase a musia pritom dávať pozor, aby plnokrvné kone viedli skúsení jazdci, pretože uzda opatrená vlčmi zubami kone privedie do zúfalstva. Ak sa navyše pritrafí nejaká očividná chyba, pán musí dohliadnuť na trest, ale neukázať na sebe žiaden hnev a zhnusenie.

Lykurgos svojich sudcov a prefektov poveril, aby všetky chyby buď potrestali alebo odpustili. Ale potrestaným nemajú žiadnym spôsobom prejaviť nepriateľstvo.

Keď sa cisára Tita opýtali, či je vladárovi prirodzenejšie utešovať zbožných, či trestať bezbožných, odpovedal: Ako je človeku prirodzená pravá a ľavá ruka, je mu rovnako prirodzené utešovať aj trestať. Ale keďže viac používame pravú ruku a nie ľavú, vladárovi sa sluší vynaložiť viac námahy, aby sluhom udeľoval milosť a potešoval ich, než trestal. Trest má totiž udeľiť cudzí, no treba, aby milosť prišla z jeho vlastnej ruky. Ak si človek od hlavy až k nohám prezerá sám seba, nenájde príčinu k nemilosti, ale narazí postupne na údy a prostriedky, ktoré ho rozhybu k milosrdenstvu. Má oči, ktorými môže vidieť chudobných a núdznych. Má ruky, ktorými môže blížnemu pomáhať. Má jazyk, ktorým môže ochrániť vdovy a siroty. Má rozum a úsudok, aby rozpoznať zlo a nasledoval dobro. Má srdce, ktorým môže milovať Boha aj ľudí

er kan Gott und Menschen lieben / und
Gnad und Barmherzigkeit erweisen / in Er-
wehung / daß er nicht weniger von schwa-
chen Fleisch geboren sey / krafft welches
er auch in schwere Fäll gerathen mag. Ei-
nem Lande / welches mit unbarmherzigen
Regenten versehen ist; denen Dienern /
welche einem grausamen und ungnädigen
Herrn ihre Dienste zu leisten sich verpflich-
ten / wäre es viel besser und erträglicher /
daß Sie wohneten im rauhen Gebürge un-
ter den grausamen Thieren / als guber-
niert zu werden von solchen Regenten und
Herrn. Denn obgleich ein Löw ein grau-
sames Thier ist / wofern aber der Jäger
Sich auff der Erden vor Ihme niederlegt /
so rühret er doch weder des Jägers Kleid /
noch ihn selbst an.

Daher als D. Hehr die Löwen zu
Prag sehen wollte / und der Löwen-War-
ter ohnversehens einen Löwen heraus ließ /
welcher ob er schon zum D. Hehr etlich-
mahl kam / nichts desto weniger ihn nicht
beschädiget / weil er sich alebald an die
Mauer gestellet / und den Arthem an Sich
gezogen / gleich als wäre er todt. Und wenn
D. Hehr dieses Mittel nicht gebraucht hät-
te / kündte er des Löwens Grimm mit sei-
ner Klübe entrinnen / sondern wäre von
ihm in Stück zerriesen und zumalmet worden.

Wann Tamerlanes der Tarter Kö-
nig ein Stadt belagerte / schlug er den ersten
Tag ein weiß Bezelt auf / damit an zu zeig-
en / wann Sich die Belagerten williger
geben würden / so wolt er ihnen Gnad er-
zeigen: Wo nicht / so hat er des andern
Tages ein rothes auffgeschlagen / damit an-
zu deuten / weil Sie Sich so rebellisch er-
zeigt / wolle er mit der Schärffe daran /
und seinen Sabel versuchen: Hat man sich
daran noch nicht lehren wollen / so hat er
des dritten Tages ein schwarz Bezelt / als
eine rechte trauer Farb auffgeschlagen / und
damit zu verstehen gegeben / daß numehr
alle Gnad auß sey / und keine Menschen

DEUM atque homines potest amare,
gratiam item ac misericordiam decla-
rare, considerando se quoque langvi-
dā ē carne genitum esse, ejusque vi in
graves casus incidere posse. Regioni
quæ immisericordi instructa est Prin-
cipes Servis, quā ad Officia, crudelimi-
nimeque propicio Hero, deferenda se-
se obstrinxerunt, multo melius & to-
lerabilius esset, juxta cum immanibus
bestiis, salebrosos inhabitare montes,
quā a talibus Principibus atque Do-
minis gubernari. Quamvis enim Leo
sævum sit animal, nihilominus ta-
men, si Venator humi coram ipso
procumbat, neque vestitum ejus ne-
que ipsum illum Venatorem attingit.

Hinc cum D. Hehr Leones Praga
videre averet, Curator eorum fortē
fortuna unum illorum foras miserat,
qui licet ad D. Hehr aliquoties vene-
rit, cum nihilominus nequaquam læ-
sit, cum muro sese subito applicuerit,
& Spiritum in se traxerit, æque ac si
mortuus fuisset. Et si D. Hehr hoc
mediū non fuisset usus, sævitiam ejus
evitare nullō labore potuisset, verum
in particulas ab eo distractus & com-
minutus fuisset.

Cum Tamerlanes Tartarorum
Rex Civitatem aliquam obsideret, al-
bum primō die Tentorium erexit, si-
gnificans, gratiam se, si obsessi dedi-
tionem spontē fecerint, erga eos de-
claraturum: sin minus, rubrum alce-
rō die erexit, significans, se, cum re-
belles sese exhibeant, asperius actū-
rum, ac Ensem suum tentaturum:
quod si verō neque hoc adhuc mora-
rentur, nigrum tertio die tentorium,
ferali nempe reverā colore depictum
erexit, & hoc ipso significavit, quod
actum jam de gratia sit, & quod nulli
homini sit paritūrus. Cum igitur Ci-

Y

vitas

a prejavovať milosť aj milosrdenstvo s vedomím, že sa tiež zrodil
z chabého mäsa a vďaka srdcu môže zakročiť v ťažkých prípa-
doch. Krajine v područí nemilosrdného vladára i sluhom, ktorí sa
zaviazali slúžiť krutým a neľútostným pánom, by bolo omnoho
lepšie a znesiteľnejšie obývať drsnaté vrchy s hroznými zvermi,
ako sa nechať riadiť od takých vladárov a pánov. Hoci je lev divá
šelma, predsa sa lovca, ak padne tvárou k zemi, ani jeho odevu
nedotkne.

Keď D. Hehr túžil vidieť v Prahe levy, ich ošetrovateľ zrejme
náhodou jedného z nich vypustil von. Prišiel síce k D. Hehrovi
niekoľkokrát, no nijako mu neublížil, pretože muž sa okamžite
postavil za múr a zadržal dych, akoby bol mŕtvy. Keby takto
D. Hehr nekonal, jeho dravosti by sa nevyhol. Skončil by roztr-
haný na franforce.

Keď tatársky kráľ Timur obsadil nejaké mesto, vztýčil prvý
deň biely stan na znak toho, že omilostí zajatcov, ak sa sami
vzdajú. Ak nie, druhý deň vztýčil červený na znak, že sa chytí
meča a začne neľútostne konať, pretože vzbúrenci sa nevzdali.
A ak ani to nezabralo, tretí deň vztýčil čierny stan v pohrebnej
farbe, čím ohlásil, že milosť je preč a neušetrí ani živú dušu. Keď
Timur

²⁷¹ Chiliarch – tisícnik, veliteľ družstva s tisícokou mužov.

²⁷² Gregor I. Veľký.

²⁷³ Porov. Heb. 9,4.

²⁷⁴ Porov. Gregor Veľký, *Moralia* 20, 5, 14.

až na druhý deň zajaľ akési mesto, vyslali mu v ústrety deti a dievčatá v bielych šatách s olivovými vencami v nádeji, že ich nevinnosť zmierni tyranov hnev a uniknú jeho krutosti. Avšak nemilosrdné tyranovo jazdectvo všetkých ovenčených pošliapalo a mesto vypálilo. Spomedzi jeho chiliarchov²⁷¹ sa našiel jeden a opýtal sa, prečo vykonal taký strašný skutok. Zlostne mu odsekol: Či si myslíš, že som človek? Ja som boží hnev a ničiteľ zeme. Viac sa ma nepýtaj!

Albert Veľký hovorí: Kým sa gaštan položí na oheň, treba ho narezat', inak ho hlučne rozstrelí. I keď nové víno vlejú do nových nádob, no vzduch nebude môcť dobre unikať, nádoba sa roztrhne. Gregor²⁷² dodáva príklad zo Svätého písma: Áronova palica a manna boli v Arche zmluvy vedľa seba,²⁷³ pretože vladár má mať palicu a mannu. Musí byť súčasne spravodlivý i milosrdný, pretože jedno bez druhého nemôže jestvovať.²⁷⁴ Ak je len milosrdný, zadáva poddaným príčinu a príležitosť previniť sa. Ak vystupuje príliš spravodlivo, prísne a razantne, previnilca privádza do zúfalstva. Keď sa cisár Ferdinand (iní to pripisujú Maximiliánovi I.) opýtal istého norimberského mešťanostu,

²⁷⁵ Partská ríša sa rozprestierala na území dnešného Iránu a okolitých štátov.

²⁷⁶ Otcovia a prísediaci (*patres conscripti*) – oslovenie rímskeho senátu. V tomto znení sa používalo od 4. stor. pred Kr., keď si členstvo v senáte vymohli aj plebejci (ako *conscripti*).

²⁷⁷ Guevara (1644) to vysvetľuje zrozumiteľnejšie. Nehovorí o senáte Ríma a Itálie, ale o senáte Ríma a o ľude Ríma a Itálie.

ako môže v meste riadiť toľko občanov, odpovedal: Najláskavejší cisár a pán, priateľským slovom a prísny trestom.

V Ríme na Kapitole sa medzi pôvodnými listinami našli aj listiny napísané rímskemu senátu. V ich úvode stálo: My, králi Partskej ríše²⁷⁵ v Ázii, želáme šťastie celému jednotnému senátu, váženým otcom a prísediacim²⁷⁶ Ríma a Itálie, ktorí prichádzajú v mene milosrdných Rimanov.²⁷⁷

Táto cnosť je natoľko silná a obdivuhodná, že vladárom zadováži najvyššie pocty a večnú rozpomienku. Dávni vladári nenadobudli chýrne meno vďaka sile či krásnemu vzhľadu, ani vďaka prastarému rodu či kvôli veľkej moci a obrovskému bohatstvu a pokladom, ale preto, že tvrdú spravodlivosť zmiernila ich milosť a milosrdenstvo, pred trestom uprednostnili láskavosť a svojim nepriateľom odpustili.

Nenadarmo Julia Caesara vychvaľujú spomedzi všetkých vladárov sveta najviac. Nie preto, že bol krajší, udatnejší, statočnejší a šťastnejší, než iní, ale že mal viac nepriateľov, ktorým odpustil, než vykánril, čo potvrdzuje aj jeho brilantná reč. Raz sa konzul Mamillus pýtal Caesara, ktorá je najvznešenejšia pocta zo všetkých a kto z nej má najväčšiu radosť. Vladár odvetil: Mamillus, pri nesmrteľných bohoch prisahám, že nepoznám vznešenejšiu poctu a neviem, čo by ma obveselilo viac,

als wenn ich denen willfahre und Gutes
thue / die Mir dienen; und denen verzei-
he / so Nicht schmähen und beleidigen.

Eines güldene Wort seynd dieses / die
man billich wohl merck / und in acht neh-
men soll. Denn wann ichen dieser Julius
Caesar hat geglaubet wie ein Heyde / so hat er
gehandelt wie ein Christ: aber wir glau-
ben wie die Christen / und leben theils de-
ger denn die Heyden. Denn die menschl-
che Vossheit hat dermaßen eingelesen /
daß viel gefunden werden / die ihren Fein-
den gern wolten vergeben / aber es nicht
thun dürfen / von wegen der Nachred ih-
rer Feinde: weil dieselbige / wann Sie hö-
ren / daß man vom vergeben und vergeben
redet / deüene alchald dahin / als befehe
es auß Verzagheit und Furcht / und nicht
von Verweisens wegen. Dem sey aber wie
es wolle / soll man doch handeln wie ein
Christ.

Als Cræsus dem Socrate gefragt wor-
den / was ihm am größten und besten aus dem
Königreich gefolget: und er zur Antwort
gegeben / daß er die Freundschaft rechte /
und den getreuen Freunden gutes thäte;
sprach Socrates: Du hättest besser gethan /
daß du dir deine Feinde auch zu Freunden
gemacht hättest.

Ich schreite zurück zu dem Verbrechen
derer Diener / daß man solchs nicht bald
mit öffentlichem Eyßer und Züchtigung
abstraffen soll. Denn derjenige / der also
notarius tractieret wird / derselbe haltet
sich für verportet / und vermerket nicht /
daß dieselbige Schand mehr könne durch
einige Genad und Favor verborgen und
verwischen werden.

Und eben daher ist Plato rechtma-
sig von dem Socrate reprehendirt wor-
den / als er einen auß seinen Dienern bey
der Mahlzeit mit öffentlichem Geschrey
ausstehlen wollen / und ihm gesagt / er
sollte dieses nicht öffentlich / sondern heimlich

thun, aut quod me magis exhilaret, at-
que si iis, qui mihi serviunt, gratificer
beneque faciam; iis autem, qui me
contumelia afficiunt & offendunt,
ignoscam.

Aurea hæc planè verba sunt, quæ
merito probè observanda diligenter
que attendenda sunt. Licet enim Ju-
lius Cæsar crediderit ut Ethnicus, egre-
tamen ut Christianus: Nos autem
credimus ut Christiani, vivimus autem
nonnunquam deterius atque Ethnici.
Malitia namque hominum tantoperè
invaluit, ut multi reperiantur, qui li-
benter inimicis suis ignoscerent, sed
id facere non audent, propter inimi-
corum suorum obrectationem: cum
ii, si audiant de parcendo ac igno-
scendo aliquem loqui, statim ita inter-
pretentur, ac si id formidinis atque
metùs, non autem Conscientiæ gravia
fiat. Sed quicquid ejus rei sit, agen-
dum nihilominus est, prout Christianum
debet.

Cum Cræsus à Socrate fuisset quæ-
situs, quam rem omnium maximam
& optimam è Regno suo sit consecu-
tus? responderetque, quod inimici-
tias ulcisceretur, & fidelibus suis Ami-
cis faceret bene; Socrates dixit: Me-
lius fecisses, si inimicos tuos amicos
tibi conciliasses.

Sed redeo ad Servorum delicta,
quæ non publicò statim zelo atque
castigatione sunt punienda. Is ipse e-
nim, qui sic notatus tractatur, existi-
mat se illulum esse, neque putat igno-
miniam illam ulla gratia & favore oc-
culi atque supprimi posse.

Hinc rectè olim Plato reprehens-
sus à Socrate erat, cum quendam Ser-
vorum suorum, intensò ad prandium
clamore increpasset, qui dixerat: non
palam, sed clam ei istud faciendum
fu-

ako urobiť láskavosť tým, ktorí mi slúžia a odpúšťat' tým, ktorí
ma hanobia a tupia.

Tieto slová majú cenu zlata a treba si ich vážiť a oduševnene
počúvať. I keď bol Julius Caesar vyznaním pohan, konal ako
kresťan. My veríme ako kresťania, no niekedy žijeme horšie ako
pohania. Ľudská zloba tak zmocnela, že mnohí by nepriateľom
radi odpustili, ale neodvažujú sa to urobiť, aby ich nepriatelia
neohovorili. Tí si totiž vysvetľujú, že odpúšťanie sa deje zo stra-
chu a z bázne, nie vďaka svedomiu. Nech sa veci majú akokoľ-
vek, vždy treba konať, ako sa na kresťana patrí.

Keď sa Sókratés opýtal Kroisa na najväčší a najlepší príklad
svojej ríše, ktorý by nasledoval, Kroisos odpovedal, že nepriateľ-
stvá by trestal a verným priateľom by sa dobrom oplácal. Sókra-
tés povedal: Lepšie by si urobil, keby si nepriateľov získal za
svojich priateľov.

Ale vrátim sa k prehreškovi služobníctva, ktoré hneď netreba
rozhorčene trestať. Sluha, ktorý utŕži trest, je presvedčený, že
výsmech, ktorého sa mu dostalo, nemôže zmierniť nijaká milosť
a priazeň.

Keď raz pri obede Platón na jedného zo svojich sluhov hlasno
nakričal, Sókratés ho právom pokarhal: Mal si to urobiť
v skrytosti, nie verejne!

gesthan haben: Darauff Plato den Socra-
tem gleicher gestalt getadelt / und ihme
vorgeworfen / er sollte ihn ermahnen haben/
biß daß Sie allein gestanden wären.

Dessen halben müssen die correctio-
nes heimlich geschehen und mit Väterlicher
Lieb: denn Sie vielmehr Vermögen haben/
als die strenge reprehension in tapfferen
Herzen. Und waarhaftig ist diese Weise
und Manier zu corrigieren / aller Ehr und
Ruhm würdig / welche mit einer löblichen
Aufmerksamkeit geschieht / gleich wie die
Scharffsinrige Haupt-Leütte pflegen zu
thun / wann Sie ihre Soldaten sehen in
der Schlacht gang erstarrt / welche nicht
mit rauhen Daurischen Worten Sie an-
treiben: sondern mit Vorbringung Ritter-
licher Tharen / ihren fast gefallenen Ruhm
erklären / und Sie zur Nachfolge bewe-
gen / daß Sie sich selber überwinden: Weil
also dann die reprehension an einen uner-
warteten Lob verdeckt wird / und die Ma-
nier der vorgegangenen Ritterlichen Tha-
ten beweget ihre Herzen / mit einer tapf-
ren Schand des gegenwärtigen Falls und
zündet Sie also an mit neuer Probe ihres
eigenen Valors und Tapfferkeit zu versu-
chen. Und waarhaftig derselbigen Herrn
Regel ist nicht gebürlich / welche alles mit
Hartigkeit abschlagen / und die Diener
verachten / damit ihnen desto besser solle
gedienet werden / als mit dieser löblichen
Mittelmäßigkeit / durch welche die Ge-
horsamkeit mit einer züchtigen Gehüßig-
keit erachtet wird. Denn kein größer Ehr
und Hoheit kan einem Fürsten und Reg-
ten wiederfahren / als wenn er anzu-
sehen / daß ihm von ehrlichen und respec-
tierten Leütten gedienet werde / in dem
man ordinari in der Welt pflegt aus dem
Verdienst und Tapfferkeit derer Diener
des Herrn Gemüht erachten.

Und wiewohl etliche vermeynen / es
werde und könne ihnen an Dienern kein
Mangel seyn / Sie können leichtlich wie-
der

fuisse: als Plato æquè Socratem car-
pit, ei objiciens: se quoque tunc ab eo
monendum fuisse, cum soli steterissent.

Correctiones itaque occultè pa-
ternòque amore sunt instituendæ: hæ
enim plus in cordibus Heroicis pos-
sunt, atque severa reprehensio. Et re-
verà modus iste corrigendi, omni ho-
nore atque laude est dignissimus, qui
sit singulari attentione, quemadmo-
dum acuti Tribuni Militares facere
assolent, quando Milites suos obri-
gisse penè in prælio vident, quos illi
non rusticis & asperioribus adigunt
verbis: sed prolatis facinoribus heroi-
cis, languentem ferè eorum animum
confortant, eosque ad imitationem
commovent, ut ipsi ipsos vincant: adeò
ut reprehensio inexpectatis operata
laudibus ac ratio præcedentium fa-
ctorum egregiorum, cum ingenti pu-
dore lapsus præsentis, corda illorum
moveat & accendat, uti novò valoris
atque fortitudinis suæ experimento
tentent quippiam. Et revera indecens
est illorum Dominorum regula, qui
omnia cum quadam duritie recusant,
Servosque contemnunt, rati melius
sibi consultum iri, quam si laudabili
hujusmodi mediocritate, modestaque
æquitate obedientiam requirant.
Nullus enim honor nullaque emin-
entia Principi atque Imperatori contin-
gere major potest, quam si ostendat,
honestos & honoratos homines sibi
à servitio esse, cum ordinariè in Mun-
do ex meritis & fortitudine Servorum,
de animo ipsius Heri judicium ferri
soleat.

Quantum verò opinentur non-
nulli, se defectum Servorum pati neu-
quam posse, facile se alios acquisi-
tu-

Nato Platón Sókratovi odpovedal s výčitkou, že aj on ho mal
napomenúť medzi štyrmi očami.

Karhať treba skryto a s otcovskou láskou. Tá zmôže statočné
srdcia viac ako prísne pokarhanie. Opatrná snaha o naprávanie si
zaslúži všetku pochvalu. Zvyknú tak robiť rozvážni velitelia, keď
zistia, že ich vojaci v boji ustrnuli. Nenútiť ich tvrdo a bezcitne,
ale obvykle príkladnými hrdinskými skutkami povzbudzujú ich
skleslého ducha a pobádajú ich premôcť samých seba a skutky
napodobiť. Pretože, keď sa výčitka zastrie nečakanou chválou
a vykreslené dobré skutky prevýšia hanebnú chybu, srdcia voja-
kov sa rozhoria a nanovo sa odvážne o čokoľvek pokúsia. Pravid-
lo pánov, že všetko treba tvrdo odmietiť a sluhami treba opovr-
hovať, a tým sa o nich lepšie starať, naozaj nie je vhodné. Po-
slušnosť nech radšej žiadajú zlatou strednou cestou a primeranou
miernosťou. Nijaká pocta a veleba vladárovi a mocnárovi ne-
svedčí viac, ako keď ukáže, že mu slúžia čestní a vážení ľudia,
pretože svet bežne súdi o pánovi podľa toho, akých má obdivu-
hodných a statočných sluhov.

Poniektorí sú presvedčení, že sluhovu chybu nestrpiť, ľahko
ho nahradia iným, a preto sa o sluhov nijako zvlášť netreba

der andere bekommen / und derowegen sol-
len Sie nicht viel Sorg und Achtung auff
Sie geben; nichts desto weniger / wenn
wir ein Pferd nicht vertauschen wollen /
daß an dem vornehmsten Stuck gutt ist /
und doch viel andere defecten hat; sollen
wir billich einen grössern respect und Be-
trachtung fassen / mit denen Menschen
um zu gehen und zu handeln / und Sie also
nicht leichtlich / als adelichste und ver-
nünfftige Creaturen Gottes verkehren;
sonderlich wenn wir in ihnen eine Treu /
Ehrentreue und Embsigkeit in unsern
Diensten befinden: Denn diese sind Par-
tes Substantialis und waarhaftige Ei-
genschaft der guten Diener / welche alle
andere Mängel / die der Herr Majestät
nicht verlesen / gänzlich verdecken können.
Dahero ist recht und billich / daß man de-
rer Diener mündere defecten halben die
Augen und Ohren zuschliesse / und ihre
Thaten nicht mit einer so extrem hart-
und Spitzfindigkeit nachforsche: weil wir
augenscheinlich sehen / daß die Natur und
Künste in allen ihren Wercken eine Voll-
kommenheit lieb haben / doch dieselbige gar
selten und schwerlich erlangen können.
Aber gleich wie die Menschen zu dem sel-
ten inclinieren: also sind Sie auch weit
darvon gelegen und disponirt / Sich zu er-
heben und gutt zu thun. Dahero wird
leichtlich gesehen / daß seine Diener /
als ihrer Ehren und Ruhms Liebhaber / ih-
me mit gutter Affection abwarten wer-
den / damit Sie seiner Gnaden verdient
und würdig seyn mögen.

Phalaris der Tyrann schrieb seinem
Neben nachfolgende Wort zu: Ich beken-
ne / daß du für dein Person fromm bist;
aber du kannst nicht leugnen / daß alle dei-
ne Diener kein Mug seynd. Das gegen-
spiel befinde sich bey mir. Denn ob ich schon
ein Tyrann bin; so ist doch keiner mein
Feind / der Boshaftig und Unfromm
wart / also / daß ob ich für meine Person
mit

turos, ac ideo tam solliciti eorum cu-
ra & animadversione in eos opus non
esse; nihilominus tamen, si equum
commutare cum alio nolumus, eo
quod præcipuam partem bonus sit,
licet multos alios defectus habeat;
merito sane majori respectu atque
consideratione cum hominibus agen-
dum est, neque tam facile, eum nobi-
lissima & maximè intelligens Dei
creatura, amittendis impius, si in
iis fidelitatem, reverentiam & assidu-
tatem in Ministeriis nostris deprehen-
damus: hæ enim sunt partes substan-
tiales, veræque honorum Servorum
proprietas, quæ omnes alios defe-
ctus, Majestatem Domini minimè of-
fendentes, totaliter operire possunt.
Hinc iustum & æquum est, ut ad mi-
nutiones servorum defectus, Oculi at-
que aures obstruantur, nec eorum fa-
cinora extremò planè rigore & sagaci-
tate inquirantur: cum manifestè vi-
deamus, quod natura atque artes in
omnibus suis operibus perfectionem
amant, illam interim raro admodum
& difficulter consequantur. At
quemadmodum homines ad lapsum
inclinant: ita longè ab eo distiti & po-
siti sunt, uti vires colligant, neque bo-
nos efficiant. Hinc facillè fiet, ut Ser-
vi, sui quippe honoris atque encomii
amantes, bonò illi affectu serviant, &
sic gratiam ejus mereantur, eaque di-
gni sint.

Phalaris Tyrannus sequentia ad
osorem suum verba perscripsit: Fate-
or te, tuæ Personæ ratione pium esse;
negare tamen haut potes, omnes tu-
os servos inutiles esse. Apud me repe-
ritur contrarium. Quamquam enim
ego Tyrannus sim, nemo tamen me-
um comedit panem, qui malignus est
atque impius, adeò, ut licet ego mei
ipsum

starat'. No ani koňa nechceme vymeniť za iného, pretože i keď má mnohé iné chyby, v čomsi vyniká. O to viac treba brať ohľad na ľudí, konat' rozvážne a neprísť tak jednoducho o najvznešejšie a najrozumnejšie Božie stvorenie, hlavne ak badáme, že sluhovia sú v našich službách vytrvalí a prechovávajú nám úctu a dôveru. Toto sú podstatné vlastnosti dobrých sluhov, ktoré môžu zastrieť všetky iné chyby v prípade, že nepotupia pánov majestát. Pred drobnými chybami sluhov je preto spravodlivé zavrieť oči a zakryť si uši a nepreverovať ich skutky nadmieru prísne a opatrne. Bezpochybne vidíme, že príroda a umenie milujú vo všetkých svojich dielach dokonalosť, no len veľmi zriedka a s ťažkou ju dosiahnu. Ako ľudia sú náchylní robiť chyby, tak majú ďaleko k tomu, aby zozbierali sily a konali dobro. Preto sa ľahko stane, že sluhovia, čo milujú svoju česť a slávu, slúžia pánovi s dobrým úmyslom, aby si zaslúžili jeho milosť a boli jej hodní.

Tyran Falaris napísal nenávisníkovi nasledujúce slová: Priznávam, že pokiaľ ide o teba, si zbožný. Sotva však môžeš poprieť, že všetci tvoji sluhovia sú neúčinní. U mňa sa vyžaduje opak. Hoci som tyran, nikto zlomyseľný a bezbožný nesmie jesť môj chlieb. Aj keď ja sám mám mnoho chýb,

mit Lasten bin beladen / so bin ich doch mit frommen Dienern umgeben.

Plato und andere Philosophi haben Graciam verlassen / und Dionysium in Sicilia heimgesucht / und Sie wurden von ihm verehret / und mit Verehrungen bedacht. Denn er pflegte offermahle nach folgende Wort zu sagen: Ich bin der Rhodiser Haupt-Mann / denn ich verspeidige Sie: Ich bin ein Freund der Italiener / denn ich beleidige Sie nicht: Ich bin ein Vatter der Sophisten / denn ich helfe ihnen: Die Sicilianer nennen mich einen Tyrann / denn ich castige Sie.

Ein jeglicher verständiger kan leichtlich schließen / wo meine Feder mit den jetzt erzählten Exempeln hinaus wil / daß nemlich weil die Tyrannen Freunde und Liebhaber seyn der Frommen / bittlich und recht seyn / daß auch die frommen und Christlichen Regenten und Herrn nicht weniger ihre tugendsame Diener mit Gnade bedencken und lieben sollen. Denn sonst ist dieser Unterschied zwischen einem Tyrannen und Herrn / daß es dem Tyrannen gleich gilt / er werde von den Seinen geliebt / oder gehasset: Aber ein Herr / der wigig ist / begehrt lieber geliebt / als bedient zu seyn / welches er gar leicht erlangt / wenn er seine Gegen-Liebe zu den Seinen trägt.

Man muß aber bey der Mittelmäßigkeit nothwendiglich verbleiben / so von der Gehörigkeit erfordert wird. Denn es offermahlen zu geschehen pfleget / daß etliche Herrn ihren Günstigen gar zu viel nachlassen / und gleichsam ihre Abgötter aus ihnen machen / in dem Sie ihnen mehr Autorität geben / als Sie exerciren können / und gubernieren sich gänzlich nach ihren Willen. Sie lassen keinen nicht reden / und erweisen keinem kein Gnad / als durch deren Mittel / und haben kein estimation / als auch dasselbe / so Ihn nen gefällt: Daßero Sie der Herrn Güte

ipsum respectu oneratus sum vitiis, piis tamen circumdatus sum Ministris.

Plato aliique Philosophi Graciam deseruerunt. Dionysiumque inviserunt in Sicilia, à quo illi honorifice habiti, muneribusque donati erant. Scæpe enim ille sequentia proferre verba solitus erat: Ego sum Rhodiorum Tribunus, quia eos defendo: sum Italicorum Amicus, quia eos non offendo: sum Pater Sophistarum, quia eos juvo: Tyrannum me vocant Siculi, quia eos castigo.

Quivis intelligens colligere facile potest, quid recensitis jam exemplis mea intendat penna, quod nempe, cum Tyranni amici atque amatores sint piorum, æquum & justum sit, ut pii quoque & Christiani Principes & Domini, non minus virtuosos suos Servos gratiosè complectantur & diligant. Hoc enim alias Tyrannum inter & Principem interest, quod Tyrannis perinde sit, sive amari à suis, seu odia eorundem pati: aut Princeps, qui prudens est, optat amari potius, quam coli ministerio, quod facile obtinet, si mutuo erga suos feratur amore.

In mediocritate verò necessariò est permanendum, quod ipsum ab æquitate requiritur. Accidit enim sæpius, ut Principes aliqui, Favoribus suis plus satis indulgant, & sua quasi Idola ex iis faciant, plus quàm exercere queant autoritatis illis tribuentes, sequè penitus juxta eorum voluntatem gubernantes. Nullum permittunt loqui, neque cuiquam per alium declarant gratiam, quàm per hos, nihil item pensi habent, nisi quod ipsis placeret: hinc fit ut illi bene-

som obklopený zbožnými služobníkmi.

Platón a iní filozofi opustili Grécko a na Sicílii navštívili Dionysia. Úctivo ich hostil a obdarúval. Často totiž vravieval: Som rhodským tribúnom, pretože ich bránim. Som priateľom Italov, pretože ich nenapádam. Som otcom sofistov, pretože im pomáham. A Sicíľčania ma nazývajú tyranom, pretože ich karhám.

Každý skrz vypovedané príklady ľahko pochopí, kam moje pero mieri. Ak totiž tyrani obľubujú zbožných, je spravodlivé a správne, aby zbožní a kresťanskí vladári a páni ochotne podporovali a milovali svojich nemenej cnostných sluhov. Rozdiel medzi tyranom a vladárom je ten, že tyrana netrápi, či ho milujú alebo nenávidia. Avšak rozumný vladár túži, aby ho radšej milovali než vysluhovali, čo ľahko dosiahne, ak aj on svojich blízkych miluje.

Nestrannosť vyžaduje vytrvať uprostred. Často sa stáva, že niektorí vladári prejavujú priaznivcom priveľkú priazeň, akoby si z nich robili modly. Pripisujú im väčšiu váhu, ako treba a celkom sa podriaďujú ich vôli. Vladárom sa páči len to, čo ich obľúbenci ocenia a len skrz nich môžu iní prehovoriť alebo získať milosť.

tigkeit mißbrauchen / und mit schlechter
Ehre derselben und endlichen Verdruß werde
Sie ganz Stolz / und gar unendendlich.

Solcher Geistes ist ein klares Dep-
spiel Euxenides, welcher des Königs Tho-
lomai großer Favorit und lieber Diener
war: und weil ihn das Glück auf den
Stoffel der höchsten Grandeza gesetzt /
und mit großen Reichthum begabt hatte /
sprach er zum Philosopho Culpide: O
Culpides! sage mir / ob ich auch Ursache
hab traurig zu seyn / sintemahl das Glück
mich dermaßen hoch erhebt hat / daß es
mich höher nicht erheben könnte / und der
König Tholomaeus nichts mehr mir zu
geben hat von wegen seiner Freigebigkeit?
Aber Culpides gab ihm zur Antwort:
Wenn du so wehl ein Philosophus wärest /
als du des Königs Favorit bist / so wür-
dest du viel anders von der Sachen reden.
Denn obgleich der König Tholomaeus
dir nichts mehr zu geben hat / so hat doch
das wiederwertige Glück dir viel zuzunehmen
und zu entziehen. Du weißt / daß es ein
herrliches Gemüth schmerzlicher empfindet
ein einigen Stoffel von seinem Stand ab-
zurücken / als es Freuden annimmt / hun-
dert aufzustiegen.

Des gleichen hatte auch Kaiser Seve-
rus einen Favoriten / namens Plautia-
nus: derselbe war dem Severo dermaßen
lieb und werth / daß er kein Schreiben la-
ß / welches nicht Plautianus zuvor ge-
lesen: noch keinen Gnaden-Brief unter-
schrieb / welchen nicht Plautianus zuvor
unterzeichnet hatte: noch jemand ein Gna-
de thate / darinn Plautianus nicht con-
sentirte: noch einigen Krieg anfang / dar-
zu Plautianus nicht riethe: noch Frieden
machte / welchen Plautianus nicht ge-
troffen hatte.

Aber alles dasjenige / welches die-
sen beiden Favoriten der Favor in viel
Jahren stückweise beschereet hatte / nahm
das Glück in einer Stunde auff einmal /
sankt

nevolentia Principum aburantur,
sintque postea exiguo eorum honore
& summo tacto, plane superbi & in-
tolerabiles.

Sodalium huiusmodi clarum adeo
exemplum Euxenides est, qui in-
gens Regis Tholomai Fautor charus,
que Servus erat: cum vero Fortuna
ipsum in summo eminentie gradulo
caret, magnisque donaret divitiis, ita
Culpidem Philosophum est allocutus:
O Culpides! dic mihi, num, uti sum
tristis, causam aliquam habeam; For-
tuna siquidem tam altè me extulit,
ut altius efferre nequeat, Rexq; Tho-
lomaeus Liberalitatis suae causa, nihil
jam, quod mihi det, habeat? Cuspi-
des vero ita ei respondit: Si tu aequè
esses Philosophus atque Regis Fautor,
longè aliter hac de re loquereris.
Quamvis enim Rex Tholomaeus, ni-
hil tibi quod impertiat habeat,
multum tamen tibi quod auferat &
detrahat adversa fortuna habet. No-
sti, generosum animum dolentiùs fer-
re, vel de uno sui status gradu descen-
disse, quam letari, etiam si centenos
ascenderit.

Similiter & Severus Imperator
Fautorem huiusmodi, Plautianum no-
mine, habuit; qui Severo tam di-
lectus tamque carus fuit, ut nullas le-
gerit literas, nisi eas Plautianus perle-
gisset antè; nec ulli subscripserit Di-
plomati, quod non Plautianus antè
signasset; nec cuiquam praeferret
gratiam, si in eam Plautianus non
consensisset; neque bellum aliquod
inchoaret, quod Plautianus consilio
non probasset; nec pacem fecerit,
quam Plautianus non suasset.

Ast omne id, quod Fautoribus
his, multorum Annorum spatium par-
ticulatum contulerat favor, una dein-
de hora juxta cum eorum vita Fortu-
na

Preto sa stáva, že zneužívajú dobromyseľnosť a úctu vladárov,
ktorá im ani neprináleží a namrzenosť a pýcha ich robia neznesi-
teľnými.

Slávnym príkladom takýchto spoločníkov je veľký priaznivec
a sluha drahý kráľovi Ptolemaiovi Euxenidés. Keď ho osud vy-
niesol na najvyšší stupienok vznešenosti a obdaril ho veľkým
bohatstvom, prehovoril k filozofovi Cuspidovi: Cuspidés! Po-
vedz mi, či mám dôvod smútiť. Šťastena ma vyniesla tak vysoko,
že vyššie sa nedá a šľachetný kráľ Ptolemaios už nemá nič, čo by
mi dal. Cuspidés mu odpovedal: Keby si bol rovnako filozofom
ako kráľovým priaznivcom, hovoril by si celkom inak. Hoci ťa
kráľ Ptolemaios už nemá čím obdať, nepriaznivý osud ti môže
mnohé odňať. Ved' vieš, že ušľachtilý duch nesie zostup, hoc aj
o jediný stupienok svojho postavenia, bolestnejšie, než radosť, že
vystúpil o ďalších sto.

Cisár Severus mal priateľa menom Plautianus. Bol Severovi
taký drahý a milý, že neprečítal žiadnu listinu skôr než Plautia-
nus. Nepodpísal dekrét, ktorý Plautianus neodobril. Nikomu ne-
preukázal milosť, ak Plautianus nesúhlasil. Nezačal vojnu, ktorú
Plautianus neschválil, ani neuzavrel mier, ktorý Plautianus neod-
poručil.

Avšak šťastena obľúbencom dlhoročné žiživé okolnosti spolu
s ich životom v jednej hodine razom vezme.

samst ihren Leben wiederumb hinweg. Denn die Hoff-Creaturen sind solche Leüte/ welche aus nichts viel/ und aus Staub und Aschen zum Gefäße der Ehren gemacht werden/ jedoch also/ daß Sie leichtlich zerbrechen/ und wieder zu nichts gemacht werden können: Weil die Herrn mit ihren Dienern gemeinlich wie mit Bomeranzen spielen/ wann Sie dieselben lang in den Händen herum geworffen haben/ achten Sie ihrer nicht mehr. Daßer ist der Favor key Hoffe nichts andere/ als ein Wurm im Apfel/ ein Schaben im Holz/ und ein nagendes Würmlein in einem Zahn/ der außwendig schön und weiß/ innwendig aber schwarz und heß ist.

Entgegen aber sind etliche Herrn/ die das andere extremum halten/ und machen ihre Diener keiner einzigen Sach theilhaftig/ und keiner Gnaden noch Favor/ wenn Sie gleich die besten Leüte seynd. Denn Sie in der Meynung und Gedancken stehen/ es werde durch ein jede Superiorität und Reich ein Größe und Lordestreiffigkeit bedürft/ und also mit indigestion und wenig auffrichtiger Manier verspotten Sie die Diener/ an statt der verdienten Gunst/ bald mit vergiftetem und biskentem Angesicht/ bald mit unendlichen und ungeschicklichen Schmachworten: weil Sie vermeynen/ daß je grausamer und verreckter ihre Befehl/ und je frembder ihre Drühworten seynd/ je besser Sie ein ruhmwürdigen Namen und Divinität erlangen können: und derohalben halten Sie die armen Diener gleich denen unglückseligen Sklaven und Leibeigenen. Daßer bringet die Extremität der Gnaden und Zulassung ein Verachtung und Indignation des Herrn; hergegen aber wird die Schärffe für ein Tyrannische Grausamkeit gehalten.

Weil dann so wohl eines als das andere straffens würdig ist/ muß ein Vers

na rufos abstulit. Aula namque Creatura tales sunt homines, qui ex nihilo multum, & ex pulvere atque cinere vasa gloriæ fiunt; sic tamen, ut facile frangi, & in nihilum rursus redigi possint: Principes siquidem cum servis suis, cum cum malis autem communiter ludunt, quæ postquam diu manibus suis huc illucque jactassent, nihili postea pendunt. Hinc favor in Aula nihil est aliud, quam vermis in pomo, teredo in ligno, & vermiculus mordens in dente, qui extrinsecus pulcher & albus, intrinsecus vero niger & cavus est.

Exadversum vero sunt nonnulli Principes, qui alterum tenent extremum, nullusque rei servos suos faciunt participes, nec ullius gratiæ aut favoris, licet optimi sint homines. Hujus namque sunt opinionis, quod quavis Superioritate ac mandato magnitudo & excellentia quædam significetur, atque sic indiscriminatum parumque ingenuè servos favoris meriti locò subsannant, mox venarò & fulgurante vultu, mox intolerabilibus & minimè decentibus probis: cum existiment, tantò se gloriosius nomen & divinitatem consecuturos, quantò mandatum eorum severius & intricatius est, quantò item minas eorum sunt insolentiores ac idè servos suos miseros pro infelicibus Sclavonibus atque mancipiis reputant. Hinc extremitas ista gratiæ ac indulgentiæ contemptum atque indignationem Domini alportat; vice versa autem rigor pro Tyrannica crudelitate habetur.

Cum ergo æquè unum atque alterum poena sit dignum; prudenti

Z

Prin-

Lebo dvorné persóny sú ľudia, ktorí sa z ničoho, z prachu a z popola, stávajú nádobami slávy, no ľahko sa rozbijú a potom už neslúžia na nič. Vladári sa so sluhami hrajú ako so zlatými jablkami, ktoré dlho pobudli vo vladárskych rukách a nič si už nevážia. Priazeň na dvore je preto len červík v ovocí, červotoč v dreve a červíček, čo zvnútra vyhrýza zub. Navonok je pekný a biely, vnútri však čierny a dutý.

No existujú aj vladári, ktorí sa držia druhej krajnosti. Hoci sú sluhovia dobrí ľudia, nedožičia im ani milosť ani priazeň. Zastávajú názor, že lesk ich trónu tkvie v nadradenosti a v rozkazoch a sluhov namiesto zaslúženej priazne bez rozdielu vysmieávajú. Raz na nich vrhajú nevrle či nenávistné pohľady, raz ich zahŕňajú neželanými a mrzkými výčitkami v domnení, že nadobudnú o toľko slávnejšie a jedinečné meno, o koľko prísnejšie a mäťucejšie budú ich rozkazy a o koľko spupnejšie ich hrozby. A preto svojich biednych sluhov považujú za majetok a nešťastných otrokov. Z toho dôvodu služobníctvo pohŕda pánovým rozhorčením, milosťou a odpustením. Naopak, pánovu tvrdosť považujú za tyranskú krutosť.

Jedna aj druhá krajnosť je trestuhodná, preto má rozumný

stündiger Herr im Mittel verbleiben / wie gesagt ist worden / und auf einer Seite die Gelüblichkeit und Dignität manutentiren / indem er sich denen Dienern nicht zum Raub und Diebsten lassen sel; entgegen auf die andere Seite ein rapsiere Freund lassen gehalten werden / durch welche des Herrn Gegenwart frolich angesehen werde / als eines allgemeinen Vatters der ganzen Haushaltung / bey welchen ein Jeder sein freye und leichte Zuflucht habe in seinen Nothbedürfften. Diese mediocrität aber wird leichtlich erlanget / nemlich / wann die Gnade mit gebührender proportion einem jeden ausgetheilet wird / und eine aufrichtige Vergütung / also / daß wann der Schöpfer vier verdient / Ihme nicht acht gegeben werden; und wenn der Schneider acht verdient / Ihme allein vier zugesellet; sondern einem jeden nach seinem Verdienst und Dignität / und müssen Sich die Regenten und Herrn in diesem Fall wie ein guter Arzt erzeigen / und zugleich um die Wohlfarth und Erhaltung des ganzen Wesens annehmen / und nicht einem Glied allein wollen die Hand bieten und geben / und hingegen das andere verderren und verderben lassen.

Nichts hat ein Regiment bessern Verfall und Wirkung in derer Menschen Gemüther / als wenn man dafür hält und glaubet die Herrschafft meyne es gleichmäßig / treulich und aufrichtig. Was hilft es / wenn man ein Theil des Leibes zerschneiden / und hingegen ein ander Theil oder Gliedmaß desselben / entweder mit stinkenden alten zureissen Haderlumpen bedeckt / oder gar schändlich bloß läset? Was ist es nicht genugsam / daß ein Regent in etlichen Stücken Sich gerecht und wohlthätig erweise; sondern er soll Sich festsetzen / allenthalben und mit allen also zu verfahren / wie es die Billigkeit erfordert. Denn wahrhaftig der Gnadigste Herr / wird nicht ein geringen Gewinn

sa-

Principi manendum est in medio, ut dictum, ac alterum quidem latus æquitate & dignitate, ne is Servorum suorum spoliū atque præda sit; alterum verò insigni humanitate cingendum est, ob quam præsentia Principis lætis oculis adspiciatur, tanquam communis totius Oeconomiae Patris, apud quem liberum quisvis facilemque in necessitatibus suis habeat refugium. Hæc verò mediocritas facile acquiritur, si nempe gratia legitima proportionē inter singulos distribuat, sinceræque accommodatio habeatur pensū, ut, si Sutor quatuor mereatur, non dentur ipsi octo; & si Sartor octo mereatur, quatuor solum eidem præsententur; sed unicuique pro suo merito ac dignitate, oportetque Principes atque Dynastas hoc in casu boni Medici instar declarari, totiusque Reipublicæ salutem & conservationem suscipere, neque uni tantum membro manum porrigere velle, & vice versâ alterum, uti arcebat & corrumpatur, sinere.

Nullā re aliā facilius animorum humanorum assensum elicit cumque operatur Imperium, quā si cœnicatur credaturque æqualiter, fideliter & sincerè Principes ipsos inclinatos esse erga omnes. Quid juvat, si una pars corporis ornate vestiatur, exadversum verò altera, aut membrum ejusdem, vel veteribus pannosisque Centonibus operiatur, vel certè denudeatur turpiter? Sic non sufficit, quòd Princeps in aliquibus partibus justum se atque beneficium declarat; sed danda ipsi est opera, ut ubique & cum omnibus eo modo procedat, quem æquitas exoptat. Certe enim haut parum lucrī habiturus est Clementissimus

vladár zotrúvať v strede. Ako som povedal, na jednej strane musí byť nestranný a vážny, aby nebol pre sluhov korist'ou a lupom, na druhej strane sa má vyznačovať ľudskosťou, vďaka ktorej sa na vládára nazerá natešenými očami ako na otca celého hospodárstva, u ktorého v núdzi každý ľahko nájde útočisko slobody. Nie je ťažké držať sa uprostred, ak bude vládár medzi každého deliť priazeň zákonným dielom a uváži, čo je primerané. Ak si obuvník zaslúži štyri diely, nedostane osem, a ak si krajčír zaslúži osem, nemá dostať len štyri, ale každému sa nadelí podľa zásluh, aby vládari a mocnári ako dobrí lekári zachovávali blaho celého štátu, a aby jednému údu neposkytli viac ako len ruku, kým druhý nechajú vyschnúť a zmrieť.

Ak sa usudzuje a verí, že vládari sú všetkým naklonení rovnako, ľudské duše vládu uznávajú, preto sa jej dobre pracuje. Čo pomôže, ak je časť tela oblečená v krásnom šate, kým iný úd zahaľujú staré a otrhané záplaty alebo je hanebne obnažený? Nestačí, že bude vládár spravodlivý a ľudomilský len v niektorých záležitostiach, ale musí vynaložiť námahu, aby bol všade a vo všetkom nestranný. Najlaskavejší vládár získa najviac vtedy,

haben / wenn er Seine Diener erheben wird / wann Sie es würdig seyn. Denn auff diese Manier werden Sie bekleidet; und wiewohl es kalt sey / werden Sie von uns erwärmet / und erhalten unsere Person eben mit derselben Wärme / so Sie von uns empfangen. Gleichmäßig die guten Diener / wenn Sie schon denen erhobten Herrn kein Hüßf können leisten; nichts desto weniger / wenn Sie unter ihre protection gestellt werden / sind Sie Werdegütze und Säulen Ihre Hobeit zu ertragen / und dieselbe fester und größer stündlich zu machen; in welcher Sache ich mich untersuchen wolte etliche Exempla vorzubringen / wann die Bischöffen der vergangenen Zeiten nicht genugsam und versichtlich angezogen / daß die Regenten und Herrn / welche die Niedrigenerhöbet / sonderlich solche / die der Reipublich Nuz und Veste zu ergrößern wuñten / Ihnen selbst eine große Ehr / und dem Reiche unendliche commodität zugefüget haben: Entgegen aber die Jenige / welche in diesem Fall hinlänglich gewarnt / die haben ihr Ampt vollendet / gleich wie ein Liecht in Finsternüssen der Vergessenheit.

Diese sind die Wege und Straßen / durch welche ich vermenge / daß ein Regent zu dem honorificierten Ziel wird gelangen können / wenn er nemlich in seiner Glückseligkeit dieselbige Vorseit werden wird / welcher ordinari die Regenten unterworfen seynd / und durch welche Sie der Unterstützung und Zierung zuachreiben werden / aus welchen Sie Sich durch kein Mittel hernach können bringen. Diese Krankheit ist wahrhaftig nichts anders / als die Schmeichlerey / welche unter dem Schein einer sonderlichen Freundschaft mit künftlichen Zusage schwang den Verstand verderbet / und die occasion hinweg nimmet die Ihme den Zutritt / welcher eines jeden Liebe zugeeignet wird / verlegen und verhindern möchte; in welcher Sache wir der

simus Princeps, si Servos suos extol-
lat, si digni hujus rei sint. Hæc enim
ratione vestientur; & quanquam frigeat, à nobis incalcescent, nostrasque
insimul Personas copie, quem à nobis
receperunt calore, conservabunt.
Æquè Servi boni, licet vel maximè
Dominis suis sursum sublati auxilium
præstare nequeant; nihilominus tamen,
si protectioni eorundem sub-
ciantur, sunt vasa atque columna ad
sublimitatem eorum sustentendam,
eamque singulis horis firmiorem &
majorem efficiendam: cujus rei aude-
rem equidem aliqua in medium pro-
ferre exempla, si id facta præteritorum
temporum non sufficienter mani-
festèque demonstrarent, quòd si Prin-
cipes atque Domini, qui humiles ex-
tulerunt, imprimis ejusmodi, qui uti-
litem bonumque Reipublicæ ampli-
ficare sciverunt, sibi ipsis ingentem
honorem, Imperio autem infinitam
commoditatem conciliant: Vicis-
sim verò illi, qui hoc in casu socordes
erant, in officio suo æquè atque lumen
in tenebris ignorantix defuncti sunt.

Hæc sunt viæ, hæcque itinera, qui-
bus exilimo Principem honorificam
metam attingere posse, si nempe in
sua felicitate mahitiam vitaverit, cui
Principes ordinarij subiecti sunt, & ob
quam ruina erroneque transcribun-
tur, è quâ illi nullo se postea medio
expedire queunt. Hic morbus nihil
sanè est aliud, quàm adulatio, quæ sub
prætextu singularis alicujus amicitia,
artificiose palpo intellectum cor-
rumpit, occasionemque tollit, quæ
aditum ipsi, qui cujusque amor pro-
priè attribuitur, turber & impediatur
quâ in re faciliè eorum verbis adhibe-

ked' svojich hodných sluhov vychváli. Týmto spôsobom ich zao-
dievame, a hoci je chladno, zahrejú sa od nás a to isté teplo
zahrieva aj nás samotných. Aj keď už dobrí sluhovia nemôžu
svojim vysokopostaveným pánom pomáhať, ak zotrývajú pod
ich ochranou, sú ako nádoby a piliere ich vznešenosti, ktorú ešte
väčšmi upevňujú a prehlbujú. Ak to dávne skutky neukázali dos-
tatočne a jasne, dovolil by som si dodať nejaké príklady. Vy-
zdvihnúť nízkych, ktorí pre štát dokázali znásobiť osoh a dobro,
značí vyslúžiť predovšetkým sebe samému nesmiernu poctu
a vláde zabezpečiť prospech. Na druhej strane však vladári
a páni, ktorí boli v tomto prípade nečinní, skončili vo svojom
úrade rovnako ako svetlo v temnotách nevedomosti.

Nazdávam sa, že týmito cestami a cestičkami môže vladár
čestne dosiahnuť cieľ. Keď mu praje šťastena, musí sa vyhnúť
zlobe, ktorej sú vladári pravidelne vystavovaní. Tá zapríčiňuje
chyby a pád, od ktorých sa potom nevedia nijako odpútať. Táto
choroba skutočne nie je nič než pochlebovanie. Pod zámenkou
výnimočného priateľstva majstrovsky predvádza poklonkovanie
a kazí rozum. Otvára vladárovi príležitosť, ktorá mu marí láskavý
prístup. Vtedy zvykneme ľahko uveriť slovám

jenigen Worten leichtlich pflegen zu glauben/ die nach unsern Willen und Gefallen reden/ also daß wir Ehrgeizig und begierig vollkommen zu erscheinen/ mit diesen Sireniſchen und falſchen Geſang gefangen werden/ welche unsern Ruhm und Lob vorbringen/ und wenn wir ehngeſühr etwas ſchelten/ ſo unterſtehen Sie Sich mit frolocken und imitation zu verſtehen zu geben durch ſubtile Liſten und Verrug/ daß wir augenſcheinliche Exemplaria ſeyender Tugenden/ und in allen unsern Würkungen vollkommen.

Dies iſt in Wahrheit eine rechte Verſilung und Gift der Regenten/ in welchen Sie vielmehr ſolten Achtung geben und Fleiß anwenden/ als Sie pflegen mit Zucht zu thun in Speiß und Trand/ nichts verglichen zu empfangen. Denn dieſes deſtruiert allein den Leib/ der Jeztige aber ſonderlich den Verſtand und die Seele/ auß welcher Verſach entſpringet die ruin und Verſtörung der Würde und deß ganzen Lebens.

Der dieſer vergiffen und ſterblichen Krankheit müſſen Sie dererwegende Regenten mit allem Fleiß und Ernst behutſamlich ſchützen/ und für gewiß halten/ daß gar viel Schmachler ſich unterſtehen werden/ Sie durch wunderbare Liſten zu inſinieren/ und ihr Gemüth (wann Sie Sich einmal ſangen laſſen) nach ihrem Wohlgefallen herumher zu führen: gleichermäßen werden denſelben nicht abgehen/ die ihnen ihr Nutz und Commodität vor zu ſtellen/ und Liebe zu erzeigen/ leichtlich ihre Träume und Erdichnungen finden werden/ und ihnen bald dieſes/ bald ein anders zu referieren: welchen Laſtern und böſen Quedern ein Regent der maßſen die Ohren zuſperren muß/ daß kein einzig Wort in ſein Herz könne durchdringen/ und Ihm ſelbſt perſvadieren/ daß gleich wie Sie mit Aufſichtigkeit und guten Willen gegen jederman geneiget

ſeynd;

re fidem ſolemus, qui juxta voluntatem & ad placitum noſtrum loquuntur, ita ut ambitioſi honorisq; maximo, perè cupidi eſſe videamur, Sireniſ falacique illorum cantu capti, qui encomia atque laudes noſtras proferunt, & ſi cui maledicamus, ipſi cum quodam tripudio idem imitari moluntur, ſignificaturi, ſubtilibus ſuis fallacis atq; dolis, nos manifella virtutum illarum exemplaria eſſe, eſſeque in omnibus noſtris actionibus perfectos.

Hoc reverà peſtis & venenum Principum eſt, in quod illis multò majori ſtudio animadvertendum eſſet, atque in Cibus & potum, quibus cum timore uti ſolent, ne quid iſtiusmodi aſſumant. Hoc enim corpus tantum corrumpit, illud verò Intellectum præcipue atque animam, è qua Cauſa ruina atque excidium Dignitatis totiusque vitæ reſultat.

A venenato lethaliq; hoc morbo, Princeps omni contentione atque ſtudio ſeſe tueatur oportet, proque certo habeat, multos aſſentatores conaturos, uti cum mirificis ſuis technis inſiciant, ejusque animam (ſi ſe capi ſemel patiatur) pro ſuo beneplacito huc atque illuc trahant: Similiter neque tales deerunt, qui utilitatem & commoditatem eorum ipſis proponant, amoremq; erga eos declarent, facileq; inſomnia atque commenta inveniant, iisq; mox hoc mox aliud referant; quibus vitis malisq; Officiis Princeps tantò aures ſuas obturet opere, ne vel unicum Verbum in Cor ejus penetrare queat, ſibiq; ipſi perſvadeat, quodd, quemadmodum illi ſincere & benevolè erga quemvis ſunt inclinati; ita quemque etiam in

recom-

tých, ktorí hovoria podľa našej chuti, čo sa nám páči, takže sa zdá, že lačníeme po pocte. Mámivý spev Sirén oslavuje našu chválu a uznanie, a ak niekomu zlorečíme, usilujú sa nás napodobniť trojnásobne a vyberanými klamstvami a úskokmi chcú naznačiť, že sme jasné príklady cností a vo všetkých skutkoch sme dokonalí.

Toto je naozaj mor a jed vladárov. Mali by sa pred ním mať na pozore mnoho viac, ako pred jedlom a nápojmi, ktoré zvyknú požívať so strachom, aby nezjedli niečo otrávené. Jed totiž ohrozuje len telo, pochlebovanie však zakaľuje rozum a dušu, čo vedie k skaze dôstojnosti i celého života.

Pred touto smrteľnou chorobou sa musia vladári urputne chrániť. Môžu si byť istí, že ne jeden pochlebovač sa ich bude rečami snažiť neobyčajne zručne otráviť a podľa vlastného potešenia bude kymácať ich mysl'ou (ak sa mu ich podarí chytiť do pasce) tu a tam. Podobne sa nájdú aj takí, ktorí budú velebiť ich prospešnosť a obratnosť, budú im prejavovať náklonnosť, opradáť ich výmyslami a budú im vykladať, čo im príde na myseľ. Pred touto skazenosťou a zlými úradníkmi si má vladár zapchávať uši, aby mu do srdca nepreniklo ani jediné slovo, a aby ho nepresvedčili, že sú voči nemu úprimní, ochotní a naklonení, a preto sa patrí,

seind; also solle auch ein jeder zum recom-
pens. Ihme Lieb und gute affection er-
zeigen.

Und in diesem Fall soll dem Platon wür-
diglich gefolgt werden/ welcher/ als er
verstanden und bestetiget war worden/ daß
der Xenocrates sein bester Freund Ihme
übel nachgeredet hätte/ hat er dem Relato-
ri offermahlen daß Gehör und den Glau-
ben abgeschlagen/ und leichtlich resolute ge-
sagt/ daß er in Xenocrate ein solche Güt-
te erkannt/ daß/ wenn er vermeynet hät-
te/ daß diese nicht nützlich und ehlich wä-
re/ würde er nicht gethan haben. Dem:

Wer den Verlaumbden glaubt ge-
schwind/
Ist entweder verkehrt und blind/
Oder ein Unverständig Lumb.

In welchem Fall der Unterschied zwischen
den Freund und Schmeichler gar züchtig
ist tractiert worden/ und wohl erkandt/
daß er ein Mensch sey/ und dessen halben
unvollkommenlich/ und in allen Tug und
Lassen zum Irrthum geneigt. Dahero
wir unsere eigene Lieb lassen sollen/ und
uns gute und treue Freund verschaffen/
die freiwillig alles das senge dürfen sa-
gen/ was uns dienstlich oder schädlich ist/
damit man eigentlich wisse/ was zu thun/
und was zu meiden sey. Welche Sach-
sehr wichtig von dem Weisesten König in
Persien tractet ist worden/ als er einen
eigenen Cammerer bestellt/ der allein
nicht anders zu thun hatte/ als Mo-
reno frühe in sein Zimmer ein zu treten/
und Ihme zu sagen: Hui! nun stehe auf/
O König/ und gib achtung auf deine Ge-
schäften/ so die Misiones, welche sein
Kast gewiesen ist/ verordnet. Denn die Xe-
genten bedürften mehr Freunde im Glück-
lichen/ weder in Niedrigen Zustand: sin-
temahl/ wenn uns die widerwärtige For-
tun antastet/ uns die Nothwendigkeit selbst
darzu treibt/ daß wir dies zu Herzen fassen/
und

recompensationem, amorem candi-
dumque affectum erga eum declara-
re oporteat.

Ac in hoc casu merito equidem
sequendus est Plato, qui, cum intel-
xisset & confirmatus fuisset, Xenocra-
tem optimum suum Amicum male
de se loquutum fuisse, relatori ipsi se-
pius aures fidemque negavit, ac deni-
que resolute dixit: tantam se bene-
volentiam in Xenocrate agnovisse, ut
perdulum habeat, eum, si putasset
hoc utile atque honestum non esse,
ist hoc nunquam fuisse facturum.
Etenim:

Qui prebet aurem credulam calumniis
Vel ingenio est is praeditus improbus;
Vel mentis haut plus quam puer gurgis
habet.

Quò in casu differentia amicorum inter
& Assentatorem modeste admodum
tractata est, probeque cognitum, ho-
minem ipsum esse, ac capiopter im-
perfectum, inque actionibus & ne-
gligentiis omnibus, ad errorem incli-
natum. Hinc mittendus est propri-
us amor, comparandique boni ac fi-
deles Amici, qui libere id omne pro-
fari audent, quod utile nobis noxi-
umque est, uti plane sciatur, quid fa-
ciendum & quid fugiendum sit. Quæ
res penitus à sapientissimo Persa-
rum Rege discussa est, cum Camera-
num quendam constituisset, qui ni-
hil aliud agendum habeat, quam ut
summo mane conclave ipsius ingre-
diatur, eique dicat: hui! surge o Rex,
& tuis negotiis attende, quæ Miscio-
nes, qui consiliarius ejuserat, ordina-
vit. Gubernatores enim pluribus in
prospero, quam adverso statu indi-
gent Amicis: dum siquidem adversa
nos impetit fortuna, necessitate com-
pellimur, corde istoc reputare, o-

Z 3 minem

aby im tieto úprimné city a priazeň oplatil.

V tomto prípade sa treba vskutku zachovať ako Platón. Keď
pochopil a uistil sa, že jeho najlepší priateľ Xenokratés o ňom zle
hovoriť, donášačovi nedôveroval, ani ho nepočúval, až napokon
rezolútne vyhlásil, že on spoznal Xenokrata ako láskavého člo-
veka. Preto si je istý, že Xenokratés by nikdy neurobil nič neuži-
točné a nečestné, o čom by nebol presvedčený. Lebo:

*Kto uši s vierou krivým rečiam nastraží,
ten buď má celkom planú, bez cti povahu,
buď nemá umu viac, než chlapec kýkoľvek.*

V tomto prípade bol rozdiel medzi priateľom a pochlebovačom
vysvetlený nadmieru zdržanlivo. Platón si správne uvedomil, že
sám je človek, má svoje nedostatky a má sklony k nedokonalosti,
nedbalosti a k chybám. Preto má byť človek láskavý a dobrý
a verní priatelia majú byť pripravení úprimne a odvážne nad-
niesť, čo nám škodí a osoží, aby bolo jasné, čo treba robiť a pred
čím treba utekať. Túto vec si uvážil aj najmúdrejší perzský kráľ.
Poveril jedného komorníka a jeho jedinou úlohou bolo vojsť mu
zavčas rána do izby a povedať: Hej! Vstávaj kráľ a daj si pozor
na záležitosti, ktoré tvoj radca Miscionés zariadil. Vladári potre-
bujú viacerých priateľov v priaznivom aj v nepriaznivom období.
Kým sme v pazúroch nešťastia, sme nútení srdcom všetko

und alle unsere Stärck anwenden/ damit wir nicht ganz und gar unterdrückt werden: Im günstigen Wetter und Wohlstand aber geschieht/ daß wegen der gewöhnlichen Wohlthun derer Menschen/ und gegenwärtiger Glückseligkeit/ das Gemüth hin und wieder auf unterschiedliche Objecta distrahit werde/ und begehret gleichmäßig aller zu genießen: maßen denn einer/ der Sich vollsauffet/ und mit Vieltraß ausblaset/ derselbig verbricht den künftigen Fels der Schand/ und ist derowegen eines Nachts nebedürftig/ womit er seine üppige Lust und Appetem-tiligen könne/ damit der Verstand aufgemuntert/ und die Regierung und Gubernament mit Weisheit vollbracht werde. Und wie viel daran gelegen sey/ daß die Regenten getreue Freünd haben/ die ihnen mit freyer Etium die Sachen offenbahren/ die einer Betrachtung würdig seynd: und wie unglücklich dieselben seyen/ die dessen einen Abgang und Mangel haben/ hat genugsam bezeuget Augustus, welcher sich auff einen Tag in seine Cammer retirirt/ und mit großen Schützen und Hehren den Mecenatem und Agrippam geruffen/ die schon längst gestorben waren. Und als er von seinen Freunden ist gefragt worden/ was er das Erbsch er dieses gethan? Hat er ihnen mit großen Schmerzen antwort gegeben: daß er gezwungen sey/ derer seiner letzten Freünde Namen zu ruffen. Denn zur Zeit ihrer leblichen und getreuen Warnungen/ hatten seine Sachen niemahls kein Schaden noch na sitheit gelitten: nachdem Sie aber mit Tode abgangen/ sey er mit Schmerzen ganz umgeben worden/ welche ihm die Wahrheit ablauffen hätten/ und Erbsch wären/ daß er diese schwere Unordnung seines Hauses nicht habe remedieren können.

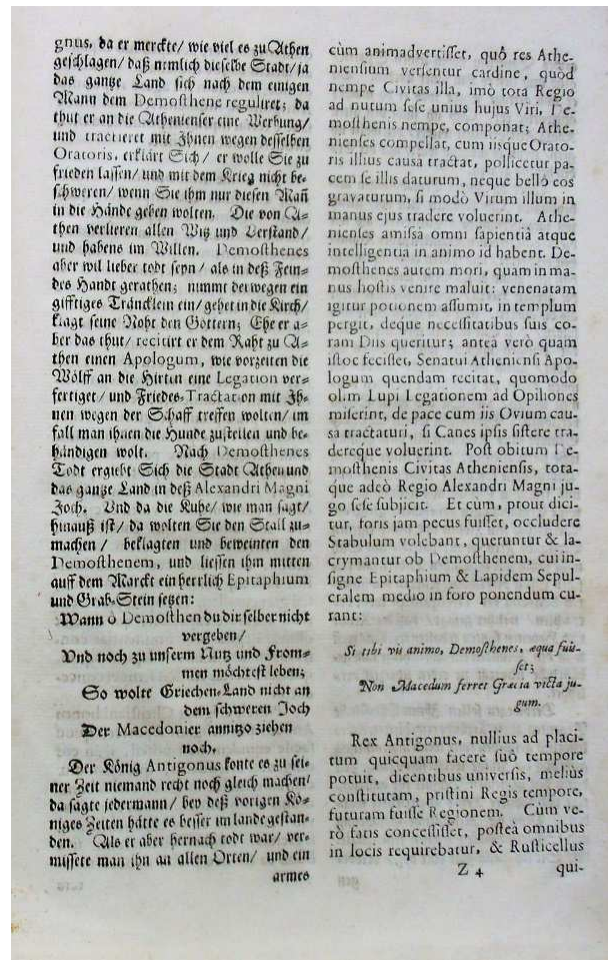
Ein solcher treuer Freünd war auch Demosthenes den Athenensern. Darnach der Freundschaft Alexander Magnus,

mnemque vim eo convertere, ne penitus obruamur: in placida verò tempestate prosperoque statu sit, ut ob convetitas hominum voluptates, presentemque felicitatem, animus huc atque illuc ad varia objecta distrahitur, omnibus quasi frui exoptans: ille siquidem, qui inebriatur & ingurgitationibus sese inflat, labantem intima petam confringit, esseque propterea consilii indigus, quò lascivam cupiditatem suam & appetitum moderari queat, uti Intellectus excitetur, Regimen item atque gubernatio sapienter perficiatur. Et quantum situm sit in eo, ut Principes fideles habeant Amicos, qui liberà voce res consideratione dignas eis revelent; quamve infelices sint ii, qui defectum eorum patiuntur, satis superque demonstravit Augustus, qui aliquò die Cameram tuam ingressus, magnis cum suspiriis & lacrymis, Mecenatem & Agrippam, qui diu jam satis concesserant, inelamavit. Cum verò ab Inimicis suis quaesitus fuisset, quam ob causam isthoc fecerit? magno eum dolore eis respondit: coactum se esse, ut dilectorum horum Amicorum suorum nomen inelamaret. Eò enim tempore, quò illi suaviter fideliterque eum monuerunt, nullum res ipsius damnum aut praedicium suum passa: cum verò naturæ concessissent, Assentatoribus eum undique circumdatum esse, qui veritatem ab eo mercati auctores fuere, quò ingenti domus suae confusione remedium ferre nequiverit.

Demosthenes quoque fidelis huiusmodi Amicus Atheniensium erat. Hinc Verapellis Alexander Magnus, cum

uvážiť, zo všetkých síl sa snažiť, aby sme nepadli na úplné dno. Keď nastanú dobré a pokojné časy, stáva sa, že obvyklé ľudské pôžitky a šťastie nášho ducha rozptyľujú na všetky strany a túžime si všetko dopriať. No ten, kto sa opája a prepcháva, nalamuje vratkú skalú hanby, a preto si nezaslúži radu, ako krotiť neviazanú túžbu a dychtivosť a prebudiť rozum a múdro vykonávať vládu a spravovať ríšu. Augustus dostačujúco ukázal, ako veľmi záleží, aby mali vladári verných priateľov, ktorí im úprimne odhalia veci hodné uváženia a akí nešťastní sú tí, ktorým takí priatelia chýbajú. Jedného dňa vstúpil do izby a v slzách zakvílil mená Maecenata a Agrippu, ktorí už dávno predtým odišli z tohto sveta. Keď sa ho nepriatelia opýtali, prečo to urobil, bolestne odpovedal, že bol nútený zakričať mená svojich milovaných priateľov. Totiž v časoch, keď ho citlivo a verne napomínali, neutrpel žiadnu škodu alebo stratu. Keď si ich však vzala smrť, z každej strany ho obklopili pochlebníci, ktorí od neho kúpili pravdu a stali sa tak príčinou toho, že nenašiel liek na veľký chaos svojho domu.

Aj Démostenés bol takým verným priateľom Aténčanov. Preto keď lišiak Alexander Veľký zistil, ktoré dvere vedú

k aténskym záležitostiam, a že sa mesto, ba celá krajina riadi pokynmi jediného muža, Démosthena, oslovil Aténčanov a vyjednával s nimi o tomto rečníkovi. Sľúbil, že im dá pokoj a nezatahne ich ani do vojny, len ak privolia, aby mu muža odovzdali do rúk. Aténčania stratili rozum a zamýšľali tak urobiť. Démosthenés však chcel radšej zomrieť, ako sa dostať do rúk nepriateľa. Požil teda otrávený nápoj, ponáhlal sa do chrámu a svoju núdzu oplakal pred bohmi. Kým tak urobil, predniesol aténskemu senátu akúsi bájku, ako kedysi vlci vyslali k pastierom jedného spomedzi seba a chceli s nimi kvôli ovciam dohodnúť mier výmenou za pastierskych psov. Po smrti Démosthena sa Atény i celá krajina podrobili jarmu Alexandra Veľkého. A ako sa vraví, keď už bolo stádo za dverami, ohradu chceli uzavrieť. Pre Démosthena nariekali a plakali a nechali mu uprostred námestia položiť náhrobný kameň s pozoruhodným epitafom:

*Keby si bol mal, Démosthenés, silu takú ako ducha,
nikdy by nebol podrobil Grékov Macedónec.*²⁷⁸

Za kráľa Antígona sa nedalo hodnoverne porovnať to, čo vravel každý, že totiž za čias predchádzajúceho kráľa bolo v krajine lepšie. Keď však zomrel, každému chýbal. Jeden chudobný roľník

²⁷⁸ Porov. Plutarchos, *Životopisy slávnych Grékov a Rimanov, Demosthenes* 29 – 30. Preklad veršov prevzatý z Plutarchos, 2008, s. 353.

armee Sauerlein nahm seinen Spaten / grub und ließ es ihm sauer werden. Da er nun gefragt wurde was er da mache? antwortet er: Ach ich suche den alten König Antigonus wieder / den wolte ich gern / wenn es möglich wäre / aus der Erde heraus graben.

Aber die guten Ermahnungen und heilsamen Räte kommen Mir vor / gleich wie unvollkommene argumenta, als wie die Medicin denen Kranken in der Krankheit ertheilet / und spüren augenscheinlich / daß jedermann da hin fliehet / sonderlich aber die großen Herren / und autorisierte mehr als die andern / weil Sie ihnen selbst einsehen / daß Sie in allen ihre Superiorität zeigen müssen / und verhalten die Räte / gleich wie öffentliche Rüge / die ihnen durch die Geizige Freyheit nehmen wollen / und Sie aus ihren Stand verstoßen. Derwegen sei ein Adrethos Gemüth eines Regenten alle diese gefährliche persuasiones, so aus seiner eigenen Wissenschaft kommen / nicht achten / und mit freundschaftlichen alle freundschaftliche und weise Ermahnungen annehmen / gleich als Weisheits sein Hohen und seines eigenen Verstandes Freyheit zu erhalten / und sich nicht lassen mit heimlichen Lügen und falschen Büß verblenden / sondern den schweren Sentenz des Theopompi wohl betrachten / welcher gesagt / daß die Ketten und Hohen sollten erhalten werden / wenn man den Freunden ein aufrechter und geistliche Libertät zu reden jederzeit verleiht.

Derwegen sollen Ihnen Christliche Regenten gute Freunde erwählen / welches leichtlich geschehen kan / wenn man achtung geht auf die Zeuge / welche schon lange Zeit durch den gemeinen Verfall für auffrichtige und tapfere Leute approbiert worden. Denn die Menschliche Erfahrung und Schatzung können kein qualitat / Ein sey gleich gutt oder böß / verborgen

quidam pauper, accepto suo bipalio, ad faciem usque fodiebat. Quasitus deinde, quidnam ibi agat? respondit Antigonus, inquit, refodio. Hunc sanè e terrâ, siquidem possibile esset, effoderem lubentissimè.

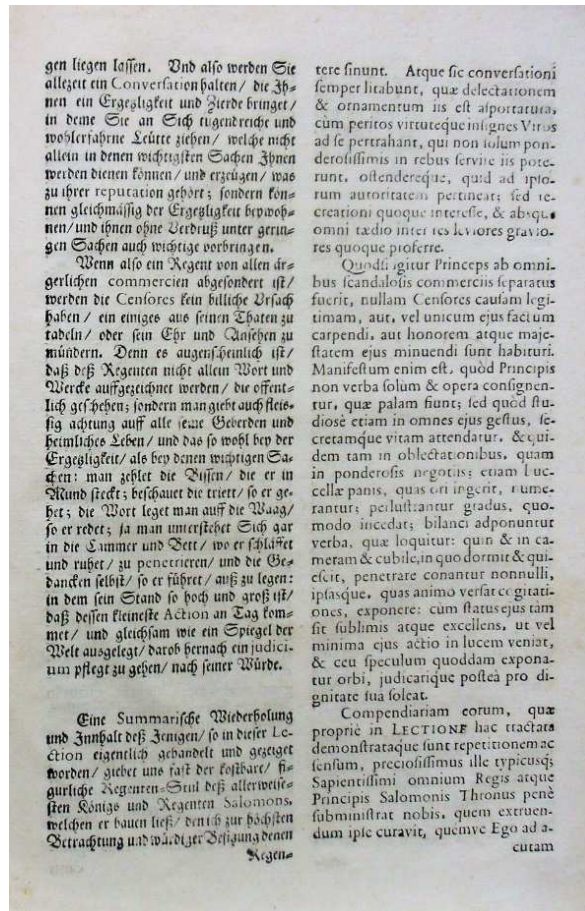
Akt bonæ Admonitiones salutariq; Consilia, seu imperfecta quædam argumenta apparent mihi, quemadmodum agri in aegritudine medicina, sentimusq; manifestè, quem vis illam subterfugere, cum primis verò magnos Principes, & autoritate pollentes magis, quàm alios, cum sibi imaginentur, in omnibus superioritatem suam declarare oportere, ac ideo Consiliarios seu apertos hostes oderunt, qui tenore Legum libertatem us adimere, ac de eorum statu illos precipitare satagunt. Generosus itaq; Principis alicuius animus, nihil periculosas has persuasiones, & propria saltem scientiâ profectas, mox, lætq; omnes amicos & prudentes admonitiones vultu excipiat, seu instrumenta ejus eminentiam suiq; Intellectus libertatem conservantia, neq; sese occultis cantionibus fallaciq; fortunâ excæcari sinat, sed gravem illam Theopompi sententiam accuratè expendat, qui dixerat olim, Reges atq; Eminentias conservatum in, si sincera legitimaq; loquendi libertas Amicis semper concedatur.

Principes igitur Christiani bonos Amicos sibi deligant oportet, quod facile equidem fieri potest, si in eos diligenter attendatur, quos jam diu, cum cordatos & insignes Viros, communis omnium consensus approbavit. Humana enim experientia atq; sagacitas, nullam qualitatem, sive bona ea sit sive mala, in occulto late

vzal svoj rýľ a kopal až do úmoru. Keď sa ho opýtali, čo robí, odpovedal: Hľadáam Antigona. Keby to bolo možné, veľmi rád by som ho zo zeme vykopal.

Ale vhodné napomenutia a prospešné rady sa mi ukazujú ako nedostačujúce svedectvo, podobne ako pre chorých liek. Jasne cítim, že sa im každý vyhýba. Obzvlášť veľkí vladári a tí, čo majú väčšiu moc než iní, lebo zmýšľajú, že vo všetkom sa im patrí ukazovať nadradenosť. Radcov preto nenávidia ako zrejmych nepriateľov, ktorí im chcú prostredníctvom zákonov odňať slobodu a pripraviť ich o postavenie. Ušľachtilý vladár nežije v takomto nebezpečnom presvedčení, ale s chuťou využíva vlastné skúsenosti a prijíma všetky priateľské a rozumné napomenutia ako prostriedky pre zachovanie vlastnej vznešenosti a slobodného rozumu a nepodľahne tajnému zariekavaniu a klamlivému šťastiu. Bedlivo uvažuje nad pádnou Theopompovou sentenciou, v ktorej stojí, že ríše a vplyvné osoby pretrvávajú, len ak sa priateľom ponechá úprimná a zákonná sloboda reči.

Kresťanskí vladári si musia vyberať dobrých priateľov, čo nie je ktovieako ťažké, ak svedomito dbajú o tých, ktorých všetci spoločne odsúdili ako rozumných a význačných mužov. Lebo ľudská skúsenosť a dôvtip odhalia každú vlastnosť, či je dobrá alebo zlá.

Vždy budú pestovať kontakty, ktoré ich potešia a obohatia, pretože uchvacujú skúsených a cnostných mužov, ktorí im budú môcť slúžiť nielen v dôležitých veciach vo vzťahu k autorite, ale vďaka nim pookrejú na duši a s chuťou sa pomedzi ľahšie veci pustia aj do ťažších.

Keď sa vladár nestane súčasťou žiadnych pohoršujúcich jednaní, cenzoři²⁷⁹ nebudú mať oprávnený dôvod pokarhať čo len jediný jeho skutok alebo potupiť jeho česť a vznešenosť. U vladára si každý zjavne všima nielen slová a skutky, ktoré koná na verejnosti, ale každý so záujmom sleduje všetky jeho posunky a tajný život tak pri zábave, ako v závažných záležitostiach. Počítajú sa mu aj kúsky chleba, čo vkladá do úst. Každý pozoruje schody, po ktorých kráča. Zvažujú sa slová, ktoré vyriekol, ba niektorí sa snažia preniknúť až do izby a k lôžku, kde odpočívá a spí. Sú aj takí, čo sa dokonca pokúšajú vyložiť myšlienky, ktoré mu víria v hlave, najmä keď má také vysoké a výnimočné postavenie, že aj jeho najmenší skutok sa dostane na svetlo a je vystavený svetu ako zrkadlo. A nakoniec ho zvyknú súdiť podľa jeho dôstojnosti.

Stručné zhrnutie a obsah všetkého, na čo som poukázal a o čom sa v tomto spise pojednávalo, nám podáva drahocenný trón²⁸⁰ plný symbolov, ktorý dal postaviť najmúdrejší kráľ a vladár spomedzi všetkých, Šalamún.

²⁷⁹ Cenzoři boli v starom Ríme najvyšší hospodárski a finanční úradníci, vykonávali odhad majetku občanov a podľa neho určovali dane. Dozerali tiež na mravy občanov.

²⁸⁰ Porov. 1Krš 10,18-20.

Regenten recommendirt und præsentirt wil haben. Denn es scheint fast/ als habe er damit/ gleichwie durch ein Gemäld/ wollen anzeigen/ die Art und Eigenschaften/ Hoheit und Glückseligkeit eines Vernünftigen Regenten.

Der künstliche Bau/ welchen Salomon angegeben/ zeigt an/ daß ein Regent in Künsten/ Geschäftigkeit/ Weisheit und hohen Rahr excellieren soll.

Das Hessein/ wenn mans recht zuerachtet/ ist es schon/ weiß und glatt: bedutet deshalb die Unschuld. Deß ein Regent soll unbesiegt sein/ und für allem Erb borgen/ das ärgstlich ist. Gleichwie man erst ihr Gewächs und Blumen findet/ welche sich iderzeit der Sonnen Bewegung nach herum drehen: also stellen sich auch gemeinlich die Unterthanen/ demnach ihr Herr andächtig oder böß ist. Ingleichen/ wie die Feme/ so irgend einen übelgestellten Leib/ oder ein abschreckendes Angesicht haben/ je mehr Sie sich den vornehmen Orten und Versammlungen hertür thun/ so viel mehr auch Sie ihre Ungehalt und Gebrechen selbstentblößen und an das Tageslicht bringen: eben so massen kan das Argerniß eines Fürsten/ der mit Untugend besetzt ist/ auch nicht verborgen oder verheimlichen bleiben/ sondern muß ausbrechen: simebail man ein Flecken im Angesicht des Menschen/ oder sehr feinem Tuch/ viel eher erblicket/ weder an Händen/ oder sonst gemeinen schlechten Kleid.

Das Gold/ damit das Hessein überzogen ist/ bedutet die Beständigkeit/ daß man sich weder Günst/ noch Haß/ noch Verlust/ zur Unbilligkeit lasse bewegen/ sondern fest und starr über dem Reicht halte/ wie das Gold im Feuer.

Die sechs Stufen am Fuß bedeuten

cutam Considerationem dignamque possessionem, Principibus commendatum presentatumque velim. Ferè enim apparet, ac si eo ipso, ceu pictura aliqua significare voluerit, modum & proprietatem, eminentiam atque felicitatem prudentis Principis.

ARTIFICIOSA illa STRUCTURA, ceus Salomon erat auctor, ostendit, quod Princeps in Artibus, aptitudine, Sapientia & utroque consilio excellere debeat.

EBUR, politum si probè fuerit, bellum est, candidum & glabrum: Innocentiam igitur significat. Princeps enim immaculatus sit, sibi que ab omni re scandalosa caveat oportet. Quemadmodum plantæ aliqua floresque reperiuntur, qui juxta motum Solis moventur semper: sic etiam Subditi sese plerumque gerunt, prout nempe Dominus eorum, devotus fuerit aut malus. Similiter, quemadmodum illi, quibus informe forè Corpus, aut tetra facies est, quantò præcipuis in locis & congregationibus in conspectum prodeunt frequentius, tantò magis suam deformitatem atque defectus detegunt, diutiusque luci exponunt: sic scandalum etiam Principis, qui vitii pollutus est, occultari tacerique nequit, sed foras erumpere cogitur: cum macula in hominis facie, pannoque admodum eleganti, multò equidem prius, quam in manibus, aut vulgaribus aliis vilibusque vestimentis videatur.

AURUM, quo obductum Ebur est, Constantiam significat, ne quis favore, aut odio, aut muneribus, moveri se ad iniquitatem patiatur, sed solidè atque firmiter observentur Jura, ceu aurum in igne.

SEX SOLI illius GRADUS significant

Chcem ho predstaviti' a odporučiť' vladárom, aby o ňom uvažovali a pamätali naň. Takmer sa zdá, že je to nejaký obraz, ktorým chcel Šalamún načrtnúť povahu a vlastnosti, vznešenosť a šťastie rozumného vladára.

MAJSTROVSKÁ STAVBA. Jej autor Šalamún dokazuje, že vladár musí vynikať v umeniach, obratnosti, múdrosti a musí mať dar vonkajšieho i vnútorného rozhodovania.

SLONOVINA. Ak bola poriadne vyleštená, je pekná, biela a hladká. Je symbolom bezúhonnosti. Vladár má byť bez poškvŕny a má sa vystríhať každého pohoršenia. Tak ako sa vyskytujú rastliny a kvety, ktoré sa hnu vždy podľa slnečných pohybov, aj poddaní sa obvykle chovajú podľa toho, či je pán zbožný alebo zlý. Podobne je to s ľuďmi, ktorí majú ošklivé telo alebo ohavnú tvár. Čím častejšie sa vystavujú pohľadom na význačných miestach a zhromaždeniach, tým väčší vystavujú zohavenie a nedostatky na dennom svetle a odhaľujú ich. Pohoršenie, ktoré vzbudzuje vladár zhanobený necnosťami, nemožno skryť, ani o ňom pomlčať. Musí vyplávať na povrch. Škvŕnu na ľudskej tvári či na jemnučkej látke skutočne vidieť omnoho viac ako na rukách alebo na obyčajných všedných šatách.

ZLATO. Lemuje slonovinu a znamená stálosť, aby priazeň, nenávisť alebo dary nikoho nezviedli k neprávosti, ale aby sa zákony ctili tak neochvejne, ako sa zlato skúša v ohni.

ŠEŠT STUPŇOV K STOLCU. Napovedajú, aby sa vladár príliš

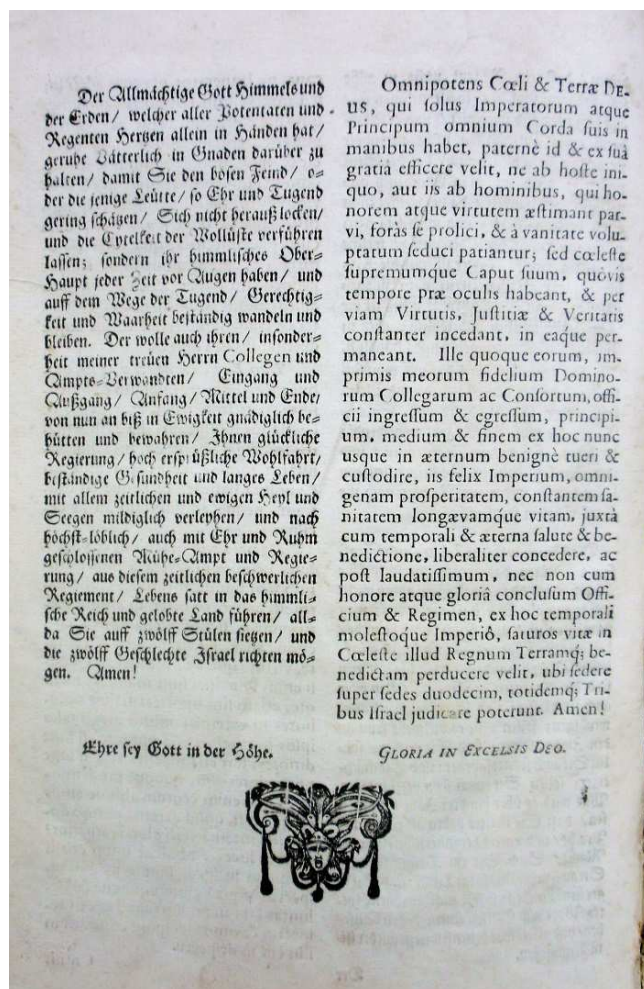

nenáhlil, ale aby podchytil čas. Nech nikoho neuvrhne do záhuby, ani nech ho vlastná mienka nedovedie k skaze. Práve preto je stolec okrúhly. Menej omylov sa robí tam, kde sa jedná rozvážne a prezieravo. Tam sa nepripúšťa náhlivosť, ani ono *nemyslel som si*, ktoré je macochou spravodlivosti a vždy za ním nasleduje ľútosť. V duchovných veciach je ľútosť potrebná a zasluhuje pochvalu. Avšak v politických záležitostiach je hodná hanby a opovrhnutia.

DVE OPERADLÁ NA RUKY. Znamenajú, že Božie i svetské zákony, alebo zákony platné pre ríšu, jednotlivé územia a mestá podopierajú vladárove ruky. Vladár sa bez nich nezaobíde. Sú mu pevnou oporou a keď vyjadruje svoje názory, slúžia mu ako Malý voz,²⁸¹ aby nevybočil ani vpravo ani vľavo.

LEVY. Na schodoch i operadlách skutočne znamenajú levie a nezastrašené srdce, aké by mal vladár mať, aby mohol v prípade potreby bez strachu trestať. Musí sa snažiť iných prevýšiť v cnosti, v úprimnosti a v iných skutkoch. Tým, že sú vladári väčší, patrí sa, aby boli aj lepší. Ak sú vznešenejší navonok, omnoho viac sa im patrí byť takými aj vnútri. Ak sú bohatší, nech sú aj skúsenejší. Ak sú mocnejší, nech sú tiež rozumnejší. Čo im o sto rokov pomôže, že prekvitali vonkajšou nádherou, no chýbala im vnútorná sláva? Sú na výslni, nech sa aj prechádzajú ako na výslni. Sú veľkou autoritou, nech je teda pre nich najvyššou autoritou Božie slovo a Božia vôľa. A nech opovrhujú všetkým, čo stojí proti vôli a slovu Najvyššieho.

²⁸¹ Najjasnejšia hviezda súhvezdia Malý voz, Polárka, je na severnej pologuli dôležitá kvôli navigácii. Ukazuje takmer presne polohu severného svetového pólu.

Všemohúci Boh neba i zeme, ktorý má vo svojich rukách srd-
cia všetkých mocnárov a vladárov, nech im ráči otcovsky udeliť
milosť, aby ich nezlákal zlý nepriateľ, a ľudia, ktorí si nevážia
česť a cnosť, aby neboli zvedení prázdnotou pôžitkov, aby mali
v každom čase pred očami Najvyššieho nebeského Otca a kráčali
po ceste cnosti, spravodlivosti a pravdy a pevne na nej vytrvali.
On nech ráči dobre chrániť a strážiť aj mojich verných pánov
kolegov a druhov v úrade, vchod a východ, začiatok, stred a ko-
niec od teraz až na veky a ráči im pozhnať a láskavo udeliť pro-
spešnú vládu, blahobyť všetkého druhu, pevné zdravie a dlhý
život, ako aj časné i večné blaho. A keď nabažení života so ct'ou
a slávou ukončia svoj záslužný úrad a vládu, nech ich ráči z tohto
časného a bolestného impéria voviesť do nebeského kráľovstva
a prisľúbenej zeme, kde budú môcť sedieť na dvanástich stolcoch
a súdiť rovnaký počet kmeňov Izraela. Amen!

Sláva Bohu na výsostiach.

Resumé

Ján Weber (1612 – 1684) moved from Thierling, his home village, to Prešov in the late 1640s and became one of the first pharmacists in town. Even though it is unknown where he studied medicine, he acted as a renowned physician. He even provided vocational training for young people in his own house. Weber's pharmacy may be considered the first attempt to establish a private combined medical and pharmaceutical school in Hungary. Apart from this achievement, Ján Weber was also an accomplished diplomat. His diplomatic abilities and personal connections were often sought and exploited by the city. An important achievement of diplomacy headed by Ján Weber in 1665 on behalf of Prešov was the establishment of the Evangelical College in Prešov. The College, in accordance with the founders' intentions, gradually became a counterweight to the Jesuit (and therefore Catholic) Academy in Košice, founded around the same time, as well as to the older Jesuit University in Trnava. The College had 10 classes and the teaching subjects included philosophy and theology, which attracted students not only from Prešov, but from the whole country as well as from abroad. Many graduates of the highest classes have been appointed heads of schools or priests.

Ján Weber's abilities and merits were highly praised and in 1661 he became the mayor (*richtár*) of Prešov and held the position until 1667. Later he reclaimed the office of the mayor in the years 1675 – 1682. While in office, Weber wrote a political trilogy, the first part of which was published in 1662 under the name *Janus bifrons*, the second part published in 1665 was called *Lectio principum* and, finally, in 1668 the third part appeared under the name *Wappen der Königlichen Freyen Stadt Eperies*.

The first two Weber's political writings are "mirrors for princes", a genre with critical and moralistic undertone, addressing a particular ruler, army, prince, or a fictitious bearer of power. Its ambition is to direct the life and conduct of the rules as well as to offer guidance on how to rule. The third part of the trilogy is a heraldic work. The Latin and German languages in which Weber

wrote reflect the city's general ambiance. Along with Latin, most of the official municipal agenda was written in German. Apart from the dominant Latin, German was the only other language used in Church documents. All this reflects the fact, that Germans were the most economically and politically powerful nationality during the whole 17th century in Prešov.

Although *Lectio principum* is a mirror for princes, Weber did not dedicate it to any particular ruler, but to the 73 citizens of Prešov, members of the municipal council in 1665. He thus firmly declared the preservation of the autonomy of Prešov.

Weber uses numerous references to the Bible, the antiquity, but also the recent past. His book reflects the principles of Baroque esthetics that is based primarily on rhetorical tradition of the Antiquity, adding thematic and stylistic heritage of the Bible, stylistic syncretism and specific rhetorical and stylistic figures. Literary production in Weber's times strengthened its religious focus, but it did not revert into the religiosity of The Middle Ages. It was building on the innovations rooted in the Renaissance. The structure and the content of Weber's work have been inspired by the writings of other authors while omitting the sources, yet another feature of the spirit and the nature of writing of the time.

Kto je kto v spise *Vladárske čítanie*

ABSOLÓN – tretí syn kráľa Dávida. Zabil svojho nevlastného brata Amnána, neskôr pripravil sprisahanie proti otcovi a musel ujsť z Jeruzalema. Na úteku sa mu vlasy zaplietli do konárov stromu a zostal visieť na strome. Jeho bratranec Jóab, jeden z Dávidových vojvodcov, neposlúchol kráľov rozkaz a zabil ho.

AELIUS SPARTIANUS – pravdepodobne fiktívne meno. Jeden zo šiestich autorov diela *Historia Augusta*. Týmto titulom je od 17. storočia označovaný zachovaný súbor biografii tridsiatich cisárov od Hadriana až po Numeriana. Spis sa tvári ako dielo šiestich rôznych autorov z Diocletianovej a Augustovej doby. V skutočnosti však ide zrejme o fiktívne mená, za ktorými sa pravdepodobne skrýva jediný anonymný falzifikátor pôsobiaci v 4. alebo v 5. storočí (Šubrt, 2005, s. 425).

AENEAS – syn Anchisa a Afrodity, rímsky hérós, známy hrdina Trójskej vojny, ktorého úlohou bolo po páde Tróje založiť nové mesto – novú Tróju – v Itálii. Aeneas založil mesto Alba Longa. Jeho potomkami boli Romulus a Remus, zakladatelia Ríma.

AENEAS SILVIUS PICCOLOMINI (15. stor. po Kr.) – taliansky humanista, diplomat, pápež (Pius II.).

AGAMEMNÓN – mykénsky kráľ, vrchný veliteľ gréckych vojsk pred Trójou. Po návrate domov ho zabila manželka Klytaimnéstra spolu s jej zvodcom Aigisthom.

AGÉSILOS II. (5. / 4. stor. pred Kr.) – spartský kráľ. Úspešne bojoval proti Peržanom a v roku 387/6 s nimi dohodol tzv. Antalkidov mier. Dejepisec Xenofón ho považoval za vzor vládára.

AGRIPPA, MARCUS VIPSANIUS (1. stor. pred Kr.) – rímsky vojvodca, priateľ a zať cisára Augusta. Zo začiatku Augustovej vlády riadil zahraničnú politiku a vojenskú správu ríše.

ACHATÉS – trójsky bojovník, verný priateľ Aenea.

AISCHINÉS Z ATÉN (4. stor. pred Kr.) – attický rečník a štátnik, súčasník a politický odporca Démosthena; na ostrove Rhodos založil rétorskú školu.

ALARICH II. (5. / 6. stor. po Kr.) – kráľ Vizigótov, Eurichov syn.

ALBERT VEĽKÝ (13. stor. po Kr.) – nemecký filozof, teológ a prírodovedec, člen dominikánskeho rádu, učiteľ Tomáša Akvinského, svätec a učiteľ cirkvi.

- ALEXANDER SEVERUS (Marcus Aurelius Severus Alexander; 3. stor. po Kr.) – posledný rímsky cisár severovskej dynastie.
- ALEXANDER VEĽKÝ (Macedónsky; 4. stor. pred Kr.) – macedónsky kráľ, syn Filipa II.
- ALFONZ V. (Šľachetný; 15. stor. po Kr.) – aragónsky, mallorský, sicílsky a neapolský kráľ.
- AMALTHEIA – nymfa-koza, ktorá dojčila Dia. Jej odlomený roh naplnený darmi, kvetmi a ovocím sa stal symbolom hojnosti.
- AMBROSIUS (sv. Ambróz, okolo 4. stor. po Kr.) – latinský cirkevný spisovateľ, biskup v Miláne, jeden z významných cirkevných otcov Západu.
- AMFIÓN – syn najvyššieho Boha Dia a jeho milenky Antiopy, thébsky kráľ a slávny hudobník. Svojou hrou na lýru hýbal skalami a vďaka tomu za jeden deň postavil a opevnil mesto Théby.
- ANCHISÉS – dardanský kráľ, otec Aenea.
- ANTIGONOS I. (4. stor. pred Kr.) – macedónsky vojenský veliteľ a politik.
- ANTONINUS PIUS (1. / 2. stor. po Kr.) – rímsky cisár. Jeho vládnutie sa hodnotí ako jedno z najlepších v rímskych dejinách. Dožil ríši život v mieri a v prosperite.
- APELLÉS (4. stor. pred Kr.) – dvorný maliar Filipa II. a Alexandra Veľkého. Podľa Plinia najväčší maliar všetkých čias. Podľa antic-
kých správ vynikal dôsledným uplatnením svetla, bohatou škálou farieb, nábehom na perspektívu a výraznou charakteristikou pos-
táv. Z jeho diel sa nič nezachovalo, sú však známe obrazy, ktoré by mohli byť kópiami jeho malieb.
- APOLLÓN – Diov syn, v antickej mytológii boh svetla a slnka, ochranca života a poriadku, neomylný strelec a veštec. Najznámejšia
veštiareň spojená s jeho menom sa nachádzala v Delfách. Bol tiež vodcom Múz.
- ARGOS – stooký pastier, ktorý vynikal neobyčajnou bdelosťou.
- ARIADNA – dcéra krétskeho kráľa Minóa. Pomohla Théseovi (dala mu kľbko nití), aby nezablúdil v labyrinte, kde mal zabiť Minó-
taura.
- ARISTEIDÉS (5. stor. pred Kr.) – aténsky štátnik a stratég. Ako jeden z desiatich stratégov sa zúčastnil bitky pri Marathóne a ako
stratég viedol aténske pozemné vojsko vo víťaznej bitke pri Platajách. Za nezištnosť a neúplatnosť dostal meno „Spravodlivý“.
- ARTAXERXÉS II. (5. / 4. stor. pred Kr.) – perzský kráľ.
- ASKLÉPIOS – syn boha Apollóna, slávny lekár a neskôr boh lekárstva. Významné stredisko jeho kultu sa nachádzalo v Epidaure
v Argolide.

ATLAS – mytologická postava, obor, ktorý podľa povesti nesie na svojich pleciach mohutnú nebeskú klenbu.

AUGUSTUS, C. IULIUS CAESAR OCTAVIANUS (1. stor. pred Kr. / 1. stor. po Kr.) – adoptívny Caesarov syn, prvý rímsky cisár.

ÁRON – starozákonný prorok a prvý židovský veľkňaz, starší brat Mojžiša.

BACCHUS – starorímsky boh vína, vinohradníctva, plodnosti a zábavy.

BATAVOVIA – germánsky kmeň na Rýne.

BAYER, JÁN (17. stor. po Kr.) – spisovateľ, filozof, pedagóg, kňaz, najvýznamnejší predstaviteľ prešovskej filozofickej školy, prvý stúpenec Baconovho učenia. Študoval v Prešove a vo Wittenbergu. Po návrate do Prešova (1659) sa stal konrektorom a neskôr aj rektorom mestskej školy a v spolupráci s I. Cabanom ju premenil na lýceum. Rozkvetu lýcea sa však nedočkal, lebo ho v roku 1665 zbavili profesúry. Potom bol činný ako kazateľ v Banskej Bystrici a v Spišskom Podhradí.

BEICHLINGEN, FRIDRICH VON (15. stor. po Kr.) – gróf, magdeburský biskup.

BEICHLINGEN, JOHANN VON (15. stor. po Kr.) – gróf.

BÉLOS – mýtický zakladateľ asýrskobabylonskej ríše.

BELZEBUB (Belzebul) – vládca démonov.

BERNARD Z CLAIRVAUX (11. / 12. stor. po Kr.) – francúzsky filozof, teológ a mystik.

BIAS Z PRIENY (6. stor. pred Kr.) – jeden zo siedmich mudrcov, mal povest' spravodlivého sudcu.

BUSIRIS – syn boha Poseidóna, egyptský kráľ.

CABAN, IZÁK (17. / zač. 18. stor. po Kr.) – filozof, teológ a dramatik. V Prešove pôsobil od roku 1661, zaslúžil sa o premenu mestskej školy na lýceum a o jeho rozkvet; pôsobil tu ako profesor. Keď do Prešova prišli jezuiti presadzovať protireformačné tendencie, musel v roku 1670 odísť. Je prvým predstaviteľom atomizmu na Slovensku. Spolu s J. Bayerom patrili k najznámejším predstaviteľom prešovskej filozofickej školy a k najplodnejším autorom 17. storočia.

CAESAR, GAIUS IULIUS (1. stor. pred Kr.) – rímsky vojvodca, štátnik a spisovateľ, adoptívny otec cisára Augusta.

CATO, MARCUS PORCIUS (3. / 2. stor. pred Kr.) – rímsky štátnik, autor niekoľkých literárnych diel. Je nazývaný tiež Cato Cen-zor (*Cato Censorius*) podľa úradu cenzora, ktorý dlhé roky zastával, alebo Cato Starší (*Cato Maior*), aby bol odlišený od Catona Mladšieho, jeho pravnuka.

CATO MLADŠÍ (Marcus Porcius Cato Uticensis; 1. stor. pred Kr.) – rímsky senátor a vojvodca, jeden z hlavných odporcov C. I. Cae-sara.

CICERO, MARCUS TULLIUS (2. / 1. stor. pred Kr.) – politik, filozof, spisovateľ a najväčší rímsky rečník.

COMMODUS, LUCIUS AURELIUS (2. stor. po Kr.) – rímsky cisár, syn a nástupca Marka Aurelia.

CONSTANTINUS PONTIUS (16. stor. po Kr.) – kazateľ a podľa niektorých autorov aj spovedník Karola V. Prijal protestantizmus, za čo bol odsúdený v procese inkvizície.

COTTA, GAIUS AURELIUS (2. / 1. stor. pred Kr.) – rímsky štátnik a rečník.

CUSPINIAN, JOHANNES (*Johannes Spießheimer*; 15. / 16. stor. po Kr.) – humanista, básnik a diplomat v habsburských službách.

CZERNAK, SAMUEL – p. Černák, Samuel

ČERNÁK, SAMUEL (17. stor. po Kr.) – evanjelický kňaz, spisovateľ; konrektor gymnázia v Banskej Bystrici. Autor scholastickej dišputy o bytí.

DAIDALOS – v gréckej mytológii najväčší grécky staviteľ a vynálezca, ale aj sochár a maliar.

DANIEL – biblická postava, mladý Žid zo šľachtického rodu Júdovho kmeňa.

DAREIOS III. (4. stor. pred Kr.) – posledný perzský kráľ.

DÁVID (11. / 10. stor. pred Kr.) – druhý kráľ zjednoteného Izraela.

DÉMÉTRIOS I. MACEDÓNSKY (4. / 3. stor. pred Kr.) – syn Antigona I., macedónsky veliteľ a panovník.

DÉMOSTHENÉS (4. stor. pred Kr.) – aténsky rečník a politik.

DIANA – staroitalská bohyňa mesiaca a ochrankyňa žien. V Ríme bola stotožňovaná s gréckou Artemidou.

DIOCLETIANUS, GAIUS AURELIUS VALERIUS (Dioklecian; 3. / 4. stor. po Kr.) – rímsky cisár, tvorca dominátu.

DIOGENÉS ZO SINÓPY (5. / 4. stor. pred Kr.) – kynický filozof.

DIONYSIOS I. (5. / 4. stor. pred Kr.) – tyran v Syrakúzach.

DRAKÓN (7. stor. pred Kr.) – aténsky zákonodarca a štátnik.

ECHÓ – horská nymfa, ktorá bola známa zhovorčivosťou. Bohyňa Héra ju potrestala za to, že ju rečami zdržiavala, keď prenasledovala svojho záletného manžela Dia. Za trest mohla len opakovať už vypovedané.

ENNIUS, QUINTUS (3. / 2. stor. pred Kr.) – rímsky básnik, často označovaný za otca rímskeho básnictva. Jeho dielo malo významný vplyv na vývoj rímskej literatúry v klasickom období.

EPAMEINÓNDAS (5. / 4. stor. pred Kr.) – thébsky politik a vojvodca. Pozri aj Pelopidas.

EURICH (5. stor. po Kr.) – kráľ Vizigótov, Alarichov otec. Bol jedným z najmocnejších germánskych vládcov v období úpadku a zániku Západorímskej ríše.

EURIPIDÉS (5. stor. pred Kr.) – aténsky dramatický básnik, posledný z troch veľkých tragikov.

EZAU – biblická postava, prvorođený syn Izáka a Rebeky, brat Jáкова.

EZOP (Aisópos; 7. / 6. stor. pred Kr.) – autor thráckeho alebo frýžskeho pôvodu, považuje sa za autora súboru bájok.

FABIOVCI – meno slávneho rímskeho rodu, ktorého členovia zasiahli do dejín vďaka svojej vojenskej udatnosti a politickej angažovanosti.

FAËTHÓN – syn boha slnka Hélia, ktorý si od otca vydobyl, aby mohol jeden deň riadiť otcov slnečný voz. Nezvládol ale ohnivé kone a aby nezhořela zem aj nebo, najvyšší boh Zeus ho usmrtil bleskom.

FALARIS (6. stor. pred Kr.) – tyran v Akragante na Sicílii. Bol povestný svojou krutosťou.

FERDINAND I. FERRANTE (15. stor. po Kr.) – neapolský kráľ, syn aragónskeho a neapolského kráľa Alfonza V.

FERDINAND II. (16. / 17. stor. po Kr.) – rakúsky a štajerský arcivojvoda, český a uhorský kráľ a ríšskonemecký cisár.

FILIP II. (Filippos; 4. stor. pred Kr.) – macedónsky kráľ, otec Alexandra Veľkého.

FILIP II. HABSBURSKÝ (Múdry; 16. stor. po Kr.) – španielsky kráľ, kráľ neapolský a sicílsky, anglický (spoluvládca Márie I.), portugalský a vojvoda burgundský a milánsky.

FILIPPIDÉS (4. / 3. stor. pred Kr.) – básnik novej attickej komédie, priateľ thráckeho kráľa Lysimacha. Podľa slovníka Suda napísal 45 komédií.

FLAVIUS VALERIUS SEVERUS (3. / 4. stor. po Kr.) – cisár v západnej časti Rímskej ríše v rokoch 306 – 307.

FOIBOS – prímenie boha Apollóna.

FRAGARIA – latinské označenie pre mesto Prešov.

FRAGOPOLIS – latinské označenie pre mesto Prešov.

FRIDRICH II. JEMNOCITNÝ (15. stor. po Kr.) – saský kurfirst.

FRIDRICH III. HABSBURSKÝ (15. stor. po Kr.) – štajerský, korutánsky a kranský vojvoda, rakúsky arcivojvoda, nemecký kráľ a rímsky cisár.

FRIDRICH III. MÚDRY (15. / 16. stor. po Kr.) – saský kurfirst, zakladateľ univerzity vo Wittenbergu. Vystupoval na obranu Martina Luthera a poskytol mu azyl na Wartburgu.

FRIDRICH ZO SASKA – p. Fridrich III. Múdry.

FURTHINI, MATEJ (17. stor.) – evanjelický farár, od roku 1660 slovenský kazateľ v Banskej Bystrici.

GADITANČANIA – obyvatelia mesta Gades (dnes Cádiz) na juhozápadnom pobreží Hispánie.

GAIUS MARIUS (2. / 1. stor. pred Kr.) – rímsky vojvodca a štátnik. Pochádzal z nízkeho rodu, no získal si prístup aj k najvyšším úradom. Zreorganizoval rímsku armádu, sedemkrát bol zvolený za konzula. Viedol demokraticky orientovanú politiku.

GALÉNOŠ (2. stor. po Kr.) – najslávnejší grécky lekár rímskeho cisárskeho obdobia a jeden z významných predstaviteľov antickej logiky, osobný lekár Marka Aurelia v Ríme.

GALERIUS VALERIUS MAXIMUS (4. stor. po Kr.) – mladší Diocletianov spoluvládca (caesar) vo východnej časti Rímskej ríše; jeho nástupca v rokoch 305 – 311.

GIGANTI – obľudní obri, synovia bohyně Gaie zrodení z kvapiek krvi boha neba Urana.

GNATHO – meno príživníka v Terentiovej komédii *Eunuch*.

GORGAS (5. / 4. stor. pred Kr.) – sofista a učiteľ rečníctva a jeden zo zakladateľov gréckej umeleckej prózy.

GRÁCIE (Charitky) – bohyne pôvabu, krásy a slávnostného veselí, obvykle tri (Aglaia, Eufrosyné, Thalia).

GRANVELLE, ANTOINE PERRENOT DE (16. stor. po Kr.) – diplomat, arraský biskup, kardinál, radca Karola V. a Filipa II.

GREGOR I. VEĽKÝ (okolo 6. / 7. stor. po Kr.) – pápež a učiteľ cirkvi.

GREGOR Z NAZIANZU (4. stor. po Kr.) – teológ, rétor a básnik, jeden z najvýznamnejších cirkevných otcov Východu.

GRYF – mýtický netvor, kríženec orla a leva.

HADRIANUS, PUBLIUS AELIUS (Hadrián; 1. / 2. stor. po Kr.) – rímsky cisár. Upustil od výbojnej politiky svojho predchodcu Traiana a snažil sa o upevnenie ríše a cisárskej moci. Vybudoval pohraničné opevnenie, najmä v západnej Európe.

HANNIBAL (3. / 2. stor. pred Kr.) – kartáginský politik a štátnik, vynikajúci stratég.

HEKTOR – syn trójskeho kráľa Priama, jeden z najväčších hrdinov trójskej vojny.

HELIODORUS (4. stor. po Kr.) – biskup v meste Altino v Talii, bojoval proti arianizmu. Hieronymov priateľ z mladosti.

HÉLIOS – boh Slnka.

HERODES ANTIPAS (1. stor. pred Kr. / 1. stor. po Kr.) – syn Heroda Veľkého, tetrarcha Galiley a Perey.

HÉRODOTOS Z HALIKARNASSU (5. stor. pred Kr.) – grécky historik, mal veľký vplyv na tradíciu antického dejepisectva. Cicero ho nazval „otcom dejepisu“.

HÉSIODOS (8. / 7. stor. pred Kr.) – tvorca gréckeho didaktického eposu.

HIERONYMUS, SOPHRONIUS EUSEBIUS (4. / 5. stor. po Kr.) – latinský cirkevný spisovateľ, učiteľ Cirkvi. Jeho latinský preklad Biblie (tzv. *Vulgata*) ovplyvnil celú západnú kultúru.

HOMÉR (8. stor. pred Kr.) – najstarší známy grécky epický básnik.

CHAM – biblická postava, jeden z Noemových synov.

CHARITKY – pozri Grácie.

CHILÓN (6. stor. pred Kr.) – filozof, jeden zo siedmich mudrcov.

CHIMÉRA – obluda chrliaca oheň, mala hlavu leva, telo divokej kozy a hadí chvost.

CHIZKIÁŠ (EZECHIÁŠ) – júdsky kráľ, ktorý opravil a znovu otvoril Boží chrám.

CHYTRAEUS, DAVID (Chyträus; 16. stor. po Kr.) – nemecký luteránsky teológ a historik. Jeho skutočné meno bolo *Kochhaffe*. Bol profesorom na univerzite v Rostocku a jedným zo spoluautorov dokumentu *Formula Concordiae*.

ISOKRATÉS (5. / 4. stor. pred Kr.) – aténsky rečník a teoretik rétoriky.

IUPPITER – najvyšší boh v rímskej mytológii, totožný s gréckym Diom.

IUSTINIANUS I. VEĽKÝ (6. stor. po Kr.) – východorímsky (byzantský) cisár v rokoch 527 – 565 po Kr. Jeho trvalou zásluhou je kodifikácia rímskeho práva v zákonníku nazývanom *Corpus iuris civilis*.

IUSTITIA – bohyňa spravodlivosti a poriadku, prvá Diova manželka.

IZAJ – biblická postava, Efraťan z júdskeho Betlehema, otec Dávida.

IZÁK – druhý biblický patriarcha, syn Abraháma a Sary.

JÁKOB – biblická postava, syn Izáka a Rebeky, dvojča Ezaua. Jákob odkúpil prvorodenstvo svojho brata Ezaua za misu šošovice a ľst'ou vymámil od slepého Izáka i požehnanie určené pre najstaršieho syna. Po ďalších životných peripetiách mu Boh zmenil meno na Izrael.

JÁN KRSTITEĽ – syn Zachariáša a Alžbety, žil asketicky v púšti, kázal mravnú očistu a hlásal príchod Božieho kráľovstva.

JÁN ZLATOÚSTY (Chrysostomos; 4. / 5. stor. po Kr.) – rečník a spisovateľ, biskup a učiteľ cirkvi, jeden z najvýznamnejších cirkevných otcov Východu.

JANUS – rímsky boh počiatku všetkých vecí, boh s dvoma tvármi (*bifrons*), ktorý symbolizuje mesiac a slnko, ale aj minulosť a budúcnosť zároveň.

JEFTE – jeden zo starozákonných sudcov, ktorí viedli Izrael v 11. stor. pred Kr. Bol synom pohanskej neviestky a Gileada. Prv než sa stal sudcom, viedol zbojnicky spôsob života.

JEREMIÁŠ – starozákonný prorok. Pôsobil v rokoch 628 – 587 pred Kr., počas jedného z najtemnejších období v dejinách Jeruzalema. Prežil príchod Babylončanov, zničenie mesta, požiar chrámu, odchod do zajatia, zničenie všetkého, čo symbolizovalo vieru a nádej Izraela.

JESSE – biblická postava, otec Dávida, ktorý sa stal kráľom Izraelitov.

JEZABEL – žena Achaba, izraelského kráľa. Bezbožný pár sa oddával modloslužbe, kultu Baala, dopúšťal sa mnohého násillia a prenasledoval prorokov.

JÓAB – jeden z vojvodcov kráľa Dávida. Napriek kráľovmu rozkazu zabil jeho syna a svojho bratranca Absolóna.

JÓB – biblická postava, zbožný a spravodlivý človek.

JONADAB – biblická postava, v Rechabovom kmeni zaviedol náboženskú obnovu.

JOZEF – biblická postava, Jákobov syn. Bratia ho predali a otcovi povedali, že ho roztrhala divoká zver. Dostal sa do otroctva k veliteľovi faraónovej stráže. Neskôr sa stal správcom egyptskej krajiny.

JOZUE – pomocník, neskôr nástupca Mojžiša, prešiel s izraelským ľudom cez Jordán a viedol ho do Kanaánu.

JUPITER – pozri Iuppiter.

KADMOS – mýtický praotec Thébanov, zakladateľ Théb a ich prvý kráľ.

KAMBYSÉS II. (6. stor. pred Kr.) – perzský veľkokráľ, syn a nástupca Kýra Staršieho.

KAROL V. (16. stor. po Kr.) – španielsky kráľ, rímsko-nemecký cisár, burgundský vojvoda a arcivojvoda rakúsky.

KAROL VEĽKÝ (8. / 9. stor. po Kr.) – franský kráľ a rímsky cisár z dynastie Karolovcov. Svojou zahraničnou i vnútornou politikou sa zaslúžil o náboženskú, morálnu a kultúrnu obrodu, ako aj o obnovenie vzdelanosti v západnej Európe.

KASSIÁN, JÁN (4. / 5. stor. po Kr.) – jeden z otcov púšte, žiak Jána Zlatoústeho. Mal výrazný vplyv na podobu západného mníšstva. Považuje sa za najvplyvnejšiu postavu pred sv. Benediktom.

KELTIBERI – národ v strednej Hispánii na juh od rieky Ebro.

KINEAS (4. / 3. stor. pred Kr.) – diplomat a Pyrrhov radca. Pochádzal z Thessálie, vzdelával sa u rečníka Démosthena.

KIRCHMAYER, GEORG KASPAR (17. stor. po Kr.) – nemecký učenec, pôsobil ako profesor rétoriky na filozofickej fakulte vo Wittenbergu, viackrát bol aj jej dekanom.

KLEIÓ – jedna z Múz, múza histórie a veľkých činov.

KLEOPATRA VII. (1. stor. pred Kr.) – egyptská kráľovná z dynastie Ptolemaiovcov.

KONŠTANTÍN I. VEĽKÝ (3. / 4. stor. po Kr.) – rímsky cisár, v roku 313 vydal Milánsky edikt, ktorým ukončil prenasledovanie kresťanov a zaručil náboženskú slobodu všetkým obyvateľom Rímskej ríše.

KREÓN – thébsky kráľ.

KROISOS – posledný lýdsky kráľ. V Lýdii sa ťažilo zlato a krajina oplývala bohatstvom. Už v staroveku sa Kroisovo meno stalo synonymom veľmi bohatého človeka.

KYKLOPI – spupní, nepohostinní a nevládni obri s jediným veľkým guľatým okom.

KÝROS II. STARŠÍ / VEĽKÝ (6. stor. pred Kr.) – perzský kráľ, zakladateľ Perzskej ríše.

KÝROS MLADŠÍ – syn Dareia II., brat perzského kráľa Artaxerxa II., proti ktorému povstal roku 401. Padol v bitke v súboji so svojím bratom.

LAUDANČANIA – obyvatelia mesta Lauda (dnes Lodi) v Taliansku.

LAZAR ZO SCHWENDI (barón de Hohenlandsberg; 16. stor. po Kr.) – rakúsky diplomat, štátnik, generál v službách cisára Karola V., Maximiliána II. a Ferdinanda I.

LÉONIDAS (6. / 5. stor. pred Kr.) – spartský kráľ, ktorý na čele tristo Spartanov bránil Thermopyly proti Peržanom, kde aj padol.

LIVIUS, TITUS (1. stor. pred Kr. / 1. stor. po Kr.) – významný rímsky historik.

LOKIETKO (Vladislav I. Lokietko; 13. / 14. stor. po Kr.) – poľský kráľ, založil dynastiu Piastovcov. Zjednotil poľské údelné kniežatstvá.

LUKIANOS ZO SAMOSATY (2. stor. po Kr.) – rétor a satirik, rozprávač s hlbokým zmyslom pre humor.

LUTHER, MARTIN (15. / 16. stor. po Kr.) – nemecký teológ, kazateľ a reformátor, zakladateľ protestantizmu.

LYKURGOS – legendárny zákonodarca v Sparte, tvorca spartskej ústavy. Žil vraj okolo roku 800 pred Kr.

LYSIMACHOS (4. / 3. stor. pred Kr.) – vojvodca Alexandra Veľkého. Po Alexandrovej smrti dostal do správy Thrákiu. Roku 305 prijal kráľovský titul.

MAECENAS, GAIUS CILNIUS (1. stor. pred Kr.) – bohatý a vzdelaný rímsky aristokrat etruského pôvodu. Blízky priateľ Octaviana Augusta, známy najmä ako priaznivec kultúry. Zhromaždil okolo seba skupinu básnikov a poskytol im hmotné zabezpečenie, aby mali dostatok času na umeleckú tvorbu.

MACHIAVELLI, NICCOLÒ (15. / 16. stor. po Kr.) – florentský úradník, historik a politický mysliteľ.

MAMAEA, IULIA AVITA (2. / 3. stor. po Kr.) – matka rímskeho cisára Alexandra Severa. Počas turbulentných rokov vlády svojho syna bola najvplyvnejšou ženou v Rímskej ríši.

MARCELLUS, MARCUS CLAUDIUS (1. stor. pred Kr.) – Augustov synovec, rímsky vojvodca. Päťkrát bol zvolený za konzula. Dobyl mesto Syrakúzy.

MARCUS ANTONIUS (1. stor. pred Kr.) – rímsky štátnik a vojvodca, triumvir, Caesarov priateľ. V Egypte podľahol vplyvu kráľovnej Kleopatry. Súperil s Octavianom, čo viedlo k vojne. Po porážke jeho a Kleopatrinho loďstva v bitke pri Aktiu roku 31 pred Kr. spáchal samovraždu.

MARCUS AURELIUS ANTONINUS (2. stor. po Kr.) – rímsky cisár a filozof, predstaviteľ mladšieho stoicizmu.

MARS – starorímsky boh zúrivej vojny, vojnového vraždenia.

MATUZALEM – biblický patriarcha, ktorý sa dožil veľmi vysokého veku.

MAXENTIUS (4. stor. po Kr.) – syn cisára Maximiana, uzurpátor v Ríme v rokoch 306 – 312. V roku 312 bol porazený Konštantínom I. pri Mulvijskom moste.

MAXIMILIÁN I. (15. / 16. stor. po Kr.) – rakúsky arcivojvoda a burgundský vojvoda, rímsky kráľ, rímskonemecký cisár. S jeho menom je spojené založenie budúcej habsburskej monarchie. Vďaka premyslenej sobášnej politike zaistil dynastii veľmocenské postavenie.

MAXIMINUS (3. stor. po Kr.) – rímsky cisár v rokoch 235 – 238, prvý z tzv. vojenských cisárov. Uspokojoval len vojsko, vystupoval proti senátu, konfiškoval chrámový majetok, kládol neúmerné finančné nároky na mestá.

MENENIUS AGRIPPA (6. / 5. stor. pred Kr.) – konzul roku 503 pred Kr. Podľa rímskej tradície prinútil nespokojných plebejcov, ktorí vraj roku 494 pred Kr. odtiahli z Ríma na Svätú horu, aby sa vrátili do mesta.

MERCURIUS – italské božstvo zisku, v rímskom kulte sa objavuje začiatkom 5. stor. pred Kr., keď sa v rímskej republike začal rozvíjať obchod. Postupne bol stále viac stotožňovaný s gréckym bohom Hermom. Herma, ktorý vynašiel lýru, uctievali a považovali za svojho patróna, okrem mnohých iných, aj básnici.

METELLUS NUMIDICUS, QUINTUS CAECILIUS (2. / 1. stor. pred Kr.) – rímsky štátnik a vojvodca.

METELLUS CELER, QUINTUS CAECILIUS (2. / 1. stor. pred Kr.) – popredný rímsky politik.

MILTIADES MLADŠÍ (6. / 5. stor. pred Kr.) – aténsky vojvodca a štátnik. V roku 490 pred Kr. stál na čele gréckej armády v bitke pri Marathóne.

MINERVA – rímska bohyňa múdrosti a remesiel, totožná s gréckou bohyňou Athénou.

MOJŽIŠ – biblická postava. Židovské dieťa narodené v čase, keď bol jeho ľud v Egypte utláčaný. Mojžiša vytiahla z vody faraónova dcéra a dala mu egyptské vzdelanie. S bratom Áronom vyviedli izraelský ľud z Egypta do zaslúbenej zeme. V Novom zákone je nazývaný prorokom a priateľom Boha.

MÚZY – v gréckej mytológii bohyne všetkých múzických umení, ochrankyne umení a vied. Žili na Olympe, rady však prichádzali aj k prameňu Hippokréne na lesnatom Helikóne a ku Kastalskému prameňu na úbočí Parnassu.

NÁBAL – biblická postava, bohatý, surový a zlomyseľný muž.

NÁBOT – biblická postava, odmietol predať vinicu kráľovi Achabovi. Kráľovná Jezabel ho nechala ukameňovať ako rúhača.

NABUCHODONOSOR (Nebúkadnesar II.) – babylonský kráľ v rokoch 604 – 562 pred Kr. Povzniesol neskorú babylonskú ríšu k rozkvetu. Súčasťou jeho mocenských výbojov na západe bolo aj zničenie Júdskeho kráľovstva, ktoré dovíril zborením Jeruzalema.

NÁDASDY, TOMÁŠ (15. / 16. stor. po Kr.) – kapitán Budy, chorvátsky bán, najvyšší krajinský sudca, uhorský palatín.

NEPOTIANUS – kňaz, synovec biskupa Heliodora.

NESTOR – mýtický kráľ v Pyle, najstarší grécky hrdina v trójskej vojne. Bol vážený pre svoju múdrosť a príslovečnú výrečnosť.

NINUS – prvý assýrsky kráľ, zakladateľ mesta Ninive.

NOE – biblická postava, podľa Božieho návodu postavil archu a zachránil ľudský rod a živočíšne druhy na tejto zemi, keď Boh zoslal na zem potopu.

NOTTNAGEL, CHRISTOPH (17. stor. po Kr.) – pôsobil na akadémii vo Wittenbergu, venoval sa matematike a astronómii.

OCTAVIANUS – pozri Augustus.

ORFEUS – syn boha Apollóna alebo riečneho boha Oiagra a Múzy Kalliopé. Najstarší a najväčší hudobník a spevák. Pri jeho speve a hre na lýru krotli divoké zvery, skaly sa hýbali, v celej prírode nastal súlad.

OVENUS – pozri Owen, John.

OVIDIUS NASO, PUBLIUS (1. stor. po Kr.) – významný rímsky básnik.

OWEN, JOHN (16. / 17. stor. po Kr.) – waleský epigramatik známy latinskými epigramami zozbieranými v zbierke *Epigrammata*. Zvykne byť uvádzaný aj ako Ioannes Owen, Joannes Oweni, Ovenus a Audoenus.

PALLAS ATHÉNA – starogrécka bohyňa múdrosti, ale aj vojny vedenej s rozumom, ochrankyňa práva a spravodlivosti.

PAPIRIA – manželka Lucia Aemilia Paula.

PAPIRIUS PRAETEXTATUS, LUCIUS (3. stor. pred Kr.) – cenzor. O jeho živote veľa nevieme, máme však zachovanú anekdotu z jeho detstva. Mladý, ešte nepľnoletý Lucius sa spolu s otcom zúčastnil na zasadnutí senátu. Keďže vec, o ktorej sa rokovalo, nebola ešte uzavretá, nemalo sa o nej hovoriť. Luciova matka však naliehala na syna, aby jej prezradil, čo bolo obsahom rokovania. Vymyslel si preto lož. Rokovalo sa vraj o otázke, či je výhodnejšie, aby mal muž dve ženy alebo naopak žena dvoch mužov. Na druhý deň vtrhli do senátu ženy a presviedčali senátorov o výhodách dvoch mužov pre jednu ženu. Senátori nerozumeli, až kým im Lucius neobjasnil, o čo ide. Následne ustanovili, že okrem Lucia viac nesmie do senátu vkročiť nijaké dieťa. Lucius Papirius neskôr dostal prímenie Praetextatus, ktoré pripomínalo jeho dôvtip, hoc bol ešte dieťaťom (deti nosili tógu, ktorá sa nazývala *toga praetexta*).

PARMENIÓN (4. stor. pred Kr.) – vojvodca kráľa Filipa II. a Alexandra Macedónskeho.

PAULUS AEMILIUS, LUCIUS (3. / 2. stor. pred Kr.) – rímsky konzul a vojvodca. Jeho adoptívnym otcom bol Publius Cornelius Scipio. Po porážke kráľa Persea v roku 168 pred Kr. a skončení tretej macedónskej vojny dostal čestný prívlastok *Macedónsky*.

PAUSANIAS (5. stor. pred Kr.) – Kleombrotov syn, spartský regent, hlavný grécky veliteľ v boji pri Platajách.

PAUSANIAS (4. stor. pred Kr.) – macedónsky aristokrat a člen osobnej stráže macedónskeho kráľa Filipa II.

PAVOL, apoštol – podľa biblickej tradície pôvodným menom Saul (Šavol). Po obrátení na kresťanstvo bol najhorlivejším kresťanským misionárom, hlásal kresťanskú zvesť nielen medzi židovskými súkmeňovcami, ale i medzi ostatnými obyvateľmi Rímskej ríše, medzi pohanmi.

PEGAS – Okrídlený kôň, ktorého let symbolizuje básnické nadanie.

PEISISTRATOS (7. / 6. stor. pred Kr.) – aténsky politik, tyran. Za jeho vlády sa riešili sociálne problémy obyvateľov a nastal prvý veľký rozkvet Atén. Vyznamenal sa vo vojne s Megarou o Salamínu. Podporoval umenie a vedy.

PELASGOVIA – predgrécki obyvatelia Grécka. V kontexte básne I. Cabana, kde sú spomenutí, môže však ísť o Grékov všeobecne.

PELOPIDAS (5. / 4. stor. pred Kr.) – thébsky vojvodca a politik. Spoločne s Epameinóndom boli hlavnou oporou thébskej hegemonie. Plutarchos píše, že boli rovnako nadaní a schopní, až na to, že Pelopidas mal väčšiu záľubu v telesnom cvičení a Epameinóndas vo vedách. Nazýva ich pravými druhmi v mieri i vo vojne. (Plutarchos, *Životopisy slávnych Grékov a Rimanov*, *Pelopidas* 4).

PERDIKKAS (4. stor. pred Kr.) – jeden z veliteľov Alexandra Veľkého. Po Alexandrovej smrti sa stal regentom celej jeho ríše.

PERIKLÉS (5. stor. pred Kr.) – aténsky rečník a demokratický politik.

PFULLENDORF, MICHAEL VON (15. stor. po Kr.) – sekretár Fridricha III. Udržiaval kontakty s mnohými humanistickými učencami. Zomrel v roku 1451.

PIEROS – kráľ v macedónskom meste Pella; podľa báje dal svojim deviatim dcéram mená podľa Múz. Dcéry s Múzami súťažili v speve a prehrali, za čo ich Múzy premenili na straky.

PLACENTĀNIA – obyvatelia mesta Placentia (dnes Piacenza) v Taliansku.

PLATÓN (5. / 4. stor. pred Kr.) – Sókratov žiak, grécky idealistický filozof.

PLAUTIANUS, GAIUS FULVIUS (2. / 3. stor. po Kr.) – príbuzný cisára Septimia Severa, pomáhal Severovi pri správe ríše, bol preto-riánskym prefektom.

PLINIUS MLADŠÍ (Gaius Plinius Caecilius Secundus; 1. / 2. stor. po Kr.) – rímsky spisovateľ, rečník a štátnik.

PLUTARCHOS (1. / 2. stor. po Kr.) – grécky spisovateľ rímskeho obdobia, autor historických, etických a náboženských spisov.

POMPEIUS MAGNUS, GNAEUS (2. / 1. stor. pred Kr.) – rímsky vojvodca a štátnik.

PORUS (4. stor. pred Kr.) – staroveký indický kráľ. Legendárny bojovník s výnimočnými schopnosťami. Bojoval aj proti Alexandrovi Veľkému.

PROBUS, MARCUS AURELIUS (3. stor. po Kr.) – rímsky cisár krátko vládnucci v 2. polovici 3. storočia. Dnes sa považuje za jedného z najschopnejších rímskych cisárov.

PROMÉTHEUS – v gréckej mytológii syn Titána Iapeta, darca ohňa ľuďom a pôvodca remesiel.

PTOLEMAIOVCI – kráľovská dynastia, ktorá vládla helenistickému Egyptu. *Ptolemaios I. Sótér* (vládol 323 – 283 pred Kr.), zakladateľ dynastie, bol vojvodcom a priateľom Alexandra Veľkého a po jeho smrti sa stal správcom Egypta. Zaviedol centralizovanú správu. Za jeho vlády sa hlavným mestom Egypta stala Alexandria. *Ptolemaios II. Filadelfos* (vládol 285 – 246 pred Kr.) získal Egyptu najväčšiu vážnosť vo východnej časti Stredomoria. Udržiaval priateľské styky s Rímom, Kartágom a Syrakúzami. Za vlády *Ptolemaia III. Evergeta* (vládol 246 – 221 pred Kr.) nadobudla Egyptská ríša v bojoch so Seleukovcami najväčší rozsah. Úpadok ptolemaiovskej moci začína počas vlády *Ptolemaia IV.* (vládol 221 – 204 pred Kr.) a pokračuje za vlády ďalších. *Ptolemaios XII. Neos Dionysos* (vládol 80 – 51 pred Kr.) bol vyhnaný, ušiel do Ríma a za pomoci rímskych politikov bol znovu dosadený na trón. Jeho dcéra Kleopatra bola poslednou vládkyňou z ptolemaiovskej dynastie.

PTOLEMAIOS LÁGÚ (4. / 3. stor. pred. Kr.) – pobočník Alexandra Veľkého. Roku 305 pred Kr. prijal kráľovský titul a stal sa vládcom Egypta.

PYRRHOS Z EPIRU (4. / 3. stor. pred Kr.) – epirský kráľ a talentovaný stratég.

RECHABOVCI – kmeň (v Biblii), ktorý pochádzal od Kaleba. Boli to beduíni a mali veľmi jednoduchú životosprávu. Prísne sa držali jednobožstva.

ROMULUS AUGUSTUS (5. stor. po Kr.) – posledný rímsky cisár.

ROSANA – kráľovná, manželka Dareia III.

SALLUSTIUS CRISPUS, GAIUS (1. stor. pred Kr.) – rímsky politik a historik. Prešiel pozoruhodným vývojom od ambiciózneho kariéristu, ktorého politická vlna vyniesla na istý čas na vrchol moci, až k starnúcemu moralistovi kritizujúcemu pomery svojej doby.

SAMSON – jeden z dvanástich sudcov Izraela uvedených v biblickej knihe Sudcov. Bol obdarený výnimočnou silou, ktorú využíval v boji proti Filištíncom. Preslávil sa tiež svojimi spormi s Dalilou.

SARTORIUS, JÁN (17. stor. po Kr.) – konrektor, farár. Pochádza od neho známa pohrebná kázeň na poctu prešovského rektora Samuela Dürnera.

SATURNINUS, LUCIUS APPULEIUS (2. stor. pred Kr.) – rímsky politik.

SCIPIO AEMILIANUS AFRICANUS MINOR, PUBLIUS CORNELIUS (2. stor. pred Kr.) – vojvodca, rímsky konzul, dobyvateľ Kartága.

SCIPIONOVCI – meno váženého rímskeho rodu známeho vojenskou a politickou činnosťou.

SEELMANN, KRISTIÁN (17. stor. po Kr.) – evanjelický farár v Kremnici.

SEMIRAMIS (9. stor. pred Kr.) – manželka asýrskeho kráľa Šamšiadada. Prisudzuje sa jej výstavba Babylonu a jeho visutých záhrad.

SENECA (1. stor. pred Kr. / 1. stor. po Kr.) – rímsky stoický filozof, dramatik, básnik a politik, vychovávateľ cisára Nerona.

SEPTIMIUS SEVERUS (2. / 3. stor. po Kr.) – rímsky cisár. Vynikol ako vojvodca v bojoch v Egypte a na Východe proti Partom.

SEXTUS Z CHAIRONEIE – filozof, Plutarchov synovec, jeden z učiteľov cisára Marka Aurelia.

SCHNEIDER, KONRÁD VIKTOR (17. stor. po Kr.) – významný lekár a anatóm, študoval vo Wittenbergu. Tu získal doktorát aj profesúru.

SIMILIS, SERVIUS SULPICIUS – vysoko postavený Riman zo stavu jazdcov. Bol prefektom v Egypte a pretoriánskym prefektom cisára Traiana.

SIRACHOVEC – Sirachov potomok, vzdelaný Žid, vážený učiteľ, autor jednej z biblických kníh.

SIRÉNY – bájne morské panny lákajúce svojím spevom námorníkov, aby ich zahubili.

SÓKRATÉS (5. / 4. stor. pred Kr.) – popredný aténsky mysliteľ, jeden z prvých idealistických filozofov.

SPARTIANUS – p. Aelius Spartianus.

STAUPITZ, JOHANN VON (15. / 16. stor. po Kr.) – teológ, univerzitný kazateľ a generálny vikár augustiniánov v Nemecku. Dohliadal na Martina Luthera v jeho duchovnom živote.

SUETONIUS TRANQUILLUS, GAIUS (1. / 2. stor. po Kr.) – rímsky historik a životopisec.

SUIDAS – autor lexikónu Suda, ktorý je impozantnou byzantskou encyklopédiou z 10. storočia. Spracúva staroveký svet Stredomoria.

SULEJMAN I. (15. / 16. stor. po Kr.) – sultán Osmanskej ríše, vynikajúci stratég.

SULLA, LUCIUS CORNELIUS (2. / 1. stor. pred Kr.) – rímsky štátnik a vojvodca.

SULPICIUS RUFUS, PUBLIUS (2. / 1. stor. pred Kr.) – rímsky rečník a štátnik.

ŠALAMÚN (10. stor. pred Kr.) – posledný kráľ jednotného izraelského kráľovstva.

TEIRESIAS – slepý thébsky veštec. Veštecké nadanie nestratil ani v podsvetí, kde veštil Odysseovi (Homér, *Odysseia* 11, 90n).

THEARIDAS – neznámy, okrem zmienky u Plutarcha.

THEMIS (THEMIDA) – Bohyňa spravodlivosti a poriadku, prvá Diova manželka, ktorá pred Apollónom veštila v Thébach.

THEMISTOKLÉS (6. / 5. stor. pred Kr.) – aténsky štátnik a vojvodca. Mal rozhodujúci vplyv na politiku Atén.

THEODOSIUS I. VEĽKÝ (4. stor. po Kr.) – rímsky cisár. Vydal zákony proti pohanstvu a v roku 381 dal zvolať druhý ekumenický koncil do Konštantínopolu, na ktorom bol definitívne odsúdený arianizmus ako heréza.

THEOPOMPOS (4. stor. pred Kr.) – jeden z hlavných predstaviteľov rétorského smeru v gréckom dejepise, Isokratov žiak.

THÉSEUS – legendárny aténsky hrdina, syn aténskeho kráľa Aigea, známy okrem iného zabitím Minótaura v labyrinte v Knóse na ostrove Kréta.

THRASYBULOS (5. / 4. stor. pred Kr.) – attický stratég, vodca aténskych demokratov. V roku 403 pred Kr. ukončil so svojimi prívržencami vládu tzv. tridsiatich tyranov.

TIMOTEJ – verný spolupracovník a sprievodca sv. Pavla (apoštola) na misijných cestách.

TIMUR (Tamerlanes; 14. / 15. stor. po Kr.) – tatársky kráľ, krutý dobyvateľ. Vytvoril obrovskú ríšu, ktorá sa rozkladala na území dnešného Iránu, Turkmenistanu, Uzbekistanu a Afganistanu s hlavným mestom Samarkand.

TRAIANUS, MARCUS ULPIUS (1. / 2. stor. po Kr.) – rímsky cisár, úspešný a obľúbený vojvodca. Je považovaný za jedného z najlepších cisárov.

TROTZENDORF, VALENTIN (15. / 16. stor. po Kr.) – nemecký humanista a pedagóg.

TYFÓN – syn Gaie a Tartaru. Mal sto dračích hláv a hady miesto nôh. Chcel vládnuť nad bohmi aj ľuďmi, ale Zeus ho po ťažkom boji zasiahol bleskom a na hrud' mu navalil Etnu. Preto vraj, kedykoľvek sa Tyfón pohne, nastáva zemetrasenie.

VERGILIUS MARO, PUBLIUS (1. stor. pred Kr.) – významný rímsky básnik.

VESPASIANUS, TITUS FLAVIUS (1. stor. po Kr.) – rímsky cisár.

WESTONIA, ALŽBETA JOHANA (tiež Vestonia, Elisabeth Jane Weston; 16. / 17. stor. po Kr.) – latinsky píšuca poetka anglického pôvodu žijúca v Čechách, predstaviteľka tzv. *neolatickej poézie*. Je považovaná za prvú autorku pôsobiacu na území dnešného Česka.

XENOFÓN (5. / 4. stor. pred Kr.) – grécky spisovateľ.

XENOKRATÉS (4. stor. pred Kr.) – scholarcha v platónskej Akadémii v Aténach, spisovateľ a filozof.

ZOILUS – grécky rétor a sofista, Isokratov vrstovník, povestný prudkou, ale malichernou povahou.

ZUZANA – biblická postava, krásna a bohabojná manželka Žida Jójakíma. Odmietla dvoch starcov, ktorí po nej zatúžili a preto ju falošne obvinili z cudzoložstva. Pred smrťou ju zachránil mladý Daniel, ktorý starcov usvedčil z klamstva.

ŽIGMUND LUXEMBURSKÝ (14. / 15. stor. po Kr.) – brandenburský markgróf, uhorský kráľ, český kráľ, rímsky kráľ, lombardský kráľ a cisár Svätej ríše rímskej.

Zoznam bibliografických odkazov

Pramene

WEBER, Johannes: *Lectio Principum, hoc est Politica manuductio, quo pacto juveni gubernatori christiano, verae juxta pietatis ac virtuosae vitae, laudabilisque regiminis ratio praemonstrari commode queat*. Leutschoviae: Typis Haered. Brev., 1665.

Sekundárna literatúra

- BALEGOVÁ, J. (2016): *In ilicis umbra... Ján Bocatius ako bukolik*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach.
- BARTUNEK, A. (1984): *Život a dielo lekárnik Jána Webera [1612 – 1684]*. Bratislava: Osveta.
- BEARD, M. (2014): *Laughter in Ancient Rome. On Joking, Tickling, and Cracking Up*. Berkeley – Los Angeles – London: University of California Press.
- BRODŇANSKÁ, E. (2016): Stret antiky a kresťanstva v prológu politickej príručky Jána Webera *Lectio principum*. In: *Sambucus XI. Práce z klasickej filológie, latinskej medievalistiky a neolatinistiky*. Trnava: Filozofická fakulta Trnavskej univerzity, s. 104–118.
- BRODŇANSKÁ, E. – KOŽELOVÁ, A. (2017): Spis *Lectio principum* – jeden z prameňov k formovaniu etického myslenia na Slovensku v 17. storočí. In: *Kultúrne dejiny*, 8/1, s. 87–106.
- BUBRYÁK, O. (2006): Ein bürgerlicher Mäzen in dem 17. Jahrhundert: Johannes Weber (1612 – 1684), Stadtrichter von Prešov. In: *ARS*, 39/2, s. 185–192.
- BUESCU, A. I. (2009): Corte, Poder e Utopia: O Relox de Príncipes (1529) de Fr. Antonio de Guevara e a sua fortuna na Europa do século XVI. In: *Estudios Humanísticos. Historia*, 8, s. 69–101.
- Encyklopaedia Britannica*. [Cit. 2018-10-09.] Dostupné na internete: <www.britannica.com/biographies>
- FLACHBARTOVÁ, L. (2015): *Diogenovský kynizmus ako spôsob života*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity.
- FRIEDMAN, A. B. (2015): „When Adam delved...” Contexts of an Historic Proverb. In: MIEDER, W.: *Wise Words. Essays on the Proverb*. 2. vyd. London and New York: Routledge, s. 495–513.
- GLARE, P. G. W. (1982): *Oxford Latin Dictionary*. Oxford: The Clarendon Press.
- GLUCHMAN, V. (2015): Reflections on morality in Renaissance thought. In: *Ethics & Bioethics (in Central Europe)*, 5/3–4, s. 131–139.

- HARGITTAY, E. (1993): Die Fürstenspiegel in Ungarn im 17. Jahrhundert. In: *Berliner Beiträge zur Hungarologie*, Band 6, s. 57–74. [Cit. 2018-10-09.] Dostupné na internete <http://www.epa.hu/02300/02398/00014/pdf/EPA02398_BerlinerBeitrageZurHung_06_057-074.pdf>
- HARGITTAY, E. (1994): Zur Geschichte der deutschen Literatur in Ungarn: Johann Weber (1612-1684). In: *Berliner Beiträge zur Hungarologie*, Band 7, s. 78–80. [Cit. 2018-10-09.] Dostupné na internete <http://epa.oszk.hu/02300/02398/00004/pdf/EPA02398_BerlinerBeitrageZurHung_07_077-094.pdf>
- HERM, G. (1988): *Der Aufstieg des Hauses Habsburg*. Düsseldorf / Wien / New York: ECON Verlag.
- JURÍKOVÁ, E. (2008): Problémy prekladu a interpretácie Notícií Mateja Bela. In: *Sambucus III. Práce z klasickej filológie, latinskej medievalistiky a neolatinistiky*. Trnava: Filozofická fakulta Trnavskej univerzity, s. 152–159.
- JURÍKOVÁ, E. (2014): *Columba laureata. Panegyrické tlače z produkcie trnavskej univerzitnej tlačiarne*. Krakow / Trnava: Towarzystwo Slowakoów w Polsce / Filozofická fakulta Trnavskej univerzity.
- KÁKOŠOVÁ, Z. (2001): *Kapitoly zo slovenskej literatúry. 9. – 18. storočie. Typológia a poetika stredovekej, renesančnej a barokovej literatúry*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- KÓNYA, P. a kol. (2017): *Dejiny Prešova I*. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity.
- KRÁLIK, Ľ. (2015): *Stručný etymologický slovník slovenčiny*. Bratislava: Veda.
- KYSUČAN, L. (2016): Barokní latina jako kulturně-historický fenomén. In: *Acta historica Posoniensia XXX*. Bratislava: Stimul, s. 142–151.
- LICHNEROVÁ, L. (2008): Prínos prešovského lekára a lekárniky Jána Webera do tlačenej produkcie 17. storočia na Slovensku. In: *Studia Bibliographica Posoniensia I/2008*. Bratislava: Univerzitná knižnica, s. 129–140.
- LIVIUS (1971): *Dějiny I*. Přel. P. Kucharský a Č. Vránek. Praha: Svoboda.
- MAREČKOVÁ, M. (1984): *Společenská struktura Prešova v 17. století*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně.
- MINÁRIK, J. (1985): *Dejiny slovenskej literatúry 1*. Bratislava: SPN.
- NAGY, I. (1999): Princeps Christianus a kráľ Utopus. Porovnanie predstáv Erazma Rotterdamského a Tomáša Mora o ideálnom vládarovi. In: *Flores scholarium. Sborník z konferencie ve Šlapanicích u Brna*. Brno: Masarykova univerzita.
- NAGY, I. (2006): Machiavelli a Erasmus Rotterdamský – jeden konfrontačný pohľad na dvoch humanistov v kontexte Európy prvej tretiny 16. storočia. In: *Acta historica Neosoliensia*, 9, s. 213–224.
- NECHUTOVÁ, J. – STEHLÍKOVÁ, D. (2013): *Stručné dějiny latinské literatury středověku*. Praha: Arista and Baset.
- NORDEN, E. (1958): *Die antike Kunstprosa vom 6. Jahrhundert v. Chr. bis in die Zeit der Renaissance*. Band 2. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.
- PLATON (1990): *Dialógy 1-3*. Preložil, úvodnú štúdiu, úvody a poznámky napísal Július Špaňár. Bratislava: Tatran.

- PLUTARCHOS (2008): *Životopisy slávnych Grékov a Rimanov I, II*. Preložili Daniel Škoviera, Peter Kuklica. Bratislava: Kalligram.
- Pravidlá slovenského pravopisu (2000): Bratislava: Veda.
- PRAŽÁK, J. M. – NOVOTNÝ, F. – SEDLÁČEK, J. (1926): *Latinsko-český slovník*. Praha: Česká grafická unie.
- REZIK, J.: *Gymnaziológia. 2. diel. Školy kráľovských a banských miest*. [Cit. 2018-10-09.] Dostupné na internete: <https://zlatyfond.sme.sk/dielo/1155/Rezik_Gymnaziologia-2-diel-Skoly-kralovskych-a-banskych-miest/9>
- RÖMER, F. – KLECKER, E. (1994): Poetische Habsburg-Panegyrik in lateinischer Sprache. Bestände der Österreichischen Nationalbibliothek als Grundlage eines Forschungsprojekts. In: *Biblos. Beiträge zu Buch, Bibliothek und Schrift* 43, s. 183–198.
- RÖMER, F. – KLECKER, E. (1997): Poetische Habsburg-Panegyrik in lateinischer Sprache vom 15. bis ins 18. Jahrhundert. In: RÖMER, F. (ed.): *1000 Jahre Österreich – Wege zu einer österreichischen Identität. Vorträge anlässlich des Dies academicus der Geisteswissenschaftlichen Fakultät der Universität Wien am 10. Jänner 1996*. Wien: WUV-Universitätsverlag, s. 91–99.
- Slovenský biografický slovník. I. zv. A-D*. (1986): Martin: Matica slovenská.
- Slovník antické kultury* (1974): Praha: Svoboda.
- Sväté Písmo Starého i Nového zákona* (1995): Rím: Slovenský ústav svätého Cyrila a Metoda.
- SVOBODA, L. a kol. (1973): *Encyklopedie antiky*. Praha: Academia.
- ŠIMON, F. (2009): *Historia medicinae antiquae. Príspevky k dejinám antickej medicíny*. Košice: UPJŠ.
- ŠKOVIERA, D., ed. (2008): *Latinský humanizmus*. Bratislava: Kalligram.
- ŠMATLÁK, S. (2002): *Dejiny slovenskej literatúry I. (9. – 18. storočie)*. Bratislava: Literárne informačné centrum.
- ŠUBRT, J. (2005): *Římská literatura*. Praha: OIKOYMENH.
- ŠVAGROVSKÝ, Š. – ONDREJOVIČ, S. (2003): Prvé pokusy o slovenskú lekársku a lekárnickú terminológiu. In: *Slovenská reč*, 68/4, s. 193–206.
- TIBENSKÝ, J. et. al. (1976): *Bibliografia prírodných, lekárskych a technických vied na Slovensku do roku 1850. I. časť*. Martin: Matica slovenská.
- XENOFÓN (1970): *O Kýrově vychování*. Přel. V. Bahník. Praha: Svoboda.
- ZAMAROVSKÝ, V. (1980): *Bohovia a hrdinovia antických bájí*. Bratislava: Mladé letá.

Menný a zemepisný register

Abrahám » 252
Absolón » 120, 128, 245, 253
Adam » 138, 139, 176, 179
Aelius Spartianus » 133, 181, 245
Aeneas (hrdina Trójskej vojny) » 173, 245, 246
Aeneas Silvius Piccolomini » 74, 245
 Afganistan » 261
 Afrika » 101
Agamemnón » 173, 245
Agésilaos, vojenský tribún » 154
Agésilaos II., spartský kráľ » 216, 245
Aglaiia » 251
Agrippa, Marcus Vipsanius » 236, 245
Achab » 253, 256
Achatés » 173, 245
Aigeos » 261
Aigistés » 245
 Akragas » 249
 Aktium » 255
Alarich » 187, 245, 249
 Alba Longa » 245
Albert Veľký » 224, 245
Albertinus, Aegidius » 12, 13
Alexander Severus » 65, 167, 246, 255
Alexander Veľký » 35, 51, 65, 67, 74, 88, 120, 126, 127, 132, 159, 168, 170, 199, 214-217, 236, 237, 246, 249, 255, 257-259
Alfonz V. » 74, 87, 90, 114, 117, 188, 246, 249

- Almus* » 52
Altino » 251
Amaltheia » 52, 202, 246
Ambrosius (sv. Ambróz) » 90, 246
Amfión » 43, 246
Amnón » 245
Anglicko (p. aj Británia) » 140, 141, 250, 262
Anchisés » 127, 245, 246
Antigonos I. » 128, 237, 238, 246, 248
Antisthenés » 114
Antoninus Pius » 162, 246
Apellés » 124, 246
Apollón » 14, 22, 23, 27, 43, 44, 140, 246, 250, 257, 261
Ariadna » 180, 246
Ariotodémos » 152
Aristeidés » 159, 246
Artaxerxés » 65, 246, 254
Asklépios » 30, 246
Artemis » 248
Asýrčania, asýrsky » 65, 247, 256, 260
Atény, Aténčania » 24, 30, 34, 66, 67, 91, 131, 134, 142, 152, 159, 236, 237, 245, 246, 248, 249, 252, 256, 258, 260-262, 286
Atlas » 45, 247
Augustín, sv. (Aurelius Augustinus) » 68, 78
Augustus, C. I. Caesar Octavianus » 65, 91, 101, 119, 127, 187, 235, 244, 246, 254, 256
Aulus » 90, 91
Aventinum » 110
Áron » 224, 247, 256
- Baal* » 253
Babylon, Babylončania » 128, 217, 247, 253, 256, 260

- Bacchus » 73, 247
Bahník, Václav » 265
 Baktria » 51
Balegová, Jana » 11, 284
Bartunek, Anton » 6-8, 284
 Batavovia » 70, 247
Bayer, Ján » 11, 50, 247
Beard, Mary » 191, 284
Beichlingen, Fridrich von » 182, 247
Beichlingen, Johann von » 182, 247
Belzebub » 121, 247
Benedikt, sv. » 253
Bernard z Clairvaux » 25, 26, 68, 138, 247
 Betlehem » 252
Bélos » 65, 247
Bias z Prieny » 70, 247
Botticelli, Sandro » 124
Bretz, Andrej » 20
Brewer » 6, 7, 18
Brinton, T. » 179
 Británia (p. aj Anglicko) » 181
Brodňanská, Erika » 1, 2, 11, 12, 263
Bubryák, Orsolva » 6, 263
 Buda » 206, 256
Buescu, Ana Isabel » 12, 263
Busiris » 92, 247

Caban, Izák » 11, 52, 247, 258
Caesar, Gaius Iulius » 45, 88, 120, 131, 144, 188, 209, 225, 226, 247, 248, 255
Capella, Martianus » 89

Carachin, Juraj » 21
Cassius Dio » 133
Catilina » 108, 131, 132
Cato Censorius (Marcus Porcius Cato) » 134, 248
Cato Mladší (Marcus Porcius Cato Uticensis) » 191, 248
Cato, Dionysius » 68
 Cádiz » 250
Cicero, Marcus Tullius » 13, 30, 91, 118-121, 123, 129-132, 191, 193, 201, 248, 251
Commodus, Lucius Aurelius » 103, 104, 117, 248
Conrad, Tomáš » 19
Constantinus Pontius » 133, 248
Coratius, Antro » 110
Cornelius » 105
Cotta, Gaius Aurelius » 132, 248
Cuspidés » 230
Cuspinian, Johannes » 206, 248
Czernowski, Tomáš » 21
Czetneki, Valentín » 21

Černák, Samuel » 11, 248

Dacus » 130
Daidalos » 49, 248
Dalila » 260
 Dalmácia » 133
Daniel » 74, 161, 248, 262
Dareios II. » 254
Dareios III. » 51, 127, 216, 217, 248, 259
Dávid » 51, 84, 120, 123, 128, 131, 136, 180, 245, 248, 252, 253
Démétrios I. Macedónsky » 128, 248

Démostenés » 30, 66, 142, 152, 236, 237, 245, 248, 254
Diana » 91, 110, 248
Diocletianus, Gaius Aurelius Valerius (Dioklecián) » 133, 245, 248, 250
Diogenés zo Sinópy » 73, 148, 249
Dionysios I. Starší » 115, 118, 148, 229, 249
Dionysius Cato » p. Cato, Dionysius
Domenová, Marcela » 5
Drakón » 49, 249
 Dráva » 46
Dubrowsky, Ján » 20
 Dunaj » 46

 Ebro » 253
 Egypt, egyptský » 59, 60, 64, 92, 201, 247, 253-256, 259, 260
Echó » 43, 44, 249
Ennius, Quintus » 121, 249
Epameinóndas » 200, 249, 258
Epimetés » 66
Erazmus Rotterdamský » 12, 123
 Etna » 261
Eufrosyné » 251
Eurich » 187, 245, 249
Euripidés » 173, 249
 Európa » 9-12, 251, 253
Euxenidés » 230
Eva » 138, 139, 176, 177, 179
Ezau » 120, 249, 252
Ezechiáš » 180, 252
Ezop » 27, 210, 249

Fabiovci » 46, 249
Fabius Maximus » 195
Fabius Patroclus » 103
Faëthón » 54, 249
Falaris » 156, 228, 249
Fanius » 102
 Fenícia » 181
Ferdinand I. Ferrante » 89, 249, 254
Ferdinand II. » 182, 224, 249
Ferdinand III. » 7
Filemón » 166, 167
Filip II. Macedónsky (Filippos) » 25, 132, 168, 179, 199, 246, 249, 257, 258
Filip II. Habsburský » 133, 250, 251
Filippidés » 213, 250
 Filištínek » 260
Fischer, Jonáš » 20
Flaccus, Lucius Valerius » 119
Flachbartová, Livia » 73, 263
Flavius Valerius Severus » 51, 250
Fleischhakker, Juraj » 19, 21
Foibos » 44, 50, 250
Formus » 114
 Fragaria » 45, 46, 250
 Fragopolis » 50, 250
Fridrich II. Jemnocitný » 182, 250, 270
Fridrich III. Habsburský » 74, 137, 250, 258
Fridrich III. Múdry » 116, 182, 250
Friedman, Albert B. » 179, 263
Furthini, Matej » 50, 250

- Gabani, Juraj » 20
Gaia » 250, 261
Gaius Marius » 250
 Gades, Gaditančania » 91, 250
Galambas, Ján » 20
Galénos » 31, 50, 76, 250
Galerius Valerius Maximus » 51, 250
 Galia » 144, 181
 Galilea » 251
Gasser, Juraj » 19
 Germáni » 202, 247, 249
Giganti » 121, 250
Glare, P. G. W. » 263
Gluchman, Vasil » 12, 263
Gnatho » 101, 251
Gorgias » 75, 251
 Góti » 187
Grácie (p. aj Charitky) » 190, 251, 252
Granvelle, Antoine Perrenot de » 154, 251
 Gréci, Grécko, grécky » 24, 35, 51, 65, 66, 74, 92, 114, 134, 140, 168, 178, 181, 229, 245, 248, 250-252, 256-259, 261, 262
Gregor I. Veľký » 224, 251
Gregor z Nazianzu » 68, 251
Groff, Andrej » 20
Gröcker, Tobiáš » 20
Grünaügel, Ján » 20
Grünkratz, Michael » 20
Gryf » 54, 251
Guevara, Antonio de » 12, 13, 128, 172, 225
Gutth, Daniel » 21

Haaß, Martin » 21
Habsburgovci » 10, 28
Hackker, Juraj » 21
Hackker, Kristián » 20
Hackker, Michael » 19
Hadrianus, Publius Aelius (Hadrián) » 126, 133, 245, 251
Halligantz, Juraj » 21
Halligantz, Martin » 19
Halligantz, Martin ml. » 21
Hannibal » 46, 65, 193, 251
Hargittay, Emil » 8, 9, 13, 264
Harpalos » 152
Hehr, D. » 223
Hektor » 65, 120, 251
 Helikón » 43, 256
Heliodorus » 174, 175, 251, 256
Hélios » 54, 249, 251
Héra » 249
Herm, Gerhard » 179, 264
Hermés » 256
Herodes Antipas » 114, 251
Hérodotos z Halikarnassu » 168, 172, 193, 251
Hésiodos » 173, 251
Hieronymus » 68, 174, 175, 251
Hippokratés » 50, 76, 116
 Hispánia » 34, 181, 250, 253
Holczschneider, Tobiáš » 21
Homér » 35, 80, 88, 120, 173, 251, 261
Horatius Flaccus, Quintus » 79, 150

Chalcidés » 178
Cham » 122, 251
Charitky (p. aj Grácie) » 140, 251, 252
Chilón » 27, 252
Chiméra » 123, 252
Chizkiáš » p. Ezechiáš
Chrysostomos (p. aj Ján Zlatoústý) » 76, 252
Chytraeus, David » 154, 252

Irán » 225, 261
Isokratés » 13, 92, 107, 135, 252, 261, 262
Issa » 127
Itália » 110, 225, 245, 251
Iuno » 103
Iuppiter » 140, 173, 252, 253
Iustinianus I. Veľký » 160, 252
Izaj » 123, 252
Izák » 120, 249, 252
Izrael » 118, 242, 248, 252, 253, 260

Jaszay, František » 19
Jákob » 120, 128, 249, 252, 253
Ján Krstiteľ » 115, 252
Ján Zlatoústý (p. aj Chrysostomos) » 76, 252, 253
Janus, boh » 43, 44, 46, 252
Jefte » 128, 253
Jeremiáš » 127, 253
Jeruzalem » 119, 245, 253, 256
Jesse » 51, 253
Jezabel » 122, 253, 256

Ježiš (p. aj Kristus) » 39, 55, 82, 114, 176

Jonadab » 74, 253

Jordán, rieka » 118, 253

Jordanus, Tomáš » 31

Jozef » 122, 128, 161, 253

Jozue » 118, 180, 253

Jóab » 128, 245, 253

Jób » 37, 77, 253

Jójakim » 262

Juno » p. Iuno

Jupiter » p. Iuppiter

Juríková, Erika » 1, 2, 10, 13, 264

Justícia » 54

Justinián » p. Iustinianus

Kadmos » 43, 92, 253

Kaleb » 259

Kambysés II. » 128, 207, 253

Kampánia » 133, 134, 188

Kanaán » 253

Kapitol » 92, 225

Kapua » 188

Karol V. » 12, 85, 133, 154, 163, 183, 248, 251, 253, 254

Karol Veľký » 52, 253

Kartágo, Kartáginci » 24, 34, 65, 251, 259, 260

Kassián, Ján » 126, 253

Kastel, Martin » 19

Kákošová, Zuzana » 11, 264

Kášová, Martina » 5

Keltiberi » 91, 253

Kineas » 188, 254
Kirchmayer, Juraj Gašpar » 11, 254
Kischil, Ján » 20
Klecker, Elisabeth » 10, 265
Kleió » 43, 254
Kleombrotos » 258
Kleopatra VII. » 128, 254, 255, 259
Klesch, Juraj » 21
Klősz, Jakub » 7
Klytaimnéstra » 245
 Knóssos » 261
Konštantín I. Veľký » 51, 129, 133, 158, 254, 255
 Konštantínopol » 206, 261
 Košice » 6, 7, 44, 121, 243
Kotleri, Ján » 20
Koželová, Adriána » 1, 2, 263
Kónya, Peter » 6-9, 19, 20, 264
Králik, Ľubor » 264
Kreitzer, Daniel » 21
Kreitzer, Juraj » 20
Kreón » 173, 254
Krestenski, Juraj » 20
 Kréta » 246, 261
Kristus (p. aj Ježiš) » 32, 69, 77, 82, 83, 114, 122, 126, 139, 176, 183
Kroisos » 120, 226, 254
Krupnik, Ján » 19
Kucharský, Pavel » 264
Kuklica, Peter » 265
Kurkovitz, Jakub » 20
Kyklopi » 121, 254

Kysučan, Lubor » 9, 264
Kýros mladší » 187, 207, 254
Kýros starší » 136, 207, 253, 254
Kyrrha » 44

Lang, Pavol » 20
Lauda, Laudančania » 128, 254
Lazar zo Schwendi » 121, 254
Lengfelner, Ján » 19
Lentner, Daniel » 21
Leónidas » 193, 254
Levoča » 6, 7, 18
Lévi » 179
Lichnerová, Lucia » 6-8, 264
Linternum » 133
Livius, Titus » 87, 110, 192, 193, 254, 264
Lodi » p. Lauda
Lokietko (Vladislav I. Lokietko) » 193, 254
Lombardia, lombardský » 262
Lucifer » 121
Lukianos zo Samosaty » 124, 254
Luther, Martin » 116, 117, 250, 254, 260
Lübeck » 182
Lykaónia, lykaonský » 154
Lykurgos » 50, 65, 167, 222, 255
Lysimachos » 159, 213, 250, 255
Lýdia » 254

Macedónsko, Macedónec, macedónsky » 67, 132, 237, 246, 248, 249, 257, 258
Maecenas, Gaius Cilnius » 236, 255

Magdeburg, magdeburský » 182, 247
Machiavelli, Niccolò » 12, 116, 255
Malá Ázia » 51, 119, 178, 217, 225
Mamillus » 225
Mamaea, Iulia Avita » 167, 168, 255
Marathón » 246, 256
Marcellus, Marcus Claudius » 123, 255
Marcus Antonius » 128, 251
Marcus Aurelius » 12, 103, 117, 248, 250, 260
Marečková, M. » 6, 264
Mars » 28, 29, 73, 215, 255
Matuzalem » 69, 255
Maxentius » 51, 255
Maximilián I. » 179, 224, 255
Maximilián II. » 254, 255
Maximinus » 51, 255
Megara » 258
Meißen » 129
Menenius Agrippa » 192, 256
Mercurius » 190, 256
Metellus Celer » 123, 132, 256
Metellus Numidicus » 65, 256
Mieder, Wolfgang » 284
Mikorda, Martin » 20
Miláno, milánsky » 246, 250, 254
Milét'ania » 152
Miltiadés mladší » 131, 256
Minárik, Jozef » 264
Minerva » 141, 261
Minóos » 246

- Minótauros » 246, 257
Misionés » 235
Mojžiš » 179, 180, 247, 253, 256
Möß, Tobiáš » 20
Múzy » 43, 44, 52, 140, 141, 256
 Mykény, mykénsky » 245
- Nabuchodonozor » 128, 256
Nagy, Imrich » 12, 264
Nábal » 123, 256
Nábot » 122, 256
Nádasdy, Tomáš » 206, 256
 Neapol, neapolský » 87, 89, 246, 249, 250
Nechutová, Jana » 11, 264
 Nemecko, nemecký » 4, 6, 8-10, 12, 17, 124, 129, 133, 140, 142, 172, 182, 194, 245, 249, 250, 252-255, 260, 261
Nemet, Martin » 20
Nepotianus » 174, 175, 256
Nestor » 173, 256
Neugebauer, Martin » 20
Ninus » 51, 256
Noe » 122, 251, 257
 Nola » 134
Norden, Eduard » 13, 264
Nottmangel, Christoph » 11, 257
Novotný, František » 265
Numerianus » 245
- Octavianus » p. Augustus
Odysseus » 261
Ondrejovič, Slavomír » 7, 265

- Orfeus » 43, 257
Osterlamb, Jonáš » 21
Ovenus » p. Owen, John
Ovidius Naso, Publius » 31, 45, 56, 115, 128, 257, 282
Owen, John » 90, 257
- Pallas Athéna » 73, 257
 Panónia » 45-47, 52
Papiria » 195, 257
Papirius Praetextatus, Lucius » 161, 257
Parmenion » 159, 257
 Parnas » 43, 44, 140, 256
 Partská ríša, Parti » 225, 260
Paulus Aemilius, Lucius » 195, 257
Pausanias, spartský regent » 172, 258
Pausanias, macedónsky aristokrat » 132, 258
Paverl, Filip » 21
Pavol, apoštol » 38, 67, 74, 79, 122, 258, 261
Pegas » 43, 52, 54, 258
Peisistratos » 193, 258
Pelasgovia » 51, 258
 Pella » 258
Pelopidas » 200, 249, 258
Perdikkas » 214, 258
 Perea » 251
Periklés » 137, 159, 258
 Perzia, perzský, Peržania » 35, 51, 65, 172, 193, 216, 235, 245, 246, 248, 253, 254
Pfullendorf, Michael von » 137, 258
 Piacenza » p. Placentia
 Pieria » 141

- Pieros » 44, 52, 258
Pistus » 125, 126
 Placentia, Placent'ania » 128, 258
 Plataje » 246, 258
Platón » 14, 22, 27, 67, 137, 153, 173, 226, 227, 229, 235, 258, 262, 264
Platschko, Andrej » 19
Plautianus, Gaius Fulvius » 230, 258
Plinius Mladší » 12, 13, 33, 34, 90, 246, 258
Plutarchos » 14, 22, 23, 35, 74, 85, 88, 110, 123, 134, 151, 152, 168, 188, 191, 193, 195, 214, 215, 217, 237, 258-261, 265
Pompeius Magnus, Gnaeus » 153, 209, 259
Porus » 51, 259
Poseidón » 247
 Praha » 223
Pražák, Josef M. » 265
 Prešov, prešovský » 4-13, 16, 18-21, 29, 34, 38, 50, 53, 54, 243, 244, 247, 250, 260
Priamos » 251
Probus, Marcus Aurelius » 39, 259
Prométheus » 173, 259
Ptolemaios Lágú » 159, 259
Ptolemaiovci » 23, 24, 159, 230, 254, 259
Puttenberger, Ján » 19
Pyrrhos z Epiru » 12, 13, 33, 34, 188, 254, 259

Quaestoris, Juraj » 20

Rebeka » 249, 252
Regner, Martin » 20
Rechab » 74, 253, 259
Reichert, Ján » 20
Reichert, Juraj » 21

Remus » 245

Rezik, Ján » 265

Rím, Rimania, rímsky » 12, 17, 23, 24, 29, 30, 39, 45, 46, 52-54, 65, 66, 74, 80, 87, 88, 91, 92, 101, 102, 104, 110, 115, 117-119, 128, 130-134, 147, 152, 167, 168, 170, 181, 188, 189, 192, 225, 239, 245-262

Rhodos, Rhódčania » 24, 30, 229, 245

Roht, Andrej » 21

Romulus » 245

Romulus Augustus » 52, 259

Rosana » 127, 259

Rostock » 252

Roth, Ján » 19

Rottnagel, Krištof » 45

Römer, Franz » 10, 265

Rýn » 247

Sabin » 110

Salamína, ostrov » 258

Sallustius Crispus, Gaius » 108, 128, 259

Samarkand » 261

Samson » 120, 260

Sára » 252

Sartorius, Ján » 11, 260

Sasko, saský » 116, 129, 182, 250

Saturninus, Lucius Appuleius » 132, 260

Saul » 258

Sáva » 46

Scipio, Scipionovci » 34, 46, 65, 101, 132, 193, 195, 257, 260

Sedláček, Josef » 265

Seelmann, Kristián » 48, 260

Semiramis » 51, 217, 260

Seneca » 92, 132, 134, 260
Septimius Severus » 181, 230, 258, 260
Servius » 110
Severus Alexander » p. Alexander Severus
Severus, Quintus Varius » 132
Sextus z Chaironeie » 102, 260
Schade, Juraj » 21
Schilling, Andrej » 20
Schmied, Tomáš » 21
Schneider, Konrád Viktor » 45, 260
Schober, Baltazár » 20
Scholtz, Juraj » 20
Schön, Daniel » 21
Schön, Juraj » 20
Schönleben, Michal » 20
Schubert, Juraj » 20
Schwartz, Ján » 20
Schwartz, Juraj » 21
 Sicília, sicílsky » 24, 128, 148, 229, 246, 249, 250
Similis, Servius Sulpicius » 133, 260
Sirachovec » 73, 260
Sirény » 234, 260
 Skýtia, Skýti » 35, 126
Somosi, Štefan » 21
Sovari, Michal » 21
Sókratés » 91, 166, 178, 226, 227, 258, 260
 Sparta, Sparťania » 24, 50, 54, 65, 100, 152, 167, 172, 193, 216, 245, 254, 255, 258
Spartianus, Aelius » p. Aelius Spartianus
Splenius, Jakub » 21
 Split » 133

- Staupitz, Johann von » 116, 260
Stehlíková, Dana » 11, 264
Stentzel, Dávid » 21
Stierbitz, Martin » 20
Suetonius Tranquillus, Gaius » 87, 92, 188, 260
Suidas » 152, 260
Sulejman I. » 206, 260
Sulla, Lucius Cornelius » 132, 261
Sulpicius Rufus, Publius » 132, 261
Svoboda, Ludvík » 286
 Syrakúzy » 114, 128, 148, 249, 255, 259
Szalaj, Juraj » 20
Szerdaheli, František » 21
Szörös, Martin » 21
- Šalamún » 36, 51, 68, 76, 80, 87, 96, 115, 120, 129, 135, 136, 180, 239, 240, 261
Šavol » 258
Šimon, František » 5, 76, 265
Škoviera, Daniel » 265
Šmatlák, Stanislav » 11, 265
Špaňár, Július » 264
Šubrt, Jiří » 144, 245, 265
Švagrovský, Štefan » 7, 265
- Taliansko, Taliani* (p. aj *Itália*) » 12, 124, 245, 254, 258
Tamerlanes » p. Timur
Tartaros » 118, 261
Teiresias » 173, 261
Terentius » 246
Thalés » 25

- Thalia » 251
Thearidas » 123, 261
 Théby, Thébčania, thébsky » 43, 92, 154, 217, 246, 249, 253, 254, 258, 261
Themis » 45, 261
Themistoklés » 131, 159, 261
Theodosius I. Veľký » 52, 99, 261
Theopompos » 238, 261
 Thermopyly » 254
Théseus » 180, 246, 261
 Thessália » 254
 Thrákia, thrácky » 43, 249, 250, 255
Thrasybulos » 152, 261
Tibenský, J. » 6, 265
 Tiber » 110
Timotej » 74, 261
Timur » 223, 261
 Tisa » 46
Titus Quintus » 178
Tomáš Akvinský » 202, 245
Traianus, Marcus Ulpus » 101, 120, 151, 251, 260, 261
 Trója, Trójanía » 51, 65, 127, 245, 251, 256
Turbo, Lucius » 126
 Turci, turecký » 28, 206, 207
 Turkmenistan » 261
Tyfón » 118, 261

 Uhorsko, uhorský » 6, 7, 17, 18, 28, 39, 53, 121, 206, 249, 256, 262
Uranos » 250
 Uzbekistan » 261

- Varro » 132
Venuša » 141
Veretz, Jakub » 21
Vergilius Maro, Publius » 54, 140, 173, 262
Vespasianus, Titus Flavius » 87, 120, 187, 262
 Vizigóti » 245, 249
Vránek, Čestmír » 264
- Wartburg* » 250
Westonia, Alžbeta Johana » 140, 262
 Wittenberg » 11, 247, 250, 254, 257
Wittich, Ján » 23
- Xenofón » 187, 207, 245, 262, 265
Xenokratés » 235, 262
- Zamarovský, Vojtech » 265
Zeus » 54, 246, 249, 252, 261
Zimmermann, Adam » 19
Zimmermann, Žigmund » 19
Zoilus » 47, 262
Zuzana » 122, 262
- Žid, Židia, židovský* » 32, 119, 247, 248, 256, 258, 260, 262
Žigmund Luxemburský » 97, 262

Edičné poznámky

Ján Weber odkazuje vo svojom spise na starovekých autorov, biblické a mytologické postavy či zemepisné názvy, ktorých transkripciu a flexiu v slovenčine komplikuje absencia exaktných pravidiel. Transkripcia mien v texte sa výrazne neodlišuje od zásad definovaných v *Pravidlách slovenského pravopisu* (2000, s. 43 – 44, 83 – 84). V poslovenčenej podobe sa objavujú mená, ktoré možno pokladať za udomácnené (napr. Filip, Augustín, Atény), ostatné sa blížia k jazyku originálu. Latinské mená sú zachované v ich latinskej podobe. Pri prepise gréckych mien je dodržaná kvantita dlhých vokálov ω a η (ó, é) a rovnako nie je eliminovaná ani grafika θ (*th*), keďže v gréčtine bol medzi výslovnosťou *t* a *th* zásadný rozdiel.

Pri citovaní diel starovekých autorov, ktoré sú prístupné v slovenskom alebo českom preklade, používame slovenský, príp. český názov (napr. Ovidius, *Premeny* I, 366). Diela, ktoré nemáme k dispozícii v slovenčine, citujeme štandardne, pod ich latinským názvom (napr. Valerius Maximus, *Facta et dicta memorabilia* 5, 3, 8).

Biblické verše citujeme podľa vydania: *Sväté Písmo Starého i Nového zákona*. Rím: Slovenský ústav svätého Cyrila a Metoda 1995.

Ak nie je uvedené inak, verše v texte preložili a metricky upravili autorky.

Názov: Ján Weber. Vladárske čítanie
Autorky: Erika Brodňanská – Adriána Koželová – Erika Juríková

Vydala Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2019

Edícia: Opera Translatologica

Garantka edície: prof. PhDr. Anna Valcerová, CSc.

Technická redaktorka: Emília Sýkorová

Foto na obálke: http://www.gopresov.sk/wp-content/uploads/2019/05/6973062_orig.jpg

Návrh na obálku: Emília Sýkorová

1. vydanie

Rozsah: 288 strán

Náklad: 100 ks

Tlač: DMC, s.r.o.

ISBN 978-80-555-2242-5

EAN 9788055522425